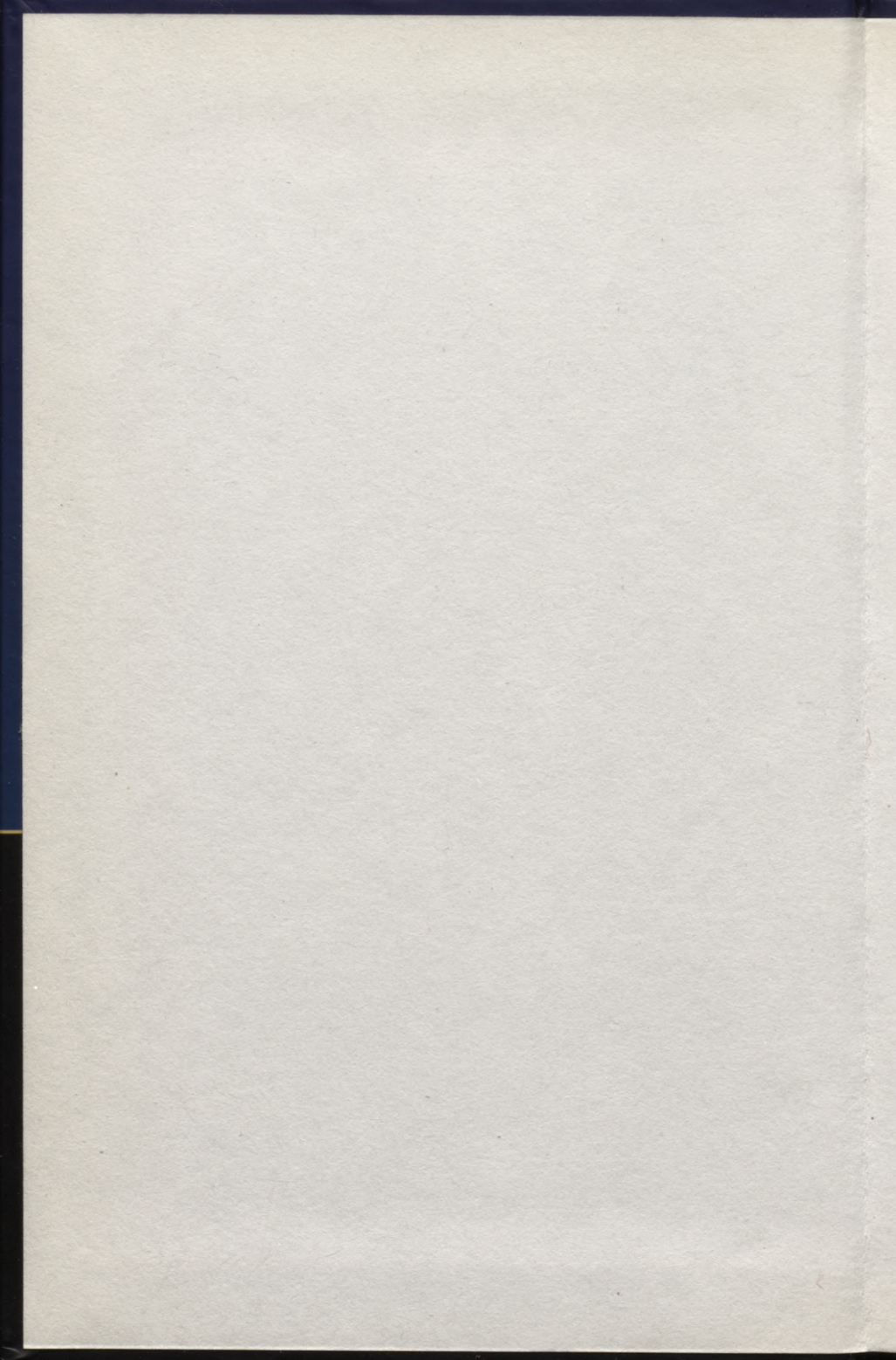
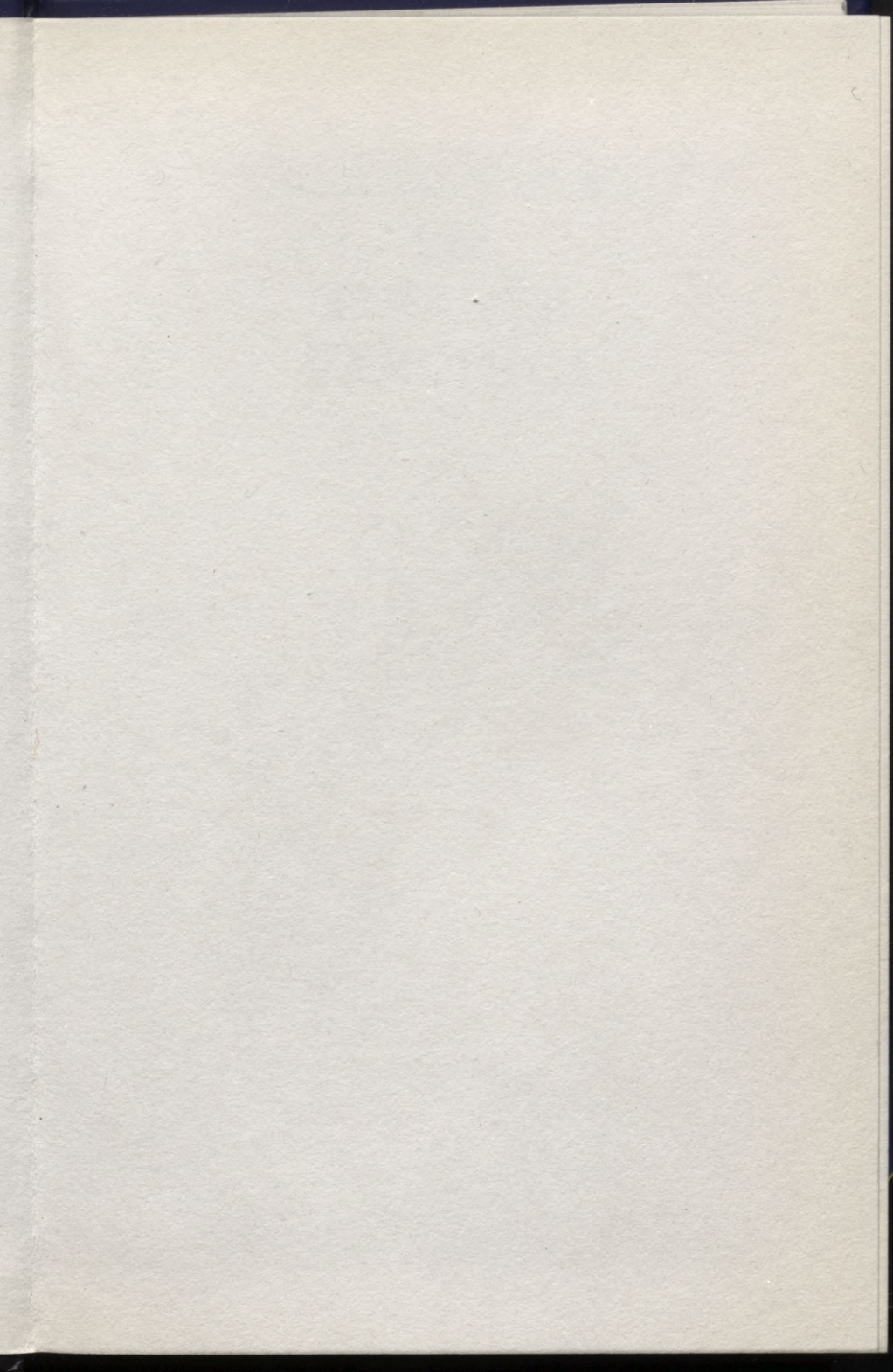
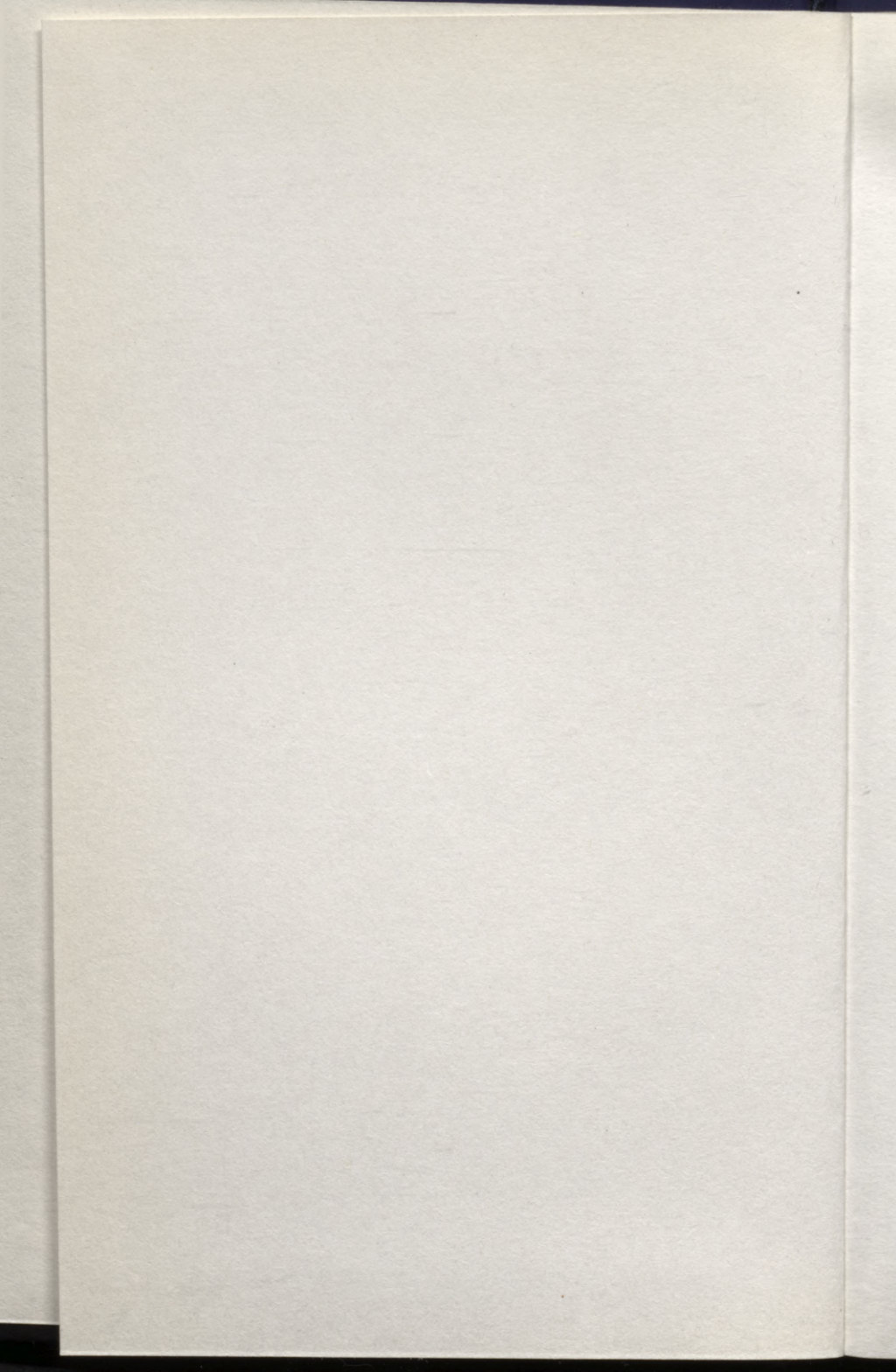

**EKONOMIKAS
UN
FINANŠU
VĀRDNĪCA**

**EKONOMIKAS
UN
FINANŠU
VĀRDNĪCA**

237983

EKONOMIKAS
UN
FINANŠU
VĀRDNĪCA

2003-3

L 339

L
3

EKONOMIKAS UN FINANŠU VĀRDNĪCA

NORDEN AB

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0303037813

UDK 33 + 336(038)(075)
Ek 700

Projekta vadītāja ILZE KAČEVSKA
Redaktores RAITA SALENIECE un LIGITA KAUĶE
Atbildīgā sekretāre TATJANA JANKOVSKA
Korektore AIJA SILABRIEDE

Mākslinieks REINIS DRUVIETIS

Zinātniskie recenzenti

Dr. ekon. Jānis Āboltiņš
MBA Arvids Kostomārovs
Ph. D. Juris Viksniņš

Redkolēģija

Dr. inž. Kārlis Krēslis (priekšsēdētājs)
Dr. ekon. Ivars Brīvers
MBA Arvids Kostomārovs
MBA Tina Mūrmane
Ph. D. Juris Viksniņš

Visiem vārdnīcas autoriem autortiesības tiek aizsargātas.
Darba autortiesības ir aizsargātas saskaņā ar LR likumu "Par autor-
tiesībām un blakustiesībām". Darba pārpublicēšana jebkurā drukātā vai
elektroniskā formā, kopumā vai pa daļām, tā izdošana, izplatīšana masu
saziņas līdzekļos, kā arī kopēšana ir stingri aizliegta bez apgāda rakstiskas
piekrišanas.

ISBN 9984-713-10-5

© Apgāds Norden AB, 2003

Saturs

Autoru un tēmu saraksts	6
Par vārdnīcas uzbūvi	8
Tekstā lietotie saīsinājumi	10
Vārdnīcas pamatdaļa	11
Angļu-latviešu terminu vārdnīca	398
Pasaules valstu valūtas	495
Lata kursa dinamika	507
Izmantotā literatūra	511

Autoru un tēmu saraksts

Bak. ekon. **Inese Allika**

(Latvija un Eiropas Savienība, Eiropas ekonomiskā un monetārā savienība)

Maģ. soc. **Brigita Baltača**

(bankas, depozīti, kredīti, norēķini)

Dr. ekon. **Ivars Brīvers**

(ekonomikas pamati, mikroekonomikas pamatjēdzieni)

Dr. ekon. **Margarita Dunska**

(makroekonomikas pamatjēdzieni, valsts fiskālā un monetārā politika, naudas tirgus darbība)

Maģ. soc. **Daina Fromholde** (sociālā drošība)

Aija Graudiņa (apdrošināšana)

*MBA** **Diana Imaka** (vadības grāmatvedība)

Ligita Kauķe (papildinājumi)

Maģ. ekon. **Terēza Korsaka** (vadības grāmatvedības pamatjēdzieni, banku grāmatvedības pamatjēdzieni, finanšu vadības pamatjēdzieni, svarīgākie finanšu rādītāji)

Dr. inž. **Kārlis Krēsliņš** (informātika, informācijas tehnoloģija un jaunā ekonomika, elektroniskā komercija)

MBA **Gatis Ķepītis**

(valsts ieņēmumi, nodokļi, budžets, sociālais budžets)

Maģ. jur. **Intra Lūce** (īpašums un tā formas)

Renata Orlova (sociālā drošība)

* *Master of Business Administration* (uzņēmējdarbības vadības maģistrs)

Dr. ekon. **Ausma Orlovska** (finanšu statistika)
Maģ. ekon. **Anete Pajuste** (akcijas, obligācijas, iespējas līgumi, korporatīvo finanšu termini, finanšu analīze)
Maģ. jur. **Antons Petrovskis** (starptautiskās tirdzniecības juridiskie aspekti, starptautiskās privāttiesības)

Bak. filol. **Daina Puntuka** (informātika, informācijas tehnoloģija un jaunā ekonomika, elektroniskā komercija)

MBA **Lelde Purviņa** (audits)

Dr. ekon. **Andris Rīgerts**
(starptautiskās finanšu organizācijas)

Maģ. ekon. **Renārs Rūsis**
(bankas, depozīti, kredīti, norēķini)

MBA **Normunds Staņēvičs** (riskā kapitāls)

Dr. ekon. **Baiba Šavriņa** (starptautiskā ekonomika un tirdzniecība, starptautiskie tirdzniecības noteikumi)

Dr. ekon. **Ērika Šumilo** (starptautiskā ekonomika un tirdzniecība, starptautiskie tirdzniecības noteikumi)

Dr. ekon. **Tatjana Volkova**
(uzņēmējdarbības ekonomikas un vadības pamatjēdzieni)

Dr. ekon. **Uģis Zālītis** (banku darbības pamatjēdzieni, kredītiestāžu sistēma, banku organizatoriskā struktūra, banku finanšu pakalpojumi, banku vadība)

Par vārdnīcas uzbūvi

Vārdnīcā skaidroti finanšu un ekonomikas termini, kurus izvēlējušies autori – speciālisti savā nozarē.

Termini kārtoti alfabētiskā secībā, katram terminam dots arī atbilstošais tulkojums angļu valodā. Vārdnīcas beigās alfabētiskā secībā doti termini angļu valodā ar atbilstošo vārdu vai vārdkopu latviski.

Dažos gadījumos šķirkļa ligzdā pie pamattermina dotas arī terminoloģiskās vārdkopas, tās ir *r e t i n ā t ā r a k s t ā*. Norāde “Sk. arī...” šķirkļa beigās norāda uz citiem ar skaidroto jēdzienu saistītiem terminiem vai arī uz tādiem, kuri var palīdzēt to labāk izprast. Skaidrojuma tekstā vairāki vārdi var būt rakstīti *kursīvā*. Šo vārdu nozīmi ir svarīgi zināt, lai labāk izprastu skaidrojumu. Tie doti savā alfabēta vietā. Kursīvā ir arī tekstā sastopamie vārdi svešvalodās. Ja skaidrojumā lietots pats skaidrojamais termins, tas apzīmēts ar trīsstūri – Δ.

Terminu sinonīmi rakstīti aiz šķirkļa galvenā termina un skaidroti kopīgi. Sinonīmi doti arī savā alfabēta vietā ar norādi *sk.* uz terminu, pie kura ir skaidrojums:

garants *sk. galvotājs*

galvotājs, garants (*underwriter*) 1. Persona, kas...

Retos gadījumos, kad termina sinonīms nav dots savā alfabēta vietā, tas rakstīts iekavās aiz galvenā termina:

konta atlikums (konta bilance)...

Atsevišķos gadījumos termins dots savā alfabēta vietā ar norādi, pie kāda šķirkļa meklējams skaidrojums:

riska prēmija *sk. pie prēmija*

Dažos gadījumos, ja kāds vārds vai vārdu savienojums savā lietošanas sfērā ir populārs, tomēr nav vēlams no valodas kultūras vai kāda cita viedokļa, tas ir dots savā alfabēta vietā ar norādi *nevēl.* (nevēlams), blakus rakstīts ieteicamais termins:

avals *nevēl., sk. galvojums*

Bieži lietotie terminoloģisko vārdkopu saīsinājumi doti savā alfabēta vietā ar norādi uz pilno pierakstu, kur ir arī skaidrojums:

PVN sk. pievienotās vērtības nodoklis

Tā kā tautsaimniecība un līdz ar to finanšu sistēma nemitīgi attīstās, radot vajadzību pēc arvien jauniem terminiem un skaidrojumiem, vārdnīcas autori un izdevēji būs pateicīgi par ierosinājumiem un papildinājumiem.

Tekstā lietotie saīsinājumi

ASV	- Amerikas Savienotās Valstis
<i>fr.</i>	- franču valodā
<i>g.</i>	- gads
<i>gs.</i>	- gadsimts
<i>lat.</i>	- latīņu valodā
LR	- Latvijas Republika
milj.	- miljons
<i>nevēl.</i>	- nevēlams
<i>novēc.</i>	- novecojis termins vai nozīme
NVS	- Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
piem.	- piemēram
sk.	- skaties
t. i.	- tas ir
TM	- Tieslietu ministrija
t. s.	- tā saucamais; tā sauktais
t. sk.	- tai skaitā; to skaitā
u. c.	- un citi
u. tml.	- un tamlīdzīgi
utt.	- un tā tālāk
<i>vāc.</i>	- vācu valodā
<i>žarg.</i>	- žargonvārds

A

ABC sk. darbību izmaksu kalkulācijas metode

abonementa seifs (*strong-room, vault*) Bankas tērauda skapī novietots numurēts seifs, kuru iznomā klientiem vērtspapīru, lietu vai dokumentu glabāšanai. Tērauda skapjus uzstāda tērauda kamerās, kuras ir aprīkotas ar īpašām drošības ierīcēm. Δ ir divas slēdzenes – seifa atslēgu saņem klients, samaksājot naudas summu, bet otrās slēdzenes atslēga paliek bankā, tādējādi klients var atvērt seifu tikai kopā ar bankas darbinieku. Katra seifa atvēršana tiek reģistrēta kontroles žurnālā.

ABS sk. automatizētā obligāciju sistēma

absolūtā priekšrocība (*absolute advantage*) Iespēja ražot produkcijas vienu vienību ar zemākām resursu izmaksām, nekā to spēj cits ražotājs. Starptautiskā mērogā Δ nosaka valsts iespējas specializēties šo produktu ražošanā un importēt pārējās preces. Δ ir pamatā Ā. Smita (*A. Smith*) izstrādātajai starptautiskās tirdzniecības teorijai.

abstraktas saistības (*abstract obligation*) Līgumiska vienpusēja parādnieka apņemšanās veikt noteiktu darbību. Δ parasti tiek noformētas rakstiski, dažkārt tās ir publiski jāapliecina (piem., bezatlīdzības īpašuma nodošanas saistības). Rakstiska forma nav nepieciešama *mierizlīguma* vai savstarpējo norēķinu gadījumos. Δ var būt pierādījums strīda gadījumā – pamatojoties uz dokumentiem, tiesa var izskatīt kreditora pretenziju kā vienkāršu prasību, ja tās priekšmets ir nauda (vekselis, čeks), atvietošanas lietas vai vērtspapīri.

administrācijas izmaksas (*administration costs*) Ar uzņēmuma vadīšanu saistītās *netiešās izmaksas*, piem., administrācijas uzturēšanas, biroja aprīkojuma un komunālo pakalpojumu izmaksas, kā arī nepieciešamie līdzekļi komandējumiem, gada pārskatu sastādīšanai, revīzijām u. c. Sk. arī *administratīvie izdevumi kredītiestādē*.

administratīvie izdevumi kredītiestādē (*administrative expenses in credit institution*) Kredītiestādes personāla uzturēšanas izde-

vumi, valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, nekustamā īpašuma nodoklis un pārējie nodokļi, kas attiecināmi uz pārskata periodu, izņemot: uzņēmuma ienākuma nodoklis, telpu noma, biroja aprīkojuma izdevumi, izdevumi apdrošināšanas prēmijām, komandējumu izdevumi, pasta un sakaru pakalpojumu izdevumi, izdevumi par informācijas pakalpojumiem un datorpakalpojumiem un citi līdzīgi izdevumi. Sk. arī *administrācijas izmaksas*.

ADR sk. depozitārais sertifikāts

adresāta banka (*receiving bank*) *Banka*, kurai ir adresēts maksājuma rikojums. Δ starpbanku norēķinos pēc kārtas ir *maksātājbanka*, viena vai vairākas *starptankas* un *saņēmējbanka*.

adresēts vekselis, domicilvekselis (*addressed bill, domiciled bill*) *Vekselis*, uz kura tā akceptētājs ir norādījis maksājuma izdarīšanas vietu.

afidevits (*affidavit*) **1.** Ar zvērestu apliecināta rakstveida liecība vai paziņojums tiesai vai *arbitrāžai*. **2.** Piegādēs, vērtspapīru operācijās – rakstveida apliecinājums dokumenta īstumam.

Agenda 2000 (*Agenda 2000*) Darba kārtība 2000 – dokuments, kuru 1997. g. jūlijā sagatavoja *Eiropas Komisija*, tajā ietverot priekšlikumus *Eiropas Savienības* tālākajai attīstībai divos galvenajos virzienos – ES paplašināšanā un ES stiprināšanā.

agregēšana (*aggregation*) Vienveidīgu lielumu apvienošana, summēšana, lai iegūtu vispārīnātākus rādītājus. Piem., visu *individuālo preču* un pakalpojumu cenas veido vienu vispārēju cenu limeni, bet visas saražotās vienības summējas *iekšzemes kopproduktā*.

aģenta izmaksas (*agency costs*) Izmaksas, kas rodas konflikta gadījumā starp uzņēmuma *akcionāriem* (īpašniekiem) un šī uzņēmuma *obligāciju* turētājiem. Akcionāri ir ieinteresēti pārņemt materiālās vērtības no obligāciju turētājiem. Tādēļ obligāciju turētāji finanšu līgumos iekļauj nosacījumus, kas ierobežo akcionāru iespējas pieņemt kapitālieguldījumu un finanšu lēmumus.

aģenta līgums (pilnvarojuma līgums) (*agency agreement, agent contract*) Līgums, saskaņā ar kuru *aģents* aņņemas citas personas

(*principāla*) uzdevumā un uz viņas rēķina par atlīdzību veikt juridiskas vai citas darbības. Ja aģents noslēdzis darījumu ar trešo personu savā vārdā un uz principāla rēķina, tad viņš iegūst tiesības un uzņemas saistības, kas izriet no šī līguma, kaut arī principāls būtu pieminēts darījumā vai arī tieši kontaktētos ar trešo personu pēc darījuma izpildes. Ja aģents noslēdz darījumu ar trešo personu principāla vārdā un uz viņa rēķina, tad principāls iegūst tiesības un uzņemas saistības.

aģenta problēma (*principal-agent problem*) *Finanšu vadībā* – konflikts starp uzņēmuma vadītājiem, kuri cenšas palielināt uzņēmuma peļņu ilgā laika periodā, un īpašniekiem, kuri vēlas iegūt lielāku peļņu un lielākas dividendes īsā laika periodā.

aģents (*agent*) **1.** Fiziska vai juridiska persona, kura par noteiktu atlīdzību pilnvarota rīkoties citas personas (*principāla*) interesēs un uzdevumā. Δ darbojas tirdzniecībā, kuģošanā u. c. jomās. Sk. arī *eksporta aģents, ieguldītāju aģents, iepirkumu aģents, īpašais aģents, realizācijas aģents, tirdzniecības aģents*. **2.** Apdrošināšanas starpnieks – juridiska vai fiziska persona, kas konsultē klientus un pārdod *apdrošināšanas polises*. Δ atalgojums ir noteikta procentu likme no saņemtajām *prēmijām* pēc līgumā noteikto vai atrunāto pakalpojumu veikšanas. **Tiešais** $\Delta - \Delta$, kas pārstāv vienu *apdrošināšanas sabiedrību*. **Neatkarīgais** $\Delta - \Delta$, kas pārstāv vairākas *apdrošināšanas sabiedrības*.

aģentūras teorija (*agency theory*) Pieņēmums, ka *auditors* darbojas akcionāru vārdā, lai pārbaudītu uzņēmuma finanšu informāciju. Auditora izmantošana uzņēmuma īpašniekiem ir izdevīga, jo: 1) katra atsevišķa akcionāra iespējamās izmaksas informācijas pārbaudei ir pārāk augstas; 2) auditoru izmaksas ir sadalītas starp akcionāriem; 3) veicina uzņēmuma vadītājus darboties akcionāru interesēs, nevis pašu vadītāju interesēs.

aizdevējs *sk. kreditors*

aizdevuma izmaksa (*loan disbursement*) *Aizdevuma* izsniegšanas process.

aizdevuma kontrole (kreditkontrole) (*loan control*) *Aizdevēja* sistēma, kas uztur informāciju par aizņēmēju un ļauj aizdevējam uzraudzīt aizņēmēja aktivitātes.

aizdevuma konversija (*loan conversion*) Kredīta dzēšanas noteikumu maiņa. Var tikt mainīts aizdevuma termiņš, procentu likme, gada izmaksu kārtība u. c.

aizdevuma līgums (kreditlīgums) (*loan agreement*) Rakstiska vienošanās starp *aizdevēju* un *aizņēmēju* par naudas vai citas materiālas vērtības nodošanu aizņēmēja rīcībā uz noteiktu laiku.

aizdevuma pagarināšana (*loan extension*) Aizdevuma termiņa pagarināšana, pusēm rakstiski vienojoties par aizdevuma līgumā noteiktā sākotnējā atmaksas grafika maiņu.

aizdevuma pamatsumma (aizdevuma summa) (*loan principal*) Sākotnējā *aizdevuma* summa, kurā nav iekļauta maksa par aizņēmuma lietošanu (aizdevuma procenti) vai citi izdevumi.

aizdevuma pieprasījums, kredīta pieprasījums 1. (*loan request*) Potenciāla *aizņēmēja* rakstisks lūgums izsniegt kredītu. Δ jābūt informācijai par kredīta ņēmēja vēlamo kredīta summu, valūtu, termiņu un citai informācijai, ko kredītiestāde pieprasa. Atkarībā no kredītiestādes un kredīta ņēmēja iesniedzamā informācija var atšķirties. Parasti Δ tiek rakstīts uz speciālas veidlapas.
2. (*loan application form*) Veidlapa ar informāciju par aizņēmēju un vēlamo aizdevumu, kas nepieciešama lēmuma pieņemšanai par *kredīta* piešķiršanu.

aizdevuma risks *sk.* kredītrisks

aizdevuma zīme (parādzīme) (*loan note, promissory note*) Dokuments, kas apliecina nenodrošināta aizdevuma piešķiršanu un nosaka parāda atdošanas termiņu. Δ parasti izmanto *uzticības darījumos*.

aizdevums *sk.* kredīts¹

aizdevums pret parakstu (*signature loan*) *sk.* nenodrošināts aizdevums

aizdevu procenti, kredītprocenti (*interest, loan interest*) **1.** Maksa par aizņemta kapitāla lietošanu. **2.** Ienākums no jebkāda veida naudas aizdevuma – skaidrās naudas aizdevuma, pārdošanas uz nomaksu, noguldījuma komercbankā, obligācijām, sertifikātiem, vekseliem u. c. *Sk.* arī *diskrētie procenti, vienkāršie procenti, saliktie procenti*.

aizņēmējs *sk. debtors*

aizņemtā kapitāls (*loan capital*) Kapitāls, kuru veido no kreditoriem (bankām, uzņēmuma piegādātājiem, darbiniekiem u. c.) aizņemtā līdzekļi. To iedala ilgtermiņa Δ (ilgāks par gadu) un īstermiņa Δ , kas jāatdod laika posmā līdz vienam gadam.

aizņemtā kapitāla cena (*cost of loan capital*) Kreditoram maksājamie aizdevu procenti par aizņemtā kapitāla izmantošanu.

aizņemtu vērtspapīru pārdošana (īsās pozīcijas pārdošana) (*short selling*) Situācija, kad *vērtspapīru* pārdevējs pārdod sev nepiederošus vērtspapīrus, aizņemoties tos no kāda cita tirgus dalībnieka. Vēlāk aizņēmējs nopērk attiecīgos vērtspapīrus tirgū un atdod aizdevējam. Šī taktika tiek izmantota, ja *investors*, t. i., vērtspapīru pārdevējs, uzskata, ka attiecīgā vērtspapīra cena kritīsies. *Sk. arī īsā pozīcija.*

aizsargmuita (*protective duty*) Galvenais *protekcionalisma* paņēmieni – valsts pasākumi preču ievaduma ierobežošanai un vietējo ražotāju aizsargāšanai no ārzemju konkurentiem, nosakot paaugstinātas ievadumtas nodevas atsevišķām precēm vai preču grupām. Līdz ar to paaugstinās ievesto preču cena un samazinās to konkurētspēja vietējā tirgū. Atsevišķos gadījumos šī nodeva var būt tik augsta, ka noteiktas preces ievešana tiek pārtraukta. Valstu industrializācijas periodos Δ tika izmantota vietējās rūpniecības aizsargāšanai, bet mūsdienās to galvenokārt nosaka jaunu rūpniecības nozaru un lauksaimniecības atbalstīšanai. Δ neatbalsta *Pasaules Tirdzniecības organizācija.*

aizstājāmie vērtspapīri, vērtspapīru laidieni (*security issue*) Viena un tā paša *emidenta* izlaisto vienas šķiras un kategorijas vērtspapīru kopums, kam *publiskajā apgrozībā* nemainīgā apjomā saglabājas tajos nostiprinātās tiesības neatkarīgi no vērtspapīru sērijas vai kārtas numura.

aizstājējprece (*substitute good, substitute*) Prece, kuru iespējams izmantot citas preces vietā, lai apmierinātu vienu un to pašu patērētāja vēlmi, piem., mobilais telefons ir uzskatāms par rokas pulksteņa Δ , ja ar to var noskaidrot precīzu pulksteņa laiku. Ja kādas preces cenas pieaugums palielina pieprasījumu pēc citas preces, šīs preces uzskatāmas par Δ . Tām *pieprasījuma krustniskās elastības* koeficients ir pozitīvs.

aizstājējprojekti (*substitute projects*) Projekti, no kuriem viena projekta izpilde samazina gaidāmos ieņēmumus no kāda cita projekta, piem., jauna produkta izlaide tirgū, lai izkonkurētu citu tā paša uzņēmuma produktu, jo jaunā produkta ieņēmumi pārsniedz vecā produkta ieņēmumus.

aizstāšanas izmaksas (*replacement costs*) *Izmaksas*, kas veidojas ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesā, aizstājot plānotos un budžetā paredzētos materiālus, darbaspēku vai citus resursus ar jauniem.

aizstāšanas ķēdītes metode (*replacement chain*) *Finanšu vadības* termins metodei, kas paredz izskatīt projektus ar dažādiem dzīves cikliem kā secīgus kapitālieguldījumu projekta variantus.

aizvietotājprece *sk. aizstājējprece*

akcepta kredīts, vekseļu kredīts (*acceptance credit, discount credit*)

Kredīts, ko banka izsniedz aizņēmējam, akceptējot tai izrakstītos *pārvedu vekselus*. Kā nodrošinājumu izsniedzamajiem aizdevumiem banka *diskontē* un pieņem akceptētus vekselus, kuru pamatā ir tirdznieciskais darījums. Ja parādnieks noteiktajā termiņā nesamaksā vekseļa summu, bankas pienākums ir samaksāt parādu no saviem līdzekļiem. Retākos gadījumos akceptētais vekselis tiek izmantots tiešai parāda samaksai, nododot vekseli kreditoram ar pārvedu uzraksta – *indosamenta* – palīdzību. Δ priekšrocības salīdzinājumā ar *vienotā norēķinu konta kredītu* ir tā zemās izmaksas – akceptēšanas komisijas nauda. Aizņēmējam nav arī jāsniedz garantijas vekseļa ņēmējam. Akceptējošās bankas kredītrisks nav liels, jo aizņēmējam ir samērā augsta maksāspēja. Δ ir izplatīts ārējās tirdzniecības operācijās.

akceptants (*acceptor*) Persona, kas uzņēmusies saistības apmaksāt čekus, vekseli vai rēķinu noteiktā termiņā.

akceptēta vekseļa kredīts, forfeitings (*forfeiting*) Eksporta tirdzniecības finansēšanas darījums, kurā banka vai cita finanšu iestāde pērk tirdzniecības parādus, piem., akceptētus vekselus, akreditīvus bez *regresa* pret eksportētāju. To izmanto tirdzniecības darījumos ar paaugstināta riska zonas valstīm, kā arī, ja līgums ar pircēju paredz atlikto maksājumu par piegādāto precī, bet eksportētājs vēlas saņemt samaksu nekavējoties.

akceptēts akreditīvs (akceptēts atlīdzības kredīts) (*accepted reimbursement credit*) Akreditīvs, kuru noformē pret tāda *pārvedu vekseļa* akceptu, kas apmaksājams noteiktā laikā pēc uzrādīšanas.

akcepts (*acceptance*) 1. Piekrišana vai garantija apmaksāt naudas (vekseļa, čeka, akreditīva) vai preču dokumentus atbilstoši nosacījumiem, kas izriet no akceptētā dokumenta. Sk. arī *pārvedu vekselis*. 2. Civiltiesībās – piekrišana pretējās puses piedāvājumam noslēgt līgumu ar noteikumiem, kas izklāstīti piedāvājumā (*ofertē*).

akcepttests (*acceptance test*) Tirgus pieprasījuma analīzes metode, kas palīdz noteikt testējamo personu vēlmi iegādāties noteiktu preci un šīs vēlmes līmeni.

akcija (*share, stock*) *Vērtspapīrs*, kas apliecina tā īpašnieka ieguldījumu akciju sabiedrības vai *komandītsabiedrības* kapitālā, dod viņam tiesības atbilstoši attiecīgās *akcijas kategorijai* piedalīties sabiedrības vadišanā, saņemt *dividendi* vai sabiedrības likvidācijas gadījumā – *likvidācijas kvotu*. Uz Δ tiek norādīta tās *nominalvērtība* un *emitenta* (akciju sabiedrības) nosaukums. Tā var tikt papildināta ar *dividenžu* kuponiem, kas paredzēti dividenžu izmaksai. Pēc tiesiskās formas Δ iedala *uzrādītāja akcijās* un *vārda akcijās*. Pēc Δ ietvertā tiesību apjoma izšķir *parastās akcijas* un *priekšrocību akcijas*. Pēc formas Δ var būt papīra vai elektroniskā formā, piem., *uzrādītāja Δ* . Sk. arī *akcija ar atlikto dividenžu izmaksu*, *bezmaksas akcija*, *cikliskās akcijas*, *kumulatīvā priekšrocību akcija*, *nekumulatīvā priekšrocību akcija*, *pagaidu akcija*, *parastā akcija*.

akcija ar atlikto dividenžu izmaksu (*deferred share*) Uzņēmuma akcija, par kuru netiek maksātas dividendes līdz brīdim, kad uzņēmums sasniedz noteiktu ienesīguma līmeni, vai līdz dibinātāju noteiktam termiņam.

akcijas bilances vērtība (*book value per share, BV*) Akcijas izvērtēšanas parametrs, kuru nosaka, uzņēmuma *pašu kapitāla* bilances vērtību dalot ar uzņēmuma akciju skaitu. Šo rādītāju parasti salīdzina ar akcijas tirgus vērtību. Sk. arī *akcijas tirgus vērtības un bilances vērtības koeficients*.

akcijas kategorija (*class of shares*) Akciju iedalījums pēc tajās ietvertajām akcionāra tiesībām vai to ierobežojumiem. Vienas kategorijas akcijās ir nostiprināts vienāds tiesību apjoms, piem., tiesības uz *dividendes* vai *likvidācijas kvotas* saņemšanu, balsstiesībām akcionāru sapulcē. Ja sabiedrība ir izlaidusi vairāku kategoriju akcijas, katrai Δ tiek piešķirts attiecīgs apzīmējums.

akcijas nominālvērtība (*par value of a share*) Statūtos sākotnēji noteiktā vienas akcijas vērtība naudā. Akciju sabiedrības *pamatkapitāls* sastāv no Δ , kas reizināta ar akciju skaitu. Sk. arī *akcijas bilances vērtība*.

akcijas tirgus vērtības un bilances vērtības koeficients (*market-to-book ratio*) Akcijas izvērtēšanas parametrs, ko iegūst, akcijas tirgus vērtību (tirgus cenu) dalot ar *akcijas bilances vērtību*. Šai attiecībai vajadzētu būt lielākai par 1, jo uzņēmuma vērtība (tirgus novērtējums) ir atkarīga arī no daudziem bilancē neatspoguļotiem faktoriem, piem., cilvēku zināšanām, intelektuālā kapitāla, uzņēmuma reputācijas, nākotnes izredzēm u. tml. ASV akciju tirgū visu uzņēmumu vidējais Δ ir apmēram 3–5.

akcijas vērtības un peļņas koeficients (*price-earnings ratio, P/E ratio*) Rādītājs, kas tiek iegūts, dalot akcijas konkrētā brīža tirgus cenu ar uzņēmuma peļņu uz vienu akciju. Šis rādītājs dod priekšstatu par akcijas cenu salīdzinājumā ar uzņēmuma peļņspēju (*neto peļņu*). Augsts Δ parasti ir strauji augošiem uzņēmumiem.

akciju atpirkšana (*share repurchase*) Alternatīva naudas izmaksas forma akcionāriem, ko akciju sabiedrība veic likumā noteiktajā kārtībā, atpērkot pašas akciju sabiedrības akcijas otrreizējā (sekundārajā) tirgū, veicot tiešas pārrunas ar galvenajiem akcionāriem vai izdarot *tendera priekšlikumu*. Akcijas atpērk, piem., 1) lai iegūtu akcijas, kuras tiktu izmantotas, norēķinoties ar citu uzņēmumu apvienošanās gadījumā; 2) lai iegūtu akcijas vadībai, darbiniekiem; 3) lai samazinātu akciju skaitu.

akciju banka (*joint-stock bank*) Banka, kas izveidota kā *akciju sabiedrība*. Šādā formā darbojas vairākums banku.

akciju bloka tirdzniecība (*block trade*) Liela apjoma darījums vērtspapīru tirdzniecībā. Piem., Ņujorkas Fondu biržā Δ tiek definēta kā uzdevums pirkt vai pārdot vismaz 10 000 akciju vai arī akcijas, kuru kopējā vērtība pārsniedz 200 000 ASV dolāru.

akciju dividende (*stock dividend*) *Dividende*, kura akciju sabiedrības akcionāriem tiek izmaksāta nevis naudā, bet šīs akciju sabiedrības akcijās. Katrs akcionārs saņem noteiktu skaitu jaunu akciju par katru tam piederošo akciju. Atšķirībā no parastās dividendes naudas veidā Δ netiek aplikta ar nodokli līdz brīdim, kad akcionārs pārdod tam piederošās akcijas.

akciju emisija (*issue of shares*) Akciju izlaišana apgrozībā.

akciju emisijas nocenojums (*share discount*) Negatīvā starpība starp akcijas pārdošanas cenu un akcijas *nominālvērtību*.

akciju emisijas organizēšana (*organization of the issue of shares*) Parasti bankas pakalpojums, kuru uzņēmumi izmanto sava pamatkapitāla palielināšanai. Δ var veikt divējādi – pārdodot uzņēmuma kapitāla daļas (akcijas) šauram investoru lokam uzņēmuma ietvaros (*slēgtā akciju sabiedrība*) vai publiski piedāvājot uzņēmuma akcijas biržā.

akciju emisijas uzcenojums 1. (*share premium*) Summa, kuru akciju pircējs maksā virs akciju *nominālvērtības*. **2.** (*share premium account*) Grāmatvedības bilances *pasīva* postenis, kurā *akciju sabiedrība* uzrāda papildienākumus no sabiedrības akciju emisijas (pārdošanas) virs to *nominālvērtības*.

akciju indekss (*share index*) Rādītājs, kas atspoguļo akciju kursa svārstību pakāpi kādā periodā, parāda kādas valsts fondu tirgus vai kādas nozares uzņēmumu akciju cenu vispārējās tendences un palīdz iegulditājiem izvērtēt situāciju un pieņemt lēmumu par investīcijām attiecīgajā vērtspapīru tirgū. Δ ir arī makroekonomisks rādītājs, kas ļauj spriest par vērtspapīru tirgus stāvokli valstī un norāda uz tautsaimniecības attīstības un stabilitātes līmeni. **Akciju cenu indekss** (*share price index*) – Δ , kas atšķirībā no kapitalizācijas indeksiem atspoguļo indeksa grozā ietvertu uzņēmumu akciju cenu izmaiņas. Visu šā indeksa aprēķināšanai izmantoto akciju cenu izmaiņas to ietekmē vienādi. Akciju cenu indekss ir, piem., RICI – Rīgas Fondu biržas cenu indekss. **Akciju kapitalizācijas indekss**

(*capitalization index*) atspoguļo tajā ietverto uzņēmumu akciju cenu izmaiņas, balstoties uz uzņēmuma īpatsvaru akciju tirgus kapitalizācijā. Tas nozīmē, ka lielāko uzņēmumu akciju cenu izmaiņām ir lielāka ietekme uz indeksa svārstībām, bet mazāko uzņēmumu akciju cenu izmaiņām – mazāka ietekme. Akciju kapitalizācijas indekss ir, piem., DJRSE – Rīgas Fondu biržas kapitalizācijas indekss, *Standard and Poor* saliktais indekss (*Standard and Poor's Composite index*) – ASV akciju indeksu grupa.

akciju izpiršana ar aizņēmumu (*leveraged buy-out, LBO*) Darījums, kurā tiek pirktas uzņēmuma akcijas, lai *atklātu akciju sabiedrību* pārveidotu par *slēgtu akciju sabiedrību*. Δ tiek finansēta ar bankas aizdevumu vai obligācijām. Aizņēmums pēc tam tiek atdots, izmantojot naudas plūsmu no nopirktā uzņēmuma darbības vai pārdodot nopirktā uzņēmuma aktīvus.

akciju kapitāla palielināšana (*increasing the share capital*) Darbība, kuras mērķis ir piesaistīt uzņēmumā ilgtermiņa resursus. Akciju kapitālu var palielināt: 1) esošajiem akcionāriem veicot papildu iemaksas akciju kapitālā; 2) piesaistot jaunus akcionārus, kuri veic iemaksas; 3) akciju kapitālā ieguldot daļu no pārskata perioda tīrās peļņas. Δ nav iespējams veikt ar uzņēmumā esošiem grāmatvedībā uzskaitītiem pamatlīdzekļiem vai citām materiālām vai nemateriālām vērtībām.

akciju kapitāls (*share capital*) Akciju sabiedrības *pamatkapitāls*, kas ir sadalīts akcijās.

akciju kontrolpakete (*controlling interest, block of shares*) Akciju daudzums, kas to īpašniekam nodrošina lēmuma pieņemšanai pietiekošu balsu skaitu akcionāru kopsapulcē. Formāli par Δ uzskata 51% no akciju kopskaita, taču parasti tajā nav nepieciešams vairāk par 25–30% no izlaistajām akcijām, jo pārējās akcijas tiek izdalītas daudziem akciju īpašniekiem jeb mazākuma akcionāriem, kuriem akciju sabiedrības lietu kārtošānā nav izšķirošas nozīmes.

akciju pārdošana vadībai, vadības veikts akciju izpirkums (*management buy-out, MBO*) Darījums, kurā uzņēmuma vadība pērk sava uzņēmuma akcijas no līdzšinējiem *akcionāriem*.

akciju pirmspirkuma tiesības (*pre-emption rights*) Akciju sabiedrības statūtos vai likumā paredzētas tiesības, kuras nosaka, ka

jebkura jaunu akciju emisija vispirms jāpiedāvā esošajiem akcionāriem. Šis noteikums pasargā akcionārus no nevēlamas *akciju vērtības samazināšanas*.

akciju sabiedrība (*joint stock company*) Nepersoniska uzņēmējdarbības forma; sabiedrība, kuras pamatkapitālu (*akciju kapitālu*) veido tās dalībnieku – *akcionāru* – ieguldījumi *akciju* formā. Akcionārs atbild par Δ saistībām proporcionāli savās akcijās apliecinātajam ieguldījumam, kam jābūt ne mazākam par 25% no akciju nominālvērtības, bet akciju izlaišanas gadījumā – jāpārsniedz to nominālvērtība. Δ pārvalda dalībnieku kopsapulce, uzraudzības padome un valde (direkcija). Dalībnieku kopsapulce pieņem lēmumu par tūrās peļņas sadali. Valde sastāda saimnieciskā gada bilanci un ziņojumu par sabiedrības stāvokli. Sk. arī *atklāta akciju sabiedrība, slēgta akciju sabiedrība*.

akciju sabiedrības dibināšanas līgums (*foundation contract*) Līgums, ko savā starpā noslēdz akciju sabiedrības dibinātāji; tas ietver dibinātāju vārdus, adreses, dibināmās akciju sabiedrības nosaukumu, mērķus u. c. likumā noteikto nepieciešamo informāciju. Latvijā Δ ir spēkā līdz sabiedrības reģistrācijai Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā.

akciju sabiedrības dibinātājs (*founder*) Akcionārs, kas parakstījis *akciju sabiedrības dibināšanas līgumu* un *statūtus*. Latvijā dibinātāja statuss ir spēkā līdz sabiedrības reģistrācijai Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā (pēc Komerclikuma stāšanās spēkā 2002. g. 1. janvārī – Komercreģistrā).

akciju sabiedrības statūti (*articles of association*) Dokuments, kas nosaka akciju sabiedrības darbības virzienus, mērķus, *pamatkapitāla* lielumu, akcionāru tiesiskās attiecības un citus noteikumus, kas nepieciešami akciju sabiedrības darbības nodrošināšanai un ko Latvijā pieprasa Komerclikums (akciju sabiedrībām, kas Latvijā dibinātas pirms Komerclikuma stāšanās spēkā, līdz 2004. g. beigām jāievēro likums “Par akciju sabiedrībām”).

akciju sadalīšana (*share splitting*) Uzņēmuma akciju skaita palielināšana, dotot akciju kapitālu sīkākās vienībās. Δ nepalielina uzņēmuma vērtību un nemaina akcionāru akciju īpatsvaru akciju kapitālā. Piem., kapitālieguldītājam, kuram pieder 100 akciju ar vērtību 1 lats, pēc Δ piederēs 200 akciju ar vērtību

0,5 lati, bet šā kapitālieguldītāja procentuālā līdzdalība akciju sabiedrības kapitālā nemainīsies. Δ parasti notiek, ja akcijas saņiegušas tik augstu tirgus cenu, ka ir apgrūtināta to tirdzniecība un likviditāte.

akciju sertifikāts, kopīgā akcija (*share certificate*) Akciju sabiedrības izdots dokuments, kurā ir apliecināts tās lielajiem akcionāriem piederošo akciju skaits. Izplatīts Lielbritānijā.

akciju tirgus kapitalizācija (*market capitalization*) 1. Kopējā visu biržā kotēto uzņēmumu tirgus vērtību summa noteiktā datumā. Katra uzņēmuma tirgus vērtību aprēķina, reizinot uzņēmuma vienas akcijas *vidējo svērto cenu* tirdzniecības sesijā ar kopējo uzņēmuma izlaisto akciju skaitu. 2. Atsevišķa uzņēmuma izlaisto akciju kopējā tirgus vērtība.

akciju vērtības samazināšana (*dilution, dilution of equity*) Parastās akcijas bilances vērtības samazinājums, kas rodas, ja uzņēmums palielina parasto akciju skaitu, nepalielinot savu peļņu vai aktīvus. Šāds akciju skaita palielinājums samazina esošo akcionāru proporcionālo daļu uzņēmuma kapitālā.

akcionārs (*shareholder, stockholder*) Persona, kurai pieder uzņēmuma akcijas, akciju sabiedrības līdzīpašnieks ar tiesībām uz daļu no tīrās peļņas (*dividendi*), informāciju un balsstiesībām akcionāru pilnsapulcē, bet akciju sabiedrības likvidācijas gadījumā – uz daļu no likvidācijas procesā iegūtajiem līdzekļiem, ja tie pārsniedz uzņēmuma saistības. Savu interešu aizstāvībai Δ ir tiesīgs protestēt akcionāru kopsapulces lēmumus, bet noteiktos gadījumos – panākt ārkārtas akcionāru kopsapulces saaukšanu. Δ ir pirmtiesības iegādāties jaunākā izlaiduma uzņēmuma akcijas vai *konvertējamās obligācijas*. Δ ir pienākums veikt maksājumus akciju sabiedrībai līdz brīdim, kamēr pilnībā ir apmaksāta akciju nominālvērtība vai augstāka naudas summa, kāda paredzēta statūtos.

akcionāru reģistrs (*shareholder register*) Žurnāls, kurā tiek ierakstītas ziņas par akciju īpašniekiem, *akciju kategorija*, nominālvērtība, sērijas numurs, ja tāds tiek piešķirts, un no akcijas izrietošo balsu skaits, kā arī datums, kad akcionārs veicis apmaksu pilnā mērā, vai akciju apmaksas termiņš, ja tās vēl nav pilnībā apmaksātas.

akcīze *sk.* akcīzes nodoklis

akcīzes nodoklis, akcīze (*excise duty*) *Netiešais nodoklis*, kas tiek iekļauts preces vai pakalpojuma cenā. Ar Δ tiek apliktas galvenokārt plaša patēriņa preces (piem., alkohols, tabaka, naftas produkti, automašīnas), kuru patēriņu valsts cenšas kontrolēt vai ierobežot. Δ iekasē *akcīzes preču* vai pakalpojumu ražotājs, kas šo nodokli pārskaita valsts budžetā. Izšķir individuālo Δ un universālo Δ . *I n d i v i d u ā l o* Δ uzliek noteiktam preču (pakalpojumu) veidam un iekasē pēc noteiktām likmēm par katru preces vienību. *U n i v e r s ā l o* Δ iekasē no uzņēmuma kopējā *apgrozījuma nodokļa* veidā. Ar Δ neapliek noteiktu akcīzes preču daudzumu, ko fiziskās personas ievie Latvijā personīgajam patēriņam.

akcīzes nodokļa marka (*excise mark*) Valsts institūciju izdota speciāla *marka*, ko uzlīmē uz preces vai fasējuma, apliecinot *akcīzes nodokļa* nomaksu.

akcīzes preces (*excised goods*) Ar *akcīzes nodokli* apliekamas preces. Latvijā Δ ir nafta un naftas produkti, alkohols (t. sk. alus), tabakas izstrādājumi, automašīnas un motocikli, daži bezalkoholiskie dzērieni un kafija.

akordsamaksa, akorddarba alga (*piecework salary*) Darba atlīdzības forma, kura balstās uz vienošanos starp darba devēju un darba ņēmēju par noligtās summas izmaksu par saražoto produkciju vai darbu kopumā. Tās apjoms ir atkarīgs ne tikai no darba kvalitātes un daudzuma, bet arī no patērētā darba laika. Izšķir divus Δ veidus – *laika akordsamaksa* un *naudas akordsamaksa*. Δ sastāv no divām daļām – garantētās minimālās darba samaksas (*tarifa likmes*), kas parasti atbilst *minimālajai algai*, un akordpiemaksas pēc gabaldarba samaksas kā starpības starp minimālo algu un attiecīgās darbu kvalifikācijas kategorijas likmi.

akreditīvs, kredītvēstule (*letter of credit, documentary credit*) Nau-
das dokuments – kredītiestādes vēstule citai kredītiestādei, kurā uzdots izmaksāt noteiktu naudas summu Δ uzrādītājam no īpaši rezervētiem līdzekļiem. Tā ir starptautiskajā tirdzniecībā izmantota norēķinu forma, kuru regulē Starptautiskās Tirdzniecības palātas izdoti noteikumi. Δ tiek uzskatīts par drošāko norēķinu

formu, kas importētājam garantē preču saņemšanu līgumā noteiktā termiņā, daudzumā un sortimentā, bet eksportētājam garantē pilnu samaksu līgumā noteiktā termiņā. **A p s t i p r i n ā t s Δ** (*confirmed letter of credit*) – Δ, kuru apstiprina kredīta izmaksātāja banka, garantējot naudas samaksu kredīta saņēmējam atbilstoši Δ nosacījumiem arī tad, ja Δ devēja banka nepilda savas saistības. **A t s a u c a m s Δ** (*revocable letter of credit*) – Δ, kuru izdevējbanka jebkurā brīdī līdz dokumentu iesniegšanai var atsaukt vai var izlabot Δ noteikumus bez pārdevēja piekrišanas. **N e a p s t i p r i n ā t s Δ** (*unconfirmed letter of credit*) – Δ, kura izmaksu kredīta izmaksātāja banka negarantē, ja kāda iesaistītā puse nepilda savas saistības. **N e a t s a u c a m s Δ** (*irrevocable letter of credit*) – Δ, kuru izdevēja banka nevar atsaukt vai nevar izlabot Δ noteikumus bez pārdevēja piekrišanas. **N e a t s a u c a m s a p s t i p r i n ā t s Δ** (*irrevocable confirmed letter of credit*) – Δ, kurā Δ apstiprinājums ir citas bankas – apstiprinātājas bankas – neatsaucamas saistības apmaksāt pārdevēja iesniegtos dokumentus, ja tie pilnībā atbilst Δ nosacījumiem. **N e a t s a u c a m s n e a p s t i p r i n ā t s Δ** (*irrevocable unconfirmed letter of credit*) – Δ, kurā Δ izdevēja banka uzņemas neataucamas saistības pret pārdevēju, šādu Δ nav iespējams atsaukt vai izlabot bez pārdevēja piekrišanas. **V ā r d a Δ** dod tiesības personai, uz kuras vārda tas noformēts, noteiktā termiņā saņemt Δ norādīto naudas summu citas pilsētas vai valsts kredītiestādē.

aktīvā legītimācija (*active legitimation*) **1.** *novec.* Tiesības celt prasību. **2.** Pierādījumu uzrādīšana prasības celšanas tiesībām. **3.** Prasītāja juridiskā kompetence.

aktīvas līdzdalības riska kapitāla uzņēmums/fonds (*hands-on venture capital firm/fund*) *Riska kapitāla* investīciju uzņēmums, kas aktīvi piedalās tā investēto uzņēmumu vadībā.

aktīvi (*assets*) **1.** Īpašuma tiesību kopums, kas pieder fiziskai vai juridiskai personai – naudas līdzekļi, noguldījumi bankās, vērtspapīri, aizdevumi, nekustamais īpašums u. c. **2.** Uzņēmuma līdzekļi, kas attēloti grāmatvedības *bilances aktīvā*. Tie ir *ilgtermiņa ieguldījumi* un *apgrozāmie līdzekļi*. Pamatojoties uz Starptautisko 39. grāmatvedības standartu, ar 2001. g. 1. janvāri Δ ir jāuzrāda arī *atvasinātie līgumi*. **3.** Jebkādas vērtības, ko ir iespējams apmainīt pret naudu vai kādu citu vērtību.

aktīvie ienākumi (*active income*) Ienākumi, kuru gūšanā tieši piedalās pats ienākumu saņēmējs, piem., ienākumi no komercdarbības, darba alga. Δ parasti aplikē ar nodokļiem pēc labvēlīgākiem noteikumiem nekā *pasīvos ienākumus* (piem., kontrolēto ārvalstu uzņēmumu režīma gadījumā).

aktīvs (*asset*) Grāmatvedības *bilances* kreisā puse, kur uzņēmuma līdzekļus attēlo naudas izteiksmē, tai jābūt vienādai ar bilances labo pusi – *pasīvu*.

aktīvu apskate (*inspection of assets*) Pārbaude, kuru veic *auditors*, lai pārliecinātos par *aktīvu* eksistenci un iegūtu pierādījumus par to novērtējumu. Noteiktos gadījumos auditors pieaicina *ekspertus*, lai pārliecinātos par aktīvu pareizu novērtēšanu. Sk. arī *audita pierādījumi*.

aktīvu pārdošana ar atpārdošanas iespēju (*sale of assets dealing with resale possibility*) Kredītiestādes vai klienta (pārdevēja) aktīvu pārdošanu citai kredītiestādei vai klientam (pircējam) ar nosacījumu, ka pircējam ir tiesības (ne saistības) pārdot šos aktīvus pārdevējam noteiktā datumā par iegādes vai citu agrāk saskaņotu cenu.

aktīvu un pasīvu pārvalde (*asset-liability management*) Kredītiestādēm un finanšu institūcijām raksturīgas darbības līdzekļu piesaistes un izvietojšanas optimizēšanai. Δ ir bilances strukturēšana, lai līdzsvarotu ienākumus un risku, ievērojot likumdevēju un uzraudzības institūciju prasības. Sk. arī *aktīvu un pasīvu termiņstruktūras izvērtēšana*.

aktīvu un pasīvu termiņstruktūras izvērtēšana (*asset-liability maturity gap analysis*) *Aktīvu un pasīvu pārvaldes* svarīga sastāvdaļa – aktīvu un pasīvu sadalījums pa termiņiem, lai identificētu potenciālu likviditātes risku. Piem., *universālās bankas* galvenokārt aizņemas klientu īstermiņa noguldījumus, bet izsniedz ilgtermiņa kredītus, tādējādi radot risku, ka, krīzes gadījumā klientiem pieprasot savus noguldījumus, bankai var pietrūkt resursu. Δ pārskats uzrāda šīs problēmas iespējamību, un banka pēc saviem ieskatiem un iespējām var piesaistīt ilgtermiņa resursus.

aktīvu vērtība (*asset cost*) Grāmatvedības *bilances* aktīvu novēr-

tējums naudas izteiksmē. Aktīvu atjaunošanas vērtība (*asset replacement cost*) – bilances Δ pēc to pārvērtēšanas jeb to pielīdzināšanas pašreizējai tirgus vērtībai. Aktīvu bilances vērtība (*value of assets*) – sk. aktīvu tīrā vērtība. Aktīvu ekonomiskā (pašreizējā) vērtība (*asset economic (present) value*) – bilances aktīvu diskontētā vērtība, kas raksturo to pašreizējo vērtību. Aktīvu koriģētā sākotnējā vērtība (*asset adjusted historical cost*) – bilances aktīvu sākotnējā vērtība, kas koriģēta ar cenu indeksu saistībā ar aktīvu sākotnējās vērtības izmaiņām laika periodā no aktīva iegādes dienas līdz bilances sastādīšanas dienai. Tāpat koriģē arī aktīvu uzkrāto nolietojumu. Šī metode nenozīmē aktīvu pārvērtēšanu, to veic bilances aktīvu salīdzināšanai, kuri iegādāti dažādos laika periodos. Aktīvu patiesā vērtība (*asset fair value*) – bilances aktīvu pašreizējā jeb tirgus vērtība, kādā jebkuru bilances aktīvu var apmainīt pret līdzvērtīgu cita uzņēmuma aktīvu, ja abas puses ir labi informētas, finansiāli nesaistītas. Aktīvu sākotnējā vērtība (*asset historical cost*) – bilances aktīvu iegādes vērtība vai uzņēmumā saražotās produkcijas pašizmaksa. Aktīvu tīrā realizējamā vērtība (*asset net realisable value*) – bilances Δ , kuru nosaka šādi: no vērtības, kuru varētu iegūt, aktīvus pārdodot, atskaita izmaksas šo aktīvu realizācijai. Aktīvu tīro realizējamo vērtību sauc arī par izejošo vērtību (*exit value*). Aktīvu tīrā vērtība (*asset net value*) – bilances Δ , kura ir aprēķināta šādi: bilances aktīvu sākotnējā jeb vēsturiskā vērtība mīnus to uzkrātais nolietojums. *Debitoru parādu* tīro vērtību aprēķina, ja no debitoru parādu kopsummas atskaita uzkrājumus nedrošiem parādiem. Aktīvu zaudētā vērtība (*asset deprivation value*) – bilances Δ , kuru uzņēmumam vajadzētu saņemt, lai kompensētu zaudējumus sakarā ar aktīvu zaudēšanu. Tā ir hipotētiska (teorētiska) Δ , kuru nosakot, nav reāli jāzaudē uzņēmuma aktīvi.

aktuārie aprēķini (*actuary calculation*) Matemātisko un statistisko aprēķinu sistēma, kuru izmanto ar iedzīvotāju dzīves ilgumu saistītās ilgtermiņa apdrošināšanas operācijās.

aktuārs (*actuary*) Profesionāls matemātiķis – apdrošināšanas speciālists, kas aprēķina *apdrošināšanas* un *apdrošinātāja ieguldījumu* finanšu risku.

alga sk. darba alga

algas konts (*salary account*) Privātpersonas konts bankā, kurā tiek iemaksāti klienta regulārie ienākumi, piem., alga, pensija, honorāri.

algas nodoklis (*salary tax*) *Iedzīvotāju ienākuma nodokļa* paveids, ar ko apliek algotā darbā gūtos ienākumus. Δ par *darbinieka* gūtajiem ikmēneša ienākumiem aprēķina, ietur un *budžetā* iemaksā *darba devējs*. 2002. g. Latvijā Δ likme bija 25%.

algas nodokļa grāmatiņa (*salary tax book*) Dokuments, ko izsniedz *Valsts ieņēmumu dienests* vai pašvaldība fiziskās personas dzīvesvietā. Grāmatiņā ieraksta ziņas par *darbinieku* un viņa *apgādājamajām personām* un iesniedz pamatdarba vietā. Δ uzrāda darbinieka ienākumus kalendārā gada laikā vai visā darba attiecību pastāvēšanas periodā. Pēc Δ darbiniekam tiek piemērots algas *neapliekamais minimums* un nodokļa atvieglojums par apgādājamajām personām.

alonžs sk. vekseļa pielikums

alternatīvās izmaksas, zaudēto iespēju izmaksas (*opportunity costs*) Ienākums, kuru gūtu uzņēmējs, ja esošos ierobežotos resursus izlietotu citādi, nekā tie faktiski izmantoti. Δ aprēķina kā starpību starp peļņu, kas iegūstama, visizdevīgāk izmantojot resursus, un faktisko peļņu, lai novērtētu ieguvumu vai zaudējumu iespējas, plānojot uzņēmējdarbību un pieņemot lēmumus par ieguldījumiem vai jauniem projektiem.

Amerikas Sertificēto grāmatvežu institūts (*American Institute of Certified Public Accountants, AICPA*) Viena no lielākajām grāmatvežu apvienībām pasaulē ar vairāk nekā 330 000 biedru. Δ ir dibināts 1887. g. ASV. Δ mērķis ir nodrošināt apvienības biedrus ar nepieciešamajiem resursiem un informāciju augsti profesionālu grāmatvedības pakalpojumu sniegšanai.

amortizācija (*amortization*) *Pamatlīdzekļu nolietojuma* summu pakāpeniska pārņemšana uz pārskata perioda saimnieciskās darbības izdevumiem pamatlīdzekļa ekspluatācijas laikā, šīs summas attiecinot uz ražojamās produkcijas vai veicamo pakalpojumu pašizmaksu. Sk. arī *amortizācijas atskaitījumi*.

amortizācijas atskaitījumi, norakstījumi (*depreciation allowances, depreciation deductions*) Pamatlīdzekļu nolietojuma summas, kas pamatlīdzekļa derīgās lietošanas laikā tiek periodiski atskaitītas no pamatlīdzekļa sākotnējās vērtības un attiecinātas uz ražojamās produkcijas vai sniedzamo pakalpojumu pašizmaksu. Amortizācijas atskaitījumus finanšu grāmatvedībā aprēķina pēc dažādām metodēm, vispirms nosakot attiecīgā aktīva derīgās lietošanas laiku. Sk. arī *lineārā nolietojuma aprēķināšanas metode, regresīvā nolietojuma aprēķināšanas metode*.

Amsterdamas līgums (*Amsterdam Treaty*) Eiropas Savienības dibināšanas līgumu papildinoša vienošanās, kuru 1997. g. 2. oktobrī Amsterdamā parakstīja 15 Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu vadītāji. Δ pastiprina Eiropas sadarbības iespējas politikas jomā, paredz ES paplašināšanos, uzņemot Centrālās un Austrumeiropas valstis, paredz kopēju tieslietu jautājumu risināšanu, *Euro-pol* darbību, drošības un aizsardzības politiku, kā arī dalībvalstu nodarbinātības politikas koordināciju un ES institucionālo reformu. Δ stājās spēkā 1999. g. 1. maijā.

analītiskās procedūras (*analytical procedures*) Nozīmīgāko *finanšu pārskatu* koeficientu un tendenču analīze, kā arī finanšu pārskatu pozīciju izmaiņu un savstarpējo sakarību izpēte. Tā var būt: 1) informācijas salīdzināšana: a) pašreizējā perioda informācijas salīdzināšana ar līdzīgu informāciju iepriekšējos periodos; b) faktiskā rezultāta salīdzināšana ar budžetu, prognozēm; c) auditora sagatavoto sagaidāmo rezultātu salīdzināšana ar faktiskajiem rezultātiem; d) uzņēmuma darbības koeficientu salīdzināšana ar nozares vidējiem koeficientiem vai ar tās pašas nozares līdzīgu uzņēmumu koeficientiem; 2) finanšu elementu sakarību izpēte, balstoties uz iepriekšējo periodu rezultātiem un uzņēmuma pieredzi, piem., sakarība starp bruto peļņu un apgrozījumu; 3) finanšu un nefinanšu informācijas salīdzināšana, piem., sakarība starp kopējām darba algu izmaksām un darbinieku skaitu.

annuitāte (*annuity*) Parāda atmaksas veids, kurā pamatsummas deldējuma un procentu kopsumma ir vienāda visos atmaksas periodos līdz pat pilnīgai parāda dzēšanai. Δ plaši lieto kredītēšanā.

antitresta likumdošana (*antitrust legislation*) Apkopojošs jēdziens, ar ko apzīmē ASV likumus, kuri ierobežo *trestu* un sabiedrību darbību, piem., negodīgu konkurenci. Pie Δ pieskaitāms Šermana likums (*Sherman Act*) 1890. g., Kleitona likums (*Clayton Act*) 1914. g., Federālās tirdzniecības komisijas likums (*Federal Trade Commission Act*) 1914. g. u. c. Šo terminu dažkārt attiecina arī uz citu valstu antimonopulu likumiem.

antresols *žarg., sk. junioraizdevums*

anulēšana (*cancellation*) Atzišana par spēkā neesošu, nederīgu.

apakšuzņēmums, meitasuzņēmums (*subsidiary, daughter enterprise*) Uzņēmumu ienākuma nodokļa izpratnē – *iekšzemes uzņēmums* (*uzņēmumu grupas dalībnieks*), no kura vismaz 90% pieder *galvenajam uzņēmumam* vai vienam vai vairākiem tā apakšuzņēmumiem.

apdrošinājumaņēmējs (*insured*) Juridiska vai fiziska persona, kas noslēdz *apdrošināšanas līgumu* ar *apdrošināšanas sabiedrību* savā vai citas personas labā.

apdrošinājuma summa (*sum insured*) 1. Nedzīvības apdrošināšanas polisē norādītais apdrošināšanas seguma apmērs, kas nedrīkst pārsniegt apdrošināmā objekta apdrošināmo vērtību. 2. Līgumā paredzētā summa un *bonusi* personas dzīvības apdrošināšanā.

apdrošināmā interese (*insurable interest*) Apdrošināšanas pamatprincips – nodrošināt apdrošināšanasņēmējam finansiālo stāvokli, kāds tam bijis pirms *apdrošināšanas polisē* paredzētā *apdrošināšanas riska* iestāšanās. Δ pastāv tikai uz likumīgi piederību īpašumu vai notikumiem, kas uz to attiecas. Privātai personai ir neierobežota Δ savas mantas un dzīvības apdrošināšanā.

apdrošināšana (*insurance*) Pakalpojums, kurš iespējamo zaudējumu gadījumā saskaņā ar *apdrošināšanas līgumā* noteikto *apdrošināšanas summu* nodrošina atbilstošu kompensāciju naudas vai citu pakalpojumu veidā. Δ ir brīvprātīga, ja ar likumu nav paredzēts citādi, piem., ar likumu “Par obligāto autotransporta apdrošināšanu” 1997. g. ir ieviesta obligātā autotransporta Δ . Δ veidi ir: 1) *dzīvības* Δ – Δ , kas attiecas uz apdrošinātā dzīvību; 2) *vispārējā*, nedzīvības jeb riska Δ , kurā iekļauti pārējie Δ veidi;

3) industriālā riska Δ . Sk. arī *kopapdrošināšana, pār-apdrošināšana*.

apdrošināšanas atlīdzība (*insurance indemnity*) 1. *Nedzīvības apdrošināšanā apdrošinājuma summa*, tās daļa vai cita par *apdrošināšanas gadījumu* izmaksājamā summa vai nodrošināmie pakalpojumi atbilstoši *apdrošināšanas līgumam*. Δ apjoms nedrīkst pārsniegt apdrošinājuma summu. *Nelaiemes gadījumu* apdrošināšanā izmaksā Δ saskaņā ar *polisē* paredzētajiem noteikumiem, ja apdrošinātais gūst ievainojumus, daļēji vai pilnīgi zaudē darba spējas vai nāves gadījumā. 2. *Dzīvības apdrošināšanā* summa, par kuru noslēgts *apdrošināšanas līgums*. Tā ir izmaksājama arī gadījumā, ja apdrošinātais izvirza pretenziju pret personu, kas tam nodarījusi zaudējumus. Δ izmaksā vai nu termiņa beigās uzkrājošajā apdrošināšanā vai apdrošinātās personas nāves gadījumā.

apdrošināšanas brokeris (*insurance broker*) Licencēta persona, starpnieks starp *apdrošināšanas (pār-apdrošināšanas) pircēju* un *apdrošināšanas (pār-apdrošināšanas) pārdevēju*, noslēdzot *apdrošināšanas (pār-apdrošināšanas) līgumus*, eksperts apdrošināšanas praktiskajos un juridiskajos jautājumos. Δ pārstāv *apdrošināšanas (pār-apdrošināšanas) pircēja* intereses.

apdrošināšanas gadījums (*insured event, peril*) Ar apdrošināto risku cēloņsakarīgi saistīts notikums, kuram iestājoties, paredzēta *apdrošināšanas atlīdzības* izmaksa atbilstoši *apdrošināšanas līgumam*. Zaudējumiem jābūt netišiem, neplānotiem, piem., nevar apdrošināt autotransporta amortizācijas (nolietojuma) izmaksas.

apdrošināšanas gads (*development year*) 12 mēnešu laika periods, kas sākas ar *apdrošināšanas līguma* parakstīšanas dienu.

apdrošināšanas līgums (*contract; provision*) *Apdrošinātāja* un *apdrošinājuma ņēmēja* vienošanās, saskaņā ar kuru apdrošinājuma ņēmējs uzņemas saistības maksāt apdrošināšanas prēmiju Δ noteiktajā veidā, termiņos un apmērā, kā arī izpildīt citas Δ noteiktās saistības, un apdrošinātājs uzņemas saistības, iestājoties *apdrošināšanas gadījumam*, izmaksāt Δ norādītajai personai *apdrošināšanas atlīdzību* atbilstoši Δ .

apdrošināšanas polise (*insurance policy*) Dokuments, kas apliecina *apdrošināšanas līguma* noslēgšanu un ietver apdrošināšanas līguma *noteikumus*, kā arī visus šā līguma grozījumus un papildinājumus, par kuriem *apdrošinātājs* un *apdrošinājuma ņēmējs* ir vienojušies apdrošināšanas līguma darbības laikā. Sk. arī *vispārējā polise*.

apdrošināšanas prēmija (*insurance premium*) *Apdrošinātā* vienreizējs vai regulārs maksājums par iegādāto *apdrošināšanu*, kas atkarīgs no apdrošināšanas veida, līguma termiņa, *apdrošināšanas summas*, apdrošināšanas *tarifa* likmes un apdrošināmā riska.

apdrošināšanas sabiedrība (*insurance company*) Sabiedrība, kura, pārdojot savu produktu – apdrošināšanu pret samaksu – *prēmiju*, uzņemas finansiālu atbildību par apdrošināto risku. Δ var būt akciju sabiedrība vai savstarpējās apdrošināšanas kooperatīvā biedrība.

apdrošināšanas sindikāts (*insurance syndicate*) Riska parakstītāju grupa, kas apdrošina lielus *riskus*, tos sadalot starp grupas dalībniekiem. Grupas dalībnieki iecel vienu riska parakstītāju, kurš paraksta *apdrošināšanas līgumu* visu dalībnieku vārdā. Apdrošināmo risku, *prēmijas* un *zaudējumus* sadala proporcionāli sindikāta grupas dalībnieku starpā. Grupas dalībnieki atbild katrs par savu riska daļu. Proporcionalitāte ir ievērota atkarībā no katra dalībnieka finansiālā ieguldījuma Δ .

apdrošinātais (*assured; policyholder*) Juridiska vai fiziska persona, kurai ir *apdrošināmā interese*, kuras labā ir noslēgts *apdrošināšanas līgums* un par kuru maksā *apdrošināšanas prēmiju apdrošinātājam*, kas garantē *apdrošināšanas atbildību* atbilstoši apdrošināšanas līgumam. Piem., ja darba devējs apdrošina savu darbinieku dzīvību un maksā apdrošināšanas prēmiju par katru darbinieku, tad katrs darbinieks ir Δ .

apdrošinātāja ieguldījumi (*investment*) *Apdrošinātāja* naudas līdzekļi, kurus tas ir tiesīgs ieguldīt saskaņā ar valsts likumdošanu: vērtspapīros, kurus izlaidusi vai garantējusi Latvijas vai citas valsts valdība, Latvijas Banka vai pašvaldība; banku depozītos; nekustamajā īpašumā – ne vairāk par 25%; vērtspapīros, kuri tiek kotēti Latvijas Republikā reģistrētu fondu biržu un

citu valstu fondu biržu oficiālajos sarakstos – ne vairāk par 30%; vērtspapīros, kuri netiek laisti publiskā apgrozībā, kā arī uzņēmēj sabiedrību daļās vai pajās – ne vairāk par 20%; hipotēku aizdevumos un ķīlu zīmēs – ne vairāk par 25%; kā arī apdrošinātāja kontā kredītiestādē.

apdrošinātājs (*insurer*) Uzņēmums, kas veic *apdrošināšanu*, uzņemoties konkrētus pienākumus un nodrošinot sev noteiktas tiesības. Sk. *apdrošināšanas sabiedrība, apdrošināšanas sindikāts*.

apdrošinātāju pūls (*pool*) Naudas fonds, kuru veido *apdrošinātāju* grupa, kas specializējas viena noteiktu riska vai līdzīgu riska veidu apdrošināšanā.

apgādājamais sk. **apgādājamā persona**

apgādājamā persona, apgādājamais (*dependent*) Persona, kuru uztur *darba ņēmējs* (*apgādnieks*). Δ var būt nepilngadīgs bērns vai bērns līdz 24 gadu vecumam, kas turpina izglītību, nestrādājošs laulātais, nestrādājoši vecāki un vecvecāki, mazbērni vai audzināšanā paņemti bērni u. c. Darba ņēmējam par katru Δ pienākas *iedzīvotāju ienākuma nodokļa* atvieglojums (2002. g. 10,50 latu mēnesī), ja pamatdarba vietā ir iesniegta *algas nodokļa grāmatiņa* ar ierakstu par Δ .

apgādnieka zaudējuma pensija (*survivor's pension*) *Pensija*, kuru pēc *apgādnieka* zaudējuma saņem *apgādājamās personas*.

apgādnieks (*breadwinner, support*) Persona, kura uztur savu laulāto, bērnus, mazbērnus, vecākus, vecvecākus u. c. nestrādājošus ģimenes locekļus.

apgrozāmais kapitāls, neto apgrozāmie līdzekļi (*working capital, circulating capital, net current assets*) Summa, par kuru uzņēmuma *apgrozāmie līdzekļi* pārsniedz *īstermiņa saistības*.

apgrozāmie līdzekļi (*current assets*) Uzņēmuma nauda un īstermiņa aktīvi, kurus iespējams un plānots pārvērst naudā vai izlietot tuvāko 12 mēnešu laikā. Δ ietilpst *krājumi, debitoru parādi, īstermiņa saistības, naudas līdzekļi bankā un kasē*.

apgrozāmo līdzekļu aprites cikls (*turnover duration/cycle*) Laika periods no brīža, kad uzņēmums samaksā par izejvielām, līdz

brīdim, kad uzņēmums saņem naudu no gatavās produkcijas pārdošanas.

apgrozāmo līdzekļu likviditāte (*liquidity of current assets*) Rādītājs, kas raksturo iespējas un ātrumu, ar kādu *apgrozāmos līdzekļus* var pārvērst naudā. Jo mazāks laika periods tam nepieciešams, jo augstāka ir Δ . Visaugstākā likviditāte ir naudas līdzekļiem kasē un bankas kontā, jo tie jau atrodas naudas formā.

apgrozāms vērtspapīrs (*transferable security*) Vērtspapīrs, kas tiek turēts tirdzniecības jeb spekulatīvā nolūkā, lai gūtu peļņu no vērtspapīru cenu svārstībām.

apgrozības līdzeklis *sk. naudas funkcijas*

apgrozījuma ienesīgums *sk. pie ienesīgums*

apgrozījuma nodoklis (*sales tax, turnover tax*) *Netiešais nodoklis*, ar kuru apliek noteiktu preču un pakalpojumu pārdošanu. Latvijā Δ bija spēkā līdz 1995. g., kad to nomainīja *pievienotās vērtības nodoklis*.

apgrozījums (*sales, turnover*) Ienākumi no uzņēmuma preču vai pakalpojumu pārdošanas noteiktā laika periodā. Δ ir viens no galvenajiem uzņēmuma darbību raksturojošiem rādītājiem un peļņu noteicošiem faktoriem. To iedala bruto apgrozījumā (*kopējais ieņēmums*) un *tīrajā apgrozījumā*.

apgērbšanas vienošanās *žarg., sk. pakāpeniskas izmaksas vienošanās*

apjoma novirze (*volume variance*) Starpība starp diviem lieliem, kas mērīti nevis naudas izteiksmē, bet naturālās mērvienībās, piem., starpība starp budžetā paredzēto un faktisko ražošanas un pārdošanas apjomu kilogramos, gabalos u. c.

apjomekonomijas efekts *sk. ražošanas palielinājuma ekonomija*

apķilājums (*mantas arests*) (*attachment*) Process, kurā atbilstoši tiesas lēmumam tiek atsavināts personas likumīgs īpašums, lai atlīdzinātu parādsaistību nepildīšanas dēļ kreditoram radītos zaudējumus.

apķilāšana (*distraint*) 1. Tiesas lēmuma noteikts ierobežojums īpašniekam brīvi rīkoties ar savu mantu, lai to pēc tam būtu

iespējams atsavināt parādsaistību nepildīšanas dēļ. 2. Paņemšana par *ķīlu*.

apliekamais ienākums (*taxable income*) Iedzīvotāju vai uzņēmumu ienākuma daļa, kuru apliek ar *ienākuma nodokli*. *Iekšzemes nodokļu maksātāja* Δ ir visu ienākumu summa neatkarīgi no to gūšanas vietas (*vispasaules ienākums*), bet *ārvalsts nodokļu maksātāja* Δ ir tikai attiecīgajā valstī gūtais ienākums (maksājumi, kurus tiem pārskaita *iekšzemes uzņēmumi* un par kuriem ir jāmaksā *ieturamais nodoklis*). Latvijas iedzīvotāja Δ ir tā *vispasaules ienākums* (izņemot *neapliekamo ienākumu*), no kura atskaitīti *attaisnotie izdevumi*, *neapliekamais minimums* un atvieglojumi par *apgādājamām personām*. *Iekšzemes uzņēmuma* (arī personālsabiedrības un *nerezidenta pastāvīgās pārstāvniecības*) Δ ir peļņas vai zaudējumu aprēķinā uzrādītais finanšu rezultāts, kas ir palielināts par to izdevumu summu, kuri nav tieši saistīti ar maksātāja *saimniecisko darbību*, un veicot citas likumā paredzētās korekcijas (*nodokļu nolietojums* u. c.).

apliekamā persona *sk.* ar PVN **apliekamā persona**

apliekamie darījumi *sk.* ar PVN **apliekamie darījumi**

apmaksājamo rēķinu sistēma (*accounts payable system*) Sistēma, kas veic maksājumu kontroli un piedāvā nepieciešamo informāciju efektīvai maksājumu vadībai.

aprite (*turnover*) Cikls, kas periodiski atkārtojas.

aprites nodokļi *sk.* **netiešie nodokļi**

apropriācija (*appropriation*) Valsts vai pašvaldības budžeta līdzekļu sadalījums noteiktiem mērķiem, kas paredzēts *gadskārtējā valsts budžeta likumā* vai noteikts ar pašvaldības lēmumu.

apskate (*inspection*) Uzņēmumu ierakstu, dokumentu vai materiālo aktīvu pārbaude.

apstiprinājums (*confirmation*) Atbilde uz *auditora* pieprasījumu apstiprināt grāmatvedības dokumentos ietvertu informāciju. Piem., *audita* gaitā auditora uzdevumā uzņēmums izsūta vēstules saviem *debitoriem* un *kreditoriem* ar lūgumu apstiprināt kontu atlikumus uz perioda beigām un nosūtīt atbildi tieši auditoriem. *Sk.* arī *audita pierādījumi*.

apšaubāmie debitoru parādi (*doubtful debts*) Fizisku vai juridisku personu parādi, par kuru atgūšanas iespēju ir radušās pamatotas šaubas.

aptaujas par iekšējo kontroli (*inquiries about internal controls*)

Intervijas ar uzņēmuma vadību un darbiniekiem par iekšējās kontroles sistēmas efektivitāti, piem., par personām, kurām organizācijā jāveic kontroles procedūras un kuras to veic faktiski. Aptaujas parasti sākas ar augstāka ranga vadītāju intervijām un turpinās ar zemāka līmeņa darbinieku iztaujāšanu. Aptauju rezultātā *auditors* izvērtē, vai iegūtajā informācijā nav pretrunu ar to, ko saka dažādi uzņēmuma darbinieki un kas dokumentēts faktiski veiktajos darījumos un operācijās, kā arī nav pretrunu ar uzņēmuma darbības politiku un procedūrām. Aptaujas attiecas arī uz informācijas iegūšanu no kompetentām personām uzņēmumā vai ārpus tā.

arbitrāža (*arbitrage, arbitration*) 1. Darījums, kurā bez riska iespējams gūt peļņu, izmantojot cenu, valūtas kursu un procentu likmju atšķirību dažādos tirgos. Tautsaimniecības mērogā Δ procesi izlīdzina minētās atšķirības dažādos tirgus segmentos un veicina vienādu cenu un procentu likmju veidošanos. Izšķir fondu jeb vērtspapīru Δ , diferencēto Δ , izlīdzinošo Δ un valūtas Δ . **F o n d u Δ** – operācijas, kurās peļņas nolūkā tiek izmantotas vērtspapīru kursu atšķirības dažādos tirgos. **V a l ū t a s Δ** – valūtas pirkšana vietās, kur tai ir viszemākā cena, lai pārdotu citās institūcijās par visaugstāko kursu. 2. *Šķīrējtiesa*.

arbitrāžas atruna (*arbitration clause*) Starptautiskās tirdzniecības līgumā iekļauts noteikums, kas paredz ar šo līgumu saistīto vai no tā izrietošo strīdu risināšanas kārtību un vietu (konkrētu šķīrējtiesu), piem.: "Visi no šī līguma izrietošie strīdi galīgi tiks izšķirti saskaņā ar Starptautiskās Tirdzniecības palātas Mierizlīgumu un arbitrāžas nolikumu, iesaistot vienu vai vairākus minētajā nolikumā norādītus tiesnešus". Šādas Δ pieņemšana nozīmē, ka līgumslēdzējas puses strīda gadījumā brīvprātīgi piekrit piemērot privātas šķīrējtiesas lēmumu.

arbitrāžas klauzula sk. arbitrāžas atruna

ārēja avota izmantošana (*outsourcing*) Cita ražotāja vai pakalpojumu sniedzēja izmantošana, lai samazinātu izmaksas, kuras

rastos, uzņēmumam pašam izpildot attiecīgās darbības. Δ ir, piem., uzņēmuma personāla komplektēšana, izmantojot personāla atlases kompānijas pakalpojumus.

ārējā finansēšana (*external financing*) Uzņēmuma finansēšana ar līdzekļiem, kuri nav radušies pašā uzņēmumā. Šādi līdzekļi var būt aizņemtais kapitāls vai jaunu akciju emisija. Sk. arī *iekšējā finansēšana*.

ārējais audits *sk. audits*

ārējā izaugsme (*external growth*) Uzņēmuma darbības paplašināšana, pievienojot citus uzņēmumus. Tā dod iespēju ātrāk sasniegt organizācijas mērķus un gūt *ražošanas palielinājuma ekonomiju*. Sk. arī *iekšējā izaugsme*.

ārējās izmaksas (**grāmatvedības izmaksas**) (*external costs, accounting costs*) Visas izmaksas, kas ir saistītas ar resursu iegādi un attiecināmas uz produkcijas *pašizmaksu*. Δ veido arī izmaksas, kuras saskaņā ar likumdošanu rodas no uzņēmuma peļņas (ienākuma nodokļa maksājumi, sociālo objektu uzturēšanas izmaksas u. c.). Šīs izmaksas atspoguļojas grāmatvedības uzskaitē, tādēļ tās sauc arī par grāmatvedības izmaksām.

ārējā tirdzniecība (*foreign trade*) Tirdzniecība ar citām valstīm, ieskaitot preču importu jeb ieviešanu un eksportu jeb izvešanu. Δ tirdzniecības statistikā tiek uzskaitīta pēc apjoma un preču cenām.

ārējā vide (*external environment*) Ārējie faktori un apstākļi, kas ietekmē organizācijas darbību. Pastāv netiešie un tiešie Δ faktori, piem., piegādātāji, klienti, masu mediji, starptautiskās attiecības u. c.

ārkārtas ienākumi (*extraordinary income*) Ienākumi, kas radušies tādu notikumu vai darījumu rezultātā, kuri nepārprotami atšķiras no uzņēmuma vai kreditiestādes parastās darbības un kuru bieža vai periodiska atkārtošāšanās nākotnē nav gaidāma, piem., iepriekšējo periodu kļūda grāmatvedībā.

ārkārtas izdevumi (*extraordinary expenses*) Izdevumi, kas radušies tādu notikumu vai darījumu rezultātā, kuri nepārprotami atšķiras no uzņēmuma vai kreditiestādes parastās darbības un kuru

bieža vai periodiska atkārtotāšanās nākotnē nav gaidāma, piem., avārijas sekas un to likvidēšana.

ārpusbilance (*off-balance sheet*) Grāmatvedības uzskaites sistēma jeb tādu grāmatvedības kontu atlikumu apkopojums, kuri pēc grāmatvedības likumiem un standartiem nav jāatspoguļo *bilancē*. Δ plaši lieto dažādu nozaru uzņēmumos, kur uzskaita, piem., stingrās uzskaites veidlapas, vēl nenotikušus darījumus, noslēgtos līgumus, dārgmetālu svaru, raudzi u. c. Δ ir svarīgs izpētes objekts iespējamo papildrisku apzināšanai uzņēmuma iegādes un pārdošanas darījumos.

ārpusbilancē norakstītās valsts nodevas, kas samaksātas klientu vietā (*written-off duties in off-balance*) Klientu vietā samaksātas valsts nodevas, kas norakstītas no kredītiestādes *bilances*, jo nav iespējams tās atgūt. Tās tiek uzrādītas *ārpusbilances memo kontos*.

ārpusbilancē norakstītie kredīti (*written-off loans in off-balance*) Kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos* uzskaitītās kredītu summas, kuras ir zaudētas un tāpēc norakstītas no grāmatvedības bilances, kā arī informācija par šo kredītuņēmējiem.

ārpusbilancē norakstītie kredītprocенти (*written-off interest rates in off-balance*) Kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos* uzrādītās *aizdevu procentu* summas, kuras nav samaksājuši bankrotējušie kredītaņēmēji, tāpēc tās norakstītas no grāmatvedības bilances.

ārpusbilances akcijas un līdzdalība bankas īpašumā (*off-balance shares and partnership in bank ownership*) Bankas vai citas kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos* uzskaitītās bankas akcionāru akcijas un līdzdalība bankas īpašumā ar norādītu akciju skaitu, veidiem, nominālvērtību un līdzdalības lielumu.

ārpusbilances atslēgu dublikāti (*off-balance duplicates of keys*) Bankas vai citas kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos* uzskaitītie glabāšanā nodotie seifu atslēgu dublikāti.

ārpusbilances ceļojumčeki pārdošanai (*off-balance traveller's cheques for sale*) Bankas vai citas kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos* uzskaitītie ceļojumčeki, kurus kredītiestāde ir nopirkusi no ceļojumčeku kompānijas, lai pārdotu tālāk.

ārpusbilances čeki uz inkaso (*off-balance cheques to encashment*)

Bankas vai citas kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos* uzrādītie *komercčeki*, kurus kredītiestāde pieņem no klientiem izpildei līdz brīdim, kad bankas klienti no maksātāja bankas saņem čekā norādīto summu.

ārpusbilances darījumi ar biržas instrumentiem (*off-balance dealings with stock-exchange instruments*)

Bankas vai citas kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos* uzskaitītās pirkšanas/pārdošanas operācijas ar vērtspapīriem finanšu tirgos laikā no darījuma sākuma līdz darījuma beigām. *Atvasinātie finanšu līgumi* vienlaikus ir jāuzrāda arī grāmatvedības bilancē, pamatojoties uz 39. Starptautisko grāmatvedības standartu.

ārpusbilances ekspertīzei pieņemtās naudaszīmes (*off-balance bank-notes accepted for examination*)

Naudaszīmes, kuras pieņemtas ekspertīzei pēc klienta lūguma un kuras uzskaita *ārpusbilances memo kontos*.

ārpusbilances galvojumi un garantijas (*outstanding guarantees in off-balance*)

Galvojumi, garantijas un bilances aktīvi, kurus banka vai cita kredītiestāde iekļā kā trešās personas saistību izpildes nodrošinājumu un uzrāda savos *ārpusbilances kontos* un grāmatvedības finanšu pārskata pielikumā.

ārpusbilances jubilejas monētas (*off-balance commemorative coins*)

Pārdošanai domātas jubilejas monētas, kuras emitējusi centrālā banka. Δ uzskaita kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos*.

ārpusbilances kredītlīgumi (*off-balance loan agreements*)

Līgumi, kurus banka noslēdz ar klientiem vai kredītiestādēm par kredīta sniegšanu un kurus uzrāda *ārpusbilances memo kontos*.

ārpusbilances ķīlas līgumi (*off-balance collateral agreements*)

Klienta parakstīti līgumi par kredīta nodrošinājumu, kā arī pašas kredītiestādes parakstītie līgumi par kredītsaistību izpildes garantijām. Δ uzskaita kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos*. Sk. arī *ķīlas līgums*.

ārpusbilances memo konts (*off-balance memo account*)

Grāmatvedības *ārpusbilances konts* iekšējai lietošanai. Δ tiek izmantots riska kontrolēšanai un lēmumu pieņemšanai. Šo kontu atlikumi

netiek ietverti grāmatvedības finanšu pārskatos. Banku Δ tiek uzskaitīti: ķīlas saistības, akcijas un līdzdalība bankas īpašumā, norakstītas valsts nodevas, norakstītie kredītu procenti, norakstītie kredīti, dažādas vērtības un dokumenti, stingrās uzskaites veidlapas, vērtības un dokumenti glabāšanā, ķīlas līgumi, kredītlīgumi, ekspertīzei pieņemtās naudas zīmes, atslēgu dublikāti, citas vērtības un dokumenti, jubilejas monētas, čeki uz inkaso, ceļojumčeki pārdošanai, nopirktie vērtspapīri, klientu repo darījumi, vērtspapīru ķīlas saistības, norakstītās saistības, norakstītās prasības pret kredītiestādēm, kurām anulētas licences, norakstītās prasības par zaudējumiem no ļaunprātībām un iztrūkumiem. Pie Δ pieskaita arī kontus, kas ir saistīti ar *uz ticības darījumu* uzskaiti ārpusbilancē, ārpusbiržas nākotnes līgumu, tūlītējo un mijmaiņas līgumu ārpusbilanci, marginālo un iespējas līgumu ārpusbilanci u. c.

ārpusbilances postenis (*off-balance-sheet item*) Ārpusbilancē atspoguļotās iespējamās prasības un saistības, dažādas materiālās vērtības naudas un/vai materiālā izteiksmē u. c. Visi Δ tiek atspoguļoti ārpusbilances memo kontos, bet daļa no šiem posteņiem ir jāuzrāda grāmatvedības finanšu pārskata pielikumā "ārpusbilances posteņi". Bankas šajā pielikumā uzrāda nelielu daļu no bankā uzskaitītajiem Δ – ārpusbilances iespējamās saistības un ārpusbilances saistības pret klientiem. Sk. arī *ārpusbilances saistības*.

ārpusbilances prasības (*off-balance-sheet claims*) Kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos* uzskaitītās prasības, kas ir saistītas ar nākotnes finanšu darījumiem. *Atvasinātie finanšu līgumi* vienlaikus ir jāuzrāda arī grāmatvedības bilancē, pamatojoties uz 39. Starptautisko grāmatvedības standartu. Ārpusbilancē norakstītās bilances prasības (*written-off balance-sheet claims in off-balance*) – ārpusbilances memo kontos uzskaitītās norakstītās prasības pret klientiem, ja tie ir bankrotējuši un prasības pret tiem nav realizējamas. Ārpusbilancē norakstītās prasības par zaudējumiem no ļaunprātībām un iztrūkumiem (*written-off fraudulent loss claims and deficit in off-balance*) – ārpusbilances memo kontos norakstītās prasības saistībā ar naudas un materiālo vērtību zaudējumu un iztrūkumu, kas konstatēti inventarizācijas, audita

u. c. pārbaužu laikā. Ārpusbilancē norakstītās prasības pret kredītiestādēm (*written-off claims towards credit institutions in off-balance*) – ārpusbilances memo kontos norakstītās prasības pret kredītiestādēm, kurām anulētas licences, ieskaitot prasības par starpbanku kredītiem, par atlikumiem *nostro kontos* u. c.

ārpusbilances saistības (*off-balance-sheet liabilities*) Paredzamās saistības, kuras nav uzrādītas uzņēmuma bilancē un no kurām izriet risks nākotnē ciest zaudējumus. Δ ir: iespējamās saistības, saistības pret klientiem, nākotnes finanšu līgumi. Ārpusbilances iespējamās saistības (*contingent off-balance-sheet liabilities*) – saistības, kas izriet no darījumiem, kuros kredītiestāde galvo par trešās personas saistību izpildi. Tās tiek uzskaitītas ne tikai kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos*, bet arī tās grāmatvedības finanšu pārskata pielikumā “Ārpusbilances posteņi”. Ārpusbilances ķīlas saistības (*off-balance collateral liabilities*) – ķīlas saistības, ko ir uzņēmusies banka un kas apstiprinātas ar ķīlas līgumu, piem., lai saņemtu starpbanku kredītu. Ķīlas saistības uzskaita ārpusbilances memo kontos. Ārpusbilances līgumsaistības (*off-balance contract liabilities*) – ārpusbilances memo kontos uzskaitītās saistības, kas izriet no līgumattiecībām. Ārpusbilancē norakstītās bilances saistības (*written-off balance sheet liabilities in off-balance*) – norakstītās saistības pret klientiem, kuri līguma noteiktajā laikā nav pieteikuši kredītiestādē savas likumīgās prasības saistībā ar noguldījumu. Pēc Latvijas Republikas 1995. g. 5. oktobra “Kredītiestāžu likuma” 71. panta klients zaudē šīs tiesības, ja 60 gadus nav veikti darījumi ar noguldījumu. Norakstītās saistības uzskaita ārpusbilances memo kontos. Ārpusbilances pārējās iespējamās saistības (*other contingent liabilities in off-balance*) – indosamenti, akcepti (izņemot pašu akceptus) u. tml. iespējamās saistības, kas tiek uzskaitītas ne tikai kredītiestādes ārpusbilances memo kontos, bet arī tās grāmatvedības finanšu pārskata pielikumā “Ārpusbilances posteņi”. Ārpusbilances pārējās saistības pret klientiem (*other off-balance commitments towards customers*) – saistības, kas skar tirdzniecību, neatsaucamie līgumi par aktīvu pirkšanu nākotnē (izņemot atvasinātos līgumus) u. tml. saistības. Tās tiek uzskaitītas kredītiestādes

ārpusbilances memo kontos un grāmatvedības finanšu pārskata pielikumā "Ārpusbilances posteņi". Δ par atvērtiem akreditīviem (*off-balance liabilities for opened letters of credit*) – bankas saistības, kas izriet no darījumiem ar akreditīviem un kas tiek uzskaitītas ne tikai kredītiestādes ārpusbilances memo kontos, bet arī tās grāmatvedības finanšu pārskata pielikumā "Ārpusbilances posteņi". Δ par neizmantotajām kredītlīnijām (*undrawn credit line facilities in off-balance*) – bankas saistības pret klientiem, kas izriet no noslēgtajiem līgumiem par kredītlīniju atvēršanu. Tās tiek uzskaitītas ne tikai kredītiestādes ārpusbilances memo kontos, bet arī tās grāmatvedības finanšu pārskata pielikumā "Ārpusbilances posteņi". Δ par nomas līgumiem (*off-balance liabilities for rent agreements*) – ārpusbilances memo kontos uzskaitītās saistības par telpu vai citu objektu nomu saskaņā ar nomas līgumiem. Δ par operatīvo līzingu (*operating lease commitments in off-balance*) – bankas saistības pret klientiem, kas izriet no noslēgtajiem līgumiem par *operatīvo līzingu*. Tās tiek uzskaitītas ne tikai kredītiestādes ārpusbilances memo kontos, bet arī tās grāmatvedības finanšu pārskata pielikumā "Ārpusbilances posteņi". Δ par vēl nenorakstītiem kredītiem (*off-balance commitments for loans granted not fully written off*) – bankas saistības pret klientiem, kas izriet no kredītiem, kuri nav pilnīgi norakstīti. Tās tiek uzskaitītas ne tikai kredītiestādes ārpusbilances memo kontos, bet arī tās grāmatvedības finanšu pārskata pielikumā "Ārpusbilances posteņi". Δ pret klientiem (*off balance commitments*) – visas neatsaucamās kredītiestādes saistības pret klientiem, kas skar kredītrisku, piem., atvērtie akreditīvi un saistības par aizdevuma piešķiršanu. Kredītiestāde šīs saistības nevar atsaukt vienpusēji. Tās tiek uzskaitītas ne tikai kredītiestādes ārpusbilances memo kontos, bet arī tās grāmatvedības finanšu pārskata pielikumā "Ārpusbilances posteņi". Ārpusbilances vērtspapīru ķīlas saistības (*off-balance securities as liabilities*) – saistības, kas izriet no līgumiem, pamatojoties uz kuriem klienti iekļā vērtspapīrus kredīta saistību nodrošinājumam. Vērtspapīrus uzskaita ārpusbilances memo kontos.

ārpusbilances stingrās uzskaites veidlapas (*off-balance fixed record keeping forms*) *Ārpusbilances memo kontos uzskaitītās stingrās*

uzskaites veidlapas, parasti to nosacītajā naudas mērvienībā, piem., 1 lats par vienu dokumenta vienību. Ārpusbilancē var uzskaitīt arī atsevišķus stingrās uzskaites dokumentu rekvizītus, piem., dokumenta numuru, datumu, darījuma summu u. c.

ārpusbilances vērtības un dokumenti (*off-balance values and documents*) Vērtības un dokumenti, kurus attēlo *ārpusbilances memo kontos*, piem., no klientiem ņemtās vērtības, grāmatvedības žurnāli, reģistri u. c. **Ārpusbilances dažādas vērtības un dokumenti** (*various off-balance values and documents*) – *ārpusbilances memo kontos* uzskaitītās kredītiestādes materiālās vērtības un dokumenti, kas nav jāiekļauj grāmatvedības bilancē, piem., čeku grāmatiņas, līgumi, klientu lietas, vērtspapīri, dārgmetāli un dārglietas u. c. Šo uzskaiti ārpusbilancē veic gan naudas, gan naturālās mērvienībās, piem., gabalos. Vienas materiālās vērtības vai dokumenta nosacītā naudas mērvienība ārpusbilancē parasti ir 1 lats. **Δglabāšanā** (*off-balance values and documents to be kept*) – ārpusbilances memo kontos uzskaitītās vērtības un dokumenti, kurus kredītiestāde pieņēmusi glabāšanā pēc klientu lūguma kā kredīta nodrošinājumu un kurus parasti novērtē un uzskaita nosacītā viena lata vērtībā, kā arī naturālajās mērvienībās.

ārpusbilances vērtspapīru konti (*off-balance securities accounts*) *Ārpusbilances memo konti*, kuros uzskaitīti tie vērtspapīri, kurus kredītiestāde iegādājusies saviem nolūkiem vai klientu uzdevumā un interesēs. Uzskaita nosaukumu, sēriju, nominālvērtību, pirkšanas cenu, vērtspapīru skaitu u. c. raksturojošus rādītājus.

ārpusbiržas ārvalstu valūtas nākotnes līgums (*forward-exchange contract*) *Ārpusbiržas nākotnes līgums* par ārvalstu valūtas pirkšanu un pārdošanu par līgumā noteiktu maiņas kursu ar piegādi un samaksu kādā nākotnes datumā. Latvijā visizplatītākie ir Δ, kuros iesaistīti ASV dolāri un lati.

ārpusbiržas nākotnes darījums (*forward dealing*) Maiņas darījums par preču, vērtspapīru vai valūtas pirkšanu ar izpildes termiņu nākotnē par cenu, kāda noteikta *ārpusbiržas nākotnes līguma* slēgšanas brīdī. Δ tiek izmantots kā nodrošinājums pret cenu un valūtas svārstībām attiecīgajā laika periodā, lai samazinātu procentu risku.

ārpusbiržas nākotnes darījumu ārpusbilance (*off-balance of forwards*) Ārpusbiržā tirgto *finanšu instrumentu* pirkšanas/pārdošanas darījumu uzskaites sistēma *ārpusbilances memo kontos* no darījuma sākuma līdz darījuma beigām.

ārpusbiržas nākotnes darījumu nerealizētā pozīcija (*forward non-performance position*) *Ārpusbilances memo konts*, kas parāda atklāto pozīciju ārpusbiržas nākotnes darījumu ārpusbilancē līdz *valutēšanas datumam*.

ārpusbiržas nākotnes darījumu pārdošana (*forward payable*) *Ārpusbilances memo konts* ārpusbiržas nākotnes darījumu ārpusbilancē, kas atspoguļo saistības noslēgtajā ārpusbiržas nākotnes darījuma līgumā.

ārpusbiržas nākotnes darījumu pirkšana (*forward receivable*) *Ārpusbilances memo konts* ārpusbiržas nākotnes darījumu ārpusbilancē, kas atspoguļo prasības noslēgtajā līgumā.

ārpusbiržas nākotnes darījumu realizētā pozīcija (*forward performance position*) *Ārpusbilances memo konts*, kas parāda atklāto pozīciju ārpusbiržas nākotnes darījumu ārpusbilancē *valutēšanas datumā*.

ārpusbiržas nākotnes līgums (*forward contract*) *Atvasinātā līguma* veids, kurš tiek noslēgts, vienojoties par maiņas darījumu ar noteiktu izpildes termiņu nākotnē – *ārpusbiržas nākotnes darījumu*. Uzņēmumi, kuri nodarbojas ar preču eksportu un importu, plaši izmanto Δ , lai samazinātu valūtas un procentu risku, kā arī tirdzniecības nolūkos. Atšķirībā no *biržā tirgotā nākotnes līguma* (*futures contract*) Δ nevar atcelt, tam pretstatot ekvivalentu līgumu, turklāt tas netiek pirkt un pārdots biržā.

ārpusbiržas procentu nākotnes līgums (*forward rate agreement, FRA*) 1. *Atvasinātais līgums*, saskaņā ar kuru līgumslēdzējas puses pērk vai pārdod fiksētu kredīta vai noguldījumu procentu likmi, lai apmainītu to pret kredītiestādes noteiktu kredīta vai noguldījumu procentu likmi noteiktā datumā. Darījuma finansiālo rezultātu aprēķina, fiksētu kredīta vai noguldījumu procentu likmi reizinot ar līgumā noteikto nosacīto bāzes summu un aprēķinot abu summu starpību. Bankas klienta kontā tiek

ieskaitīta pozitīvā procentu likmju starpība. 2. Vienošanās par valūtas pirkšanu vai pārdošanu nākotnē par ligumā noteiktu maiņas kursu.

ārpusbiržas tirgus (*over-the-counter market*) Vērtspapīros nostiprināto tiesību iegūšana un atdošana ārpus *fondu biržas*, pircējam un pārdevējam vienojoties. To Latvijā regulē *Finanšu un kapitāla tirgus komisija*. Δ ir decentralizēts tirgus, kurā parasti tiek tirgoti fondu biržā nekotēti vērtspapīri.

ārpuscenu konkurence (*non-price competition*) Centieni pārspēt tirgus konkurentu nevis ar cenām, bet ar produkta kvalitāti, reklāmu, piegādes noteikumiem, pēcpārdošanas pakalpojumiem u. c.

ārpusražošanas izmaksas (*non-manufacturing costs*) Izmaksas, kas nav saistītas ar ražošanas procesu, bet attiecināmas uz produkcijas realizāciju, taru un produkcijas iepakojšanu noliktavā, produkcijas piegādi līdz nosūtīšanas vietai u. tml.

ar PVN apliekamā persona (*taxable person*) Fiziska vai juridiska persona, kas veic *ar PVN apliekamos darījumus* un kas ir reģistrēta *Valsts ieņēmumu dienestā* Δ reģistrā. Reģistrācija ir obligāta un tā jāveic mēneša laikā no brīža, kad minēto darījumu kopējā vērtība pēdējo 12 mēnešu laikā sasniegusi 10 000 latu.

ar PVN apliekamā vērtība (*taxable value*) Noteikta summa naudas izteiksmē, kuru apliek ar PVN. *Ar PVN apliekamajos darījumos* izmanto dažādas vērtības. *Preču piegādes un pakalpojumu sniegšanas* darījumos ar PVN tiek aplikta piegādāto preču vai sniegto pakalpojumu *tirgus vērtība*, kas parasti sakrīt ar PVN *rēķinā* norādīto darījuma summu. Preču piegādes vērtībā ietilpst arī visi papildu maksājumi par starpniecību, apdrošināšanu, iesaiņošanu, transportēšanu u. c., kā arī *muitas nodoklis*, *dabas resursu nodoklis* un *akcīzes nodoklis*. *Preču importa* darījumos ar nodokli tiek aplikta importējamo preču *muitas vērtība*, kurai pieskaitīts *muitas nodoklis*, *dabas resursu nodoklis*, *akcīzes nodoklis*, bet *pašpatēriņa* gadījumos – piegādāto preču vai sniegto pakalpojumu pašizmaksa.

ar PVN apliekamie darījumi (*taxable supplies*) Ekonomiska rakstura darbības, kuras apliek ar PVN. Latvijā tādas ir: *preču piegāde*; *pakalpojumu sniegšana*; *preču imports*; *pašpatēriņš*.

ar PVN neapliekamie darījumi (*exempt supplies*) Noteiktas preces un pakalpojumi, kurus izņēmuma kārtā neapliek ar PVN, lai tie būtu pieejami plašam patērētāju lokam. Δ visbiežāk sastopami tādās jomās kā izglītība, sociālā aprūpe, apdrošināšana, medicīna.

ar saimniecisko darbību nesaistītie izdevumi (*non-business expenses*) Izdevumi, kas nav nepieciešami uzņēmuma saimnieciskās darbības veikšanai, piem., uzņēmuma izdevumi īpašnieku un darbinieku atpūtai, izklaides ceļojumiem, pabalstiem, dāvinājumiem u. c. Δ neatskaita no uzņēmuma ieņēmumiem, aprēķinot uzņēmuma apliekamo ienākumu.

ārvalsts kapitālieguldītājs, ārvalsts investors (*foreign investor*) Fiziska persona bez Latvijas pastāvīgā iedzīvotāja statusa vai juridiska persona, kas, būdama reģistrēta citā valstī, veic ieguldījumus Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā vai Komercreģistrā ierakstītā komercsabiedrībā.

ārvalsts nodokļu maksātājs, nerezidents (*non-resident*) Nodokļu maksātājs, kurš neatbilst iekšzemes nodokļu maksātāja definīcijai, bet kuram jāmaksā nodokļi saskaņā ar attiecīgās valsts nodokļu likumdošanu par šajā valstī gūto ienākumu vai citām darbībām.

ārvalstu kapitālieguldījumi (*foreign investment*) Komerccarbības veikšanai nodalītie ārvalstu ieguldītāju ilgtermiņa ieguldījumi.

ārvalstu tiešās investīcijas, ĀTI (*foreign direct investment, FDI*) Valsts rezidentu kapitāla ieguldīšana ārvalstu nekustamos īpašumos, pērkot zemi, ēkas vai kādu esošu ārvalstu uzņēmumu.

ārvalstu valūtas kontu pārvērtēšana (*foreign currency account translation*) Ārvalstu valūtas kontu atlikumu izteikšana nacionālajā valūtā pēc noteikta valūtas kursa. Sastādot grāmatvedības finanšu pārskatus, Δ tiek veikta pēc nacionālās valūtas kursa pārskata perioda beigās.

ārvalstu valūtas kontu pārvērtēšanas rezerve (*foreign currency account translation reserve*) Ārvalstu valūtas kontu atlikumu pārvērtēšanas finansiālais rezultāts – peļņa vai zaudējumi. Δ grāmatvedības *bilancē* – netiek uzrādīta atsevišķā postenī, bet tiek iekļauta uzņēmuma vai kredītiestādes kopējā finansiālā rezultāta sastāvā.

ārvalstu valūtas risks (*currency risk*) Iespēja ciest zaudējumus nelabvēlīgu valūtas kursa izmaiņu gadījumā. *Nodrošināšanās* ļauj izvairīties no šī riska veida.

ārzona *sk.* beznodokļu valstis un teritorijas

ārzonas banka (*offshore bank*) Banka vai bankas filiāle, kas reģistrēta un/vai atrodas ārzonā, kuras likumi, banku uzraudzības un nodokļu sistēma ir salīdzinoši liberālāka par vietējo.

ASEAN *sk.* Dienvidaustrumu Āzijas valstu asociācija

asignējums (*assignment*) Valsts vai pašvaldību budžeta līdzekļu piešķiršana noteiktam mērķim, pamatojoties uz iepriekš noteikto sadalījumu jeb *apropriāciju*.

asinhronās pārraides režīms (*Asynchronous Transfer Mode, ATM*) Tīklu tehnoloģija, kura uztur ātru datu, balsu un video pārraidi.

asociācija (*association*) Apvienību veids, korporācija, kam parasti nav mērķa gūt peļņu.

Asociācijas līgums *sk.* Eiropas līgums

ASP *sk.* programmatūras nomas režīms

ATA (*temporary admission, ATA*) Pagaidu atļauja.

ATA karnete (*ATA carnet*) Starptautiski atzīts muitas dokuments (grāmatiņa), kas garantē muitas nodokļu samaksu par valsti uz pastāvīgu laiku ievestajām precēm.

atbalsts (*support*) *Tehniskās analīzes* termins – noteikts līmenis vērtspapīra (*akcijas, obligācijas* utt.) cenas liknē. Vērtspapīru cenai samazinoties līdz Δ , gaidāms pastiprināts pieprasījums pēc šiem vērtspapīriem. Tas nozīmē, ka cenas samazinājums zem Δ punkta ir maz iespējams, tomēr, ja tā notiek, turpmāk paredzama šā vērtspapīra cenas negatīva attīstības tendence. *Sk. arī pretestība.*

atbildētājs (*appellee, defendant, respondent*) Persona, pret kuru tiesā tiek vērsta prasība pret prasītāja tiesību vai ar likumu aizsargātu interešu aizskārumu.

atbildības ierobežošanas vēstule (*bold harmless letter*) Līgums, kurš tiek slēgts starp finansējuma devēju unņēmēju vai starp

pakalpojumu devēju un ņēmēju, lai noteiktu un ierobežotu korporatīvo finanšu devēja vai konsultanta atbildību pret klientu vai citām iesaistītajām personām darījuma gaitā, kā arī vienos tos par notikumiem, kas iespējami pēc darījuma slēgšanas. Δ parasti tiek norobežota korporatīvo finanšu devēja vai konsultanta atbildība par apstākļiem, kas ir ārpus viņu kontroles.

atbilstība (*appropriateness*) Vērtējums par *audita pierādījumu* kvalitāti, to saistību ar konkrēto apgalvojumu un tā ticamību.

atbrīvojuma metode (*exemption method*) Metode, ar kuru tiek novērsta juridiskā *dubultā aplikšana ar nodokļiem*. Saskaņā ar Δ netiek ņemts vērā uzņēmuma ārvalstu ienākums, nosakot uzņēmuma *apliekamo ienākumu rezidences valstī*. Sk. arī *kredīta metode*.

atdeves likme (*rate of return*) Ieguldījuma peļņa, kas izteikta procentos no ieguldītās summas.

atgriezeniskā oferte (*reflexive offer, reflexive bid*) Piedāvājums slēgt līgumu, kurā patērētājam, nopērkot precī, tiek dotas noteiktas garantijas. Piem., ja prece neapmierinās pircēja prasības, tad noteiktā termiņā viņam tiks atdota nauda pirkuma summas apmērā vai ar atvilkumu par lietas daļēju izmantošana.

atkarības princips (*relevance rule, RR*) Izmaksu attēlošanas principa *vadības grāmatvedībā*, saskaņā ar kuru lēmumu pieņemšanas procesā uz dažādām alternatīvām tiek attiecinātas tikai tām raksturīgās un no tām atkarīgās izmaksas. Δ paredz, ka izmaksas, kuras visām alternatīvām ir vienādas, ir jāizslēdz no aprēķiniem, jo tās neietekmē aprēķinu rezultātus.

atkarīgie individuālie pakalpojumi (*dependent personal services*) *Nodokļu konvencijās* – darbu izpilde, kuru pilnībā kontrolē pasūtītājs vai *darba devējs* un par kuru jāsaņem darba alga vai līdzīga atlīdzība. Ja Δ pasūtītājs un izpildītājs atrodas dažādās valstīs, nodokli no atlīdzības parasti iekasē izpildītāja valsts. Sk. arī *neatkarīgie individuālie pakalpojumi*.

atkārtota operāciju veikšana (*reperformance*) Darbība, ko veic *auditors*, atkārtojot uzņēmumā veiktās operācijas, kuras attiecas uz grāmatvedības uzskaiti. Tās mērķis ir konstatēt, vai auditora veikto operāciju rezultāts sakrīt ar uzņēmuma dokumentos

atspoguļoto. Piem., auditors salīdzina bankas izrakstus ar uzņēmuma grāmatvedībā atspoguļotajām operācijām un iegrāmatotajiem bankas konta atlikumiem.

atkārtots publiskais piedāvājums (*seasoned equity offering, SEO*)

Uzņēmuma *akciju* atkārtots piedāvājums plašākai sabiedrībai, t. i., daļa uzņēmuma akciju jau atrodas publiskā apgrozībā.

atklāta akciju sabiedrība (*public joint stock company*) *Akciju sabied-*

rība, kuras akcijas tiek pirktas un pārdotas brīvā tirgū un jebkurš tās var iegādāties. Δ vērtspapīru izlaide ir jāreģistrē *Finanšu un kapitāla tirgus komisijā*. Δ drīkst veikt gan slēgtās, gan publiskās akciju emisijas.

atklātā pozīcija (*open position, naked position*) **1.** Starpība starp

bilances aktīviem un pasīviem konkrētā valūtā, ja bilances aktīvu kopsumma ir lielāka vai mazāka par bilances pasīvu kopsummu konkrētā valūtā. **2.** Stāvoklis fondu biržā, kad tūlītējais vai nākotnes darījums par preču, vērtspapīru vai valūtas pirkšanu un pārdošanu nav noseigts ar tam atbilstošu darījumu.

atklātā tirgus operācijas (*open market operations*) Viens no *monetārās politikas pamatinstrumentiem* – valsts vērtspapīru pirkšanas

vai pārdošanas operācijas, ko veic *centrālā banka*, lai ietekmētu apgrozībā esošo *naudas masu*. Latvijas Banka slēdz valsts vērtspapīru pārdošanas vai pirkšanas darījumus ar sekojošu atpirkšanu vai atpārdošanu (*repo un reversā repo darījumus*), kā arī pērk un pārdod valsts iekšējā aizņēmuma parādzīmes *otrrreizējā vērtspapīru tirgū*.

atlīdzība (*payment, remuneration*) Preču un pakalpojumu vērtība

naudas izteiksmē, kuru piegādātājs vai pakalpojumu sniedzējs saņem (vai kuru pienāktos saņemt) no pircēja vai citas personas kā samaksu.

atlīdzības galvojums (*del credere*) *Komercaģenta* apņemšanās gal-

vot par trešās personas (otrās darījuma puses) saistību izpildi, par to saņemot īpašu atlīdzību.

atlīdzību kārtošanas izmaksas (*claims handling expenses*) *Izmak-*

sas, kas rodas *apdrošinātājiem*, pieaicinot speciālistus sarežģītu negadījumu izmeklēšanā, zaudējumu novērtēšanā un prasību kārtošanā.

atlīdzinājuma kredīts (kompensācijas kredīts) (*reimbursement credit*) 1. Starptautiskajā tirdzniecībā izmantots banku kredīts, kurš tiek piešķirts, apmaksājot vekselus gadījumos, kad importētāja banka akceptē pārdevēja *pārvedu vekseli*. 2. Operācija, ar kuru ārvalstu korespondētājbanka saņem kompensāciju, ja tā veikusi apmaksu saskaņā ar kredīta izsniedzējas bankas norādījumiem.

atliktie ienākumi *sk. nākamo periodu ieņēmumi*

atlikto atlīdzību tehniskās rezerves (*claims recoveries*) Rezerves, kas paredzētas neizmaksāto prasību apmaksāšanai.

ATM *sk. 1. asinhronās pārraides režīms; 2. bankas automāts*

atmaksājamā prēmija (*return premium*) Samaksāto dzīvības uzkrājošās apdrošināšanas prēmiju daļa, kuru izmaksā *apdrošinājuma ņēmējam* gadījumā, ja *apdrošināšanas līgumu (polisi)* pārtrauc pirms paredzētā termiņa.

atmaksas princips (*repay principle*) *Kreditēšanas pamatprincips* – jebkurš kredīts ir jāatmaksā līgumā noteiktajā termiņā.

atmaksas termiņš, dzēšanas datums (*maturity date*) 1. Aizdevuma vai citu finansiālu saistību atmaksāšanas pēdējā diena. 2. Datums, kurā paredzēts izmaksāt *parāda vērtspapīra* nominālvērtību.

atpirkuma summa (*surrender value*) Naudas summa, kuru *apdrošināšanas sabiedrība* izmaksā *apdrošinātajam* gadījumā, ja *dzīvības uzkrājošās apdrošināšanas līgumu (polisi)* pārtrauc pirms paredzētā termiņa. Iespējamie līguma pārtraukšanas iemesli ir norādīti katrā *apdrošināšanas līgumā (polisē)*.

atrūna, klauzula (*clause*) Atsevišķs līguma noteikums, paskaidrojoša piezīme, kas regulē līgumslēdzēju tiesības vai pienākumus. *Sk. arī arbitražas atrūna, valūtas atrūna, zelta atrūna.*

atsaucamā obligācija (*callable bond*) Obligācija, kuras izdevējam ir tiesības dzēst emitēto obligāciju pirms sākotnēji noteiktā dzēšanas datuma. Šīs obligācijas noteikumos ir norādīts, no kura brīža obligācijas izdevējs drīkst atsaukt obligāciju un kādi ir dzēšanas nosacījumi. Parasti par šo priekšrocību obligācijas turētājam tiek maksāta prēmija. Obligācijas parasti tiek

atsauktas, ja ir kritušās procentu likmes, t. i., tiek atsauktas esošās obligācijas un izlaistas jaunas ar zemāku procentu likmi. Sk. arī *neatsaucamā obligācija*.

atsevišķa uzskaitē (*separate accounting of taxable supplies*) *Pievienotās vērtības nodokļa* izpratnē – uzskaitē, kas identificē saņemtās preces un pakalpojumus, kuri izmantoti tikai ar PVN apliekamo darījumu veikšanai, ja ar PVN apliekamā persona veic gan apliekamos, gan neapliekamos darījumus. Δ gadījumā nav jāizmanto *priekšnodokļa proporcija*, lai aprēķinātu *atskaitāmo priekšnodokli*.

atskaitāmais priekšnodoklis (*recoverable input tax*) *Priekšnodokļa* daļa, ko uzņēmums drīkst atskaitīt no budžetā maksājamās PVN summas attiecīgajā taksācijas mēnesī saskaņā ar šādiem noteikumiem: ja ar PVN apliekamā persona veic tikai ar PVN apliekamos darījumus, priekšnodoklis ir atskaitāms pilnībā; ja iegādātās preces un saņemtie pakalpojumi tiek izmantoti gan apliekamu, gan neapliekamu darījumu veikšanai un ir to *atsevišķa uzskaitē*, priekšnodoklis atskaitāms tikai par to daļu, kas izmantota apliekamajiem darījumiem; ja iegādātās preces un saņemtie pakalpojumi tiek izmantoti gan apliekamu, gan neapliekamu darījumu veikšanai un nav to *atsevišķa uzskaitē*, Δ aprēķina, izmantojot noteiktu *priekšnodokļa proporciju*. Kā priekšnodoklis ir atskaitāmi tikai 60% no samaksātā PVN par uzņēmuma *reprezentācijas izdevumiem*. Sk. arī *neatskaitāmais priekšnodoklis*.

atskaitāmie zaudētie parādi (*deductible bad debts*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* izpratnē – zaudēto parādu summa, par kuru var samazināt uzņēmuma ieņēmumus, aprēķinot tā *apliekamo ienākumu*, ja ieņēmumi pirms tam ir iekļauti apliekamā ienākuma aprēķinā, ja šo parādu summa ir norakstīta no nedrošiem parādiem paredzēto uzkrājumu summas vai tieši izdevumos, ja debitors ir *iekšzemes nodokļu maksātājs* kādā no *nodokļu konvencijas* valstīm, ja ir tiesas spriedums par debitora bankrotu u. tml.

atskaitāmo procentu apmērs (*deductible interest under thin capitalisation rules*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* izpratnē – taksācijas gada procentu maksājumi, kuri ir atskaitāmi no uzņēmuma ieņēmumiem, aprēķinot tā *apliekamo ienākumu*. Δ aprēķina, vidējo

īstermiņa kredītu likmi taksācijas gada pēdējā mēnesī reizinot ar uzņēmuma *pašu kapitālu* taksācijas gada sākumā. Summas, kas pārsniedz Δ , var iekļaut turpmāko gadu apliekamā ienākuma samazinājumā. Δ neattiecas uz procentu maksājumiem par aizņēmumiem kredītiestādēs Latvijā un valstīs, ar kurām Latvija noslēgusi *nodokļu konvencijas*.

atšķirīgā prasme (*distinctive competence*) Uzņēmuma pieredze, spējas un atšķirīgie resursi, kas ļauj tam izcelties starp konkurentiem.

attaisnotie izdevumi (*deductible expenses for individuals*) Fizisko personu izdevumi, kas atskaitāmi no gada (mēneša) ienākumiem pirms *iedzīvotāju ienākuma nodokļa* (ikmēneša *algas nodokļa*) aprēķināšanas. Δ ietver nomaksātos *valsts sociālās apdrošināšanas maksājumus*, izglītības un ārstēšanās izdevumus (kopsummā par 150 latiem gadā), ziedojumus LR reģistrētām sabiedriskajām organizācijām un fondiem (nepārsniedzot 20% no gada *apliekamā ienākuma*), ar autordarbu radišanu saistītos izdevumus, reģistrētos pensiju fondos izdarītās iemaksas, kas nepārsniedz 10% no gada apliekamā ienākuma.

attīstības banka (*development bank*) Vairāku valstu valdību kopīgi izveidota banka, kas finansē projektus, kurus lielā riska dēļ neuzņemas citas finanšu institūcijas, piem., *Starptautiskā Rekonstrukcijas un attīstības banka*, *Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka*, Andu Attīstības korporācija.

attīstības valstis (*developing countries*) Valstis ar zemu un vidēju *nacionālā kopprodukta* līmeni uz vienu iedzīvotāju, kā arī 5 valstis ar augstu ienākumu līmeni uz vienu iedzīvotāju (Apvienotie Arābu Emirāti, Honkonga, Izraēla, Kuveita, Singapūra). Δ dzīvo aptuveni 80% pasaules iedzīvotāju, un tās var iedalīt vairākās grupās: 1) jaunās industriālās valstis (4 Āzijas valstis – Dienvidkoreja, Honkonga, Singapūra, Taivāna; dažas Latīņamerikas valstis – Argentīna, Brazīlija, Meksika), kurām ir raksturīga ļoti strauja ekonomikas izaugsme, galvenokārt apstrādājošajā rūpniecībā, augsta ekonomikas atvērības pakāpe. Viena no šo valstu priekšrocībām ir lēts darbaspēks, tādēļ daudznacionālās korporācijas tajās izvieto savas filiāles; 2) *OPEC* valstis, kuru ekonomika lielā mērā atkarīga no naftas cenu

svārstībām; 3) vidēja ienākuma līmeņa valstis ar nestabilu ekonomiku; 4) mazattīstītās valstis, pie kurām pieder pasaules ekonomiski vājākās, galvenokārt Āfrikas, Āzijas un Latīņamerikas valstis un kurām raksturīgs zems ienākumu līmenis uz vienu iedzīvotāju, vāja lasītprasme, ļoti neliels rūpniecības īpatsvars ekonomikā un ierobežotas attīstības iespējas, tāpēc tām ir nepieciešama starptautiskā palīdzība.

attīstītās valstis (*developed countries*) Valstis ar augstu ienākumu līmeni, kurās lielākajai iedzīvotāju daļai ir augsts dzīves līmenis. Parasti šajās valstīs ir liels kapitāla uzkrājums un cilvēku nodarbinātībai ir raksturīga augsta specializācijas pakāpe. Pie tām pieder vairākums Rietumeiropas valstu, ASV, Kanāda, Japāna, Austrālija, Jaunzēlande, un tajās dzīvo aptuveni 15% pasaules iedzīvotāju. Ja par kritēriju izvēlas industrializācijas pakāpi, tad šajā valstu grupā tiek ietvertas arī *pārejas ekonomikas valstis*.

atvaļinājums (*vacation, leave*) Atbrīvojums no darba uz noteiktu laiku, saglabājot darba vietu.

atvasinātais aizdevuma līgums (atvasinātais kredītlīgums) (*credit derivative*) *Atvasinātais instruments*, ar kuru iespējams nodot vai pārdot *kredītrisku* citai personai. Šā līguma pamatā ir viens vai vairāki kredīti, kuru kredītriskam ir piesaistīts Δ .

atvasinātais instruments *sk. atvasinātais līgums*

atvasinātais līgums, atvasinātais instruments (*derivative agreement, derivative*) Finanšu darījuma dokuments, līgums, kuru noslēdz uz reāla vai nosacīta *aktīva* pamata un kura vērtība mainās atkarībā no noteiktas procentu likmes, vērtspapīru un preču cenas, ārvalstu valūtas kursa, cenu vai likmju indeksa, kredītvērtējuma vai kredītindeksa, vai līdzīga mainīgā lieluma izmaiņām. Δ gadījumā nav nepieciešams vispār vai ir nepieciešams neliels sākotnējais ieguldījums salīdzinājumā ar citiem līgumu veidiem, kas tāpat ir atkarīgi no tirgus apstākļu izmaiņām. Saskaņā ar Δ norēķini tiek veikti konkrētā nākotnes datumā. Izšķir *ārpusbiržas nākotnes līgumus*, standartizētos *biržā tirgotos nākotnes līgumus*, *iespējas līgumus* un *mijmaiņas līgumus*.

atvērtā ekonomika (*open economy*) Valsts ekonomika, kura ir saistīta ar ārvalstīm eksporta, importa, finanšu operāciju veidā; valsts

pilsoņi bez ierobežojumiem var veikt operācijas starptautiskajos preču un kapitāla tirgos. Pastāv liela Δ un maza Δ . **L i e l a Δ** (*large open economy*) – ekonomika, kurā procentu likme veidojas iekšējo ekonomisko procesu rezultātā un kura ir spējīga būtiski ietekmēt starptautiskā tirgus stāvokli un pasaules procentu likmes līmeni. **M a z a Δ** (*small open economy*) – ekonomika, kurā procentu likmi ietekmē pasaules finanšu tirgus nosacījumi un kuras nelielie apjomi neļauj tai būtiski mainīt pasaules tirgus norises, to skaitā procentu likmi. Sk. arī *slēgtā ekonomika*.

atvieglinājuma periods (*grace period*) Laika sprādis starp *aizdevuma izmaksas* datumu un pirmās atmaksas datumu. Tas var arī būt laika periods, kad aizņēmējs maksā tikai procentus par aizdevumu, bet aizdevuma pamatsummas atmaksa ir atlikta.

atzinums sk. auditora atzinums

atzīšana (*recognition*) Process, kura mērķis ir noteikt pārskata perioda ieņēmumus un izmaksas un attēlot tās pārskata perioda peļņas un zaudējumu aprēķinā.

audita apjoma ierobežojumi (*scope limitations, limitations on scope*) Auditora darba apjomu ierobežojošie faktori, kas auditoram liedz iespēju iegūt visus nepieciešamos pierādījumus. Tie var būt: 1) uzņēmuma radīti, piem., darba uzdevuma vēstulē noteikts, ka auditors neveiks kādu procedūru, kuru viņš uzskata par nepieciešamu; 2) apstākļu izraisīti, piem., auditors uzsāk auditu pēc auditējamā perioda beigām, kas liedz piedalīšanos krājumu inventarizācijā; 3) uzņēmuma dokumentu un ierakstu nepilnība, piem., nav iespējams iegūt apstiprinošos dokumentus. Δ rezultātā auditors var būt spiests sniegt auditora ziņojumu ar iebildumiem vai vispār atteikties sniegt auditora atzinumu.

audita asistents (*audit assistant*) Darbinieks, kas līdztekus profesionāliem auditoriem ir iesaistīts *audita* darbā.

audita cena (*audit fee*) Samaksa, kuru *auditors* saņem par paveikto darbu. To aprēķina, reizinot nostrādāto stundu skaitu ar attiecīgā līmeņa speciālistu stundas likmi un pieskaitot visus nepieciešamos papildu izdevumus, piem., ceļa izmaksas.

audita cenas pārmērīga pazemināšana (*lowballing*) Situācija, kad *auditors* piekrīt veikt auditu par cenu, kas ir zemāka nekā tirgus vidējās cenas, vai par cenu, kas ir zemāka par sniegtā pakalpojuma faktisko vērtību. Δ parasti notiek, kad auditors gatavo audita piedāvājumu lieliem uzņēmumiem.

audita darba uzdevuma vēstule (*audit engagement letter*) Līgums starp auditoru un pārbaudāmā uzņēmuma vadību, kurā auditors rakstiski piekrīt veikt konkrēto darba uzdevumu. Līgumā norādīts audita un citu pakalpojumu apjoms, pārbaudes mērķi, vadības atbildība, garantēta auditora brīva piekļuve dokumentiem un nepieciešamajai informācijai. Līgumā apstiprināta auditora ziņojuma forma un atbildības pakāpe. Tiek minēts, ka pārbaužu rakstura dēļ un uzņēmuma uzskaites un kontroles sistēmu nepilnības dēļ iespējams, ka ne visas būtiskās kļūdas tiek atklātas.

audita darba uzdevums (*audit engagement*) Pārbaude, kuras rezultātā *auditora ziņojums* sniedz pietiekamu *pārlicību* par *finanšu pārskatos* atspoguļotās informācijas pareizību. Audits nesniedz absolūtu pārlicību, jo pastāv virkne ierobežojošo faktoru: nepieciešamība veikt novērtējumus, pieejamo pierādījumu raksturs (sniedz pārlicību, bet ne viennozīmīgus secinājumus), grāmatvedības un iekšējās kontroles sistēmas ierobežojošie faktori. Audits ietver finanšu pārskatos uzrādīto summu un skaidrojumu pamatojumu pārbaudi pēc izvēles principa, kā arī finanšu pārskatu sagatavošanā lietoto grāmatvedības principu un būtisku vadības pieņēmumu novērtējumu, tāpat arī vispārēju finanšu pārskatu kopējās sniegšanas formas izvērtējumu.

audita darbinieks (*audit personnel*) Partneris, profesionālais auditors vai *audita asistents*, kas ir iesaistīts *auditorfirmas* darbā.

audita piedāvājumu pieprasīšana (*audit tendering*) Situācija, kad lielas kompānijas lūdz *auditorfirmām* sagatavot un iesniegt savus pakalpojumu piedāvājumus, lai varētu tos savā starpā salīdzināt. Audita piedāvājumiem ir apjomīga rakstveida dokumenta vai prezentācijas forma, kas ietver: 1) informāciju par firmas pieredzi dotajā nozarē; 2) auditēto konkrētās nozares firmu sarakstu; 3) aprakstu par firmas resursiem (darbiniekiem,

to skaitu, pieejamību un pieredzi) vietējā un starptautiskajā tirgū; 4) pakalpojumu cenu.

audita pierādījumi (*audit evidence*) Informācija, ko iegūst un izmanto *auditors*, lai izteiktu *auditora atzinumu*. Δ sastāv no grāmatvedības ierakstiem, tos apstiprinošajiem dokumentiem, kā arī no informācijas, kas iegūta no citiem atbilstošiem avotiem. Δ iegūst, veicot vienu vai vairākas no šādām *kontroles sistēmu pārbaudes* un *detalizētās pārbaudes* procedūrām: 1) *aktīvu apskate*; 2) *dokumentu pārbaude*; 3) *novērošana*; 4) *aptaujas*; 5) *apstiprinājums*; 6) *neatkarīgu aprēķinu veikšana*; 7) *analītiskās procedūras*; 8) *neparastu grāmatvedības ierakstu meklēšana*. Sk. arī *kontroles sistēmu pārbaudes*.

audita plānošana (*audit planning*) Audita stratēģijas un detalizētas pieejas izstrāde atbilstoši gaidāmajam pārbaudes raksturam, laikam un apjomam.

audita postulāti (*postulates of auditing*) Teorētiku Mauca (*Mautz*) un Šarafa (*Sharaf*) iedibinātie pamatprincipi, kas nesaskaņu gadījumā tiek uzskatīti par neapstrīdamu patiesību: 1) *finanšu pārskatos* ietvertā informācija un finanšu dati ir pierādāmi; 2) starp *auditoru* un pārbaudāmā uzņēmuma vadību nepastāv interešu konflikts; 3) pārbaudei iesniegtie finanšu pārskati un cita atbilstošā informācijai ir viendabīga rakstura, kas dod iespēju auditoram veikt pārbaudes, lietojot izlases principu; 4) apmierinošas iekšējās kontroles sistēmas, kas ietver pienākumu sadali un iekšējo pārbaudi, novērš kļūdu varbūtību; 5) konsekventa vispārpieņemto grāmatvedības principu ievērošana nodrošina patiesu uzņēmuma finanšu stāvokļa un darbības rezultātu atspoguļojumu; 6) ja nav pierādījumu par pretējo, tad jautājumi, kas ir bijuši patiesi par uzņēmumu pagātnē, ir patiesi arī turpmāk (šis postulāts lielākoties attiecas uz uzņēmuma darbības turpināšanās principu); 7) lai būtu neatkarīgs, auditors veic tikai auditora funkcijas, piem., neaizstāj uzņēmuma grāmatvedi; 8) neatkarīgā auditora profesionālais statuss apliecina auditora darba efektivitāti un profesionālo interešu pārsvaru pār personīgajām.

audita risks (*audit risk*) Iespēja, ka *auditors* sniedz neatbilstošu atzinumu, jo *finanšu pārskatos* ir būtiskas kļūdas. Δ izraisa pastāvošais

risks, kontroles risks un atklāšanas risks. *Atklāšanas risks (detection risk)* – situācija, kad auditora veiktās detalizētās pārbaudes neatklāj būtiskas neatbilstības kontu atlikumos vai darījumu veidos. *Kontroles risks (control risk)* – situācija, kad grāmatvedības un iekšējās kontroles sistēmas nevar laikus atklāt un izlabot būtiskas neatbilstības, kas radušās kontu atlikumos vai darījumu veidos. *Pastāvošais risks (inherent risk)* – situācija, kad kontu atlikumu vai darījumu veidu uzņēmība pret kļūdām un krāpšanos rada būtiskas neatbilstības.

audita saistītie pakalpojumi (*related services*) Darba uzdevumi, kurus veic auditori un kas neietilpst audita darba uzdevumā. Tie ir: *informācijas izskatīšana, saskaņotās procedūras un datu apkopošana.*

auditora atzinums (*auditor's opinion*) Auditora ziņojuma paragrāfs, kurā auditors dod savu slēdzienu par to, vai finanšu pārskati sniedz skaidru un patiesu priekšstatu. *Atteikšanās sniegt Δ (disclaim of opinion)* – auditora ziņojuma atzinuma paragrāfā izteiktais auditora secinājums, ka nav iespējams dot atzinumu par finanšu pārskatiem. Šādu viedokli auditors izsaka, kad apjomu ierobežojošie faktori ir tik būtiski un visaptveroši, ka pilnībā sagroza visu finanšu pārskatos atspoguļoto informāciju un atzinuma izteikšana ar iebildumiem ir nepietiekama. Piem., auditors nevarēja savākt pietiekamus pierādījumus par uzņēmuma darījumiem un kontu atlikumiem un līdz ar to nevar izteikt savu atzinumu par finanšu pārskatiem kopumā. *Cita Δ meklēšana (opinion shopping)* – situācija, kad kompānijas vadība nav apmierināta ar atzinumu, ko ir sniedzis pašreizējais auditors, un tā kontaktējas ar citiem auditoriem, lai noskaidrotu, kāds varētu būt citas firmas atzinums. *Negatīvs Δ (adverse opinion)* – auditora ziņojuma atzinuma paragrāfā izteiktais auditora secinājums, ka nav iespējams dot atzinumu par finanšu pārskatiem. Šādu viedokli auditors izsaka, kad nesaikņas ar uzņēmuma vadību notikumu vai kontu atspoguļošanā ir tik būtiskas un visaptverošas finanšu pārskatiem kopumā, ka atzinuma izteikšana ar iebildumiem ir nepietiekoša, lai norādītu uz finanšu pārskatu maldīgumu un nepilnīgumu.

auditora ziņojums (*audit report, auditor's report*) Pārbaudes rezultātā auditora sagatavots dokuments, kas adresēts uzņēmuma

akcionāriem vai citiem *finanšu pārskatu* lietotājiem. Šajā dokumentā auditors apstiprina, ka viņš ir pārbaudījis finanšu pārskatu komponentus un ziņo, vai tie sniedz skaidru un patiesu priekšstatu. Δ ietilpst: 1) ziņojuma adresāta nosaukums, piem., uzņēmuma akcionāriem; 2) pārbaudīto finanšu pārskatu apraksts, piem., uzņēmuma ABC bilance uz 2001. g. 31. decembri, kā arī peļņas un zaudējumu aprēķins, naudas plūsma un kapitāla izmaiņu ziņojums par gadu, kas noslēdzās 2001. g. 31. decembrī; 3) paragrāfs, kas apraksta uzņēmuma vadības un auditoru atbildību; 4) paragrāfs, kas apraksta *finanšu pārskatu sagatavošanas standartu un likumu bāzi*, piem., audits tika veikts saskaņā ar Starptautiskajiem audita standartiem; 5) auditora atzinuma paragrāfs, kurā auditors sniedz savu slēdzienu par finanšu pārskatiem; 6) auditora identifikācija; 7) ziņojuma parakstīšanas datums; 8) cita informācija, ja to pieprasa likumi. Δ *b e z i e b i l d u m i e m* (*unqualified auditor's report*) – Δ , kurā *auditors* apstiprina, ka pēc viņa domām finanšu pārskati sniedz *skaidru un patiesu priekšstatu*. Tas nozīmē, ka: 1) finanšu pārskats ir sagatavots, konsekventi lietojot atbilstošu grāmatvedības politiku; 2) finanšu pārskats ir sagatavots saskaņā ar likumu prasībām (jebkuras nobides ir izskaidrotas finanšu pārskata pielikumos); 3) visa nepieciešamā informācija pilnīgai finanšu pārskatu izprašanai ir atspoguļota pielikumos. Δ *a r i e b i l d u m i e m* (*qualified auditor's report*) – Δ , ko sniedz divos gadījumos: 1) auditors nepiekrīt uzņēmuma vadības viedoklim noteikta darījuma vai notikuma atspoguļojumā *finanšu pārskatos*; 2) ierobežojošie faktori liedz auditoram gūt visus nepieciešamos pierādījumus. Pēc auditora domām šo jautājumu ietekme uz finanšu pārskatiem ir vai var būt būtiska un parasti attiecas uz konkrētu finanšu pārskatu pozīciju vai darījumu veidu. Līdz ar to finanšu pārskati nesniedz *skaidru un patiesu priekšstatu*, tomēr esošā vai iespējamā kļūda nav tik liela un visaptveroša, lai dotu negatīvu atzinumu vai lai atteiktos sniegt atzinumu. Δ *m o d i f i c ģ t s* Δ (*modified auditor's report*) – Δ , ja apstākļi liedz iesniegt ziņojumu bez iebildumiem vai arī ja auditors nepiekrīt vadības viedoklim par konkrēta notikuma, konta atlikuma vai finanšu pārskata novērtējumu. Sk. arī *revidenta ziņojums*.

auditorfirma (*audit firm*) Juridiska persona, kas sniedz *audita* pakalpojumus. Pasaulē četras lielākās audita firmas (*Big 4*) ir:

Deloitte Touche Tohmatsu, Ernst & Young, KPMG, Price Waterhouse Coopers.

auditorfirmas pārbaude (*peer review*) Pārbaude, kuru veic viena auditorfirma, lai pārbaudītu citas auditorfirmas darbību. Tās mērķis ir uzlabot pārbaudāmās auditorfirmas darba kvalitāti un pārliecināties, ka tā saglabā savu neatkarību no klientiem.

auditors, revidents (*auditor*) No uzņēmuma neatkarīgs grāmatvedis vai grāmatvežu firma, kurus akcionāru vārdā iecēlušī uzņēmuma direktori un kuri veic pārbaudes, lai pārliecinātos, ka gada *finanšu pārskati* sniedz *skaidru un patiesu priekšstatu* par uzņēmuma finansiālo stāvokli un ir saskaņā ar atbilstošajiem likumiem. Δ arī noskaidro, vai uzņēmuma kontroles sistēma novērs *krāpšanos* un uzņēmuma resursu izšķērdēšanu. **Ārējais Δ** (*external auditor*) – no uzņēmuma neatkarīgs Δ. **Bijušais Δ** (*predecessor auditor*) – Δ, kurš ir auditējis iepriekšējā perioda finanšu pārskatus un sniedzis par tiem savu ziņojumu un kura vietā pašreizējā periodā ir stājies jaunievēlētais Δ. **Cits Δ** (*other auditor*) – Δ, kas nav galvenais Δ un kas auditē un sagatavo Δ ziņojumu par finanšu pārskatiem, kuri tiek iekļautī tālāk citos finanšu pārskatos, par tiem savukārt atzinumu sniedz galvenais Δ. **Galvenais Δ** (*principal auditor*) – Δ, kas ir atbildīgs par ziņojuma sagatavošanu par uzņēmuma finanšu pārskatiem, ja tajos ietverta informācija, kuru ir auditējuši viens vai vairāki citi Δ. **Iekšējais Δ** (*internal auditor*) – uzņēmuma darbinieks, kas pilda iekšējā audita funkcijas. **Jaunievēlētais Δ** (*incoming auditor*) – pašreizējā perioda Δ, kas nav auditējis iepriekšējā perioda finanšu pārskatus. **Paliekošais Δ** (*continuing auditor*) – Δ, kas ir auditējis iepriekšējā perioda finanšu pārskatus un sagatavojis savu ziņojumu, un apņēmis veikt arī pašreizējā perioda finanšu pārskatu auditu.

auditoru rotācija (*rotation of audit appointments*) Auditoru nomaiņa uzņēmumā ik pēc dažiem gadiem. Δ mērķis ir saglabāt auditoru neatkarību, jo ilgstošas sadarbības rezultātā starp audita firmas un uzņēmuma darbiniekiem var izveidoties attiecības, kas kaitē akcionāru un sabiedrības interesēm. Dažās valstīs noteiktas nozares uzņēmumiem Δ ir obligāta un to nosaka vietējie likumi. Piem., Latvijā komercbankām kādu laiku bija jāmaina auditori vismaz reizi 2 gados.

audits (*audit; audit of the financial statements*) Grāmatvedības gada pārskatu pārbaudes, pēc kurām *auditors* dod savu *atzinumu* par to, vai *finansu pārskati* visos būtiskajos aspektos sniedz *skaidru un patiesu priekšstatu* par uzņēmuma finansiālo stāvokli noteiktajā laika periodā un vai tie atbilst esošajiem likumiem un grāmatvedības standartiem. Latvijā šīs pārbaudes veic zvērināti revidenti (auditori), pamatojoties uz LR likumu "Par zvērinātiem revidentiem". Praksē terminu Δ lieto arī kā sinonīmu terminam *revīzija*. I e k š ģ j a i s Δ (*internal audit*) – uzņēmumā iedibināta novērtēšanas un uzraudzības funkcija uzskaites un iekšējo procedūru atbilstības pārbaudei. V i d e s Δ (*environmental auditing*) – dabas aizsardzības jautājumu pārbaude saistībā ar uzņēmuma darbību. Piem., dažās valstīs uzņēmumu *gada pārskatos* iekļauj ziņojumu par apkārtējo vidi un uzņēmuma darbības iespējamās saistības attiecībā uz apkārtējo vidi.

augošais akciju tirgus (*emerging stock market*) Akciju tirgus attīstības vai jaunattīstības valstī.

augstākā audita institūcija (*supreme audit institution*) Valsts institūcija, kurai ir uzticēta attiecīgās valsts augstākā kontroles funkcija.

augsta riska obligācija (*junk bond, high yield bond*) Obligācija ar augstu riska pakāpi un lielāku ienākumu procentu. Par Δ parasti uzskata uzņēmumu obligācijas, kuru *emitentiem* ir zems *kreditvērtējums*. Δ kredītvērtējums parasti ir BB (*Standard and Poor's Corporation*) vai Ba (*Moody's Investor Services*) un zemāk. Sk. arī *konvertējamā obligācija*.

augšupeja, ekspansija (*recovery, expansion*) *Ekonomiskā cikla* fāze, kurai raksturīgs ražošanas reālā apjoma un nodarbinātības līmeņa pieaugums pēc *krīzes*.

augšupielāde (*upload*) Datu pārraidīšana no datora uz datoru ziņojumdēli, lieldatoru vai datoru tīklu.

autarķija (*autarky*) Valsts ekonomikas noslēgta, savrupa attīstība pašpietiekamības režīmā praktiski bez ārējās tirdzniecības. Valsts cenšas minimizēt savu atkarību no citām valstīm, neierobežojot vienīgi to preču importu, kuru ražošana pašu valstī vai nu nav iespējama, vai arī ir ekonomiski neizdevīga. Imports

tiek aizstāts ar vietējiem ražojumiem, kas ne vienmēr atbilst resursu racionālas un efektīvas izmantošanas principiem. Δ režīms var rasties valsts iekšējās politikas izvēles rezultātā, kā arī dabas apstākļu vai ārējā politiskā spiediena ietekmē. Δ režīma piemēri ir Itālijas un Vācijas fašistiskās ekonomikas, kā arī kādreizējās PSRS ekonomikas orientācija uz sadarbību vienīgi ar SEPP valstīm.

autenticēšana (*authentication*) Maksājuma uzdevuma devēja identificēšana maksātājbankā saskaņā ar līgumu starp maksājuma uzdevuma devēju un maksātājbanku.

automātiskā fiskālā politika (*automatic fiscal policy*) Valsts neiejaukšanās ekonomikas procesos, atstājot bez izmaiņām nodokļu un valsts izdevumu likumdošanu. Mainoties produkcijas izlaidēi, cenu un procentu likmju līmenim, sāk darboties *automātiskie stabilizatori*, pārmaiņas ekonomikā rada arī izmaiņas valsts izdevumos un *tīrajos nodokļos*.

automātiskā investīciju programma (*automatic investment program*) Jebkura programma, ar kuras palīdzību *investētājs* var automātiski papildināt vai izņemt savus līdzekļus. Pazīstamākās Δ ir savstarpējās fondu debeta programmas, savstarpējās fondu atkārtotas investīciju programmas, akciju dividenžu atkārtotas investīciju programmas. Δ ne tikai ļauj automātiski iegādāties akcijas, bet dod iespēju programmu dalībniekiem regulāri izņemt noteiktu naudas summu.

automātiskais stabilizators (*automatic stabilizer, built-in stabilizer*) Objektīva likumsakarība, kas samazina ekonomisko svārstību amplitūdu bez ekonomiskās politikas iejaukšanās. Piem., ienākuma nodokļa maksājumi automātiski samazinās, samazinoties ienākumiem.

automātiskā līdzekļu pārvede (*automatic funds transfer*) Ātra un precīza līdzekļu pārvede ar Interneta palīdzību. Δ bieži tiek lietota starptautiskos darījumos.

automātiski atjaunojošā kreditēšanas sistēma (*automatically renewable crediting system*) Ilgtermiņa kreditēšanas veids, kurā īstermiņa kredīti tiek pārveidoti ilgtermiņa kredītos, pastāvīgi

mainot *investorus*. To veic finanšu *mākleris*, izsniedzot apdrošināšanas sabiedrībai piešķirtos īstermiņa aizdevumus citiem aizņēmējiem uz garāku termiņu. Ja kreditori atsauc savu naudu, šos līdzekļus kompensē citi ieguldītāji. Finanšu mākleris uzņemas risku, kas saistīts ar kredītu termiņu transformāciju un procentu noteikšanu.

automatizācija (*automation*) Ražošanas nodrošināšana ar ierīcēm, kuras parasti kontrolē dators un kurām nav nepieciešama nepārtraukta cilvēka līdzdalība. Darba procesiem automatizētās ražotnēs nav nepieciešami lieli cilvēku resursi, tomēr iekārtu konstruēšanai, ražošanai un uzstādīšanai vajadzīgs izglītots darbspēks. Cilvēki arī kontrolē automatizēto iekārtu darbību un drošību.

automatizētā obligāciju sistēma (*automated bond system, ABS*) Ņujorkas Fondu biržas datorizēta sistēma, kas reģistrē piedāvājumus un priekšlikumus neaktīvi pārdotām obligācijām, līdz tie tiek anulēti vai izpildīti.

automatizētā pasūtījumu ievadišanas sistēma (*automated order entry system*) Elektroniska sistēma, kas paātrina nelielu pasūtījumu izpildi, adresējot tos tieši atbildīgajai personai *biržā* un apejot *biržas brokeri*. Ņujorkas Fondu birža savu sistēmu dēvē par DOT (*Designated Order Turnaround* – mērķa maksājumu aprīte). Sk. arī *DOT sistēma*.

automatizētā principa tirgus (*order driven market*) *Biržas* tirgus sistēma, kurā pirkšanas un pārdošanas darījumi tiek automātiski saskaņoti, tirgus dalībniekiem savstarpēji nesatiekoties. Šī sistēma automātiski atrod un saskaņo uzdevumus, un izpilda tos par konkrētajā brīdī labāko pieejamo cenu. *Rīgas Fondu birža* ir Δ. Sk. arī *izsoļu principa tirgus*.

autonomais patēriņš (*autonomous consumption*) Kopējo *patēriņa izdevumu* daļa, kas nemainās līdz ar nacionālā ienākuma vai rīcībā esošā ienākuma (*pēcnodokļu ienākuma*) izmaiņām. Δ ir minimālie patēriņa izdevumi, kas nepieciešami viszemākā dzīves līmeņa nodrošināšanai un kas ir neizbēgami arī apstākļos, kad ienākumi līdzinās nullei. Īsā periodā patēriņa izdevumus veido *inducētais patēriņš* (patēriņa izdevumi, kas atkarīgi no ienākumu apmēra) un Δ. Sk. arī *patēriņa funkcija*.

autonomie izdevumi (*autonomous expenditure*) *Izdevumi*, kuri nav atkarīgi no izmaiņām ienākumā.

autorizācija (*authorization*) Pilnvaru piešķiršana vai liegšana noteiktu darbību izpildei.

autortiesības (*copyright*) Autora izņēmumtiesības izstādīt, izpildīt, publicēt un pārdot savus radošos darbus (mūzikas, literatūras, zinātniskos u. c.). Latvijas Republikā Δ aizsardzības likumu pieņēma 1993. g. maijā.

autotransporta apdrošināšana (*motor transport insurance*) Sauszemes transportlīdzekļu apdrošināšana (kasko apdrošināšana), ieskaitot arī lukturus, spoguļus, diskus un riepas pret ceļu satiksmes negadījumiem, dabas katastrofām, ugunsgrēkiem, eksplozijām, krītošu priekšmetu iedarbībām, vandalismu, zādzībām, laupīšanām, apzagšanām. Apdrošināšanas teritorija ir Latvija, Lietuva, Igaunija, Eiropa un NVS Eiropas daļa. Latvijā ir obligāta sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku *civiltiesiskās atbildības apdrošināšana*. Sk. arī *kravu transportlīdzekļu apdrošināšana*, *Zaļā karte*.

avalkredits *nevēl.*, *sk. galvojuma kredīts*

avals *nevēl.*, *sk. galvojums*

avansa akreditīvs (*Red Clause letter of credit*) *Akreditīvs* ar tajā ietvertu nosacījumu, kas tā saņēmējam – eksportētājam dod tiesības iegūt pilnu samaksu par precēm pirms to piegādes pircējam.

avanss (*advance payment*) Nauda vai citas vērtības, kas tiek nodotas vai pārskaitītas par nākotnē izpildāmiem darbiem, atsavinātu īpašumu, sniedzamiem pakalpojumiem utt. Ja saistības netiek izpildītas, Δ ir jāatdod. Darba devējs algu Δ parasti izmaksā ik nedēļu vai katrās desmit vai četrpadsmit dienās ar galīgo norēķinu mēneša beigās.

averss (*obverse*) Monētas priekšpuse, kur atzīmēta monētas vērtība.

aviācijas apdrošināšana (*aviation insurance*) *Nedzīvības apdrošināšanas* veids, kurš ietver visu ar aviāciju saistīto risku apdrošināšanu – nelaimes gadījumus, mantas vai peļņas zaudējumus

u. c. Apdrošināšanas objekti ir lidaparāti un helikopteri, pasažieri un trešās personas.

avizo *sk.* **lietišķs paziņojums**

ažio (*agio*) Starpība, par kādu vērtspapīra *tirgus vērtība* pārsniedz tā *nominālvērtību*. Parasti Δ tiek izteikts procentos no vērtspapīra nominālvērtības.

B

B2B *sk.* **bizness – biznesam**

B2C *sk.* **bizness – patērētājam**

B2G *sk.* **bizness – valdībai**

baits (*byte*) Informācijas apmaiņas paplašinātais lineāri decimālais kods. Vienas informācijas rakstzīmes, piem., burta A, kodēšanai nepieciešamā pamatvienība. Katrs datorā izmantotais simbols tiek kodēts ar vienu Δ (apzīmējums – B). Δ ir 8 *biti*.

balsošanas tiesību dokuments (*proxy statement*) Informatīvs dokuments, kas sniedz nepieciešamo informāciju, piem., stratēģijas vai vadības maiņas gadījumā, lai akcionārs varētu pieņemt balsošanas lēmumu akcionāru sapulcē. Šis dokuments ir obligāts, piem., ASV, kur tas jāizsniedz akcionāriem, kuri vēlas balsot par vadības ievēlēšanu vai citiem uzņēmuma lēmumiem, izmantojot *balsu pārstāvi*.

balsu pārstāvis (*proxy*) Persona, kas balso kāda akcionāra vietā, kurš devis uzdevumu šai personai balsot par noteiktu akcionāru sapulcē pieņemamu lēmumu. Akcionāri bieži par savu Δ izvēlas uzņēmuma vadību.

banka (*bank*) *Finanšu starpnieks, kredītiestāde*, kas uzkrāj naudas līdzekļus tautsaimniecībā, izsniedz kredītus, izlaiž naudu un vērtspapīrus, veic dažādus norēķinu pakalpojumus. Izšķir

universālās un specializētās Δ . *U n i v e r s ā l ā* Δ veic gandrīz visas Δ operācijas, piem., universālas ir *komerbankas*. *S p e c i a l i z ē t ā* Δ veic noteiktas operācijas vai operāciju grupas, piem., *investīciju* Δ , hipotēku Δ , krājbanka. Specializētās un universālās Δ pieder pie Δ sistēmas otrā līmeņa. Sk. arī *banku sistēma, centrālā banka*.

bankas akcepts (*banker's acceptance*) **1.** Kādai bankai *akcepta kredīta* ietvaros piesaistīts *vekselis*. **2.** Bankas iekšējās finansēšanas vajadzībām izsniegtais *vekselis*. **3.** *Akcepts 1.*

bankas aktīvu operācijas (*bank assets operations, asset transactions*)

Bankas operācijas, ar kurām tiek izvietoti tās rīcībā esošie resursi. Tās ietver īstermiņa kredītooperācijas, piem., kredītu, diskontējot *vekseli, akcepta kredītu, lombarda kredītu*, kas tiek izsniegts pret vērtspapīru vai preču ķīlu, *vienotā norēķinu konta kredītu*, kredītu pret garantiju, *atlīdzības kredītu*, kā arī ilgtermiņa kredītooperācijas, piem., *hipotekāro kredītu*, pašvaldību aizdevumus u. c. ilgtermiņa aizdevumus, kurus galvenokārt nodrošina īpaši institūti. Δ tiek atspoguļotas bankas bilances aktīvu pusē. Sk. arī *bankas pasīvu operācijas*.

bankas apliecinājums (*bank certificate*) Bankas atbildīga ierēdņa parakstīta apliecība, kurā uzrādīts konta turētāja/īpašnieka, piem., uzņēmējsabiedrības, konta atlikums noteiktā datumā. Δ var pieprasīt uzņēmējsabiedrības revidents, ja radušās šaubas par uzņēmējsabiedrības sniegtajiem rādītājiem.

bankas automāts, bankomāts (*automated teller machine, ATM*)

Datorizēta kredītiestādes iekārta, automāts, kas paredzēts skaidras naudas izsniegšanai, norēķinu veikšanai ar kontā esošajiem līdzekļiem, konta bilances apskatei un izdrukāšanai jebkurā diennakts laikā. Klienta apkalpošana un naudas izsniegšana notiek ar kodētas magnētiskās kartes palīdzību (piem., *Euro-card, Visa* u. c.). Δ parasti atrodas ārpus kredītiestādes.

bankas čeks (*bank draft, banker's cheque, banker's draft*) Bankas izsniegts čeks, par kuru klients samaksā čeka saņemšanas brīdī un kurš ir līdzvērtīgs skaidrajai naudai. Banka apmaksā Δ pēc uzrādītāja pieprasījuma.

bankas darba diena (*banking day*) Darba dienas daļa, kurā banka pieņem, akceptē, noraida vai izpilda maksājuma rīkojumus u. c. klientu apkalpošanas funkcijas.

bankas darījumi (bankas operācijas) (*bank operations*) Bankas darbība, kuras mērķis ir veikt bankas statūtos un likumā paredzētās funkcijas, galvenokārt naudas līdzekļu piesaistīšanu, kredītu izsniegšanu, klientu norēķinu operāciju veikšanu, naudas apgrozības regulēšanu (emisijas bankai), darījumus ar vērtspapīriem un valūtām.

bankas garantija, maksājuma garantija (*bank guarantee*) **1.** Bankas oficiāls apsolījums *kreditoram* samaksāt *debitora* parādu, ja debitors pats to nedara. Δ ir aizdevuma nodrošinājums, taču pirms garantijas sniegšanas banka savukārt parūpējas par tās pienācīgu segumu. **2.** Bankas rakstisks apsolījums atvērt *kredītņēmīju* ar noteiktiem nosacījumiem. **3.** Trešās puses formāls apsolījums bankai samaksāt aizņēmēja parādu, ja aizņēmējs pats to nesamaksā.

bankas īstermiņa saistības (*short term liabilities*) Saskaņā ar *Finanšu un kapitāla tirgus komisijas* noteikumiem – saistības uz pieprasījumu (pieprasījuma noguldījumi) un saistības, kuru atlikušais termiņš nepārsniedz 30 dienas. Sk. arī *noguldījums*.

bankas izraksts *sk.* **konta izraksts**

bankas karte *sk.* **norēķinu karte**

bankas komisija (bankas pakalpojumu cena) (*bank commission, bank charge*) Summa, ko klients maksā bankai par kontu apkalpošanu, pārskaitījumiem, vērtspapīru turēšanu u. c. pakalpojumiem. Tomēr bankas parasti neņem nekādu maksu par norēķinu konta apkalpošanu, ja konta vidējais atlikums pastāvīgi ir lielāks par norunāto minimumu.

bankas konts (*bank account*) Bankas un klienta attiecību veids – klients atver kontu, noguldot bankā naudas summu, kuru var papildināt. Ja klientam ir atvērts *norēķinu konts*, viņam ir tiesības ar sava konta līdzekļiem apmaksāt čekus, kā arī izrakstīt čekus par labu kādai citai personai. Klientam vienā bankā var būt vairāki konti.

bankas likviditāte (*bank's liquidity*) Bankas spēja jebkurā brīdī apmierināt tās kreditoru juridiski pamatotās prasības.

bankas likviditātes rādītājs (*liquidity ratio*) *Likvidie aktīvi* attiecībā pret īstermiņa saistību kopsummu. *Finanšu un kapitāla tirgus komisija* pieprasa kredītiestādēm, lai to likviditātes rādītājs nebūtu mazāks par 30%, taču šā rādītāja skaitliskais lielums laika gaitā dažādās valstīs var mainīties. Δ būtība ir vienkāršā veidā noteikt *bankas likviditāti*.

bankas pasīvu operācijas (*bank liabilities operations*) Bankas operācijas, kas nodrošina bankas resursu izveidošanu, piem., pašu kapitāla palielināšanu, finanšu resursu piesaistīšanu. Δ ietver banknošu emisiju (vienīgi centrālajā bankā), noguldījumu operācijas, ieskaitot ilgtermiņa, vidēja termiņa un īstermiņa noguldījumus, kā arī vērtspapīru izlaidi. Sk. arī *bankas aktīvu operācijas*.

bankas portfelis (*bank portfolio*) Bankas aktīvu daļa – tirdzniecības portfeli neiekļauto pozīciju un riska darījumu kopums. Saskaņā ar Eiropas Savienības direktīvām kapitāla pietiekamības prasību aprēķināšanai bankas aktīvi tiek iedalīti 2 portfeļos – Δ un tirdzniecības portfeli.

bankas rezervju norma (*bank reserve ratio*) *Monetārās politikas instruments* – minimālais noguldījumu rezervēšanas koeficients, kuru bankām nosaka centrālā banka. Latvijā Δ 2002. g. ir 5% no vidējiem noguldījumiem bankās mēneša laikā. Sk. arī *banku rezerves, obligātās banku rezerves*.

bankomāts sk. *bankas automāts*

bankrots (*bankruptcy*) 1. Personas vai uzņēmuma nespēja apmaksāt savas parādsaistības līdzekļu trūkuma dēļ. Δ *personālsabiedrībā* iestājas, ja personālsabiedrības parādsaistības pārsniedz 25% no tās biedriem pieprasīto drošības iemaksu summas, kā arī, tās pašviem pārsniedzot aktīvus. 2. *Maksātnespējas stāvokļa* risinājums, kas izpaužas kā parādnieka uzņēmuma likvidācija un kreditora prasījumu apmierināšana no līdzekļiem, kuri iegūti likvidācijas procesā, atsavinot parādnieka mantu normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Uzsākot Δ procedūru, personālsabiedrības darbība tiek pārtraukta.

banku rezerves (*reserves, reserve assets*) 1. Bankas noguldījumu daļa, kas netiek izmantota kreditēšanas mērķiem. 2. Banku noguldījumi centrālajā bankā un skaidrā nauda, kas nepieciešama, lai radītu papildu drošību noguldītājiem un visai banku sistēmai. Δ ir visu komercbankas piesaistīto klientu noguldījumu un norēķinu kontu atlikumu noteikta daļa. Sk. arī *obligātās banku rezerves, bankas rezervju norma, virsrezerves*.

banku sistēma (*banking system*) Savstarpēji saistīto banku iestāžu kopums, kas darbojas vienā valstī. Δ parasti veido divi līmeņi. Pirmajā līmenī ir *centrālā banka*, otrajā līmenī – visas pārējās bankas vai arī visas kredītiestādes.

banku termiņnoguldījumi (*time deposits of banks*) Banku noguldījumi centrālajā bankā kā banku sistēmas likviditātes samazināšanas instruments, viens no *monētārās politikas instrumentiem*. Δ likmes ir naudas tirgus likmju zemākā robeža.

banku uzraudzība (*banking supervision*) Banku darbības kontrole, kuras galvenie mērķi ir saglabāt uzticību banku sistēmai, uzraudzīt un regulēt banku maksātspēju, mazināt pārlietu liela riska uzņemšanos un aizsargāt noguldītāju tiesības. Δ vienas monētārās sistēmas ietvaros veic institūcija, kas var būt gan centrālās bankas struktūrvienība, gan speciāli šim nolūkam dibināta institūcija. Uzraudzības darbības ir regulāri komercbanku pārskatu pieprasījumi, uzraudzības institūcijas pārbaudes un ārējo revidentu darba rezultātu izvērtēšana. Δ institūcija var arī būt aizdevējs, ja banka nokļuvusi ārkārtējās finanšu grūtībās.

baņķiera akcepts sk. **bankas akcepts**

Bāzeles Banku uzraudzības komiteja (*Basle Committee on Banking Supervision*) Starptautisko norēķinu bankas izveidota komiteja, kas atrodas Bāzelē (Šveicē) un kuras vadībā tika izveidoti finanšu institūciju starptautiskie kapitāla pietiekamības standarti.

bāzes aktīvs (*base asset*) Vērtspapīrs (akcija, obligācija, īstermiņa parādzīme), izejviela, valūta vai indekss, kas tiek ņemts par pamatu kāda cita vērtspapīra (*atvasinātā vērtspapīra*) cenas un nosacījumu noteikšanā.

bāzes gads (*base year*) Saimnieciskās darbības gads, kas pieņemts par pamatu, aprēķinot ekonomisko rādītāju izmaiņas.

bāzes likme (*base rate, prime rate*) Procentu likme, kas ir pamatā komercbanku aprēķinātajām noguldījumu likmēm un procentiem par aizdevuma un kredītiespējas izmantošanu. Parasti aizņēmēji pie Δ maksā piemaksu, kuras apmērs atkarīgs no aizņēmuma riska pakāpes un *nodrošinājuma*.

bāzes punkts (*basis point*) Procenta simtā daļa, mērvienība, kuru bieži izmanto, nosakot procentu likmju izmaiņas vai atšķirības. Tādējādi procentu likmes pieaugums par 50 bāzes punktiem nozīmē procentu likmes palielinājumu par 0,5%.

beigu atskaites (*completion accounts*) Finanšu atskaites, kuras tiek gatavotas uz darījuma datumu un kuras vēlāk var tikt izmantotas pārrunās par cenu vai citiem darījuma aspektiem. Δ tiek gatavotas formā, par kādu vienojas un kuru pieņem abas darījuma puses.

beneficiārs *sk. labuma saņēmējs*

Benilukss (*Benelux*) *Ekonomiska savienība*, kas apvieno Beļģiju, Nīderlandi un Luksemburgu. Triju valstu ekonomiskā integrācija sākās 1943.–1944. g., izveidojot monetāro un muitas savienību. Pilna ekonomiskā savienība izveidota 1958. g., kad Δ starptautiskajās attiecībās tiek uztverts kā viens subjekts. Δ ir prototips *Eiropas Savienībai*.

beta koeficients (*beta coefficient*) Akcijas riska parametrs, kas parāda konkrētas akcijas jutīgumu pret visu attiecīgajā biržā kotēto akciju cenu svārstībām. Tirgus, parasti *akciju indeksa*, Δ ir 1. Ja akcijas Δ ir lielāks par 1, tad šīs akcijas cena svārstās vairāk nekā visu attiecīgajā biržā kotēto akciju cenas (akcija ir riskantāka), bet, ja Δ ir mazāks par 1, tad akcijas cena vidēji svārstās mazāk nekā kopējā tirgus cenas (akcija ir mazāk riskanta).

bezcerīgs parāds (*bad debt*) Parāds, kura atgūšana nav praktiski iespējama.

bezdarba apdrošināšana *sk. sociālā apdrošināšana bezdarba gadījumam*

bezdarba līmenis (*unemployment rate*) Reģistrēto bezdarbnieku skaita attiecība pret ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitu.

bezdarbnieka pabalsts (*unemployment benefit*) Naudas summa, ko reizi mēnesī saņem Nodarbinātības valsts dienestā reģistrējies bezdarbnieks. Δ aprēķina procentos no pēdējā darbavietā saņemtās algas vai kā noteiktu naudas summu dienā. Δ parasti nosaka regresīvi – tas samazinās, palielinoties bez darba pavadītajam laikam.

bezdarbs (*unemployment*) Ekonomikas stāvoklis, kad daļai darbaspējīgo iedzīvotāju nav darba. Izšķir *ciklisko* Δ , *darbmaiņas* Δ , *struktūras* Δ un *sezonas* Δ .

bezdeficīta budžets (*balanced budget*) Budžeta stāvoklis, kad valsts izdevumi ir vienādi ar valsts nodokļu u. c. ieņēmumiem. Budžeta obligāta sabalansēšana neļauj darboties ekonomikas *automātiskajiem stabilizatoriem*.

bezdividendes datums *sk. pēcdividendes datums*

bezmaksas akcija, prēmijas akcija, brīvā akcija, papildakcija (*bonus share*) Akcija, kas piešķirta akcionāram *dividendes* vietā, tādējādi palielinot sabiedrības *pamatkapitālu* bez jaunu līdzekļu piesaistīšanas.

beznodokļu tirdzniecības veikals (*tax-free shop, duty-free shop*) Vieta, kur muitas kontrolē pārdod preces fiziskām personām, kuras izbrauc uz ārvalstīm vai kuras ir tranzīta pasažieri. Δ iegādātās preces ir ievērojami lētākas nekā parastajās valsts tirdzniecības vietās, jo par tām nav jāmaksā *pievienotās vērtības nodoklis, akcīzes nodoklis, muitas nodoklis* un *dabas resursu nodoklis*.

beznodokļu valstis un teritorijas, ārzona (*offshore, tax haven*) Nelielas valstis vai teritorijas, kurās ir ļoti zemi *nodokļi* vai to vispār nav. Reģistrējot uzņēmumu Δ , parasti informācija par uzņēmumu dalībniekiem ir konfidenciāla. Tas uzņēmumam ļauj veikt efektīvu *starptautisko nodokļu plānošanu* un veidot stratēģiskas darījumu struktūras, neizpaužot par to konkurentiem. Taču slepenības aizsegā var notikt arī nelikumības, kas noved pie *nodokļu nemaksāšanas*. Lai no tā izvairītos, *nodokļu likumdošana* pieprasa no maksājumiem uz Δ ieturēt lielāku nodokli nekā no identiskiem maksājumiem uz citām valstīm. Latvijā Ministru kabinets ir apstiprinājis sarakstu Δ , uz kurām veicot

maksājumus, ieturams nodoklis ar 22% likmi (parasti *ieturamais nodoklis* ir 2–15%).

bezpeļņas polise (*non-profit policy*) *Dzīvības apdrošināšanas līgums (polise)*, kurā nav paredzēts saņemt *bonusus*.

bezpeļņas punkts *sk. kritiskais punkts*

bezskaidras naudas norēķini (*non-cash payment*) Norēķinu sistēma, kurā nauda no viena bankas konta tiek pārskaitīta otrā, neizmantojot *skaidru naudu*. Ja maksātāja un saņēmēja konti atrodas dažādās bankās (*korespondentbankās*), kurām ir divpusējie norēķini, Δ tiek veikti ar tiešā *naudas pārveduma* palīdzību. Ja maksātājs un saņēmējs izmanto bankas, kurām divpusējo norēķinu nav, Δ tiek veikti caur *klīringa kontiem* vai caur centrālās bankas nodaļu. Galvenie Δ dokumentu veidi ir *maksājuma uzdevums*, *norēķinu čeks* un *akreditīvs*.

beztermiņa annuitāte (*perpetuity, perpetual annuity*) Regulāri ienākoši beztermiņa maksājumi, piem., par atsevišķām valsts aizņēmumu obligācijām. Δ termiņš parasti pārsniedz 50 gadus.

bezvadu lietojuma protokols (*Wireless Application Protocol, WAP*) Pasaules standarts informācijas un telekomunikāciju pakalpojumiem, izmantojot bezvadu ierīces (piem., digitālie mobilie telefoni).

bezzaudējumu punkts *sk. kritiskais punkts*

biedra nauda (*membership fee*) *Kooperatīvās sabiedrības* biedra regulāra iemaksa sabiedrības uzturēšanas un kopējo izdevumu segšanai.

biedru kopsapulce (*general meeting*) *Kooperatīvās sabiedrības* augstākā pārvaldes institūcija. Sabiedrības statūtos var noteikt, ka tiek sasaukta nevis kopsapulce, bet pilnvaroto sapulce, nosakot pārstāvniecības normu un pārstāvju ievēlēšanas kārtību.

biedru loks (*field of membership*) Cilvēku grupa, kuru vieno *kopīgā saite*, kas var būt par pamatu *krājaizdevu sabiedrības* izveidei.

Big Board žarg., *sk. Ņujorkas Fondu birža*

bilance (*balance-sheet*) 1. Grāmatvedības finanšu pārskata sastāvdaļa, kur uzņēmuma, uzņēmējsabiedrības līdzekļus un līdzekļu

avotus atspoguļo līdzsvarā. Δ kreisā puse ir *aktīvs*, bet labā puse – *pasīvs*. 2. Ieņēmumu un izdevumu līdzsvarojums.

bilances datums (*date of balance sheet*) Grāmatvedības pārskata gada beigu datums (parasti 31. decembris) vai nākamā gada sākuma datums (parasti 1. janvāris), ar kuru tiek datēts uzņēmuma vai uzņēmējsabiedrības grāmatvedības finanšu pārskats.

bilances peļņa *sk. tirā peļņa*

bilances posteņi (*balance-sheet items*) Grāmatvedības bilancē atspoguļotie uzņēmuma līdzekļu veidi un to finansējuma avoti.

bilances vērtība (grāmatvedības vērtība) (*book value*) Jebkura aktīva vai bilances posteņa vērtība, kas norādīta uzņēmuma grāmatvedības bilancē.

binārais skaitlis (*binary number*) Skaitlis, kas attēlots kā nulļu un vieninieku kombinācija.

binārs (*binary*) Tāds, kam ir divas iespējamās vērtības.

birža (*exchange*) Uzņēmējsabiedrība (komercsabiedrība), kas organizē atklātu un regulāru vērtspapīru publiskās apgrozības, preču, valūtas un darba tirgus darījumu slēgšanu. *Sk. arī fondu birža, preču birža, valūtas birža.*

biržas alternatīvais tirdzniecības serviss (*Stock Exchange Alternative Trading Service, SEATS*) Datorizēta sistēma, kuru izmanto Londonas Fondu biržā tirdzniecībai ar ierobežotas likviditātes akcijām un alternatīvos investīciju tirgos. Datorizētais serviss uzrāda esošās cenas un pasūtījumus un darbojas kopā ar *biržas automatizēto kotēšanas sistēmu SEAQ.*

biržas automatizētā izpildes funkcija (*Stock Exchange Automatic Execution Facility, SAEF*) Datorizēta sistēma, kuru izmanto Londonas Fondu biržā, lai dotu iespēju brokerim drošībā veikt darījumu, izmantojot Δ SAEF terminālu, kas automātiski izvēlas optimālo jeb vislabāko cenu un izpilda darījumu ar *tirgus uzturētāju*. Darījuma cena pēc tam automātiski tiek ierakstīta ziņojumā par darījumu, kā arī tiek nosūtīta norēķināšanās sistēmai.

biržas automatizētā kotēšanas sistēma (*Stock Exchange Automated Quotations System, SEAQ*) Datorizēta sistēma, kuru izmanto

Londonas Fondu biržā, lai reģistrētu cenas, par kādām notikuši darījumi ar vērtspapīriem, tādējādi nosakot šiem vērtspapīriem tirgus cenas. Kad darījums ir noticis, informācija ik dienas noteiktos laika periodos tiek nodota centrālajai sistēmai.

biržas ažiotaža (*stock-jobbing*) Biržas rosība, masveida spekulatīvie darījumi, kuri notiek strauju vērtspapīru cenu un valūtas kursu svārstību apstākļos un rada ātras peļņas iespējas.

biržas brokeris (*exchange broker*) Licencēta fiziskā persona, kas vērtspapīru tirgū veic starpniecības darījumus ar vērtspapīriem. Δ nedrīkst pirkt vērtspapīrus savā vārdā, bet tikai veikt citu personu (klientu) uzdevumus. Sk. arī *dileris*.

biržas instrumenti (*stock exchange instruments*) Biržā tirgotie vērtspapīri.

biržas oficiālais saraksts (*first-tier market/list, official list, main market/list*) Saraksts, kurā tiek iekļautas akcijas, kas atbilst visstingrākajām tirgus prasībām pret akciju sabiedrības *pamatkapitālu, likviditāti un rentabilitāti*. Sk. arī *biržas otrais saraksts*.

biržas otrais saraksts (*second-tier market/list, secondary market/list*) Saraksts, kurā tiek iekļautas akcijas, kas atbilst noteiktām, bet, salīdzinājumā ar *biržas oficiālo sarakstu*, mazāk stingrām tirgus prasībām pret akciju sabiedrības *pamatkapitālu, likviditāti un rentabilitāti*.

biržā tirgota garantija (*warrant*) Vērtspapīrs, kas tā turētājam dod tiesības nopirkt kādu aktīvu (naudu, vērtspapīrus, preces, zeltu u. c.) par līgumā noteikto cenu līdz Δ derīguma termiņa pēdējam datumam vai pēdējā datumā. Norēķinus par Δ var veikt, piegādājot aktīvu vai arī maksājot naudā.

biržā tirgotais akciju indeksa nākotnes līgums (*index futures*) *Biržā tirgotais nākotnes līgums*, kurā par bāzes aktīvu tiek izmantots akciju indekss. Noteiktajā termiņā darījuma puses var nokārtot saistības naudas līdzekļu veidā, t. i., akciju indekss netiek piegādāts.

biržā tirgotais ārvalstu valūtas nākotnes līgums (*currency future*) *Nākotnes līgums*, kurā par bāzes aktīvu tiek izmantots kurss starp 2 valūtām.

biržā tirgotais nākotnes līgums (*futures contract*) *Atvasinātais līgums* par noteikta daudzuma preču, valūtas vai vērtspapīru pirkšanu vai pārdošanu kādā nākotnes datumā par līgumā norunātu cenu. Atšķirībā no *iespējas līguma* tas uzliek abām līgumslēdzējām pusēm ne tikai tiesības, bet arī pienākumu pirkt vai pārdot minētos aktīvus. Δ tiek piedāvāti biržā, un bieži reālas preces netiek mainītas – pirkšanas Δ var tikt piemeklēts atbilstošs pārdošanas līgums. Δ dod iespēju uzņēmējam, kuram jāpērk preces nākotnē, nodrošināties pret cenas iespējamu kāpumu, kā arī samazina risku tirgotājam, kuram ir prece, bet kurš vēlas nodrošināties pret cenas samazināšanos nākotnē. Sk. arī *ārpus-biržas nākotnes līgums*, *biržā tirgotais akciju indeksa nākotnes līgums*, *biržā tirgotais ārvalstu valūtas nākotnes līgums*, *biržā tirgotais procentu nākotnes līgums*.

biržā tirgotais procentu nākotnes līgums (*interest-rate futures*) *Nākotnes līgums*, kurā par bāzes aktīvu tiek izmantota procentu likme. Δ īpašnieks iegūst tiesības nākotnē aizņemties vai aizdot noteiktu naudas summu par procentu likmi, par kuru vienojas līguma slēgšanas brīdī.

bits (*bit*) Pati mazākā datoram saprotamā informācijas vienība – informācijas apjoms, kura kodēšanai nepieciešams viens binārais cipars – 0 vai 1.

biznesa cikls *sk.* **ekonomiskais cikls**

biznesa eņģelis (*business angel*) *žarg.* Individuāls ieguldītājs, kas ir gatavs ieguldīt savu laiku un naudu kompānijas finansiālajā un morālajā attīstībā. Nereti Δ noraksta šīs investīcijas kā neatgūstamas jau investēšanas brīdī, tomēr velta savu laiku uzņēmuma attīstības izstrādāšanā.

biznesa plāns (*business plan*) Kapitālieguldījumu projekta tehniski ekonomiskais pamatojums, kas pierāda projekta dzīvotspēju.

biznesa programmatūras pakete (*business software package*) Viens no plaši izmantotiem programmatūru veidiem, kas tiek pārdots paketēs, lai datoru varētu izmantot dažādām biznesa vajadzībām. Parasti programmatūras paketē ietilpst viena vai vairākas grāmatvedības programmas, pirkšanas, pārdošanas un nomināla virsgrāmatas uzskaitē, bilances un budžeta kontrolei

un automātiskai pirkšanas un pārdošanas analīzei; algu saraksta programmas, kas aprēķina algas, sociālos pabalstus, pensijas utt.; datu bāzu vadības sistēmas, lai uzturētu uzņēmuma dokumentāciju; tīkla programmatūras, kas ļauj diviem vai vairāk datoriem darboties kopā, un teksta redaktora programmas.

biznesa stratēģija (*business strategy*) Komplekss uzņēmuma rīcības plāns, programma uzņēmuma resursu izmantošanai, lai veiksmīgi attīstītos, sasniegtu mērķus un ilgā termiņā nodrošinātu uzņēmuma konkurētspēju.

bizness – biznesam (*business to business, B2B*) *E-komercijas* kategorija, kur uzņēmumi savstarpēji pērk un pārdod preces un pakalpojumus (piem., datorpiederumu e-veikals *Cisco*).

bizness – patērētājam (*business to consumer, B2C*) *E-komercijas* kategorija, kur uzņēmumi pārdod preces un pakalpojumus patērētājiem (piem., grāmatnīca internetā *Amazon.com*).

bizness – valdībai (*business to government, B2G*) *Bizness – biznesam* veids, kur uzņēmumi un valdības institūcijas apmainās ar informāciju un savstarpēji sadarbojas, izmantojot Internetu.

blakusprodukts (*by-product*) Produkts, kas rodas ražošanas procesa rezultātā papildus pamatproduktam, piem., zāģu skaidas, dažādi nobirumi vai nolējumi. Δ vērtība, salīdzinot ar pamatprodukta vērtību, ir zemāka.

blanko vekselis (*blank bill*) Apgrozībā izlaists vekselis, kam trūkst svarīgāko rekvizītu (labumu saņēmēja vārds vai nosaukums, vekseļa izdošanas vieta u. c.). Tā tiesiskās attiecības neregulē vekseļu likums, bet vispārējo civiltiesību saistību daļas normas. Δ iegūst vekseļa spēku tikai pēc visu nepieciešamo rekvizītu aizpildīšanas, ieinteresētajām pusēm vienojoties.

blue-chip akcijas žarg. Akciju tirgus nozīmīgākās, populārākās akcijas – parasti tās ir ietvertas *biržas oficiālajā sarakstā*.

blusa žarg., sk. kļūda 2.

bona fide (*bona fide*) (lat.) Labticīga iegūšana.

bonuss (*bonus*) Pamatojoties uz *apdrošināšanas līguma* noteikumiem,

katrā finanšu gadā aprēķinātā naudas summa, kuru izmaksā skaidrā naudā vai pieskaita pie *peļņas polišu turētāju apdrošinājuma summas*. Iepriekšējā gadā aprēķinātā Δ apjoma summa nav atkarīga no nākamā gada *apdrošināšanas sabiedrības* finanšu rezultātiem.

bordero (*bordero*) Nosūtīto jaukto kravu apraksts, kurā ietverta informācija par to, kā apieties ar kravu līdz tās nodošanai *kravas saņēmējam*.

brāķis (*reject, spoilage*) Produkcija, kuras kvalitāte neatbilst standartiem un tehniskiem noteikumiem.

Breidija obligācija (*Brady bond*) Valsts parāda vērtspapīru veids, kas parasti nominēts ASV dolāros un ko garantē ASV Federālo Rezervju sistēma. Δ izplatīta galvenokārt Latīņamerikas valstīs, nomainot laikus neatmaksātus komercķredītus pret jaunām obligācijām.

brends *nevēl., sk. produkta marka*

Bretonvudsas sistēma (*Bretton Woods system*) Starptautiska valūtas sistēma, kura darbojās no 1945. līdz 1971. g. un kuras ietvaros valūtas kursi bija nemainīgi, ASV dolārs tika brīvi apmaiņnīts pret zeltu. Sk. arī *Jamaikas sistēma*.

brīvā akcija *sk. bezmaksas akcija*

brīvā ekonomiskā zona (*free economic zone, free-trade zone*) Norobežota valsts teritorijas daļa, kurā konkrētās zonas ekonomiskās attīstības nolūkā darbojas labvēlīgi fiskālie un reglamentējošie nosacījumi, kas atšķiras no nosacījumiem pārējā valsts teritorijā. Viena no senākajām un izplatītākajām Δ formām ir *brīvosta* (*free port*), kurā ir atļauta preču ievēšana un izvešana, uzglabāšana, demonstrēšana utt. bez muitas nodevām. *Speciālā ekonomiskā zona* (*special economic zone*) ir Δ ar atvieglotu nodokļu režīmu ārvalstu investīcijām. Tā palīdz attīstīt ekonomiskās aktivitātes nelabvēlīgos reģionos. 2002. g. Latvijā ar likumu bija noteiktas 4 Δ – 2 brīvostas (Rīgā un Ventspilī) un 2 speciālās ekonomiskās zonas (Liepājā un Rēzeknē). Δ esošie uzņēmumi saņem arī citas *nodokļu atlaides*.

brīvās rezerves (*free reserves*) Banku *virszerves*, no kurām atskaitītas rezerves, kas saņemtas kā aizņēmumi no centrālās bankas. Sk. arī *banku rezerves*, *obligātās banku rezerves*.

brīvās tirdzniecības zona (*free-trade area*) Ekonomiskās integrācijas forma, kas paredz muitas nodevu u. c. tirdzniecības ierobežojumu atcelšanu vai samazināšanu dalībnieku starpā. Atšķirībā no *multas savienības* netiek īstenota vienota ārējās tirdzniecības politika ar trešajām valstīm, tādējādi netiek ieviests vienots ārējais muitas tarifs. Δ var būt ofensīvā *protekcionisma* paveids, kad zonas iekšienē valda brīvā tirdzniecība, bet ārējās ekonomiskajās attiecībās valda protekcionisms, piem., *Ziemeļamerikas brīvās tirdzniecības līguma (NAFTA)* valstis.

brīvā tirdzniecība (*free trade*) Brīva preču kustība starp valstīm bez valdības noteiktiem ārējās tirdzniecības ierobežojumiem. Δ rezultātā katrā valstī ir ekonomiskie subjekti, kas iegūst, un subjekti, kas zaudē, taču kopumā visās valstīs ieguvums pārsniedz zaudējumus. Tirdzniecības liberalizācija var veicināt tautsaimniecības neatbilstošu specializāciju, kas sevišķi ietekmē darbaspēka tirgu – specializācijas rezultātā pieaug pieprasījums pēc attiecīgās nozares speciālistiem, savukārt citu nozaru darbiniekiem ir jāiziet diezgan smags un ilgstošs pielāgošanās un pārkvalificēšanās periods. Ilgākā laika periodā Δ sekmē iedzīvotāju dzīves līmeņu, darba algu, kā arī kultūru tuvināšanos. Δ starp valstīm sāka strauji attīstīties 18., 19. gs. mijā (galvenie teorētiķi bija Ā. Smits (*A. Smith*) un D. Rikardo (*D. Ricardo*)). Tās jauns uzplaukums bija vērojams pēc II Pasaules kara līdz ar *Vispārējās vienošanās par tarifiem un tirdzniecību (GATT)* noslēgšanu. Mūsdienās Δ veicina Pasaules Tirdzniecības organizācijas pamatnostādnes un reģionālās ekonomiskās integrācijas attīstība.

brīvi konvertējama valūta (*hard currency*) Valūta, kas savas universālās pirktpējas dēļ atzīta visā pasaulē un brīvi apmaināma pret citu valstu naudas vienībām. Sk. arī *nekonvertējama valūta*.

brīvosta *sk. pie brīvā ekonomiskā zona*

brīvprātīgās iemaksas *sk. brīvprātīgās sociālās apdrošināšanas iemaksas*

brīvprātīgās sociālās apdrošināšanas iemaksas (*voluntary social insurance contributions*) Brīvprātīgi maksājumi valsts pensiju speciālajā budžetā un invaliditātes, maternitātes un slimības speciālajā budžetā, kas atbilstoši iemaksu apmēram dod personai tiesības saņemt valsts vecuma pensiju un invaliditātes pensiju, kā arī maternitātes un slimības pabalstu.

brokeris *sk.* mākleris

brokeru sabiedrība 1. (*broker company*) Reģistrēta uzņēmēj-sabiedrība, kas sniedz *apdrošināšanas* starpnieka pakalpojumus *apdrošinājuma ņēmējam, apdrošinātājiem, pār-apdrošinātājiem* u. c. Δ saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem. **2.** (*brokerage house*) *Akciju sabiedrība*, kas vērtspapīru tirgū veic starpniekdarbību.

bronzas vekselis, draudzības vekselis, fiktīvs vekselis (*accommodation bill, tanned bill*) Vekselis bez seguma un saistības ar reālu darījumu, tas izdots tikai bankas uzskaitēi un naudas saņemšanai.

bruto 1. (*gross*) Kopējais daudzums. **2.** (*gross*) Ienākums, no kura nav atskaitīti izdevumi, nodokļi u. c. *Sk.* arī *bruto peļņa*. **3.** (*gross weight*) Preces svars kopā ar iesaiņojumu.

bruto norēķini (*gross settlement*) Naudas līdzekļu norēķini, ko veic, pamatojoties uz katru atsevišķu maksājuma dokumentu, *klīringa (neto) norēķiniem* pretējs norēķinu veids.

bruto parakstītās prēmijas (*gross written premium*) Finanšu gada laikā parakstīto *apdrošināšanas līgumu* maksājumu summa.

bruto peļņa (*gross profit*) *Tirā apgrozījuma* pārsniegums pār pārdotās produkcijas *ražošanas izmaksām* vai pārdoto preču iegādes izmaksām.

bruto saņemtās prēmijas (*gross premium*) Finanšu gada laikā saņemto *prēmiju* summa.

budžeta deficīta finansēšana (*budget deficit financing*) *Valsts budžeta* ieņēmumu un izdevumu negatīvās starpības segšana. Ir vairākas Δ metodes: 1) naudas emisija, kas rada inflācijas pieaugumu; 2) valsts aizņēmumi – tiešie aizņēmumi nacionālajās un ārzemju bankās u. c. iestādēs, kā arī valsts kases parādzīmju un obligāciju pārdošana valsts finanšu tirgū; 3) nodokļu ieņēmumu palielināšana. Δ galvenokārt izmanto valsts iekšējo vai

ārējo aizņēmumu, taču tas ir tikai pagaidu risinājums valsts izdevumu segšanai, jo ilgtermiņā tas var radīt *valsts parāda* strauju pieaugumu.

budžeta deficīts (*budget deficit*) *Valsts izdevumu pārsvars pār valsts ieņēmumiem.* Valsts Δ veidošana un finansēšana ir pieļaujama, ja tas kalpo makroekonomiskiem mērķiem – cīņai ar inflāciju, privāto investīciju stimulēšanai un kredītspējas uzturēšanai ārzemēs. Svarīga ir Δ saistība ar valsts *maksājumu bilanci*. Saskaņā ar Eiropas Monetārās savienības Māstrihtas līgumu Δ pieļaujamā robeža ir 3% no *iekšzemes kopprodukta*. Deficīta problēmas ir vieglāk risināt valstīs ar augstām iekšējo privāto uzkrājumu normām un labi attīstītiem kapitāla tirgiem. Izšķir *budžeta fiskālo deficītu* un *budžeta finansiālo deficītu*. Sk. arī *budžeta deficīta finansēšana*.

budžeta finansiālais deficīts (*budget finance deficit*) Negatīva starpība, *saldo* starp budžeta ieņēmumiem un izdevumiem. Sk. arī *budžeta deficīts*, *budžeta fiskālais deficīts*, *budžeta deficīta finansēšana*.

budžeta finansiālais pārpalikums (*budget finance surplus*) Pozitīva starpība, *saldo* starp budžeta ieņēmumiem un izdevumiem. Sk. arī *budžeta fiskālais pārpalikums*.

budžeta fiskālais deficīts (*budget fiscal deficit*) Budžeta finansiālā deficīta un *tīro aizdevumu* starpība. Fiskālajā politikā un analizē Δ vietā lieto arī nosaukumu *budžeta deficīts*. Sk. arī *budžeta finansiālais deficīts*, *budžeta deficīta finansēšana*.

budžeta fiskālais pārpalikums (*budget fiscal surplus*) Budžeta finansiālā pārsnieguma un *tīro aizdevumu* starpība. Sk. arī *budžeta finansiālais pārpalikums*.

budžeta ieņēmumi *sk. valsts ieņēmumi*

budžeta iestādes (*government authorities*) Valsts vai pašvaldības iestādes, kurām ar likumu piešķirtas tiesības veikt noteiktas funkcijas. Δ darbību pilnībā finansē no *valsts budžeta* vai no *pašvaldību budžetiem*.

budžeta izdevumi *sk. valsts izdevumi*

budžeta kontrole (*budgetary control*) Nepārtraukts ar budžeta

plānošanu un tā faktisko izpildi saistīts pārraudzības process. Δ ir cieši saistīta ar budžeta koriģēšanu.

budžetā paredzētās izmaksas (*budgeted cost*) Izmaksas, kas iekļautas uzņēmuma finanšu plānā – budžetā.

budžetā paredzētās vispārējās izmaksas (*budgeted overhead*) Vispārējās (netiešās) izmaksas, kas ietvertas uzņēmuma finanšu plānā – budžetā.

budžeta pārpalikums (*budget surplus*) Summa, par kādu *valsts budžeta* ieņēmumi pārsniedz izdevumus. No Δ līdzekļiem var atmaksāt iepriekš uzkrāto *valsts parādu* vai ieskaitīt tos nākamā gada budžeta ieņēmumos.

budžetā pieļaujamās izmaksas (*budget cost allowance*) Izmaksas, kuras tiek iekļautas uzņēmuma budžetā, to koriģējot atbilstoši faktiskajam saražotās un pārdotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu apjomam.

budžeta politika (*budget policy*) Ienākumu un izdevumu plānošanas vadlīnijas, pamatprincipi.

budžeta prognozēšanas modelis (*budget forecasting model*) Modelis, kuru parastajā grāmatvedības praksē izmanto dažādu uzņēmuma nodaļu piegādātās budžeta informācijas apkopošanai. Tas ļauj prognozēt naudas plūsmu, vienas akcijas peļņu u. c. finanšu rādītājus, kas ir atkarīgi no budžeta.

budžeta rezerve (*budget reserve*) *Valsts budžeta* līdzekļi, ko plāno un izlieto neparedzētu neatliekamu pasākumu finansēšanai.

budžeta sistēma (*budget system*) *sk.* konsolidētais kopbudžets

budžetēšana (*budgeting*) Budžeta plānošanas, apstiprināšanas, kontroles un budžeta koriģēšanas nepārtraukts, savstarpēji saistīts process.

budžets (*budget*) 1. Prognozētais ienākumu un izdevumu apjoms noteiktā laika periodā. Δ sastāda valsts, uzņēmumi, ģimenes, atsevišķas personas u. c., lai atspoguļotu pieejamos naudas līdzekļus un to izlietojumu izvēlētajiem mērķiem. Atsevišķas ieņēmumu un izdevumu grupas sauc par Δ posteņiem. Valsts un pašvaldību finansēs Δ iedala *valsts budžetā* un *pašvaldību*

budžetos. Tie sastāv no *pamatbudžeta* un *speciālajiem budžetiem.*
 2. *Uzņēmuma budžets.*

buferis (*buffer*) Datora atmiņa īslaicīgai datu glabāšanai.

bulļu tirgus (*bull market*) *žarg.* Akciju un vērtspapīru tirgus, kurā tiek prognozēts cenu kāpums. Šādā tirgus situācijā kapitālieguldītāji vēlas iegādāties akcijas, līdz ar to tirgū vērojams liels akciju pieprasījums.

būtiska ietekme (*significant influence*) Spēja ietekmēt, bet ne kontrolēt uzņēmuma darbību un finanses.

būtiska līdzdalība (*qualifying holding*) Tiesā vai netiesā veidā iegūta līdzdalība uzņēmēj sabiedrības (komercsabiedrības) kapitālā un vadībā, ja tā aptver 10 vai vairāk procentus uzņēmēj sabiedrības (komercsabiedrības) pamatkapitāla vai balsstiesīgo akciju skaita un ļauj būtiski ietekmēt uzņēmuma darbību.

būtiska nesakritība (*material inconsistency*) Situācija, kad kāda *cita informācija* ir pretrunā ar informāciju, kas ietverta auditētajos *finansu pārskatos.* Tā var radīt šaubas par *auditora* secinājumiem un par viņa viedokli attiecībā uz finanšu pārskatiem.

būtiskas nepilnības (*material weaknesses; significant weaknesses*) Iekšējās kontroles sistēmas nepilnības, kas var būtiski ietekmēt informāciju *finansu pārskatos.*

būtiskuma princips (*materiality principle*) *Grāmatvedības princips,* kas tiek izmantots gada pārskatu sastādīšanā – nozīmīgas darījumu summas jāiekļauj grāmatvedības gada pārskatā līdz brīdim, kad grāmatvedības finanšu pārskats tiek apstiprināts un publicēts, kaut arī šie darījumi būtu attiecināmi uz laiku pēc pārskata gada beigām.

būtiskums (*materiality*) Noteiktas informācijas svarīguma pakāpe *finansu pārskatos* kopumā. Informācija ir būtiska, ja tā ietekmē finanšu pārskatu lietotāju lēmumus. Δ raksturo gan kvalitatīvie, gan kvantitatīvie aspekti. Atkarībā no uzņēmuma darbības īpatnībām Δ var aprēķināt kā, piem., 1% no aktīviem, 2% no pamatkapitāla, 5% no peļņas.

būvniecības cenu indekss (*construction price index*) Statistisks

rādītājs, kas raksturo izpildīto būvniecības darbu cenu izmaiņas pārskata periodā attiecībā pret bāzes periodu. Sākot ar 1997. g. Δ Latvijā tiek aprēķināts, balstoties uz unificēto modeļu metodi. Atbilstoši šai metodei tiek izvēlēti valstī populārākajiem būvniecības veidiem raksturīgi būvdarbu projekti – modeļi, kuru īstenošanai paredzēts noteikts būvmateriālu, darbaspēka un celtniecības tehnikas izlietojums. Δ aprēķinos izmanto Laspeiresa formulu.

C

C2B sk. patērētājs – biznesam

C2C sk. patērētājs – patērētājam

CA sk. sertifikātu izsniegšanas aģentūra

CAI sk. datorizēta apmācība

CAM sk. datorizēta ražošana

CAT sk. tirdzniecība ar datoru palīdzību

caurskatpārbaude (*walk-through test*) Procedūra, kur *auditors* izskata noteikta veida darījumus un ar to saistītās kontroles no paša operācijas sākuma līdz tās pabeigšanai. Δ nosaka, vai grāmatvedības sistēma darbojas atbilstoši formālajām procedūrām.

CCT sk. saskarne dators – datoram

cedējošā apdrošināšanas sabiedrība (*ceding company*) Tiešās apdrošināšanas sabiedrība, kas pārapdrošina risku *pār*apdrošināšanas sabiedrībā vai citā *apdrošināšanas* sabiedrībā.

cedents (*assignor*) Persona, kas citai personai nodod savu *parādprasību*.

cedēt (*assign, cede*) 1. Nodot *parādprasību* tālāk citai personai. 2. Nodot daļu vai visu *apdrošinājamo risku pār*apdrošināšanas sabiedrībai vai citai *apdrošināšanas* sabiedrībai.

cēloņa princips (*causative rule*) Izmaksu attēlošanas princips *vadības grāmatvedībā*, saskaņā ar kuru uz saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu pašizmaksu tiek attiecinātas izmaksas, kuras veidojušās produkcijas ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesā. *Netiešās izmaksas* tiek sadalītas pa izmaksu rašanās vietām (izmaksu centriem) un pēc tam tiek pārdalītas pa *kalkulācijas objektiem*. Δ tiek lietots *pilnās pašizmaksas kalkulācijas* ietvaros.

ceļojumčeks (*travel cheque, traveller's cheque*) Bankas, tūrisma aģentūras vai citas institūcijas izdots čeks, kas ļauj par čekā norādīto summu norēķināties vai saņemt vēlamu summu skaidrā naudā. Populārākos Δ pieņem kā maksāšanas līdzekli visā pasaulē, un to derīguma termiņš parasti nav ierobežots. Preces vai pakalpojuma sniedzējs pieņem čeku kā samaksu un pēc tam pieprasa samaksu par pieņemtajiem čekiem bankai vai citai institūcijai, kas šos Δ laidusi apgrozībā. Preces vai pakalpojuma pārdevējs pārliecinās par to, vai Δ uzrādītājs ir persona, kurai Δ ir izdots, salīdzinot parakstu uz Δ un uzrādītāja personu apliecinājošos dokumentos. Latvijā visi Δ tiek pieņemti uz inkaso – iesniedzot Δ apmaksai bankā, nauda saņēmējam tiek izmaksāta tikai pēc tam, kad saņēmēja banka no maksātāja bankas saņem čekā norādīto summu. Šādus Δ uzskaita bankas *ārpusbilances memo kontos*, līdz darījums tiek pabeigts un klientam izmaksāta nauda.

ceļojumu apdrošināšana (*holiday insurance*) *Riska apdrošināšanas* veids, kad *apdrošināšanas sabiedrība* sedz ceļojuma laikā radušos zaudējumus, piem., medicīnas pakalpojumu izdevumus, zaudējumus nelaimes gadījumos vai ja pazaudēta vai nozagta bagāža.

ceļotāju čeks *sk. ceļojumčeks*

cena (*price*) Preces vai pakalpojuma vērtība naudas izteiksmē.

cenas atlaide (*discount*) Summa vai procenti, par kādu pārdevējs samazina sākotnēji noteikto preces cenu.

cenas diskriminācija (*price discrimination*) Vienas un tās pašas preces vai pakalpojuma pārdošana dažādiem pircējiem par atšķirīgām cenām. Lai diskriminācija nestu peļņu, jābūt patērētāju

grupām ar atšķirīgām prasībām, kā arī iespējai tās apmierināt par dažādām cenām, piem., nosakot atšķirīgas cenas teātra biļe-
tēm atkarībā no sēdvietas vai piedāvājot zemākas cenas studen-
tiem, uzrādot studenta apliecību.

cenās noteikšana pēc pilnās pašizmaksas (*cost-plus pricing*) Cenu noteikšanas metode, kur produkcijas vienības pilnai pašizmaksai tiek pieskaitīta vēlāmā peļņa.

cenrādis (*price list*) Preču un pakalpojumu cenu izziņa (saraksts).

centrālā banka, emisijas banka (*central bank, issue bank*) Valsts iestāde, institūcija, kas pārrauga *banku sistēmu* un atbild par *naudas masas* un kredītu apjomu ekonomikā, nosaka un īsteno *monetāro politiku* valstī. Δ emitē nacionālo valūtu, kas ir viena no Δ pamatfunkcijām, uztur citu banku kontus (parasti nacionālajā valūtā) un valsts ārējās valūtas, zelta u. c. rezerves. *Banku sistēmā* Δ ir pirmā līmeņa banka.

centrālā datņu servera programma (*central file server program*) Programma, kas kontrolē pieeju individuālo darba staciju dat-
nēm vietējā tīklā.

centrālā finanšu iestāde (*central finance facility*) *Krājaizdevu sabiedrību* veidota nacionāla krājaizdevu sabiedrība, kas piedāvā *likviditātes nodrošināšanas, investīciju un depozītu* pakalpojumus.

centrālais procesors (*Central Processing Unit, CPU*) Vienota integ-
rālā shēma, kas interpretē programmas komandas un apstrādā datorā ievadītos datus. Δ sastāv no vadības ierīces, aritmētiski loģiskās ierīces un reģistriem.

centrālās pārvaldes un kontroles vieta (*place of central management and control*) *Nodokļu konvencijās* – valsts, kurā atrodas uzņēmuma augstākā līmeņa vadība. Pēc Δ nosaka uzņēmuma *rezidences valsti*, kurai ir tiesības aplikt ar nodokli uzņēmuma *vispasaules ienākumu*. Sk. arī *efektīvās pārvaldes vieta*.

centralizācija (*centralization*) Varas un pārvaldes funkciju sako-
pošana, koncentrēšana organizācijā. Centralizētās organizā-
cijās augstākā vadība pieņem lielāko daļu lēmumu.

cenu indekss (*price index*) *Indekss*, kas raksturo cenu izmaiņas noteiktā laika posmā. Δ parasti izmanto, lai raksturotu inflāciju.

Visbiežāk izmantotie ir *patēriņa* Δ un *ražotāju* Δ . Sk. arī *būvniecības cenu indekss*, *eksporta cenu indekss*.

cenu konkurence (*price competition*) Process, kura gaitā pircēji konkurē savā starpā, piesolot augstāku cenu nekā citi pircēji, un pārdevēji cenšas pārspēt viens otru, piedāvājot preces par zemāku cenu.

cenu līmenis (*price level*) Koeficients, kas parāda cenu izmaiņas salīdzinājumā ar *bāzes gada* cenām. To aprēķina kā *galaproduktu* un pakalpojumu *vidējās svērtās cenas* attiecību pret bāzes gada vidējām svērtajām cenām.

cesija (*assignment, cession*) 1. Tiesisks akts, ar kuru *kreditors* nodod citai personai savas *prasījuma tiesības*. 2. *Apdrošināmā riska* apjoms, ko *apdrošināšanas sabiedrība* nodod *pārāpdrošināšanas sabiedrībai* vai citai apdrošināšanas sabiedrībai.

cesionārs (*assignee*) Persona, kurai tiek nodota *parādprasība*.

ceteris paribus (lat.) (*ceteris paribus, other things being equal*) "Pārējiem apstākļiem paliekot tādiem pašiem" – pieņēmums, ka visi ietekmējošie faktori paliek nemainīgi, izņemot to, kurš tiek pētīts.

cikliskais bezdarbs (*cyclical unemployment*) *Bezdarbs*, kuru rada īslaicīgas ekonomiskās svārstības – tas raksturīgs ekonomikas cikla lejupslīdes un krīzes posmos un izzūd nākošajā uzplaukuma periodā. Δ ir bezdarba faktiskā līmeņa novirze no *daļiskā bezdarba līmeņa*.

cikliskās akcijas (*cyclical stock*) Tādas uzņēmēj sabiedrības (komercsabiedrības) akcijas, kuras ienākumi ievērojami mainās, svārstoties biznesa ciklam un ekonomiskajai aktivitātei. Kad ekonomiskā situācija ir laba, šādu akciju cena būtiski pieaug, un pretēji (piem., autoražotāju uzņēmumu akcijas).

cilvēkresursi (*human resources*) Organizācijas personāls. Δ ir pieņemami, ja vajadzīgajā laikā un vietā uzņēmumā strādā nepieciešamais skaits atbilstošas kvalifikācijas darbinieku.

cilvēkstunda (*man hour*) Vienu stundu ilgs uzņēmuma darbinieka darbs produkcijas ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesā.

cīņa par balsīm (*proxy contests, proxy fights*) Cīņa par kontroles iegūšanu uzņēmumā (uzņēmējsabiedrībā, komercsabiedrībā), kurā kāda grupa mēģina iegūt citu akcionāru balsis par labu sevī izvēlētajai vadības komandai. Parasti šī metode tiek izmantota, ja kāda grupa vēlas veikt *uzņēmuma pārņemšanu*. Uzņēmuma akcionāri tiek pārliecināti, ka esošā vadība jānomaina ar šīs grupas izvēlēto vadību. Tādējādi šī grupa mēģina lēti iegūt kontroli, t. i., neveicot formālu *piedāvājumu akcionāriem*.

ciparotājs (*digitizer*) Ievadiekārta, kas pārvērš attēlu, balsi vai kādu citu signālu datoram saprotamā ciparu formā.

cita informācija (*other information*) Finanšu un nefinanšu informācija, kas nav iekļauta auditētajos *finanšu pārskatos*, bet kuru uzņēmums var iekļaut savā *pārskatā*.

civiltiesiskās atbildības apdrošināšana (*liability insurance*) *Vispārējās apdrošināšanas* veids, kad tiek apdrošināta personas civiltiesiskā atbildība par tās darbības vai bezdarbības rezultātā radītajiem zaudējumiem kādai citai, t. i., trešajai personai.

CPU sk. centrālais procesors

čeks (*cheque*) Rakstisks beznosacījuma maksājuma uzdevums ar Δ devēja parakstu, kurā Δ devējs (izrakstītais jeb trasants) dod rīkojumu savai bankai (maksātājam jeb trasātam) maksāt pēc pieprasījuma noteiktu summu konkrētai personai, tās *orderim* vai Δ uzrādītājam (turētājam jeb naudas saņēmējam). Sk. arī *bankas čeks, ceļojumčeks, eiročeks*.

čeku karte (*cheque card*) Lielbritānijā lietots *norēķinu kartes* apzīmējums.

četras brīvības (*four freedoms*) *Eiropas Savienības* vienotā tirgus darbības pamatprincips, kas paredz brīvu kapitāla apriti, brīvu preču apriti, brīvu personu pārvietošanos, kā arī brīvību veikt uzņēmējdarbību un sniegt pakalpojumus.

Čikāgas Opciju birža (*Chicago Board of Options Exchange, CBOE*) Pirmais organizētais *akciju opciju* tirgus Amerikā.

Čikāgas Tirdzniecības birža (*Chicago Board of Trade, CBT*)

Organizēts izejvielu tirgus Čikāgā, vecākais un lielākais šāda veida tirgus Amerikā.

čipkarte *sk.* intelektkarte

D

dabas resursu lietošana (*usage of natural resources*) *Dabas resursu nodokļa* izpratnē – jebkura no šādām darbībām: tieša dabas resursu ieguve (iesaistīšana *saimnieciskajā darbībā*), piesārņojošo vielu ievadīšana vai noplūde vidē, videi kaitīgu preču un produktu patērēšana, jebkura darbība vai bezdarbība, kas degradē vidi vai dabas resursus.

dabas resursu lietošanas atļauja (*permit for using natural resources*) Dokuments, kas nosaka dabas resursu ieguves, vides piesārņošanas, kā arī videi kaitīgu produktu realizācijas vai importa ierobežojumus, uzliekot papildu saistības tā saņēmējam. Atļauju izsniedz Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pilnvarotas institūcijas.

dabas resursu lietošanas licence (*licence for using natural resources*) Dokuments, kuru izdod Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija un kurš apliecina *dabas resursu nodokļa* nomaksu.

dabas resursu lietošanas limiti (*limits on usage of natural resources*) Dabas resursu ieguves un vides piesārņošanas ierobežojumi, kurus nosaka Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Resursu lietošanu limitu ietvaros apliek ar *dabas resursu nodokļa pamatlikmi*, bet pārsniegumam piemēro *papildlikmi*.

dabas resursu nodoklis (*natural resource tax*) *Netiešais nodoklis*, ar ko apliek noteiktu dabas resursu (piem., smilts, kaļķakmens, kūdras, minerālūdens u. c.) ieguvi un izmantošanu, videi kaitīgu produktu (piem., iepakojuma, dažādu ķīmisko savienojumu) ražošanu vai importu, kā arī citas darbības, kas kaitē videi (piem., atkritumu un notekūdeņu ievadīšanu vidē). Δ mērķis

ir ierobežot dabas resursu nesaimniecisku izmantošanu un vides piesārņošanu, finansējot vides aizsardzības pasākumus (visi Δ ieņēmumi tiek ieskaitīti valsts vides aizsardzības *speciālajā budžetā* un pašvaldību vides aizsardzības speciālajos budžetos). Δ aprēķina pēc pamatlikmēm un papildlikmēm.

dabas resursu nodokļa pamatlikme (*basic rate of natural resource tax*) *Dabas resursu nodokļa* likme latos par katru dabas resursu vai piesārņojuma vienību. Pamatlikmi piemēro dabas resursu lietošanai, kas nepārsniedz noteikto limitu, bet limita pārsniegumam piemēro papildlikmi.

dabas resursu nodokļa papildlikme (*additional rate of natural resource tax*) *Dabas resursu nodokļa* likme trīskāršas pamatlikmes apmērā, ko piemēro papildus pamatlikmei par dabas resursu lietošanu virs limitētā daudzuma (kopā – četrkārtīgā pamatlikmes apmērā).

dabiskā bezdarba līmeņa hipotēze (*natural-rate of unemployment hypothesis*) Pieņēmums, ka ražošanas apjoma, nodarbinātības un bezdarba dinamika ir atkarīga no *kopējā pieprasījuma* svārstībām tikai īstermiņa periodā, bet ilgtermiņa periodā tiek aprakstīta ar *klasisko modeli*.

dabiskais bezdarba līmenis (*natural rate of unemployment*) Bezdarba līmenis, kas atbilst ekonomikas stabilam stāvoklim un uz ko tiecas bezdarba līmenis ilgtermiņa periodā; Δ atbilst *pilnīgas nodarbinātības* nosacījumam, pieļaujot *darbmaiņas, struktūras un sezonas bezdarbu*. Sk. arī *bezdarbs*.

dabiskais monopols (*natural monopoly*) Monopols, kurā ražotājs spēj izgatavot produkciju ar ievērojami zemākām izmaksām nekā cits šāda produkta ražotājs, jo viņam pieder citiem nepieejami dabas resursi, tehnoloģiskā informācija vai agrāk ieguldīts kapitāls, kas izslēdz konkurentu klātbūtni.

dabiskie zudumi (normētie zudumi) (*normal loss*) Finanšu, vadības un nodokļu grāmatvedībā lietots termins, ar kuru apzīmē tirdzniecības vai ražošanas procesā radušos *zudumus*, kas nepārsniedz paredzēto zudumu normu.

dalītā datu apstrāde (*distributed data processing*) Datu apstrāde, kurā viena vai vairākas šādas funkcijas – informācijas apstrāde,

tikla apstrāde vai datu bāzes glabāšana – ir sadalītas starp vairākām attālām datu apstrādes sistēmām.

dalītā datu bāze (*distributed data base*) Datu bāze, kas vienlaicīgi atrodas divos vai vairākos datoros.

dalīts kopīpašums (*joint share property*) Īpašums, kas vienlaikus pieder vairākām personām tā, ka ikviens no kopīpašniekiem ir tiesīgs patstāvīgi bez pārējo kopīpašnieku piekrišanas rīkoties ar noteiktu viņam piederošu domājamo daļu (piem., dzīvokļa īpašums).

darba alga (*wage, salary*) Samaksa, atlidzība par darbu. Δ aprēķināšanā izmanto divas sistēmas – laika darba samaksu un gabaldarba samaksu (gaballalgu). Budžeta iestādēs katram amatam ir piešķirta noteikta kategorija ar diferencētu Δ koeficientu. Ja budžeta iestādes algu fonds ir pietiekams, darbiniekam var piešķirt prēmiju, izmantojot ieņēmumus ārpus valsts finansējuma. Privātos uzņēmumos valsts likumi regulē tikai minimālo Δ lielumu, un darbinieku atalgojums ir atkarīgs no vienošanās starp administrāciju un darba ņēmēju. Sk. arī *akordsamaksa, laika alga, laika akordsamaksa, minimālā alga, naudas akordsamaksa, premiālā laika samaksa*.

darba dališana (*division of labour*) Process, kurā katrs sabiedrības loceklis, uzņēmums vai valsts izvēlas noteikta veida darbu, radot vairāk produkcijas, nekā būtu nepieciešams savu vajadzību apmierināšanai. Δ paātrina ražošanas procesu, jo specializēšanās noteiktā jomā veicina darbinieku prasmes pilnveidošanu un tehnikas progresu, taupa darbalaiku, līdz ar to pazeminot ražošanas izmaksas.

darba devēja ziņojums (*employer's statement on personal taxes paid*) Ikmēneša atskaite par nodokļiem, ko *darba devējs* samaksājis *darbinieka* labā (*valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas un iedzīvotāju ienākuma nodoklis*).

darba devējs (*employer*) Fiziska vai juridiska persona (vai tiesībspējīga personālsabiedrība), kas uz *darba līguma* pamata nodarbina vismaz vienu *darbinieku*.

darba dokumenti (*working papers*) Dokumenti, kuros ir pierādījumi par *auditora* darba plānošanu, *audita* procedūru raksturu,

veikšanas laiku un apjomu, kā arī par audita procedūru un secinājumiem. Δ var būt papīra, elektroniskā, filmas vai cita informācijas nesēja formā. Δ formu un saturu ietelmē: 1) uzdevuma raksturs; 2) auditora ziņojuma forma; 3) auditējamā uzņēmuma saimnieciskās darbības sarežģītības pakāpe; 4) uzņēmuma grāmatvedības un iekšējās kontroles sistēmas sarežģītība; 5) audita komandas darba pārbaudes vajadzības; 6) tehniskās darba iespējas. Δ iedala *pašreizējā perioda audita darba lietās* un *pastāvīgajās audita darba lietās*.

darba līgums (*employment contract, labour contract*) Dokuments, ar kuru *darba devējs* un *darbinieks* nodibina savstarpējas tiesiskās darba attiecības: darbinieks uzņemas veikt noteiktu darbu, pakļaujoties noteiktai darba kārtībai un darba devēja rīkojumiem, bet darba devējs – maksāt nolīgto darba samaksu un nodrošināt atbilstošus darba apstākļus.

darba negadījumu apdrošināšana *sk. sociālā apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām*

darba negadījumu speciālais budžets (*special budget for work accidents*) Sociālās apdrošināšanas *speciālais budžets*, no kura valsts finansē *darbinieka* ārstēšanas, aprūpes, pārkvalificēšanās u. c. izdevumus darbspēju zuduma gadījumā pēc darba negadījuma vai arodslimības. Δ ieņēmumus galvenokārt veido obligātās iemaksas darba negadījumu apdrošināšanai.

darba ņēmējs (*employee*) 1. *Darbinieks*. 2. *Valsts sociālās apdrošināšanas* kontekstā – persona, kas bez *darba līguma* veic noteiktas ar samaksu atlīdzināmas darbības pasūtītāja labā, piem., persona, kas veic darbu saskaņā ar *darbuzņēmuma, graudniecības līgumu* vai pārvaldājuma līgumu, īpašnieks, kas vada uzņēmumu, valdes vai padomes loceklis. Šādos gadījumos par saņemto atlīdzību aprēķināma *valsts sociālās apdrošināšanas obligātā iemaksa* tāpat kā *darba devēja* un *darbinieka* gadījumā.

darbaspējas zaudēšana (*disability*) Slimības vai nelaimes gadījuma dēļ radusies nespēja strādāt. Daļējas vai pilnīgas Δ gadījumā dažās *dzīvības apdrošināšanas polisēs* paredzēti pabalsti, kurus pārtrauc izmaksāt apdrošinātā nāves gadījumā.

darbaspēka starptautiskā migrācija (*international labour migration*) Darbaspējīgo iedzīvotāju pārceļošana uz citām valstīm

ekonomisku vai citu iemeslu dēļ uz laiku, kas pārsniedz vienu gadu. Viens no vēsturiski pirmajiem darbaspēka masveidīgas pārceļošanas piemēriem bija vergu mērķtiecīga pārvešana no Āfrikas uz Ameriku, kā rezultātā 17.–19. gs. samazinājās Āfrikas iedzīvotāju skaits. Darbaspēka migrācija pakāpeniski izlīdzina darba algu starp valstīm, bet starptautiska darbaspēka resursu pārdale un to efektīvāka izmantošana sekmē pasaulē saražotās produkcijas kopapjomu pieaugumu.

darbaspēks (*labour force*) 1. Fizisko un garīgo spēju kopums, ko cilvēks izlieto, ražodams materiālas vērtības vai sniedzot pakalpojumus. 2. Valsts darbaspējīgie iedzīvotāji. 3. Uzņēmumā/organizācijā nodarbinātais personāls.

darbība (*activity*) 1. Darbs, kurš tiek veikts organizācijā vai uzņēmumā ražošanas, pārdošanas vai kāda cita *procesa* ietvaros un kurš nodrošina preču un pakalpojumu izstrādi, pārdošanu un klientu apkalpošanu 2. *Procesa* sastāvdaļa.

darbības apjoms (*level of activity*) Noteikts saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu apjoms, pārdoto preču apjoms vai nostrādāto stundu skaits. Pieaugot Δ , parasti palielinās mainīgās, bet ne *pastāvīgās izmaksas*.

darbības izmaksu faktors (*activity driver*) Rādītājs vai koeficients, kas vislabāk atspoguļo katras darbības izmantošanas biežumu un intensitāti kādā citā darbībā vai izmaksu objektā. Δ norāda, kādās uzņēmuma darbībās, izmaksu objektos vai citos resursos tiek izmantots katrs uzņēmuma resurss un cik no šī resursa izmaksām ir jāattiecinā uz katru no šīm aktivitātēm, izmaksu objektiem vai citiem resursiem, vadoties no resursa izmantošanas pakāpes. Sk. arī *darbība, izmaksu objekts*.

darbību izmaksu kalkulācijas metode (*activity based costing, ABC*) *Kalkulācijas metode* saražotās produkcijas, sniegto pakalpojumu vai citu *izmaksu objektu* pašizmaksas aprēķināšanai. Tās pamatā ir *cēloņa princips*, pēc kura izmaksas tiek attiecinātas uz to rašanās iemeslu. Liela nozīme tiek piešķirta *netiešajām izmaksām*, analizējot tās ietekmējošos faktoros. Lai izgatavotu precī vai sniegtu pakalpojumu, ir jāveic noteikts darbību kopums, izmantojot uzņēmuma resursus (cilvēki, materiāli u. c.), kuru

apmaksas rezultātā uzņēmumam rodas izmaksas. Ar Δ resursu izmaksas tiek sadalītas pa darbībām, ņemot vērā katra resursa izmantotību konkrētā darbībā attiecībā pret citām darbībām. Izmantotība tiek noteikta ar uzņēmumā esošo tehnisko parametru (izmaksu koeficientu) palīdzību. Piem., ēku nolietojums tiek attiecināts uz darbībām, izmantojot tehnisku parametru 'kvadrātmetri'. Darbību izmaksas tālāk tiek sadalītas pa pakalpojumiem, precēm vai citiem izmaksu objektiem atkarībā no tā, cik daudz katra darbība tiek izmantota konkrētā izmaksu objekta (piem., preces A) izstrādē. Sk. arī *izmaksu objekts, darbība*.

darbību izmaksu kalkulācijas modelis (*activity based costing model*) Preces, pakalpojumu vai citu *izmaksu objektu* pašizmaksas aprēķināšanas modelis, kas izveidots, balstoties uz *darbību izmaksu kalkulācijas metodi*. Δ atspoguļo, kā konkrētā uzņēmumā un laika periodā resursu izmaksas tiek sadalītas pa darbībām un tālāk pa precēm, pakalpojumiem vai citiem izmaksu objektiem. Sk. arī *izmaksu objekts, resursi*.

darbinieks (*employee*) Fiziska persona, kas uz *darba līguma* pamata par noligto samaksu veic noteiktu darbu *darba devēja* vadībā. Δ mēdz saukt arī par *darba ņēmēju*.

darbmaiņas bezdarbs, frikcionālais bezdarbs (*frictional unemployment*) *Bezdarbs* starp personām, kurām darba meklējumi atbilstoši kvalifikācijai un individuālām vēlmēm prasa noteiktu laika patēriņu, piem., mainot darbavietu, dzīvesvietu, saņemot izglītību.

darbuuzņēmuma līgums (uzņēmuma līgums) (*contract for work-performance*) Līgums, kurā fiziska vai juridiska persona par atlīdzību apņemas izpildīt otrās puses pasūtījumu, izmantojot savus darba rīkus vai ierīces. Δ paveids ir būvniecības līgums.

darījuma apstiprinājums (*confirmation*) Dokuments, kas apliecina, ka darījums ir noslēgts un norēķini vēl sekos. Banka nosūta klientam Δ , ja banka un klients par to ir vienojušies noteikta tipa darījuma līgumā. Δ ir īpaši svarīgs, ja darījums tiek slēgts mutiski, jo klients pirms norēķinu veikšanas var vēlreiz pārliecināties par visām darījuma detaļām.

darījuma datums (*deal date, trade date*) Datums, kurā puses vienojas vai beidz vienoties par darījumu.

darījuma izmaksas (norēķinu izmaksas) (*transaction costs*) Izmaksas, kas rodas, veicot finanšu operācijas vai darījumus. Sk. arī *norēķins*.

darījuma pabeigšanas datums *sk. valutēšanas datums*

darījums (*deal, transaction*) Divpusēja vērtību apmaiņa, kas notiek saskaņotos apstākļos, noteiktā laikā un vietā.

darījumu atspoguļošana pareizajā periodā (*cut-off*) *Auditoru* pārbaudes procedūras mērķis, lai pārlicinātos, ka kontu atlikumi un uzņēmuma veiktās operācijas ir atspoguļotas periodā, kurā tās ir notikušas.

darījumu nauda *sk. M1*

Darījumu novērtējuma komisija (*Transaction Assessment Commission*) Valdības izveidota institūcija Latvijā, kas sniedz atzinumu par kāda darījuma *tirgus vērtību*, ja *nodokļu maksātājs* nepiekrīt *nodokļu administrācijas* noteiktajai darījuma vērtībai.

datņu pārsūtīšanas protokols (*File Transport Protocol, FTP*) Protokols, ko izmanto programmās, kuras ir paredzētas datņu pārsūtīšanai.

datorizēta apmācība (*Computer-Aided Instruction, CAI*) Mācību process, izmantojot datoru. Process parasti norit kā dialogs starp apmācāmo un datorprogrammu, kura sniedz informāciju un uzdod jautājumus. Programma informē apmācāmo par pieļautajām kļūdām.

datorizēta koordinācijas sistēma tirgum (*computerized market timing system*) Pirkšanas un pārdošanas signālu uztveršanas sistēma, kas koncentrē lielu skaitu tirdzniecības datu, lai analizētu attīstības likumsakarības un tendences. Sistēmas parasti izmanto patēriņa preču fondi un pakalpojumi, un parasti tās vislabāk darbojas stabilos tirgos, bet ne tirgos, kuros nav noteikta virziena.

datorizēta ražošana (*Computer-Aided Manufacturing, CAM*) Ražošanas process, izmantojot datorus. Ar datoru palīdzību tiek

nodrošinātas saiknes starp ražošanas kontroli, vadīšanu, iepirkumiem, sadali un finansēšanu. Datori kontrolē ražošanas procesu, piesārņotību, iekārtu montāžu un pārbaudi, produkcijas uzskaiti un vadību utt.

datorizētās audita tehnoloģijas (*computer-assisted audit techniques, CAAT*) Paņēmieni, kurus *auditors* izmanto, pārbaudot uzņēmuma *finanšu pārskatus*, kad uzņēmums darbojas datorizēto informācijas sistēmu vidē.

datorizēto kontroles sistēmu pārbaude (*testing of internal controls operating on computerized systems*) Darbība, kuru veic *auditors*, lai pārliecinātos, ka uzņēmuma datori un to programm-nodrošinājums darbojas efektīvi, novēršot kļūdu, krāpšanās un uzņēmuma mantas izšķērdēšanas iespējas. Piem., auditors pārbauda, vai tikai autorizētas personas var piekļūt datoriem, lai veiktu operācijas.

datorizēts līdzsvara modelis (*computable general equilibrium model*) Speciāls modelis ekonomikā, kurā visus vienādojumus var atrisināt skaitliski ar datora palīdzību. Modeļa sarežģītības pakāpe ir atkarīga no pieejamās skaitļotāja jaudas. Vispārējie ar datoru aprēķināmie līdzsvara modeļi tiek izmantoti, lai analizētu visdažādākos ekonomisko izmaiņu rezultātus, kuri atspoguļojas īpašos parametros vai vienādojumos. Izmantojot modeļēšanas metodi, var, piem., modelēt izmaiņas budžeta deficitā vai pārmaiņas starptautiskajā tirdzniecības politikā.

datoru informācijas sistēmu programmu kontrole (*computer information systems application controls, CIS application controls*) Kontroles procedūras, kas darbojas datorizētā grāmatvedības uzskaitē. Tā mērķis ir panākt, lai visas operācijas būtu autorizētas, iegrāmatotas, kā arī precīzi un laikā apstrādātas.

dato vekselis *sk. termiņa vekselis*

datu apkopošana (*compilation engagement*) Darba uzdevums, kurā ārējie grāmatveži tikai savāc uzņēmumā esošos datus, lai sagatavotu finanšu informāciju, nesniedzot nekādu *pārlicību* (*no assurance*) par to, ka pievienotajā informācijā nav būtisku kļūdu. Sk. arī *audita saistītie pakalpojumi*.

datu apskate (*viewdata*) Informācijas pasniegšanas metode, kurā informāciju pa telefona līnijām vai kabeli nosūta uz televizoru.

datu bāze (*database*) Datu kopa, kas uzglabā sašķirotu, indeksētu un apkopotu informāciju, kura pieejama cilvēkiem ar datora starpniecību. Δ, kas koncentrē tirgus un akciju vēsturi, piedāvā liels skaits komerciālu avotu.

datu bāzu sasaiste (*database linking*) Vairāku programmu sasaiste, kad divas vai vairākas programmas kopīgi izmanto vienus biznesa procesus un datus.

datu iegūšana (*data mining*) Datu analīze, meklējot to savstarpējo saistību: korelāciju (pērkot alu, bieži pērk grauzdīņus ar ķiplokiem), secību (pēc sporta tērpa iegādes pērk arī sporta apavus), tipveida raksturojumu (tipiska automašīnas Audi pircēja profils), grupēšanos un prognozes.

datu kopa (*population*) Viss datu kopums, kuru *auditors* pārbauda izlases veidā, lai izdarītu secinājumus.

datu maģistrālais vads (*backbone*) Ietilpīgs optiskās šķiedras kabelis, kas savieno datorus ar citām iekārtām.

datu noliktava (*data warehouse*) Centrālā datu krātuve, kurā no dažādām informācijas sistēmām tiek savākta visa uzņēmumam būtiskā informācija, ieskaitot vēsturiskos datus. To izmanto informācijas analīzei un vadības informācijas sistēmām.

datu paketes papildināšanas sistēma (*batch update processing system*) Biznesa sistēma, kurā ilgākā laika periodā tiek uzkrāta informācija par visām operācijām un sagatavota ievadīšanai datorā kā viena vienība jeb pakete. Līdz ar to šajā sistēmā tiek apturēta atsevišķu operāciju izpilde līdz tam brīdim, kad tas ir nepieciešams organizācijas datu bāzes papildināšanai.

datu vitrīna (*data mart*) Specializēta datu noliktava, kas ir atvasināta no centrālās datu krātuves. Δ ir piemērota konkrētas lietotāju grupas vajadzībām, piem., tiem, kas saistīti ar tirgzinībām. Δ veido, lai palielinātu sistēmas veiktspēju, visiem strādājot ar vienu centrālo *datu noliktavu*, vai ja ir nepieciešams nodalīt atsevišķa veida informāciju.

daudzfunkciju komanda (*cross functional team*) Speciālistu grupa, kurā apvienoti speciālisti no dažādām struktūrvienībām vai ar dažādu specializāciju kopīga mērķa sasniegšanai, piem., noteiktu pakalpojumu sniegšanai vai produktu ražošanai.

daudznozaru uzņēmums, diversificēts uzņēmums (*diversified company*) Uzņēmums, kas darbojas vienlaicīgi vairākās nozarēs vai tirgos.

Daudzpusējā investīciju garantiju aģentūra (*Multilateral Development Guarantee Agency, MIGA*) Starptautiskās Rekonstrukcijas un attīstības bankas filiāle, kas dibināta 1988. g., lai atbalstītu ārvalstu kapitāla ieguldīšanu attīstības valstīs, sniedzot garantijas kapitālieguldītājiem un nodrošinot attīstības valstīm konsultatīvus pakalpojumus.

debeta maksājuma dokuments (*debit payment order*) Maksātāja apstiprināts maksājuma dokuments, ar kuru naudas līdzekļu saņēmējs pieprasa norakstīt naudas līdzekļus no maksātāja konta (piem., čeks, vekselis, tiešā debeta maksājums).

debitkarte (*debit card*) Elektroniska norēķinu karte – plastikāta naudas veids, ar kuru var izņemt skaidro naudu no bankas automāta un norēķināties par pirkumu *norēķinu karšu pieņemšanas terminālos*, bet nevar veikt pirkumus uz kredīta, t. i., samaksāt par pirkumu vēlāk. Maksājumu summa nedrīkst pārsniegt *noguldījuma* apmēru norēķinu kontā. Δ pilda operatīvo maksājumu uzdevumu un norēķinu veikšanas instrumenta funkciju. Sk. arī *kredītkarte*.

debets (*debit*) Grāmatvedības *konta* kreisā puse, kurā veic grāmatvedības ierakstu. Ar Δ ierakstu grāmatvedības aktīvu konts palielinās, bet pasīvu konts samazinās.

debitors, aizņēmējs (*debtor, borrower*) Fiziska vai juridiska persona, kas aizņemas vai ir aizņēmusies naudu vai kādu materiālu vērtību, parādnieks, piem., bankas klients, saņemot kredītus, vai banka, piesaistot noguldījumus.

debitoru parādi (*accounts receivable, debtors' debts*) Naudas summas, kas piedzenamas no juridiskām vai fiziskām personām. Uzņēmumos visbiežāk Δ rodas, pārdodot preces, gatavo produkciju vai pakalpojumus, ja to piegādes termiņi nesakrīt ar

samaksas termiņiem. Δ grāmatvedībā tiek saukti arī par prasībām. Sk. arī *apšaubāmie debitoru parādi*.

deflācija (*deflation*) *Vispārējā cenu līmeņa samazināšanās noteiktā laika periodā. Sk. arī inflācija.*

defolts *nevēl., sk. saistību nepildīšana*

degresīvā nolietojuma aprēķināšanas metode (*decreasing-balance depreciation, reducing-balance depreciation*) *Pamatlīdzekļu nolietojuma aprēķināšanas metode, saskaņā ar kuru pamatlīdzeklis katru gadu zaudē vienādu procentuālu daļu no savas atlikušās vērtības, kamēr tā atlikusi vērtība derīgās lietošanas laika beigās tiek pilnībā norakstīta un līdzinās nullei. Tādējādi pamatlīdzekļa norakstījumu summas ar katru nākamo gadu samazinās. Aprēķinot nolietojuma summas pēc ģeometriski Δ (*geometric reducing-balance depreciation*), pamatlīdzekļa atlikušajai vērtībai, kas bilancē uzrādīta pārskata gada sākumā, piemērojama divkārša nolietojuma procentu likme. Piem., pamatlīdzeklim, kas nopirkts par 1000 latiem ar 5 gadu derīgās lietošanas laiku, nolietojuma likme ir 20% jeb 0,2 un amortizācijas atskaitījumi pirmajā gadā ir 400 lati (1000 lati \times 0,2 \times 2 = 400 lati). Tādējādi pamatlīdzekļa atlikusi vērtība pirmā gada beigās ir 600 lati (1000 lati – 400 lati = 600 lati), no kuriem līdzīgā veidā tiek aprēķināta nākamā gada nolietojuma summa. Pēdējā gadā tiek norakstīta visa atlikusi (neamortizētā) pamatlīdzekļa vērtība. Atbilstoši aritmētiski Δ (*arithmetic reducing-balance depreciation*), pamatlīdzekļa gada nolietojuma summas aprēķināmas, pamatlīdzekļa sākotnējās vērtības un atlikušo lietošanas gadu skaita reizinājumu dalot ar visu derīgās lietošanas gadu summu. Sk. arī *pamatlīdzekļu vērtība*.*

deklarācija (*declaration, statement*) **1.** Īpašs valsts institūcijās iesniedzams dokuments, kurā fiziska vai juridiska persona uzrāda savus ienākumus, īpašumus u. c. Sk. arī *muitas deklarācija, PVN gada deklarācija, PVN mēneša deklarācija*. **2.** Vienas vai vairāku valstu paziņojums, kurā šis valstis pasludina savus iekšpolitikas vai ārpolitikas principus kādā jautājumā.

dekoders (*decoder*) Iekārta, kas pārvērs saņemto signālu saņēmējam saprotamā formā.

deleģēšana (*delegation*) Pilnvaru uzticēšana citai personai vai organizācijai.

delistācija *sk.* kotēšanas pārtraukšana

dempings (*dumping*) Liela preču daudzuma pārdošana par cenām, kas ir zemākas par pašizmaksu. Starptautiskajā tirdzniecībā – ievesto preču mērķtiecīga pārdošana kādā valstī par cenām, kas ir zemākas par līdzsvara vai pasaules cenu. Δ tiek uzskatīts par *negodīgas konkurences* veidu, ar kuru ietekmīgi ražotāji cenšas iegūt kontroli pār tirgu, panākt konkurentu aiziešanu no nozarēs, vēlāk atgūstot radušos zaudējumus ar cenu paaugstināšanu. Δ bieži vien ir iespējams, ja ražotājs saņem subsīdijas. Mūsdienās Δ tiek uzskatīts par vienu no neoprotekcionisma metodēm. 1976. g. *GATT* ietvaros tika pieņemts Antidempinga kodekss. Pēc Δ fakta konstatēšanas attiecīgās valsts tirdzniecības partneri ir tiesīgi ieviest antidempinga pasākumus. Izšķir diversijas Δ, noturīgo Δ, dubultcenu Δ, mežonīgo Δ, sociālo Δ un sporādisko Δ.

depozīta konts *sk.* noguldījuma konts

depozītārais sertifikāts (*depository receipt*) Dokuments – akciju aizstājējs, kas ļauj ar vietējo (piem., Latvijas) uzņēmumu akcijām tirgoties ASV biržās, piem., ja ārvalstu pilsoņi nedrīkst pirkt vietējā biržā kotētas akcijas. Attiecīgās akcijas tiek novietotas bankā valstī, kurā uzņēmums reģistrēts, savukārt šīs bankas korespondentbanka ASV izsniedz Δ par attiecīgajām akcijām. ASV kapitālieguldītāji iegādājas šos sertifikātus un tirgojas ar tiem ASV biržā tāpat kā ar pārējām akcijām. Visizplatītākie ir Amerikas Δ (*American Depository Receipt, ADR*) un globālie Δ (*Global Depository Receipt, GDR*).

depozīta sertifikāts *sk.* noguldījuma sertifikāts

depozīts *sk.* noguldījums

depozītu politika *sk.* noguldījumu politika

depresija (*depression, slump*) Ilgusi ekonomiskās aktivitātes *lejupslīde* valstī. Δ raksturīgs ražošanas apjomu samazinājums un sevišķi augsts bezdarba līmenis, ko pavada cenu kritums un pirk spējas samazināšanās. Piem., Lielās depresijas laikā, kas ASV

saimniecībā iestājās 30. gados pēc 1929. g. 29. oktobra biržas kraha, bez darba palika apmēram 25% no darbspējīgajiem ASV iedzīvotājiem.

dereģistrācija (*deregistration*) Vērtspapīru uzskaites pārvietošana no *sākotnējā reģistra* uz otrreizējo reģistru Latvijas Centrālajā depozitārijā un uz vērtspapīru kontiem bankās vai *brokeru sabiedrībās*.

derīgums (*utility*) Nosacīts mērs, ar kuru patērētājs novērtē labumu, ko dod kādas preces iegādāšanās noteiktā daudzumā.

derivatīvs *sk. atvasinātais instruments*

detalizēta pārbaude (*substantive procedure*) Pārbaude, lai iegūtu *audita pierādījumus* būtisku neatbilstību atklāšanai finanšu pārskatos. Ir 2 veidu Δ : 1) analītiskās procedūras; 2) citas detalizētās procedūras, piem., detalizētas darījumu un kontu atlikumu pārbaudes, aptaujas un valdes sēžu protokolu pārbaudes. Sk. arī *audita pierādījumi*. Δ riski: 1) nepareizas noraidīšanas risks (*risk of incorrect rejection*) – varbūtība, ka pārbaudītās izlases rezultātā auditors secina, ka konta atlikumā ir būtiska kļūda, lai gan patiesībā būtiskas kļūdas nav; 2) nepareizas akceptēšanas risks (*risk of incorrect acceptance*) – varbūtība, ka pārbaudītās izlases rezultātā auditors secina, ka konta atlikumā nav būtisku kļūdu, lai gan būtiskas kļūdas ir.

devalvācija (*devaluation*) Valūtas kursa pazemināšana salīdzinājumā ar citām valūtām. Tādējādi par vienu devalvētās valūtas vienību var nopirkt mazāku daudzumu ārvalstu valūtas nekā agrāk. Δ rezultātā ceļas importēto preču cenas, veicinot inflāciju, un pazeminās eksporta preču cenas. Δ pretējs process ir revalvācija.

dibināšanas kapitāls (*founding share capital*) Kapitāls, kas dibinātājiem jāiegulda, lai nodibinātu akciju sabiedrību. Parasti tā lielums ir noteikts likumā.

dienasnauda (*daily allowance*) Naudas summa, kuru *darba devējs* kā kompensāciju par papildu izdevumiem piešķir *darbiniekam*, kas dodas *komandējumā*. Δ apmēru Latvijā nosaka Ministru kabinets, 2002. g. tas bija 2 latī komandējumiem Latvijā, bet ievērojami lielāks, ja darbinieks dodas uz ārvalstīm. Ja

darbiniekam tiek izmaksāta lielāka Δ , nekā noteikts, no pārniegtās summas ir jāaprēķina *iedzīvotāju ienākuma nodoklis* un *valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas*.

dienas orderis (*day order*) Vērtspapīru pirkšanas vai pārdošanas *orderis*, kas ir spēkā līdz iesniegšanas dienas beigām un, ja nav izpildīts, tiek likvidēts.

dienas tirdzniecības limits (*daily trading limit*) Noteiktu *akciju, izejvielu vai opciju* maksimāli atļautās vienas dienas cenas izmaiņas. Δ ļauj izvairīties no panikas vērtspapīru tirgū.

Dienviadaustrumu Āzijas valstu asociācija (*Association of South-East Asian Nations, ASEAN*) Tirdzniecības asociācija, kuru 1967. g. dibināja Indonēzija, Malaizija, Singapūra un Taizeme. Vēlāk tām pievienojās Bruneja, Filipīnas, Vjetnama, Birma, Kambodža un Laosa. Δ izveidota, lai veicinātu reģiona valstu ekonomisko attīstību, izmantojot reģiona priekšrocības – ģeogrāfisko izvietojumu, dabas resursu bāzi, lēto darbaspēku. Viena no darbības pamatmetodēm bija ārzemju investīciju piesaistīšana. 2001. g. Δ noslēdza vienošanos ar Ķīnu par plašas *brīvās tirdzniecības zonas* izveidošanu desmit gadu laikā.

diferencēšanas stratēģija (*differentiation strategy*) Uzņēmuma *biznesa stratēģija*, kas paredz jaunu produktu ieviešanu vai preces/pakalpojuma modifikāciju.

diferencētas PVN likmes *sk. standartlikme, samazinātā PVN likme*

DigiCash *sk. digitālo norēķinu uzņēmums*

digitālā abonenta līnija (*Digital Subscriber Line, DSL*) Tehnoloģija liela ātruma datu sakariem (no 144 Kb/s), izmantojot parastos telefona vara vadus.

digitālā aploksne (*digital envelope*) Datu šifrēšanas metode, kas izmanto gan *publiskās*, gan *privātās atslēgas* metodes. Publiskās atslēgas metode tiek izmantota, lai pārsūtītu privāto atslēgu, ar kuras palīdzību ir šifrēts ziņojums.

digitālais paraksts (*digital signature*) Datu virkne, kas apliecina, ka datu paketē, kas izsūtīta ar Δ , nav veiktas nekādas izmaiņas.

digitālais sertifikāts (*digital certificate*) Sertifikāts, kas apstiprina klientam izsniegtā elektroniskā paraksta, kā arī publiskās un privātās atslēgas pareizību.

digitālo norēķinu uzņēmums (*DigiCash*) Uzņēmums, kas viens no pirmajiem 90. gadu sākumā izstrādāja šifrēšanas principus elektronisko norēķinu drošībai.

dileris (*dealer*) Starpnieks vērtspapīru tirgū, kuram savā vārdā ir atļauts pirkt un glabāt vērtspapīrus. Δ pērk un pārdod vērtspapīrus, nodrošinot tirgus *likviditāti*. Sk. arī *biržas brokeris*, *tirgus uzturētājs*.

direktīva (*directive*) 1. Rikojums, norādījums, kuru augstāka organizācija vai vadītājs dod padotajiem. 2. Sekundārais tiesību akts *Eiropas Kopienas tiesībās*, kas *Eiropas Savienības* (ES) *dalībvalstīm* uzliek saistības attiecībā uz sasniedzamo rezultātu, bet ļauj patstāvīgi izvēlēties īstenošanas formas un metodes. Δ ir juridiski saistoša ES dalībvalstīm, kurām tā ir adresēta.

diskonta brokeris sk. **diskonta mākleris**

diskonta likme (*discount rate*) 1. Procentu likme, kuru centrālā banka lieto vekseļu diskontam, uzpērkot vekseļus par cenu, kas zemāka par to nominālvērtību. Δ lielā mērā nosaka procentu likmi komercbankās un ir uzskatāma par valsts kredītpolitikas regulētāju. 2. Procentu likme, ar kuras palīdzību nākotnē saņemamai vai izmaksājamai naudas summai tiek aprēķināta pašreizējā vērtība. Izšķir *vienkāršo diskonta likmi* un *salikto diskonta likmi*.

diskonta mākleris, vekseļu mākleris (*bill broker, discount broker*)

1. *Mākleris*, kurš izpilda klientu vērtspapīru pirkšanas vai pārdošanas uzdevumus par pazeminātām pakalpojumu cenām, nesniedzot padomus vai konsultācijas. Parasti Δ un klienta sadarbība notiek pa telefonu bez personiskas tikšanās. 2. *Vekseļu mākleris*.

diskonta obligācija (*discount bond, zero-coupon bond*) Obligācija bez ikgadējā *kuponu* maksājuma. Obligācija tiek pārdota ar *diskontu*, t. i., tās cena ir zemāka nekā *nominālvērtība*, un dzēšanas datumā obligācijas īpašnieks saņem pilnu tās nominālvērtību un visus uzkrātos procentus.

diskontēšana (*discounting*) Aprēķins, ar kuru nākotnē saņemamai vai izmaksājamai naudas summai tiek noteikta pašreizējā vērtība. Δ var piemērot vienkāršo un salikto diskonta likmi. Izšķir divas Δ metodes – bankas diskontu un matemātisko diskontu. Δ ir pretēja darbība *kompaundēšanai*.

diskontētās naudas plūsma (*discounted cash flow, DCF*) *Kapitālieguldījumu* novērtēšanas metode, ar kuru nākotnē saņemamās naudas plūsmas tiek pārvērstas šodienas naudas vērtības izteiksmē, ņemot vērā faktu, ka, piem., 1 lats šodien ir vērtīgāks nekā 1 lats pēc gada, jo tas var tikt ieguldīts un dot ienākumus.

diskonts (*discount*) **1.** Naudas summa, kas tiek atņemta no vērtspapīra (piem., *diskonta obligācijas, priekšrocību akcijas, obligācijas*) nominālvērtības, pārdodot šo vērtspapīru. Sk. arī *saliktais diskonts, vienkāršais diskonts*. **2.** *Vekseļa diskonts*. **3.** Starpība starp vekseļa nominālvērtību un summu, par kādu vekselis tiek pārdots bankai vai citai kredītiestādei pirms apmaksas termiņa beigām.

diskrētie procenti (*discrete interest*) Kredītprocenti, kurus aprēķina par pilniem vienādiem laika periodiem, piem., gadu, pusgadu, ceturksni. Tos lieto ilgtermiņa finanšu, kredīta operācijās, ja procenti netiek izmaksāti uzreiz, bet pievienoti parāda summai.

diskriminācijas nepieļaušanas princips (*non-discrimination clause*) *Nodokļu konvenciju* noteikums, kas neļauj uz ārvalsts nodokļu maksātāju attiecināt nelabvēlīgākus nodokļu noteikumus nekā uz attiecīgās valsts *iekšzemes nodokļu maksātāju*.

diversificēts uzņēmums *sk. daudznozaru uzņēmums*

diversifikācija (*diversification*) **1.** *Organizācijas stratēģija*, kad uzņēmums blakus līdzšinējai darbībai uzsāk darbību cita veida nozarē, piesaistot jaunus patērētājus. Sk. arī *saistītā diversifikācija, nesaistītā diversifikācija*. **2.** Darbība, kas vērsta uz kāda iespējami negatīva faktora samazināšanu uzņēmējdarbībā, piem., uz riska samazināšanu. **3.** Kapitāla ieguldīšana dažādos ieguldījumu veidos, piem., dažādu veidu vai valstu vērtspapīros, nekustamos īpašumos.

dividende (*dividend*) Uzņēmuma *tīrās peļņas* daļa, ko pēc atskaitījumiem *obligātajā rezervē* reizi gadā izmaksā uzņēmuma akciju, paju un kapitāla daļu īpašniekiem. Šis termins neattiecas uz ienākumu naudas vai mantas veidā, ko akcionāri saņem uzņēmuma likvidācijas gadījumā. Δ var nesaņemt gadījumos, ja akciju sabiedrība strādā ar zaudējumiem vai ja visu peļņu iegulda uzņēmuma attīstībā. Izņēmums ir Δ par *kumulatīvajām priekšrocību akcijām*, kuru īpašniekiem dividendes izmaksā neatkarīgi no akciju sabiedrības darbības rezultātiem. **K a p i t ā l i z ē t ā s** $\Delta - \Delta$, kas nav izmaksātas sabiedrības biedriem, bet ieskaitītas *pamatkapitālā*.

dividendes ienākuma rādītājs *sk. dividendes ienesīgums*

dividendes ienesīgums (*dividend yield*) Rādītājs, kas parāda gada laikā saņemtās dividendes attiecībā pret akcijas cenu. Δ aprēķina, dalot akcijas dividendi ar akcijas tirgus cenu, un izsaka procentos.

dividendes uz vienu akciju (*dividend per share*) Naudas daudzums, kas *dividendes* veidā tiek izmaksāts par katru *akciju*.

dividenžu izmaksas koeficients (*pay-out ratio*) Koeficients, kurš parāda sakarību starp *dividenžu* izmaksas lielumu un uzņēmuma darbības finansiālajiem rezultātiem pārskata periodā. To aprēķina, dividenžu summu dalot ar uzņēmuma darbības finansiālajiem rezultātiem. Δ lielums ir atkarīgs no uzņēmuma dividenžu politikas.

dividenžu segums (*dividend cover*) Tā procentos izteiktā daļa no uzņēmuma *tīrās peļņas*, kura tiek izmaksāta *dividendēs*.

divkāršais ieraksts, dubultais grāmatojums (*double-entry bookkeeping*) Metode darījuma pierakstīšanai grāmatvedībā, veicot ierakstus vienlaicīgi divos vai vairākos *grāmatvedības kontos*. Ieraksta summai viena konta *debitā* jāsakrīt ar ieraksta summu cita konta *kreditā*.

divpakāpju tenders (*two-tier tender offer*) *Tendera priekšlikums*, kas nodrošina labākus akciju iegādes nosacījumus tiem akcionāriem, kuri pārdod savas akcijas ātrāk par pārējiem akcionāriem.

divpusējie norēķini (*bilateral settlements*) Norēķini, kuros iesaitīts maksātājs no vienas puses un saņēmējs no otras puses.

dokumentārais kredīts *sk. akreditīvs*

dokumentu inkaso (*documentary collection*) Bankas operācija, ar kuru klienta uzdevumā no pircēja tiek iekasēta nauda atbilstoši klienta iesniegtajiem maksājuma dokumentiem. Δ ir starptautiskajā tirdzniecībā izplatīta norēķinu forma, kuru regulē Starptautiskās Tirdzniecības palātas izdotie noteikumi (*Uniform Rules for Collection*).

dokumentu pārbaude (*inspection of documents*) Kontroles procedūru un notikumu apstiprinošo dokumentu pārbaude, lai iegūtu *audita pierādījumus* par to, ka kontroles procedūras atbilstoši darbojas, piem., lai pārliecinātos, ka darījumi ir pareizi apstiprināti ar nepieciešamajiem nodaļu vadītāju un atbildīgo personu parakstiem.

dolārs (*dollar*) ASV nacionālā naudas vienība, ieviesta 1875. g. Δ nosaukums cēlies no viduslaikos Bohēmijā kaltās eiropiešu monētas dāldera (*thaler*). Parasti ar Δ saprot ASV nacionālo naudas vienību, taču Δ ir arī Kanādā, Jaunzēlandē, Austrālijā, Singapūrā, Taivānā u. c. Δ kļuva konvertējams 1879. g., tā nozīme pasaules ekonomikā pieauga pēc I, bet it īpaši pēc II Pasaules kara. Ar Bretonvudsas valūtas sistēmas izveidošanu Δ tika piešķirts rezerves valūtas statuss. Δ ietilpst SDR grozā. Daudzu valstu valdības izvēlas savu valūtu piesaistīt ASV Δ. Pasaulē pieaugot norēķinu skaitam Δ, pamatoti tiek runāts par pasaules ekonomikas dolarizāciju.

domājamā daļa, kopīpašuma daļa (*undivided share*) Vienas personas īpašuma tiesības uz nedalītu lietu (kopīpašumu), kura vienlaikus pieder 2 vai vairākām personām. Lai īpašnieks ar Δ varētu rīkoties, tās lielums tiek aprēķināts ar daļskaitļa palīdzību, bet šaubu gadījumā var uzskatīt, ka kopīpašums pieder kopīpašniekiem vienādās daļās.

domēns *dot-com sk. dot-com*

domicilvekselis *sk. adresēts vekselis*

dotācija (*grant*) Valsts budžeta līdzekļu bezatmaksas piešķiršana izglītības iestādēm, pašvaldībām, ražošanas vai pakalpojumu

uzņēmumiem u. c. organizācijām, kā arī fiziskām personām. Δ saņēmējs var izlietot līdzekļus pēc saviem ieskatiem.

dot-com Uzņēmums, kura darbība pilnībā vai primāri ir balstīta uz Internetu un kura biznesa modelis nebūtu iespējams, ja nepastāvētu Internets. Sk. arī *e-komercija*.

DOT sistēma (*designated order turnaround, DOT*) Mērķa pasūtījumu aprites sistēma – Ņujorkas Fondu biržas automatizētās pasūtījumu ievades sistēma, kas paātrina mazu un vidēju pasūtījumu izpildi. SUPER-DOT sistēma arī ir Ņujorkas Fondu biržas automatizētās pasūtījumu ievades sistēma, kas, atšķirībā no DOT, apstrādā ierobežotas cenas pasūtījumus.

Dova-Džonsa industriālais indekss (*Dow Jones Industrial Average, DJIA*) Viens no svarīgākajiem ASV akciju indeksiem. Šis cenu indekss atspoguļo 30 Amerikas lielāko ražojošo uzņēmumu (*blue-chip*) akciju cenu izmaiņas.

draudzības vekselis sk. **bronzas vekselis**

draudzīga pievienošana (*friendly acquisition*) Uzņēmumu apvienošanās veids, kad abas iesaistītās puses spēj vienoties par darījuma nosacījumiem un pievienojamā uzņēmuma akcionāri un vadība neveido apzinātus šķēršļus darījuma īstenošanai.

DSL sk. **digitālā abonenta līnija**

DSS sk. **lēmumu pieņemšanas sistēma**

dublējums (*backup*) Iekārtas, programmas, diska satura vai datu bāzes otrs eksemplārs, ko izmanto sistēmas darbības atjaunošanai gadījumā, ja ir noticis kāds bojājums.

dubultā aplikšana ar nodokļiem (*double taxation*) Situācija, kad vienu un to pašu ienākumu apliek ar *nodokli* divas vai vairākas reizes (parasti divās valstīs). Δ iespējams samazināt vai novērst ar vietējās *nodokļu likumdošanas* un ar starpvalstu *nodokļu konvenciju* palīdzību. **E k o n o m i s k ā Δ** (*economic double taxation*) – Δ , kad nodokli par vienu un to pašu ienākumu maksā dažādas personas. Piem., uzņēmums vienā valstī nomaksā *ienākuma nodokli* par savu peļņu un izmaksā dividendes *ārvalsts nodokļu maksātājam*, kurš savukārt maksā *ienākuma nodokli* par

saņemtajām dividendēm savā valstī. Šo situāciju parasti novērs, piešķirot atvieglojumus dividendžu saņēmējiem, ja *nodokli* par peļņu jau ir samaksājis pats uzņēmums. Juridiskā Δ (*judicial double taxation*) – Δ , kad persona maksā nodokli par vienu un to pašu ienākumu divkārt. Piem., *nerezidents* par saņemtajām dividendēm maksā *ieturamo nodokli* to izcelsmes valstī un ienākuma nodokli savā mītnes zemē. Šo situāciju parasti novērs, ļaujot personai no mītnes zemē maksājamā nodokļa atskaitīt ārvalstīs jau samaksāto nodokļa summu (t. s. *kredīta metode*) vai izcelsmes valstī gūto ienākumu vispār neņemot vērā (t. s. *atbrīvojuma metode*).

dubultais grāmatojums *sk. divkārsšais ieraksts*

dubultā kotēšana (*dual listing*) Uzņēmuma akciju tirdzniecība vairākās biržās vienlaicīgi.

duopols (*duopoly*) *Oligopola* veids, tirgus, kurā ir tikai divi konkurējoši pārdevēji.

dzēšanas datums *sk. atmaksas termiņš*

dzīves cikla analīze (*life cycle analysis*) Uzņēmuma, nozares, produkta, kolektīva u. c. attīstības stadiju analīze no veidošanās līdz norieta posmam. Piem., nozares dzīves ciklu raksturo veidošanās, augšanas, konkurences pastiprināšanās, brieduma un samazināšanās posmi.

dzīvības apdrošināšana (*life insurance, assurance*) Apdrošināšana, kas attiecas uz apdrošinātās personas dzīvību. Iespējama dažādu veidu Δ : *dzīvības uzkrājošā apdrošināšana, dzīvības riska apdrošināšana, grupas apdrošināšana, ilgtermiņa apdrošināšana, mūža rente, peļņas apdrošināšana*.

dzīvības apdrošināšanas līguma atjaunošanas prēmija (*renewal premium*) *Apdrošināšanas prēmija*, kas jāmaksā par *dzīvības apdrošināšanas* turpināšanu, beidzoties pirmajam apdrošināšanas gadam.

dzīvības riska apdrošināšana (*term assurance*) *Dzīvības apdrošināšana*, kas paredz izsniegt *apdrošināšanas līgumā* noteikto *apdrošinājuma summu* tikai *apdrošinātā* nāves gadījumā apdrošināšanas līgumā norādītajā apdrošināšanas laika periodā. Δ līgumu

noslēdz uz 5, 10, 15 vai 20 gadiem, ja persona vēlas droši uzsākt jaunu biznesu un tās darbība saistīta ar paaugstinātu risku radīt zaudējumus citiem, un uz īsāku laika periodu, ja persona apdrošina dzīvību ceļojuma laikā.

dzīvības uzkrājošā apdrošināšana (*endowment assurance*) Dzīvības apdrošināšanas veids – tiek apdrošināta personas dzīvība un uzkrātas personas apdrošināšanas iemaksas kapitālā ar garantētu ienesīgumu.

Džini koeficients (*Gini coefficient*) Statistisks rādītājs, kas raksturo iedzīvotāju ienākumu sadalījumu valstī. To aprēķina ar *Lorenca liknes* palīdzību kā laukuma A attiecību pret laukumu A un B summu ($G = A/A + B$). Pasaules valstis Δ svārstās no 0,2 (Ungārijā 1980. g.) līdz 0,6 (Brazīlijā 2000. g.). Pēc *Pasaules Bankas* datiem, laika posmā no 1992. līdz 2002. g. Δ Latvijā ir cēlies no 0,24 līdz 0,31.

E

EAI sk. uzņēmuma programmu integrācija

e-apgāde (*e-procurement*) *E-komercijas* kategorijas *business – business* veids, kurā preču piegādātāji piedāvā preces un pakalpojumus, izmantojot *Internetu*.

EBS sk. Šveices Elektroniskā birža

EBTA sk. Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija

ECB sk. Eiropas Centrālā banka

ECDL sk. Eiropas datorprasmes sertifikāts

ECN sk. elektroniskais sakaru tīkls

ECU sk. ekijs

EDA sk. elektroniskā datu apmaiņa

efektīvā gada procentu likme (*effective annual interest rate*) Procentu likme, kas atspoguļo reālo gada ienākumu no aizdevuma vai noguldījuma un parāda, par cik procentiem pieaudzis uzkrājums viena perioda laikā. To izmanto ilgtermiņa kreditēšanā un finanšu analizē.

efektīvās pārvaldes vieta, efektīvās vadības vieta (*place of effective management*) *Nodokļu konvencijās* lietots termins, apzīmējot valsti, kurā faktiski tiek pieņemti lēmumi par uzņēmuma vadību. Pēc Δ bieži nosaka uzņēmuma *rezidences valsti*, kas ir tiesīga aplikēt ar *nodokli* šī uzņēmuma *vispasaules ienākumu*.

efektīvā tirgus teorija (*efficient markets hypothesis, EMH*) Pieņēmums, ka akciju tirgus cenas atspoguļo nākotnē gaidāmo ienākumu pašreizējo vērtību un visa pieejamā informācija ir ietverta tirgus cenās. Šīs teorijas piekritēji uzskata, ka nav vērts meklēt akcijas zem to patiesās vērtības un mēģināt prognozēt, kuras akcijas nesīs lielākus ienākumus. Pēc viņu domām, kapitālieguldītājam, kas ignorē akciju sarakstus laikrakstos, ir tādas pašas izredzes gūt peļņu tirgū kā jebkuram tirgus speciālistam.

efektīvās vadības vieta sk. efektīvās pārvaldes vieta

EFT sk. elektroniskā naudas pārsūtīšana

e-iegāde (*e-procurement*) Tiesā un netiesā preču un pakalpojumu iegāde, izmantojot datoru, kā arī elektroniska konkursa, izsoļu un kontraktu vadība.

eiro (*euro*) Vienota *Eiropas Savienības* naudas vienība, kas ieviesta 1999. g. 1. janvārī, bet no 2002. g. uz to pārgāja 12 Eiropas valūtas savienības valstis. Atšķirībā no *ekija* Δ ir gan papira naudaszīmēs, gan monētās. Katrai dalībvalstij monētu *reverss* ir atšķirīgs, saglabājot to nacionālo naudas vienību vizuālos atribūtus. Pirms pārejas uz Δ dalībvalstīm bija jāisteno noteiktas monetārās politikas prasības, lai nodrošinātu lielāku makroekonomisko stabilitāti un tādējādi veicinātu Δ kursa stabilitāti.

eiročeks (*eurocheque*) Čeks ar starptautiski vienotu formātu un krāsu, kas paredzēts skaidras naudas saņemšanai noteikta limita ietvaros visā Eiropā. Δ sastāv no čeka un garantijas kartes. Uz

čeka ir zili sarkanais "ec" simbols un čeka izdevējas valsts saīsināts apzīmējums, bet kartē – hologramma, kas atvieglo čeku atpazīšanu.

eirololārs (*eurodollar*) Aizņemtie vai aizdotie ASV dolāri ārpus ASV teritorijas, galvenokārt Eiropā. Termins ieviests 50. gados, lai nošķirtu ASV teritorijā esošo skaidrās naudas un rezervju apjomu no pasaulē izkliedētā dolāru daudzuma. Δ tirgus īpaši attīstījās Lielbritānijā, naftas eksportētājvalstīm 70. gados uzkrājot lielu daudzumu "naftas dolāru". Pēc analogijas radās, piem., eiromarkas, eiromarkas, eiromarkas. Tā kā operācijas ar šīm valūtām notika ārpus to pamatteritorijām, tās netika pakārtotas emisijas valsts monetārajām un fiskālajām reglamentācijām.

eirololigācija (*eurobond*) Valsts parāda vērtspapīrs, kas emitēts citā (ne nacionālajā) valūtā. Visizplatītākās Δ valūtas ir ASV dolārs, eiro un Japānas jena. Δ tiek emitētas, lai piesaistītu to starptautisko investoru līdzekļus, kuri nevēlas uzņemties vietējās valūtas risku. Izplatītas attīstības valstīs. Sk. arī *Breidija obligācija*.

Eirololadome (*European Council*) *Eirololapas Savienības* (ES) struktūra, kas saskaņā ar ES pamatlīgumiem netiek uzskatīta par vienu no kopējām ES iestādēm. Δ pamatuzdevums ir noteikt vispārējās politiskās vadlīnijas ES turpmākajai attīstībai, taču tās neuzliek juridiskas saistības. Δ veido ES dalībvalstu valstu un valdību vadītāji, kas tiekas vismaz divas reizes gadā kādā no *Eirololapas Savienības prezidentūras* pilsētām.

Eirololapas Atomenerģijas kopiena (*European Atomic Energy Community, Euratom*) Eirololapas valstu organizācija, kura izveidota 1958. g. 1. janvārī, stājoties spēkā 1957. g. 25. martā Romā parakstītajam Eirololapas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgumam. Δ ietilpa 6 valstīs – Rietumvācija, Francija, Itālija, Beļģija, Nīderlande un Luksemburga. Tās mērķis bija paplašināt kodolenerģijas izmantošanu, vienlaikus pastiprinot drošības pasākumus. 1967. g. Δ apvienojās ar *Eirololapas Ekonomikas kopien*u, *Eirololapas Oglu un tērauda kopien*u, izveidojot *Eirololapas Kopien*u.

Eirololapas Brīvās tirdzniecības asociācija, EBTA (*European Free Trade Association, EFTA*) Eirololapas valstu apvienība, kuru 1959. g. izveidoja Lielbritānija, Šveice, Austrija, Dānija, Zviedrija,

Norvēģija un Portugāle, lai dalībvalstu starpā nodrošinātu brīvo tirdzniecību, attīstītu vienotu tirgu un veicinātu starptautisko maiņu. Tām pievienojās Somija un Islande, taču vēlāk lielākā daļa dalībvalstu izstājās no Δ un iekļāvās *Eiropas Ekonomikas kopienā* – Dānija, Lielbritānija 1973. g., Portugāle 1986. g., Austrija, Somija un Zviedrija – 1995. g. Δ ir brīvās tirdzniecības zona.

Eiropas Centrālā banka (*European Central Bank, ECB*) *Eiropas Savienības* (ES) centrālā banka, kura atbilstoši *Māstrihtas līgumam* savu darbību uzsāka 1998. g. 30. jūnijā uz *Eiropas Monetārā institūta* bāzes, bet, sākot ar 1999. g. 1. janvāri, pārņēma monetārās politikas īstenošanu no *eirozonas* valstu centrālajām bankām. Δ galvenais uzdevums ir nodrošināt cenu stabilitāti un saskaņotu ES dalībvalstu monetāro politiku. Nosakot procentu likmi, par kādu komercbankas var aizņemties naudu no Δ (refinansēšanas likme), Δ ietekmē finanšu tirgus konjunktūru eirozonā. Δ ir neatkarīga institūcija un nav pakļauta politiskam spiedienam, jo nedrīkst izsniegt kreditus ES valstu valdībām. Δ akciju kapitālu ir iemaksājušas šo valstu centrālās bankas atbilstoši katras ES valsts *iekšzemes kopprodukta* lielumam un iedzīvotāju skaitam. Δ galvenā mītne atrodas Vācijā, Frankfurtē pie Mainas. Δ lēmēj institūcijas ir *padome* un *valde*, kuru uzdevums ir vadīt *Eiropas centrālo banku sistēmu*. Δ padomē (*Governing Council of the European Central Bank*) ietilpst Δ valdes locekļi un visu ES dalībvalstu centrālo banku vadītāji. Padome pieņem pamatnostādnes un lēmumus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu Eiropas centrālo banku sistēmai uzticēto uzdevumu izpildi. Padome sanāk kopā vismaz 10 reizes gadā. Δ valde (*Executive Board of the European Central Bank*) sastāv no priekšsēdētāja, priekšsēdētāja vietnieka un četriem locekļiem, un tās pienākums ir īstenot ES monetāro politiku saskaņā ar Δ padomes pieņemtajām pamatnostādnēm un lēmumiem. Pildot savus pienākumus, valde dod vajadzīgos norādījumus eirozonas valstu centrālajām bankām. Δ darbību vada prezidents, kuru ieceļ Eiropas Padome uz 8 gadiem. Δ pirmais prezidents ir Vilems Duisenbergs (*Willem F. Duisenberg*; Nīderlande).

Eiropas Centrālo banku sistēma (*European System of Central Banks, ESCB*) Δ Eiropas Savienībā (ES) tika izveidota saskaņā

ar *Māstrihtas līgumu*, tās sastāvā ir *Eiropas Centrālā banka* un visu ES dalībvalstu centrālās bankas. Δ galvenais mērķis ir uzturēt cenu stabilitāti. Ar sistēmas starpniecību tiek noteikta un īstenota ES monetārā politika, turētas un pārvaldītas dalībvalstu oficiālās valūtas rezerves, veiktas valūtas operācijas un veicināta norēķinu sistēmas vienmērīga darbība.

Eiropas datorprasmes sertifikāts (*European Computer Driving Licence, ECDL*) Apliecinājums datorlietotājam, ka tā īpašnieks ir apguvis datorlietošanas zināšanas un prasmes un nokārtojis eksāmenu. Eksāmenu var nokārtot atbilstošās institūcijās katrā valstī.

Eiropas Ekonomikas kopiena, Kopējais tirgus (*European Economic Community, EEC, Common Market*) Eiropas valstu ekonomiska apvienība, kopējais tirgus, kas tika izveidots 1958. g. 1. janvārī, pamatojoties uz 1957. g. 25. martā Romā noslēgto *Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgumu*. Δ dibināja *Eiropas Ogļu un tērauda kopienas* dalībvalstis Rietumvācija, Francija, Itālija, Beļģija, Nīderlande un Luksemburga, lai atceltu tirdzniecības tarifu un kvotu ierobežojumus dalībvalstu starpā, pieņemtu vienotus tarifus tirdzniecībā ar valstīm ārpus Δ, nodrošinātu brīvu kapitāla un darbaspēka plūsmu, saskaņotu dalībvalstu sociālo un ekonomikas likumdošanu un izstrādātu vienotu agrāro politiku. 1967. g. Δ tika sapludināta ar *Eiropas Atomenerģijas kopieni* un *Eiropas Ogļu un tērauda kopieni*, izveidojot *Eiropas Kopieni*.

Eiropas Investīciju banka (*European Investment Bank, EIB*) Banka, kura dibināta 1958. g. saskaņā ar Romas līgumu, lai veicinātu līdzsvarotu un noturīgu *Eiropas Ekonomikas kopienas* un vēlāk – *Eiropas Savienības (ES) iekšējā tirgus* attīstību, izmantojot gan kapitāla tirgu, gan bankas pašas resursus. Δ, kuras mērķis nav gūt peļņu, sekmē dažādu attīstības projektu īstenošanu visās ES tautsaimniecības nozarēs, piešķirot ilgtermiņa *aizdevumus* un dodot *galvojumus* tās locekļiem vai arī privātiem un valsts uzņēmumiem. Bankas locekļi ir 15 *Eiropas Savienības dalībvalstis*, un tās mītne atrodas Luksemburgā.

Eiropas Komisija (*European Commission*) *Eiropas Savienības (ES)* galvenā izpildinstitūcija, kas izveidota 1967. g. no *Eiropas Ogļu*

un tērauda kopienas, Eiropas Atomenerģijas kopienas un Eiropas Ekonomikas kopienas izpildinstitūcijām. Δ uzdevums ir nodrošināt Eiropas Kopienu (EK) kopējo interešu pārstāvniecību ES, vienlaicīgi saglabājot neatkarību no ES dalībvalstu nacionālajām interesēm. Lai izpildītu šo uzdevumu, Δ kompetencē ietilpst: EK likumdošanas iniciatīvas tiesības, pienākums veikt EK likumu izpildes uzraudzību, pārvaldīt ES budžetu, kā arī pārstāvēt EK intereses citās pasaules valstīs un starptautiskās organizācijās, piem., *Pasaules tirdzniecības organizācijā*. Δ vada 20 ES Ministru padomes apstiprināti komisāri, no kuriem viens tiek izvirzīts par prezidentu, bet pārējie komisāri kļūst par Δ struktūrvienību – ģenerāldirektorāta/-u un dažādu dienestu vadītājiem. Kopumā Δ strādā vairāk nekā 20 000 darbinieku, kas tiek izvēlēti konkursa kārtībā. Latvijai, iestājoties ES, būs tiesības izvirzīt 1 pārstāvi Δ vadībā. Δ mītne atrodas Briselē.

Eiropas Kopiena (*European Community*) Eiropas valstu integrēta organizācija, kas radusies 1967. g., apvienojoties *Eiropas Atomenerģijas kopienai*, *Eiropas Ogļu un tērauda kopienai* un *Eiropas Ekonomikas kopienai*. Tajā ietilpa 6 valstis – Beļģija, Francija, Rietumvācija, Itālija, Luksemburga un Nīderlande. 1973. g. tām pievienojās Dānija, Īrija un Lielbritānija, Grieķija iestājās 1981. g., bet Portugāle un Spānija kļuva par dalībvalstīm 1986. g. Saskaņā ar *Māstrihtas līgumu* 1993. g. Δ tika pārveidota par *Eiropas Savienību*.

Eiropas Kopienas tiesības (*European Community law*) Eiropas Savienības (ES) tiesību un pienākumu kopuma (*ES acquis communautaire*) daļa, kuru veido primārie tiesību akti (*Eiropas Kopienas* (EK) dibināšanas līgumi, to pielikumi, protokoli, dalībvalstu pievienošanās līgumi), sekundārie tiesību akti (*regulas, direktīvas, lēmumi, ieteikumi un atzinumi*), starptautiskie līgumi, kurus EK un ES dalībvalstis slēdz ar citām valstīm un starptautiskajām organizācijām, Δ principi (diskriminācijas aizliegums, pārākuma princips, subsidiaritāte, proporcionalitāte, lojalitāte u. c.), paražu tiesības.

Eiropas Kopienu tiesa (*Court of Justice of the European Communities*) *Eiropas Savienības* (ES) iestāde, kuras galvenais uzdevums ir pārraudzīt *Eiropas Kopienas tiesību* interpretāciju un piemērošanu ES dalībvalstīs u. c. ES iestādēs. Δ var vērsties ES

iestādes, dalībvalstis un atsevišķos gadījumos – arī ES *fiziskās* un *juridiskās* personas. Δ mītne atrodas Luksemburgā.

Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds (*European Agricultural Guidance and Guarantee Fund*) Viens no *Eiropas Savienības struktūrfondiem*, kura uzdevums ir atbalstīt lauksaimniecības pārstrukturēšanu un veicināt lauku attīstības pāsākumus. Δ tika izveidots 1962. g.

Eiropas līgums, Asociācijas līgums (*Europe Agreement*) Līgums, kas tiek noslēgts starp Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīm un Centrālās un Austrumeiropas valstīm, lai sagatavotu tās iestājai ES, bet vienlaikus to negarantējot. Δ var uzskatīt par tiesisko bāzi ES dalībvalstu un kandidātvalstu attiecībām pirms kandidātvalstu iestāšanās ES. Δ ar Latviju tika parakstīts 1995. g. 12. jūnijā un ir spēkā kopš 1998. g. 1. februāra. Tas paredz pakāpeniski izveidot brīvu tirdzniecības telpu precēm, ietvaru politiskajam dialogam, kā arī panākt ES un Latvijas likumu tuvināšanu.

Eiropas Monetārais institūts, EMI (*European Monetary Institute, EMI*) Institūcija, kas tika izveidota 1994. g. 1. janvārī, *Eiropas monetārās savienības* otrā posma sākumā, lai stiprinātu *Eiropas Savienības* (ES) dalībvalstu centrālo banku savstarpējo sadarbību un monetārās politikas koordināciju, kā arī lai veiktu nepieciešamos priekšdarbus *Eiropas centrālo banku sistēmas* izveidošanai un vienotas monetārās politikas ieviešanai ES. Pēc *Eiropas Centrālās bankas* izveidošanas Δ savu darbību pārtrauca.

Eiropas monetārā savienība (*European Monetary Union*) Savienība, kas kopš 1990. g. trijos posmos tiek veidota uz *Eiropas valūtas sistēmas* bāzes saskaņā ar *Eiropas Savienības dibināšanas līgumu*. Δ pirmajā posmā tika panākta kapitāla plūsmas brīvība Eiropas Savienības dalībvalstīs, otrajā posmā tika izveidots *Eiropas Monetārais institūts*, trešajā – noslēguma posmā, kura īstenošanā piedalās *eirozonas* valstis, kas atbilst *konverģences kritērijiem*, savu darbu uzsāk *Eiropas Centrālā banka* un *Eiropas centrālo banku sistēma*.

Eiropas Ogļu un tērauda kopiena (*European Coal and Steel Community*) Eiropas valstu organizācija, kura izveidota 1952. g. 23. jūlijā, kad stājās spēkā 1951. g. 18. aprīli Parīzē noslēgtais

Eiropas Ogļu un tērauda kopienas dibināšanas līgums. To parakstīja Vācijas, Francijas, Itālijas, Beļģijas, Nīderlandes un Luksemburgas vadītāji, dalībvalstu starpā izveidojot kopēju ogļu un tērauda tirgu, šo preču tirdzniecībā atceļot tarifus un kvantitatīvus ierobežojumus. Līdz ar apvienības dibināšanu tika likti pamati veiksmīgai starptautiskai sadarbībai starp Eiropas valstīm. 1958. g. Δ apvienojās ar *Eiropas Ekonomikas kopienu*.

Eiropas Parlaments (*European Parliament*) *Eiropas Savienības iestāde*, kuras uzdevums ir īstenot Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu pilsoņu interešu pārstāvniecību lēmumu pieņemšanas procesā. Lai pildītu šo uzdevumu, Δ ir piešķirtas padomdevēja un kontroles tiesības, līdzdalības tiesības likumdošanas procesā, tiesības apstiprināt *Eiropas Komisijas* locekļus un izvērtēt to darbu. Kopš 1979. g. Δ deputātus ievēl tiešās vispārējās vēlēšanās atbilstoši ES dalībvalstu pieņemtajai vēlēšanu sistēmai. Katrs deputāts pēc ievēlēšanas darbojas kā noteiktas politiskas grupas jeb frakcijas pārstāvis. Deputātu pilnvaru laiks ir 5 gadi. Δ mītne atrodas Briselē, Strasbūrā un Luksemburgā.

Eiropas Reģionālās attīstības fonds (*European Regional Development Fund*) Viens no *Eiropas Savienības struktūrfondiem*, kura uzdevums ir palīdzēt izlīdzināt Eiropas Savienības reģionu attīstības atšķirības, veicinot atpalikušu reģionu attīstību un to struktūru stabilizāciju. Δ iegulda līdzekļus projektos enerģētikas, izglītības, telekomunikāciju, transporta, kā arī veselības aizsardzības jomā. Δ tika izveidots 1975. g.

Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka, ERAB (*European Bank for Reconstruction and Development, EBRD*) Banka, kas dibināta 1990. g. 15. janvārī pēc 12 *Eiropas Savienības* dalībvalstu iniciatīvas ar mērķi finansiāli veicināt un atbalstīt Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstu virzību uz tirgus ekonomiku pēc Varšavas pakta un Padomju Savienības sabrukuma. Δ izsniedz kredītu atbilstoši politiskiem un sociāliem nosacījumiem, kas veicina daudzpartiju demokrātiju un cilvēktiesību aizsardzību attīstības valstīs. Saskaņā ar statūtiem 60% Δ kredītu, garantiju un investīciju akciju kapitālā tiek novirzīti privātajam sektoram, bet 40% – valsts (publiskā) sektora vajadzībām. Δ kredīti ir paredzēti arī vides aizsardzības projektiem, infrastruktūras objektiem, mazo un vidējo uzņēmumu attīstībai.

Δ sniedz tehnisku palīdzību un konsultācijas valsts sektora pārstrukturizācijā un privatizācijā. Δ galvenā mītne atrodas Londonā (Lielbritānijā).

Eiropas Savienība, ES (*European Union, EU*) Reģionāla starptautiska organizācija, kurā ietilpst 15 Eiropas attīstītās valstis – Austrija, Beļģija, Dānija, Francija, Grieķija, Īrija, Itālija, Lielbritānija, Luksemburga, Nīderlande, Portugāle, Somija, Spānija, Vācija, Zviedrija. Šī organizācija savā attīstībā ir izgājusi visas starptautiskās ekonomiskās integrācijas pakāpes, sākot ar brīvās tirdzniecības un muitas savienības līgumiem līdz ekonomiskai savienībai. Δ izveidota 1993. g., stājoties spēkā 1992. g. 7. februārī parakstītajam Māstrihtas līgumam. Līdz ar to *Eiropas Kopiena* tika pārveidota par Δ. Organizācijai ir ekonomiski, sociāli un politiski mērķi – veicināt līdzsvarotu un noturīgu ekonomisko un sociālo attīstību, mazināt ekonomiskās un sociālās attīstības atšķirības ES teritorijā, radot ES iekšējo tirgu, apstiprināt ES identitāti starptautiskā mērogā, īstenojot kopēju ārpolitiku un drošības politiku, stiprināt ES dalībvalstu pilsoņu tiesību un interešu aizsardzību, ieviešot ES pilsonību, attīstīt ciešu sadarbību tieslietās un iekšlietās. ES paredz arvien jaunu valstu uzņemšanu.

Eiropas Savienības budžets (*EU budget*) Sabalansēts *Eiropas Savienības* (ES) ieņēmumu un izdevumu kopums, ar kura palīdzību tiek īstenota ES kopējā politika. Δ ieņēmumus veido ES iekšējie ieņēmumi (muitas nodevas, ar kurām tiek aplikts imports no valstīm, kuras nav ES dalībvalstis; lauksaimniecības preču ievadnodevas, ko maksā trešās valstis, eksportējot savu lauksaimniecības produkciju uz ES) un ES dalībvalstu iemaksas (katrā ES dalībvalstī iekasētā *pievienotās vērtības nodokļa* daļas maksājumi; iemaksas, kas ir proporcionālas valsts iekšējam kopproduktam). Lielākā ES budžeta daļa tiek izlietota lauksaimniecības, strukturālo pasākumu, ārpolitikas pasākumu un ES iestāžu finansēšanai.

Eiropas Savienības dalībvalsts (*Member State of the EU*) Valsts – Eiropas Savienības (ES) dalībiece. Kopš 1995. g. 1. janvāra ES ir 15 dalībvalstis: Austrija, Beļģija, Dānija, Francija, Grieķija, Īrija, Itālija, Lielbritānija, Luksemburga, Nīderlande, Portugāle, Somija, Spānija, Vācija un Zviedrija.

Eiropas Savienības dibināšanas līgums, Māstrihtas līgums (*Treaty on EU, Maastricht Treaty*) Viens no 4 Eiropas Savienības pamatlīgumiem, kuru 1992. g. 7. februārī Māstrihtā parakstīja 15 dalībvalstu vadītāji. Līgums stājās spēkā 1993. g. 1. novembrī un ar to tiek nodibināta *Eiropas Savienība*. Δ tiek grozīts un papildināts ar *Amsterdamas līgumu*.

Eiropas Savienības Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (*Economic and Social Committee of the EU*) Viena no *Eiropas Savienības* (ES) iestāžu padomdevējstruktūrām, kuras uzdevums ir palīdzēt Eiropas Komisijas un ES Ministru padomes darbā, pārstāvot dažādu ekonomisko un sociālo grupu, piem., rūpnieku, lauksaimnieku, darba devēju, amatnieku u. c. intereses.

Eiropas Savienības iekšējais tirgus (*internal market of the EU*) *Eiropas Savienības* (ES) telpa bez iekšējām robežām, kurā kopš 1992. g. 31. decembra ir brīva preču, personu, pakalpojumu un kapitāla aprīte ar vienotiem konkurences noteikumiem. Δ mērķis ir veicināt iedzīvotāju labklājību un ES ekonomikas ilgtspējīgu un stabilu attīstību, paaugstinot ražošanas efektivitāti, uzlabojot ES uzņēmumu konkurētspēju, kā arī nodrošinot plašākas izvēles iespējas un zemākas preču un pakalpojumu cenas ES patērētājiem.

Eiropas Savienības iestādes (*EU institutions*) Organizācijas *Eiropas Savienības* darba vadišanai – *Eiropas Savienības Ministru padome, Eiropas Parlaments, Eiropas Komisija, Eiropas kopienu tiesa, Eiropas Savienības Revīzijas palāta; Eiropas Centrālā banka.*

Eiropas Savienības kandidātvalstis (*candidate countries of the EU*) Eiropas valstis, kuras ir izteikušas vēlēšanos iestāties *Eiropas Savienībā* (ES) un kuras ir uzaicinātas piedalīties ES paplašināšanās procesā. 2002. g. par kandidātvalstīm tika uzskatītas 13 valstis: Latvija, Igaunija, Lietuva, Čehija, Slovākija, Slovēnija, Malta, Kipra, Polija, Bulgārija, Ungārija, Rumānija un Turcija.

Eiropas Savienības Kohēzijas fonds (*Cohesion Fund of the EU*) Viens no Eiropas Savienības (ES) fondiem, ar kura palīdzību tiek īstenota *Eiropas Savienības reģionālā politika*. Δ mērķis ir izlīdzināt ES dalībvalstu starpā pastāvošās ekonomiskās un sociālās attīstības atšķirības, sniedzot atbalstu vides aizsardzības

pasākumiem un transporta infrastruktūras uzlabošanai. Palīdzību no Δ var saņemt ES dalībvalstis, kuru *iekšzemes kopprodukta* rādītājs uz vienu iedzīvotāju ir zemāks par 90% no vidējā ES rādītāja. Δ tika izveidots 1993. g.

Eiropas Savienības Ministru padome (*Council of Ministers of the EU*) *Eiropas Savienības* (ES) iestāde, kurā ES dalībvalstu ministri pārstāv nacionālās intereses un lēmumu pieņemšanas procesā meklē vienprātību un kompromisus. Δ ir galvenā ES lēmējstruktūra, kuras darbu katru pusgadu vada kāda no ES prezidentūras valstīm. Δ pulcējas dažādā sastāvā atkarībā no nozares, kurā jāpieņem lēmums, piem., Ekonomikas un finanšu ministru padome, Lauksaimniecības ministru padome. Lēmumi Δ tiek pieņemti vienbalsīgi, ar vienkāršo balsu vairākumu vai ar kvalificēto balsu vairākumu, kad katrai ES dalībvalstij ir noteikts balsu skaits. Δ mītne atrodas Briselē.

Eiropas Savienības padomdevējstruktūras (*advisory bodies of the EU*) Organizācijas, kas piedalās *Eiropas Savienības* lēmumu pieņemšanas procesā – *Eiropas Savienības Reģionu komiteja*, *Eiropas Savienības Ekonomikas un sociālo lietu komiteja*.

Eiropas Savienības pamatlīgumi (*basic treaties of the EU*) Δ ir *Eiropas Savienības dibināšanas līgums*, *Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgums*, *Eiropas Ogļu un tērauda kopienas dibināšanas līgums*, *Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums*.

Eiropas Savienības paplašināšanās (*EU enlargement*) Process, kura noslēgumā *Eiropas Savienības* (ES) kandidātvalsts var kļūt par ES dalībvalsti. Sk. arī *iestāšanās Eiropas Savienībā*.

Eiropas Savienības pilsonība (*citizenship of the EU*) Ikvienam cilvēkam, kuram ir kādas *Eiropas Savienības* (ES) dalībvalsts pilsonība, ir arī Δ . Δ neatceļ un neaizstāj attiecīgās dalībvalsts pilsonību. ES pilsonim ir šādas tiesības: brīvi pārvietoties un uzturēties ES dalībvalstu teritorijā; balsot un kandidēt pašvaldību un *Eiropas Parlamenta* vēlēšanās pastāvīgā dzīves vietā; saņemt diplomātisko un konsulāro iestāžu aizsardzību citu ES dalībvalstu ārvalstu pārstāvniecībās trešajās valstīs, kurās nav pārstāvta pilsoņa valsts; iesniegt lūgumrakstu *Eiropas Parlamentā* par *Eiropas Kopienas* pārziņā esošiem jautājumiem.

Eiropas Savienības pirmsiestāšanās palīdzība (*EU pre-accession aid*) Eiropas Savienības (ES) atbalsts kandidātvalstīm, kas tiek sniegts ar trīs pirmsiestāšanās atbalsta programmām *ISPA*, *SAPARD* un *PHARE*, lai sagatavotu kandidātvalstis dalībai ES.

Eiropas Savienības pirmsstrukturālie fondi (*EU pre-structural funds*) Daļa no Eiropas Savienības pirmsiestāšanās palīdzības Latvijai u. c. ES kandidātvalstīm. Sk. arī *ISPA*, *SAPARD*, *PHARE*.

Eiropas Savienības prezidentūra (*presidency of the EU*) Atbildība par Eiropas Savienības Ministru padomes un Eiropadomes darba vadību, to katru pusgadu rotējošā secībā uzņemas viena no Eiropas Savienības dalībvalstīm.

Eiropas Savienības reģionālā politika (*Regional Policy of the EU*) Eiropas Savienības (ES) politika, kuras mērķis ir veicināt vispārēju un harmonisku ES attīstību un mazināt ES dalībvalstu vai to reģionu starpā pastāvošās ekonomiskās un sociālās attīstības atšķirības. Reģionālās politikas īstenošana ES ir balstīta uz šādiem pamatprincipiem: atbalsts tiek piešķirts reģioniem vai pasākumiem saskaņā ar ES noteiktajiem mērķiem, pamatojoties uz daudzgadējām attīstības programmām, kas tiek izstrādātas un īstenotas ciešā sadarbībā starp Eiropas Komisiju un attiecīgās ES dalībvalsts nacionālajām un reģionālajām varas institūcijām; ES finansējums tiek piešķirts kā papildinājums dalībvalstu finansējumam attiecīgo pasākumu īstenošanai. Galvenie ES reģionālās politikas īstenošanas instrumenti ir ES struktūrfondi un ES Kohēzijas fonds.

Eiropas Savienības Reģionu komiteja (*Committee of the Regions of the EU*) Viena no Eiropas Savienības iestāžu padomdevējstruktūrām, kuras uzdevums ir palīdzēt Eiropas Komisijas un Eiropas Savienības (ES) Ministru padomes darbā, pārstāvot ES dalībvalstu reģionālo un vietējo varasiestāžu intereses.

Eiropas Savienības Revīzijas palāta (*Court of Auditors of the EU*) Viena no kopējām Eiropas Savienības (ES) iestādēm, kuras uzdevums ir kontrolēt ES budžeta izpildi, pārbaudīt, vai visi ieņēmumi ir saņemti un visi izdevumi ir veikti likumīgi un pareizi un vai finanšu pārvaldība ir bijusi pareiza. Δ mītne atrodas Luksemburgā.

Eiropas Savienības strukturālās politikas pirmsiestāšanās finanšu instruments, ISPA (*Instrument for Structural Policies for Pre-accession of the EU, ISPA*) Viena no Eiropas Savienības (ES) pirmsiestāšanās palīdzības programmām, kas kopš 2000. g. sniedz atbalstu vides aizsardzības pasākumiem un transporta infrastruktūras uzlabošanai ES kandidātvalstīs, vienlaicīgi sagatavojot tās darbam ar ES Kohēzijas fondu pēc iestāšanās ES.

Eiropas Savienības struktūrfondi (*Structural Funds of the EU*) Eiropas Savienības (ES) budžeta līdzekļi, ar kuru palīdzību tiek īstenota ES reģionālā politika. ES ir izveidoti 4 struktūrfondi: *Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Eiropas Sociālais fonds, Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds, Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments.*

Eiropas Sociālais fonds (*European Social Fund*) *Eiropas Savienības struktūrfonds*, kura uzdevums ir izskaust visa veida diskrimināciju un nevienlīdzību Eiropas Savienības (ES) darba tirgū, kā arī attīstīt cilvēkresursus ES dalībvalstīs. Δ sniedz finansiālu palīdzību arodzīglībai un tālākizglītībai, jaunu darba vietu radīšanai. Fonds tika izveidots 1960. g.

Eiropas valūtas sistēma (*European Monetary System, EMS*) Reģionāla valūtas sistēma, kura tika radīta 1979. g. un kuras mērķis bija izveidot ciešāku sadarbību starp *Eiropas Kopienas* dalībvalstīm, tādējādi veicinot monetāro stabilitāti Eiropā. Δ ietvaros darbojās Eiropas Kopienas dalībvalstu *valūtas kursu* regulēšanas mehānisms, tika ieviesta *Eiropas valūtas vienība* un izveidots kredītpalīdzības mehānisms. Monetārā sistēma savu darbību pārtrauca brīdī, kad tika uzsākta *Eiropas monetārās savienības* trešā posma īstenošana.

Eiropas valūtas vienība sk. ekijs

eirozona (*euro area*) *Eiropas Savienības* (ES) dalībvalstis, kurās tiek ieviests *euro* un kurās tiek īstenota vienota *monetārā* politika Eiropas Centrālās bankas vadībā un Eiropas centrālo banku sistēmas ietvaros. 2002. g. Δ veidoja 12 ES dalībvalstis – Austrija, Beļģija, Francija, Grieķija, Itālija, Īrija, Luksemburga, Nīderlande, Portugāle, Somija, Spānija, Vācija.

ekijs, Eiropas valūtas vienība (*European Currency Unit, ECU*) *Eiropas Kopienas* norēķinu vienība, *valūtu grozs*, kas tika izveidots

1979. g. un pastāvēja *Eiropas valūtas sistēmas* ietvaros, kur Δ funkcionēja galvenokārt kā attiecību un norēķinu mērvienība Eiropas Kopienas dalībvalstu *valūtas kursu* regulēšanas un kredītpalīdzības mehānismā. Tas neeksistēja papīra naudas zīmju un monētu veidā. Valūtu grozs tika pārskatīts ik piecus gadus. Kopš 1989. g. Δ veidoja 12 valūtas noteiktā paritātē, kas tika aprēķināta pēc katras valsts iekšzemes kopprodukta un ārējās tirdzniecības īpatsvara Eiropas Kopienas kopējā ekonomikā. Δ kļuva par vienu no pasaulē norēķiniem visvairāk izmantotajām valūtām. Δ oficiāli izzuda ar *eiro* rašanos, vienu Δ pielidzīnot vienam *eiro* 1999. g.

ekoloģiskā funkcija (*environmental function*) *Uzņēmuma funkcija* – vides saglabāšana un aizsardzība, dabas resursu racionāla izmantošana.

e-komercija *sk. elektroniskā komercija*

ekonometrija (*econometrics*) Zinātne, kas izmanto datoranalīzi un modelēšanas tehniku, lai ar matemātiskiem terminiem aprakstītu saistību starp nozīmīgākajiem ekonomiskajiem lielumiem, piem., darbaspēku, kapitālu, procentu likmēm un valdības politiku, bet pēc tam pārbaudītu izmaiņu ietekmi uz ekonomiskiem scenārijiem.

ekonomija (*economy*) **1.** Racionāla materiālo vērtību, naudas līdzekļu u. c. izmantošana un šīs darbības rezultāts. **2.** *Ietaupījumi* **2.**

ekonomija no kopīgas resursu izmantošanas (*economies of scope*) Ietaupījums, kas rodas, ražojot dažādus produktus ar kopīgi izmantotiem resursiem.

ekonomika 1. (*economics*) Zinātne, kas pēta saimniecisko darbību kopumu valstī – *tautsaimniecību*. Sk. arī *makroekonomika*, *mikroekonomika*, *normatīvā ekonomika*, *pozitīvā ekonomika*. **2.** (*economy*) *Tautsaimniecība*.

ekonomikas pamatjautājumi (*basic issues of an economy*) Galvenie jautājumi, kas ir izvirzīti un pētīti ekonomikas teorijas vēsturiskajā attīstības gaitā. Viens no slavenākajiem 19. gs. ekonomistiem franču zinātnieks Leons Valrāss (*Leon Walras*) Δ dala trīs grupās – jautājumi par labumu radīšanu jeb ražošanu, jautājumi

par labumu apmaiņu jeb tirgu, jautājumi par labumu sadali jeb ekonomikas ētiku. L. Valrāss apgalvo, ka ekonomiku ir jāsāk studēt ar tirgus likumsakarību izpēti, jo tās ir objektīvas un nav atkarīgas no cilvēka gribas. 1948. g. amerikāņu ekonomists, ekonomikas 20. gs. pazīstamākās mācību grāmatas autors Pols Semjuelsens (*Paul Samuelson*) izvirza un analizē Δ – ko ražot?, kā ražot?, kam ražot? (*What? How? For whom?*)

ekonomikas pamatpretruna (*basic contradiction of economy*) Pret-runa starp cilvēka neierobežotajām vēlmēm un ierobežotajām iespējām, ko rada resursu nepietiekamība.

ekonomiskais cikls, biznesa cikls (*economic cycle, business cycle*)

1. Cikls, kura laikā ražošanas reālā apjoma augšanas periodi tautsaimniecībā mijas ar krituma periodiem, vienlaikus svārstoties ienākumu un nodarbinātības līmenim. Sk. arī *augšupeja, uzplaukums, lejupslīde, krīze, depresija*. 2. Uzņēmuma ekonomiskais cikls, kurā aktivitātes pieauguma periods mijas ar aktivitātes krituma periodu, ko atspoguļo ekonomisko rādītāju izmaiņas.

ekonomiskā savienība (*economic union*) Augstākā ekonomiskās integrācijas forma, kas paredz: 1) ekonomiskās un monetārās politikas harmonizēšanu un unificēšanu; 2) kopējo ekonomisko mērķu noteikšanu dalībvalstīm, budžetu federālisma un vienas centrālo banku sistēmas izveidošanu. Monetārās savienības ietvaros ieviešot vienotu valūtu, tiek sperts pirmais solis uz pilnu savienību (piem., *Eiropas Savienība*).

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija, ESAO (*Organization for Economic Cooperation and Development, OECD*) Organizācija, kas koordinē attīstīto valstu politiku. Δ izveidota 1961. g. no Eiropas Ekonomiskās sadarbības organizācijas, tai pievienojās arī ASV, Kanāda un Spānija. Tās mērķis ir veicināt dalībvalstu ekonomisko un sociālo labklājību, stimulēt un saskaņot to palīdzību attīstības valstīm. 30 Δ dalībvalstis 2002. g. ražoja divas trešdaļas pasaules preču un pakalpojumu. ESAO ietilpst attīstītās Eiropas un Ziemeļamerikas valstis, Japāna, Dienvidkoreja, Austrālija, Jaunzēlande, kā arī bijušās sociālisma sistēmas valstis – Čehija, Ungārija un Polija.

ekspansija sk. *augšupeja*

ekspansīvā fiskālā politika *sk.* stimulējošā fiskālā politika

eksporta aģents, eksporta pārstāvis (*export agent*) Tirdzniecības starpnieks, kas palīdz slēgt darījumus starp vienas valsts ražotājiem un eksportētājiem, specializējoties noteiktās pārdošanas jomās. Δ parasti ir noliktava ar ražotāja eksporta preču paraugiem.

eksporta cenu indekss (*export unit value index*) Statistisks rādītājs, kas raksturo eksportēto preču cenu līmeņa izmaiņas valstī pārskata periodā attiecībā pret bāzes periodu. Δ aprēķinos galvenokārt izmanto informāciju, kas iegūta no muitas kravas deklarācijām.

eksporta pārstāvis *sk.* eksporta aģents

eksporta tarifs *sk.* izvedmuita

eksports *sk.* preču eksports

eksportu apliecinošs dokuments (*export document*) Dokuments, kas apliecina preču izvešanu no valsts. Par Δ visbiežāk izmanto *muitas deklarāciju* ar atzīmi, ka preces izvestas ārpus valsts teritorijas, un starptautisko preču transporta pavadzīmi.

eksprespārskaitījums (*urgent payment order*) Pārvedums, kura *valutēšanas datums* ir diena, kad banka ir akceptējusi klienta maksājuma uzdevumu, kas iesniegts bankā līdz bankas noteiktajam laikam.

ekvivalentās likmes (*equivalent rates*) Procentu likmes, kas vienādām aizdevuma vai noguldījuma sākumsummām noteiktā laika posmā rada vienādu procentu uzkrājumu.

ekvivalentie maksājumi (*equivalent payments*) Kredīta, finanšu maksājumi ar vienādām diskontētajām vērtībām noteiktā laika momentā.

ekvivalento annuitāšu metode (*equivalent annual annuity, EAA*) *Finanšu vadībā* – metode, kura paredz izvēlēto projektu saskaņotību termiņā, kas ir viens gads. Uzņēmuma vadība izvēlas to projektu, kurš sola lielāko atdevi.

elastīgā ražošana (*flexible manufacturing*) Ražošanas tehnoloģija,

ar kuru iespējama viegla pāreja no vienas produkcijas ražošanas uz citu, izmantojot tās pašas iekārtas.

elastīgs pieprasījums (*elastic demand*) Pieprasījums, kas jutīgi reaģē uz cenas izmaiņām. Δ gadījumā cenas paaugstinājums pazemina preces pieprasījumu, līdz ar to samazinot ražotāja ienākumus. Δ raksturīgs precēm, kuras ir viegli aizstājamas ar cita veida precēm (*aizstājējprecēm*). Pieprasījums ir elastīgs, ja *pieprasījuma cenas elastības koeficients* $E > 1$.

elektroniskā banka (*electronic banking*) Sistēma, kas klientiem nodrošina darbības ar bankas kontiem no attāluma, izmantojot datoru un Interneta pieslēgumu.

elektroniskā datu apmaiņa, EDA (*electronic data interchange, EDI*) Biznesa datu apmaiņa, izmantojot noteiktu datu formātu. Δ ietver datu apmaiņu starp partneriem, kas ir savstarpēji pazīstami un parasti izmanto savstarpēju pieslēgumu, lietojot modemu.

elektroniskais naudas maks (*electronic wallet*) Tehnoloģiju kopums, kas ļauj saglabāt datorā kodētu informāciju par kredītkarti un nodrošina iepirkšanos Internetā, neievadot atkārtoti informāciju par kredītkarti.

elektroniskais paraksts (*electronic signature*) Elektronisku simbolu virkne, kas identificē elektroniskā sūtījuma autoru un kura rada, izmantojot tikai parakstītāja personīgā kontrolē esošu iekārtu. Δ funkcijas ir līdzīgas parastajam parakstam – apstiprināt attiecīgās personas identitāti.

elektroniskais pasts, e-pasts (*electronic mail, e-mail*) Ziņojumu (piem., vēstuļu, atgādinājumu, dokumentu) pārsūtīšanas sistēma starp individuāliem lietotājiem vai lietotāju grupām ar datora palīdzību. Δ darbību var ierobežot, izmantojot vietējo tīklu intranetu, vai paplašināt ar Interneta starpniecību. Ziņojumi glabājas pastkastē, kurai pieeju parasti kontrolē ar lietotāja identifikatora un paroles palīdzību. Katram Δ lietotājam ir unikāla Δ adrese.

elektroniskais sakaru tīkls (*electronic communication network, ECN*) Elektroniska sistēma, kas apvieno pircējus un pārdevējus

elektronisku tirdzniecības darījumu veikšanai. Tikls ieinteresētajām pusēm izplata informāciju par esošajiem pasūtījumiem un nodrošina šo pasūtījumu izpildi.

elektroniskā komercija, e-komercija (*electronic commerce*) Produktu un pakalpojumu pirkšana un pārdošana, kurā iesaistīti uzņēmumi un patērētāji un kura notiek ar Interneta starpniecību (sk. arī *dot-com*). Δ kategorijas ir *bizness – biznesam* (B2B), *bizness – patērētājam* (B2C), *patērētājs – patērētājam* (C2C) un *patērētājs – biznesam* (C2B). Paralēli Δ ir pazīstama arī mobilā jeb *m-komercija*.

elektroniskā nauda (*electronic cash, e-cash*) Jebkura sistēma, kas dod iespēju personai norēķināties par precēm vai pakalpojumiem ar Interneta starpniecību.

elektroniskā naudas pārsūtīšana (*electronic funds transfer, EFT*) Jebkuru naudas līdzekļu pārsūtīšana elektroniskā veidā, izmantojot elektronisko terminālu, telefonu, datoru, bankomātu vai magnētisko lenti.

elektronisko darījumu drošības standarts (*Secure Electronic Transaction, SET*) Starptautisks standarts drošiem maksājumu karšu darījumiem Internetā.

e-mazumtirdzniecība, virtuālās noliktavas (*e-tailing*) Preču piedāvājums mazumtirdzniecībai, izmantojot elektroniskos katalogus, kuri kopā veido virtuālo lielveikalu (*virtual mall*).

embargo (*embargo*) Ekonomisku vai stratēģisku iemeslu dēļ noteikts eksporta aizliegums kādai preču grupai. Δ rada smagus ekonomiskos zaudējumus valstij, kurai tas tiek noteikts. Δ tiek uzskatīts par spēcīgu ekonomisku un politisku sankciju ar mērķi izdarīt politisku spiedienu, starptautiski nosodīt valsti vai pārtraukt ar to ekonomiskās attiecības. Δ attiecināšana uz visu eksportu ir boikots.

e-medijs (*e-media*) Vide, kuru izmantojot, tiek pārraidīta vai nosūtīta informācija *Internetā*, piem., Interneta mājas lapa, portāli.

EMI sk. Eiropas Monetārais institūts

emigrācija (*emigration*) Darbspējīgo iedzīvotāju izceļošana no valsts, kas galvenokārt notiek ekonomisku, politisku, reliģisku vai

personiska rakstura iemeslu dēļ. Δ rezultātā valsti samazinās kopējā produkcijas izlaide, bet pieaug reālās algas lielums. Lieli Δ vilņi parasti ir vērojami nozīmīgu politisku satricinājumu rezultātā (kari, revolūcijas, apvērsumi). Mūsdienų pasaulē sarežģījumus rada augsti kvalificētā darbaspēka aizplūšana uz ārvalstīm. Sk. *smadzeņu noplūde*.

emisija (*issue*) Kādas vērtības izlaišana apgrozībā, piem., naudas vai vērtspapīru Δ. P u b l i s k a Δ (*public issue*) – Latvijā – tikai valsts, pašvaldību, Latvijas Bankas vai atklātās akciju sabiedrības *aizstājamo vērtspapīru* izlaide publiskajam piedāvājumam un apgrozībai. S l ē g t a Δ (*closed issue*) – tādu akciju sabiedrības vērtspapīru izlaide, kurus nevar piedāvāt publiskai apgrozībai.

emisijas apjoms (*issue amount*) Kopējā viena obligāciju laidiena *nominālvērtība*.

emisijas banka sk. **centrālā banka**

emisijas konts (*issue account*) Vērtspapīru uzskaites konts *Latvijas Centrālajā depozitārijā*, kurā iegrāmatots viss *aizstājamo vērtspapīru* kopums un kurā ieraksti tiek izdarīti, iegrāmatojot vai dzēšot vērtspapīru emisijas.

emisijas prospekts (*prospectus*) Dokuments, kurā atrodama detalizēta informācija par *emitentu* un vērtspapīriem, ko tas piedāvā publiskajā apgrozībā.

emisijas saldo (*change in money supply*) Valsts centrālās bankas emisijas operācijās radītā apgrozījuma rezultāts, kas atspoguļo kopējā naudas daudzuma izmaiņas valstī kādā noteiktā periodā.

emitents (*issuer*) Juridiskā persona, kas savā vārdā emitē (laiž apgrozībā) vērtspapīrus.

emocionālā sniega bumba (*emotional roller-coaster*) žarg. Process, kurā uzņēmums piesaista *riska kapitālu*, veic publisko piedāvājumu, pērk vai pārdod uzņēmumu, veic *akciju pārdošanu vadībai* vai *vadības akciju iepirkumu*, kā arī citas līdzīgus darījumus. Līdz ar to uzņēmuma vērtība būtiski palielinās vai samazinās bez nozīmīgām izmaiņām finanšu pamatdarbībā. Šo parādību izraisa investoru pieņēmumi par uzņēmumu, kas ir balstīti uz emocijām, nevis racionālu analīzi.

EMS sk. **Eiropas valūtas sistēma**

Engela likums (*Engels' law*) Likums, kurš nosaka, ka, palielinoties patērētāju ienākumiem, lielākā mērā pieaug pieprasījums pēc *greznumprecēm*, mazākā mērā pēc *pirmās nepieciešamības precēm*, un samazinās pieprasījums pēc *mazvērtīgām precēm*. Šo likumu formulēja vācu statistiķis Gustavs Engels (*Gustav Engel*).

ēnu ekonomika (*hidden economy, shadow economy*) Ekonomiskas darbības, kas dod ienākumus, bet netiek reģistrētas valsts nodokļu, sociālās apdrošināšanas u. c. institūcijās un neatspoguļojas valsts statistikā. Δ ietver likumā atļautas, bet neuzskaitītas darbības, kuru mērķis ir izvairīšanās no nodokļiem un kuras dēvē par pelēko ekonomiku. Šādas darbības ir, piem., algas maksāšana aploksnēs, mazāku ienākumu uzrādīšana, peļņas slēpšana grāmatvedības izdevumu postežos, kā arī alkohola, degvielas un tabakas kontrabanda. Par Δ uzskatāma arī *melnā ekonomika*, kas ietver nelegālo uzņēmējdarbību.

eņģelis (*angel*) *žarg.* Potenciālais investors, kas meklē iespēju ieguldīt līdz 50 000 latu.

e-pasts *sk.* elektroniskais pasts

ERAB *sk.* Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka

e-reklāma (*e-advertisement*) Apmaksāta informācija, kas tiek izvietota *e-medijos*, piem., reklāmkarogos un uznirstošos logos.

ERP *sk.* uzņēmuma resursu plānošana

ES *sk.* Eiropas Savienība

ESAO *sk.* Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija

ES *acquis communautaire* (fr. – *EU acquis communautaire*) Tiesību un pienākumu kopums, kas ir saistošs *Eiropas Savienības* (ES) dalībvalstīm. Δ veido *Eiropas kopienas* tiesību akti un tiesību akti, kas pieņemti ES kopējās ārējās un drošības politikas, kā arī sadarbības iekšlietās un tieslietās ietvaros, piem., Eiropas Kopienų dibināšanas līgumi, Māstrihtas līgums, Amsterdamas līgums, regulas, direktīvas.

Euratom *sk.* Eiropas Atomenerģijas kopiena

Eurex Deutschland *sk.* Vācijas Biržas sistēma

Europol (*Europol*) Eiropas policijas iestāde, kura izveidota saskaņā ar Māstrihtas līgumu un kuras galvenais uzdevums ir atbalstīt organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas pasākumus Eiropas Savienības dalībvalstīs, izmantojot informācijas vākšanas un analīzes metodes un nododot savāktu informāciju attiecīgajām izmeklēšanas iestādēm, kā arī atbalstīt dalībvalstu izmeklēšanas pasākumus, nepieciešamības gadījumā izveidojot kopīgas izmeklētāju atbalsta grupas.

F

fakss (*facsimile, FAX*) Elektroniska sakaru sistēma rokrakstu, grafisku materiālu un fotogrāfiju pārsūtīšanai un saņemšanai, izmantojot pieslēgumu tālruņa līnijai. Raidierīce nosūtāmo dokumentu skenē un pārvērš analogsignālā vai ciparsignālā, bet uztvērējierīce šo signālu atveido kā dokumenta kopiju.

faktiskā maksātnespēja (*de facto insolvency*) Stāvoklis, kad institūcija nespēj izpildīt savas parādsaistības līdz *maksātnespējas* lietas ierosināšanai.

faktiskās izmaksas (*actual cost*) *Izmaksas*, kas veidojas ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesā.

faktiskās vadības vieta *sk. efektīvās pārvaldes vieta*

faktorings *nevēl., sk. faktūrkreditēšana*

faktūrkreditēšana (*factoring*) Tirdzniecības darījumu paveids, kura rezultātā banka pērk klienta rēķinus ar nosacījumu, ka banka tos nekavējoties apmaksā līgumā noteiktajā apjomā (parasti 80%) no nosūtīto preču vērtības, bet pārējā daļa (atskaitot procentus par kredītu) tiek samaksāta vēlāk atbilstoši līguma noteikumiem. Banka apmaksā klienta rēķinus neatkarīgi no tā, vai bankā ir ienākusi samaksa no pircēja. Tādējādi banka faktiski kredītē sava klienta apgrozāmā kapitāla apriņķi.

fakultatīvā pārapsdrošināšana (*facultative reinsurance*) Pārapsdroši-

nāšanas veids – *tiešais apdrošinātājs* pārapdrošina katru apdrošināšanas polisi un katru tajā iekļauto risku atsevišķi.

Fannie Mae žarg., sk. Federālā Hipotekāro kredītu asociācija

Federālā Hipotekāro kredītu asociācija (*Federal National Mortgage Association, FNAMA*) Neatkarīga aģentūra ASV, kuras galvenā funkcija ir atpirkt nekustamā īpašuma aizdevumus no bankām, fondiem, nekustamā īpašuma sabiedrībām un apdrošināšanas sabiedrībām. Tās mērķis ir papildināt šīs finanšu institūcijas ar nepieciešamajiem līdzekļiem privātā nekustamā īpašuma aizdevumiem.

federālais nodoklis (*federal tax*) *Nodoklis* federālās valstīs, kur aplikšanu ar nodokļiem parasti organizē divos līmeņos. Δ iekasē valsts centrālā valdība federācijas vai konfederācijas līmenī. Sk. arī *lokālais nodoklis*.

federālā krājaizdevu sabiedrība (*federal credit union*) *Krājaizdevu sabiedrība*, kas darbojas saskaņā ar federālas valdības izsniegtu licenci, piem., ASV.

Federālā rezervju sistēma (*Federal Reserve System*) ASV *centrālo banku* sistēma, kas sastāv no 12 federālo rezervju bankām, valdes un tirgus operāciju komitejas. Δ kā lielākās pasaules tautsaimniecības – ASV – uzraudzības institūcijai ir liela ietekme uz pasaules finanšu tirgiem. Galvenais monetārās politikas instruments ir ASV dolāru *bāzes likmes* maiņa, tā atbilst *refinansēšanas procentu likmei* jeb tautsaimniecības resursu cenai.

federālo rezervju sistēma *Fedwire* (*federal reserve system – Fedwire*) Ātrdarbības elektroniskais pieslēgums ASV starp 12 federālajām bankām un Valsts kasi. To lieto, lai pārsūtītu lielas savas un savu klientu naudas summas.

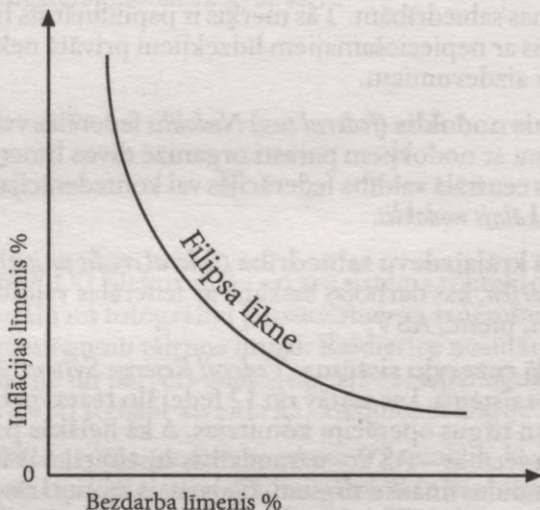
FIFO metode *sk. tiešsecības metode*

fiksēšana (*ratchet*) Mehānisms, ar kura palīdzību uzņēmuma vadībai piederošo akciju īpatsvars var tikt palielināts vai samazināts, prognozējot dažādus notikumus uzņēmuma attīstībā. Δ var tikt īstenota, slēdzot līgumus starp akcionāriem, no kuriem daži ir uzņēmuma vadībā. Δ parasti izmanto, ja uzņēmuma atdeve nozīmīgi atšķiras no investora sagaidāmās atdeves. Sk. arī *kapitāla fiksēšana*.

fiktīvs vekselis *sk. bronzas vekselis*

filiāle (*branch*) Uzņēmuma daļa ar noteiktu organizatorisku patstāvību, kura ir teritoriāli atdalīta no galvenā uzņēmuma atrašanās vietas.

Filipsa likne (*Phillips curve*) Bezdarba un inflācijas savstarpējā – apgriezti proporcionālā – atkarība, kuru aprakstīja britu ekonomists A. V. Filips (A. W. Phillips) un kura darbojas īstermiņa periodā.

Vertikālā ass zīmējumā attēlo cenu līmeņa izmaiņas jeb inflāciju, bet horizontālā ass attēlo bezdarba līmeni. Bezdarba līmeņa samazinājums, palielinoties *kopējā pieprasījuma* apjomam, ir saistīts ar darba algas un līdz ar to arī ar inflācijas pieaugumu. Turpretī bezdarba pieaugums un pieprasījuma kritums ir saistīti ar darba algas samazināšanos.

finansēšana (*financing*) 1. Naudas plūsma pēc neatmaksas principa, piem., no valsts vai pašvaldību budžetiem tiek finansētas skolas, slimnīcas u. c. budžeta iestādes. 2. Uzņēmuma apgāde ar naudas līdzekļiem, izmantojot pašu avotus – nesadalīto peļņu un rezerves (*pašfinansēšana, iekšējā finansēšana*) vai piesaistot svešu kapitālu ar *kredītu, vērtspapīru emisiju* u. c. (*ārējā finansēšana*).

finansiālais rezultāts (*financial result*) Uzņēmējdarbības rezultāts naudas izteiksmē – *peļņa* vai *zaudējumi* pārskata periodā.

finansīāli neatkarīgs uzņēmums (*ungeared/unleveraged firm*)

Uzņēmums, kurš uzņēmējdarbības finansēšanai neizmanto aizņemtus līdzekļus, bet izmanto tikai *pašu kapitālu*.

finanšu aktīvi (*financial assets*) Ikviens grāmatvedības *balances aktīvs*, kas ir pakļauts valūtas, procentu u. c. tirgus riskiem. Δ klasificē šādi: 1) nauda; 2) no līguma izrietošas tiesības saņemt no cita uzņēmuma naudu vai citu Δ objektu; 3) no līguma izrietošas tiesības apmainīties ar finanšu instrumentiem ar citu uzņēmumu izdevīgos apstākļos; 4) cita uzņēmuma pašu kapitāla instrumenti.

Finanšu grāmatvedības standartu komiteja (*Financial Accounting Standards Board, FASB*) Neatkarīga organizācija ASV, kas no 1973. g. izstrādā grāmatvedības standartus privātā sektora uzņēmumiem. Δ standartus oficiāli atzīst *Vērtspapīru un biržas komisija*, kā arī *Amerikas Sertificēto grāmatvežu institūts*.

finanšu institūcija (*financial institution*) Uzņēmums (uzņēmējaisabiedrība), kas nodibināts, lai sniegtu finanšu pakalpojumus, veiktu apdrošināšanas operācijas vai iegūtu līdzdalību citu uzņēmumu pamatkapitālā.

finanšu instruments (*financial instrument*) Jebkurš līgums, kas vienam uzņēmumam rada *finanšu aktīvus*, bet citam uzņēmumam – *finanšu saistības* vai *pašu kapitāla instrumentu*.

finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts (*results of translation of financial instruments*) Finansiālais rezultāts – peļņa vai zaudējumi, ko aprēķina, pārvērtējot ārvalstu valūtas un tirdzniecības nolūkā turētos vērtspapīrus u. c. finanšu instrumentus, kā arī pārvērtējot pārdošanai pieejamos finanšu instrumentus atbilstoši to patiesajai vērtībai.

finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi (*profit/loss on dealing with financial instruments*) Peļņa vai zaudējumi no tirdzniecības ar ārvalstu valūtu un tirdzniecības nolūkā turētiem vērtspapīriem u. c. finanšu instrumentiem, to skaitā *atvasinātajiem līgumiem*.

finanšu izmaksas (*financial costs*) *Finanšu vadībā* – naudas plūsma, kas saistīta ar kredīta procentu atmaksu.

finanšu lizings, izpirkumnoma (*finance lease*) Lizinga veids, kreditēšana, kuru veic atbilstoši *UNIDROIT Konvencijā par*

starptautisko finanšu lizingu noteiktiem pamatprincipiem. Δ līgums tā darbības laikā netiek laužts. Δ no *operatīvā lizinga* atšķiras ar to, ka *lizinga objekts* lizinga līgumā noteiktā termiņa beigās pāriet lizingaņēmēja īpašumā – tas ir lizings ar izpirkuma tiesībām (*leasing with sale*). Visu ar Δ saistīto izdevumu risku sedz lizingaņēmējs. Δ paveidi ir pilna servisa lizings, neto lizings, neatceļamais lizings, atgriezeniskais lizings, privatizācijas lizings, starptautiskais lizings. **A t g r i e z e n i s k a i s l i z i n g s**, *netiešais lizings* (*leaseback, indirect leasing*) – Δ paveids, kura gadījumā mainās lizinga objekta īpašnieks, bet nemainās lizinga objekta fiziskā atrašanās vieta, jo lizingaņēmējs un objekta pārdevējs ir viena un tā pati persona. **N e a t c e ļ a m a i s l i z i n g s** (*noncancelable leasing*) – Δ paveids, kas raksturīgs ar to, ka lizinga līguma nosacījumi nav grozāmi, lai gan pēc būtības šis paveids ir identisks neto lizingam. **N e t o l i z i n g s** (*net leasing*) – Δ paveids, kurā lizingaņēmējs ar paša līdzekļiem sedz visas izmaksas, kas saistītas ar lizinga objekta uzturēšanu, apkalpošanu, apdrošināšanu lizinga līguma darbības laikā. **P i l n a s e r v i s a l i z i n g s** (*full-service leasing*) – Δ paveids, kam raksturīga lizinga objekta pilna apkalpošana visā līguma darbības laikā. **P r i v a t i z ā c i j a s l i z i n g s** (*privatisation leasing*) – Δ paveids, kur tiek slēgts lizinga līgums par lizinga objekta privatizāciju. **S t a r p t a u t i s k a i s l i z i n g s** (*international leasing*) – Δ paveids, kura dalībnieki ir dažādu valstu iedzīvotāji.

finanšu menedžments sk. **finanšu vadība**

Finanšu ministrija (*Ministry of Finance*) Latvijas Republikā – valsts pārvaldes iestāde, ar kuras palīdzību valdība realizē finanšu politiku. Tās kompetencē ir *valsts budžeta* izstrāde, *nodokļu* un muitas jautājumi, normatīvo aktu projektu sagatavošana u. c. Δ ir atbildīga par *Valsts kases* un *Valsts ieņēmumu dienesta* darbību.

finanšu pakalpojumi (*financial services, banking, banking operations, banking transactions*) Kredītiestāžu klientu uzdevumā un labā veiktas darbības. Izplatītākie Δ veidi ir: 1) noguldījumu u. c. atmaksājamo līdzekļu piesaistišana; 2) kredītēšana; 3) skaidrās un bezskaidrās naudas maksājumu un norēķinu veikšana; 4) bezskaidras naudas maksāšanas līdzekļu izlaišana un apkalpošana; 5) tirdzniecība ar naudas tirgus instrumentiem – valūtu,

finanšu līgumiem, vērtspapīriem; 6) *uzticības darījumi*; 7) galvojumu u. c. saistību aktu izsniegšana; 8) vērtspapīru glabāšana un pārvaldīšana; 9) vērtību glabāšana; 10) starpniecības pakalpojumi finanšu instrumentu tirgū; 11) konsultācijas finanšu jautājumos, informācijas sniegšana.

finanšu pārskats (*financial statement*) Grāmatvedības pārskats, dokuments, kas atspoguļo uzņēmuma saimniecisko darbību noteiktā laika posmā. Pamatojoties uz Latvijas Republikas likumu "Par uzņēmumu gada pārskatiem", Δ sastāv no *balances, peļņas vai zaudējumu aprēķina, naudas plūsmas pārskata, pašu kapitāla izmaiņu pārskata* un pielikumiem. **Saīsinātais Δ** (*condensed financial statement*) – dokuments, kas sniedz auditēto Δ kopsavilkumu par finanšu darbības rezultātu būtiskākajiem aspektiem un ir paredzēti konkrētiem lietotājiem. **Starpposmu Δ vai informācija** (*interim financial statement or information*) – Δ, kas sagatavots pārskata perioda starplaikā (parasti reizi ceturksnī vai pusgadā), tajā ietvertā informācija apjoma ziņā var būt mazāka nekā pilnajos Δ. **Salīdzinošais Δ** (*comparative financial statement*) – iepriekšējā perioda Δ atlikumi un pielikumi, kas iekļauti pašreizējā perioda Δ, tomēr tos var aplūkot arī atsevišķi. Ja Δ ietver salīdzinošo Δ, auditors sniedz savu atzinumu par abiem Δ periodiem.

finanšu pārskatu apgalvojumi (*financial statement assertions*) Apgalvojumi, kurus ir izteikusi uzņēmuma vadība un kuri ir uzrādīti finanšu pārskatos. Δ veido apgalvojumi par esamību, tiesības un saistības, notikšana, pilnīgums, novērtējums, precizitāte un atspoguļošana. **Apgalvojums par atspoguļošanu** (*assertion on presentation and disclosure*) – apgalvojums par to, ka noteiktā *finanšu pārskatu* pozīcija ir atspoguļota, klasificēta un aprakstīta saskaņā ar noteikto *finanšu pārskatu sagatavošanas standartu un likumu bāzi*. **Apgalvojums par esamību** (*assertion on existence*) – apgalvojums par finanšu pārskatu sastādīšanas datumā esošo *aktīvu* vai *pasīvu*. **Apgalvojums par novērtējumu** (*assertion on valuation*) – apgalvojums par to, ka *aktīvs* vai *pasīvs* ir atspoguļots pēc to vērtības. **Apgalvojums par notikšanu** (*assertion on occurrence*) – apgalvojums par to, ka darījums, kas noticis *finanšu pārskatos* atspoguļotajā periodā, attiecas uz uzņēmumu. **Apgalvojums par pilnīgumu** (*assertion on completeness*) –

apgalvojums par to, ka uzņēmuma finanšu pārskatos nav neatspoguļota aktīva, pasīva, darījuma vai cita neatklāta notikuma. **Apgalvojums par precizitāti** (*assertion on measurement*) – apgalvojums par to, ka darījums ir uzrādīts atbilstošajā vērtībā, kā arī ieņēmumi un izdevumi ir atspoguļoti periodā, kurā tie radušies. **Apgalvojums par tiesībām un saistībām** (*assertion on rights and obligations*) – apgalvojums par to, ka aktīvs pieder uzņēmumam un pasīvs attiecas uz uzņēmumu *finanšu pārskatu* sastādīšanas datumā.

finanšu pārskatu sagatavošanas standartu un likumu bāze (*financial reporting framework*) Galvenie likumi un standarti, kas nosaka, pēc kādām prasībām tiek sastādīti finanšu pārskati. Piem., finanšu pārskatus sastāda atbilstoši *Starptautiskajiem grāmatvedības standartiem*, vietējiem grāmatvedības standartiem, vietējiem likumiem vai citām prasībām, kuras pieprasa augstākstāvoša vai valsts institūcija.

finanšu risks (*financial risk*) Risks, kas saistīts ar uzņēmuma aizņēmumiem, uzņēmuma spēju tos atmaksāt vai veikt regulārus procentu maksājumus. Ja uzņēmuma naudas plūsma nav pietiekama, Δ var novest pie uzņēmuma aktīvu konfiskācijas vai *bankrota*. Δ ietver *kreditrisku, procentu risku, ārvalstu valūtas risku, izdevīguma zaudēšanas risku*.

finanšu saistības (*financial liabilities*) Ikviens grāmatvedības *bilances pasīvs*, kas ir pakļauts valūtas, procentu u. c. tirgus riskiem. Δ klasificē šādi: 1) saistības nodot naudu vai kādu citu finanšu aktīvu citam uzņēmumam; 2) saistības apmainīties ar finanšu instrumentiem ar citu uzņēmumu neizdevīgos apstākļos. Sk. arī *īstermiņa saistības, ilgtermiņa saistības*.

finanšu sistēma (*financial system*) Finanšu institūciju sistēma valstī (piem., *finanšu starpnieki*, fondu birža, valsts kase), kas tiek izmantota finanšu darījumu noslēgšanai, *aktīvu* un *risku* apmaiņai.

finanšu starpniecība (*financial intermediation*) Process, kura gaitā notiek naudas resursu pārdale no personām, kas vēlas saglabāt daļu sava ienākuma nākotnes patēriņa mērķiem, pie tām personām, kuras cenšas saņemt aizņēmumus investīciju preču iepirkumiem nākotnes ražošanas mērķiem.

finanšu starpnieks (*financial intermediary*) Finanšu institūcija, kuras funkcijās ietilpst mājsaimniecību naudas līdzekļu akumulācija un turpmākais to piedāvājums uzņēmumiem. Δ iedalā 3 grupās – kredītiestādes, apdrošināšanas un investīciju institūcijas. Kredītiestādes (*komerbankas, krājīestādes*) nodarbojas ar noguldījumu pieņemšanu. Apdrošināšanas institūcija (apdrošināšanas kompānijas, pensiju fondi) akumulē līdzekļus *apdrošināšanas prēmiju* veidā. Investīciju institūcijas (*naudas tirgus ieguldījumu fondi, ieguldījumu fondi*) piesaista līdzekļus, emitējot vērtspapirus.

finanšu struktūra (*financial structure*) Visu *postežu* kopums, kas ir atspoguļots grāmatvedības *balances* labajā pusē – *pasīvā*.

finanšu sviras vadības akciju iepirkums *nevēl., sk. jaunās vadības veikta akciju iegāde ar aizņēmumu*

finanšu sviras vadības akciju izpirkums *nevēl., sk. vadības veikts akciju izpirkums ar aizņēmumu*

finanšu tirgus (*financial market*) 1. Tirgus institūciju kopums, kas virza naudas līdzekļu plūsmu no uzkrājumu īpašniekiem pie aizņēmējiem (debitoriem). 2. Starptautiskais tirgus jeb ekonomisko attiecību kopums, kur notiek darījumi ar dažādiem *finanšu instrumentiem* (naudu, vērtspapīriem, noguldījumiem, kredītiem, finanšu līgumiem) atbilstoši tirgus pieprasījumam un piedāvājumam.

Finanšu un kapitāla tirgus komisija, FKTK (*Financial and Capital Market Commission, FCMC*) Neatkarīga valsts institūcija Latvijā, kuras darbības mērķis ir veicināt ieguldītāju, noguldītāju un apdrošināto personu interešu aizsardzību un finanšu un kapitāla tirgus attīstību un stabilitāti. Δ pārrauga vērtspapīru tirgu, kredītiestādes un apdrošināšanas sabiedrības. Δ uzsāka darbību 2001. g. 1. jūlijā, pārņemot triju uzraudzības institūciju – Vērtspapīru tirgus komisijas, Latvijas Bankas un Apdrošināšanas tirgus komisijas – funkcijas.

finanšu vadība, finanšu menedžments (*financial management*) 1. Disciplīna, kura pēta jautājumus, kas saistīti ar investīciju un finanšu lēmumu pieņemšanu, ilgtermiņa investīciju lēmumu pamatošanu un efektīvu finansēšanas avotu izvēli. 2. Valsts finanšu politikas vadišana, kas ietver ieņēmumu un izdevumu

plānošanu, resursu koordinēšanu, finanšu likumdošanas izveidi un budžeta sastādīšanu, nodokļu iekasēšanas organizēšanu, kā arī valsts aizņēmumu veikšanas un to atdošanas organizēšanu. **3. Uzņēmuma funkcija** – ieņēmumu un izdevumu plānošana, nodrošināšana ar finanšu resursiem, tirās peļņas izlietojuma plānošana.

finanšu vadības mērķi (*aims of financial management*) Praktiskie finanšu vadības mērķi ir finanšu un ekonomisko procedūru un aprēķinu lietošana ilgtermiņa investīciju novērtēšanā, analītisku un praktisku paņēmieni lietošana, lai novērtētu kapitālieguldījumu projektus.

finanšu vadības objekti (*objects of financial management*) Kategorijas, kuras pēta finanšu vadība: 1) projekti jeb uzņēmumu investīciju un finanšu darbība; 2) uzņēmums, tā vērtība un rīcība lēmumu pieņemšanā projektu īstenošanas jebkurā stadijā no sākuma līdz beigām.

firma (*firm*) **1.** Nosaukums, ar kuru *komersants* veic komerciālas darbības saskaņā ar reģistrācijas valsts likumiem. Komersanta tiesības uz Δ ir absolūtas un ir spēkā pret jebkuru trešo personu. **2.** Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas *Komercreģistrā* ierakstīts komersanta nosaukums, ko viņš izmanto komercdarbībā. **3. Uzņēmums.**

fiskālā caurskatāmība (*fiscal transparency*) Situācija, kad ar nodokli apliek nevis pašu uzņēmumu, bet gan šī uzņēmuma dalībniekus. Piem., par personālsabiedrības peļņu vairākās valstīs nodokli maksā nevis pati personālsabiedrība, bet gan tās dalībnieki.

fiskālais gads (*fiscal year*) Valdības finanšu gads, divpadsmit mēnešu pārskata periods, kuram tiek plānots *valsts budžets*. Latvijā Δ sākums sakrīt ar kalendārā gada sākumu, taču citās valstīs tas var atšķirties, piem., Lielbritānijā Δ ilgst no 6. aprīļa līdz nākamā gada 5. aprīlim, bet ASV – no 1. oktobra līdz nākamā gada 30. septembrim.

fiskālā politika (*fiscal policy*) Valsts budžeta izmantošana, lai ietekmētu valsts *kopējos izdevumus* un vietējo preču *kopējo pieprasījumu*. Δ ir viens no valsts ekonomiskās politikas pamatveidiem. Δ mērķi ir: 1) makroekonomiskā stabilitāte; 2) efektīva resursu

sadale; 3) valsts ekonomiskā izaugsme; 4) taisnīga ienākumu sadale. Δ instruments ir *valsts kopbudžets: valsts ieņēmumi*, galvenokārt nodokļi, un *valsts izdevumi*. Δ iedala *kavējošā* (bremzējošā, restriktīvā) un *stimulējošā* (ekspansijas). Sk. arī *automātiskā fiskālā politika*.

fiskāls (*fiscal*) Tāds, kas attiecas uz valsts ieņēmumiem.

fiziokrātu skola (*physiocratic school*) Ekonomikas teorijas virziens, kurš izveidojās Francijā 18. gs. vidū. Fiziokrāti atzina lauksaimniecību par visienesīgāko tautsaimniecības nozari un uzskatīja, ka visi sabiedriskās dzīves fakti un ekonomiskie procesi ir savstarpēji saistīti. Fiziokrātu skolas ievērojamākie pārstāvji bija francūži Fransuā Kenē (*Francois Quesnay*), Pjērs le Pezāns de Bogilbērs (*Pierre le Pesant de Boisguilbert*) un markīzs de Mirabo (*Victor de Ricceti Mirabeau*).

fiziskais kapitāls *sk. nefinanšu kapitāls*

fiziska persona (*natural person, physical person*) Cilvēks kā civiltiesisko attiecību dalībnieks un tiesību un pienākumu īsteno-tājs. Sk. arī *juridiska persona*.

fjūčera darījums *nevēl., sk. biržā tirgotais nākotnes līgums*

FKTK *sk. Finanšu un kapitāla tirgus komisija*

FM *sk. Finanšu ministrija*

fokusēšanas stratēģija *sk. koncentrētā stratēģija*

fonda pārvaldītājs (*fund manager*) Persona vai uzņēmums, kas izlemj, kā ieguldit *ieguldījumu* *fonda* līdzekļus, seko tirgus attīstībai, pērk un pārdod fondā iekļautos vērtspapīrus un sniedz informāciju *fonda* ieguldītājiem. Par šo darbību Δ saņem komisijas maksu.

fonds (*fund*) **1.** Kapitāla uzkrājums, rezerve. **2.** Noteiktam mērķim paredzēti naudas līdzekļi, vērtspapīri vai citas materiālas vērtības. **3.** Organizācija vai iestāde, kas sniedz materiālu palīdzību, piem., Kultūrkapitāla fonds.

f fondu birža (*stock exchange*) *Birža*, kurā notiek darījumi ar vērtspapīriem. Δ pērk un pārdod akciju sabiedrību akcijas un obligācijas, kā arī valsts parādzīmes. Latvijā vienīgā Δ ir *Rīgas Fondu birža*.

forekss *sk.* valūtas birža

forfeitings *sk.* akceptēta vekseļa kredits

formāla organizācija (*formal organization*) Valsts reģistrēta organizācija, kas radīta, lai sasniegtu noteiktus mērķus, un darbojas pēc īpaši izstrādātiem noteikumiem. Tai ir noteikta struktūra ar vadības centru, plānotu atbildības un pilnvaru sadalījumu. *Sk. arī neformāla organizācija.*

“formas pakļaušana saturam” princips gada pārskata sastādīšanā (*form exposure to matter principle in preparing the annual report*) Uzņēmuma saimniecisko darījumu atspoguļošana grāmatvedībā, ņemot vērā to ekonomisko būtību, nevis tikai juridisko formu.

forward darījums *nevēl., sk.* ārpusbiržas nākotnes darījums

franka zona (*franc zone*) Monetārā savienība Āfrikas Finanšu kopienas (*CFA*) ietvaros, radās 60. gadu sākumā līdz ar franko-fono Āfrikas valstu dekolonizāciju. 8 Rietumāfrikas un 6 Centrālāfrikas valstis saglabāja savu nacionālo valūtu fiksētu paritāti no 1948. līdz 1994. g. (0,02 Francijas franki pret 1 *CFA* franku). Δ koordinē Francijas Banka. Pēc pārejas uz eiro 2002. g. Francijas Banka turpina nodrošināt *CFA* franka konvertējamību.

franks (*franc*) Naudas vienība, izveidota Francijā, vēlāk izmantota Beļģijā, Luksemburgā, Šveicē un 14 Āfrikas (*franka zonas*) valstīs. Parasti ar Δ saprot Francijas nacionālo naudas vienību. Δ pirmoreiz parādījās 1360. g. zelta monētas veidā un pēc Lielās franču revolūcijas oficiāli kļuva par Francijas nacionālo naudas vienību. Δ ietilpa *SDR* grozā. Ar 2002. g. Eiropas valūtas savienības dalībvalstis Δ aizstāts ar *eiro*.

frikcionālais bezdarbs *sk.* darbmaiņas bezdarbs

FTP *sk.* datņu pārsūtīšanas protokols

fundamentālā analīze (*fundamental analysis*) Vērtspapīru analīze, kas balstīta uz detalizētu uzņēmuma finanšu pamatrādītāju, piem., apgrozījuma, peļņas, *ienesīguma* u. c. izvērtēšanu. *Sk. arī tehniskā analīze.*

funkcionālā struktūra (*funcional structure*) Organizācijas uzbūve, kur sadalījums nodaļās atbilst nodaļas pienākumiem jeb funkcijām, piem, ražošanas, realizācijas, sagādes, finanšu nodaļas.

G

G7 (*Group of Seven, G7*) 7 pasaules spēcīgāko valstu (ASV, Japāna, Vācija, Francija, Lielbritānija, Kanāda, Itālija) grupa, neformāls starptautisks veidojums. Δ valstu vadītāji pulcējas ik gadu kopš 1975. g., bet kopš 1977. g. sanāksmēs piedalās Eiropas Komisijas priekšsēdētājs. Sanāksmēs tiek skatīti aktuāli pasaules politikas un ekonomikas jautājumi, kā arī vispārējas problēmas. 1997. g. uz sanākumi pirmo reizi tika uzaicināts Krievijas prezidents, pārvēršot Δ par apvienību G8 jeb G7+1. 20. gs. pēdējā ceturtdaļā Δ ir veikusi nozīmīgu pasaules ekonomikas stabilizācijas procesu, uzlabojot politikas koordināciju starp Ziemeļameriku, Eiropu un Japānu.

gada pārskats (*annual report*) Atbilstoši Latvijas Republikas likumiem "Par grāmatvedību", "Par uzņēmumu gada pārskatiem" u. c. normatīvajiem aktiem uzņēmuma grāmatvedības pārskats, kas atspoguļo uzņēmuma *aktīvus, pasīvus* un *finanšu darbības rezultātus* pārskata perioda beigās un kas ir publiski pieejams ikvienam interesentam, taču galvenokārt domāts akcionāriem, esošajiem un potenciālajiem klientiem, piegādātājiem un biznesa partneriem. Δ sastāv no finanšu pārskata, auditora ziņojuma un vadības ziņojuma par uzņēmuma attīstību pārskata gadā. Kredītiestādes un apdrošināšanas sabiedrības Δ sastāda, vadoties pēc citiem likumiem un *Finanšu un kapitāla tirgus komisijas* izdotajiem noteikumiem. Δ galvenais mērķis – sniegt patiesu un skaidru priekšstatu par uzņēmuma līdzekļiem, saistībām, tā finansiālo stāvokli, peļņu vai zaudējumiem un naudas plūsmu pārskata periodā.

gada pārskata revīzija (gada pārskata audits) (*auditing of the annual report*) Uzņēmuma gada pārskata revīzija, kas veicama, ja uzņēmuma, uzņēmējsabiedrības rādītāji pārsniedz divus no Latvijas Republikas likuma "Par uzņēmumu gada pārskatiem" 54. panta 2. daļas kritērijiem: bilances kopsumma – 100 000 latu; neto apgrozījums – 200 000 latu; gada vidējais darbinieku skaits – 25. Kredītiestāžu Δ tiek veikta, pamatojoties uz Latvijas Republikas "Kredītiestāžu likumu".

gadskārtējais valsts budžeta likums (*Annual State Budget Act*) Likums, ko Latvijas Republikas Saeima pieņem ik gadu, nosakot *valsts budžeta* ieņēmumus un izdevumus nākamajam saimnieciskajam gadam.

gaisa pārvadājumi (*air freight, air carriage*) Kravu profesionāla pārvadāšana ar gaisa transportlīdzekļiem. To veic aviosabiedrības, kas nodrošina piegādi, lidlauku sabiedrības, kas veic pārkraušanu, kā arī citi pārvadājumu dalībnieki (starptautiskajos pārvadājumos – Starptautiskās gaisa satiksmes asociācijas pārstāvji).

gaisa pārvadājumu garantēta apdrošināšana (*guaranteed insurance of air carriages*) Apdrošināšana, kuru noslēdz gaisa pārvadātājs, uzņemoties atbildību par pasažieru, viņu bagāžas un gaisa kravu pārvadāšanu, kā arī par personu veselībai nodarīto kaitējumu. Δ līgumā paredzēta minimālā un maksimālā kompensāciju summa.

gaisa tiesības (*air law*) Tiesību normu kopums, kas regulē gaisa telpas izmantošanas attiecības. Δ ietver nacionālo – valsts iekšējo – un starptautisko tiesību normas. To galvenais princips ir valsts pilnīgas un ekskluzīvas suverenitātes atzīšana attiecībā uz gaisa telpu virs tās teritorijas un teritoriālajiem ūdeņiem.

galprodukts (*final product, final goods*) **1.** Produkcija, kas netiek tālāk pārstrādāta un ir gatava pārdošanai. **2.** *Produkcijas pilnā izlaide bez starpprodukta.* Δ lielāko daļu veido *personiskais patēriņš*, kā arī *privātās investīcijas, valdības patēriņš* un *eksports*. Δ kopējā vērtība veido iekšzemes kopproduktu.

galvenais uzņēmums (*principal company*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* izpratnē – *uzņēmumu grupas* dalībnieks, kas ir *iekšzemes*

nodokļu maksātājs Latvijā vai tādā valstī, ar kuru Latvija ir noslēgusi *nodokļu konvenciju*. Sk. arī *kontrolakciju sabiedrība*.

galvojuma kredīts 1. (*guarantee credit*) Aizdevums, kura atdošanu garantē kredīta saņēmējs, kā arī galvotājs ar savu galvojumu.
2. (*credit by way of guaranty*) Bankas kredīts pret vekseli, kuru parakstījis gan kredīta saņēmējs, gan galvotājs.

galvojuma ligums sk. *garantijas ligums*

galvojums (*bill guarantee, aval*) **1.** Darījuma nodrošinājuma veids – *galvotāja* atbildība par parādnieka (debitora) saistību izpildi. Ja aizņēmējs nespēj izpildīt parādsaistības, tad to dara galvotājs. **2.** *Vekseļa* vai *čeka* galvojums, ar kuru galvotājs uzņemas atbildību par kādas vekselī norādītas personas saistību izpildi, izdarot galvojuma atzīmi vekseli vai tā pielikumā (*alonžā*). Ja vekselī nav norādes, par kuru personu ir dots Δ , tas attiecināms uz vekseļa vai čeka devēju. Galvotājs, kurš apmaksā vekseli, iegūst visas no vekseļa izrietošās tiesības attiecībā pret vekseļa devēju u. c. ar vekseli saistītām personām.

galvotājs, garants (*underwriter*) **1.** Persona, kas pēc likuma uzņemas lidzatlīdzību par noteikta pienākuma pildīšanu kādās saistībās vai darījumā. **2.** Finanšu institūcijas vai mākleri, kas garantē vērtspapīru (akciju, obligāciju) izvietošanu tirgū, ja akciju sabiedrībai tos nav izdevies pārdot pēc organizētās iedzīvotāju parakstīšanās. **3.** *Riska parakstītājs*.

GAP metode (*GAP method*) Metode procentu riska ierobežošanai, kuras būtība ir procentu likmju nākotnes tendenču saskaņošana ar aktīva un pasīva operāciju procentu likmēm. Kreditiestādes izmanto Δ , izstrādājot depozītu un kredītu politiku.

garantēta apdrošināšana (*guaranteed insurance*) Apdrošināšanas veids, ar kuru trešā persona uzņemas atbildību un apņemas atlīdzināt zaudējumus apdrošinātajai personai, ja kāds gadījums apdrošināšanas darbības laikā izraisa apdrošinātās personas nāvi, ievainojumu vai veselības traucējumu, īpašuma bojājumu vai materiālus zaudējumus. Riska palielinājums tiek automātiski iekļauts Δ , pēc gada koriģējot *apdrošināšanas prēmiju* atkarībā no riska izmaiņām, piem., mainījies darba samaksas apjoms, nodarbināto personu skaits. Papildrisks ar

ierobežotu apdrošināšanas summu tiek iekļauts esošajā Δ , ja noteiktā termiņā tiek veikta kopīga apdrošināšana. Δ neietver apkārtējās vides riska palielinājumu, kā arī īpaši liela riska gadījumus, piem., gaisa, zemes un ūdens transportlīdzekļu uzturēšanu un vadīšanu.

garantēta apdrošināšana pret izšķērdēšanu un piesavināšanos (*guaranteed insurance against embezzlement*) Apdrošināšanas veids, kas uzņēmējam kompensē viņa darbinieku apzinātas aizliegtas darbības dēļ radušos zaudējumus.

garantija (*guarantee*) **1.** Nodrošinājums, *galvojums*. **2.** Civiltiesībās – bankas, kredītiestādes vai apdrošināšanas sabiedrības saistībraksts, kas izsniegts pēc personas lūguma, garantējot samaksāt noteiktu naudas summu šīs personas kreditoram pēc kreditora rakstiska pieprasījuma. Par Δ izsniegšanu parādnieks maksā *galvotājam* atlīdzību.

garantijas galvojums (*guarantee aval*) Galvojums par produktu piegādi un darbu izpildi. Ar Δ banka apņemas veikt maksājumu pret produktu saņēmēja reklamācijām līgumā noteiktā apmērā, parasti nepārsniedzot 20% no nosūtāmās kravas vērtības.

garantijas karte (*guarantee card*) Dokuments, kas identificē *eiročeka* uzrādītāju. Lai čeka uzrādītājs varētu saņemt naudu, Δ un izrakstītā *eiročeka* rekvizītiem jāsakrīt.

garantijas līgums, galvojuma līgums (*guarantee agreement*) Līgums, ar kuru tiek garantēta veiksmē noteiktas darbības veikšanā. Galvotājs uzņemas atbildību arī gadījumā, ja darbība nav izdevusies no viņa neatkarīgu apstākļu dēļ. Δ forma nav stingri noteikta – tas var būt *pirkuma–pārdevuma līguma* vai *darbuuzņēmuma līguma* sastāvdaļa, kā arī saistību *garantija*.

garantijas saistības (*guarantee liabilities*) **1.** Saistības, kuras uzņemas galvotājs, nodrošinot kreditoram pienākošās parāda summas laicīgu samaksu. **2.** Pārdevēja pienākums noteiktā garantijas termiņā uz sava rēķina novērst darba vai materiāla defektus, kas radušies, nepienācīgi pildot līgumiskās saistības. Ražotājs uzņemas Δ par bezmaksas rezerves daļu piegādi un pēcprādi atbilstoši produkta *garantijas vēstulei*. Δ izplatītas celtniecības darbos, automašīnu un precīzas mehāniskās un optiskās aparatūras ražošanā.

garantijas vēstule (*guarantee letter*) **1.** Dokuments, kas garantē atlīdzināt zaudējumus dažādās ligumattiecībās. **2.** Preces izgatavotāja rakstveida garantija sniegt bezmaksas palīdzību, ja izstrādājums sabojājas noteiktā laika periodā, pircējam nepārkāpjot lietošanas instrukcijas.

garants *sk.* galvotājs

garā pozīcija (*long position, bull position*) **1.** *Atklātās pozīcijas* veids, ja bilances aktīvu kopsumma ir lielāka par bilances pasīvu kopsummu konkrētā valūtā. **2.** Stāvoklis, kad biržas spekulants uzpērk vērtspapirus, valūtu vai preces vairāk nekā pārdod, cerot gūt lielākus ienākumus no kursa (cenu) paaugstināšanās nākotnē.

gatavā produkcija *sk.* galaprodukts **1.**

GATT *sk.* Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību
globālais depozitārais sertifikāts *sk.* *pie depozitārais sertifikāts*

globalizācija (*globalization*) Ekonomiskās un sociālās integrācijas pastiprināšanās process pasaulē, kas ietekmē daudzus cilvēku dzīves aspektus. Pirmais mūsdienu Δ vilnis notika 1870.–1914. g., otrais – 1950.–1980. g. Pēdējais Δ posms sākās pēc 1980. g., tam raksturīga strauja tehnoloģijas attīstības radītu starptautisko operāciju apjoma un intensitātes palielināšanās. Δ gaitā ražošana, maiņa, starptautiskā kapitāla kustība pārvērta nacionālo robežu un attālumu radītos šķēršļus. Ražojošā darbība, finanšu kustība tiek īstenota starptautiskā mērogā, ignorējot ekonomisko aģentu nacionālo piederību. Nacionālās valstis deleģē arvien vairāk savu funkciju starptautiskajām institūcijām, kuras regulē ekonomiskās norises pasaules mērogā un padara atsevišķas valsts izolētu un pilnībā autonomu attīstību neiespējamu.

globālo mobilo komunikāciju sistēma (*global system for mobile communication, GSM*) Digitāla mobilo telefonu sistēma, kura šobrīd ir mobilo sakaru standarts Eiropā.

Gosena likumi (*Gossen's Laws*) Patērētāja vajadzību apmierināšanas likumi. Robežderīguma samazināšanas likums (*law of diminishing marginal utility*) – pieņēmums,

ka, pārsniedzot noteiktu preces daudzuma patēriņu, cilvēks vairs negūst papildu labumu, līdz ar to preces robežderīgums samazinās (piem., zāļu pārdozēšana ne tikai nesniedz vēlamu efektu, bet kļūst kaitīga). Šā likuma būtību pirmais skaidroja vācu ekonomists H. H. Gosens (*H. H. Gossen*). Patērētāja līdzsvara likums (*consumer equilibrium law*) – pieņēmums, ka patērētājs ar ierobežotu budžetu vispilnīgāk apmierina savas vajadzības, izvēlēdamies dažādas preces tādos daudzumos, lai to robežderīgumu attiecība pret šo preču cenām būtu vienāda.

grafiskā saskarne (*graphical user interface, GUI*) Saskarne, kur lietotāji izmanto datorpeli, lai klikšķinātu uz datora ekrānā izvietotajām ikonām un nosūtītu datoram komandas.

grāmatojums *sk. divkāršais ieraksts*

grāmatvedība (*accounting*) Apkopošanas un pierakstīšanas sistēma informācijai par uzņēmuma līdzekļiem, to avotiem un saimnieciskajiem procesiem. **Divkāršā Δ – divkāršais ieraksts.** **Finanšu Δ (*financial accounting*)** – Δ sastāvdaļa, kuras mērķis ir sagatavot uzņēmuma Δ finanšu pārskatu. Finanšu Δ ir atklātā Δ , jo Δ pārskatos iekļautā informācija nav komercnoslēpums. **Integrētā (vienotā) Δ (*integrated accounting*)** – Δ uzskaites sistēma, kuras ietvaros viena un tā pati Δ informācija tiek izmantota finanšu Δ un vadības Δ mērķu sasniegšanai. Finanšu Δ uzskaitē praksē bieži tiek pakārtota vadības Δ uzskaitē. **Izmaksu Δ (*cost accounting*)** – uzskaites sistēma, kuras mērķis ir uzskaitīt, klasificēt, sadalīt un pārdalīt izmaksas pa izmaksu rašanās vietām un kalkulācijas objektiem, lai noteiktu produkcijas vai pakalpojumu pašizmaksu. **Nodokļu Δ (*tax accounting*)** – Δ uzskaites sistēma nodokļu aprēķināšanā. Nodokļu Δ ir cieši saistīta ar finanšu Δ . Termins ir ieviests, lai apzīmētu atsevišķu nodokļu veidu, piem., uzņēmuma ienākuma nodokļa aprēķinu, kam ir nepieciešami papildu aprēķini un korekcijas, kuras neveic finanšu Δ . **Vadības Δ (*management accounting*)** – Δ sastāvdaļa, kurā sastāda, analizē, iesniedz uzņēmuma vadībai tādu finanšu un operatīvo informāciju, kas nepieciešama lēmumu pieņemšanai un uzņēmējdarbības vadīšanai. **Vienkāršā Δ (*single-entry bookkeeping*)** – ieņēmumu

un izdevumu, kā arī līdzekļu un to avotu uzskaitē žurnālos, neveicot darījumu divkāršo ierakstu Δ kontos un nesastādot Δ bilanci.

grāmatvedības konts *sk. konts 1.*

grāmatvedības mērķi (*aims of accounting*) Likumdošanas vai uzņēmuma vadības izvirzītie mērķi grāmatvedības uzdevumu veikšanai. Finanšu Δ (*aims of financial accounting*) – sistematizējot finanšu grāmatvedības kontos uzskaitīto informāciju, sagatavot grāmatvedības pārskatus ārējiem lietotājiem. Finanšu grāmatvedības uzdevums ir sagatavot grāmatvedības gada pārskatu atbilstoši Latvijas Republikas likumam “Par uzņēmumu gada pārskatiem”. **V a d ī b a s Δ** (*aims of management accounting*) – finanšu informācijas vākšana, klasificēšana, analīze, rezultātu apkopošana un aprēķinu un pārskatu sastādīšana, kas nepieciešama uzņēmuma vadīšanai un lēmumu pieņemšanai. Vadības Δ istenojot, tiek veikti šādi uzdevumi: pašizmaksas kalkulācija, budžetu sastādīšana un kontrole u. c.

grāmatvedības metode (*method of accounting*) Grāmatvedībā lietoto paņēmieni kopums, sastādot grāmatvedības pārskatus.

grāmatvedības metodes elementi (*elements of method of accounting*) Grāmatvedībā lietojamie paņēmieni, piem., *divkāršais ieraksts*, naudas vērtības izteiksme, ieraksts grāmatvedības kontos un reģistros, grāmatvedības formu izmantošana, inventarizācija u. c.

grāmatvedības novērtējums (*accounting estimate*) Aptuveni noteikts lielums, kad nav iespējams precīzs atsevišķu *finanšu pārskatu* pozīciju novērtējums. Δ palīdz atspoguļot uzņēmuma patieso finanšu stāvokli noteiktajā finanšu pārskatu sagatavošanas datumā. Δ piemēri: uzkrājumi debitoru parādiem un krājumiem, lai atspoguļotu to patieso vērtību; uzkrājumi iespējamām zaudējumiem; uzkrātie izdevumi, lai noteiktu kopējo izdevumu apjomu pirms visu piegādātāju rēķinu saņemšanas. *Auditors* pārbauda grāmatvedības novērtējumus šādi: 1) pārbauda vadības lietotās procedūras grāmatvedības novērtējumu noteikšanā; 2) izmanto neatkarīgu novērtējumu un salīdzina to ar vadības sagatavoto; 3) izskata *pēcbilances notikumus*, kas apstiprina novērtējuma lielumu.

grāmatvedības priekšmets (*item of accounting*) Grāmatvedības finanšu pārskatā atspoguļotie uzņēmējdarbības elementi – līdzekļi un to avoti, ieņēmumi un izdevumi pārskata periodā, pārskata perioda finansiālais rezultāts, naudas plūsma pārskata periodā.

grāmatvedības principi (*accounting concepts/principles*) Teorētiskas pamatatziņas, kuras tiek izmantotas, sastādot grāmatvedības gada pārskatu. Par vissvarīgākajiem Δ tiek uzskatīti: *uzkrāšanas un periodu saskaņošanas princips, uzņēmuma nepārtrauktas darbības princips, konsekvences princips, piesardzības princips, būtiskuma princips, pašizmaksas princips.*

grants (*grant*) Neatmaksājama palīdzība, finansējums.

graudniecības līgums (*sharecropping contract*) Līgums, ar kuru laukstrādnieks (graudnieks) pret atlīdzību natūrā (apmēram puse no ražas) uzņemas veikt darbus saimnieka lauku saimniecībā, izmantojot savu darbaspēku, darbarīkus un lauksaimniecības ražošanas līdzekļus, piem., zirgu, mašīnas.

greznumpreces, luksuspreces (*luxuries, luxury goods*) Preces, bez kurām patērētāju vairākums var iztikt, jo tās nav pirmās nepieciešamības preces, tāpēc to cenu palielinājums lielā mērā ietekmē pieprasīto daudzumu. Pieprasījums pēc tām aug ātrāk nekā iedzīvotāju ienākumi.

grupas apdrošināšana (*group insurance*) Dzīvības apdrošināšanas veids, kur ar vienu apdrošināšanas līgumu apdrošina vairākas personas.

grupas atvieglojumi *sk. nodokļa zaudējumu pārņemšana uzņēmumu grupā*

grupprogrammatūra (*groupware*) Programmatūra lietotāju sadarbībai, izmantojot datoru (piem., elektroniskā pasta sistēma, laika plānošana, faktu uzkrāšana un atkārtota izmantošana, diskusiju grupas, grupveida dokumentu apstrāde un sazināšanās reālā laikā).

GSM *sk. globālo mobilo komunikāciju sistēma*

GUI *sk. grafiskā saskarne*

H

hakeris (*hacker*) Cilvēks, kas izmanto personīgās zināšanas un līdzekļus, lai bez atļaujas piekļūtu aizsargājamiem datiem vai programmatūrām.

Harmonizētā preču apraksta un kodēšanas sistēma (*Harmonized Commodity Description and Coding System*) Dažādiem mērķiem paredzēts preču nosaukumu saraksts jeb nomenklatūra, kas atbilst starptautiskām statistikas dienestu, muitas un komercdarbības prasībām. Tajā ietilpst visas preces, kuras izmanto starptautiskajā tirdzniecībā. Uz Δ pamata ir izstrādāta *Latvijas kombinētā nomenklatūra*.

hedžēšana *sk. nodrošināšanās*

hiperinflācija (*hyperinflation*) Ļoti augsta *inflācija*, kad inflācijas līmenis var pārsniegt 50% mēnesī vai vairākus simtus procentu gadā.

hiperteksta iezīmēšanas valoda (*Hypertext Markup Language, HTML*) Valoda, kas, izmantojot speciālus kodus, nosaka *hiperteksta* dokumenta atveidojumu *ievadizvades* ierīces ekrānā gadījumā, ja tiek lietotas *tīmekļa* lappuses.

hiperteksts (*hypertext*) Datorizētas informācijas nelineāra pārlūkošanas un *izguves* sistēma, kas lietotājam ar īpaši izveidotu asociatīvu saišu palīdzību ļauj veikt informācijas izguvi no savstarpēji saistītiem dokumentiem neatkarīgi no to izvietojuma datora atmiņā.

hipotēka (*mortgage*) Nekustamās mantas iekļājums, nenododot valdījumu, bet vienīgi dodot tiesības uz noteiktu svešas nekustamās mantas vērtību. Pati iekļātā manta paliek parādnieka valdījumā, un viņam ir pienākums maksāt procentus un dzēst parādu. Līdz ar Δ ierakstīšanu zemesgrāmatā kreditors saņem ķīlas tiesības apliecinošu dokumentu. Δ tiek dzēsta ar attiecīgu ierakstu zemesgrāmatā, beidzoties parādsaistībām. Ķīlas dokumentā izteikto kreditoru prasījumu var nodot tālāk citai personai *cesijas* ceļā.

hipotekārais aizdevums, hipotekārais kredīts (*mortgage loan*) Aizdevums pret nekustamā īpašuma ķīlu, kas reģistrējama

publiskā nekustamā īpašuma reģistrā (Latvijā – Zemesgrāmatu nodaļā).

hipotekārais kredīts *sk.* **hipotekārais aizdevums**

hipotekārā ķīlu zīme (*mortgage bond*) Bankas emitēts vērtspapīrs, kas segts ar *hipotekām* vai citiem aktīviem. Lai emitētu Δ , bankai nepieciešams *hipotekāro kredītu* kredīportfelis. Δ var pirkt un pārdot kā jebkurus parāda vērtspapīrus. 2002. g. Latvijas Hipotēku un zemes banka bija lielākais Δ emitents Latvijā.

historisms, vēsturiskā skola (*'historical school'*) Ekonomikas teorijas virziens, kura pamatlicējs ir vācu zinātnieks Vilhelms Rošers (*Wilhelm Roscher*, 1817–1894). Δ pamatā ir doma, ka ekonomikas zinātne ir jāveido uz vēsturisku analogiju pamata, ņemot vērā nacionālas, psiholoģiskas u. c. statistiskā ceļā konstatējamās īpatnības. V. Rošers uzskatīja savu vēsturisko metodi par klasiskās ekonomikas papildinājumu un turpinājumu.

holdingsabiedrība *sk.* **kontrolāciju sabiedrība**

horizontālā apvienošanās (*horizontal merger*) Vienas nozares savstarpēji konkurējošu uzņēmumu vai saimniecisko vienību apvienošanās, piem., divu kokapstrādes uzņēmumu apvienošanās. *Sk.* arī *vertikālā apvienošanās*.

HTML *sk.* **hiperteksta iezīmēšanas valoda**

I

iedzīvotāju ienākuma nodoklis (*personal income tax*) Tiesais nodoklis, ar ko apliek fizisko personu ienākumus. Latvijā Δ likme ir 25% un tas var būt *algas nodoklis*, *patentmaksa* vai nodoklis par ienākumiem no *saimnieciskās darbības* (*individuālā darba*, *īpašuma* u. c. avotiem). Nodokli par ienākumiem no saimnieciskās darbības maksā avansa veidā, un to precīzē taksācijas gada beigās. Latvijas *nodokļu rezidenta apliekamais ienākums* ir tā

vispasaules ienākums (izņemot *neapliekamo ienākumu*), no kura atskaitīti *attaisnotie izdevumi*, *neapliekamais minimums* un *nodokļa atvieglojumi* par *apgādājamajām personām*. *Nerezidenta apliekamais ienākums* ir tikai Latvijā gūtais ienākums.

ieejas barjera (*barrier to entry*) Ekonomisks vai politisks faktors, kas apgrūtina, kavē vai nepieļauj jaunu uzņēmumu ienākšanu kādā nozarē.

ieguldījumi pamatkapitālā (*fixed investment*) 1. Naudas līdzekļu izlietojums *bilances aktīvu* veidošanai vai palielināšanai, lai iegūtu atdevi, piem., *kapitāla preču* – ražošanas iekārtu, datoru, jaunu ražošanas ēku u. c. – iegāde. 2. Sk. *tiešie kapitālieguldījumi*.

ieguldījumu fonda apliecība (*investment certificate*) Vērtspapīrs, kas apliecina ieguldītāja līdzdalību kādā noteiktā *ieguldījumu fondā*.

ieguldījumu fonds, ieguldījumu sabiedrība (*investment fund, mutual fund*) Institūcija, kas piesaista privāto *kapitālieguldītāju* naudas līdzekļus, emitējot savus vērtspapīrus un izvietojot iegūtos līdzekļus citu uzņēmumu akcijās un obligācijās savā valstī un ārzemēs. Δ darbību vada *fonda pārvaldītājs*. Investora ieguldījumu apliecina Δ emitēta *ieguldījumu fonda apliecība*. **S l ē g t a i s Δ** (*closed-end mutual fund*) – Δ , kuram pieder noteikts daudzums akciju, kas var tikt pārdotas. Parasti slēgtajam Δ ir fiksēts daļu skaits, un tas neatpērk savas akcijas no ieguldītājiem. Slēgtā Δ akcijas tiek tirgotas biržā vai *ārpusbiržas tirgū*. Ja investors vēlas pirkt vai pārdot daļu šajā fondā, tad, līdzīgi kā ar akcijām, viņš iesniedz attiecīgo uzdevumu brokerim. **A t v ē r t a i s Δ** (*open-end mutual fund*) – Δ , kas atbilstoši pieprasījumam izsniedz jaunas fonda apliecības. Atvērtā Δ apliecības īpašnieks jebkurā brīdī var vērsties pie fonda pārvaldītāja un pārdot savu daļu fondam pēc tā brīža tirgus cenas. Potenciālais investors jebkurā brīdī var arī nopirkt atvērtā Δ apliecību par *neto aktīvu vērtību*. Sk. arī *naudas tirgus ieguldījumu fonds*, *nekustamā īpašuma ieguldījumu fonds*, *riska ieguldījumu fonds*.

ieguldījumu naudas plūsmas profils (*cumulative cash-flow diagram*) Grafisks kumulatīvo (uzkrāto) tīro vai diskontēto naudas plūsmas rādītāju attēlojums.

ieguldījumu portfelis, investīciju portfelis (*investment portfolio*) Ieguldījumu kopums – uzņēmuma vai privātpersonas rīcībā esošie līdzekļi.

ieguldījumu sabiedrība sk. ieguldījumu fonds

ieguldīšanas noruna (*soft circle commitment*) Kapitālieguldītāja nodoma mutiska piekrišana ieguldīt uzņēmumā kapitālu. Vairākumā gadījumu šāda noruna tiek pieņemta kā noteicošā līdz brīdim, kad tiek parakstīts investīciju gada līgums. *Investīciju banku un riska kapitāla* ieguldījumu fondu dinamiskās darbības dēļ šādām norunām ir ļoti svarīga loma, jo nereti formāls investīciju ieguldīšanas līgums tiek parakstīts tikai darījuma beigās, pirms tam strādājot uz abpusējas vienošanās pamata.

ieguldītāju aģents (*placement agent*) Vidutājs, kas var būt gan fiziska, gan juridiska persona un kas *riska kapitāla* ieguldījumu fondiem palīdz piesaistīt papildu kapitālu.

iekasējamo rēķinu sistēma (*accounts receivable system*) Sistēma, ko izmanto rēķinu iekasēšanai no klientiem. Sistēma saglabā iekasējamo rēķinu summas un sniedz nepieciešamos datus efektīvai kredīta vadībai.

iekšbankas maksājums (*intrabank payment*) Maksātāja naudas līdzekļu pārvedums, kurā iesaistīta viena banka vai viena bankas filiāle. Δ tiek izpildīts, pamatojoties uz akceptētu maksājuma dokumentu, norakstot naudas līdzekļus no maksātāja konta un ieskaitot tos saņēmēja kontā. Gan maksātājs, gan saņēmējs ir šīs bankas klienti.

iekšējā finansēšana (*internal financing*) Uzņēmuma finansēšana uz peļņas rēķina (bez ārējā finansējuma), palielinot *pašu kapitālu*, novirzot peļņu rezervēs un *nesadalītajā peļņā*. Sk. arī *ārējā finansēšana*.

iekšējā ienesīguma norma (*internal rate of return, IRR*) *Diskonta likme*, kuru izmantojot diskontēšanai, plānotās naudas plūsmas tirā pašreizējā vērtība ir nulle, t. i., nākotnes ienākumu plūsmas *pašreizējā vērtība* ir vienāda ar sākotnēji ieguldīto kapitālu. Ar šī rādītāja palīdzību novērtē *kapitālieguldījumu projekta* efektivitāti un izdevīgumu. Ja projekta Δ ir lielāka nekā minimāli nepieciešamā atdeves likme, tad projekts ir izdevīgs.

iekšējā informācija (*inside information*) Ar emitentu vai vērtspapīriem saistīta informācija, kura nav publiski paziņota un kuras publiskošana būtiski ietekmētu vērtspapīru cenu.

iekšējā izaugsme (*internal growth, organic growth*) Uzņēmuma darbības paplašināšanās, izmantojot tā iekšējos resursus pretēji *ārējai izaugsmei*, kad tiek pievienoti citi uzņēmumi.

iekšējās informācijas īpašnieks (*insider*) Persona, kurai atbilstoši ieņemamam amatam ir pieejama īpaša informācija par uzņēmuma finansēm un stratēģiju, pirms šī informācija ir pieejama plašākai sabiedrībai vai akcionāriem.

iekšējās informācijas lietošana vērtspapīru darījumos (*insider trading*) Personas (*iekšējās informācijas īpašnieka*) darbība vērtspapīru tirgū – vērtspapīru pirkšana/pārdošana, izmantojot *iekšējo informāciju*. Šāda darbība ir aizliegta ar likumu.

iekšējās kontroles sistēma (*internal control system*) Politika un procedūras, kuras ir pieņēmusi uzņēmuma vadība, lai sakārtotu un padarītu efektīvu uzņēmējdarbību. Δ mērķis ir nodrošināt iekšējās politikas ievērošanu, grāmatvedības ierakstu pareizību un laicīgu ticamu finanšu pārskatu sagatavošanu, kā arī novērtēt aktīvu izšķērdēšanu, atklāt un novērst krāpšanās un kļūdas.

iekšzeme (*inland*) *Pievienotās vērtības nodokļa* izpratnē ar Δ apzīmē visu Latvijas teritoriju, izņemot Muitas likumā atrunātās *muittas noliktavas, beznodokļu tirdzniecības veikalus* un *brīvās ekonomiskās zonas*. Plašākā nozīmē Δ ir visa valsts teritorija.

iekšzemes konosaments *sk. iekšzemes kravazīme*

iekšzemes kopprodukta deflators (*GDP deflator*) Cenu indekss, kas rāda *iekšzemes kopprodukta* (IKP) pieaugumu vai samazinājumu noteikta gada laikā salīdzinājumā ar *bāzes gadu*. Šo indeksu aprēķina, izdalot *nominālo IKP* ar *reālo IKP*. Inflāciju gadam aprēķina, attiecīgā gada deflatoru izdalot ar iepriekšējā gada deflatoru un atņemot 1.

iekšzemes kopprodukts, IKP (*gross domestic product, GDP*) Gada laikā valstī radīto *galaproduktu* kopējā vērtība. Δ var aprēķināt

arī kā *pievienoto vērtību* summu pa visām nozarēm. 1999. g. Latvijā IKP bija 3662,3 miljoni latu. Δ var aprēķināt arī pēc izdevumu metodes kā summu, ko veido personiskā patēriņa izdevumi, privātie kapitālieguldījumi, valdības patēriņš, eksporta un importa starpība. Sk. arī *nominālais iekšzemes kopprodukts, reālais iekšzemes kopprodukts*.

iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju (*GDP per capita*) Makroekonomisks rādītājs, ko izmanto, lai nosacīti salīdzinātu dzīves līmeni dažādās valstīs. To aprēķina, dalot *reālo iekšzemes kopproduktu* ar iedzīvotāju skaitu. Tomēr cenu līmeņi dažādās valstīs ir atšķirīgi, un valstīm ar augstāku dzīves līmeni atbilst arī augstāks cenu līmenis. Ņemot vērā cenu līmeņa atšķirību, tiek veikts precizējums, aprēķinot *pirktspējas paritātes indeksu*.

iekšzemes kravaszīme, iekšzemes konosaments (*inland bill of lading*) *Kravaszīmes* veids, kas nosaka preces pārvadātāja un preces saņēmēja tiesiskās attiecības preču pārvadājumos pa upēm.

iekšzemes nodokļu maksātājs, rezidents (*resident*) Fiziska persona, kura pastāvīgi dzīvo kādā valstī vai uzturas tajā ilgāk nekā 183 dienas gada laikā, kā arī uzņēmumi, kas reģistrēti saskaņā ar šīs valsts likumiem. Δ maksā *ienākuma nodokli* par savu *vispasaules ienākumu*. Ja persona uzskatāma par Δ vairākās valstīs, noteicošie ir starpvalstu *nodokļu konvencijas* noteikumi (ja tāda ir noslēgta).

iekšzemes uzņēmums (*resident company*) Uzņēmums, kas tiek uzskatīts par valsts *iekšzemes nodokļu maksātāju* jeb rezidentu saskaņā ar tās *nodokļu likumdošanu*. Latvijā par Δ uzskata arī personālsabiedrības, kā arī *nerezidenta pastāvīgās pārstāvniecības*.

ienākuma nodoklis (*income tax*) *Tiešais nodoklis*, ar ko apliek iedzīvotāju un uzņēmumu ienākumus. *Iekšzemes nodokļu maksātāji* to maksā par savu *vispasaules ienākumu*, bet *ārvalsts nodokļu maksātāji* – tikai par konkrētajā valstī gūto ienākumu. Sk. arī *iedzīvotāju ienākuma nodoklis, uzņēmuma ienākuma nodoklis*.

ienākuma nodokļu sistēma (*income tax system*) Vienota sistēma, kuru Latvijā veido *iedzīvotāju ienākuma nodoklis* (IIN) un *uzņēmumu ienākuma nodoklis* (UIN). Visus Latvijā gūtos ienākumus

parasti aplik ar IIN vai UIN, bet vienu un to pašu ienākumu nevar aplik ar IIN un UIN vienlaikus.

ienākumi (*income*) Kādā laika periodā saņemtie līdzekļi, kurus algotā darbā nodarbinātas personas saņem par savu darbu, īpašnieki – no saviem īpašumiem vai ieguldījumiem. Δ ir plašāks jēdziens par jēdzienu *ieņēmumi*. Sk. arī *aktīvie ienākumi*, *pasīvie ienākumi*, *ārkārtas ienākumi*.

ieņēmumi (*income, earnings, revenues*) Noteiktā laika periodā saņemtā naudas summa par šajā laikā pārdoto produkciju un pakalpojumiem. Grāmatvedībā kā pārskata perioda Δ uzskaita arī tādus pārskata perioda parādus par pārdoto produkciju, kuru samaksa nākotnē ir garantēta.

ienesīguma likme sk. **obligācijas ienesīguma likme**

ienesīguma likne (*yield curve*) Tādu obligāciju grafisks *ienesīguma likmju* atspoguļojums, kurām ir vienāda kvalitāte (*kreditvērtējums*), bet dažādi *dzēšanas datumi*. Šī likne atspoguļo ienesīguma likmes lielumu atkarībā no dzēšanas datuma.

ienesīguma starpība (*yield spread*) Dažādu obligāciju, parasti obligāciju ar dažādiem *kreditvērtējumiem*, *ienesīguma likmju* starpība.

ienesīgums, rentabilitāte (*profitability*) Uzņēmējdarbības efektivitātes rādītājs, kas raksturo peļņas un uzņēmuma līdzekļu proporciju. *Aktīvu Δ (return on assets)* – peļņas attiecība pret uzņēmuma rīcībā esošajiem līdzekļiem. *Pašu kapitāla Δ (return on equity)* nosakāms, peļņu dalot ar *pašu kapitālu*. *Apgrozījuma Δ , komercrentabilitāte (return on sales)* – pārskata perioda peļņas (vai zaudējuma) attiecība pret *tīro (neto) apgrozījumu*. *Kapitāla Δ (return on capital)* – rādītājs, kas raksturo ieguldītā kapitāla efektivitāti. To aprēķina, tīro peļņu dalot ar ieguldīto kapitālu.

iepirkumu aģents (*purchase agent*) *Tirdzniecības aģents*, kas specializējies produktu iepirkšanā un ar pasūtītāju saistīts ilgtermiņa līgumattiecībās, nodrošinot tam vislabākās iepirkuma iespējas. Δ sniedz pircējam svarīgu informāciju par tirgiem, preču cenām un sortimentu, turklāt bieži organizē arī preču komplektēšanu un piegādi.

iepriekšējo gadu nodokļa zaudējumu segšana (*tax loss carry-forward*) Uzņēmuma apliekamā ienākuma samazināšana par *nodokļa zaudējumu* summu 5 gadu laikā pēc šo zaudējumu rašanās. To nedrīkst darīt, ja kontroli pār uzņēmumu iegūst cita persona (lidz kontroles maiņai veiktais samazinājums paliek spēkā).

ieraksta datums (*date of record*) Noteikts datums, kurā tiek fiksēti uzņēmuma akcionāri, kas saņems uzņēmuma pasludināto *dividendi* par attiecīgo periodu. Sk. arī *bezdividendes datums*, *izmaksas datums*.

iesaistes rādītājs (*penetration ratio*) *Krājaizdevu sabiedrības* biedru skaita attiecība pret potenciālajiem biedriem.

ieskaitot piegādi mājās (*delivery to the client's address paid*) Tirdzniecības liguma *atrūna*, saskaņā ar kuru pārdevējam ir jāsedz visi izdevumi par preces piegādi galamērķī. Papildpiezīme "muitas nodeva apmaksāta" ligumā norāda, ka pārdevējam ir jāapmaksā arī preču muitas nodeva.

ieslēgtās izmaksas (*expired costs*) *Izmaksas*, kas tiek veiktas un atzītas pārskata periodā, kā arī tiek ieslēgtas pārskata perioda *peļņas un zaudējumu aprēķinā*.

iespējamais aktīvs (*contingent asset*) Ekonomiskie labumi, kas rodas pagātnes notikumu rezultātā, bet kā esamību apstiprinās tikai nākotnes notikumi, kuri atrodas ārpus uzņēmuma kontroles.

iespējamās saistības (*contingent liability*) Pienākums: 1) kas rodas no pagātnes notikumiem un kā esamību apstiprinās nākotnes notikumi, kuri atrodas ārpus uzņēmuma kontroles; 2) kas rodas no pagātnes notikumiem, bet ir maz ticams, ka šo saistību nokārtošanai būs jāizlieto līdzekļi, kuriem ir ekonomisks labums, vai arī saistības apjomu nav iespējams noteikt.

iespējas liguma īstenošana (*exercise*) Iespējas ligums tiek īstenots, ja *iespējas liguma turētājs* vēlas izmantot savas ligumā noteiktās tiesības. Ja iespējas ligumā noteiktā *bāzes aktīva* cena nav izdevīga, iespējas ligums netiek īstenots.

iespējas liguma izrakstītājs (*option writer*) *Iespējas liguma* puse, kura piešķir tiesības otrai pusei (*iespējas liguma turētājam*) īstenot

šīs tiesības *iespējas līguma termiņā*. Δ ir obligāti jāizpilda iespējas līguma noteikumi, ja iespējas līguma turētājs to vēlas. Iespējas līguma izrakstīšanas brīdī Δ saņem noteiktu naudas summu – *iespējas līguma prēmiju*.

iespējas līguma prēmija (*premium*) Naudas summa, kuru *iespējas līguma turētājs* samaksā *iespējas līguma izrakstītājam* līguma izrakstīšanas brīdī. Δ ir konkrētā iespējas līguma cena.

iespējas līguma termiņš (*expiry date*) Pēdējā diena (Amerikas opcijai) vai vienīgā diena (Eiropas opcijai), kurā *iespējas līguma turētājs* var izvēlēties īstenot savas iespējas līgumā noteiktās tiesības vai tās neīstenot.

iespējas līguma turētājs (*option holder*) *Iespējas līguma* puse, kurai ir tiesības pirkt vai pārdot *bāzes aktīvu iespējas līguma termiņā*. Δ var izvēlēties neīstenot iespējas līguma tiesības, ja tas nav izdevīgi. Iespējas līguma izrakstīšanas brīdī Δ samaksā noteiktu naudas summu, *iespējas līguma prēmiju*, iespējas līguma izrakstītājam.

iespējas līgums, opcijas darījums (*option*) *Atvasinātais līgums*, kas Δ *turētājam* dod tiesības, bet ne pienākumu nākotnē pirkt vai pārdot noteiktu *bāzes aktīvu* par līgumā norunātu cenu. Atšķirībā no *nākotnes līguma* Δ turētājs var izvēlēties īstenot darījumu vai ne, bet Δ *izrakstītājam* obligāti jāpilda līgumsaistības, ja Δ turētājs to vēlas. Par šo pakalpojumu Δ turētājs darījuma noslēgšanas brīdī maksā Δ izrakstītājam Δ *prēmiju*. **Akciju Δ** (*stock option*) – līgums, kurā par bāzes aktīvu tiek izmantotas akcijas. **Amerikas Δ** (*American option*) – Δ , kuru var īstenot jebkurā brīdī līdz noteiktam datumam – Δ *termiņam*. Amerikas Δ nav nekāda sakara ar tās nosaukuma ģeogrāfisko izcelsmi. **Pirkšanas Δ** (*call option*) – līgums, kas piešķir tiesības pirkt *bāzes aktīvu*. **Eiropas Δ** (*European option*) – Δ , kuru var īstenot tikai noteiktā datumā – Δ *termiņā*. Eiropas Δ nav nekāda sakara ar nosaukuma ģeogrāfisko izcelsmi. **Izejvielu Δ** (*commodity option*) – līgums, kurā par bāzes aktīvu tiek izmantotas izejvielas (piem., nafta, graudi, alumīnijs, apelsīnu sula utt.). **Procentu likmes Δ** (*interest-rate option*) – līgums, kurā par bāzes aktīvu tiek izmantota procentu likme. **Pārdošanas Δ** (*put option*) – līgums, kas piešķir tiesības pārdot *bāzes*

aktīvu. Valūtas Δ (*currency option*) – līgums, kurā par bāzes aktīvu tiek izmantots valūtas kurss starp divām valūtām.

iespējas līgumu ārpusbilance (*off-balance of options*) *Iespējas līgumu* uzskaites sistēma *ārpusbilances memo kontos* no darījuma sākuma līdz darījuma beigām.

iestāšanās Eiropas Savienībā (*accession to the EU*) Process, kura noslēgumā *Eiropas Savienības* (ES) kandidātvalsts var kļūt par ES dalībvalsti. Δ *sarunas* (*EU accession negotiations*) – process, kura laikā ES kandidātvalsts un ES dalībvalstis vienojas par kandidātvalsts iestāšanās ES nosacījumiem un savstarpējām attiecībām pēc ES paplašināšanās. Iestāšanās sarunas ietver 30 sadaļas jeb tēmas, un to gaitā var panākt atkāpes no *ES acquis communautaire* vai pārejas periodus tā prasību izpildei. Δ *kritēriji* (*EU accession criteria*), sk. *Kopenhāgenas kritēriji*.

iestāšanās maksa (*entrance fee*) *Kooperatīvās sabiedrības* biedra naudas iemaksa, kas paredzēta ar biedra uzņemšanu saistīto izdevumu segšanai. Latvijā Δ lielums nedrīkst pārsniegt sabiedrības statūtos noteikto vienas *pajas nominālvērtību*.

ietaupījumi (*savings*) **1.** Mājsaimniecību ienākumu daļa, kas netiek izmantota preču un pakalpojumu iegādei vai nodokļu maksājumiem. **2.** Izmaksu samazinājums, kas rodas pēc finansiāli izdevīgu jaunievedumu vai izmaiņu ieviešanas.

ieturamais nodoklis (*withholding tax*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* paveids, ar ko apliek noteiktus maksājumus *nerezidentiem* izmaksas brīdī (saskaņā ar *nodokļu ieturēšanas* principiem). Pēc būtības tas ir nerezidenta nodoklis par citā valstī gūto ienākumu. Δ likmes Latvijā ir no 2% līdz 15% atkarībā no maksājuma veida: dividendes, procenti *saistītām personām* un *samaksa par vadības pakalpojumiem* – 10%; *samaksa par intelektuālo īpašumu* vai par Latvijā esoša īpašuma izmantošanu – 5% (izņemot autortiesības uz mākslas vai literāru darbu – 15%); atlīdzība par Latvijā esoša nekustamā īpašuma pārdošanu – 2%. Δ ir 22% par jebkura veida maksājumiem uz *ārzonām* (*beznodokļu valstīm un teritorijām*), kas samazina rezidentu apliekamo ienākumu. Vietējās *nodokļu likumdošanas* noteiktās Δ likmes parasti tiek samazinātas saskaņā ar starpvalstu *nodokļu konvenciju*.

ievadizvades iekārtas (*input-output devices, I/O*) Iekārtas, ko izmanto darbā ar datoru, lai ievadītu un izvadītu datus.

ievedmuita (*import duty*) *Muitas nodoklis*, ar ko apliek preču importu. Δ likmes parasti nosaka procentos no preču muitas vērtības vai latos atbilstoši preču skaitam, svaram vai tilpumam. Δ aizsargā vietējos ražotājus no lētu importa preču konkurences. Fiziskajām personām nav jāmaksā Δ , ja tās nekomerciālos nolūkos ievēd Latvijā preces, kuru kopējā muitas vērtība nepārsniedz 150 latu un ja vienāda nosaukuma preces nepārsniedz 3 vienības (bez daudzuma ierobežojuma, ja šo preču kopējā muitas vērtība nepārsniedz 15 latu).

ikona (*icon*) Stilizēts attēls, kuru lieto datora ekrānā vārdu vai frāžu vietā.

IKP sk. iekšzemes kopprodukts

ilgtermiņa apdrošināšana (*long-term insurance*) *Dzīvības apdrošināšana*, kad apdrošināšanas līgumu paraksta uz 5, 10, 15 vai 20 gadiem.

ilgtermiņa finanšu ieguldījumu vērtības samazinājuma korekcija (*correction of decrease values of financial investments due for sale*) Speciālie uzkrājumi, kas izveidoti zaudējumiem no to parāda vērtspapīru vērtības samazināšanās, kuri turēti līdz termiņa beigām, ja pastāv objektīvi pierādījumi, ka šo finanšu aktīvu vērtība ir neatgriezeniski samazinājusies vai tie ir neatgūstami.

ilgtermiņa ieguldījumi (*long-term investment*) Uzņēmuma līdzekļi, kas paredzēti ilgstošai lietošanai vai ieguldīti ilglietojamā īpašumā. Uzņēmums tos plāno izmantot un/vai saglabāt savā īpašumā ilgāk par vienu gadu un sastāv no tie *nemateriālajiem ieguldījumiem, pamatlīdzekļiem* un ilgtermiņa finanšu ieguldījumiem. Δ ir uzņēmuma grāmatvedības bilances aktīva daļa.

ilgtermiņa ieguldījumu gada plāns (*annual capital budget*) Jaunu projektu un/vai iepriekšējos gados iesāktu un nepabeigtu projektu kopums, kuri tiks realizēti nākamajā gadā.

ilgtermiņa maksātspējas rādītāji (*long-term solvency*) Rādītāji, kas atspoguļo uzņēmuma spēju atmaksāt ilgtermiņa parādus

kreditoriem. Δ aprēķina: 1) *bruto peļņu* dalot ar ilgtermiņa aizdevumu procentiem, kas parāda, cik liela bruto peļņas daļa var tikt novirzīta ilgtermiņa aizdevumu procentu samaksai; 2) parādu kreditoriem dalot ar pašu kapitālu, kas parāda, kāda ir aizņemto līdzekļu un *pašu kapitāla* attiecība; pārāk liela aizņemto līdzekļu daļa var liecināt par iespējamām ilgtermiņa maksātspējas problēmām; 3) pašu kapitālu dalot ar aktīvu summu, kas parāda, cik liela aktīvu summa tiek segta ar pašu līdzekļiem; ievērojama šī koeficienta samazināšanās var liecināt par uzņēmuma maksātspējas samazināšanos.

ilgtermiņa saistības (*long-term liabilities*) Uzņēmuma finanšu saistības, kuru atmaksas termiņš ir ilgāks par vienu gadu.

imigrācija (*immigration*) Ārvalsts iedzīvotāju ieceļošana valstī uz pastāvīgu dzīvi. Galvenie Δ cēloņi: ekonomiskie, politiskie, reliģiskie, personiska rakstura u. c. Δ rezultātā valstī palielinās kopējā produkcijas izlaide, taču reālās darba algas līmenis pazeminās. Δ galvenokārt notiek augstāka ienākuma līmeņa valstī. ASV, Kanādas un Austrālijas iedzīvotāju pamatmasa ir veidojusies tieši Δ rezultātā. Galvenie Δ reģioni ir: 1) ASV, Kanāda, Austrālija; 2) Rietumeiropa; 3) Tuvo Austrumu naftas ieguvējvalstis; 4) jaunās industriālās valstis; 5) atsevišķas attīstības valstis.

importa tarifs *sk. ievadmuita*

imports *sk. preču imports*

indeksa fonds (*index fund*) *Ieguldījumu fonds*, kas iegulda līdzekļus, lai atdarinātu kādu *akciju indeksu*. Piem., *Standard and Poor's 500* Δ iegulda līdzekļus šajā indeksā ietvertajās akcijās.

indeksētā obligācija (*indexed bond*) Obligācija, kuras *nominālvērtība* un *kuponu maksājumi* pieaug vienlaikus ar kādu indeksu, visbiežāk patēriņa preču cenu indeksu, t. i., inflāciju.

indekss (*index*) Rādītājs, kas raksturo kādas parādības vai procesa izmaiņas laikā vai telpā attiecībā pret noteiktu sākuma stāvokli – bāzi. *Sk. arī akciju indekss, cenu indekss, pirktspējas paritātes indekss.*

individuālais darbs (*individual production*) Preču izgatavošana vai pakalpojumu sniegšana bez ierīkotas ražotnes vai darbnīcas.

Lai nodarbotos ar Δ , fiziskai personai ir jāreģistrējas pašvaldībā un jāsaņem reģistrācijas apliecība (jāmaksā nodoklis par ienākumiem no *saimnieciskās darbības*) vai jāiegūst patents (jāmaksā *patentmaksā*).

individuālais īpašums (*individual property*) Īpašums, kas atrodas vienas personas valdījumā. Šī persona var būt gan fiziska, gan juridiska, to skaitā arī valsts, pašvaldība. Šajā gadījumā īpašuma tiesības ir vienas personas monopols.

individuālais komersants (*individual business person*) Fiziska persona, kura kā Δ ierakstīta *komercreģistrā*.

individuālā sabiedrība (*individual enterprise*) Komercuzņēmums ar vienu dibinātāju.

individuālās preces (*private goods*) Jebkurš produkts, kuru izmanto indivīds vai uzņēmums tā, ka tas nav pieejams citiem patērētājiem. Parasti *patēriņa preces* un *kapitāla preces* ir arī Δ . Tām pretstatā ir *sabiedriskie labumi*.

indosaments¹ (*endorsement*) Dokumentāls apliecinājums grozījumiem esošajā *apdrošināšanas polisē*, ja, mainoties apdrošinātā *riska* apstākļiem, tiek mainīti apdrošināšanas noteikumi, piem., var tikt paaugstināta *apdrošināšanas prēmija* vai atmaksātas iemaksātās apdrošināšanas prēmijas.

indosaments², žiro (*endorsement, indorsement*) Pārvedu uzraksts, atzīme vekseļa vai čeka otrā pusē, ar kuru *pārvedu vekseļa* saņēmējam (*trasātam*) tiek dots rīkojums samaksāt vekseli norādīto summu vekseļa uzrādītājam (*indosātam*).

indosants, žirants (*endorser, indorser*) Persona, kas izdara pārvedu uzrakstu (*indosamentu*) vērtspapīra otrā pusē.

indosāts (*endorsee*) Persona, kurai ar pārvedu uzrakstu (*indosamentu*) tiek nodots vekselis.

inducētais patēriņš (*induced consumption*) Kopējo *patēriņa izdevumu* daļa, kas samazinās vai palielinās atkarībā no nacionālā ienākuma vai rīcībā esošā ienākuma līmeņa izmaiņām. Sk. arī *patēriņa funkcija*.

industriālā riska apdrošināšana (*industrial insurance*) Industriālo risku apdrošina, ja ievēroti divi no trim noteikumiem:

sabiedrības aktīvi ir lielāki par 6,2 milj. eiro, sabiedrības pārdošanas vērtība ir lielāka par 12,8 milj. eiro un sabiedrībā ir nodarbināti vairāk nekā 250 darbinieki.

inerce (*inertia*) Grūtības, kas uzņēmuma pārmaiņu apstākļos saistītas ar darbinieku nevēlēšanos grozīt ierasto kārtību.

inflācija (*inflation*) Cenu līmeņa pieaugums noteiktā laika periodā, parasti gada laikā. Tās galvenie cēloņi ir pieprasījuma pieaugums vai piedāvājuma samazinājums. Augsta Δ apdraud finanšu un banku sistēmas stabilitāti, kā arī patērētāju labklājību. Cilvēki zaudē ticību naudai un savus līdzekļus iegulda stabilās vērtībās, piem., nekustamos īpašumos un dārgmetālos, kas augstas Δ periodā parasti saglabā savu vērtību. Δ līmeni var aprēķināt divējādi: 1) izmantojot *patērētāju cenu indeksu*; 2) izmantojot *iekšzemes kopprodukta deflatoru*.

inflācijas prēmija *sk. pie prēmija 2.*

informācija (*information*) Dati, kas ir savākti un apkopoti vienotā, nozīmīgā formā.

informācijas izskatīšana (*review engagement*) Darba uzdevums, kura rezultātā *auditora ziņojums* sniedz vidēja līmeņa *pārlicību* par to, ka izskatītajā informācijā nav būtisku neatbilstību. Δ ietver informācijas pieprasīšanu, informācijas pārbaudi ar analītisku procedūru palīdzību un aptaujas par svarīgākajām izmaiņām finanšu pārskatos. Δ sniedz zemāku pārlicību nekā *audits*, jo Δ procedūrās neietilpst grāmatvedības un iekšējās kontroles sistēmu novērtēšana un kontu ierakstu pārbaude. Δ rezultātā auditors ziņo, vai viņa uzmanības lokā nav nonācis kaut kas, kas liktu šaubīties par finanšu pārskatu patiesumu. *Sk. arī audita saistītie pakalpojumi.*

informācijas pārbaude *sk. informācijas izskatīšana*

informācijas sabiedrība (*information society*) Sabiedrība, kurā lielākā daļa tās locekļu strādā ar informāciju, nevis ražo preces.

informācijas sistēma (*information system*) 1. Īpaša sistēma, kuras sastāvā ietilpst cilvēki, procedūras un iekārtas, kas veic neatkarīgu datu apstrādi un piegādā informāciju lietotājiem. 2. Datu apstrādes sistēma informācijas vākšanai, sistematizēšanai,

glabāšanai un izsniegšanai pieprasītājiem pēc viņu noteiktiem kritērijiem.

informācijas sniegšanas prasība (*disclosure requirement*) Saskaņā ar likumu un *fondu biržas* noteikumiem visām atklātajām akciju sabiedrībām nekavējoties jāpublicē ziņas – gan pozitīvas, gan negatīvas, kas varētu ietekmēt kapitālieguldītāju pirkšanas vai pārdošanas lēmumus. Šīs ziņas tiek publicētas *fondu biržas* Interneta lapā un preses izdevumos.

informācijas tehnoloģiju audits (*information technology audit*) Mērķtiecīgs, oficiāls, neatkarīgs un dokumentēts noteiktas speciālistu grupas darbs, lai izvērtētu organizācijas informācijas tehnoloģiju darbību un to efektivitāti.

informātika (*informatics*) Zinātnes nozare, kas nodarbojas ar datu vākšanas, organizēšanas, apstrādes un izplatīšanas problēmu izpēti datu apstrādes sistēmās.

iniciatora priekšrocība (*first mover advantage*) Organizācijas ieguvums *konkurences* ciņā, ja tā ir pirmā vai viena no pirmajām attiecīgajā nozarē, piedāvājot tirgū jaunu produktu vai pakalpojumu.

inkasācija (*encashment, collection*) Naudas savākšana un centralizēta nodošana bankas uzņēmumiem un iestādēm.

inkaso (*collection*) Naudas saņemšana bankā, pamatojoties uz dažādiem finanšu dokumentiem, piem., vekseli, čekus. Δ ir izplatīta banku operācija, kas nodrošina *bezskaidras naudas norēķinus*. Līdzekļus, kas ienākuši bankā saskaņā ar Δ , ieskaita klienta rēķinā. Δ var būt arī maksas pakalpojums – maksājuma pieprasījums klienta uzdevumā un uz viņa rēķina saskaņā ar klienta iesniegtajiem dokumentiem (naudas, preču vai norēķinu dokumentiem). Izšķir tīro Δ un *dokumentu* Δ .

inkotermi *sk.* Starptautiskie tirdzniecības noteikumi

inovācija (*innovation*) Jauninājumi un to ieviešana jebkurā nozarē – izglītībā, zinātnē, ekonomikā vai citur. Piem., ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesā Δ var būt saistītas ar jaunu tehnoloģiju ieviešanu un izmantošanu, jaunu produktu ražošanu. **P r o d u k t a Δ** (*product innovation*) – jauninājumi un to ieviešana jaunu produktu veidu ražošanā vai jaunu pakalpojumu

veidu sniegšanā. Produkta Δ ir saistīta arī ar tirgū pazīstamu produktu vai pakalpojuma veidu izmaiņām, kas uzlabo to kvalitāti. **T e h n o l o ģ i j u Δ** (*process innovation*) – jauninājumi un to ieviešana ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas tehnoloģiskajos procesos. Tehnoloģiju Δ ir jaunu mašīnu, iekārtu iegāde, ieviešana, kas paātrina ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesu, ekonomē materiālās, darba u. c. izmaksas uzņēmumā.

institucionālā daļa (*institutional strip*) *Institucionālu investoru ieguldījuma daļas konkrētā uzņēmumā; tās var būt gan parastās akcijas, gan priekšrocību akcijas, gan aizdevums.*

institucionālais izpirkums (*institutional buy-out*) Kapitāla ieguldīšana uzņēmumā, kādai juridiskai personai (parasti – ieguldījumu fondam, pensiju fondam, apdrošināšanas sabiedrībai u. tml.) nopērkot akciju kontrolpaketi no uzņēmuma dibinātājiem vai esošajiem īpašniekiem.

institucionālais investors (*institutional investor*) Institūcija, fonds, kas nodarbojas ar kapitāla akumulāciju un veic ilgtermiņa ieguldījumus vērtspapīru tirgū, iegādājoties uzņēmumu akcijas, valsts obligācijas, nekustamo īpašumus vai ārvalstu vērtspapīrus. Δ galvenokārt ir pensiju fondi, apdrošināšanas sabiedrības. Nereti Δ ir lielākie *riska kapitāla* fondu ieguldītāji.

institucionālisms (*institutionalism*) Mūsdienu ekonomikas teorijas virziens, kurš akcentē individa rīcības nozīmi ekonomikā, noliedzot vispārējās likumsakarības. Δ spilgtākais pārstāvis ir norvēģu izcelsmes amerikāņu zinātnieks Torstens Veblens (*Thorstein Bunde Veblen*, 1857–1929).

integrācija (*integration*) 1. Atsevišķu objektu apvienošana vienā veselumā, sistēmā. 2. Iekļaušanās kādā organizācijā, savienībā u. tml. 3. Elektroniskajā komercijā – biznesa procesu, programmu un datu savstarpēju saskaņošanu un apmaiņšanos ar informāciju. 4. Saimnieciskās dzīves internacionalizācijas forma, piem., brīva tirdzniecība starp dalībvalstīm, muitas savienība. 5. Uzņēmumu saplūšana vai pievienošana. **H o r i z o n t ā l ā Δ** (*horizontal integration*) – saplūšanas vai pievienošanas tips, kad saplūst vai apvienojas uzņēmumi ar vienādu darbības veidu. Sk. arī *vertikālā integrācija*, *plūsmas integrācija*, *pretplūsmas integrācija*, *pilnīga integrācija*.

intelektkarte, čipkarte (*chipcard*) Plastmasas karte ar iebūvētu

atmiņu un mikroprocesoru, ko izmanto lietotāju identificēšanai un dažādu elektronisku darījumu veikšanai. Sk. arī *viedkarte*.

intelektuālais īpašums (*intellectual property*) 1. Personai piederoši bezķermeniski labumi, kas pakļauti īpašiem noteikumiem, kuri regulē tiesību iegūšanu un izbeigšanos, saturu un pastāvēšanas ilgumu. Δ ir autortiesības (mākslas darbi, radio un televīzijas pārraides, datorprogrammas) un rūpnieciskais īpašums, kas sevī ietver preču zīmes, izgudrojumus, dizainparaugus u. c. 2. Izņēmuma tiesību uz radošā darba rezultātiem un individualizācijas līdzekļiem kopums. Δ ietver tiesības, kas attiecas uz literatūras, mākslas un zinātniskiem darbiem, izpildītājmākslas darbību, skaņu ierakstiem, radio un televīzijas raidījumiem, izgudrojumiem, ražošanas un dizaina paraugiem, preču zīmēm, firmu utt.

interesu konflikts (*conflict of interests*) Situācija, kad *auditorfirmai* ir 2 vai vairāki audīta klienti, kurus neapmierina situācija, kad viņu auditori ir arī citas – konkurējošas – kompānijas auditori.

internacionalizācija (*internationalization*) Process, kad ekonomiskās attiecības starp valstīm kļūst intensīvākas un noris straujākā tempā nekā ekonomiskās attiecības valstu iekšienē. Δ izpaužas kā nacionālās ekonomikas atvērtība, ārējās tirdzniecības, *kapitāla kustības* intensificēšanās vispārējās ekonomikas liberalizācijas procesa rezultātā. Δ termins tiek nošķirts no *globalizācijas*, uzsverot nacionālās valsts lomu šajā procesā.

Interneta pakalpojumu sniedzējs (*Internet service provider, ISP*) Telekomunikāciju kompānija, kas nodrošina lietotāja tiešu piekļuvi Internetam.

Interneta protokola virtuālie privātie tīkli (*Internet Protocol Virtual Private Network, IPVPN*) Pakalpojumu platforma drošas un kvalitatīvas datu pārraides jomā.

Interneta protokols (*Internet Protocol, IP*) Noteikumu un standartu kopa, kas nosaka, kā datu paketes tiek nosūtītas un saņemtas pa Internetu.

Internets (*Internet*) Globālais tīkls, kurš savieno miljonus datoru. Ar Δ starpniecību vairāk nekā 100 valstis ir saistītas datu, ziņu un jaunumu apmaiņā.

invaliditātes apdrošināšana (*disability insurance*) *Sociālās apdrošināšanas* veids, kura nolūks ir nodrošināt līdzekļus gadījumiem, kad sociāli apdrošinātā persona kļūst par invalīdu un zaudē darbaspējas.

invaliditātes, maternitātes un slimības speciālais budžets (*special government budget for disability and sickness insurance*) Sociālās apdrošināšanas *speciālais budžets*, no kura finansē slimības, maternitātes u. c. *pabalstus*, kā arī *invaliditātes pensijas*. Δ līdzekļus veido *obligātās iemaksas invaliditātes, maternitātes un slimības apdrošināšanai* u. c. ieņēmumi.

invaliditātes pensija (*disability pension*) *Pensija* personai, kas pastāvīgi vai uz laiku ir zaudējusi darbaspējas. Latvijā Δ piešķir personām, kas ir atzītas par invalīdiem un par kurām ir veiktas *sociālās apdrošināšanas iemaksas*.

inventarizācija (*stock-taking*) Krājumu, īpašumu, prasību un saistību pārbaude un reģistrēšana īpašā sarakstā. Sk. arī *krājumu inventarizācija*.

investīcijas *sk. kapitālieguldījumi*

investīciju atbalsts (*investment encouragement*) *Naudas masas palielināšana* ar mērķi samazināt procentu likmi, ja *stimulējošās fiskālās politikas* iespaidā ir samazinājies *kapitālieguldījumu* apjoms tautsaimniecībā. Δ ir *monetārās politikas ietekmes* izpausme īstermiņa periodā. Sk. arī *izspiešanas efekts*.

investīciju banka (*investment bank*) *Banka*, kas nodarbojas ar vērtspapīru emisiju organizēšanu, vērtspapīru uzpirkšanu un tālākpārdošanu citiem kapitālieguldītājiem. Δ arī konsultē finanšu jautājumos, pārdod finanšu informāciju, darbojas kā aģents uzņēmumu pirkšanas un apvienošanās darījumos, kā brokeris un pensiju un *ieguldījumu fondu* pārvaldītājs. Δ pakalpojumus var sniegt, piem., gan universālās bankas nodaļa, gan firma, kam tā var būt galvenā nodarbošanās.

investīciju iespējas (*investment opportunities*) *Kapitālieguldījumu* idejas, priekšlikumi un izstrādātie *kapitālieguldījumu projekti* – ekonomiski neatkarīgi projekti, savstarpēji izslēdzošie projekti, ekonomiski atkarīgi projekti, kuri var būt savstarpēji papildinošie, daļēji papildinošie vai statistiski atkarīgi projekti.

investīciju izdevumi (*investment expenditure*) Makroekonomikā – privātuzņēmumu izdevumi *kapitāla preču* (jaunu ēku un ražošanas iekārtu) iegādei noteiktā laika periodā. Δ ir daļa no valsts ekonomikas *kopējiem izdevumiem, kopējā pieprasījuma un iekšzemes kopprodukta* (izdevumu metode).

investīciju kompānija *sk. ieguldījumu fonds*

investīciju periods (*investment period*) *Finanšu vadībā* – projekta izpildes periods, ko sauc arī par laika horizontu.

investīciju portfelis *sk. ieguldījumu portfelis*

investīciju preces *sk. kapitāla preces*

investīciju projekts *sk. kapitālieguldījumu projekts*

īpašnieka ierosināts vadības veikts akciju izpirkums (*vendor initiated management buy-out, VIMBO*) Vadības veikts akciju izpirkuma darījums, kurā uzņēmuma īpašnieki ierosina uzņēmuma vadītājiem iegādāties uzņēmuma akcijas no pašreizējiem īpašniekiem.

investors *sk. kapitālieguldītājs*

I/O *sk. ievadizvades iekārtas*

IP *sk. Interneta protokols*

īpašais aģents (speciālais aģents) (*special agent*) Aģents, kuram ir ierobežotas pilnvaras rīkoties citas personas interesēs un uzdevumā. Δ darbība attiecas uz īpašiem gadījumiem vai īpašiem pakalpojumiem, piem., piedalīšanās izsolē *principāla* interesēs.

īpašnieka pašu kapitāls (*owner's equity*) Ieguldītāja devums uzņēmuma *pašu kapitālā*, t. i., attiecīgā akcionāra daļa uzņēmuma pašu kapitālā.

īpašs nodokļu režīms (*special tax regime*) Ar likumu noteikts *nodokļu* režīms, kas paredz īpašu *nodokļu atlaižu* piemērošanu u. c. atvieglojumus uzņēmumiem, kuri darbojas īpaši atbalstāmajos reģionos. Piem., šāds uzņēmums *nodokļa zaudējumus* var segt no nākamo 10 (parasti tikai 5) taksācijas gadu *apliekamā ienākuma*, piemērot dubultās *nodokļu nolietojuma* likmes pamatlīdzekļiem u. c.

īpašuma apdrošināšana (*property insurance*) *Vispārējās apdrošināšanas* veids, kurā apdrošināšanas objekti ir dažādas materiālās vērtības. P r i v ā t ā Δ – apdrošināšana pret nekustamā īpašuma (dzīvojamās ēkas, palīgsaimniecības ēkas, aprīkojums, sienas, dzīvzogi, sētas, vārti, peldbaseini, piebraucamie ceļi un kājceļiņi) un kustamā īpašuma vai mājas satura (mēbeles, paklāji, gleznas, televizori, ledusskapji utt.) bojājumiem, kuru cēlonis ir ugunsgrēks, eksplozija, zibens, zemestrīce. K o m e r c i ā l ā Δ – apdrošināšana pret komerciālā nekustamā īpašuma, iekārtu un ēku satura (izņemot preču uzkrājumus) bojājumiem, kuru cēloņi ir ugunsgrēks, eksplozija, zibens, zemestrīce, ceļa vai dzelzceļa transports, lidaparāti, no gaisa krītoši ķermeņi, vētra, plūdi, ūdens nodarītie postījumi, vardarbīga ielašanās, zādzība vai zādzības mēģinājums, sabiedriskās nekārtības, ļaunprātīgi bojājumi, zemes iegrimšana (ar ļoti lielu *pašrisku*, pat 2% no pilnas vērtības).

īpašuma nodoklis (*property tax*) *Tiešais nodoklis*, ar ko apliek *nodokļu maksātāja* īpašumu (zemi, ēkas u. tml.). Šāda nosaukuma nodoklis Latvijā bija spēkā līdz 1999. g., un ar to aplika ne vien ēkas, bet arī citus pamatlīdzekļus (automobiļus, dažādas iekārtas u. c.). Vēlāk spēkā ir tikai *nekustamā īpašuma nodoklis*, ar kuru apliek ēkas un būves, kā arī zemi.

īpašuma objekts (*object of property*) Materiālie un nemateriālie labumi jeb resursi, kuri ir iesaistīti saimnieciskajā un tiesiskajā aprītē un kuri parasti ir ierobežoti apjoma ziņā. Δ var būt gan dabas resursi, gan cilvēku radīta vērtība.

īpašuma subjekts (*subject of property*) Fiziska vai juridiska persona, kurai pieder īpašums, balstoties uz konkrētajā sabiedrībā funkcionējošām tiesību normām. Par Δ var būt gan indivīds, gan indivīdu grupas, kuras apvienojušās dažādās sociālās, ekonomiskās u. c. struktūrās (piem., reliģiskas organizācijas, sabiedriskās organizācijas, komercstruktūras, akciju sabiedrības, sabiedrības ar ierobežotu atbildību, kapitālsabiedrības u. c.).

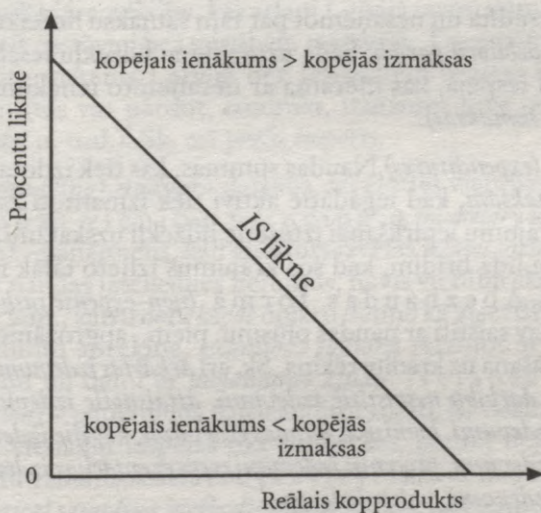
īpašums (*property, possession*) Pilnīgas varas tiesības pār lietu, t. i., tiesības valdīt un lietot to, iegūt no tās visus iespējamus labumus, ar to rīkoties un noteiktā kārtā atprasīt to atpakaļ no katras trešās personas ar Δ prasību.

IP VPN sk. Interneta protokola virtuālie privātie tīkli

i-režīms (*i-mode*) Japānā ieviests telefonu standarts, kas ļauj meklēt informāciju *Internetā* un nodrošina videosakarus.

īsā pozīcija (*short position, bear position*) **1.** Atklātās pozīcijas veids, ja bilances aktīvu kopsumma ir mazāka par bilances pasīvu kopsummu konkrētā valūtā. **2.** Situācija, kad biržas mākeris, gaidot kursa (cenas) pazemināšanos, pārdod citām personām piederošus vērtspapirus, valūtu vai preces, lai tos nākotnē atpirktu lētāk.

IS likne (*IS curve, investment-saving curve*) Procentu likmes un reālā kopprodukta savstarpējās saiknes grafisks attēlojums preču tirgus līdzsvara situācijā.

Zemākas procentu likmes paaugstina kapitālieguldījumu apjomu tautsaimniecībā, kas savukārt palielina nacionālo ienākumu un produkcijas izlaidi. Lejupejošā IS likne zīmējumā rāda tās nacionālā ienākuma un procentu likmju kombinācijas, kad plānoto investīciju apjoms ir vienāds ar *uzkrājumiem* un saražoto preču apjoms ir vienāds ar patērēto preču apjomu. Sk. arī *LM likne, IS-LM modelis*.

IS-LM modelis (*IS-LM model, investment/saving – liquidity/money model*) *Kopējā pieprasījuma* teorētisks modelis, kas ļauj noskaidrot faktorus, kuri nosaka kopējā ienākuma (reālā kopprodukta) apjomu, pastāvot noteiktam cenu līmenim, analizējot naudas un preču tirgus mijiedarbību. Δ ietver *IS* likni un *LM* likni un parāda kopējā līdzsvara stāvokli ekonomikā. Sk. arī *IS* *likne*, *LM* *likne*.

ISPA sk. Eiropas Savienības strukturālās politikas pirmiestāšanās finanšu instruments

istermiņa saistības (*short-term liabilities, current liabilities*) *Finanšu saistības*, kas jānomaksā gada laikā.

izdevīguma zaudēšanas risks (*risk of beneficial loss*) Iespēja ciest netiešus zaudējumus kāda notikuma dēļ, piem., pārdodot preces uz kredīta un nesaņemot par tām samaksu noteiktajā laikā, pieaug *debitoru parādi*. Šāda uzņēmuma līdzekļu iesaldēšana ir zaudētā iespēja, kas mērāma ar nesaņemto ienākumu (*alternatīvās izmaksas*).

izdevumi (*expenditures*) Naudas summas, kas tiek izdotas. Δ kļūst par *izmaksām*, kad iegādātie aktīvi tiek izmantoti *komercdarbībā*. Krājumu iepirkšanai iztērētie līdzekļi uzskatāmi par izdevumiem līdz brīdim, kad šos krājumus izlieto tālāk ražošanas procesā. Δ *b e z n a u d a s f o r m ā* (*non-expense cash outlay*) – Δ , kas nav saistīti ar naudas plūsmu, piem., apgrozāmo līdzekļu palielināšana uz kredīta rēķina. Sk. arī *ārkārtas izdevumi*, *ar saimniecisko darbību nesaistītie izdevumi*, *attaisnotie izdevumi*, *autonomie izdevumi*, *komisijas naudas izdevumi*, *kopējie izdevumi*, *patēriņa izdevumi*, *procentu izdevumi*, *reprezentācijas izdevumi*, *uzkrātie izdevumi*, *valsts izdevumi*.

izdevumu attiecība (*expense ratio*) Procentuālā attiecība, ko veido apdrošinātāja izdevumi pret *apdrošināšanas prēmiju* ienākumiem.

izdevumu multiplikators sk. *izdevumu reizinātājs*

izdevumu reizinātājs (*expenditure multiplier*) Koefficients, kas preču tirgū parāda ražošanas apjoma, *kopējā ienākuma* izmaiņu attiecību pret *autonomo izdevumu* izmaiņām. Δ ir atkarīgs no

uzkrāšanas robežtieksmes. Preču tirgū darbojas investīciju Δ , valdības Δ , nodokļu Δ u. c. Sk. arī *multiplikācijas efekts*.

izejvielas (*raw materials*) Ieguves rūpniecības un lauksaimniecības produkti, kas paredzēti tālākai izmantošanai ražošanas procesā, kā arī nolietoti izstrādājumi, kas derīgi pārstrādei.

izguve (*retrieval*) Operāciju, metožu un procedūru kopums, ko izmanto noteiktas tematikas datu atlasei no datu bāzēm vai datnēm.

iziešanas barjera (*exit barrier*) Ekonomiskais faktors, kas apgrūtina, kavē vai neļauj uzņēmumam atstāt noteiktu darbības nozari, piem., tehnoloģija, kas nav piemērojama cita produkta ražošanai.

izlaišana brīvam apgrozījumam (*release for free circulation*) Viena no muitas procedūrām, kas atļauj Latvijā ievestajām precēm palikt šeit pastāvīgi bez saistībām tās izvest. Tas nozīmē, ka preces tiek importētas Latvijā bez jebkādiem muitas ierobežojumiem (tās var pārdot, iznomāt, izmantot savā *saimnieciskajā darbībā* u. tml.). Sk. arī *preču imports*.

izlase (*sampling*) Auditora darbība, izvēloties vienības pārbaudei. Naudas vienību principa Δ (*monetary unit sampling, MUS*) – paņēmieni, kad auditors izvēlas *izlases vienības*, izmantojot naudas izteiksmes lielumus, nevis vienību skaita intervālus. Piem., katru *datu kopas* dolāru definē kā atsevišķu Δ vienību. Δ lielumu aprēķina, *ticamības faktoru* reizinot ar datu kopas vērtību un dalot ar *pieļaujamo kļūdu*. Nejauša Δ (*random selection*) – paņēmieni, kuru auditors lieto, lai visām Δ vienībām būtu vienādas iespējas tikt izvēlētām, piem., nejaušo ciparu tabulu izmantošana. Nestatistiska Δ metode (*non-statistical sampling method*) – paņēmieni, kad auditors izvēlas Δ vienības tā, lai pēc to pārbaudes, izmantojot savu personisko pieredzi un spriedumus, nonāktu pie secinājumiem par visu datu kopu. Secīga Δ (*sequence sampling; block sampling*) – paņēmieni, kad auditors pārlicinās, vai noteiktām Δ vienībām piemīt īpaši raksturlielumi. Piem., auditors izvēlas 25 rēķinus pēc kārtas, nevis 25 atsevišķus rēķinus visa pārbaudāmā perioda garumā, un pārbauda, vai tie ir pareizi apstiprināti. Sistēmā Δ (*systematic selection*) – paņēmieni, kad auditors

izvēlas Δ vienības, izmantojot noteikta lieluma intervālus. Pirmā intervāla sākumpunkts parasti ir kāds nejauši izvēlēts lielums. *Statistiska Δ metode (statistically-based sampling method)* – paņēmiens, kad auditors izvēlas Δ vienības tā, lai pēc to pārbaudes nonāktu pie matemātiski pamatotiem secinājumiem par visu datu kopu.

izlases audits (*audit sampling*) Pārbaude kontu atlikumos vai darījumu veidos, kad pārbaude aptver mazāk par 100% vienību. Izvēloties pārbaudāmās vienības, visām ir vienādas iespējas iekļūt auditējamo vienību grupā. Rezultātus vispārinot, izdara secinājumus par datiem kopumā.

izlases lielums (*sample size*) *Datu kopas* vienību skaits, kas jāpakļauj pārbaudes procedūrām, lai auditora varētu izdarīt secinājumus. Nosakot nepieciešamo vienību skaitu, auditors ņem vērā *sagaidāmo un pieļaujamo kļūdu*. Δ aprēķina, dalot *ticamības faktoru ar precizitāti* (sk. *precizitātes līmenis*). Piem., ja ticamības faktors ir 3.0 un precizitātes līmenis ir 0.03, tad Δ ir 100 vienības (3.0/0.03).

izlases risks (*sampling risk*) Varbūtība, ka secinājumi, kurus izdarījis *auditors* pēc pārbaudes noteikta lieluma izlasē, būtiski atšķirsies no tiem, kas gūti pēc tādas pašas audita procedūras visā *datu kopā*. Δ pastāv *kontroles sistēmas pārbaudēs* un *detalizētajās pārbaudēs*.

izlases vienības (*sampling units*) Atsevišķi elementi, kas veido *datu kopu*.

izlīdzināšanas rezerve (*claims equalization reserve*) Speciāli izveidota naudas līdzekļu rezerve neregulāri pieteikto *prasību izmaksu* vai ievērojamu *prasību izmaksu svārstību* izlīdzināšanai.

izloze un azartspēle (*lottery and gambling*) Spēle vai derības, kurām ir laimes līguma raksturs un kurās to dalībnieku iegūtajiem laimestiem pilnīgi vai daļēji ir gadījuma raksturs.

izložu un azartspēļu nodeva (*lottery and gambling duty*) Obligāts maksājums par speciālu atļauju (licenci) izložu un azartspēļu organizēšanai un uzturēšanai.

izložu un azartspēļu nodoklis (*lottery and gambling tax*) Obligāts maksājums atbilstoši azartspēļu veidiem un spēļu galdu (auto-

mātu) skaitam. Par izlozēm nodoklis jāmaksā procentuāli no pārdoto biļešu apjoma.

izmaksas (*costs, expenses*) Naudas formā izteikts materiālo vērtību un ražošanas pakalpojumu patēriņš, kas nepieciešams pamatdarbības produkcijas, sniegto pakalpojumu radīšanas un realizēšanas procesā pārskata periodā. Izmaksas var iedalīt atkarībā no to funkcijām – *ražošanas* Δ , *administrācijas* Δ , *pārdošanas* Δ , *uzglabāšanas un piegādes* Δ . Atkarībā no Δ dinamikas izšķir *pastāvīgās* Δ un *mainīgās* Δ . Tās iedala arī *ārējās* jeb grāmatvedības Δ un *iekšējās* jeb *alternatīvajās* Δ . Sk. arī *aģenta izmaksas*, *ārpusražošanas izmaksas*, *darījuma* jeb *norēķinu izmaksas*, *faktiskās izmaksas*, *finanšu izmaksas*, *ieslēgtās izmaksas*, *jauktās izmaksas*, *kontrolējamās izmaksas*, *kopējās izmaksas*, *kvalitātes izmaksas*, *nākamo periodu izmaksas*, *neatgriezeniskās izmaksas*, *neieslēgtās izmaksas*, *nekontrolējamās izmaksas*, *netiešās izmaksas*, *normatīvās izmaksas*, *pamatdarbības izmaksas*, *pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas*, *pārdoto preču iegādes izmaksas*, *pārslēgšanās izmaksas*, *periodu izmaksas*, *pašizmaksa*, *pieaugošās izmaksas*, *reālās izmaksas*, *robežizmaksas*, *tiešās izmaksas*, *tiešās darba izmaksas*, *tiešās materiālu izmaksas*, *tiešās ražošanas izmaksas*.

izmaksas datums (*payment date*) Datums, kurā uzņēmums sāk izmaksāt pasludināto *dividendi* personām, kas fiksētas kā akcionāri *ieraksta datumā*. Sk. arī *bezdividendes datums*.

izmaksu aprēķināšana (*cost calculation*) sk. **kalkulācija**

izmaksu attiecināšana (*allocation*) Kāda resursa, darbības vai izmaksu objekta izmaksu attiecināšanu uz citiem resursiem, darbībām vai izmaksu objektiem, izmantojot *izmaksu faktoros* un balstoties uz *darbību izmaksu kalkulācijas metodē* noteikto *cēloņa principu*.

izmaksu centrs (*cost centre*) Uzņēmuma struktūrvienība, kurā tiek veikta uzņēmējdarbība un veidojas izmaksas, bet kura nav atbildīga par ieņēmumu nodrošināšanu. Sk. arī *peļņas centrs*.

izmaksu dinamika (*cost behaviour*) Pastāvīgo un mainīgo izmaksu struktūra un tās izmaiņas laika periodā. Δ ietekmē iekšējie faktori (ražošanas un pakalpojumu apjoms, produktu sortiments, uzņēmuma struktūra u. c.) un ārējie faktori (likumdošanas izmaiņas, tirgus pieprasījums, konkurence u. c.).

izmaksu faktors (*cost driver*) Jebkurš uzņēmuma darbību raksturojošs parametrs, notikums vai apstākļi, kas maina resursu patēriņu kādas darbības veikšanai, ietekmē tās izpildes kvalitāti vai ilgumu un līdz ar to arī izmaksas, piem., projektu skaits, darba izmaksas, darba laiks, darba sarežģītības pakāpe, produkcijas nomenklatūra, ražošanas brāķa daudzums. Vienai darbībai var būt vairāki izmaksas noteicoši faktori. Δ izmanto *darbību izmaksu kalkulācijas metodē*.

izmaksu inflācija (*cost-push inflation*) *Kopējā piedāvājuma* izmaiņu, galvenokārt ražošanas izmaksu pieauguma, izraisītā inflācija. Sk. arī *pieprasījuma inflācija*.

izmaksu objekts (*cost object*) Jebkurš saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu veids, projekts, programma vai izmaksu rašanās vieta, kam jāaprēķina izmaksas, lai uzņēmuma vadība varētu pieņemt labākus stratēģiskos un taktiskos lēmumus.

izmaksu pieskaitīšanas metode (*cost-plus method*) Metode, pēc kuras nosaka preces vai pakalpojuma cenu darījumos starp *saistītiem uzņēmumiem*, aprēķinot uzņēmuma nodokļus. Aprēķinā tiek izmantota *cenās noteikšana pēc pilnās pašizmaksas*, tādējādi iegūstot iespējamo cenu, ja šāds darījums notiktu starp diviem nesaistītiem uzņēmumiem.

izmaksu un ieguvumu analīze (*cost-benefit analysis*) Metode, ar kuru mēra un novērtē labumu, kāds iegūstams, īstenojot ekonomiskus projektus. Δ var veikt uzņēmumā, lai pieņemtu lēmumu par jauna aprikojumu vai iekārtas iegādi. Valdības līmenī Δ izmanto, lai novērtētu kapitālieguldījumus valsts nozīmes lielapjoma projektos, piem., autoceļu vai dzelzceļa būvē, un noteiktu projekta īstenošanas gadījumā iegūstamo sociālo labumu un labklājības pieaugumu. Δ ietver četras pozīcijas: a) izmaksu un ieguvumu apzināšana, savirknējot tos pēc atbilstības projekta galvenajam mērķim. Projektam jābūt rūpīgi izstrādātam, novērtējot tā kalpošanas laiku un ārējos efektus, piem., troksni, iespējamo piesārņojumu un ietekmi uz apkārtējo vidi; b) izmaksu un ieguvumu novērtējums, ņemot vērā iespējamās relatīvo cenu izmaiņas; c) procentu likmes noteikšana, ar kuras palīdzību veicama izmaksu un ieguvumu diskontēšana, aprēķinot arī projekta alternatīvās izmaksas; d) būtisku juridisku, administratīvu un budžeta ierobežojumu novērtējums.

Pēc būtības Δ tiek veikta projekta ekonomiskās efektivitātes izvērtēšanai, taču sociālo ieguvumu pārsvars pār kopējām izmaksām var attaisnot projekta īstenošanu.

izņēmums (*exclusion*) Noteikums *apdrošināšanas līgumā*, kas izslēdz noteiktu *risku* apdrošināšanu attiecīgā apdrošināšanas līguma ietvaros.

izpirkumnoma *sk. finanšu lizings*

izsludinātais pamatkapitāls (*called-up capital*) Kapitāls, uz kuru akciju sabiedrība izsludina parakstīšanos, lai noteiktā kārtībā palielinātu savu pamatkapitālu.

izsole, ūtrupe (*auktion*) Tirgus, kur pircēji atklātā un organizētā veidā konkurē cits ar citu, pārsolot cenu, ko ir piedāvājuši citi Δ dalībnieki. Izšķir *a n g l u* Δ , kur izsole notiek no zemākas cenas uz augstāku, un *h o l a n d i e š u* Δ , kur izsole notiek no augstākas cenas uz zemāku.

izsoļu principa tirgus (*quote driven market*) Biržas tirgus sistēma, kurā darījuma cena un izpilde tiek noteikta, tirgus dalībniekiem savstarpēji personiski vienojoties. *Sk. arī automatizētā principa tirgus.*

izspiešanas efekts (*crowding-out effect*) Plānoto *kapitālieguldījumu* samazināšanās, kuru rada procentu likmes paaugstināšanās un kura daļēji kompensē *stimulējošās fiskālās politikas* ietekmi.

izvedmuita, eksporta tarifs (*export duty*) *Muitas nodoklis* par preču *eksportu*. Δ likmes parasti nosaka procentos no preču *muitas vērtības* vai latos atbilstoši preču skaitam, svaram vai tilpumam. Δ visbiežāk attiecas uz neapstrādātiem produktiem un izejvielām, lai ierobežotu to eksportu par zemām cenām un lai veicinātu vietējo ražotāju iesaistīšanos pārstrādes procesā. Plašākā nozīmē Δ sauc arī par eksporta tarifu.

izziņa par nodokļu nomaksu (*statement on payment of tax*) *Nodokļu administrācijas* izsniegta izziņa, kas apliecina, ka *nodokļu maksātājam* nav nodokļu parādu konkrētajā datumā. Šāda izziņa bieži ir nepieciešama, lai saņemtu dažādas atļaujas u. c. dokumentus, kas saistīti ar nodokļu maksātāja *saimniecisko darbību* (piem., piedaloties konkursā par kāda objekta celtniecību, viens no iesniedzamajiem dokumentiem ir Δ).

J

Jamaikas sistēma (*Jamaica system*) Starptautiska valūtas sistēma, kura aizstāja *Bretonvudsas sistēmu* pēc 1971. g. un kuras ietvaros tika izveidota starptautisko norēķinu vienība SDR (*speciālās aizņēmuma tiesības*). Δ tiek izmantoti gan nemainīgie, gan mainīgie valūtas kursi, zelts nepilda *naudas funkcijas*.

jauktā annuitāte (*changing annuity*) Periodiski maksājumi ar mainīgām procentu likmēm, kuriem par nepilnu gadu tiek piemēroti vienkāršie procenti, bet par veseliem gadiem – *saliktie procenti*.

jauktās izmaksas (*mixed cost*) Nosacīti mainīgās un nosacīti pastāvīgās izmaksas. Sk. arī *mainīgās izmaksas*, *pastāvīgās izmaksas*.

jauktās secības metode, NIFO metode (*next-in first-out, NIFO*) Vadības grāmatvedībā izmantota krājumu vērtēšanas metode, ar kuru visi materiāli tiek regulāri pārvērtēti atbilstoši tirgus cenām.

jaunā ekonomika (*new economy*) Ekonomika, kas balstīta nevis uz materiālajām vērtībām, bet uz informāciju un zināšanām kā galveno uzņēmuma aktīvu. Zināšanu un augstu tehnoloģiju intensīva izmantošana, pārorientēšanās no darbietilpīgas ekonomikas uz zināšanu ietilpīgu ekonomiku var nodrošināt nepieciešamo *iekšzemes kopprodukta* pieaugumu valstīs ar ierobežotiem dabas resursiem, mazu tautsaimniecības jaudu un nelielu tirgus apjomu.

jauna investīcija (*new investment*) Darījums, kad *riska kapitāla* ieguldītājs izdara pirmo ieguldījumu uzņēmumā, kurā pirms tam tas nav bijis akcionārs vai aizdevējs.

Jaunais tirgus (*Neuer Markt*) *Ārpusbiržas tirgus* Vācijā, kurš piesaista galvenokārt jaunus tehnoloģisko, Interneta un telekomunikāciju nozaru uzņēmumus.

jaunās vadības veikta akciju iegāde (*management buy-in, MBI*) Darījums, kad uzņēmumu pērk investori, kas nav pašreizējie uzņēmuma akcionāri vai vadība. Pēc darījuma noslēgšanas

jaunais kapitālieguldītājs vai tā pārstāvis darbojas uzņēmuma vadībā.

jaunās vadības veikta akciju iegāde ar aizņēmumu (*leveraged management buy-in, LMBI*) Darījums, kurā uzņēmumu pērk investori, kas nav pašreizējie uzņēmuma akcionāri vai vadība, darījuma finansēšanai izmantojot aizņēmumu. Pēc darījuma noslēgšanas jaunais investors vai tā pārstāvis darbojas uzņēmuma vadībā.

jaunfirma (*new company, newco*) Jauns uzņēmums, kas izveidots reorganizācijas, *vadības veikta akciju izpirkuma, jaunās vadības veikta akciju iegādes* vai cita specifiska darījuma nolūkā.

jena (*yen*) Japānas nacionālā naudas vienība. Ieviesta 1871. g. ar 'New Currency Act', izveidojot Japānas monetāro sistēmu, līdzīgu eiropiešu modeļiem. Δ nostiprinājās pēc 1970. g. līdz ar Japānas ekonomikas atveseļošanu. Pastiprinātās eksporta politikas rezultātā veidojas ārzemju valūtu rezervju uzkrājumi, kā rezultātā Japānas Centrālajai bankai pastāvīgi jārisina Δ vērtības noteikšanas problēmas. Δ ietilpst SDR (*speciālās aizņēmuma tiesības*) grozā.

joslās platums (*bandwidth*) Datu plūsma, ko parasti izsaka megabitos sekundē un kas raksturo elektroniskas ķēdes caurlaides spēju.

junioraizņēmums *sk. subordinētais aizņēmums*

juridiska persona (*legal person*) Mantiski patstāvīga personu apvienība, iestāde, organizācija, fonds, kas rīkojas savā vārdā kā patstāvīgs civiltiesību subjekts, uzņemoties pienākumus, saistības un iegūstot tiesības. Sk. arī *fiziska persona*.

juridiska saistība (*legal obligation*) Pienākums, kas rodas noslēgtā līguma un pastāvošo likumu rezultātā.

jutīguma analīze (*sensitivity analysis*) Metode, kā palielināt aprēķinu rezultātu uzticamību. Δ ļauj novērtēt riska potenciālo ietekmi uz projekta efektivitāti un parāda, par kādu lielumu konkrēts projekta parametrs var mainīties nelabvēlīgā virzienā risku ietekmē.

K

kalkulācija (*calculation*) Saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu pašizmaksas aprēķināšana naudas izteiksmē.

kalkulācijas metode (*costing, costing method*) Metode saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu pašizmaksas aprēķināšanai. Jaunas produkcijas pašizmaksas Δ (*start-up costs*) – jauna produkcijas veida ražošanas izmaksu aprēķināšana, lai varētu sastādīt uzņēmuma funkcionālo, finanšu un kopējo budžetu un noteikt jaunās produkcijas cenas. Mainīgo izmaksu pašizmaksas Δ (*direct costing*) – Δ , pēc kuras visas pastāvīgās izmaksas uzskata par pārskata perioda izmaksām un iekļauj pārskata perioda peļņas un zaudējumu aprēķinā. Saražotās produkcijas un nepabeigto ražojumu (pasūtījumu) krājumi tiek novērtēti mainīgās izmaksās. Normatīvā pašizmaksas Δ (*standard costing*) – Δ , kuras būtība ir produkcijas vai pakalpojumu plānotās pašizmaksas aprēķināšana, izmantojot *normatīvās izmaksas*. Šī metode ļauj efektīvi kontrolēt faktisko produkta vai pakalpojuma pašizmaksu, salīdzinot to ar budžetā paredzēto pašizmaksu. Pasūtījumu pašizmaksas Δ (*job costing*) – Δ , kas aplūko pasūtījumu vai darbu kā atsevišķu, patstāvīgu kalkulācijas objektu. Šo metodi izmanto uzņēmumos vai ražotnēs, kur ražošanai vai izpildei pieņem atsevišķus pasūtījumus vai veic atsevišķus individuālus darbus. Pašizmaksas Δ uz robežizmaksu pamata (*marginal costing*) – metode, ko lieto cenu veidošanas procesā, nosakot produkta pārdošanas cenu, lielāku par mainīgajām izmaksām, bet mazāku par produkta pilno pašizmaksu. Metodes būtība ir saražotās produkcijas vai nepabeigto ražojumu (pasūtījumu) krājumu novērtēšanu mainīgajās izmaksās. Pastāvīgās izmaksas tiek atzītas par pārskata perioda izmaksām un ietvertas perioda peļņas un zaudējumu aprēķinā. Procesā pašizmaksas Δ (*process costing*) – pašizmaksas Δ , kuras mērķis ir aprēķināt ražojamo produktu vai sniedzamo pakalpojumu pašizmaksu katrā atsevišķā ražošanas posmā (cehā) vai pakalpojumu sniegšanas vietā (nodaļā). Procesā pašizmaksas Δ ietvaros var izmantot pilno pašizmaksas kalkulāciju, mainīgo izmaksu pašizmaksas kalkulāciju vai citu kalkulāciju. Sk. arī *darbību izmaksu kalkulācijas metode, pilnās pašizmaksas kalkulācija*.

kalkulācijas objekts (*cost unit*) Saražotās produkcijas vai sniegtā pakalpojuma vienība, kurai tiek aprēķināta pašizmaksa.

kanāls (*channel*) Datora daļa, kas savieno datu apstrādes iekārtu un galveno datu krātuvi ar ievadizvades vadības iekārtām.

kapacitāte (*capacity*) *Riska* apjoms naudas izteiksmē, kādu *apdrošināšanas sabiedrība* var uzņemt. Δ atkarīga no apdrošināšanas sabiedrības pašu līdzekļu apjoma.

kapitāla aizplūšana drošākos instrumentos (*flight to quality*) Nedrošos vai neparedzamos tirgus apstākļos novērojams process, kad investori pārdod riskantākus vērtspāpirus (piem., akcijas) un iegulda līdzekļus drošākos mazāka riska vērtspāpuros (piem., *valdības obligācijās*).

kapitāla cena, kapitāla vērtība (*cost of capital*) Izmaksas, kas uzņēmumam rodas, maksājot kapitāla īpašniekiem par viņu kapitāla izmantošanu. Par saņemto *kreditu* tiek noteikta *aizņemtā kapitāla cena aizdevu procentu* veidā, bet par *pašu kapitāla* izmantošanu tiek aprēķināta *pašu kapitāla cena dividendžu* veidā. Uzņēmums ir ieinteresēts, lai aizņemtā kapitāla cena būtu iespējami zemāka, bet pašu kapitāla cena – maksimāla. Sk. arī *kapitāla vidējā svērtā cena*.

kapitāla eksports (*capital export*) *Maksājumu bilancē* uzskaitītā kapitāla aizplūšana no valsts. Δ ietver *kapitālieguldījumus, noguldījumus*, palīdzību, militāros izdevumus. Δ var notikt peļņas gūšanas, politisku vai citu motīvu pēc. Δ var mērķtiecīgi veicināt valsts. Ja īsā laika periodā Δ sasniedz lielus apmērus, to sauc par kapitāla noplūdi.

kapitāla fiksēšana (*equity ratchet*) Mehānisms, ar kura palīdzību *riska kapitāla* ieguldītāja kapitāla daļa uzņēmumā var tikt palielināta vai samazināta, balstoties uz iepriekš saskaņotu mērķu sasniegšanu vai konkrētiem notikumiem. Sk. arī *fiksēšana*.

kapitāla kustība (*capital movement*) Kapitāla ieplūšana un aizplūšana valsts ekonomikā, kas tiek saukta arī par kapitāla plūsmu. Valsts *maksājumu bilances* ietvaros tiek skatīta kapitāla ieplūšana valsts ekonomikā, *tiešo kapitālieguldījumu, portfeļieguldījumu*, ārzemju institūciju piešķirtu kreditu formā, *kapitāla eksports* kapitālieguldījumu, aizdevumu formā, kā arī zelta

rezervju un valsts parāda izmaiņas. Pēc Δ apjoma var spriest par valsts atkarības pakāpi un tās ekonomiskās ekspansijas izpausmēm.

kapitāla nodale (*capital rationing*) Uzņēmuma darbība kapitāla nepietiekamības gadījumā – līdzekļu ieguldīšana tikai pašos nepieciešamākajos projektos, investīcijās.

kapitāla nodrošināšana (*capital maintenance*) Grāmatvedības koncepcija, kuras mērķis ir izmērit uzņēmuma kapitāla lielumu pārskata perioda beigās un salīdzināt to ar kapitāla lielumu iepriekšējos periodos. Kapitāls ir nodrošināts, ja tā lielums pārskata perioda beigās nav mazāks par kapitāla lielumu iepriekšējā periodā. **N a u d a s Δ** (*money capital maintenance*) – koncepcija grāmatvedībā, kura paredz nodrošināt pārskata gada naudas plūsmu, ne mazāku par iepriekšējā gada naudas plūsmu. **R e ā l ā Δ** (*real capital maintenance*) – Δ koncepcija grāmatvedībā, kura ir saistīta ar parasto akciju turētāju pirktspējas nodrošināšanu. Tā ņem vērā naudas pirktspējas izmaiņas, ko mēra ar mazumtirdzniecības cenu indeksu. **U z ņ ě m u m a kapitāla noteiktas pirktspējas nodrošināšana** (*maintenance of specific purchasing power of the capital of the equity*) – Δ koncepcija grāmatvedībā, kuras būtība ir cenu indeksa izmantošana saistībā ar cenu izmaiņām tām preču grupām, ar kurām strādā konkrētais uzņēmums.

kapitāla patēriņš (*capital consumption*) Noteiktā laika posmā izlietotā kapitāla kopējā vērtība, ko veido izlietotās izejvielas, iekārtu, ēku u. c. nolietojums.

kapitāla pieauguma nodoklis (*capital gains tax*) *Nodoklis*, ar ko aplik *nodokļu maksātāja* peļņu no *aktīvu* (pamatlīdzekļu, ieguldījumu) pārdošanas. Latvijā šāda nosaukuma nodoklis 2002. g. nebija spēkā, jo tā principi tika ņemti vērā, aprēķinot *iedzīvotāju ienākuma nodokli* un *uzņēmumu ienākuma nodokli*. Sk. arī *kapitāla pieaugums*.

kapitāla pieaugums (*capital gain*) Peļņa no aktīvu pārdošanas jeb starpība starp attiecīgā aktīva pārdošanas un iegādes cenu. Ja šī starpība ir negatīva, rodas *kapitāla zaudējums*.

kapitāla pietiekamība (*capital adequacy*) Prasības, kas uzstādītas starptautiski pieņemtajos minimālajos kapitāla standartos, kuri

izstrādāti *Bāzeles Banku uzraudzības komitejas* vadībā un piemērojami starptautiskajām bankām. Mūsdienās ar *centrālo banku* uzraudzības palīdzību šie standarti tiek piemēroti visām bankām katrā valstī (arī Latvijā). Δ uzdevums ir nodrošināt, lai bankas kapitāls būtu noteiktā proporcijā pret bankas *riska svērtajiem aktīviem*. Šo proporciju sauc par *kapitāla pietiekamības rādītāju*. Tā kā banku aktīvi sastāv galvenokārt no finanšu ieguldījumiem kredītu, vērtspapīru un finanšu instrumentu veidā un to vērtība var svārstīties, bankai nepieciešams kapitāls, lai varētu turpināt darbību arī tad, ja daži no aktīviem nestu zaudējumus. Δ aprēķināšanai ir izstrādāta metodoloģija, kas ietver riska svērto aktīvu un bankas kapitāla definēšanu.

kapitāla pietiekamības rādītājs (*capital adequacy ratio*) Bankas kapitāla attiecība pret bankas *riska svērtajiem aktīviem* procentos. Centrālā banka, saskaņojot ar *Bāzeles Banku uzraudzības komiteju*, nosaka arī minimālo Δ . Ja Δ neatbilst prasībām, banka riskē ar darbības piespiedu pārtraukšanu.

kapitāla preces, investīciju preces (*capital goods, investment goods*) Preces, kas paredzētas citas produkcijas ražošanai. Investīciju apjoms tautsaimniecībā ir saistīts ar ražošanas iespējām nākotnē – jo vairāk kapitāla preču tiks radīts, jo lielākas būs ražošanas iespējas nākotnē. To grafiski attēlo *ražošanas iespēju līkne*, novirzoties pa labi.

kapitāla rentabilitāte *sk. pie ienesīgums*

kapitāla riņķojums (*circulation of capital*) Kapitāla kustība ražošanas un apgrozības sfērā.

kapitāla struktūra (*capital structure*) Uzņēmuma darbības nodrošināšanai piesaistītā finansējuma struktūra, kas parāda *pašu kapitāla* un *aizņemtā kapitāla* procentuālo attiecību.

kapitāla tirgus (*capital market*) *Finanšu tirgus*, kurā galvenokārt veic ilgtermiņa darījumus ar *finanšu instrumentiem*.

kapitāla vērtība *sk. kapitāla cena*

kapitāla vērtspapīrs (*equity security*) Vērtspapīrs, kas apliecina tā īpašnieka līdzdalību uzņēmuma kapitālā un dod tiesības saņemt dividendes un gūt ienākumus. Šim veidam pieskaitāmi: 1) akcijas; 2) depozitārie sertifikāti (*global depositary receipt, American*

depository receipts; 3) konvertējamie vērtspapīri, kurus var apmainīt pret kādu no 1. vai 2. punktā minētajiem vērtspapīriem; 4) citi līdzīgi vērtspapīri, kuru cena ir atkarīga no akciju cenu izmaiņām.

kapitāla vidējā svērtā cena (*weighted average cost of capital, WACC*)

Vidējā cena, kuru uzņēmums maksā par kopējā kapitāla, kas veidots no dažādiem avotiem, izmantošanu. Tā raksturo finansēšanas izmaksu līmeni uzņēmumā. Samazinot Δ , kapitāla struktūra uzlabojas. Δ izsaka procentos, *aizņemtā un pašu kapitāla* īpatsvaru reizinot ar to cenu.

kapitāla zaudējums (*capital loss*) Zaudējums no aktīvu pārdošanas.

Sk. arī *kapitāla pieaugums*.

kapitālieguldījumi, investīcijas (*investment*) Valsts vai privātā kapitāla ilgtermiņa ieguldījumi ekonomikas dažādās sfērās vai nozarēs, uzņēmuma finanšu vai materiālajos aktīvos ar mērķi gūt peļņu vai apmierināt sabiedrības vajadzības. Atkarībā no objekta Δ iedala finanšu investīcijās un *nefinanšu ieguldījumos*.

Pēc rakstura tos iedala *tiešajos kapitālieguldījumos* un *portfeļieguldījumos*. Pēc īpašuma formas izšķir privātos, fizisku vai juridisku personu Δ , *ārvalstu* Δ , valsts Δ . Sk. arī *ieguldījumi pamatkapitālā, investīciju izdevumi, jauna investīcija, tīrie kapitālieguldījumi*.

kapitālieguldījumu atgūšanas periods (*pay-back period*) Laika periods, kurā kapitālieguldījumi tiek segti ar ieņēmumiem no preču, produkcijas vai pakalpojumu pārdošanas.

kapitālieguldījumu budžets (*capital budget*) Plānoto ilgtermiņa ieguldījumu saraksts jeb budžets noteiktam laika periodam nākotnē.

kapitālieguldījumu projekts, investīciju projekts (*capital project, investment project*) Pamatots aprēķins uzņēmuma plāniem ieguldīt iekšējos un/vai piesaistītos finanšu resursus uzņēmuma vērtības palielināšanai, pārkot uzņēmuma pamatlīdzekļus. Sk. arī *kapitālieguldījumi*.

kapitālieguldītājs, investors (*investor*) Persona, kas ir ieguldījusi kapitālu uzņēmumā, vērtspapīros.

kapitalizācija (*capitalization*) 1. Finanšu, kredīta operācija, ar kuru noguldītajai naudas summai tiek pieskaitīta agrāk aprēķināto

procentu summa un piemērota jauna procentu likme. 2. Ap-
rēķins, ar kuru tiek noteikta nākotnes kapitāla pašreizējā vē-
rtība, izmantojot procentu likmi. 3. Uzņēmuma peļņas izlie-
tošana *pašu kapitāla* palielināšanai, *aizdevu kapitāla* (kredīta)
ieskaitīšana *pamatkapitālā*. 4. Viss uzņēmumam piesaistītais
ilgtermiņa finansējums jeb kopējie aktīvi, no kuriem atskaitītas
īstermiņa saistības.

kapitāls (*capital*) 1. Bagātība, kas atrodas apgrozībā un dod labu-
mu. 2. *Ražošanas faktors* – mantisko un nemantisko lietu ko-
pums ar noteiktu cenu, kas tiek radīts ekonomiskajā sistēmā
un izmantots turpmākajai ražošanai. 3. Finanšu *aktīvi*. Banku
sfērā – starpība starp aktīviem un *pasīviem*. 4. Uzņēmuma *sais-
tības*, kas atspoguļotas *grāmatvedības bilances* labajā pusē –
pasīvā. Sk. arī *pašu kapitāls*.

kapitālsabiedrība (*corporate enterprise*) Uzņēmums, kura *pamatka-
pitāls* sastāv no daļu vai akciju nominālvērtību summas. Izšķir di-
vu veidu Δ – *sabiedrība ar ierobežotu atbildību* un *akciju sabiedrība*.

kapitāls un rezerves bankā (*capital and reserves in a bank*) Līdzekļi,
kas ietver bankas apmaksāto pamatkapitālu, akciju emisijas
uzcenojumu, rezerves un iepriekšējo un pārskata gada nesadalīto
peļņu. Δ tiek attēlotas bankas grāmatvedības bilances pasīvā.

kaptīvās apdrošināšanas sabiedrība (*captive insurance company*)
Apdrošināšanas sabiedrība, kas ir liela valsts vai starptautiska
ražošanas uzņēmuma meitassabiedrība, kura izveidota, lai ap-
drošinātu tikai savus apdrošināmos un dažkārt citādi neapdro-
šināmos *riskus*.

**Kārtējais Eiropas Komisijas ziņojums par Latvijas progresu
ceļā uz iestāšanos Eiropas Savienībā** (*Regular Report from
the Commission on Latvia's Progress towards Accession*) Ziņojums,
kuru kopš 1998. g. *Eiropas Komisija* katru gadu sagatavo par
Latvijā iepriekšējā gada laikā paveikto ceļā uz iestāšanos *Eiropas
Savienībā* (ES). Šajā dokumentā tiek izvērtēta *Kopenhāgenas
kritēriju*, *Eiropas līguma* saistību un iestāšanās ES sarunu laikā
doto solījumu izpilde.

kartelis (*cartel*) Monopolapvienība, kas izveidojusies vienas noza-
res uzņēmumu vienošanās rezultātā, lai ierobežotu savstarpējo
konkurenci, vienlaikus saglabājot katra uzņēmuma juridisko

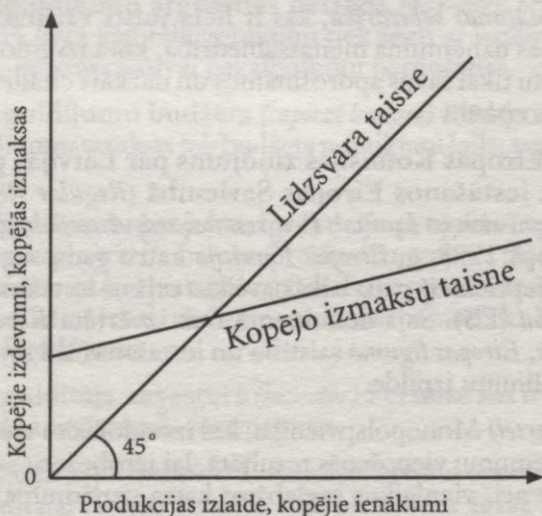
un ekonomisko patstāvību. Parasti šāda vienošanās notiek preču iepirkuma jomā (patērētāju Δ) vai realizācijas jomā (piedāvātāju Δ), tomēr Δ uzdevums var būt arī produkcijas unificēšana (standartizēšana vai tipizēšana). Dažkārt Δ cenšas novērst konkurentu ietekmi un nodrošināt galveno pozīciju tirgū. Likumdošana stingri uzrauga un regulē šādas darbības, lai nepieļautu negodīgu konkurenci.

kasko sk. kravu transportlīdzekļu apdrošināšana

kavējošā fiskālā politika (*tight/restrictive fiscal policy*) Valdības pasākumi valsts izdevumu samazināšanai un/vai tīro nodokļu palielināšanai, lai cīnītos pret inflāciju. Samazinoties ražošanas apjomam un palielinoties bezdarba līmenim, īstermiņa periodā šie pasākumi var samazināt *pieprasījuma inflāciju*. Ilgtermiņa perspektīvā nodokļu likmju palielināšana var samazināt *kopējo piedāvājumu* un bremsēt ekonomisko izaugsmi. Sk. arī *stimulējošā fiskālā politika*.

kavēts kredīts (*delinquent loan*) Kredīts, kura atmaksas gaitā *aizņēmējs* kavē parāda samaksu.

Keinsa modelis (*Keynesian model*) Vienkāršs ienākumu noteikšanas modelis, kas balstās uz Dž. M. Keinsa (J. M. Keynes)

vispārējo nodarbinātības, naudas un procenta teoriju. Δ parāda *kopējā ienākuma* palielināšanās *multiplikācijas efekta* rašanos, palielinoties izdevumiem.

keinsisms (*keynesianism*) 20. gs. makroekonomikas teorētiskie principi, kas, balstoties uz angļu ekonomista Džona Meinarda Keinsa (*John Maynard Keynes*) idejām, radušies lielās depresijas jeb 1929.–1933. g. pasaules ekonomikas krīzes iespaidā. Δ atzīst, ka naudas un darba tirgus nespēj nonākt līdzsvarā bez valsts politikas līdzdalības, jo tautsaimniecībā ražošanas apjomu un nodarbinātību galvenokārt nosaka pieprasījums. Lai regulētu un stabilizētu pieprasījumu, nepieciešama pārdomāta valsts *monetārā* un *fiskālā politika*. Δ teorētiskie pamati atrodami Dž. M. Keinsa darbā “Vispārējā nodarbinātības, procenta un naudas teorija” (1936). Δ raksturīga: 1) makroekonomiskā pieeja; 2) pieprasījuma stimulēšana; 3) anticikliskā regulēšana; 4) stingra algu un cenu regulēšanas politika; 5) aktīva monetārā un fiskālā politika. Δ metodes izmantoja attīstītās kapitālistiskās valstis līdz 20. gs. 90. gadiem.

KISS sk. *Kurs informācijas dienestu sistēma*

klāja konosaments sk. *klāja kravaszīme*

klāja kravaszīme, klāja konosaments (*on-board bill of lading*) *Kravaszīmes* paveids, kapteiņa apliecinājums kravas uzņemšanai uz kuģa klāja un garantija tās nogādāšanai gala ostā.

klasiskā ekonomiskā skola (*classical school of political economy*) Ekonomikas teorijas virziens 18.–19. gs., kura pamatā ir atzinums, ka sabiedrībā fiziski un garīgi veselam indivīdam, lai apmierinātu savas vajadzības, nav jāpaļaujas uz citu devību un laipnību, bet gan pašam uz sevi. Δ pārstāvji uzskata, ka ekonomika ir pašregulējošs process, kas, darbodamies pēc vienotām likumsakarībām, visefektīvāk funkcionē brīvā tirgus apstākļos. Šīs skolas pamatlicēji ir angļu ekonomisti Ādams Smits (*Adam Smith*) un Deivids Rikardo (*David Ricardo*), kurš formulēja pētniecības metodi ekonomikas zinātnē.

klasiskais modelis (*classical model*) Ekonomikas modelis, kas balstās uz klasiskajām pirmskeinsisma idejām. Δ pamatnosacījumi – darba samaksa un cenu līmenis mainās tirgus līdzsvara

iestāšanās rezultātā; *monētārā politika* neietekmē reālos rādītājus. Sk. arī *keinsisms*.

klauzula *sk. atruna*

klienta novērtēšanas forma (*client acceptance form*) Noteiktas formas dokuments, kas jāaizpilda un jāparaksta *riska kapitāla* fondam, konsultantam, uzņēmumam vai citai institūcijai pirms projekta sākšanas. Šī dokumenta galvenais uzdevums ir novērtēt ar klientu saistīto risku un attiecīgā projekta riska pakāpi un atbilstību noteiktām prasībām, lai to formāli apstiprinātu vai noraidītu. Atkarībā no riska pakāpes izvērtē, vai sagaidāmie ieņēmumi attaisno konkrētā projekta uzsākšanu.

klientiem pārdoti vērtspapīri ārpusbilancē (*sold securities to clients in off balance mode*) Kredītiestādes *ārpusbilances memo kontos* uzskaitīti klientiem pārdotie vērtspapīri ar atpiršanas tiesībām (*repo darījumi*).

klients (*customer, client*) **1.** Pircējs vai pasūtītājs. **2.** Fiziska vai juridiska persona, kas izmanto kredītiestādes finanšu pakalpojumus.

klientu attiecību vadība (*customer relationship management, CRM*) Jēdziens, kas apzīmē visas darbības, kuras uzņēmumu saista ar klientiem, piem., uzņēmuma Interneta lappuses pielāgošana katra individuālā lietotāja vēlmēm.

klientu piesaistīšanas izdevumi (*acquisition costs*) Visi *apdrošināšanas sabiedrības* izdevumi, kas saistīti ar jaunu klientu piesaistīšanu, piem., reklāmas izdevumi, *komisijas nauda*.

“klikšķi un java” (*clicks and mortar*) *žarg.* Tradicionālo veikalu vai uzņēmumu preču un pakalpojumu piedāvāšana, izmantojot Internetu.

kliringa maksājumu sistēma (*Clearing House Inter-Bank Payment System, CHIPS*) Elektroniska sistēma, kas darbojas ASV, izmantojot terminālus banku filiālēs, un kas ir *kliringcentrs* naudas līdzekļu maksāšanai un apstiprināšanai. Bankām, kuras izmanto šo sistēmu, ir jābūt Ņujorkas kliringcentra asociācijas locekļiem.

kliringa norēķini *sk. mijieskaita norēķini*

kliringcentrs (*clearing centre*) Institūcija, kuŗu tirgus dalībnieki vai uzraudzības institūcija atzinusi par drošu un kura veic klientu vērtspapīru, valūtu vai citu mantisko vērtību *kliringu*.

klirings (*bank clearing*) Maksājuma dokumentu nosūtīšanas, apstrādes un savstarpējās saskaņošanas process, kas notiek pirms norēķina un kura rezultātā, pamatojoties uz visiem maksājumu sistēmas dalībnieku iesniegtajiem maksājuma dokumentiem, aprēķina katra dalībnieka Δ neto pozīciju, t. i., kopējās naudas līdzekļu saistības vai prasības pret pārējiem dalībniekiem. Sk. arī *mijieskaita norēķini*.

KLP sk. kopējā lauksaimniecības politika

kļūda 1. (*error*) Nepareizība, kas radusies nejauši vai aiz pārskatīšanās. Δ izraisa kontroles nepilnības uzņēmumā. *Auditors* tās atklāj, veicot *kontroles un detalizētās pārbaudes*. Δ var būt: 1) matemātiskas Δ grāmatvedības ierakstos; 2) faktu nepareiza interpretācija; 3) nepareiza grāmatvedības principu izmantošana. **A n o m ā l ā Δ (*anomalous error*)** – neatbilstība, kura radusies kāda konkrēta darījuma vai notikuma rezultātā un nav tipiska konkrētajai *datu kopai*. **I e s p ē j a m ā Δ (*probable error*)** – neatbilstība *datu kopā*, kuru auditors nosaka, ņemot vērā izlasē atklāto neatbilstību. Šo kopējo neatbilstību aprēķina pēc divām metodēm: 1) koeficienta metode (*ratio method*) – paņēmiens, kuru lieto, kad Δ ir saistīta ar pārbaudītās vienības naudas lielumu. Ja vienības lielums naudas izteiksmē pieaug, palielinās arī Δ . Kopējo neatbilstību aprēķina šādi: izlasē atklāto Δ reizina ar datu kopas vērtību un daļa ar izlases vērtību; 2) starpības metode (*difference method*) – paņēmiens, kuru lieto, kad Δ nav tiešas saiknes ar pārbaudītās vienības lielumu naudas izteiksmē. Neatbilstība ir relatīvi vienāda visām datu kopas vienībām un palielinās proporcionāli vienību skaitam kopējā datu kopā. Kopējo neatbilstību aprēķina šādi: izlasē atklāto Δ reizina ar vienību skaitu datu kopā un daļa ar vienību skaitu izlasē. **P i e ļ a u j a m ā Δ (*tolerable error*)** – maksimālā neatbilstība datu kopā, kuru auditors ir gatavs akceptēt un izdarīt secinājumus, ka pārbaudes rezultāts ir sasniedzis sākotnēji izvirzīto mērķi. **S a g a i d ā m ā Δ (*expected error*)** – neatbilstība, kuru auditors pirms pārbaudes paredz atklāt datu kopā. Lai novērtētu šo neatbilstību, auditors analizē: 1) Δ , kas atklātas

iepriekšējos auditos; 2) izmaiņas uzņēmuma procedūrās; 3) citu procedūru pierādījumus. 2. (*bug*) Nepareizība, kas programētāja vai shēmas tehniķa neuzmanības dēļ rodas programmas vai shēmas sastādīšanas procesā vai arī ir Δ aparatūras darbībā.

kodētājs (*encoder*) Iekārta, kas pārvērš oriģinālo ziņojumu elektroniski pārraidāmā formā.

kolportieris (*colporteur, book-hawker*) Grāmatu pārdevējs, kas piedāvā un piegādā grāmatas pircējiem mājās, darbavietā u. tml.

komandējums (*business trip*) Ar uzņēmuma vadītāja rakstisku rīkojumu apstiprināts *darbinieka* brauciens uz citu apdzīvotu vietu Latvijā vai uz ārvalstīm ar mērķi pildīt darba uzdevumus vai papildināt zināšanas un paaugstināt kvalifikāciju (mācību Δ). Δ ir paredzētas noteiktas izdevumu normas (*dienasnauda*), ko neapliiek ar *iedzīvotāju ienākuma nodokli*.

komandīts (*limited partner*) *Komandītsabiedrības* dalībnieks, kas atbild par uzņēmuma saistībām proporcionāli savam ieguldījumam sabiedrībā.

komandītsabiedrība (*limited partnership*) *Personālsabiedrība*, kurā uz līguma pamata apvienojušās divas vai vairākas personas (biedri) ar mērķi veikt *komercdarbību*, izmantojot kopēju uzņēmuma nosaukumu. Tajā līdztekus piedalās vismaz viens sabiedrības biedrs (*komandīts*), kura atbildību attiecībā uz sabiedrības kreditoriem ierobežo viņa ieguldījuma apmērs un personiski atbildīgie biedri (*komplementārie dalībnieki*), kuru atbildība nav ierobežota.

kombinācija (*combination*) *Kapitālieguldījumu* shēma, kas izveidota, izmantojot dažādus *atvasinātos finanšu instrumentus* un *bāzes aktīvus*. Δ ļauj izveidot dažādas atmaksas shēmas, balstoties uz investora pieņēmumiem par to, kā attīstīsies bāzes aktīva cena. Piem., var izveidot Δ , ar kuru kapitālieguldītājs iegūst noteiktu naudas summu, ja bāzes aktīva cena paliek aptuveni esošajā līmenī, un negūst neko, ja bāzes aktīva cena izmainās vairāk par noteikto.

kombinētā nomenklatūra *sk.* Latvijas kombinētā nomenklatūra

komercāģents *sk. tirdzniecības aģents*

komercbanka (*commercial bank*) Universālā banka, kas piedāvā dažādus finanšu pakalpojumus fiziskajām un juridiskajām personām *noguldījumu, kredītu* u. c. finanšu pakalpojumu veidā un kas ir saņēmusi bankas licenci no banku uzraudzības institūcijas. *Banku sistēmā* Δ pieder pie otrā līmeņa bankām.

komercčēks *sk. ceļojumčēks*

komercdarbība, uzņēmējdarbība (*commercial activity, entrepreneurship*) *Saimnieciska darbība*, kuru savā vārdā peļņas gūšanas nolūkā veic *komersants*.

komerciālā autotransporta apdrošināšana (*commercial automobile insurance*) *sk. autotransporta apdrošināšana*

Komerclikums (*Commercial Law*) Latvijas Republikas Saeimas pieņemts likums, kas stājās spēkā 2002. g. 1. janvārī, aizstājot likumu "Par uzņēmējdarbību". Δ sistematizē dažādus uzņēmējdarbību reglamentējošus jautājumus un ietver trīs daļas: A daļa – komercdarbības vispārīgie noteikumi; B daļa – komersanti; C daļa – komercsabiedrību reorganizācija. Δ noteiktas piecas uzņēmējdarbības formas – individuāls komersants, pilnsabiedrība, komanditsabiedrība, sabiedrība ar ierobežotu atbildību un akciju sabiedrība. Δ nodrošina komercsabiedrību reorganizācijas tiesisko regulējumu un trešo personu aizsardzību, kā arī Latvijas nacionālo likumu atbilstību Eiropas Savienības direktīvu prasībām.

komercnoslēpums (*business secret, commercial secret*) Ar komersanta uzņēmumu saistītas saimnieciska, tehniska vai zinātniska rakstura lietas un informācija, katra faktiskā vai potenciāla mantiska vai nemantiska vērtība, kuras nonākšana citu personu (īpaši – konkurentu) rīcībā var radīt zaudējumus komersantam un attiecībā uz kuru komersants ir veicis saprātīgus slepenības saglabāšanas pasākumus.

komercrēģistrs (*commercial register*) 1. Ziņas par komersantu un komercdarbību, kuras apkopo tam ar likumu pilnvarota valsts iestāde (komercrēģistra iestāde). 2. *Sk. uzņēmumu rēģistrs*.

komercentabilitāte *sk. pie ienesīgums*

komercsabiedrība sk. uzņēmums

komersants (*business person*) 1. Komercreģistrā ierakstīta fiziskā persona (individuālais komersants) vai komercsabiedrība (personālsabiedrība un kapitālsabiedrība). 2. Tirgotājs, fiziska persona, kas nodarbojas ar tirdzniecību.

komisijas atlīdzība (komisijas nauda), provīzija (*commission*)

1. *Tirdzniecības aģentam* izmaksājamā atlīdzība vai tās daļa, kas atkarīga no noslēgto darījumu skaita vai vērtības. 2. Apdrošināšanā – atlīdzība, ko saņem *aģents, apdrošināšanas brokeris* vai *cedējošais apdrošinātājs* par jauna klienta piesaistīšanu. To parasti aprēķina procentos no *prēmijas* apjoma.

komisijas naudas ienākumi (*commission income*) Komisijas naudas u. c. līdzīgi ienākumi no klientiem par sniegtajiem finanšu pakalpojumiem, piem., par veiktajām norēķinu operācijām, par konta atvēršanu, par izraksta izsniegšanu, par kredītdokumentu izskatīšanu, par galvojumu uzturēšanu, par ārvalstu valūtas darījumiem, monētu un dārgmetālu tirdzniecību.

komisijas naudas izdevumi (*commission expense*) Komisijas naudas u. c. līdzīgi izdevumi par saņemtajiem finanšu pakalpojumiem, piem., par norēķinu un vērtspapīru kontu administrēšanu, bankas aktīvu pārvaldīšanu, brokeru pakalpojumiem, ārvalstu valūtas darījumiem, monētu un dārgmetālu tirdzniecību.

komisijas operācijas (*paid-up transactions*) Bankas operācijas, kuras tās veic pēc bankas klientu rīkojuma, par to saņemot maksu (*komisijas atlīdzību*).

komivojažieris (*commercial traveller, travelling salesman*) Ceļojošs tirdzniecības uzņēmuma pārstāvis, kurš pilnvarots slēgt darījumus firmas vārdā. Δ pārdod un piegādā produktus ar samērā ierobežotu sortimentu un virza tirgū jaunus produktus, piedāvājot pircējiem preču paraugus.

kompaundēšana (*compounding*) *Salikto procentu* likmju aprēķināšana jeb maksājuma nākotnes vērtības noteikšana, t. i., aizdevu procentu aprēķināšana ne tikai no sākotnējās summas, bet arī no uzkrātajiem nesamaksātajiem procentiem.

komplementārais dalībnieks (*general partner*) *Komandītsabiedrības* dalībnieks, kas atbild par sabiedrības saistībām ar visu savu

īpašumu proporcionāli savam ieguldījumam sabiedrībā vai līgumā noteiktajai daļai.

koncentrētā diversifikācija *sk. saistītā diversifikācija*

koncentrētā stratēģija, fokusēšanas stratēģija (*focused strategy*)
Biznesa stratēģija, rīcības plāns, uzņēmumam orientējoties uz īpašu patērētāju grupu vajadzību apmierināšanu.

koncerns (*concern, group*) *Uzņēmumu grupa*, kas sastāv no valdošā uzņēmuma (mātesuzņēmuma) un vienas vai vairākām atkarīgajām sabiedrībām (meitasuzņēmumiem).

koncesija (*concession*) Atļauja, līgums ar konkrētiem nosacījumiem par valstij vai pašvaldībām piederošo dabas bagātību, uzņēmumu vai uzņēmuma daļas, vai saimniecisko objektu nodošanu lietošanā fiziskai vai juridiskai personai uz noteiktu laiku.

koncesionāri aizdevumi (*concessionary loans*) Aizdevumi, kuri izsniegti pret *procentu likmi*, kas zemāka par tirgus procentu likmi.

konglomeratīvā apvienošanās (*conglomeration*) Atšķirīgu nozaru uzņēmumu apvienošanās, lai paaugstinātu konkurētspēju un mazinātu saimnieciskās darbības risku, piem., frizētavas apvienošanās ar videonomas uzņēmumu.

konglomerāts (*conglomerate*) Uzņēmumu grupa, kas izveidota, apvienojot uzņēmumus ar atšķirīgām darbības nozarēm.

konkurence (*competition*) Ekonomiskā sāncensība starp tirgus dalībniekiem viena veida pakalpojumu, preču un *aizstājējpreču* ražošanā vai pārdošanā.

konkurences priekšrocība (*competitive advantage*) Organizācijas spēja gūt pārsvaru pār konkurentu noteiktā jomā vai aspektā.

konosamenta garantija *sk. kravaszīmes garantija*

konsekvenču princips (*consistency concept*) *Grāmatvedības princips*, kas paredz vienotu uzskaites un vērtēšanas metožu izmantošana gada pārskatu sastādīšanā, lai dati būtu salīdzināmi ar iepriekšējo pārskatu datiem.

konsolidētais kopbudžets (*consolidated budget*) Valsts *pamatbudžeta*, valsts *speciālā budžeta*, pašvaldību pamatbudžeta un

pašvaldību speciālo budžetu summa, no kuras atskaitīti tiešie savstarpējie naudas līdzekļu pārskaitījumi dažādiem budžetiem.

konstruktīva saistība (*constructive obligation*) Pienākums, kas rodas uzņēmuma darbību rezultātā, norādot un apstiprinot citām pusēm, ka uzņēmums uzņemsies konkrētās saistības. Piem., automašīnu ražotājs, kurš sabiedrībai zināms kā uzņēmums, kas rūpējas par apkārtējās vides aizsardzību, veidos uzkrājumus paredzamajiem izdevumiem veco automašīnu metāllūžņu pārstrādei.

konta atlikums (konta bilance) 1. (*balance*) Atsevišķa grāmatvedības konta kopsumma. Izšķir konta sākuma atlikumu un beigu atlikumu. **K o n t a s ā k u m a a t l i k u m s, s ā k u m a s a l d o** (*opening balance*) – grāmatvedības konta kopsumma pārskata perioda sākumā, kurai ir jābūt vienāgai ar grāmatvedības konta kopsummu iepriekšējā perioda beigās. **K o n t a b e i g u a t l i k u m s, b e i g u s a l d o** (*closing balance*) – grāmatvedības konta kopsumma pārskata perioda beigās, kuru aprēķina, ja pie konta sākuma atlikuma pieskaita konta palielinājumu un atskaita konta samazinājumu. **2.** (*account balance*) Naudas vai vērtspapīru daudzums bankas kontā, kas vienāds ar *debeta* un *kredīta atlikumu* starpību norādītajā datumā.

konta izraksts, bankas izraksts (*account statement, bank statement*) Papīra vai elektronisks dokuments, ko konta īpašniekam vai viņa pilnvarotai personai izsniedz banka, kurā konts ir atvērts. Δ uzrāda visu noteiktā laika periodā klienta kontā veikto naudas līdzekļu vai vērtspapīru kustību un norāda konta atlikumu šī perioda sākumā un beigās.

kontaktekrāns (*touch screen*) Datora ekrāns, kuru lietojot, operators, lai aktivizētu tirdzniecības vai jebkādu citu sistēmu, tastatūras vai citas sistēmas ievadierīces vietā ar pirkstu vai kādu priekšmetu pieskaras ekrānam.

konta pārsniegums *sk. kredītiespēja*

konta turētājs (*account holder*) Juridiska persona, kas ir tiesīga atvērt, turēt, apkalpot un slēgt noguldītāju *kontus*.

kontokorenta kredīts *sk. vienotā norēķinu konta kredīts*

kontrolakciju sabiedrība, holdingsabiedrība, mātesuzņēmums (*holding company, parent company*) Uzņēmums, kas kontrolē vienu vai vairākus citus uzņēmumus, jo tam pieder šo uzņēmumu *akciju kontrolpaketes* (vairāk nekā 50% akciju). Šāda organizatoriskā forma tiek izmantota, lai īstenotu vienotu stratēģiju, ievērotu uzņēmumu kopējās intereses vai paātrinātu *diversifikācijas* procesu.

kontrolējamās izmaksas (*controllable costs*) Izmaksas, kuras produkcijas vai pakalpojumu pašizmaksas aprēķināšanas procesā tiek sadalītas pa izmaksu rašanās vietām (centriem) un kuras kontrolē izmaksu rašanās centra vadība. Sk. arī *nekontrolējamās izmaksas*.

kontroles procedūras (*control procedures*) Uzņēmuma vadības izveidotā politika un darbība, lai sasniegtu noteiktus uzņēmuma mērķus, piem., banka izstrādā kredītpolitiku un seko tās ievērošanai, lai nodrošinātos pret iespējamām zudumiem no neatmaksājamiem kredītiem.

kontroles sistēmu pārbaudes (*tests of control*) Pārbaudes, lai iegūtu *audita* pierādījumus par to, cik efektīva ir: 1) grāmatvedības un iekšējās kontroles sistēma (vai novērš, ļauj atklāt un izlabot būtiskas neatbilstības); 2) iekšējās kontroles sistēmas darbība noteiktā laikā. Δ sastāv no *dokumentu pārbaudes, aptaujas, atkārtotas operāciju veikšanas, vadības pieņemto lēmumu pierādījumu pārbaudes, datorizēto kontroles sistēmu pārbaudes un novērošanas*. Δ r i s k i: 1) risks par pārāk lielu paļaušanos uz kontrolēm (*risk of over-reliance*) – varbūtība, ka pārbaudītās izlases rezultātā auditors secina, ka uzņēmuma konkrētā kontrole ir pietiekama, lai gan patiesībā tā nav pietiekama; 2) risks par nepietiekamu paļaušanos uz kontrolēm (*risk of under-reliance*) – varbūtība, ka pārbaudītās izlases rezultātā auditors secina, ka uzņēmuma konkrētā kontrole nav pietiekama, lai gan patiesībā tā ir pietiekama.

kontroles vide (*control environment*) Uzņēmuma vadības vispārējā attieksme un izpratne par iekšējo kontroli un tās svarīgumu uzņēmuma darbībai.

kontrolētais ārvalstu uzņēmums sk. kontrolēto ārvalstu uzņēmumu režīms

kontrolēto ārvalstu uzņēmumu režīms (*controlled foreign corporation rules, CFC rules*) Nodokļu likumdošanas normas, kas ierobežo peļņas uzkrāšanu *beznodokļu valstīs un teritorijās*, nemaksājot par to nodokli. Δ nosaka, ka *nodokļu maksātāja rezidences valsts* ir tiesīga aplikt ar nodokli ārvalstu uzņēmumā uzkrāto peļņu, ja tā sastāv galvenokārt no *pasīvajiem ienākumiem* un ja nodokļu maksātājs kontrolē šāda uzņēmuma darbību. Ņemot vērā informācijas slepenību *beznodokļu valstīs un teritorijās*, praksē ir grūti pierādīt šādi reģistrēto uzņēmumu dalībniekus. 2002. g. Latvijas nodokļu likumdošanā Δ vēl nepastāvēja.

konts (*account*) **1.** Grāmatvedības uzskaites elements saimniecisko darījumu uzskaitē. Katram *bilances aktīva* un *pasīva* postenim, kā arī ieņēmumu un izdevumu veidam grāmatvedībā atver savu Δ , kurā atspoguļo visas ar to saistītās izmaiņas. **S i n t ē t i s k a i s Δ** (*synthetic account*) – Δ , kurā tiek uzskaitīti uzņēmuma līdzekļi vai līdzekļu avoti. Sintētiskie Δ tiek attēloti grāmatvedības bilancē. **A n a l ī t i s k a i s Δ** (*analytical account*) – Δ , kurš sīkāk paskaidro sintētisko Δ . Jebkuru sintētisko Δ var sīkāk sadalīt analītiskajos Δ , tādēļ visu analītisko Δ kopsummā ir jābūt vienāda ar sintētiskā Δ kopsumu, kuru tie paskaidro. **2.** Informācijas vienība, kas uzrāda divu pušu (pircēja un pārdevēja, noguldītāja un konta turētāja u. c.) mantiskās un savstarpējās sadarbības attiecības. Piem., pārdevēja veiktā uzskaitē par pircēju, viņa veiktajiem pirkumiem un pirkumu apjomu. **3. Bankas konts.** Sk. arī *krājkonts, naudas konts, norēķinu konts, nostro konts, vostro konts*.

kontu atlikumu salīdzināšana (*reconciliation*) *Finanšu pārskatu* kopsavilkumu salīdzināšana ar to atšifrējumiem. Sk. arī *audita pierādījumi*.

kontu operators (*account manager*) **1.** Bankas darbinieks, kas veic tam atļautās operācijas ar klientu kontiem. **2.** Uzņēmuma darbinieks, kas uztur attiecības ar uzņēmuma svarīgākajiem klientiem un sadarbības partneriem.

konvencija (*convention*) Starptautiska vienošanās par kādu noteiktu jautājumu (piem., dzelzceļa tarifiem, muitas nodevām), nosakot dalībvalstu savstarpējās tiesības un pienākumus.

konvencija par nodokļu dubultās uzlikšanas un nodokļu nemaksāšanas novēršanu sk. *nodokļu konvencija*

konverģence (*convergence*) Savstarpēja tuvināšanās.

konverģences kritēriji (*criteria of convergence*) Kritēriji, ar kuru palīdzību tiek izvērtēta Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu gatavība *Eiropas monetārās savienības* trešajam posmam. Δ tika noteikti ES dibināšanas līgumā: *inflācija* ne augstāka par 1,5% salīdzinājumā ar 3 labākajiem rādītājiem ES dalībvalstīs, nominālā ilgtermiņa procentu likme ne augstāka par 2%, salīdzinot ar 3 ES dalībvalstīm, kurām ir viszemākie inflācijas līmeņa rādītāji, *valsts parāds* nedrīkst pārsniegt 60% no *iekšzemes kopprodukta* (IKP), *valsts budžeta deficīts* nedrīkst pārsniegt 3% no IKP, *valūtas stabilitāte* (svārstības 2,25% robežās attiecībā pret ES valūtām) vismaz 2 iepriekšējos gados.

konvertācijas koeficients (*conversion ratio*) Parasto akciju skaits, kādu iespējams iegūt apmaiņā pret vienu *konvertējamo obligāciju*. Δ tiek noteikts, emitējot konvertējamās obligācijas.

konvertējamā obligācija (*convertible bond*) Brīvā aprītē esoša *vārda obligācija*, kuru nākotnē paredzēts apmainīt pret emitenta uzņēmuma parastajām akcijām. *Obligācijas noteikumus* jābūt norādītam, no kura brīža iespējams konvertēt obligāciju akcijās, kāda ir konvertācijas cena (saņemamo akciju skaits par vienu obligāciju) un kādos gadījumos konvertācija iespējama. Par Δ var saņemt dividendes, bet tā nedod balsstiesības.

konvertējams vērtspapīrs (*convertible*) Brīvā aprītē esošs uzņēmuma vērtspapīrs (parasti priekšrocību akcija vai obligācija), kuru vērtspapīra turētājs ir tiesīgs nākotnē apmainīt pret emitenta uzņēmuma parastajām akcijām par iepriekš noteiktu konvertācijas cenu. Sk. arī *konvertējamā obligācija*.

kooperācija (*cooperation*) Brīvprātīgi apvienojušos cilvēku vai uzņēmumu sadarbība atsevišķu funkciju veikšanā, saskaņojot savu rīcību vai sadalot funkcijas kopīgām institūcijām, lai sasniegtu labākus darbības rezultātus.

kooperatīvā sabiedrība (*co-operative society*) 1. Brīvprātīga fizisku un/vai juridisku personu apvienība, kuras mērķis ir apmierināt savu biedru ekonomiskās un sociālās vajadzības, kā arī veicināt viņu sabiedrisko darbību, materiālās labklājības un kultūras līmeņa celšanu. 2. Uzņēmējsabiedrība (komercsabiedrība), kas pieder cilvēkiem, kuri apvienojušies, lai nodrošinātu sevi ar nepieciešamajām precēm un pakalpojumiem. Šiem biedriem

ir vienlīdzīgas tiesības Δ kontrolē. Biedri veic ieguldījumus Δ pajās, lai radītu kapitālu tālākai darbībai. Tīrā peļņa, kas paliek pāri pēc rēķinu nomaksas un līdzekļu atlikšanas darbībai un attīstībai, pilnībā tiek atdota biedriem.

kooperatīvās sabiedrības biedrs (*member of a co-operative society*)

Fiziska vai juridiska persona, kas atzīst *kooperatīvās sabiedrības* statūtus un ir veikusi ieguldījumu sabiedrības *pamatkapitālā* statūtos noteiktā kārtībā, kā arī veic citus statūtos un sabiedrības lēmumos noteiktos maksājumus.

kooperatīvās sabiedrības dibinātāji (*founders*)

Fiziskas vai juridiskas personas, kas parakstījušas kooperatīvās sabiedrības dibināšanas līgumu un *statūtus*, kā arī veikušas līgumā paredzēto *ieguldījumu* u. c. dibināšanas līgumā noteiktos maksājumus. Latvijā Δ kļūst par tās biedriem brīdī, kad sabiedrība reģistrēta *Uzņēmumu reģistrā* (pēc Komerclikuma stāšanās spēkā – Komercreģistrā).

kooperatīvo sabiedrību savienība (*cooperative association*)

Brīvprātīga kooperatīvo sabiedrību nodibināta apvienība, kuras mērķis ir sekmēt šo sabiedrību *statūtus* noteikto uzdevumu izpildi.

kooperatīvu principi (*co-operative principles*)

Principi, pēc kuriem organizēta *kooperatīvo sabiedrību* darbība. 1966. g. Starptautiskā kooperatīvu alianse pieņēma šādus principus: 1) atklāta un brīvprātīga piedalīšanās; 2) demokrātiska kontrole; 3) ierobežotas dividendes par pajām; 4) peļņas sadalīšana biedriem; 5) kooperatīvā izglītošana; 6) kooperatīvu sadarbība.

kopapdrošināšana (*co-insurance*)

Apdrošināšanas veids, kad vairāki *apdrošinātāji* uzņemas *tiesā apdrošinātāja* saistības, apdrošinot vienu un to pašu *risku*. Katra atsevišķa apdrošinātāja daļu atbildības apmēri var būt atšķirīgi.

kopējais ienākums (*aggregate income*)

Ienākums no visiem ražošanas faktoriem (zemes, darba, kapitāla, uzņēmējdarbības spējām) ekonomikā.

kopējais ieņēmums (bruto apgrozījums) (*total revenue*)

Ienākums no uzņēmuma preču vai pakalpojumu pārdošanas noteiktā laika periodā, no kura nav atskaitīti atmaksājami nodokļi, piem., pievienotās vērtības nodoklis un klientiem piešķirtās atlaides.

Δ ir lielāks par *tīro apgrozījumu* un netiek uzrādīts grāmatveidības finanšu pārskatos.

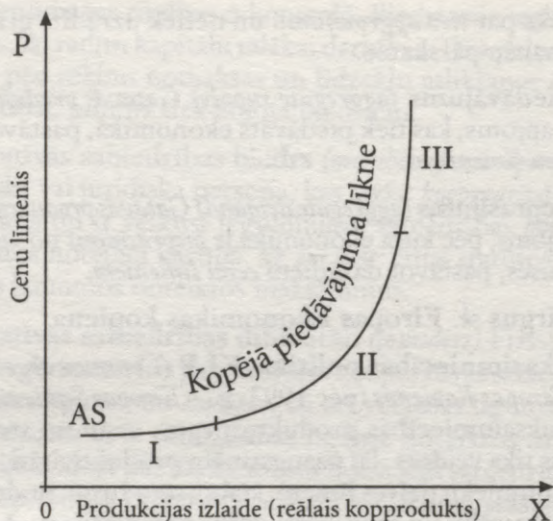
kopējais piedāvājums (*aggregate supply*) *Gatavās produkcijas* ražošanas apjoms, kas tiek piedāvāts ekonomikā, pastāvot dažādiem *cenu līmeņiem*.

kopējais pieprasījums (*aggregate demand*) *Gatavās produkcijas* ražošanas apjoms, pēc kura ekonomikā ir *pieprasījums* no visu patērētāju puses, pastāvot dažādiem *cenu līmeņiem*.

Kopējais tirgus *sk.* Eiropas Ekonomikas kopiena

kopējā lauksaimniecības politika, KLP (*Common Agricultural Policy*) *Eiropas Kopienas* (pēc 1993. g. – *Eiropas Savienības*) politika lauksaimniecības produktu tirgus, cenu un struktūras jomā, kas tika veidota, lai paaugstinātu produktivitāti, uzlabotu lauksaimnieku dzīves līmeni, stabilizētu tirgu, nodrošinātu pašpietiekamību un saprātīgas cenas patērētājiem. Δ pamatā ir trīs principi: 1) lauksaimniecības cenu vienotība un garantija; 2) kopienas prioritāte; 3) finansiālā solidaritāte. Δ radīja nepieciešamību pēc vienotas norēķinu, vēlāk – monetārās sistēmas. Δ radās iekšējas problēmas (augstas izmaksas) un ārējas domstarpības ar ASV un Pasaules Tirdzniecības organizāciju, tāpēc 1992. g. tika uzsākta Δ reforma. Tā attiecas galvenokārt uz četrām preču grupām: 1) graudu kultūras; 2) eļļas kultūras; 3) piena produkcija; 4) gaļas ražošana. Šajās preču grupās 80. gados izveidojās liels pārpalikums, tāpēc tika nolemts sašaurināt to ražošanu. Galvenie pasākumi: Kopienas cenu piliēdināšana pasaules cenām, garantēto cenu samazināšana, piena kvotu noteikšana, lopu skaita uz vienu hektāru racionēšana, lauksaimniecības zemju iesaldēšana. Paredzēta ilgstoša pāreja no intensīvās lauksaimniecības ražošanas uz ekstensīvo, lauksaimniecības zemju apmežošana, lauksaimnieka tēla pārveidošana no ražotāja uz ainavas veidotāju. Jauns reformu posms Δ istenošanā sāksies līdz ar jaunu dalībvalstu uzņemšanu.

kopējā piedāvājuma likne (*aggregate supply curve*) Likne, kas grafiski attēlo *kopējā piedāvājuma* un cenu līmeņa savstarpējo atkarību. Vertikālā ass *P* zīmējumā apzīmē cenu vispārējo līmeni, bet horizontālā ass *X* rāda produkcijas izlaides reālo apjomu. Kopējo piedāvājuma likni var sadalīt trijās daļās, kur liknes posms I atbilst nelielam ražošanas apjomam un neelastīgām

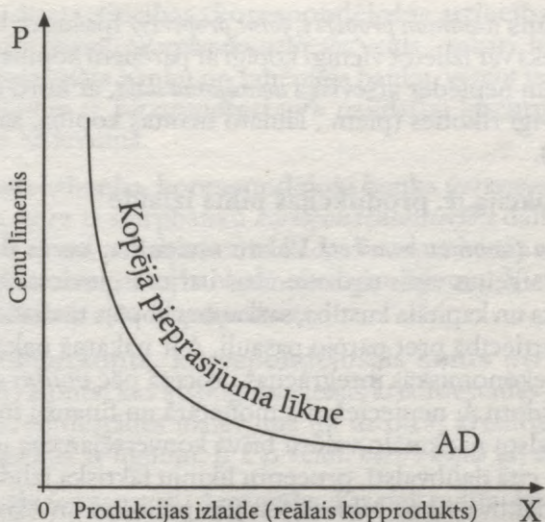

cenām, posms II atspoguļo situāciju, kad līdz ar ražošanas apjomu pieaug arī cenu līmenis, bet posms III rāda situāciju ar augstu ražošanas apjomu un absolūti elastīgām cenām. Kopējā piedāvājuma likne ilgtermiņa periodā (*long-run aggregate supply curve*) – vertikāla līnija, kura attēlo ražošanas reālā apjoma dabisko līmeni.

kopējās izmaksas (*total costs*) Pastāvīgo un mainīgo izmaksu summa.

kopējie izdevumi (*aggregate expenditure*) Izdevumi iekšzemes gatavās produkcijas un pakalpojumu iegādei valstī. Δ ir patēriņa izdevumu, investīciju izdevumu, valsts izdevumu par precēm un pakalpojumiem un tīrā eksporta summa; šie izdevumi veido kopējo pieprasījumu ekonomikā. Δ veic: mājsaimniecības – personiskajam patēriņam; uzņēmumi – investīcijām; valsts – valsts patēriņam un pārvaldei; ārzemnieki, atskaitot valsts patērētāju izdevumus importa preču iegādei.

kopējā pieprasījuma likne (*aggregate demand curve*) Līkne, kas grafiski parāda cenu līmeņa un kopējā pieprasījuma apjoma apgriezti proporcionālu sakarību, kuru nosaka preču un naudas tirgu mijiedarbība. Kopējā pieprasījuma līkne ir lejupejoša līkne, horizontālā ass zīmējumā ataino reālā iekšzemes kopprodukta (IKP) apjomu, bet vertikālā ass – vispārējo cenu līmeni.

Kopenhāģenas kritēriji (*Copenhagen criteria*) Prasības, kas jāizpilda *Eiropas Savienības* (ES) kandidatvalstij pirms iestāšanās ES. Dalībvalstis ir izvirzījušas kandidatvalstīm ES paplašināšanās laikā šādas prasības: stabila institucionālā sistēma, demokrātijas un likuma vara, cilvēktiesību un minoritāšu tiesību ievērošanas garantēšana; funkcionējoša tirgus ekonomika, kas spējīga izturēt ES tirgus spēkus un konkurences spiedienu ES, kā arī spēja uzņemt dalībvalsts pienākumus un saistības.

kopīgā akcija *sk.* akciju sertifikāts

kopīgā saite (*common bond*) Kādu cilvēku grupu vienojošs faktors (piem., kopīga darbavieta vai piederība vienai sabiedriskai organizācijai), kas var būt pamatā *krājaizdevu sabiedrības* izveidei.

kopīga virtuālā sistēma (*common virtual system, CVS*) Uzņēmuma programmu integrācijas augstākais līmenis – visi uzņēmuma datorsistēmas elementi darbojas kopā kā vienota programma.

kopīpašuma daļa *sk.* domājamā daļa

kopīpašuma tiesības (*common property rights*) Īpašuma tiesības, kas pieder uz vienu un to pašu nedalītu lietu vairākām personām nevis reālās, bet tikai domājamās daļās tā, ka sadalīts ir vienīgi tiesību saturs.

kopīpašums (*common property, joint property*) Īpašums, kuru kopīpašnieks var izlietot vienīgi kopīgi ar pārējiem kopīpašniekiem, jo viņam nepieder atsevišķa *domājamā daļa*, ar kuru tas varētu patstāvīgi rīkoties (piem., laulāto mantas kopība, sabiedrības manta).

kopprodukcija *sk. produkcijas pilnā izlaide*

koptirgus (*common market*) Valstu savienība, kuras dalībnieku starpā atceltas visas tirdzniecības barjeras, ieviesta brīva darbaspēka un kapitāla kustība, saskaņota kopēja tirdzniecības politika attiecībā pret pārējo pasauli. Δ ir nākamā pakāpe starpvalstu ekonomiskās integrācijas procesā pēc *muitas savienības*. Lai veidotu Δ , nepieciešama monetārā un finanšu integrācija: dalībvalstu nacionālo valūtu brīva konvertējamība un izmantošana citā dalībvalstī, procentu likmju faktiska izlīdzināšanās starp dalībvalstīm. Notiek fiskālās politikas un ekonomiskās likumdošanas saskaņošana (piem., *Eiropas Ekonomikas kopiena, Mercosur*).

kopuzņēmums (*joint venture*) Stratēģiska savienība, kurā partneri cieši sadarbojas, parasti izmantojot kopīgi dibinātu organizāciju, lai īstenotu kopīgās intereses.

korelācijas koeficients (*correlation coefficient*) Rādītājs, kas atspoguļo sakarību starp diviem vai vairākiem lielumiem, piem., starp iekšzemes kopproduktu un nodarbināto iedzīvotāju skaitu valstī. Δ vērtība var būt no -1 līdz $+1$. Ja Δ ir pozitīvs, tad viens lielums palielinās, pieaugot otram. Ja Δ ir negatīvs, tad, palielinoties vienam lielumam, otrs samazinās.

korespondējošā banka *sk. korespondentbanka*

korespondējošais konts *sk. korespondentkonts*

korespondējošie skaitļi (*corresponding figures*) Iepriekšējā perioda *finanšu pārskatu* atlikumi un pielikumi, kas ietverti pašreizējā perioda finanšu pārskatos. Korespondējošie atlikumi nav atspoguļoti kā pilnīgi finanšu pārskati un tos nevar aplūkot bez pašreizējā perioda finanšu pārskatu konteksta. Ja finanšu pārskatos iepriekšējais periods ir atspoguļots Δ veidā, *auditors* sniedz savu atzinumu tikai par pašreizējā perioda finanšu pārskatiem.

korespondentattiecības (korespondējošās attiecības) (*correspondent relations*) *Starpbanku attiecību* veids – sakari, kas veidojas starp maksātāja banku un saņēmēja banku, veicot naudas pārskaitījumus ar *korespondentkontu* palīdzību klientu vai pašas bankas uzdevumā.

korespondentbanka, korespondējošā banka (*correspondent bank*) Banka, kura ir starpbanku *korespondentattiecību* dalībniece un piedāvā savus pakalpojumus kādas ārvalsts bankas klientiem saskaņā ar starp šīm bankām noslēgtu līgumu. Visizplatītākā Δ operācija ir *naudas pārvedums*.

korespondentkonts, korespondējošais konts (*correspondent account*) Konts, kas atspoguļo vienas kredītiestādes norēķinus otras kredītiestādes uzdevumā un uz otrās kredītiestādes rēķina saskaņā ar līgumu. Ir 2 Δ veidi: *nostro konts* un *vostro konts*.

korporācija (*corporation*) Apvienība, kas tiek radīta, lai aizstāvētu tās dalībnieku intereses. Ir nekomerciālas Δ (studentu Δ) un komerciālas Δ (akciju sabiedrības).

korporatīva centrālā krājaizdevu sabiedrība (*corporate central credit union*) Krājaizdevu sabiedrība, kas apvieno citas krājaizdevu sabiedrības. ASV šāda tipa organizācija piedāvā tādus pašus pakalpojumus kā *centrālā finanšu iestāde*.

korporatīvā finansēšana (*corporate finance*) Līdzekļu piešķiršana uzņēmumam, ko parasti veic bankas un kur iesaistītas lielas organizācijas.

korporatīvā kultūra *sk. organizācijas kultūra*

korporatīvais nodoklis *nevēl., sk. uzņēmuma ienākuma nodoklis*

korporatīvais riska ieguldījums (*corporate venturing*) *Pamatkapitāla* mazākuma daļas iegādāšanās, parasti ar nodomu to pārdot tālāk.

korporatīvā stratēģija *sk. organizācijas stratēģija*

korporatīvie parāda vērtspapīri *sk. uzņēmumu obligācijas*

korporatīvo finanšu konfidencialitātes vēstule (*corporate finance confidentiality letter*) Vēstules veidā sagatavots līgums, kura galvenais mērķis ir noteikt un regulēt korporatīvo finanšu projekta

konfidencialās informācijas plūsmu. Δ var tikt parakstīta gan starp korporatīvo finanšu pakalpojumu sniedzēju un ņēmēju, gan starp citiem uzņēmumiem vai personām, kas ir iesaistītas konkrētajā darījumā.

korporatīvo finanšu sadarbības vēstule (*corporate finance engagement letter*) Vēstules veidā sagatavots līgums, kurā izklāstīts korporatīvais finansēšanas projekts, iekļaujot standarta noteikumus, specifiskus jautājumus, kas saistīti ar projektu, vai arī citus noteikumus, kas regulē projekta gaitu un attiecības starp korporatīvo finanšu pakalpojumu sniedzēju un ņēmēju. Šāda vēstule var aprakstīt uzņēmuma apvienošanas projektu vai projektu, kas saistīts ar papildu finansējuma piesaisti.

korporatīvs (*corporate*) 1. Saistīts ar *korporāciju*, tai raksturīgs. 2. Raksturīgs šaurai grupai, nošķirts (piem., korporatīvās intereses).

kotēšana (*quotation, listing*) 1. Ārvalstu valūtas kursa vai vērtspapīru cenas noteikšana. 2. Pircēju un pārdevēju piedāvāto preču cenu publiska paziņošana biržā.

kotēšanas pārtraukšana (*delisting*) Uzņēmuma vērtspapīra izslēgšana no biržas sarakstiem biržas noteikumu neievērošanas vai kotēšanas nosacījumu neizpildes gadījumā, vai arī pēc uzņēmuma paša vēlēšanās.

krājaizdevu sabiedrība (*credit union, savings and loans association*) Kredītiestāde, kura dibināta kooperatīvas sabiedrības formā ar mainīgu biedru skaitu un mainīgu kapitālu un kura sniedz finanšu pakalpojumus saviem biedriem. Δ nodarbojas ar līdzekļu piesaistišanu noguldījumu veidā un izsniedz kredītus vienas vai vairāku nozaru attīstībai. Δ piedāvā šaurāku un specifiskāku pakalpojumu klāstu nekā bankas, tā arī ir saistīta ar noteiktu reģionu vai nozarēm. Latvijā Δ tiek veidotas pēc teritoriālā, nodarbinātības vai interešu kopības principa.

krājaizdevu sabiedrību pakalpojumu organizācija (*credit union service organization*) Finanšu pakalpojumu organizācija, ko veido *krājaizdevu sabiedrība* vai krājaizdevu sabiedrību grupa, lai sniegtu pakalpojumus, kas nav pieejami krājaizdevu sabiedrībā, piem., apdrošināšana, hipotekārā kredīošana, brokeru pakal-

pojumi, automobiļu iegāde, tūrisma pakalpojumi. Šādas organizācijas sastopamas ASV u. c. valstīs. Latvijā Δ nepastāv.

krājiestāde (*thrift institution*) Viens no kredītiestāžu veidiem, kas apkalpo galvenokārt iedzīvotājus, pieņemot noguldījumus un piedāvājot kredītus. Pie Δ pieder *krājaizdevu sabiedrība*.

krājkonts (*savings account*) Procentus nesošs noguldījuma konts kredītiestādē, no kura nevar veikt maksājumus. Parasti Δ līdzekļi tiek noguldīti uz nenoteiktu termiņu un var tikt papildināti. Naudu no Δ var izņemt noteiktā laikā pēc noguldītāja pieņemšanas. Praksē šie noteikumi dažādās kredītiestādēs var būt atšķirīgi.

krājnoguldījums (*saving deposit*) Noguldījums bankā vai citā kredītiestādē, kuru noguldītājs var izņemt no bankas bez zaudējumiem un kuram netiek atvērts *norēķinu konts*.

krājumi (*stock, inventory*) *Apgrozāmie līdzekļi*, kas tiek izmantoti kā izejvielas un materiāli vai preces ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesā, vai arī nepabeigtā produkcija, nepabeigtie pasūtījumi vai saražotā gatavā produkcija. Δ atlikumus pārskata perioda beigās atspoguļo uzņēmumu grāmatvedības *bilances aktīvā*.

krājumu aprites koeficients (*stock turnover ratio*) Koeficients, kuru aprēķina, realizētās produkcijas ražošanas izmaksas dalot ar vidējo krājumu atlikumu. Δ parāda, cik reižu pārskata perioda laikā uzņēmumā apgrozās krājumi.

krājumu aprites periods (*stock trading period*) Laika posms, kurā notiek krājumu aprīte no to iepirkšanas brīža līdz pārdošanai.

krājumu inventarizācija (*inventory*) Process, kurā uzņēmuma darbinieki pārbauda krājumu atlikumus, tos pārskaitot vietās, kur tie atrodas vai tiek glabāti. Δ parasti piedalās arī *auditori*, lai gūtu pierādījumus par krājumu atlikumu pareizību perioda beigās. Izšķir 3 veidu Δ : 1) Δ gada beigās; 2) Δ pirms vai pēc gada beigām; 3) Δ visa gada garumā – nepārtrauktā inventarizācija (*perpetual inventory*).

krājumu izmaksas (*cost of inventory*) Kopējie izdevumi, ko uzņēmums ir iztērējis, iegādājoties krājumus un nogādājot tos pašreizējā atrašanās vietā un stāvoklī.

krājumu tirā realizācijas vērtība (*net realizable value of inventory*)

Novērtētā krājumu pārdošanas cena normālos uzņēmējdarbības apstākļos, atskaitot nepieciešamās papildu izmaksas krājumu pārdošanai.

krāpšanās (*fraud*) Viena vai vairāku vadības pārstāvju, darbinieku vai trešo personu apzināta darbība, kuras rezultātā finanšu pārskatā tiek sniegti nepatiesi fakti. Δ ir, piem., dokumentu falsificēšana, aktīvu izšķērdēšana, neesošu darījumu iegrāmatošana, nepareiza grāmatvedības politika.

kravas saņēmējs (*consignee, recipient*) Fiziska vai juridiska persona, kurai pārvadājuma galapunktā tiek izsniegta krava saskaņā ar kravas pārvadājuma līgumu un kravas pavaddokumentiem.

kravaszīme (konosaments) (*bill of lading*) Dokuments, kas nosaka līguma noteikumus starp kravas nosūtītāju un transporta kompāniju, saskaņā ar kuru krava ir jānogādā uz noteiktu vietu par norunātu samaksu. Parasti to noformē kravas nosūtītājs vai viņa aģents.

kravaszīmes garantija, konosamenta garantija (*bill of lading guarantee*) Garantija, kuru izmanto starptautiskajos pirkšanas-pārdošanas darījumos, ja pircējs vēlas ostā saņemt precī pirms *kravaszīmes* iesniegšanas. Δ sniedz kravas saņēmējs pēc kuģniecības pieprasījuma, to bieži papildinot ar bankas garantiju. Δ paredz iesniegt kravaszīmi vēlāk un atlidzināt kuģniecībai iespējamus zaudējumus, ja prece tiek nodota importētājam bez kravaszīmes. Δ bieži tiek izmantota ātrbojīgu preču piegādēs.

kravu transportlīdzekļu apdrošināšana, kasko (*(auto) comprehensive insurance, (ship, aeroplane) hull insurance*) Visu veidu kravu pārvadājumu transportlīdzekļu apdrošināšana pret iespējamiem nelaimes gadījumiem.

kredīta iespēja, overdrafts (*overdraft*) Īstermiņa kredīts, ko banka izsniedz norēķinu konta īpašniekam noteiktas summas robežās virs viņa kontā esošā līdzekļu atlikuma uz termiņu, kas nav ilgāks par 12 mēnešiem. Δ parasti nav nodrošinājuma. Δ dzēšanai tiek izmantoti visi maksājumi, kuri ienākuši norēķinu kontā.

kredīta metode (*credit method*) Viena no metodēm, ar kuras palīdzību novērš *juridisko dubulto aplikšanu ar nodokļiem*. Saskaņā ar Δ no uzņēmuma maksājamā nodokļa *rezidences valstī* tiek

atskaitīts jau samaksātais nodoklis par ārvalstīs gūto ienākumu.
Sk. arī *atbrīvojuma metode*.

kreditanalītiķis (*credit analyst*) Kreditiestādes darbinieks, kas analizē klienta *aizdevuma pieprasījumu* un novērtē klienta spēju pildīt saistības kredīta izsniegšanas gadījumā līdz saistību dzēšanai.

kredīta nodrošinājums *sk. nodrošinājums*

kredīta pārsniegums *sk. kredītiespēja*

kredīta pārvedums 1. (*credit order*) Pēc maksātāja iniciatīvas maksātāja bankā uzsākta maksājumu virkne, kurā iesaistīta viena vai vairākas bankas, lai ieskaitītu naudas līdzekļus saņēmējam pieejamā kontā saņēmēja bankā. Δ izmanto kredīta maksājuma dokumentus. **2.** (*credit transfer*) Elektroniska operācija parāda nokārtošanai, izmantojot naudas pārvedumu ar bankas vai pasta nodaļas starpniecību.

kredīta pieprasījums *sk. aizdevuma pieprasījums*

kreditbirojs (*credit bureau*) Organizācija, kas sniedz informāciju par klientu, kura nepieciešama viņa *kredītpējas analīzei*, un kas darbojas kā kredītdokumentu *klīringcentrs*. Sk. arī *klīrings*.

kreditēšana (*crediting*) Naudas plūsma pēc *atmaksas principa* jeb naudas aizdošana ar līguma nosacījumiem. Δ ir galvenā kredītiestāžu finanšu operācija.

kreditēšanas pamatprincipi (*principles of crediting*) Noteikumi, kurus ievēro, izsniedzot kredītus: *atmaksas, maksas, nodrošinājuma, termiņa principis* u. c.

kredītiespēja, overdrafts (*overdraft*) Īstermiņa kredīts, ko banka noteiktas summas robežās izsniedz norēķinu konta īpašniekam virs viņa kontā esošā līdzekļu atlikuma uz termiņu, kas nav ilgāks par 12 mēnešiem. Δ parasti nav nodrošinājuma. Δ dzēšanai tiek izmantoti visi maksājumi, kuri ienākuši norēķinu kontā.

kreditiestāde (*credit bank, loan institution, credit institution*) Uzņēmēj sabiedrība, kas dibināta, lai pieņemtu noguldījumus u. c. atmaksājamus līdzekļus, savā vārdā izsniegtu *kredītus* un sniegtu citus *finanšu pakalpojumus*. Δ ir starpnieks finanšu tirgū starp

finanšu resursu piedāvātājiem un to pieprasītājiem. Δ ir, piem., komercbankas, *krājaizdevu sabiedrības*, lombardi. Δ Latvijā ir bankas un ārvalstu banku filiāles.

kredītiestādes filiāle (*branch of a credit institution*) Teritoriāli vai citādi nošķirta kredītiestādes struktūrvienība, kurai nav juridiskās personas statusa un kura darbojas kredītiestādes vārdā.

kredītiestādes pārstāvniecība (*representative office*) Kredītiestādes struktūrvienība, kas atrodas citā valstī un pārstāv kredītiestādes intereses, bet neveic uzņēmējdarbību.

Kredītiestāžu likums (*law 'On Credit Institutions'*) Latvijas Republikas likums, kas nosaka Latvijas kredītiestāžu tiesisko statusu, kā arī reglamentē to darbību un uzraudzību. Likums pieņemts 1995. g. 5. oktobrī, ir spēkā ar 1995. g. 24. oktobri.

kredītiestāžu mēneša bilances pārskats (*monthly balance sheet of credit institutions*) Grāmatvedības pārskats, kuru reizi mēnesī sagatavo kredītiestādes, kas reģistrētas Latvijas Republikā un darbojas saskaņā ar *Kredītiestāžu likumu*.

kredītiinspektors (*loan officer*) *Krājaizdevu sabiedrības* amatpersona, kas izskata biedru *aizdevuma pieprasījumus* krājaizdevu sabiedrības kredītpolitikas noteiktajās robežās. Sk. arī *kredītanalītiķis*.

kredītkarte (*credit card*) *Norēķinu karte* – plastikāta naudas veids, vairākkārt izmantojams norēķināšanās dokuments, kas var tikt lietots, aizņemoties naudu un pērkot preces un pakalpojumus uz parāda. Δ apliecina kartes īpašnieka tiesības uz aizņēmuma saņemšanu maksājumam no bankas, kas izsniegusi Δ. Sk. arī *debitkarte*.

kredītkomisija (kredītkomiteja) (*credit committee*) 1. Aizdevēja organizācijas, parasti bankas, ekspertu grupa, kas regulāri izskata kredītu pieprasījumus un pieņem lēmumus par kredītu izsniegšanu. Kredītu pieprasījumus izskata arī viens vai vairāki *kredītanalītiķi* un sniedz atzinumu par attiecīgo klientu, uz viņu atzinuma balstās Δ lēmums. 2. *Krājaizdevu sabiedrības* biedru ievēlēta struktūrvienība, kuras uzdevums ir izskatīt biedru kredītu pieprasījumus. Δ ir atbildīga par aizdevumu portfeļa izveidošanu, aizdevuma apstiprināšanu, vērtēšanu un aizdevumu portfeļa administratīvo pārvaldi krājaizdevu sabiedrības kredīt-

politikas ietvaros. Lielākās krājaizdevu sabiedrībās šis pienākums deleģēts *kreditinspektoram*.

kreditlimits (*credit limit*) Maksimālā summa, ko aizdevējs ir gatavs aizdot noteiktam aizņēmējam uz abpusēji pieņemtiem noteikumiem.

kreditlinija (*credit line, line of credit*) Kredīta veids, kas ļauj aizņēmējam izmantot aizdevēja (parasti *bankas* vai tirdzniecības partnera) piešķirto kredītu visā līgumā noteiktajā laikā, patstāvīgi regulējot izmantojamo kredīta lielumu, taču nepārsniedzot noteiktās summas. Kredītprocenti tiek rēķināti par laiku un summu, ko aizņēmējs izmanto no Δ apjoma. Parasti ar daudz mazāku likmi tiek aprēķināti arī procenti par neizmanto to Δ daļu. Δ tiek piešķirtas uz relatīvi īsu laiku (līdz vienam gadam), lai finansētu pārdošanas apjomu palielinājumu, taču pēc abu pušu vienošanās saistību izpildīšanas gadījumā bieži tiek pagarinātas.

kreditnosacījumu maiņa *sk. aizdevuma konversija*

kreditors, aizdevējs (*creditor, lender*) Valsts, pašvaldība, juridiska vai fiziska persona vai ar līgumu saistīta fizisko personu grupa, kas piešķir aizdevumu naudas vai cita īpašuma veidā un kam ir *prasījuma tiesības* pret parādnieku, piem., banka, izsniedzot aizdevumus klientiem, vai bankas klienti, noguldot naudu noguldījumu kontos, arī jebkura persona, kurai ir parādā kāda cita persona. Δ ir arī persona, kam vēl nav samaksāts, piem., par piegādāto preci, tātad piegāde ir notikusi uz parāda. Δ parādi tiek atzīmēti grāmatvedības *balances pasīvā*. Sk. arī *kreditoru parādi*.

kreditoru parādi (kreditparādi) (*accounts payable, credit debts*) Parādi, kuri uzņēmumos veidojas par saņemtajām izejvielām, materiāliem vai pakalpojumiem, ja samaksas termiņš par tiem nav iestājies vai ir nokavēts. Sk. arī *saistības*.

kreditpolitika (*credit policy*) Kredītiestādes noteikti un apstiprināti principi, kas nosaka šīs kredītiestādes kredītu izsniegšanas apjomus, summas, procentu likmes, kā arī kredītu un kredītu procentu atmaksas nosacījumus, kreditportfeļa klasifikāciju un drošības pasākumus iespējamo zaudējumu novēršanai.

kreditportfelis (*loan portfolio*) Kredītu skaita un veidu kopums, ko apkalpo viena organizācija vai indivīds.

kreditprocenti *sk.* aizdevu procenti

kreditreitinga aģentūra *sk.* kredītvērtējuma aģentūra

kreditreitinga sistēma *sk.* kredītvērtējuma sistēma

kreditreitingš *sk.* kredītvērtējums

kreditrisks, aizdevuma risks (*credit risk, loan risk*) Kreditora iespēja ciest zaudējumus, aizdodot naudas līdzekļus, ja parādnieks (debitors) nepilda aizdevuma līgumā noteiktās saistības pret kreditoru, t. i., nespēj vai nevēlas atmaksāt noteikto kredīta summu noteiktā laikā.

kredīts¹, aizdevums (*credit, loan*) Aizdevums jeb naudas plūsma no aizdevēja aizdevumaņēmējam. Δ jāatmaksā noteiktā termiņā un par Δ izmantošanu Δņēmējs maksā procentu maksājumus Δ aizdevējam. Sk. arī *akcepta kredīts, atlīdzinājuma kredīts, galvojuma kredīts, hipotekārais kredīts, lombarda aizdevums, nedrošs kredīts, standarta kredīts, starpbanku kredīts, vienotā norēķinu konta kredīts*.

kredīts² (*credit*) Grāmatvedības konta labā puse, kurā veic grāmatvedības ierakstu. Ar Δ ierakstu grāmatvedības aktīvais konts samazinās, bet pasīvais konts palielinās.

kredīspējas analīze (*creditworthiness analysis*) Vērtējums, kā potenciālais aizņēmējs spēj un grib pildīt saistības atbilstoši līguma noteikumiem. Parasti tiek izvērtēta aizņēmēja *maksāspēja* un *ķīla*, bet *krājaizdevu sabiedrība*, kas apvieno cilvēkus pēc kādas kopīgas pazīmes (piem., vienas arodbiedrības biedri vai viena uzņēmuma darbinieki), vērtē arī aizņēmēja raksturu.

kredītvērtējuma aģentūra, kreditreitinga aģentūra (*credit-reference agency, rating agency*) Organizācija, kas analizē vērtspapīru emitentu kredītrisku un pārdod šo pakalpojumu emitentiem un investoriem. Starptautiski pazīstamākās Δ ir *Standard and Poor's Corporation, Moody's Investor Services, Fitch Investors Service*. Dažās valstīs ir arī vietējās Δ, kas analizē uzņēmēj sabiedrības (komercsabiedrības), kurām nav nepieciešams starptautisks vērtējums. Δ visvērtīgākais aktīvs ir investoru uzticība, kas tiek iemantota laika gaitā, jo vērtējumam, ko piešķir Δ, ir ārkārtīgi liela nozīme investīciju lēmumu pieņemšanā visā pasaulē.

kreditvērtējuma sistēma, kreditreitinga sistēma (*credit-rating system*) Aizņēmēju iedalījums grupās, pamatojoties uz detalizētu analīzi, kas novērtē aizņēmēja *maksāspēju* noteiktā laika periodā. Δ mērķis ir nonākt no neierobežota daudzuma nozīmīgu faktoru līdz kredīta procentu likmei, kas būtu piemērota potenciālā kredīta kvalitātei. Aizdevējs var noteikt aizņēmēja *kreditvērtējumu* saskaņā ar savu metodoloģiju vai arī pašauties uz aizņēmēja starptautisko kreditvērtējumu.

kreditvērtējums, kreditreiting (*debt rating, credit rating*) Aizņēmēja maksāspējas novērtējums atbilstoši noteiktai *kreditvērtējuma sistēmai*. Starptautisko Δ piešķir starptautiskas *kreditvērtējuma aģentūras*. Ilgtermiņa Δ parasti ir no AAA (visaugstākais) līdz D (viszemākais). *Standard and Poor* augstākais vērtējums ir AAA, un šāds vērtējums noteikts attīstīto valstu valdības parādu vērtspapīriem (piem., ASV, Lielbritānijas, Šveices, Francijas vērtspapīriem). Latvijas ārvalstu valūtā nominēto parādu vērtspapīru Δ 2001. g. pavasarī bija BBB (*Standard and Poor*) un Baa2 (*Moody's Investor Services*). Īstermiņa Δ ir vairāki iedalījumi, kas katrai kreditvērtējuma aģentūrai ir specifiski, un tie tiek izmantoti daudz retāk, novērtējot kāda emitenta īstermiņa kredītrisku. Uzņēmuma Δ parasti nav augstāks par tās valsts Δ , kurā šis uzņēmums reģistrēts.

kreditvēstule *sk. akreditivs*

kreditvēsture (*credit history*) Fiziskas vai juridiskas personas nau-
das aizņemšanās un atdošanas uzskaitē par noteiktu laika pos-
mu pagātnē. Informatīvi attīstītās finanšu sistēmās Δ ir viens
no galvenajiem faktoriem gan fizisko, gan juridisko personu
kreditvērtējuma noteikšanā.

Krievijas tirdzniecības sistēma (*Russian Trading System, RTS*)
Elektroniskā sistēma, kura darbojas Krievijā kopš 1995. g. un
uz kuras bāzes notiek akciju tirdzniecība. Δ izveidota, lai pie-
lidzinātos *NASDAQ* sistēmai.

kritiskais punkts, bezpeļņas punkts, peļņas sliekšnis (*break-even point*) Pārdotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu ap-
joms, kuru sasniedzot, uzņēmuma ieņēmumi ir vienādi ar iz-
maksām un peļņa ir nulle. Katra nākamā pārdotās produkcijas

vai sniegto pakalpojumu vienība, kas pārsniedz Δ , uzņēmumam nes peļņu. Δ tiek saukts arī par peļņas un zaudējumu sliekšni. **Δ grāmatvedības modelis** (*accounting model of a break-even point*) – grāmatvedības modelis, kas nosaka, ka katram produkta veidam pastāv tikai viens Δ , jo kopējās izmaksas un kopējie ieņēmumi palielinās vienmērīgi. **Δ ekonomiskais modelis** (*economic model of a break-even point*) – ekonomiskais modelis, kas nosaka, ka katram produkta veidam var būt divi Δ . Pirmo Δ sasniedzot, katra nākamā produkta vienība nes peļņu, bet, otru Δ sasniedzot, katra nākamā produkta vienība nes zaudējumus, jo kopējās izmaksas un kopējie ieņēmumi mainās atbilstoši konkrētā produkta veida ražošanas ciklam.

kritiskā punkta analīze (*break-even analysis*) Analīze, kuru veic, lai noteiktu ražošanas un pārdošanas apjomu, kad uzņēmuma ieņēmumi nosedz tā *kopējās izmaksas*. Ja ražošanas apjoms ir neliels un nesasniedz *kritisko punktu*, *pastāvīgo izmaksu* lielā īpatsvara dēļ uzņēmums cieš zaudējumus. Ražošanas apjomam pārsniedzot kritisko punktu, uzņēmums gūst peļņu, jo ieņēmumi no saražotās produkcijas pārdošanas ir lielāki par kopējām izmaksām. Līdz ar to Δ atklāj uzņēmējdarbības finansiālā rezultāta kopsakarību ar pārdotās produkcijas ražošanas izmaksām un ieņēmumiem no pārdošanas.

krīze (*slump*) *Ekonomiskā cikla* fāze, kad ražošanas reālais apjoms un ekonomiskā aktivitāte sasniedz zemāko līmeni un ir augsts bezdarba līmenis.

krustmāte feja (*fairy godmother*) *žarg.* Potenciāls kapitālieguldītājs, kurš meklē iespēju ieguldīt uzņēmumā līdz 250 000 latiem un aktīvi darboties tā pārvaldē, nebūdam uzņēmuma īpašnieks.

kumulatīvā priekšrocību akcija (*cumulative preference share*) *Priekšrocību akcija*, kuras dividendes, ja tās netiek izmaksātas katru gadu, uzkrājas pēc fiksētas likmes. Sk. arī *uzkrātās dividendes*.

kumulatīvs (*cumulative*) Uzkrājošs, koncentrējošs.

kupona ienesīgums sk. **kupona likme**

kupona likme, kupona ienesīgums (*coupon rate*) Uz vērtspapīra atzīmēta procentu norma (likme), kuru vērtspapīra emitents

kreditprocentu veidā izmaksā vērtspapīra īpašniekam par katru kuponu reizi trijos mēnešos, pusgadā vai gadā. Δ izsaka procentos kā vērtspapīra gada ienākuma un tā nomināla attiecību. Δ var būt gan nemainīga (fiksēta), gan svārstīga. Gadā nopelnītie procentu ienākumi no vērtspapīra ir vienādi ar vērtspapīra (obligācijas) nominālvērtību, kas reizināta ar Δ .

kupons (*coupon*) 1. Obligācijas vai akcijas nogriežama daļa, pret kuru tās īpašniekam tiek izmaksāti procenti par ieguldījumu. Uz akciju Δ netiek norādīta saņemamās dividendes summa. Obligācijā tiek atzīmēta procentu summa, taču vairākumā gadījumū šis vērtspapīrs vairs netiek papildināts ar kuponiem. 2. Procentu summa par vērtspapīru iepriekš noteiktā laika posmā.

kuponu izmaksas datums (*coupon payment date*) Iepriekš noteikts datums, kurā *obligācijas* turētājs saņem uzkrāto procentu daļu – *kuponu*. Parasti kuponu izmaksas notiek reizi pusgadā. Piem., ja obligācijas kupons ir 8% no *nominālvērtības* gadā, tad reizi pusgadā obligācijas turētājs saņem 4% no obligācijas nominālvērtības.

Kurs informācijas dienestu sistēma (*Kurs Information Service System, KISS*) Informācijas sistēma par akcijām Frankfurtes Fondu biržā. Viens no pakalpojumiem ir informācija par akciju cenu indeksu *Deutscher Aktienindex*.

kustamais īpašums (*movable property*) Lietas, kuras var pārvietot no vienas vietas uz otru, ārēji nebojājot, kā arī lietas, kuras pašas var mainīt savu atrašanās vietu (piem., dzīvnieki).

kvalitāte (*quality*) Īpašību kopums, kas nosaka objekta atbilstību noteiktām patērētāja, kādas institūcijas vai paša ražotāja izvirzītām prasībām.

kvalitātes izmaksas (*quality costs*) Izmaksas, kas nepieciešamas produkta kvalitātes nodrošināšanai.

kvalitātes kontrole (*quality control*) *Audita firmā* pieņemtā politika un procedūras, lai firmas veiktie auditi noritētu saskaņā ar principiem, kas izklāstīti *Starptautiskajos audita standartos*.

kvalitātes politika (*quality policy*) Uzņēmuma augstākās vadības izstrādātie darbības vispārīgie nodomi un virzieni kvalitātes jomā.

kvalitātes sistēma (*quality system*) Organizatoriska struktūra, procedūras, procesi un līdzekļi sniegto pakalpojumu vai ražoto preču kvalitātes nodrošināšanai organizācijā. Vispazīstamākās ir kvalitātes administrēšanas sistēma, kvalitātes nodrošināšanas sistēma un kvalitātes pilnveidošanas sistēma. Kvalitātes administrēšanas sistēmā kontrolē valsts, nosakot tās darbības principus un uzbūvi. Kvalitātes kontrole notiek regulāri, taču bieži vien formāli, jo inspektori nav tieši ieinteresēti sasniegt kvalitāti un vairāk rūpējas par dokumentu sakārtošanu atbilstoši valsts noteiktām prasībām. Kvalitātes nodrošināšanas sistēmā mērķis ir panākt stabilus kvalitātes rādītājus atbilstoši standartu prasībām. Tas tiek īstenots, sekojot līdz ražošanas procesam, veicot korekcijas u. c. darbības, lai nepieļautu vai līdz minimumam samazinātu standartiem neatbilstošas produkcijas izlaidi. Pasaulē visatzītākā ir aprakstīta ISO 9000 sērijas standartos, kur noteikta tās uzbūve, veidi un metodoloģija. Kvalitātes pilnveidošanas sistēmā ir organizācijas vadīšanas pieeja, kas vērsta uz kvalitātes pilnveidošanu ar visu darbinieku līdzdalību, ilgstošu panākumu gūšanu, apmierinot klientu vēlmes un sniedzot labumu organizācijas darbiniekiem un visai sabiedrībai.

kvalitātes speciālisti (*quality professionals*) Personas, kas apguvušas kvalitātes uzturēšanas un vadīšanas zināšanas un ieguvušas atbilstošu kvalifikāciju – kvalitātes sistēmas vadītāji, inženieri, ekonomisti, tehniķi, drošības inženieri, kvalitātes kontrolieri.

kvalitātes uzraudzība (*quality supervision*) Produkta ražošanas, glabāšanas vai pirmspārdošanas stadijas pastāvīga pārraudzība, salīdzināšana un iegūto pierakstu analīze, lai pārliecinātos, ka ir ievērotas noteiktās kvalitātes prasības. Δ ir būtiska *kvalitātes sistēmas* daļa, kas palīdz uzturēt un vadīt produkta kvalitāti.

kvantitātes teorijas vienādojums (*quantity equation*) Vienādojums, kas saista nominālo kopproduktu ar naudas daudzumu. Δ nosaka, ka *naudas masas* M reizinājums ar *naudas apgrozības ātrumu* V ir vienāds ar *cenu līmeņa* P reizinājumu ar darījumu apjomu vai skaitu noteiktā periodā T jeb $MV = PT$. Ja Δ papildina ar pieņēmumu par *naudas apgrozības ātruma* nemainīgumu, tad kopējo nominālā kopprodukta apjomu var izskaidrot ar *naudas kvantitātes teorijas* palīdzību.

kvazinauda (*quasi-money, near money*) Jebkuri finanšu aktīvi, kas ātri un viegli pārvēšami skaidrā naudā, piem., pārvedu vekselji, čeki, kredītkartes. Δ neietver banknotes, monētas vai pieprasījuma noguldījumus bankās.

kvīts (*receipt*) Oficiāls noteikta veida dokuments par kādas vērtības saņemšanu.

kvota (*quota*) Importa vai eksporta kvantitatīvs ierobežojums vai arī importa daļa, uz kuru ir attiecināma noteikta muitas nodeva. Δ stājoties spēkā, imports tiek fiksēts zemākā līmenī nekā brīvās tirdzniecības apstākļos. Ja tā ir importētājvalsts, kas vienpusīgi nosaka importa apjomu, to sauc par kvotēšanu. Savukārt, ja ierobežojums stājas spēkā importētājvalsts un eksportētājvalsts vienošanās rezultātā, to sauc par brīvprātīgiem eksporta ierobežojumiem. Kvotēšanas gadījumā iekšējā tirgus cena tiek mākslīgi paaugstināta virs pasaules cenas līmeņa.

kvotu daļu pārapirošināšana (*quota share*) Proporcionālās pārapirošināšanas veids, kurā proporcionali tiek fiksēta katras pārapirošinātās polises cedētā daļa. Prēmiju un atbildību sadala proporcionali starp apdrošinātāju un pārapirošinātāju, piem., 50% Δ nozīmē, ka prēmija tiek sadalīta uz pusēm.

Ķ

“ķieģeļi un java” (*bricks and mortar*) žarg. Tradicionāli reāls veikals vai tradicionāls uzņēmums, kurā netiek izmantoti Interneta pakalpojumi.

ķīla (*pledge*) Īpašums, kas ir saistību izpildes nodrošināšanas līdzeklis. Ķīlas tiesības nozīmē, ka kreditoram pieder īpašuma valdījums un ir tiesības par ieķīlāto īpašumu saņemt procentus līdz pilnīgai parāda atmaksai. Sk. arī *nodrošinājums*.

ķīlas līgums (*contract of pledge*) Līgums, ar kuru tiek nostiprinātas ķīlas tiesības.

ķīlas tiesības (*pledge rights*) Tiesības uz svešu lietu, uz kuru pamata šī lieta nodrošina kreditoram viņa prasījumu tādā apjomā un kārtībā, ka viņš var iegūt prasījuma samaksu no tās realizācijas.

ķīlu zīme *sk. hipotekārā ķīlu zīme*

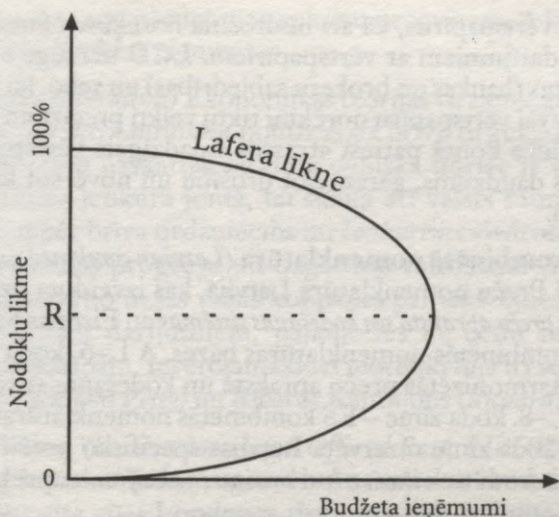
L

labuma saņēmējs (**labuma guvējs**), **beneficiārs** (*beneficiary*)

1. Fiziska vai juridiska persona, uz kuras vārda noformēts *akreditīvs* vai naudas pārvedums. 2. *Dzīvības apdrošināšanā* – persona, kurai pienākas apdrošināšanas atlīdzība atbilstoši apdrošināšanas līgumam. Ja līgumā Δ nav minēts, tad apdrošināšanas atlīdzība ir izmaksājama saskaņā ar Latvijas Republikas Civillikumu.

lāču tirgus (*bear market*) *žarg.* Akciju un vērtspapīru tirgus, kurā tiek prognozēts cenu kritums. Šādai tirgus situācijai raksturīga kapitālieguldītāju vēlme atbrīvoties no akcijām, līdz ar to novērojams liels akciju piedāvājums.

Lafera likne (*Laffer curve*) ASV ekonomikas profesora Artūra Lafera (*Arthur Laffer*) vārdā nosauktā likne, kas rāda sakarību starp nodokļu likmi un valsts ienākumiem, kas gūti no nodokļiem. Nodokļu likmes paaugstinājums ne vienmēr palielina nodokļu ieņēmumus, jo nodokļu likmes paaugstinājums rada pieprasījuma vai piedāvājuma samazinājumu. Vertikālā ass zīmējumā atspoguļo tiešo nodokļu likmes procentos, bet horizontālā ass rāda no nodokļiem gūto ienākumu apjomu. Paaugstinot valsts nodokļu likmes, kopējie nodokļu ieņēmumi sākumā pieaug, bet, nodokļu likmes paaugstinot virs *OR*, nodokļu ieņēmumi samazinās, jo samazinās uzņēmējdarbības aktivitāte. Tā rezultātā samazinās nodokļu bāze un valsts ieņēmumi, kas gūti no nodokļiem.

laika akordsamaksa (*time accord payment*) Noteikta darba apjoma veikšanai aprēķinātās summas izmaksa, kas saistīta ar konkrētu izpildes termiņu.

laika alga (*time work salary, time rates*) Samaksa par nostrādāto laiku ar noteiktu likmi par katru nostrādāto laika vienību. Δ paveids ir mēnešalga, kā arī premiālā Δ , kad par noteiktiem darba izpildes rādītājiem aprēķina arī noteikta apmēra prēmiju.

laika horizonts (*time horizon*) sk. investīciju periods

laikdalība (*time sharing*) Laika irēšana no centrālā datora, izmantojot mazāku datoru, parasti ar modema palīdzību caur tālruņa līnijām. Lietotājs var augšup vai lejupielādēt datnes, piekļūt elektroniskajam pastam, izmantot datoru programmas no centrālā datora un veikt citas darbības, maksājot lietošanas maksu.

Latvijas Banka (*Bank of Latvia*) Latvijas Republikas centrālā banka, dibināta 1922. g., atjaunota 1991. g. Latvijas Bankas darbības galvenais mērķis ir, īstenojot naudas politiku, regulēt naudas daudzumu apgrozībā, lai saglabātu cenu stabilitāti valstī.

Latvijas Centrālais depozitārijs, LCD (*Latvian Central Depository*) Bezpeļņas akciju sabiedrība, kas iegrāmato, uzskaita un glabā visus Latvijas Republikā publiskajā apgrozībā izlaistos un

esošos vērtspapīrus, kā arī nodrošina norēķinus fondu biržas tirgus darījumiem ar vērtspapīriem. LCD uzrauga savus dalībniekus (bankas un brokeru sabiedrības) un seko, lai visi naudas un/vai vērtspapīru norēķini tiktu veikti precīzi un laikā, lai dalībnieka kontā patiesi atrastos vajadzīgais vērtspapīru vai naudas daudzums, garantējot drošību un novēršot krāpšanas iespēju.

Latvijas kombinētā nomenklatūra (*Latvian combined codification system*) Preču nomenklatūra Latvijā, kas izveidota uz *Harmonizētās preču apraksta un kodēšanas sistēmas* un Eiropas Savienības (ES) kombinētās nomenklatūras bāzes. Δ 1.–6. koda zīme atbilst Harmonizētās preču apraksta un kodēšanas sistēmas kodam, 7.–8. koda zīme – ES kombinētās nomenklatūras kodam, bet 9. koda zīme rezervēta Latvijas specifisko preču apzīmēšanai. Δ kodi tiek izmantoti *multas maksājumu* aprēķināšanā.

Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs (*Enterprise Register of the Republic of Latvia*) Institūcija Latvijā, kurā jāreģistrē ikviens jauns uzņēmums, kā arī nozīmīgas izmaiņas esošajos uzņēmumos, piem., nosaukuma, darbības jomas maiņa. Pēc Komerclikuma stāšanās spēkā 2002. g. 1. janvārī Δ funkcijas tiek pakāpeniski nodotas Komercreģistram.

LCD sk. Latvijas Centrālais depozitārijs

Iejupielāde (*downloading*) Informācijas pārvešana no lieldatora uz personālo datoru.

Iejupslide, recesija (*recession*) *Ekonomiskā cikla* krituma fāze, kurai raksturīgs ražošanas reālā apjoma samazinājums un bezdarba līmeņa pieaugums.

lēmums ražot vai pirkt (*make-or-buy decision*) Viens no uzņēmuma vadības uzdevumiem – izmantojot *vadības grāmatvedības* provizoriskus izmaksu un ieņēmumu aprēķinus, pieņemt optimālu lēmumu – lēmumu ražot pašiem vai pirkt no piegādātāja nepieciešamos materiālus uzņēmējdarbības nodrošināšanai.

lēmumu pieņemšanas sistēma (*decision support system, DSS*) Datu analīzes sistēma, kura datus pasniedz tādā formā, kas atvieglo lēmuma pieņemšanu, piem., pārdošanas apjomu salīdzinājums ar iepriekšējo laika periodu, dažādu alternatīvu konsekvencu

atspoguļojums, pārdošanas apjomu prognozes. Δ bieži ietver *mākslīgā intelekta* elementus.

liberālisms (*liberalism*) Ekonomikas teorijas virziens, kas sekmēja pāreju no *merkantilisma* politikas uz brīvā tirgus ekonomiku. Tā pārstāvji uzskatīja, ka lietu dabiskā norise ir vislabākais risinājums jebkurā jomā, tai skaitā arī valsts saimnieciskajā dzīvē, tāpēc brīva tirdzniecība un *konkurence* visdrošāk garantē saimniecisko progresu un bagātības vairošanu. Δ nozīmēja atteikšanos no tiešas valsts kontroles pār iekšzemes un starptautiskajiem darījumiem, ļaujoties uz cenu mehānisma likumsakarībām. Ievērojamākie Δ teorētiķi bija īri sers Viljams Petijs (*William Petty*) un Ričards Kantiljons (*Richard Cantillon*).

LIBOR likme (*London Interbank Offered Rate, LIBOR*) Procentu likme, kuru bankas ar augstu *kreditvērtējumu* katru darbadienu piedāvā cita citai Londonas tirgū par liela apjoma kreditiem noteiktā valūtā.

licence (*licence*) Atļauja kredītiestādēm uzsākt savu darbību – sniegt finanšu pakalpojumus. Latvijā reģistrētām kredītiestādēm Δ izsniedz Finanšu un kapitāla tirgus komisija.

licences līgums (*licensing arrangement*) Stratēģiska vienošanās, kurā organizācija piekrist licencēt vai pārdot tehnoloģiju, firmas zīmi vai citus nemateriālus aktīvus, preti saņemot samaksu par licenci vai daļu peļņas.

līdzdalība (*sharing, participation*) Atkarības attiecības, kas veidojas starp uzņēmumiem, vienam uzņēmumam ieguldot kapitālu citos uzņēmumos – pērkot kapitāla daļas, apmainot to akcijas pret savām akcijām u. c.

līdzdalība uzņēmumu kapitālā (*holding in equity*) Bankas grāmatvedības bilances *aktīva* postenis, kas atspoguļo nopirktās līdzdalības daļas vai akcijas citu uzņēmumu pamatkapitālos, kuras tiek turētas bez mērķa pārdot tālāk.

līdzīpašnieks (*co-partner, co-owner, joint owner*) Persona, kurai kopā ar citu personu pieder īpašums.

līdzsvara cena (*equilibrium price*) Cena, pie kuras pieprasītais un piedāvātais preces daudzums ir vienādi. Sk. arī *tirgus līdzsvars*.

līdzsvars naudas tirgū (*equilibrium in the money market*) *Naudas masas* apjoma atbilstība *naudas pieprasījuma* apjomam naudas tirgū. Δ raksturo 2 rādītāji – līdzsvara naudas daudzums apgrozībā un līdzsvara procentu likme.

lielākās labvēlības režīms (*most favoured nation (MFN) treatment*) Īpaši noteikumi starptautiskajā tirdzniecībā, kas nosaka samazinātas *muitas nodokļa* likmes (t. sk. *MFN likmes*) tirdzniecībā ar valstīm, kuras saņēmušas vislielākās labvēlības statusu.

lietišķs paziņojums, avizo (*advice*) **1.** Bankas paziņojums savam klientam par klienta konta stāvokli – par ienākušajiem naudas līdzekļiem, veiktajiem maksājumiem utt. **2.** *Vekseļu* apgrozībā – vekseļa izdevēja paziņojums maksātājam par vekseļa izdošanu. **3.** Starptautiskajā tirdzniecībā – akreditīva maksātāja paziņojums eksportētājam par akreditīva iemaksu.

lietojumprogrammatūra (*applications software*) Programmatūra, kas ļauj datoram veikt īpašu operāciju vai biznesa funkciju, piem., sagatavot uzņēmuma algu sarakstu vai atrast iekasējamās rēķinus.

lietu tiesības (*law on property*) Civiltiesību normas, kas regulē mantu un lietu piederību, valdījumu, lietojumu un rīcību ar to.

LIFO metode sk. *pretsecības metode*

liguma izpildes garantija (*guarantee on the fulfilment of the agreement*) Garantija, kas aizsargā pasūtītāju vai pircēju, ja pārdevējs neizpilda vai daļēji izpilda līgumā noteiktos pienākumus. Atšķirībā no preču piegādes vai pakalpojuma sniegšanas garantijām, kuras nodrošina īpaši atrunātu saistību izpildi, Δ attiecas uz līgumu kopumā.

līgums (*agreement, contract*) Divu vai vairāku personu savstarpējas gribas izpaušmes rezultātā panākta vienošanās par tiesisko attiecību nodibināšanu, izmaiņāšanu vai pārtraukšanu.

līgumsaistības (*contract obligations*) Uz līgumslēdzēju vienošanos balstīti no līguma izrietoši līgumpartneru pienākumi.

līgums par aktīvu pārdošanu ar atpirkšanu sk. *repo darījums*

līgums par aktīvu pirkšanu ar atpārdošanu sk. *reversais repo darījums*

likme (*rate*) Skaitlis, kuru pielieto aprēķinos, lai palielinātu vai samazinātu kādu citu skaitli. Δ var izteikt procentos no kāda cita skaitļa vai koeficienta veidā, piem., likme 120% no 1000 latiem nozīmē, ka aprēķina rezultāts ir 1200 latu. Ja Δ izsaka koeficienta veidā, tad koeficients 1,2 no 1000 latiem ir 1200 latu.

likumā atļautie ieguldījumi (*admitted assets, authorized investment*) Ieguldījumi, kuri sedz *tehniskās rezerves* un ir likumā atļauti.

likumu neizpilde (*noncompliance*) *Auditējamā* uzņēmuma tīša vai netīša darbība vai bezdarbība, kas neatbilst spēkā esošajiem likumiem un noteikumiem.

likvidācija (*liquidation*) **1.** Uzņēmuma slēgšana un tā īpašuma (*aktīvu*) pārdošana, lai iegūtu naudas līdzekļus uzņēmuma parādu segšanai. **2.** Personisko mantisko un nemantisko attiecību pārtraukšana pēc juridiskās personas darbības izbeigšanas. Izšķir *piespiedu likvidāciju* un *brīvprātīgu likvidāciju*. **3.** Kredītiestādes darbības izbeigšana pašlikvidējoties, pēc tiesas lēmuma vai bankrota gadījumā.

likvidācijas atlikums (*liquidation balance*) Naudas līdzekļi, kas paliek pāri pēc uzņēmuma *likvidācijas*, kad nokārtotas visas uzņēmuma saistības.

likvidācijas kvota (*liquidation quota*) Naudas līdzekļu pārpalikuma daļa, kuru pēc uzņēmuma *likvidācijas* un visu uzņēmuma parādu nokārtošanas saņem tā īpašnieks vai akcionārs proporcionāli sava kapitālieguldījuma lielumam. Sk. arī *likvidācijas atlikums*.

likvidācijas vērtība (*liquidation value*) Vērtība, kas uzņēmuma aktīviem tiek noteikta uzņēmuma likvidācijas gadījumā. Aktīvu novērtējumu ietekmē to *likviditāte* un laika faktors.

likvidi līdzekļi sk. **likvidi**

likvidi, likvidi līdzekļi (*liquid funds, liquid assets*) Viegli realizējamas vērtības: nauda uzņēmuma kasē un norēķinu kontā, pārvedu vekseli, fondu biržā kotētie vērtspapīri, likvidas ķīlas, isā laikā reāli piedzenami *debitoru parādi*, izejvielas, pusfabrikāti un gatavā produkcija, kurai ir noiets tirgū. Jo isākā laikā aktīvus var pārvērst skaidrā naudā, jo augstāka ir to *likviditāte*.

likviditāte (*liquidity*) 1. Uzņēmuma spēja laikus un pilnā mērā segt savas īstermiņa saistības. Šī spēja ir atkarīga no attiecības starp uzņēmuma rīcībā esošiem maksāšanas līdzekļiem un finansālajām saistībām. Sk. arī *bankas likviditāte*. 2. Iespēja izmantot *aktīvus* kā maksāšanas līdzekli vai salīdzinoši ātri un bez grūtībām tos pārdot par *skaidro naudu*; aktīvu spēja saglabāt nemainīgu savu *nomiņālo* vērtību. 3. Iespēja jebkurā brīdī pārdot jebkuru daudzumu vērtspapīru, neizraisot būtiskas izmaiņas šo vērtspapīru tirgus cenā. 4. Tirgus spēja uzturēt būtisku vērtspapīru tirdzniecības apjoma pieaugumu.

likviditātes koeficients (*liquidity ratio*) Koeficients, kurš palīdz noteikt uzņēmēj sabiedrības spēju samaksāt kreditoriem parādu. *Istermiņa Δ (current liquidity ratio)* parāda uzņēmuma apgrozāmo līdzekļu un uzņēmuma īstermiņa saistību proporciju. To aprēķina, apgrozāmo līdzekļu kopsummu dalot ar īstermiņa saistību kopsummu. *Kritiskā novērtējuma Δ (acid test ratio)* – koeficients, kuru aprēķina, apgrozāmo līdzekļu kopsummu, no kuras ir atskaitīta krājumu kopsumma, dalot ar īstermiņa saistību kopsummu.

likviditātes prēmija *sk. pie prēmija*

likviditātes priekšrocība (*liquidity preference*) Termins, kuru ieviesa Dž. M. Keinss (*J. M. Keynes*) *naudas pieprasījuma* apzīmēšanai.

likviditātes priekšrocības teorija (*liquidity preference theory*) Procentu likmes modelis, kas balstās uz Dž. M. Keinsa (*J. M. Keynes*) vispārējās teorijas idejām un attēlo, kā procentu likmju izmaiņas tiecas sasniegt reālās naudas krājumu pieprasījuma un piedāvājuma līdzsvaru. Atbilstoši Δ kapitālieguldītāji prasa papildu kompensāciju par investīcijām vērtspapīros, kuri pakļauti procentu riskam. Līdz ar to ilgtermiņa procentu likmēm jābūt lielākām par īstermiņa procentu likmēm.

likvids (*liquid*) Tāds, kas viegli var tikt pārvērstš naudas līdzekļos, ir ērts darījumu veikšanai.

likvids tirgus (*liquid market*) Biržas tirgus, kurā notiek aktīva tirdzniecība, ir daudz pircēju un pārdevēju. Δ iespējams pirkt un pārdot lielus vērtspapīru apjomus, neradot ievērojamas cenas izmaiņas.

lineārā nolietojuma aprēķināšanas metode (*straight-line depreciation*) Aktīvu *nolietojuma* noteikšanas metode, kas paredz pamatlīdzekļa derīgās kalpošanas laikā katru gadu norakstīt viena nādu nolietojuma summu. Tādējādi ikgadējā nolietojuma summa tiek aprēķināta, pamatlīdzekļa sākotnējo vērtību dalot ar paredzamo (normatīvo) derīgās lietošanas laiku jeb gadu skaitu. Piem., ja pamatlīdzekļa iegādes vērtība ir 1000 lati un paredzamais lietošanas laiks ir 5 gadi, pamatlīdzekļa gada nolietojums ir 200 lati ($1000 \text{ latu} : 5 \text{ gadi} = 200 \text{ latu}$). Sk. arī *degresīvā nolietojuma aprēķināšanas metode*.

lizinga devējs (*lessor*) Kredītiestāde, parasti banka vai lizinga firma, kas klienta (*lizingaņēmēja*) uzdevumā nopērk klientam nepieciešamo *lizinga objektu*, parakstot līgumu par finansējuma nosacījumiem.

lizingaņēmējs (*lessee*) Persona, kas nomā lizinga objektu uz lizinga nosacījumiem.

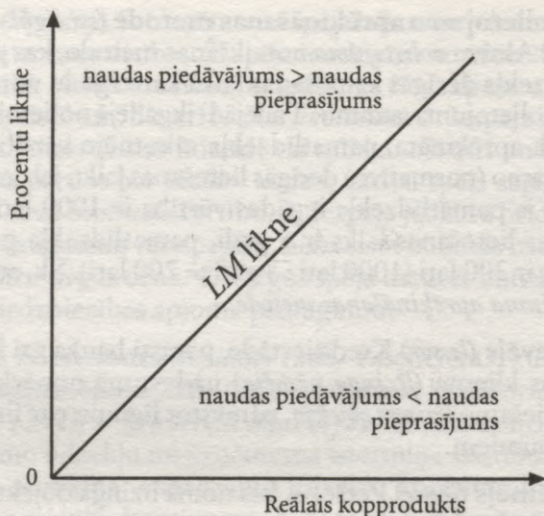
lizinga objekts (*object of leasing*) Jebkurš *pamatlīdzeklis*, kuru lizinga devējs nopērk pēc lizingaņēmēja lūguma un nodod tam lietošanā uz lizinga līguma nosacījumiem. Δ var būt transportlīdzeklis, ražošanas mašīna vai iekārta, biroja aprīkojums, ražošanas vai dzīvojamās telpa, sadzīves priekšmets u. c.

lizingš (*leasing*) Īpaša kreditēšanas forma, kuras būtība ir *lizinga objekta* (priekšmeta) iegāde un nodošana Δ devēja lietošanā pēc Δ ņēmēja lūguma un Δ devēja interesēs uz Δ līguma pamata. Δ objektu iegādājas specializēta Δ iestāde no ražotāja un nodod nomā lizingaņēmējam (netiešais lizingš) vai arī Δ objektu iznomā tiešais ražotājs (*tiešais lizingš*). Izšķir *operatīvo* Δ un *finanšu* Δ .

lizingš ar izpirkuma tiesībām (*leasing with sale*) sk. **finanšu lizingš**

lizingš bez izpirkuma tiesībām (*leasing without sale*) sk. **operatīvais lizingš**

LM likne (*LM curve, liquidity-money curve*) Procentu likmes un reālā kopprodukta savstarpējās saiknes grafisks attēlojums naudas tirgus līdzsvara situācijā. *Naudas pieprasījums* palielinās, pieaugot nacionālajam ienākumam, un samazinās, palielinoties procentu likmēm. Augšupejošā LM likne zīmējumā rāda tās nacionālā ienākuma un procentu likmju kombinācijas, kad naudas

pieprasījuma apjoms ir vienāds ar *naudas piedāvājumu*. Sk. arī *IS līkne, IS-LM modelis*.

LMBI sk. jaunās vadības veikta akciju iegāde ar aizņēmumu

LMBO sk. vadības veikts akciju izpirkums ar aizņēmumu

lokālais nodoklis sk. vietējais nodoklis

lombarda aizdevums, lombarda kredīts 1. (*lombard loan*)

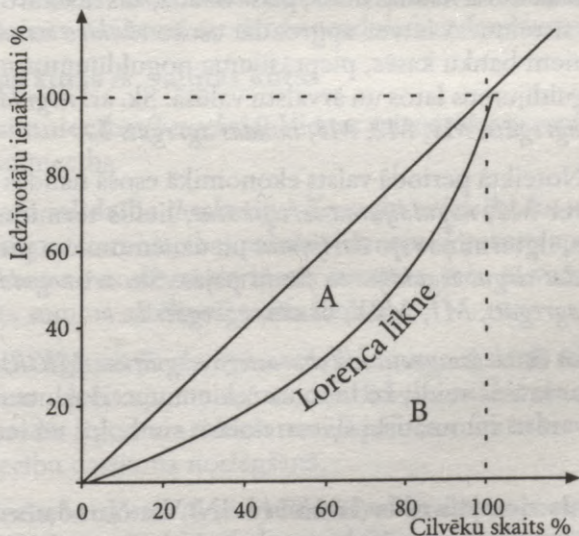
Īstermiņa aizdevums, kuru izsniedz pret kustamas mantas ķīlu, piem., precēm, vērtspapīriem. **2. (*collateral loan*)** *Mone-tārās politikas instruments* – ar ķīlu, piem., akcijām vai obligācijām, nodrošināts *centrālās bankas* aizdevums komercbankām. Šo terminu galvenokārt lieto Lielbritānijā un atsevišķās Eiropas valstīs. Latvijā komercbankām ir pieejams Δ – īstermiņa kredīts Latvijas Bankā pret banku īpašumā esošu un neapgrūtinātu vērtspapīru ķīlu, lai bankām būtu iespēja aizņemties latus likviditātes grūtību gadījumā. Ir 2 Δ veidi: *a u t o m ā t i s k a i s* Δ – kredīts, ko izsniedz uz vienu dienu, tā galvenā funkcija ir nodrošināt starpbanku norēķinu sistēmas efektivitāti; *p i e p r a s ī j u m a* Δ – kredīts, ko piešķir uz laiku, kas nepārsniedz 14 dienas, piemērojot soda procentu likmi.

lombarda kredīts sk. lombarda aizdevums

lombards 1. (*lombard, pawn-shop*) Uzņēmēj sabiedrība (komercsabiedrība), kura juridiskām un fiziskām personām izsniedz aizdevumus pret mantu ieķīlājumu. **2. Lombarda aizdevums.**

Londonas Fondu biržas sistēma CREST (CREST) Elektroniska akciju tirdzniecības sistēma, kuru vērtspapīru industrijas vajadzībām izveidoja Anglijas banka. 1997. g. šī sistēma nomainīja pastāvošo *TALISMAN* sistēmu. Ar *CREST* palīdzību akcijas tiek reģistrētas elektroniski, pirkšanas un pārdošanas norēķini notiek momentāni attiecīgajā datumā un dividendes tiek maksātas elektroniski tieši akcionāra bankā.

Lorenca likne (Lorenz curve) Likne, kas grafiski attēlo iedzīvotāju ienākumu sadalījumu valstī. Ja visiem iedzīvotājiem valstī ienākumi būtu vienādi, likne atbilstu taisnai diagonālai linijai. Jo atšķirīgāki ir iedzīvotāju ienākumi, jo vairāk linija izliecas. Ar Δ palīdzību aprēķina *Džini koeficientu* kā laukuma *A* attiecību pret laukumu *A* un *B* summu.

loro konts sk. vostro konts

luksuspreces sk. greznumpreces

M

- M1, šaurā nauda, darījumu nauda** (*M1, narrow money, transactions money*) Noteiktā periodā valsts ekonomikā esošā naudas masa, kurā ietilpst apgrozībā esošā *skaidrā nauda* un pieprasījuma noguldījumi. Izdalot Δ , tiek ņemta vērā naudas apgrozības līdzekļa funkcija. Sk. arī *noguldījums, naudas agregāts, M2, M2X, M3, naudas agregāts L.*
- M2 (M2)** Noteiktā periodā valsts ekonomikā esošā naudas masa, kas ietver *M1*, naudas tirgus termiņnoguldījumus, krājnoguldījumus, īstermiņa *repo darījumus*, īstermiņa aizņēmumus *eirolāros*, mājsaimniecībām piederošās *naudas tirgus ieguldījumu fondu* pajas. Δ pilda ne tikai apgrozības līdzekļa funkciju, bet arī raksturo naudas rezervju pirktspēju. Sk. arī *noguldījums, naudas agregāts, M2X, M3, naudas agregāts L.*
- M2X, plašā nauda** (*M2X, broad money*) Noteiktā periodā valsts ekonomikā esošā naudas masa, plašā nauda, kas raksturo valsts naudas sistēmu. Δ ietver apgrozībā esošo *skaidro naudu* bez atlikumiem banku kasēs, pieprasījuma noguldījumus un termiņnoguldījumus latos un ārvalstu valūtā. Sk. arī *noguldījums, naudas agregāts, M1, M2, M3, naudas agregāts L.*
- M3 (M3)** Noteiktā periodā valsts ekonomikā esošā naudas masa, kas ietver *M2, noguldījuma sertifikātus*, lielus termiņnoguldījumus, ilgtermiņa *repo darījumus* un uzņēmumiem piederošās *naudas tirgus ieguldījumu fondu* pajas. Sk. arī *noguldījums, naudas agregāts, M1, M2X, naudas agregāts L.*
- magnētiskā tinte** (*magnetic ink character recognition, MICR*) Magnetizētas krāsas veids, ko lieto uz čekiem u. c. dokumentiem, lai tos varētu automātiski šķirot, nolasīt simbolus un ierakstīt datorā.
- maģistrālais vietējais tīkls** (*backbone LAN*) Vietējais datoru tīkls, kas apkalpo plašu ģeogrāfisko apgabalu, piem., universitātes pilsētiņu. Tas var savienot divus vai vairākus vietējos tīklus. Δ var būt simtiem vai pat tūkstošiem mezglu, un tas apkalpo cilvēkus vairākās nodaļās vai ēkās.

maģistrāle (*bus*) Elektrisko signālu vadītāju komplekts, pa kuru notiek informācijas apmaiņa starp dažādiem datora funkcionālajiem blokiem. Vietējā tīkla Δ (*bus local area network*) – datoru tīkls, kas sasaista terminālus, ārējās iekārtas un mikrodatorus, izmantojot atvērtu centrālo kabeli.

mainīgās izmaksas (*variable costs, variable expenses*) Izmaksas, kuras mainās proporcionāli ražošanas vai sniegto pakalpojumu apjoma izmaiņām uzņēmumā. Tās tiek atzītas un iekļautas pārskata perioda peļņas un zaudējuma aprēķinā neatkarīgi no tā, vai ir samaksātas pārskata periodā vai maksājamas nākamajā periodā. Δ ir, piem., līdzekļu izlietojums par izejvielām, materiāliem, darba algām. Nosacīti Δ (*semi-variable costs*) – izmaksas, kas daļēji līdzīgas *pastāvīgajām izmaksām* un kas nav atkarīgas tikai no saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu apjoma, piem., elektrības izmaksas u. c. **Mainīgās ražošanas izmaksas** (*variable manufacturing costs*) – Δ , kas saistītas ar produkcijas ražošanu, piem., mainīgas materiālu, darbaspēka, elektroenerģijas u. c. izmaksas, kas pieaug vai samazinās atbilstoši saražotās produkcijas daudzumam.

maiņas kurss *sk. valūtas kurss*

mājsaimniecība (*household*) Vienas vai vairāku personu ģimenes saimniecība.

māklēra atlīdzība (*brokerage*) *Komisijas atlīdzība*, ko māklēris saņem par starpniecības pakalpojumiem. Δ parasti aprēķina procentos no noslēgtā darījuma summas, taču tā var būt arī fikseta summa atbilstoši tarifa likmei.

māklēra līgums (*brokerage contract*) Līgums, saskaņā ar kuru uzdevuma devējs apņemas maksāt atlīdzību *māklērim*, ja māklēris norādīs līguma noslēgšanas iespēju vai faktiski veiks starpniecību darījuma noslēgšanā.

māklēris, brokeris (*broker*) Fiziska vai juridiska persona, kas par atlīdzību nodarbojas ar starpniecību, slēdzot darījumus citu personu labā, nebūdamā ar tām pastāvīgās līgumattiecībās. Izšķir *tirdzniecības* Δ , kas nodarbojas ar starpniecību preču tirdzniecības darījumos, *biržas* Δ , *apdrošināšanas brokeri*, kas nav

saistīts ar apdrošināšanas kompāniju, kā arī kuģu fraktēšanas Δ. Sk. arī *diskonta mākleris*, *veksļu mākleris*.

makroekonomika (*macroeconomics*) Ekonomikas teorijas nozare, kas pēti tautsaimniecībā notiekošos procesus un likumsakarības valsts līmenī. Sk. arī *mikroekonomika*.

maksājuma garantija *sk.* **bankas garantija**

maksājuma rīkojums *sk.* **maksājuma uzdevums**

maksājuma uzdevuma akcepts (*acceptance of payment order*) *Maksātājbankas* piekrišana un galvojums izpildīt iesniegto maksājumu uzdevumu un pārskaitīt naudu uz *saņēmējbanku* ieskaitīšanai saņēmēja kontā, ja šis rīkojums ir pareizi noformēts un ja nosūtītājam ir nepieciešamie naudas līdzekļi.

maksājuma uzdevuma noraidījums (*rejection of payment order*) *Maksātājankas* atteikums izpildīt maksājumu uzdevumu, ja tas nav pareizi noformēts un ja nosūtītājam nav nepieciešamo naudas līdzekļu.

maksājuma uzdevums, maksājuma rīkojums (*payment order*) Norēķinu dokuments, ar kuru klients dod rīkojumu bankai izdarīt naudas pārskaitījumu no klienta rēķina (nosūtītāja konta) uz citu norādītu kontu tajā pašā vai citā kredītiestādē vai izsniegt noteiktu summu skaidrā naudā. Δ nosūtītājs var norādīt arī vēlāku datumu, kurā naudas līdzekļi jānoraksta no nosūtītāja konta. Δ parasti noformē uz speciālām veidlapām vai čekiem.

maksājums (*payment*) Maksātāja naudas līdzekļu pārskaitījums saņēmējam.

maksājumu bilance (*balance of payments*) Valsts un tās iedzīvotāju noteiktā laika posmā veikto starptautisko finansiālo darījumu sistematizēts pieraksts, nozīmīgs ārējās ekonomiskās politikas instruments. Δ ir atkarīga no nacionālā ienākuma, no patēriņa, investīcijām, valsts izdevumiem un kopējā pieprasījuma. Δ tiek veidota pēc Starptautiskā Valūtas fonda "Maksājumu bilances rokasgrāmatas" prasībām. Δ sastāv no norēķinu, kapitāla un finanšu kontiem. Ja maksājumi pārsniedz ieņēmumus, valsts maksājumu bilancē rodas deficīts. Pretējā gadījumā tā ir ar pārpalikumu.

maksājumu karte *sk.* **norēķinu karte**

maksājumu konsolidācija (*payment consolidation*) Atsevišķu maksājumu apvienošana, nosakot vienotu dzēšanas termiņu.

maksājumu periods (*annuity period*) Laika intervāls starp diviem periodiskajiem maksājumiem.

maksas princips (*pay principle*) *Kreditēšanas pamatprincips* – jebkurš kredīts ir izsniedzams pret atlīdzību kredīta devējam. Maksa par kredītu ir kredīta procenti un komisijas maksa, piem., maksa par kredīta dokumentu izskatīšanu.

maksātājbanka (*originator's bank*) Banka, kurai maksātājs dod rīkojumu par maksājumu un kura pārskaita naudu uz *saņēmējbanku*.

maksātājs (*originator, payer*) Fiziska vai juridiska persona, kas dod *maksātājbankai* rīkojumu par naudas pārskaitījumu. Šī banka noraksta rīkojumā norādīto summu no Δ konta un pārskaita to uz *saņēmējbanku* vai ieskaita naudu saņēmēja kontā tajā pašā bankā.

maksātnespēja (*insolvency*) **1.** Ar tiesas spriedumu konstatēts uzņēmuma ekonomiskais stāvoklis, kad tas nespēj veikt kārtējos maksājumus un nomaksāt parādus. **2.** Stāvoklis, kas raksturīgs uzņēmumam, kurš laikus nespēj veikt maksājumus un segt parādus un kura saistības pārsniedz aktīvus.

maksātnespējas process (*insolvency process*) Darbības uzņēmumā no dienas, kad maksātnespējas pieteikums iesniegts tiesā, līdz dienai, kad tiesa pieņēmusi lēmumu par maksātnespējas pieņemuma noraidīšanu vai Δ izbeigšanu.

maksātspēja (*ability to pay*) Aizņēmēja spēja laikā un pilnā apjomā pildīt savas finansiālās saistības.

maksātspējas norma (*solvency margin*) Procentuālā attiecība, kuru izmanto *apdrošinātāju* finansiālās stabilitātes novērtēšanai. *Apdrošinātāju* rīcībā esošo *pašu kapitāla* apjomam ir jābūt lielākam par aprēķināto Δ .

mākslīgais intelekts (*artificial intelligence*) Plaša datorzinātnes nozare, kas pēta datoru izmantošanu darbības jomās, kuru izpildei nepieciešami tādas cilvēciskas īpašības kā intelekts, intuīcija un iztēle.

mākslīgais monopols (*merger*) *Monopola* veids, kurā ražotāji vienojas par realizācijas tirgiem, ražošanas apjomu un cenām. Pastāv dažādas monopolapvienību formas: *kartelis*, *trests*, *concerns*, *sindikāts*.

manta (*property*) 1. Priekšmets ar noteiktu cenu. 2. Īpašumu kopums.

marginālais darījums *sk. robežlikmju tirdzniecība*

marginālais derīgums *sk. robežderīgums*

marginālais ienākums *sk. robežienākums*

marginālās izmaksas *sk. robežizmaksas*

marginālā tirdzniecība *sk. robežlikmju tirdzniecība*

marginālisms (*marginalism*) Ekonomikas teorijas virziens, kurš turpināja klasiskās ekonomiskās skolas tradīcijas. Δ , piem., pierādīja K. Marksa vērtības teorijas lielāko kļūdu un labi izskaidroja, kāpēc ūdens ir lēts, bet dimanti – dārgi. Uz marginālistu idejām balstās mūsdienu mikroekonomikas zinātne. Ievērojamākie Δ virziena pārstāvji bija Leons Valrāss (*Marie-Esprit Leon Walras*, 1834–1910) un Alfrēds Maršals (*Alfred Marshall*, 1842–1924), kā arī Antuāns Ogistēns Kurno (*Antoine Augustin Cournot*, 1801–1877), Žils Dipiū (*Arsene Jules Emile Juvenal Dupuit*, 1804–1866), Hermans Heinrihs Gosens (*Hermann Heinrich Gossen*, 1810–1858) un Viljams Stenlijs Dževonss (*William Stanley Jevons*, 1835–1882). Pie Δ virziena pārstāvjiem zināmā mērā ir pieskaitāmi arī Vīnes skolas pārstāvji Karls Mengers (*Carl Menger*, 1840–1921), Eižens fon Bēms-Baverks (*Eugen von Böhm-Bawerk*, 1851–1914) un Frīdrihs fon Vizers (*Friedrich Freiherr von Wieser*, 1851–1926).

marka¹ (*stamp*) Dažādas vērtības nodevas zīme, kas apliecina, ka maksājums valstij ir iekasēts.

marka² (*mark*) Nacionāla naudas vienība Vācijā un Somijā līdz 2002. g. 1. janvārim. Δ ir arī Bosnijā un Hercegovinā. Vācijā Δ tika ieviesta 1948. g., aizstājot reihsmarkas. 1990. g., stājoties spēkā Vācijas monetārajai savienībai, Δ aizstāja Austrumvācijas nacionālo naudas vienību Austrumvācijas marku. Vācijas Δ ietilpa SDR grozā. Daudzu valstu valdības izvēlējās savu valūtu

piesaisti vācu Δ . Ar 2002. g. Eiropas valūtas savienības dalībvalstīs Δ aizstāta ar *eiro*.

marksisms (*marxism*) Ekonomikas teorijas virziens, kura pamatlicējs ir Kārlis Heinrihs Markss (*Karl Heinrich Marx*, 1818–1883). Marksisti ekonomikas teoriju interpretē šķiru cīņas aspektā. Pēc K. Marksa uzskatiem, visa cilvēces vēsture ir šķiru cīņas vēsture, kur galvenā pretruna pastāv starp materiālās ražošanas sabiedrisko raksturu un ražošanas līdzekļu privatīpašumu.

maršrutētāji (*router*) Iekārtas, kas satur kopā Internetu. Δ pārsūta paketes no viena tīkla uz citu.

marža (starpība) (*margin*) Starpība starp diviem lielumiem vai skaitļiem.

maržas pieprasījums (*margin call*) Pieprasījums pēc papildu līdzekļu novietošanas *noguldījumā brokeru sabiedrībā* gadījumā, ja notikušas nelabvēlīgas *bāzes aktīva* cenas izmaiņas. Ja Δ netiek izpildīts, brokerim ir tiesības klientam piederošo *atvasināto vērtspapīru* pārdot par tā brīža tirgus cenu. Sk. arī *maržas uzturēšanas summa*.

maržas uzturēšanas summa (*maintenance margin requirement*) *Nākotnes līgumos* – minimālā summa, kurai jāatrodas *brokeru sabiedrības* pārvaldījumā līdz nākotnes līguma termiņam. Šī summa parasti ir mazāka par *nepieciešamo maržu* un ir tikai daļa no tās. Ja *bāzes aktīva* cena mainās nelabvēlīgi un noguldījuma summa kļūst mazāka nekā Δ , brokeris iesniedz klientam *maržas pieprasījumu*, lai atjaunotu nepieciešamo minimālo Δ .

Māstrihtas līgums *sk.* Eiropas Savienības dibināšanas līgums

mašīnstunda (*machine hour*) Vienu stundu ilga ražošanas iekārtas vai mašīnas darbība produkcijas ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesā.

materiāli *sk.* materiālie resursi

materiālie resursi (*material resources*) Darba līdzekļu un darba priekšmetu kopums, ko izmanto ražošanai vai pakalpojumu sniegšanai, piem., izejvielas, pamatmateriāli, paligmateriāli.

materiālietilpība (*material input per unit*) Ekonomisks rādītājs, kas raksturo materiālo resursu izlietojumu kādas produkcijas ražošanai.

maternitātes un slimības apdrošināšana (*maternity and sickness insurance*) *Sociālās apdrošināšanas* veids, ar kuru tiek nodrošināti līdzekļi sociāli apdrošinātajai personai slimības laikā vai bērna dzimšanas un kopšanas periodā.

mātesuzņēmums *sk. kontrolakciju sabiedrība*

matricas struktūra (*matrix structure*) Kombinēta organizācijas uz-būve, kurā darbinieki par darbu atskaitās vairākiem vadītājiem vienlaicīgi.

mazais uzņēmums (*small company*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* izpratnē – uzņēmums, kurš taksācijas gadā nepārsniedz vis-maz 2 no šādiem nosacījumiem: pamatlīdzekļu bilances vērtība – 70 000 latu; tīrais apgrozījums – 200 000 latu; vidējais strādājošo skaits – 25 cilvēki. Δ var saņemt *nodokļa atlaidi* 20% apmērā no aprēķinātās *uzņēmumu ienākuma nodokļa* summas.

mazākuma akcionāru tiesības (*minority shareholder rights*) Ar likumu noteiktas to akcionāru tiesības, kuru īpašumā nav *akciju kontrolpaketes* vai iespējas ietekmēt kontrolpaketes turētāju viedokli. Šādas tiesības nepieciešamas, lai kontrolējošais akcionārs nevarētu izmantot savas balsstiesības publiskajā akciju sabiedrībā privātām interesēm, neievērojot mazākuma akcionāru intereses.

mazinošā ražīguma likums *sk. robežprodukta samazināšanās likums*

mazumtirdzniecība (*retail trade*) Preču un pakalpojumu pārdošana to galējam patērētājam, lai apmierinātu viņa personiskās nekomerciālās vajadzības. *Sk. arī vairumtirdzniecība.*

MBI *sk. jaunās vadības veikta akciju iegāde*

MBO *sk. akciju pārdošana vadībai*

meitasuzņēmums *sk. apakšuzņēmums*

melnā ekonomika (*black economy*) Ar likumu aizliegta uzņēmējdarbība, kas ietver ieroču un narkotiku tirdzniecību, prostitū-

ciju, naudas viltošanu, reketu, zagšanu, krāpšanos u. c. kriminālas darbības. Δ netiek uzskaitīta valsts nodokļu, sociālās apdrošināšanas u. c. institūcijās, tāpēc tā neatspoguļojas valsts statistikā un par to netiek maksāti nodokļi. Δ nošķirama no pelēkās ekonomikas, kas aptver atļautas, bet neuzskaitītas ekonomiskas darbības.

memo kants *sk. ārpusbilances memo kants*

Mercosur (*Mercosur*) Tirdzniecības līgums, kuru 1988. g. noslēgušas dalībvalstis Argentīna, Brazīlija, Paragvaja, Urugvaja un asociētās valstis Čīle un Bolīvija, izveidojot *koptirgu*. Δ ir pievilcīgs ārvalstu ieguldītājiem un tirdzniecības partneriem ar lielo noietu tirgu un paredzamo iedzīvotāju pirkspējas pieaugumu.

merkantilisms (*mercantilism*) Ekonomikas teorijas un politikas virziens 16.–18. gs. Tā pārstāvji uzskatīja, ka bagātību nosaka naudas un dārgmetālu daudzums, tāpēc valstij esot izdevīgāk preces eksportēt nekā importēt. Tas palielinātu naudas pieplūdumu valstī un veicinātu ekonomikas attīstību. Merkantilisti atbalstīja starptautiskās tirdzniecības ierobežojumus, lai aizkavētu bezdarba pieaugumu un kapitāla zudumus importa apdraudētajās ražošanas nozarēs. Jēdzienu Δ no latīņu valodas (*mercari* – pirkt, tirgoties) ieviesa marķīzs de Mirabo (*Victor de Ricceti Mirabeau*).

mērķis (*goal, aim*) Apzināts cilvēku darbības vēlamais rezultāts, motīvs cilvēka apzinīgai rīcībai. Δ vada organizāciju tās *misijas* sasniegšanā. Tos iedala stratēģiskajos jeb ilgtermiņa, taktiskajos jeb vidēja termiņa, operatīvajos jeb īstermiņa mērķos.

MFN likmes (*MFN rates*) *Muitas nodokļa* likmes, kuras piemēro tirdzniecībā ar valstīm, ar kurām Latvijai ir spēkā *lielākās labvēlības režīms*.

MFN režīms *sk. lielākās labvēlības režīms*

MICR *sk. magnētiskā tinte*

mierzligums (*settlement, agreement of settlement*) Strīda atrisinājums, kas izpaužas kā noslēdzoša vienošanās starp pusēm, parasti – kreditora un parādnieka vienošanās par parādnieka saistību izpildi.

mijieskaita norēķini, kliringa norēķini, neto norēķini (*net settlements*) 1. Banku operācija, ar kuru tiek dzēsti pretprasījumi ar ieskaitu gadījumā, ja divām personām ir jāveic savstarpēji naudas maksājumi. Δ tiek veikti, pamatojoties uz *kliringā* aprēķinātajām maksājumu sistēmas dalībnieku kliringa neto pozīcijām. Δ ir izplatīta norēķinu forma starp komercbankām un valstu centrālajām bankām. 2. *Pievienotās vērtības nodokļa* izpratnē – darījums, kurā norēķini par pārdotajām (iepirktajām) precēm, vērtspapīriem vai pakalpojumiem notiek, pamatojoties uz prasījuma dzēšanu ar pretprasījumu.

mijmaiņas līgums (*swap*) Ārpusbiržas *atvasinātais līgums*, kas paredz maksājumu plūsmas apmaiņu starp diviem līgumslēdzējiem, kuri vienojas par dažādu nosacījumu parādu apmaiņu, piem., vienas valūtas parāda apmaiņa pret citas valūtas parādu vai fiksētas likmes parāda apmaiņa pret svārstīgas likmes parādu. Δ paredz valūtas, vērtspapīru vai citu aktīvu tūlītēju pirkšanu, vienlaikus slēdzot *ārpusbiržas nākotnes darījumu* par to pārdošanu kādā nākotnes datumā. Eksporta un importa kompānijas u. c. komercstruktūras veic šos darījumus, lai gūtu peļņu vai samazinātu risku no valūtas kursa svārstībām. Centrālās bankas izmanto ārvalstu valūtas Δ kā *monētārās politikas instrumentu*. Sk. arī *procentu mijmaiņas līgums*.

mijmaiņas līgumu ārpusbilance (*off-balance of swaps*) *Mijmaiņas līgumu* uzskaites sistēma *ārpusbilances memo kontos* no darījuma sākuma līdz darījuma beigām.

mikroekonomika (*microeconomics*) Ekonomikas teorijas nozare, kas radās 20. gs. 30. gados. Tā uzlūko tirgu kā pašregulējošu procesu un pēta ekonomikas likumsakarības viena tirgus ietvaros. Ar Δ metodēm var analizēt arī ekonomikas procesus makrolīmenī. Sk. arī *makroekonomika*.

mikrokomercija (*microcommerce*) Zemas vērtības *transakcijas e-komercijā*.

minimālā alga (*minimum wage, minimum pay*) Valsts noteikta mēneša minimālā darba samaksa, kas pamatdarbā strādājošiem nedrīkst būt mazāka par valsts noteikto iztikas minimumu attiecīgā periodā. Δ izmanto par atskaites vienību, veicot citus ar

iedzīvotāju ienākumiem saistītus aprēķinus (ierēdņu algas, nodokļu sankcijas u. tml.). 2003. g. Δ Latvijā bija 70 lati mēnesī.

minimālās rezervju prasības (*reserve requirements*) Centrālās bankas prasības bankām rezervju kontā centrālajā bankā turēt rezervju normai atbilstošas rezerves. Sk. arī *bankas rezervju norma*.

minimāli pieņemamā rentabilitāte sk. **nepieciešamā atdeves likme**

mirstības tabula (*mortality table*) Statistikas dati, kuri norāda nāves gadījumu skaitu uz 1000 iedzīvotāju dažādās vecuma grupās. Šīs tabulas izmanto *aktuāri dzīvības apdrošināšanā*, aprēķinot iespējamo *apdrošināšanas prēmijas* cenu dažāda vecuma apdrošinātajiem.

misija (*mission*) Organizācijas paziņojums, kurā pamatota organizācijas pastāvēšana, raksturota tās darbības joma, apkalpojamie klienti un attīstāmās prasmes, lai sasniegtu savu vēlamu stāvokli – *vīziju*.

m-komercija sk. **mobīlā komercija**

mobīlā komercija, m-komercija (*mobile commerce*) Produktu un pakalpojumu pirkšana un pārdošana, izmantojot bezvadu sakaru protokolu, bezvadu sakaru ierīces, piem., mobilo tālruni un personīgo digitālo datoru, arī klēpj datoru vai plaukstdatoru.

modelis (*model*) Reāla objekta, procesa vai parādības vienkāršots atspoguļojums. Analizējot un pētot ekonomiskos procesus, parasti tiek izmantoti konceptuāla veida matemātiski Δ. Ar to palīdzību iespējams prognozēt reālo darbību rezultātus ekonomikā.

modificētā iekšējā ienesīguma norma (*modified internal rate of return, MIRR*) Diskonta likme, kura izlīdzina *pašreizējo vērtību* aprēķinātajai naudas plūsmas *nākotnes vērtībai* ar sākotnējam investīcijām. To nosaka, aprēķinot projekta naudas plūsmas *nākotnes vērtību* projekta nobeiguma stadijā, izmantojot projektā paredzamo atdeves likmi. Δ ir papildu kritērijs investīciju lēmumu pieņemšanai.

monēta (*coin*) *Skaidrās naudas* paveids – metāla gabals ar noteiktu formu un svaru, kuram ir zīmogs un uzraksti, kas liecina par Δ

vērtību un tiesisko statusu. Δ vērtība var atbilst tās metāla satura vērtībai (t. s. pilnvērtīgā monēta) vai ar likumu noteiktajai nominālvērtībai.

monetārā politika (*monetary policy*) 1. Valsts ekonomiskās politikas sastāvdaļa, kas ietekmē *naudas tirgu* un apgrozībā esošo naudas daudzumu. Δ realizē centrālā banka, regulējot apgrozībā esošo *naudas masu* un procentu likmes. 2. Centrālās bankas lēmumu kopums attiecībā uz naudas piedāvājumu. Pastāv 2 Δ veidi – ekspansīvā jeb stimulējošā un restriktīvā jeb kavējošā. Ekspansīvā Δ (*expansive monetary policy*) ir vērsta uz valsti apgrozībā esošā naudas daudzuma palielināšanu, lai veicinātu reālā kopprodukta pieaugumu ar zemāku procentu likmi. Tās negatīvā izpausme ir *cenu līmeņa* celšanās. Restriktīvā Δ (*restrictive monetary policy*) ir vērsta uz naudas piedāvājuma samazināšanu ar mērķi samazināt inflāciju. Negatīvā izpausme – reālā kopprodukta iespējama samazināšanās. Sk. arī *monetārās politikas ietekme, monetārās politikas instrumenti*.

monetārās politikas ietekme (*effects of monetary policy*) Monetārās politikas ietekme uz ekonomikas stāvokli, piem., mainot refinansēšanas procentu likmes, mainās apgrozībā esošā naudas masa. Ekonomikas teorijā izšķir monetārās politikas ilgtermiņa un īstermiņa ietekmi. Monetārās politikas īstermiņa ietekme (*short-run effects of monetary policy*) – apgrozījumā esošā naudas daudzuma izmaiņas īsā laika periodā iespaido procentu likmes, reālo kopproduktu, kā arī nodarbinātības un *cenu līmeni*. Monetārās politikas ilgtermiņa ietekme (*long-run effects of monetary policy*) – apgrozībā esošās naudas daudzuma izmaiņas ilgā laika posmā ietekmē tikai *cenu līmeni*, nemainot reālo ražošanas apjomu, nodarbinātību, procentu likmes un investīcijas. Ilgtermiņa ietekmi sauc arī par naudas neitralitāti.

monetārās politikas instrumenti (*tools of monetary policy*) Līdzekļi un darbības, ar kurām centrālā banka maina apgrozībā esošo *naudas masu* un procentu likmi. Šim nolūkam galvenokārt tiek izmantotas *atklātā tirgus operācijas*, regulēta *diskonta likme* un noteikta *banku rezervju norma*.

monetārā teorija sk. monetārisms

monetārisms, monetārā teorija (*monetarism, monetary theory*)

Ekonomikas teorijas virziens, kas pēta naudas un monetārās politikas ietekmi uz ekonomiku. Tās pārstāvji uzskata naudas masas apjoma izmaiņas par ekonomikas svārstību galveno cēloni, kas iespaido gan cenu limeni, gan iedzīvotāju ienākumus un nodarbinātību, tāpēc naudas apgrozības stabilizācija nodrošina ekonomikas kopējo stabilitāti. Δ pamatlicējs ir ASV ekonomists Miltons Frīdmens (*M. Friedman*).

monetārs (*monetary*) Saistīts ar naudu, valūtu, naudas sistēmu.

monopola neefektivitāte (*waste of resources due to monopoly*)

Produkcijas apjoma samazinājums tirgū, kas rodas monopola apstākļos, kad atsevišķs ražotājs var ietekmēt stāvokli tirgū, tīšuprāt samazinot piedāvātās preces daudzumu un nosakot tās cenu. Monopolists ir ieinteresēts turēt tirgu nepiesātinātā stāvoklī, jo, samazinoties piedāvātajam preces daudzumam, palielinās tās cena.

monopolistiskā konkurence (*monopolistic competition*)

Tirgus, kurā ierobežots skaits pārdevēju pārdod atšķirīgas preces ar līdzīgām funkcijām (*aizstājējpreces*). Katras šīs preces tirgū pastāv monopols, taču, palielinoties tās cenai, patērētājs var izvēlēties aizstājējpreci. Lai piesaistītu pircēju, pārdevējs cenšas izmantot dažādus tirgvedības pasākumus, piem., reklāmu, kā arī paplašināt preču sortimentu un uzlabot preces kvalitāti.

monopols (*monopoly*)

Tirgus veids, kurā ir tikai viens ražotājs vai pārdevējs. Šādā gadījumā nedarbojas tirgus konkurences mehānisms starp ražotājiem, un pieprasījuma likne atsevišķam ražotājam (monopolistam) sakrīt ar tirgus pieprasījuma likni. Tā kā monopolistam nav konkurentu, viņš var palielināt vai samazināt tirgus cenu, tādējādi regulējot savu peļņu un pieprasīto preces daudzumu. Tīrs Δ ir reti sastopams, jo gandrīz katrai precei ir atrodama aizstājējprece. Piem., Latvijā elektroenerģija un gāze gandrīz nav aizstājamas, tāpēc to tirgus ir tuvu tīrajam Δ un to ražotāji ir uzskatāmi par monopolistiem. Ir vairāki Δ veidi: *dabiskais monopols, mākslīgais monopols, valsts monopols, patenta monopols*.

monopsons, pieprasījuma monopols (*monopsony*) Tirgus, kurā ir daudzi pārdevēji, bet viens pircējs.

motīvu tests (*motive test*) Kontroles mehānisms *nodokļu likumdošanā*, kas ierobežo *nodokļu plānošanu*. Δ paredz sankcijas, ja *nodokļu administrācija* konstatē, ka darījuma primārais mērķis ir nodokļu samazināšana.

muitas brokeris (*customs broker*) Persona, kura savā vārdā vai pēc pilnvaras veic starpnieka funkcijas darījumos ar muitas iestādēm, nodrošinot muitas darbības un samaksājot *muitas maksājumus*. Δ darbībai ir nepieciešama *Valsts ieņēmumu dienesta* atļauja. Licencēto Δ saraksti tiek regulāri publicēti oficiālos izdevumos.

muitas deklarācija (*customs declaration*) Aizpildīta veidlapa, ar kuru persona izsaka vēlēšanos valstī ievadamām precēm piemērot noteiktu *muitas procedūru*, norādot preču ieviešanas mērķi.

muitas galvojums (*customs guarantee*) Personas garantija muitas iestādei par valstī ievadamo preču *pagaidu uzglabāšanas* noteikumu vai *muitas procedūru* izpildi. Ir divu veidu galvojumi – *vienreizēja* Δ ir par preču pagaidu uzglabāšanu vai *vienu muitas procedūru*; *vispārēja* Δ paredzēts noteiktam laika periodam un noteiktam iespējamā muitas parāda apjomam. Δ var sniegt, iemaksājot drošības naudu, iesniedzot atbildības apdrošināšanas polisi vai bankas garantiju, kā arī citus starptautiskajos līgumos paredzētos galvojumu apliecinājošos dokumentus (piem., *TIR karnete* preču tranzitam vai *ATA karnete* preču ieviešanai uz laiku).

muitas kontrole (*customs control*) Muitas iestādes pasākumi, lai nepieļautu nelikumīgas darbības ar precēm, piem., nelikumīgu ieviešanu, izvešanu, uzglabāšanu, pārstrādi.

muitas maksājumi (*customs dues*) *Nodokļi*, kurus iekasē muitas iestādes, precēm šķērsojot valsts robežu. Latvijā Δ veido *muitas nodoklis* (*ievedmuita* un *izvedmuita*), *akcīzes nodoklis*, *dabas resursu nodoklis* un *pievienotās vērtības nodoklis*.

muitas nodoklis (*customs duty*) *Netiešais nodoklis*, ar kuru apliek *preču importu* (*ievedmuita*) un *eksportu* (*izvedmuita*). Δ parasti aprēķina procentos no preču *muitas vērtības* vai atbilstoši preču skaitam, svaram vai tilpumam. Latvijā Δ likmes iedala 3 grupās atkarībā no *preču izcelsmes valsts* – pamatlikme tiek piemērota

tirdzniecībā ar valstīm, kas nav noslēgušas brīvās tirdzniecības līgumu ar Latviju vai ar kurām nav spēkā lielākās labvēlības režīms, MFN likme (parasti 0,5–10%) tiek piemērota tirdzniecībā ar valstīm, ar kurām Latvijai ir spēkā lielākās labvēlības režīms, un brīvās tirdzniecības likme (parasti 0%) – tirdzniecībā ar valstīm, ar kurām Latvijai ir noslēgti brīvās tirdzniecības līgumi.

muitas noliktava (*bonded warehouse*) Valsts ieņēmumu dienesta apstiprināta vieta, kur ievest un uzglabāt preces atbilstoši muitas normatīvajiem aktiem, nemaksājot *muitas maksājumus*. Tās iedala publiskajās un privātajās Δ, un to darbībai ir nepieciešama Valsts ieņēmumu dienesta atļauja.

muitas procedūra (*customs procedure/treatment*) Pasākumu un saistību kopums, kas jāievēro, pārvietojot preces pāri muitas robežai. Δ atkarīga no preces ievēšanas vai izvešanas mērķa (piem., prece tiek ievesta Latvijā pavisam vai uz laiku). Vairākums Δ paredz preču ievēšanu valstī, nemaksājot *muitas maksājumus*, tāpēc īpaši tiek kontrolēta to pārvietošana valsts teritorijā, kā arī izvešana no valsts. Populārākās Δ ir: *izlaidšana brīvam apgrozījumam* jeb *preču imports*, ievēšana vai izvešana uz laiku, ievēšana *muitas noliktavā*, ievēšana *beznodokļu tirdzniecības veikalā*, ievēšana pārstrādei (*muitas kontrolē* vai bez tās), izvešana jeb *eksports* un *tranzīts*. Persona piesaka noteiktu Δ, iesniedzot *muitas deklarāciju*.

muitas savienība, muitas ūnija (*customs union*) Valstu ekonomiskā vienošanās, savienība, kas paredz atcelt vai pazemināt muitas nodevas dalībvalstu starpā un noteikt vienotu ārējo muitas tarifu preču ievējumam no trešajām valstīm. Δ tiek reglamentēta strīdus jautājumu izskatīšana, veidota vienota transporta infrastruktūra. Vēsturiski pirmais mūsdienu ekonomiskās integrācijas piemērs bija vācu Δ (*Zollverein*) 19. gs., kad ģermāņu valstu konfederācija atcēla savstarpējās muitas barjeras un noteica vienotu ārējo muitas tarifu, lai veicinātu vācu rūpniecības un tirdzniecības attīstību. 20. gs. Eiropā Δ tika izveidota līdz ar *Eiropas Ekonomikas kopienas* jeb Kopējā tirgus dibināšanu.

muitas tarifs (*customs tariff*) Noteiktā sistēmā apkopotas *muitas nodokļa* likmes dažādām preču grupām. Δ tiek precīzi norādīti

attiecīgo preču kodi saskaņā ar *Latvijas kombinēto nomenklatūru*, kā arī *muitas nodokļa* likme. Plašākā nozīmē ar Δ saprot arī *muitas nodokli*. Sk. arī *ievedmuita*, *izvedmuita*.

muitas ūnija *sk. muitas savienība*

muitas vērtība (*customs value*) Importēto preču vērtība, kuru izmanto par pamatu, aprēķinot *muitas maksājumus* (*muitas nodokli*, *akcīzes nodokli*, *dabas resursu nodokli*, *pievienotās vērtības nodokli*) un veidojot muitas statistiku. Visbiežāk Δ veido preces cena (darījuma vērtība) un dažādas preču piegādes izmaksas, piem., transportēšana, apdrošināšana.

multiplikācijas efekts (*multiple expansion*) Noguldījumu apjoma palielināšanās, vairākkārt pieaugot banku sistēmas *rezervēm*. Sk. arī *naudas reizinātājs*.

mūža rente (*annuity*) *Periodisko maksājumu* veids noteiktā vai mainīgā apmērā, kas izriet no *apdrošināšanas līgumā* paredzētajām saistībām.

N

nacionālā audita prakse (*national auditing practices*) *Audita* noteikumi, kurus ir noteikusi autoritatīva institūcija valsts līmenī un kurus plaši izmanto auditori.

Nacionālais attīstības plāns, NAP (*National Development Plan*) Stratēģiskās plānošanas pamatdokuments Latvijā, kura galvenais uzdevums ir noteikt stratēģiskos mērķus, kas sekmētu Latvijas sociālekonomisko attīstību un iedzīvotāju labklājību.

nacionālais ienākums (*national income*) Mājsaimniecību ienākumu summa noteiktā laika periodā valstī, ietver darba samaksu, renti, procentu maksājumus un peļņu.

nacionālais kopprodukts, NKP (*gross national product, GNP*) Makroekonomisks rādītājs, kas atspoguļo valsts un tās pilsoņu

īpašumā esošo iestāžu, uzņēmumu u. c. organizāciju saimnieciskās darbības rezultātā radītā *galaprodukta* kopējo vērtību noteiktā laika posmā (parasti gada laikā). Atšķirībā no *iekšzemes kopprodukta* Δ netiek iekļauts valsts teritorijā esošo ārvalstu uzņēmumu saimnieciskās darbības rezultāts, bet tajā ietilpst valsts pilsoņiem piederošo ārvalstīs esošo uzņēmumu saimnieciskās darbības rezultāts. ASV līdz 1989. g. izmantoja Δ kā galveno tautsaimniecību raksturojošo rādītāju.

Nacionālā programma integrācijai Eiropas Savienībā, NPIES (*National Program for Integration into the European Union*) Nacionālais plāns pasākumiem, kas vērsti uz Latvijas iestāšanos *Eiropas Savienībā* (ES). Δ uzdevums ir nodrošināt pakāpenisku ES tiesību aktu (*EU acquis communautaire*) tiesisko un institucionālo pārņemšanu Latvijā un vienlaicīgi veicināt *Kopenhāgenas kritēriju* izpildi. Pirmā Δ tika izstrādāta 1996. g. un katru gadu tiek atjaunota.

Nacionālās vērtspapīru dileru asociācijas automatizētā kotēšanas sistēma (*National Association of Securities Dealers Automated Quotation System, NASDAQ*) Lielākais automatizētā principa tirgus un ārpusbiržas tirgus ASV, kas uzsāka darbību 1971. g. Δ nosaka cenas vērtspapīriem, kuri nav uzrādīti fondu biržās un gandrīz visiem Ņujorkas Fondu biržā uzskaitītajiem vērtspapīriem. Δ tirgo galvenokārt tehnoloģisko uzņēmumu akcijas. Δ kvotas tiek publicētas laikrakstu finanšu lappusēs.

nacionālie audita standarti (*national auditing standards*) Valsts likumu noteiktie *audita* standarti, kas ir obligāti, veicot auditu u. c. saistītos pakalpojumus.

NAFTA sk. Ziemeļamerikas brīvās tirdzniecības līgums

Naftas eksportētāju valstu organizācija (*Organization of Petroleum Exporting Countries, OPEC*) Naftas eksportētājvalstu *kartelis*, kurš dibināts 1960. g., lai koordinētu dalībvalstu naftas politiku un regulētu pasaules naftas cenu limeni. Tajā ietilpst galvenokārt Tuvo Austrumu, Āfrikas, Dienvidamerikas un Tālo Austrumu valstis, bet noteicošā loma ir Saūda Arābijai un Irānai kā lielākajām naftas eksportētājām. Δ kontrolē ap divām trešdaļām pasaules naftas iegulu.

nākamo periodu ieņēmumi, atliktie ienākumi (*deferred income*)

Ieņēmumi, kas pārskata periodā saņemti no fiziskām vai juridiskām personām un ir attiecināmi uz nākamo pārskata periodu. Tos atspoguļo grāmatvedības *bilances pasīva postenī*.

nākamo periodu izmaksas (*deferred expense, deferred asset*)

Grāmatvedības *bilances aktīva postenis*, kurā atspoguļo pārskata periodā veiktos izdevumus, kas attiecas uz nākamo periodu, tāpēc tos nevar iekļaut pārskata perioda *peļņas un zaudējumu aprēķinā*, piem., maksu par telpu nomu turpmākajam periodam. Šos izdevumus iekļauj nākamā pārskata perioda izmaksās un *peļņas un zaudējumu aprēķinā*.

nākotnes darījumu ārpusbilance (*off-balance of futures*)

Biržā tirgoto nākotnes līgumu pirkšanas un pārdošanas darījumu uzskaites sistēma *ārpusbilances memo kontos* no darījuma sākuma līdz darījuma beigām.

nākotnes finanšu informācija (*prospective financial information*)

Finanšu informācija, kas balstīta uz pieņēmumiem par nākotnes notikumiem un uzņēmuma iespējamiem pasākumiem nākotnē. Šī informācija var būt gan *prognozes*, gan *projekcijas*, gan to apvienojums.

nākotnes līgums (*forward contract, futures contract*)

Divpusējs līgums, kas ļauj Δ īpašniekam nākotnē pirkt vai pārdot *bāzes aktīvu* par cenu, par kuru vienojas šodien. Līgums ir saistošs, t. i., Δ īpašniekam obligāti jāizpilda noteiktā vienošanās (salīdzinājumam sk. *iespējas līgums*). *Biržā tirgotais* Δ ir standartizēts un ar noteiktu bāzes aktīvu daudzumu (piem., 25 000 Anglijas mārciņu), termiņu un cenu. Šādi darījumi Latvijā netiek slēgti. Latvijā ir izplatīti tikai *ārpusbiržas* Δ , kuru nosacījumi katrā gadījumā ir specifiski. Parasti Δ tiek slēgts starp banku un klientu. Sk. arī *ārpusbiržas procentu nākotnes līgums*, *biržā tirgotais akciju indeksa nākotnes līgums*, *biržā tirgotais ārvalstu valūtas nākotnes līgums*, *biržā tirgotais procentu nākotnes līgums*.

nākotnes procentu likme (*forward interest rate*)

Procentu likme, par kuru būs iespējams aizņemties vai aizdot līdzekļus uz noteiktu laiku nākotnē. Sk. arī *biržā tirgotais procentu nākotnes līgums*.

NAP sk. Nacionālais attīstības plāns

NASDAQ sk. Nacionālās vērtspapīru dīleru asociācijas automatizētā kotēšanas sistēma

NASDAQ saliktais indekss (*NASDAQ Composite Index*) Akciju indekss, kuru *ārpusbiržas tirgū* kopš 1971. g. 5. februāra nosaka *Nacionālās vērtspapīru dīleru asociācijas automatizētā kotēšanas sistēma*. Δ ietvertas vairāk nekā 5400 ASV u. c. valstu uzņēmumu akcijas. Δ parāda visu kotēto akciju cenu izmaiņas, ņemot vērā atsevišķu uzņēmumu tirgus vērtību īpatsvaru.

nauda (*money*) **1.** *Aktīvu* kopums, kurus izmanto darījumu veikšanai – pieņem preču un pakalpojumu apmaksai vai parādu dzēšanai. **2.** Īpaša prece, kas ir apgrozības līdzeklis, vērtības mērs un vērtības uzkrāšanas līdzeklis. Sk. arī *naudas funkcijas, skaidrā nauda, preču nauda*.

nauda ceļā (*items in transit*) Bankas grāmatvedības *bilances posteņi*, kas atspoguļo nepabeigtus naudas pārskaitījumus. Šie posteņi tiek iedalīti aktīva un pasīva posteņos. Aktīva posteņi veido nepabeigtie darījumi ar naudas līdzekļiem, kurus pārskaita no bankas kases uz filiāles korespondējošo kontu. Pasīva posteņi veido nepabeigtie darījumi ar līdzekļiem, kurus pārskaita no viena klienta konta uz cita klienta kontu tajā pašā vai citā bankā.

naudas agregāts (*monetary aggregate*) Jebkura no likvīdo aktīvu grupām, kas atšķirīgi raksturo valsti apgrozībā esošās *naudas masas* apjomu (M1, M2, M3, L). Lielāks numurs atbilst naudas plašākai izpratnei.

naudas agregāts L (*monetary aggregate L*) *Naudas masas* apjoma rādītājs, kas ietver naudas agregātu M3, kā arī īstermiņa Valsts kases vērtspapīrus, komerciālos vērtspapīrus, ilgtermiņa *eiroobligācijas* un banku akceptus. Sk. arī *naudas agregāts, M1, M2, M2X*.

naudas akordsamaksa (*money accord payment*) Par noteiktu darba apjomu aprēķinātā izmaksājamā summa, kura nav atkarīga no konkrēta izpildes termiņa un kuras *tarifa likme* paliek

nemainīga. Δ ir gabaldarba atalgojums, kuru izmaksā uzreiz pēc darba pabeigšanas.

naudas apgrozības ātrums (*velocity of (money) circulation*) Vienas *naudas masas* vienības aprīte noteiktā laika periodā, parasti gadā. Δ raksturo, cik reizes gadā vidēji katrā apgrozībā esošā naudas vienība tiek izmantota gatavās produkcijas iegādei un piedalās ienākumu veidošanas procesā. Δ ir vienāds ar *nominālā iekšzemes kopprodukta* attiecību pret naudas masu apgrozībā.

naudas atmazgāšana *sk. nelikumīgi iegūtas naudas legalizēšana*

naudas bāze, paaugstinātā spēka nauda (*monetary base, reserve money, high-powered money*) Apgrozībā esošās skaidrās naudas daudzuma un banku rezervju summa, kas sastāv no kases līdzekļiem un noguldījumiem centrālajā bankā.

naudas funkcijas (*functions of money*) Uzdevumi, kurus nauda pilda kā īpaša prece naudas tirgū. Tai piemīt apgrozības līdzekļa, vērtības mēra un uzkrāšanas līdzekļa funkcijas. **A p g r o z ī b a s l ī d z e k l i s** (*medium of exchange*) – nauda kā īpaša prece un vispārpieņemts līdzeklis tiek izmantota, lai samaksātu par visām citām precēm un pakalpojumiem un apmaksātu parādus. **U z k r ā š a n a s l ī d z e k l i s** (*store of value*) – nauda kā *aktīvs* tiek saglabāts pēc preču un pakalpojumu pārdošanas un nodrošina pirkjspēju nākotnē. **V ē r t ī b a s m ē r s** (*unit of account*) – uzdevums, kuru naudas vienība pilda, lai mērītu un salīdzinātu preču un pakalpojumu vērtību, izteiktu preču cenas un veiktu grāmatvedības uzskaiti.

naudas konts (*cash account*) Konts bankā vai citā starpnieksabiedrībā, ar kuras līdzekļiem konta īpašnieks norēķinās par veiktajiem vērtspapīru darījumiem un kurā tiek ieskaitīti līdzekļi arī par pārdotajiem vērtspapīriem.

naudas kvantitātes teorija (*quantity theory of money*) Teorija, pēc kuras *nominālais nacionālais kopprodukts* tiek noteikts tikai atbilstoši apgrozībā esošās *naudas masas* svārstībām. **M ū s d i e n u Δ** (*modern quantity theory of money*) – Δ attīstības virziens, kas pieļauj *naudas apgrozības ātruma* un reālo ienākumu sistemā-

tiskas izmaiņas atbilstoši naudas masas un *cenu līmeņa* izmaiņām.

naudas laika vērtība (*time value of money*) Aksioma, kas nosaka, ka naudas vienība, kura saņemta šodien, ir vērtīgāka par to naudu, kura tiks saņemta nākotnē. Naudas vērtība, laikam ritot, samazinās, galvenais samazināšanās faktors ir inflācija. Δ ir viens no instrumentiem lēmumu pieņemšanas procesā, ko izmanto *finanšu vadība*.

naudas masa, naudas piedāvājums (*money stock, money supply*) Valsts ekonomikā esošais kopējais naudas daudzums.

naudas multiplikators *sk. naudas reizinātājs*

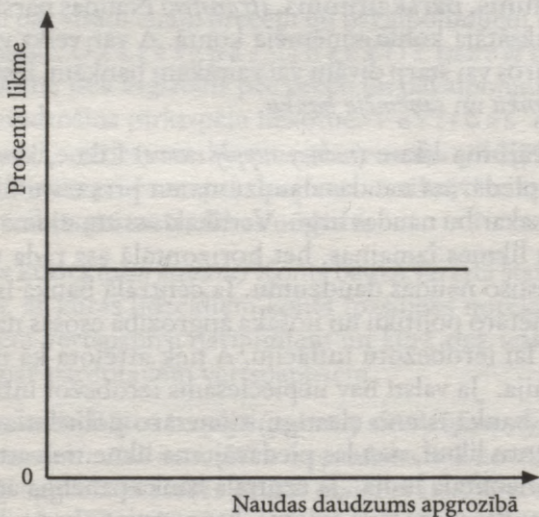
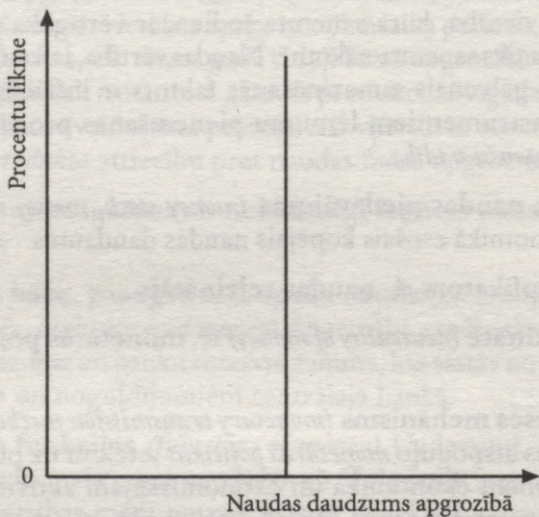
naudas neitralitāte (*neutrality of money*) *sk. monetārās politikas ietekme*

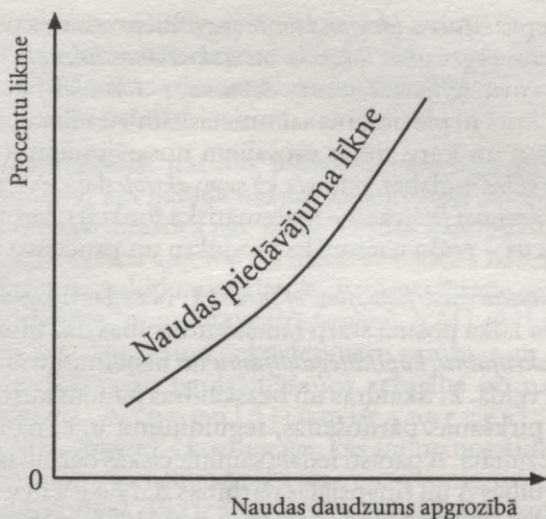
naudas pārneses mehānisms (*monetary transmission mechanism*) Procesi, kas atspoguļo *monetārās politikas* ietekmi uz plānoto izmaksu līmeni ekonomikā un ekonomiskajām aktivitātēm, piem., līdzsvara procentu likmes ietekmi uz investīciju apjomu.

naudas pārvedums, pārskaitījums, (*transfer*) Naudas pārskaitījums no maksātāja konta saņēmēja kontā. Δ var veikt vienas bankas ietvaros vai starp divām vai vairākām bankām, iesaistot *maksātāja banku un saņēmēja banku*.

naudas piedāvājuma likne (*money supply curve*) Likne, kas grafiski ataino piedāvātā naudas daudzuma un procentu likmes savstarpējo sakarību naudas tirgū. Vertikālā ass zīmējumā attēlo procentu likmes izmaiņas, bet horizontālā ass rāda valsti apgrozībā esošo naudas daudzumu. Ja centrālā banka īsteno stingru monetāro politiku un nosaka apgrozībā esošās naudas daudzumu, lai ierobežotu inflāciju, Δ tiek attēlota kā taisna vertikāla līnija. Ja valsti nav nepieciešams ierobežot inflāciju un centrālā banka īsteno elastīgu monetāro politiku ar noteiktu procentu likmi, naudas piedāvājuma likne tiek attēlota kā taisna horizontāla līnija. Ja centrālā banka palielina apgrozībā esošo naudas masu tādā apjomā, kas nav pietiekams, lai saglabātu nemainīgu procentu likmi, ilgtermiņa periodā naudas

piedāvājuma likne ir augšupejoša un rāda, ka augstāka procentu likme palielina naudas piedāvājuma apjomu.

naudas piedāvājums *sk. naudas masa*

naudas pieprasījuma likne (*money demand curve*) Likne, kas grafiski parāda savstarpējās saiknes starp procentu likmi naudas tirgū un nepieciešamo naudas daudzumu, kuru saimnieciskās vienības un privātpersonas vēlas saglabāt noteiktā momentā kā savu *aktīvu* daļu. Sk. arī *naudas pieprasījuma motīvs, likviditātes priekšrocība*.

naudas pieprasījuma motīvs (*motive for money demand*) Naudas pieprasījuma vai naudas turēšanas iemesls. Saskaņā ar *keinsisma* teoriju pastāv trīs Δ – norēķinu, piesardzības un spekulatīvais motīvs. **Norēķinu motīvs** (*transactions motive*) – nauda nepieciešama preču un pakalpojumu ikdienas pirkumu finansēšanai; nauda pilda maksājumu, *apgrozības līdzekļa* funkciju. **Piesardzības motīvs** (*precautionary motive*) – nauda nepieciešama neparedzēto, neprognozēto vajadzību apmierināšanai, negaidīto izdevumu veikšanai. **Spekulatīvais motīvs** (*speculative motive*) – nauda nepieciešama bagātības saglabāšanai un ļauj izvairīties no kapitāla zaudējumiem, kurus rada *aktīvu* glabāšana citās formās (piem., obligācijās), ja mainās procentu likmes; nauda pilda *uzkrāšanas līdzekļa* funkciju. Sk. arī *naudas pieprasījums*.

naudas pieprasījums (*demand for money*) Pieprasījums pēc preces, kura pilda *apgrozības līdzekļa* un *uzkrāšanas līdzekļa* funkcijas. $\Delta a p j o m s$ (*effective money demand*) – likvidās naudas daudzums, kurš nepieciešams saimnieciskām vienībām un privātpersonām un kuru tie ar esošajiem nosacījumiem (procentu likmes) vēlas saglabāt, paturēt kā savu *aktīvu* daļu. $\Delta f u n k c i j a$ (*money demand function*) – matemātiska funkcija, kas atspoguļo Δ faktoros – reālo nacionālo produktu un procentu likmes.

naudas plūsma (*cash flow, flow of funds*) **1.** Naudas līdzekļu plūsma noteiktā laika posmā starp tautsaimniecības dažādiem sektoriem *uzkrājumu, kapitālieguldījumu* un uzņēmumu ārējā finansējuma veidā. **2.** Skaidras un bezskaidras naudas kustība uzņēmumā pirkšanas/pārdošanas, ieguldījumu u. c. naudas darījumu rezultātā. Δ parasti iedala saimnieciskās darbības Δ , investīcijdarbības Δ un finansiālās darbības Δ . *N e g a t ī v ā* Δ (*cash outflow*) – skaidras un bezskaidras naudas kustība uzņēmumā pirkšanas u. c. ar naudas izlietošanu saistītu darījumu rezultātā. *P o z i t ī v ā* Δ (*cash inflow*) – skaidras un bezskaidras naudas kustība uzņēmumā pārdošanas u. c. ar naudas gūšanu saistītu darījumu rezultātā. **3.** Naudas daudzums, kas iegūts vai iztērēts kādu darījumu rezultātā noteiktā laika periodā.

naudas plūsmas pārskats (*cash flow statement*) Grāmatvedības finanšu pārskata sastāvdaļa, kurā atspoguļo pozitīvo un negatīvo *naudas plūsmu* jeb naudas līdzekļu izlietojumu un ieguves avotus. Δ sastāda reizi gadā, izmantojot tiešo vai netiešo metodi.

naudas plūsmas profils (*cash-flow profile*) *Finanšu vadības* termins, ar kuru raksturo naudas plūsmas tendences ilgtermiņa projekta laikā, piem., no negatīvas uz pozitīvu naudas plūsmu vai otrādi, vai arī mainīgu naudas plūsmu. *A t g r i e z e n i s k a i s* Δ (*reverse cash-flow profile*) – Δ , kam raksturīga pieaugoša negatīva naudas plūsma, kura seko pozitīvajai naudas plūsmai. Šis ir pretējs tradicionālajam Δ . *N e t r a d i c i o n ā l a i s* Δ (*unconventional cash-flow profile*) – Δ , kam raksturīga mainīga naudas plūsma (no pozitīvas naudas plūsmas uz negatīvu naudas plūsmu un otrādi) ilgtermiņa projekta ietvaros. *T r a d i c i o n ā l a i s* Δ (*conventional cash-flow profile*) – populārākais un raksturīgākais Δ kapitālieguldījumu projektos, kam raksturīga pieaugoša naudas plūsma – no negatīvas uz pozitīvu.

naudas radišana (*creation of money*) *Naudas masas* apjoma palielināšanās process bankās, kad daļu piesaistīto noguldījumu bankas aizdod citām personām un uzņēmumiem. Δ darbojas ar *multiplikācijas efektu*.

naudas reizinātājs, naudas multiplikators (*money multiplier*) Koeficients, kas parāda *naudas piedāvājuma* pieaugumu, *naudas bāzei* palielinoties par vienu naudas vienību. Δ saista naudas piedāvājuma apjoma izmaiņas ar naudas bāzes izmaiņām, mainoties noguldījumiem banku sistēmā. Pastāv reizinātājs M1 un reizinātājs "noguldījumi/rezerves". Δ M1 (*M1 multiplier*) – koeficients, kas ataino čeku depozītu summas un naudas masas vairākkārtējo paplašināšanos atkarībā no naudas bāzes pieauguma. Δ "noguldījumi/rezerves" (*deposits-to-reserves multiplier*) – koeficients, kas ataino noguldījumu iespējamo apjomu, ja mainās *banku rezervju* apjoms, mainoties *banku rezervju normai*. Tas ir apgriezti proporcionāls *banku rezervju normai*. Sk. arī *multiplikācijas efekts*.

naudas surogāts (*money substitute*) Īslaicīgs reālās naudas aizvieto-tājs, ko dažkārt mēdz izmantot finanšu krīzes laikā, kā arī dažādos maiņas darījumos ekonomiski vāji attīstītās valstīs. Δ ir, piem., taloni, kuponi.

naudas tirgus (*money market*) 1. Tirgus, kurā slēdz līgumus par *finanšu instrumentu* pirkšanu un pārdošanu ar termiņu līdz vienam gadam. 2. Institūciju tīkls, kas nodrošina *naudas piedāvājuma* un *naudas pieprasījuma* mijiedarbību. Šajā tīklā ietilpst *bankas, krājietādes, Δ savstarpējie fondi*.

naudas tirgus ieguldījumu fonds (*money market mutual fund*) 1. *Akciju, obligāciju* u. c. *aktīvu* kopums, kuru kapitālieguldītāja vārdā iegādājas un pārvalda profesionāla ieguldījumu sabiedrība vai cita finanšu institūcija. 2. Ieguldījumu sabiedrība, kas izlaiž akcijas un iegulda līdzekļus likvidu un drošu īstermiņa kredītinstrumentu pirkšanā, piem., *noguldījuma sertifikātos*, valsts kases vekselos, komerciālajos vērtspapīros u. c. Δ ienesīguma likme ir samērā zema, toties stabila.

neapliekamais ienākums (*exempt income*) Fiziskās personas ienākums, kuru neapliek ar *iedzīvotāju ienākuma nodokli*, piem., personīgā īpašuma pārdošana, noguldījums Latvijā reģistrētā kredītiestādē, stipendija.

neapliekamais minimums (*annual/monthly exemption*) Valdības noteikta ienākumu summa, ko neietver fiziskās personas gada vai mēneša *apliekamajā ienākumā*. 2002. g. Δ Latvijā bija 21 lats mēnesī.

neapliekami darījumi *sk. ar PVN neapliekami darījumi*

neatbilstība (*misstatement*) Nepareizība *finanšu pārskatos*, kas rodas uzņēmuma darbinieku neuzmanības, nolaidības vai krāpšanās dēļ.

neatgriezeniskās izmaksas (*sunk costs, irrecoverable costs*) Uzņēmuma *pastāvīgās izmaksas* vai ieguldījumi, kas radušies vadības agrāk pieņemtu lēmumu rezultātā un nav atgūstamas. Δ neņem vērā, izvērtējot jaunus ieguldījumu projektus.

neatkarīgie individuālie pakalpojumi (*independent personal services*) *Nodokļu konvencijās* lietots termins, kas apzīmē darbu izpildi, kuru tieši nekontrolē pasūtītājs vai *darba devējs*, izņemot darba rezultātu un atsevišķus tehniskos jautājumus. Δ ir ārstu, juristu, inženieru, arhitektu, grāmatvežu u. tml. pakalpojumi. Δ sniedzējs pats ir atbildīgs par *nodokļu* samaksu savā *rezidences valstī*. Sk. arī *atkarīgie individuālie pakalpojumi*.

neatkarīgu aprēķinu veikšana (*computation*) Apstiprinošo dokumentu un grāmatvedības ierakstu aritmētiskās precizitātes pārbaude. Sk. arī *audita pierādījumi*.

neatliekamības princips (*rule against deferrals*) Izmaksu atspoguļošanas princips *vadības grāmatvedībā*, saskaņā ar kuru visas pastāvīgās izmaksas tiek atzītas periodā, kurā tās radušās, un tiek iekļautas pārskata perioda peļņas un zaudējumu aprēķinā. Δ tiek ievērots, izmantojot *pašizmaksas kalkulācijas metodi uz robežizmaksu pamata*. Sk. arī *kalkulācijas metode*.

neatsaucamā obligācija (*noncallable bond*) Obligācija, kuras izdevējs nav tiesīgs dzēst šo obligāciju pirms dzēšanas termiņa.

neatskaitāmais priekšnodoklis (*irrecoverable input tax*) *Priekšnodokļa* daļa, ko *apliekamā persona* nedrīkst atskaitīt no budžetā maksājamās *PVN* summas taksācijas mēnesī. Parasti tas ir *PVN* par tādām precēm un pakalpojumiem, kuri nav nepieciešami *saimnieciskās darbības* nodrošināšanai. Sk. arī *atskaitāmais priekšnodoklis*.

nedraudzīga pievienošana (*hostile acquisition*) Uzņēmuma iegādes veids, kad abas darījumā iesaistītās puses ir konfliktā un pievienojamā uzņēmuma akcionāri vai vadība nepiekrīt un cenšas radīt šķēršļus pievienošanai.

nedrošs kredīts (*bad and doubtful loan*) Aizdevums, kura atgūšanai nav garantiju. Ir šādi Δ : *uzraugāmais kredīts* (*loan under supervisor*) – potenciāli nedrošs aizdevums, kura samaksu nepieciešams pastiprināti kontrolēt, lai kreditoram tā dēļ nākotnē nerastos zaudējumi; *zemstandarta kredīts* (*past due loan*) – Δ , kura ņēmējs kavē procentu un/vai pamatsummas maksājumus, tādējādi radod šaubas par pilnu parāda atgūšanu; *šaubīgais kredīts* (*doubtful loan*) – Δ , kas izsniegts uzņēmumam ar zemu likviditāti un faktiskās maksātnespējas pazīmēm, likvidējamam uzņēmumam, kura aktīvu vērtība nav pietiekama, lai pilnībā apmierinātu aizdevēja prasības, kā arī aizņēmējam, kurš ir kavējis parāda samaksu no 91 līdz 180 dienām. Šā kredīta novērtēšanas laikā nav iespējams precīzi noteikt iespējamo zaudējumu apjomu, bet ir pamatotas cerības to atgūt. *Zaudēts kredīts* (*bad loan*) – Δ , kura ņēmējs ir kavējis parāda samaksu vairāk par 180 dienām, ir miris, atrodas bezvēsts prombūtnē vai ar tiesas lēmumu atzīts par bankrotējušu.

nedzīvības apdrošināšana sk. vispārējā apdrošināšana

neelastīgs pieprasījums (*inelastic demand*) Pieprasījums, ko mazā mērā ietekmē cenas izmaiņas. Δ gadījumā cenas paaugstinājums palielina ražotāja ienākumus. Δ ir raksturīgs precēm, kurām grūti atrast aizstājēju, kā arī *pirmās nepieciešamības precēm*. Pieprasījums ir neelastīgs, ja *pieprasījuma cenas elastības koeficients* $E < 1$.

nefinanšu ieguldījumi (*non-financial investment*) Uzņēmuma līdzekļi, kuri ieguldīti ilgtermiņa *materiālajos* un *nemateriālajos aktīvos*, piem., izejvielu, materiālu, nepabeigto ražojumu un gatavās produkcijas krājumu palielināšanai.

nefinanšu kapitāls (mantiskais kapitāls) (*physical capital*) Materiālie resursi, kas nepieciešami jaunu lietu radīšanai, piem., iekārtas, izejvielas, ēkas, enerģija.

neformāla organizācija (*informal organization*) Valsts iestādēs ne-reģistrēta cilvēku grupa, kas izveidojusies uz savstarpēju interešu un pievilcības pamata, lai sasniegtu kopēju mērķi. Sk. arī *formāla organizācija*.

negodīga konkurence (*unfair competition*) Konkurences normu pārkāpšana, piem., *dempings*, kontrole pār konkurenta darbību, dezinformācija, konkurentu nomelnošana.

neieslēgtās izmaksas (*unexpired costs*) *Izmaksas*, kas tiek veiktas pārskata periodā, bet atmaksāsies nākotnē, tāpēc ir apkopotas un attēlotas bilances *aktīvā*. Δ netiek atzītas kā pārskata perioda izmaksas un netiek ieslēgtas pārskata perioda *peļņas un zaudējumu aprēķinā*.

nekontrolējamās izmaksas (*non-controllable costs*) *Izmaksas*, kas produkcijas vai pakalpojumu pašizmaksas aprēķināšanas procesā netiek sadalītas pa izmaksu rašanās vietām, jo tās nav kontrolējamas no izmaksu rašanās centra vadības puses, kaut arī uzņēmuma augstākajā vadišanas līmenī visas ar produkcijas ražošanu vai pakalpojumu sniegšanu saistītās izmaksas ir kontrolējamas. Sk. arī *kontrolējamās izmaksas*.

nekonvertējama valūta (*soft currency*) Naudaszīmes, kas tiek izmantotas tikai tās valsts iekšējos norēķinos, kura šīs naudaszīmes emitējusi. Tās kursam attiecībā pret citu valstu naudas vienībām ir tendence pazemināties, jo pēc šīs valūtas ir salīdzinoši mazs pieprasījums. Sk. arī *brīvi konvertējama valūta*.

nekumulatīvā priekšrocību akcija (*non-cumulative preference share*) *Priekšrocību akcija*, kuras dividendes, ja tās netiek izmaksātas katru gadu, neuzkrājas. Sk. arī *kumulatīvā priekšrocību akcija*.

nekustamā īpašuma ieguldījumu fonds (*real estate mutual fund*) Slēgtais *ieguldījumu fonds*, kas iegulda līdzekļus nekustamajā īpašumā vai hipotekārajās ķīlu zīmēs.

nekustamā īpašuma kadastrālā vērtība (*cadastral value of real estate*) Pēc vienotiem principiem noteikta zemes, ēku un būvju vērtība. Latvijā to nosaka Valsts zemes dienests, vadoties pēc *nekustamā īpašuma* vidējās tirgus vērtības noteiktam lietošanas mērķim konkrētā teritorijā un ņemot vērā iespējamās *saimnieciskās darbības* ierobežojumus. Δ izmanto, aprēķinot *nekustamā īpašuma nodokli*.

nekustamā īpašuma nodoklis (*real estate tax*) Tiesāis nodoklis, ar kuru apliek Latvijā esošo zemi un ūdeņus, ēkas un būves. Δ likme Latvijā 2002. g. bija 1,5% no *nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības*.

nekustamā īpašuma valsts kadastrs (*real estate cadaster*) Sakārtotu datu kopums par *nekustamā īpašuma* atrašanās vietu, robežām, apmēru, stāvokli, vērtību, par tā īpašniekiem un lietotājiem.

nekustamais īpašums (*real estate, real property, immovable property*) Zeme un ūdeņi, ēkas un būves, kā arī citas lietas, kuras nevar pārvietot no vienas vietas uz citu, tās ārēji nebojājot.

nelaimes gadījumu apdrošināšana (*personal accident insurance*) *Vispārējās apdrošināšanas* veids, kad tiek apdrošināti miesas bojājumi, kuru tiešais un vienīgais cēlonis ir nelaimes gadījums, ko izraisījuši ārēji, vardarbīgi un uzskatāmi cēloņi un to darbības rezultātā neatkarīgi no citiem faktoriem iestājusies nāve vai invaliditāte. *Apdrošinājuma summa* izmaksājama: nāves gadījumā; zaudējot vienu vai abas acis; zaudējot vienu vai vairākus locekļus; pastāvīgas un pilnīgas darba nespējas gadījumā.

nelietots nekustamais īpašums (*unused real estate*) *PVN* izpratnē – jaunuzceltas vai rekonstruētas ēkas, kas pēc pieņemšanas ekspluatācijā netiek izmantotas vai tiek pārdotas gada laikā kopš darbu pabeigšanas, kā arī nepabeigti celtniecības objekti. Δ pārdošana ir apliekama ar *PVN* pēc *standartlikmes* (18%), savukārt lietota nekustamā īpašuma pārdošana ir ar *PVN neapliekams darījums*.

nelikumīgi iegūtas naudas legalizēšana, naudas atmazgāšana (*money laundering*) Ekonomisku darbību virkne, ar kurām tiek slēpti sākotnējie naudas iegūšanas avoti. Ar Δ parasti tiek maskēti nelegālā uzņēmējdarbībā gūti ienākumi, piem., no narkotiku pārvadāšanas un tirdzniecības, krāpniecības. Nelikumīgi iegūtā nauda bieži tiek ieguldīta ārvalstu bankās vai ar starpniecību – kādā atļautā uzņēmējdarbībā.

nemateriālie ieguldījumi (nemateriālie aktīvi) (*intangible assets*) *Ilgtermiņa ieguldījumi*, kuriem nepiemīt fiziska vai materiāla forma, bet kuri uzņēmumam palīdz strādāt un gūt ienākumus. Δ tiek atspoguļoti grāmatvedības bilances aktīvā,

ietverot pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas, *koncesijas, patentus, licences, preču zīmes* un līdzīgas tiesības, *uzņēmuma nemateriālo vērtību*, avansa maksājumus par nemateriāliem ieguldījumiem.

nemateriālo aktīvu amortizācija (*amortization of intangible assets*)

Sistemātiska nemateriālo aktīvu vērtības samazināšana to kalpošanas laikā. Lai aprēķinātu uzņēmuma apliekamo ienākumu, nemateriālo ieguldījumu izmaksas par *koncesijām, patentiem, licencēm* un *preču zīmēm* tiek norakstītas, izmantojot *lineāro nolietojuma aprēķināšanas metodi*.

nenodokļu ieņēmumi (*non-tax income*) *Valsts budžeta* ieņēmumi, ko neveido iekasētie *nodokļi*, bet gan citas iemaksas (piem., soda naudas, maksa par valsts īpašuma izmantošanu).

nenodrošināts aizdevums (*unsecured loan*) Aizdevums, ko aizdevējs izsniedz, nepieprasot *ķīlu* vai *galvojumu*. Par pietiekamu apliecinājumu parāda atmaksai tiek uzskatīts aizņēmēja paraksts uz aizdevuma līguma. Sk. arī *nodrošināts aizdevums*.

nenopelnītās prēmijas (*unearned premium*) *Prēmijas daļa*, kura attiecas uz atlikušo apdrošināšanas termiņu.

nenoteiktība (*uncertainty*) Jautājums, kura risinājums ir atkarīgs no nākotnes darbībām vai notikumiem. Tas neatrodas tiešā uzņēmuma kontrolē, bet var ietekmēt *finanšu pārskatus*.

nepabeigtie ražojumi (nepabeigtā produkcija) (*work in progress*)

1. Uzņēmuma *apgrozāmo līdzekļu* daļa, kas ietver produkciju ražošanas procesa starpstadijās un neietilpst *gatavajā produkcijā*. Δ naudas izteiksmē ietver ražošanas stadijā izmantoto izejvielu, materiālu, kurināmā un enerģijas vērtību, amortizācijas atskaitījumus, aprēķināto darba algu un sociālo nodokli. 2. Grāmatvedības bilances *aktīva* postenis.

nepabeigts ārpusbiržas nākotnes darījums (*incomplete forward dealing*) *Ārpusbiržas nākotnes darījums* līdz *valutēšanas datumam*.

nepabeigts robežlikmju darījums (*incomplete margin dealing*) *Ro-bežlikmju darījums*, kura līgumsaistības līdz noteiktam datumam (*valutēšanas datumam*) nav izpildītas. *Nepabeigts divpusējs robežlikmju darījums* (*incomplete bilateral marginal dealing*) – Δ , kad klients ir nopircis nosacītu valūtu un

apstiprinājis valūtas pārdošanu pēc starpnieka piedāvātā kursa, bet klienta kontā vēl nav ieskaitīta starpība. **Nepabeigts vienpusējs robežlikmju darījums** (*incomplete unshared margin dealing*) – Δ, kad klients ir nopircis nosacītu valūtu, bet nav apstiprinājis tās pārdošanu pēc starpnieka piedāvātā kursa.

nepabeigts tūlītējs darījums (*incomplete spot dealing*) *Tūlītējs darījums līdz valutešanas datumam.*

neparastu grāmatvedības ierakstu meklēšana (*scrutiny of records for unusual items*) Procedūra, kuru veicot, *auditors* rūpīgi izpēta uzņēmuma grāmatvedības ierakstus, lai pārliecinātos, ka tajos nav neparastu darījumu. Δ mērķis ir pārliecināties, ka uzņēmumā nav krāpšanās gadījumu, piem., *auditors* visbiežāk izskata kases grāmatas, kas ir viena no galvenajām krāpšanās gadījumu atklāšanas vietām. Sk. arī *audita pierādījumi*.

nepārtrauktā barošana (*uninterruptible power supply, UPS*) Datoru sistēmas dublējošs barošanas avots gadījumam, ja tiek atslēgts parastais barošanas avots.

nepieciešamā atdeves likme (*burdle-rate, required rate of return*) Finanšu vadības termins – rādītājs, kas izteikts procentos un raksturo finanšu projekta atdevi un mērķtiecīgumu. Sk. arī *procentu likme*.

nepieciešamā marža (*margin requirement*) Drošības summa, kas *nākotnes līguma* pircējam jānogulda *brokeru sabiedrībā*, lai pasargātu *brokeru sabiedrību* no zaudējumiem gadījumā, ja *bāzes aktīva* cena mainās nelabvēlīgi un klients nav spējīgs samaksāt.

nepilnīga konkurence (*imperfect competition*) Tirdzniecības situācija, kurā atsevišķa ražotāja, pārdevēja vai pakalpojumu sniedzēja un atsevišķa patērētāja vai pircēja izturēšanās var būtiski ietekmēt stāvokli tirgū atšķirībā no pilnīgās konkurences. *Pieder monopolis, monopolistiskā konkurence un oligopolis.*

neproporcionālā pārapsdrošināšana (*nonproportional reinsurance, excess of loss reinsurance*) Pārapsdrošināšanas veids, kad tiešais apdrošinātājs cedē pārapsdrošinātājam to iespējamo zaudējumu daļu, kuru tas pats neuzņemas atlīdzināt. Iespējamo cedēto zaudējumu atmaksāšanas apjoma limits ir atrunāts līgumā.

nerezidenta pastāvīgā pārstāvniecība (*permanent establishment*)

Ārvalsts nodokļu maksātāja aktivitātes kādā valstī, kas uzliek pienākumu reģistrēt savu komercdarbību šajā valstī, atverot filiāli vai dibinot uzņēmumu, un maksāt nodokli līdzvērtīgi *iekšzemes uzņēmumiem*. Nodokļa samaksa no Δ tiek pieprasīta arī gadījumā, ja tā nav reģistrēta noteiktajā kārtībā – reizēm valsts var iekasēt nodokļa parādu pat no Δ darījumu partneriem. Populārākās darbības, kas liecina par Δ , ir noteiktas vietas izmantošana komercdarbības veikšanai, pakalpojumu (t. sk. konsultatīvo, vadības, tehnisko) sniegšana, kā arī vietējo privātpersonu vai uzņēmumu izmantošana, piešķirot tiem pilnvaras slēgt līgumus nerezidenta vārdā. Starpvalstu *nodokļu konvencijas* sašaurina Δ definīciju (*palīgdarbība* vai *priekšdarbi* nav uzskatāmi par Δ) un parasti nosaka papildus *atskaitāmos izdevumus*, ko var attiecināt uz Δ .

nerezidents *sk.* ārvalsts nodokļu maksātājs

nesabalansētais budžets (*disbalanced budget*) Budžeta stāvoklis, kad valsts izdevumi pārsniedz valsts nodokļu u. c. ieņēmumus – pastāv *budžeta deficīts*.

nesadalītā peļņa (*retained earnings*) *Tīrās peļņas* daļa, kas paliek uzņēmuma rīcībā pēc nodokļu atskaitījumiem un *dividenžu* izmaksas. To var ieskaitīt uzņēmuma *rezervēs*, ieguldit *pamatkapitālā* vai izmantot citām uzņēmuma vajadzībām.

nesaistītā diversifikācija (*unrelated diversification*) *Organizācijas stratēģija* – paplašināt uzņēmuma darbību nozarēs vai tirgos, kuri atšķiras vai nav saistīti ar uzņēmuma pamatdarbību.

nesegto prasību rezerves (*claims outstanding*) Naudas daudzums, ko *apdrošināšanas sabiedrība* patur rezervē, lai segtu *prasības*, kuru apmērs vēl nav noteikts, kā arī nepaziņotos nodarītos zaudējumus un izdevumus, kas saistīti ar šo prasību kārtošanu.

nesistemātiskais risks *sk.* *pie risks*

neskaidri dati (*fuzzy data*) Nepilnīgi vai neprecīzi dati.

netarifu barjeras (*non-tariff barriers*) Citi importa ierobežojumi, kas tiek izmantoti tirdzniecības regulēšanai galvenā ierobežojuma – muitas tarifa – vietā vai papildus tam. Δ galvenokārt

izpaužas kvantitatīvo, finanšu un slēpto ierobežojumu veidā, izmantojot kvotas, licences, subsīdijas, tehniskās barjeras. Līdz ar tirdzniecības politikas liberalizāciju un *Pasaules Tirdzniecības organizācijas* prasību pastiprināšanos valstis arvien vairāk izvēlas slēptās Δ vietējā tirgus aizsardzības nolūkā.

netiešais finansējums (*indirect finance*) Finanšu tirgus resursu piesaistīšanas veidu kopums, kas nodrošina naudas līdzekļu pārvietošanos virzienā no mājsaimniecībām pie uzņēmumiem ar *finanšu starpnieku* palīdzību, piem., *noguldījumu* piesaistīšana no mājsaimniecībām un *kredītu* izsniegšana uzņēmumiem *komerbankās*. Sk. arī *tiešais finansējums*.

netiešās izmaksas (vispārējās izmaksas) (*indirect costs, overhead costs*) Līdzekļu izlietojums, kas tieši nav saistāms ar noteiktu saražoto produktu grupu vai sniegto pakalpojumu veidu, bet attiecas uz vairākām to grupām vai veidiem. Piem., izmaksas par materiāliem iekārtu remontam nav tieši saistītas ar konkrētu precī, bet ir uz to attiecināmas, balstoties uz iekārtas izmantošanu katras preces ražošanā. Lai Δ attiecinātu uz kādu produktu grupu vai pakalpojumu veidu, tās vispirms ir jāsadala un jāpārdaļa ar vispāratzītu metožu palīdzību. Δ veidi ir: *ražošanas* Δ , *administrācijas* Δ un *pārdošanas* Δ . *Sadalāmās izmaksas* (*shared costs*) – Δ , kas tiek sadalītas pa izmaksu rašanās vietām un pa kalkulācijas objektiem, izmantojot kādu no vispāratzītām sadales metodēm. Sk. arī *izmaksu attiecināšana*.

netiešie nodokļi, aprites nodokļi, patēriņa nodokļi (*indirect taxes*) Nodokļi, ar kuriem valsts apliek personu izdevumus, ietverot šos nodokļus preču un pakalpojumu cenā (pretstatā *tiešajiem nodokļiem*, kur apliekamais objekts ir personas ienākumi vai īpašums). Latvijā par Δ uzskatāms *pievienotās vērtības nodoklis*, *akcīzes nodoklis*, *muitas nodoklis* un *dabas resursu nodoklis*.

netiešo izmaksu sadale (*overhead apportionment*) *Netiešo izmaksu* sadale pa izmaksu rašanās vietām un to pārdaļē pa kalkulācijas objektiem, izmantojot *vispārējo izmaksu pieskaitījumu likmi* vai proporcionālo sadales metodi, kad izmaksas tiek sadalītas proporcionāli kādai pazīmei vai aprēķinam, piem., attiecībā 50:50 vai procentuāli 10% un 90%.

netiešo izmaksu sadales metode, izmantojot ieņēmumus (*rate on-outputs*) Metode, ar kuru netiešo izmaksu sadalei tiek izmantoti šādas pazīmes: saražotās produkcijas vai pārdotās produkcijas daudzums (vienībās) vai realizācijas ieņēmumu summa (latos).

netiešo izmaksu sadales metode, izmantojot tiešās izmaksas (*rate on-inputs*) Metode, ar kuru netiešo izmaksu sadalei tiek izmantotas šādas pazīmes: tiešās materiālu un tiešās darba izmaksas, kā arī naturālie rādītāji – tiešās darba stundas, mašinstundas u. c., piem., ēdnīcas netiešās izmaksas var sadalīt pa *kalkulācijas objektiem*, izmantojot pazīmi – strādājošo skaits ražotnēs.

netirā nauda (*black money, dirty money*) Nelikumīgā veidā iegūta nauda, piem., ieroču vai narkotisko vielu tirdzniecības darījumos iegūta nauda.

neto aktīvu vērtība *sk. tirā aktīvu vērtība*

neto apgrozāmie līdzekļi *sk. apgrozāmais kapitāls*

neto apgrozijums *sk. tīrais apgrozijums*

neto norēķini *sk. mijieskaita norēķini*

neto pašreizējā vērtība *sk. tīrie diskontētie ienākumi*

neto peļņa *sk. tīrā peļņa*

neto saņemtās prēmijas (*net written premiums*) Saņemto bruto prēmiju summa pēc attiecīgo *pārapsdrošināšanas prēmiju* atvilkuma.

nevērība (*negligence*) Paviršība, kas rodas, ja *auditors* vai profesionālais grāmatvedis nav darbojies saskaņā ar profesionālajiem standartiem.

Nicas līgums (*Treaty of Nice*) Līgums, kas papildina un groza *Eiropas Savienības (ES) pamatlīgumus*. Δ 2001. g. 26. februārī parakstīja ES 15 dalībvalstu vadītāji, nosakot ES iestāžu darbību pēc nākošās ES paplašināšanās. Δ stāsies spēkā pēc tā ratiifikācijas visās 15 ES dalībvalstīs.

NIFO metode *sk. jautās secības metode*

NKP *sk. nacionālais kopprodukts*

nodevas pārdošana (*divestiture*) Uzņēmuma nodevas, daļas, uzņēmējdarbības veida, filiāles pārdošana trešajai personai.

nodarbinātības speciālais budžets (*special employment budget*) Sociālās apdrošināšanas *speciālais budžets*, no kura valsts finansē *bezdarbnieku pabalstu* izmaksu. Δ līdzekļus pamatā veido *obligātās iemaksas apdrošināšanai pret bezdarbu*.

nodarītie zaudējumi (*incurred loss*) Zaudējumi, kas radušies, iestājoties apdrošināšanas *polisē* paredzētajam *riskam*. Sk. arī *zaudējumi, prasības*. *Nepaziņotie* Δ, NNZ (*loss incurred but not reported*) – zaudējumi, kas radušies, iestājoties *apdrošināšanas gadījumam*, bet par kuriem *apdrošinātājam* vēl nav paziņots.

nodeva *sk. valsts nodeva un pašvaldības nodeva*

nodoklis (*tax*) Ar likumu noteikts obligāts maksājums *valsts budžetā* vai *pašvaldību budžetos* (*pamatbudžetā* vai *speciālajos budžetos*), kas nav maksājums par noteiktas preces iegādi vai pakalpojuma saņemšanu un nav *soda nauda*, *pamatparāda palielinājuma nauda* vai *nokavējuma nauda*, kā arī nav maksājums par valsts kapitāla vai tā daļas izmantošanu. Minētais termins piemērojams arī *valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām*. Valsts iekasē Δ, lai gūtu līdzekļus sabiedrisko labumu apmaksai. Δ ir viens no svarīgākajiem valsts ekonomikas regulētājiem. Δ iedala *tiesšajos* un *netiesšajos nodokļos*. Sk. arī *ieturamais nodoklis*.

nodokļa atlaide (*tax relief, tax allowance*) Nodokļa daļa, par kuru var samazināt aprēķināto nodokli, ja nodokļa maksātājs ir izpildījis konkrētā nodokļa likuma nosacījumus vai to paredz likumā noteiktie kritēriji.

nodokļa atlaide augstas tehnoloģijas produktiem (*tax relief for high technology products*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* atlaide Latvijā 30% apmērā no aprēķinātās *uzņēmumu ienākuma nodokļa* summas, ja uzņēmuma neto apgrozījumā augstas tehnoloģijas produktu īpatsvars sasniedz 75% un saņemts sertifikāts ISO 9001 vai ISO 14001.

nodokļa atlaide lauksaimniecībai (*tax relief for agriculture*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* atlaide Latvijā 10 latu apmērā gadā par katru lauksaimniecībā izmantojamās zemes hektāru. Lai

saņemt šo atlaidi, uzņēmumam vienlaikus ar *nodokļa deklarāciju* jāiesniedz *Valsts ieņēmumu dienestā* pašvaldības apstiprināts zemes izmantošanas plāns.

nodokļa atlaide lielajiem ieguldījumiem (*tax relief for large investments*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* atlaide Latvijā 40% apmērā no kopējās ieguldījumu summas, ja tā ir ne mazāka par 10 miljoniem latu 3 gadu laikā. *Kapitālieguldījumu projektam* ir jābūt apstiprinātam Ministru kabinetā.

nodokļa atlaide mazajiem uzņēmumiem (*tax relief for small companies*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* atlaide Latvijā 20% apmērā no aprēķinātās *uzņēmumu ienākuma nodokļa* summas. Nodokļa atlaidi diviem vai vairākiem *mazajiem uzņēmumiem*, kurus kontrolē viena persona, piemēro tikai gadījumos, kad šo uzņēmumu kopējie rādītāji nepārsniedz divus no mazo uzņēmumu raksturlielumiem. Šī atlaide ir piemērojama līdz 2003. g. 31. decembrim.

nodokļa atlaide par ārvalstīs samaksāto nodokli (*foreign tax relief*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* samazinājums par ārvalstīs samaksātā nodokļa summu, ja to apliecina ārvalstu *nodokļu administrācijas* izdots dokuments. Δ nedrīkst pārsniegt summu, kas būtu vienāda ar Latvijā aprēķināto nodokli par ārvalstīs gūto ienākumu.

nodokļa atlaide par notiesāto nodarbināšanu (*tax relief for employing captives*) Latvijā – *uzņēmumu ienākuma nodokļa* samazinājums par 20%, ja uzņēmumā tiek nodarbinātas notiesātas personas.

nodokļa atlaide ziedotājiem (*tax relief for donations*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* samazinājums par 85–90% no taksācijas gada laikā ziedotajām summām Latvijā noteiktā kārtībā reģistrētām organizācijām. Δ nedrīkst pārsniegt 20% no nodokļa kopējās summas.

nodokļa bāze (*tax base*) Ar nodokli apliekamo darījumu vērtība jeb nodokļa objekts.

nodokļa bāzes samazinājums (*reduction of tax base*) *Nodokļu likumdošanas* pārkāpums, kura rezultātā *valsts budžetā* nav nomaksāta ar likumu noteiktā *nodokļa* summa un par kuru *Valsts*

ieņēmumu dienests parasti aprēķina *soda naudu* 100% apmērā no nenomaksātā nodokļa vērtības.

nodokļa brīvdienas (*tax holiday*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* atlaide pēc īpašas shēmas saskaņā ar likumu "Par ārvalstu ieguldījumiem Latvijas Republikā". Atkarībā no veikto ieguldījumu apjoma uzņēmums saņem nodokļa atlaidi 50–100% apmērā noteiktam gadu skaitam no brīža, kad uzņēmumam pirmoreiz rodas pozitīvs *apliekamais ienākums* jeb nodokļu peļņa. Lai gan uz šim atlaidēm uzņēmumi varēja pretendēt tikai līdz 1995. g., vairāki uzņēmumi tās arvien vēl turpina izmantot.

nodokļa likme (*tax rate*) Nodokļa lielums, ko parasti izsaka procentos no *nodokļa bāzes*. Tā aprēķina, piem., *uzņēmumu ienākuma nodokli*, *iedzīvotāju ienākuma nodokli*, *pievienotās vērtības nodokli*, taču to var izteikt arī naudas vienībās par noteiktu produktu daudzumu, piem., *muitas nodokli* un *akcīzes nodokli*. Izšķir *proporcionālo* Δ , *progresīvo* Δ un *regresīvo* Δ .

nodokļa pamatparāds (*tax debt principal*) *Nodokļa* summa, kas noteiktajā termiņā nav pārskaitīta *valsts budžetā*. Par katru nokavēto dienu parasti aprēķina *pamatparāda palielinājuma naudu* un *nokavējuma naudu*. Sk. arī *soda nauda*.

nodokļa rēķins sk. **PVN rēķins**

nodokļa samaksas diena (*date of paying tax*) Diena, kad *valsts budžets* vai *pašvaldības budžets* ir saņēmuši tiem piekritīgo nodokļa maksājumu.

nodokļa zaudējumi (*tax losses*) Situācija, kad *iekšzemes uzņēmuma apliekamais ienākums* ir negatīvs. Δ ir iespējams segt no nākamā piecu taksācijas gadu nodokļu peļņas vai pozitīvas *apliekamā ienākuma vērtības* (sk. *iepriekšējo gadu nodokļa zaudējumu segšana*) vai arī izmantot *uzņēmumu grupā* tajā pašā taksācijas gadā (sk. *nodokļa zaudējumu pārnešana uzņēmumu grupā*).

nodokļa zaudējumu pārnešana uzņēmumu grupā (*group loss tax relief*) Iespēja segt taksācijas gada nodokļa zaudējumus ar cita grupas uzņēmuma apliekamo ienākumu, ja tiek izpildīti īpaši noteikumi, piem., abi uzņēmumi ir *uzņēmumu grupas* dalībnieki visu taksācijas gadu, neviens no tiem neizmanto *nodokļa brīvdienas*, nav *nodokļu* parāda valstij.

nodokļu administrācija (*tax administration*) Valsts iestādes, kas atbild par nodokļu iekasēšanu un ar to saistītajiem jautājumiem. Latvijā Δ ir *Valsts ieņēmumu dienests* un pašvaldības, kā arī to izveidotas institūcijas.

nodokļu ieturēšana (*withholding of tax*) Darbība, kuras ietvaros *nodokļu ieturētājs* atskaita *nodokli* no citām personām izmaksājamām summām un iemaksā to *valsts* vai *pašvaldību budžetā* īstenā *nodokļu maksātāja* vārdā. Δ ir nepieciešama, lai vienkāršotu nodokļu iekasēšanu un lai nodrošinātos pret iespēju, ka nodokļu maksātājs savu nodokļa samaksas pienākumu neizpilda.

nodokļu ieturētājs (*withholder*) Persona, kurai ir pienākums ieturēt nodokli no citām personām izmaksājamām summām un pārskaitīt to *valsts* vai *pašvaldības budžetā*. Piem., *darba devējs* ir atbildīgs par *darba ņēmēja* ikmēneša *algas nodokļa* ieturēšanu un pārskaitīšanu budžetā, bet uzņēmums, kas izmaksā procentus *ārvalsts nodokļu maksātājam*, ir atbildīgs par *ieturamā nodokļa* piemērošanu šiem maksājumiem pirms to pārskaitīšanas.

nodokļu konvencija (*tax treaty*) Divpusējs starpvalstu līgums par *dubultās aplikšanas ar nodokļiem* un *nodokļu nemaksāšanas* novēršanu attiecībā uz ienākuma un kapitāla nodokļiem, kas var rasties, atsevišķi piemērojot katras valsts *nodokļu likumdošanu*. Parasti Δ sadala taksācijas tiesības abu valstu starpā, nosakot, ka viena valsts var aplikēt ar nodokli tikai tās *iekšzemes nodokļu maksātāju* gūtos *vispasaules ienākumus*, bet tai tiek ierobežotas tiesības aplikēt ar nodokli *ārvalsts nodokļu maksātāju* ienākumus, kas gūti šajā valstī (nerezidentiem parasti ir jāmaksā *ieturamais nodoklis*, kuru Δ atceļ vai samazina). Šis pamatprincips nav jāievēro, ja nerezidentam attiecīgajā valstī ir *pastāvīgā pārstāvniecība*. 2002. g. Latvijā bija spēkā Δ ar 26 valstīm. Δ neattiecas uz *netiešajiem nodokļiem*, piem., uz *PVN, akcizes* un *muitas nodokli*.

nodokļu likumdošana (*tax legislation*) Valsts tiesisko normu kopums, kas nosaka maksājamo *nodokļu* veidus, to aprēķināšanas kārtību un iekasēšanas mehānismu, kā arī paredz noteiktu atbildību par nodokļu pārkāpumiem. 2002. g. Latvijā bija spēkā

9 nodokļi, kurus regulēja attiecīgo nodokļu likumi, Ministru kabineta noteikumi un atsevišķu ministriju rīkojumi ar sīkāku likuma normu skaidrojumu, kā arī *Valsts ieņēmumu dienesta* norādījumi (praktiskā metodika). Nodokļu sistēmas pamatprincipus Latvijā nosaka likums "Par nodokļiem un nodevām".

nodokļu maksātājs (*taxpayer*) Fiziska vai juridiska persona (personu grupa), kurai ir pienākums maksāt nodokļus *valsts* vai *pašvaldības budžetā* saskaņā ar valsts *nodokļu likumdošanu*. Parasti nodokļa maksāšanas pienākums rodas, saņemot ienākumu vai iegūstot īpašumu, kā arī veicot noteiktas darbības, piem., preču importu, dabas resursu iegūvi. Δ dalās 2 grupās: *iekšzemes nodokļu maksātāji* jeb rezidenti un *ārvalsts nodokļu maksātāji* jeb nerezidenti.

nodokļu nemaksāšana (*tax evasion*) *Nodokļu likumdošanas* pārkāpums, kā rezultātā *valsts budžetā* netiek iemaksāts ar likumu noteiktais *nodoklis*, samazinot vai slēpjot *nodokļa bāzi* vai citādi ignorējot nodokļa maksāšanas pienākumu (pretstatā *nodokļu plānošanai*, kas ir likuma robežās atļauta nodokļu samazināšana). Par Δ draud administratīvā vai pat kriminālā atbildība. Lai mazinātu Δ negatīvo efektu, valdība ir spiesta organizēt dažādus pretpasākumus, piem., *nodokļu noteikšanu uz aprēķinu pamata, nodokļu ieturēšanu*.

nodokļu nolietojums (*tax depreciation*) Ar likumu noteiktas normas *pamatlīdzekļu nolietojumam*, kas atskaitāmas no uzņēmuma ieņēmumiem, aprēķinot tā *apliekamo ienākumu*. Atšķirībā no finanšu nolietojuma, kurš parasti ir mazāks un kura apmērus nosaka uzņēmuma vadība, Δ likmes nosaka likums "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" atkarībā no pamatlīdzekļu kategorijas.

nodokļu noteikšana uz aprēķinu pamata *sk. uz aprēķinu pamata noteiktais nodoklis*

nodokļu oāze *sar., sk. beznodokļu valstis un teritorijas*

nodokļu plānošana (*tax planning*) Mērķtiecīga darbība, kuras uzdevums ir samazināt uzņēmuma vai privātpersonas maksājamos nodokļus, nepārkāpjot likumu pretstatā *nodokļu nemaksāšanai*, kad likumā paredzētais nodokļu maksāšanas pienākums

netiek pildīts. Δ ir *nodokļu maksātāja* likumīgas tiesības, kuras viņš ne vienmēr izmanto. Izšķir *vietējo* un *starptautisko nodokļu plānošanu*.

nodokļu revīzija (nodokļu audits) (tax audit) Valsts ieņēmumu dienesta (VID) pārbaude uzņēmumā ar mērķi pārliecināties, vai *nodokļu maksātāja* darbība atbilst *nodokļu likumdošanai*. Ja tiek atklāti pārkāpumi, VID ir tiesības aprēķināt *soda naudu* vai piemērot citas likumdošanā paredzētās sankcijas.

nodokļu rezidents *sk. iekšzemes nodokļu maksātājs*

nodokļu sistēma (tax system) Valstī maksājamo *nodokļu* kopums, kuru nosaka attiecīgās valsts *nodokļu likumdošana*.

nodokļu sistēmu saskaņošana (harmonization of tax systems) Nodokļu sistēmu starptautiska unifikācija, novēršot dažādu valstu nodokļu likmju atšķirības vai izlīdzinot nodokļu daļas to budžeta ienākumos.

nodrošinājuma princips (securities principle) *Kreditēšanas pamatprincips* – kredīts izsniedzams pret noteiktu garantiju. Garantijas veidu un lielumu nosaka kredītiestāde, taču tā nedrīkst būt mazāka par 70% no kredīta un kreditēšanas laikā maksājamās kredīta procentu summas.

nodrošinājums, kredīta nodrošinājums (collateral) Naudā izsakāma vērtība, ko aizdevējs pieprasa aizņēmējam, lai gūtu papildu drošību aizņēmēja saistību nepildīšanas gadījumā. Δ var būt gan *ķīla*, gan citas personas *garantija*.

nodrošināšanās, hedžēšana (hedging) Pasākumu kopums, lai aizsargātos pret varbūtēju ārvalstu valūtas un procentu risku. Lai šos riskus darījumā ierobežotu, ir jāveic tam pretējs darījums. Starpība divu pretējo darījumu termiņos vai summās ir risku neierobežotā summa. Pilnīga Δ ir sasniegta, ja finanšu instrumenta sākotnējās vērtības izmaiņas nevar radīt peļņu vai zaudējumu. Uzņēmumi, kas veic eksporta, importa darījumus, ierobežo risku ar *atvasināto līgumu* palīdzību.

nodrošināts aizdevums (secured loan) Aizdevums, kurš no aizņēmēja puses ir nodrošināts ar zināmu *aktīvu*, piem., nekustamo

īpašumu vai cita uzņēmuma akcijām. Gadījumā, ja aizņēmums netiek atdots, aizdevējam ir tiesības šo aktīvu paturēt.

nodrošināts maiņas darījums *sk. mijmaiņas līgums*

nodrošināts vekselis (*secured bill*) *Vekselis*, kas nodrošināts ar tirdzniecības dokumentiem vai vērtspapīriem.

nogaidīšanas teorija (*unbiased expectation theory*) Teorija, kas skaidro procentu likmju laika struktūras atkarību no nākotnes procentu likmju izmaiņām. Pamatojoties uz Δ , ilgtermiņa procentu likmes tiek noteiktas kā vidējais ģeometriskais lielums no īstermiņa procentu likmēm, kas var mainīties visā noteiktajā laika periodā.

noguldījuma konts, depozīta konts (*deposit account*) *Bankas kots*, kurā iemaksātā nauda dod ienākumu atbilstoši bankas noteiktajai procentu likmei. Δ bieži ir rezerves līdzekļi – naudu, kura nav neatliekami nepieciešama, var izmantot ienākumu gūšanai. Klients nevar izmantot līdzekļus no šā konta, izrakstot čeku.

noguldījuma sertifikāts, depozīta sertifikāts (*certificate of deposit*) *Bankas* vai *krājaizdevu sabiedrības* izdots finanšu dokuments, īsa vai vidēja termiņa ienākumu nesošs *parāda vērtspapīrs*, kas apliecina naudas *noguldījuma* esamību un saistības izmaksāt esošo naudu Δ turētājam. Δ ir augsti *likvīds* naudas resurss tā īpašniekam, to var pārdot citai personai, vienlaikus saglabājot bankai iespēju noteiktu laiku izmantot noguldījuma summu.

noguldījums, depozīts (*deposit*) Bankai vai citai *kreditīestādei* uzticētie naudas līdzekļi vai vērtspapīri. Δ iedala 2 pamatgrupās: beztermiņa jeb pieprasījuma Δ un termiņnoguldījumos. **Pieprasījuma Δ (*demand deposit*)** – līdzekļi, kas ir noguldīti glabāšanai bankā un var tikt izmantoti darījumu veikšanai, piem., līdzekļi *norēķinu kontā, algas kontā*. Šie noguldījumi nenes procentus, un to īpašniekiem ir tiesības izmantot *čokus* un *elektroniskos pārskaitījumus*, lai veiktu norēķinus vai izņemtu skaidro naudu. **Terminnoguldījums (*time deposit*)** – naudas noguldījums kredītiestādē uz noteiktu laiku bez iespējām to papildināt vai izņemt pirms termiņa beigām. Tas nes

procentu ienākumus. Procentu likme var būt fiksēta vai mainīga – piesaistīta kādam naudas tirgus indeksam. Noguldītājs var arī lauzt Δ līgumu. Tādā gadījumā noguldītājs nesauņem uzkrātos procentus, un kredītiestāde parasti ietur soda naudu no sākotnējās noguldījuma summas iepriekš norunātā apjomā. Sk. arī *krājnoguldījums*.

noguldījumu piesaistīšana (*savings mobilization*) Finanšu institūcijas darbības, lai piesaistītu noguldījumus.

noguldījumu politika, depozītu politika (*deposit policy*) Kredītiestādes noteikta un apstiprināta politika, kas nosaka šīs kredītiestādes *noguldījumu* pieņemšanas apjomus, summas, procentu likmes un noguldījumu pieņemšanas, noguldījumu un noguldījumu procentu atmaksas nosacījumus u. c. ar noguldījumiem saistītus nosacījumus.

no izlases neatkarīgs risks (*non-sampling risk*) Varbūtība, ka *auditors* izdara nepareizus secinājumus nevis izlases lieluma, bet citu iemeslu dēļ. Piem., auditora nav atklājis kļūdu, jo veicis nepareizas procedūras vai nav pareizi vērtējis pārbauzu rezultātus. Sk. arī *izlases risks*.

nokavējuma nauda (*late payment interest*) Summa no laikā nenomaksātā *nodokļa pamatparāda*, kas Latvijā tiek aprēķināta 0,05% apmērā par katru nokavēto dienu, ja konkrētā nodokļa likumā nav noteikti citi Δ apmēri.

nokavētais maksājums (*arrear*) Maksājumi, kas nav veikti noteiktajā laikā.

nolietojums (*depreciation*) 1. Ilglietojamu mantu vērtības un lietderības pakāpeniska samazināšanās to derīgās lietošanas laikā. Sk. arī *pamatlīdzekļu nolietojums*. 2. Ieguldījuma daļa, par kādu iespējams samazināt ar nodokli apliekamo ienākumu. Sk. arī *nodokļu nolietojums*.

noma (*lease, leasing*) 1. Civiltiesībās – līgumiska lietas (īpašuma) nodošana *nomnieka* lietošanā uz noteiktu laiku, par ko nomnieks maksā atlīdzību – *nomas maksu*. Beidzoties nomas periodam, īpašums tiek atdots atpakaļ iznomātājam. 2. Tirdzniecības tiesībās – uzņēmuma nodošana valdījumā, pamatojoties uz *nomas līgumu*.

nomas līgums (*lease agreement*) Līgums, kurš *nomniekam* dod tiesības uz noteiktu laiku lietot zemi, ēkas vai citus resursus, par to īpašniekam maksājot *nomas maksu*.

nomas maksa (*rent*) Atlīdzība, kuru *nomnieks* maksā par viņa lietošanā nodotu lietu un tās izmantošanas laikā gūto labumu.

nominālā gada procentu likme (*annual percentage rate, APR*) Procentu gada likme, kuru banka vai cita finanšu iestāde nosaka, slēdzot finanšu līgumus. Tā ļauj salīdzināt procentu likmes, kurām ir dažādi procentu aprēķina periodi gada laikā, piem., mēnesis, ceturksnis, pusgads.

nominālais iekšzemes kopprodukts (*gross domestic product at current prices*) *Iekšzemes kopprodukts*, kuru aprēķina faktiskajās cenās.

nominālais nacionālais kopprodukts (*gross national product at current prices*) *Nacionālais kopprodukts*, kuru aprēķina faktiskajās cenās.

nominālais vērtējums (*nominal measure*) Ekonomikas kvantitatīvs rādītājs, kas tiek rēķināts, neņemot vērā *inflācijas* ietekmi. Piem., nominālais *kopprodukts*, *nominālā procentu likme*. Sk. arī *reālais vērtējums*.

nominālā procentu likme (*nominal interest rate*) Ienākums no vērtspapīriem ar nemainīgu procentu likmi (piem., obligācijām, priekšrocību akcijām), kas izteikta procentos no vērtspapīra nominālvērtības. Δ aprēķinos netiek veiktas korekcijas, lai noskaidrotu inflācijas ietekmi.

nomināls *sk. nominālvērtība*

nominālvērtība, nomināls (*face value, nominal value, par value*)

1. Uz vērtspapīriem un naudas zīmēm atzīmētā vērtība jeb cena. Praksē vērtspapīrus pārdod par tirgus jeb faktiskajām cenām, kas var atšķirties no Δ. Sk. arī *akcijas nominālvērtība, obligācijas nominālvērtība*. 2. (*face amount*) *Apdrošināšanas polisē* norādītā naudas summa, ko paredzēts izmaksāt termiņa beigās vai – *dzīvības apdrošināšanā* – apdrošinātā nāves gadījumā. Δ netiek ierēķināti *bonusi*.

no publiski uz privāts (*public-to-private transaction*) Darījums (piem., *akciju pārdošana vadībai*), kurā vispirms *riska kapitāla*

ieguldītāji un *seniorkreditori* piekrīt finansēt *jaunfirmu*, lai pēc tam varētu nopirkt biržā kotētu uzņēmumu vai veikt *akciju izpirkšanu ar aizņēmumu* publiski kotētam uzņēmumam. Šādā veidā parasti tiek pirkti tās pašas nozares uzņēmums.

norakstījumi (*depreciation deductions, depreciatins*) Naudas summas, kas paredzētas *pamatlīdzekļu* atjaunošanai un attiecināšanai uz preču un pakalpojumu pašizmaksu. Δ aprēķina no pamatlīdzekļu sākumvērtības pēc valdības noteiktām normām, kas dažādām pamatlīdzekļu grupām ir atšķirīgas.

norēķini (*settlements*) Darījuma posms, kurā tiek izdarīti maksājumi par pārdoto vai nopirkto īpašumu un veiktas citas papildu darbības, kas saistītas ar darījuma pabeigšanu.

norēķins *sk. naudas pārvedums*

norēķinu akcepts (*acceptance of settlements*) *Bezskaidras naudas norēķinu* forma, kad maksājumi par precēm, pakalpojumiem un veiktajiem darbiem tiek izdarīti, pamatojoties uz maksātāja piekrišanu piegādātāja izrakstītajiem norēķinu dokumentiem. Izšķir bankas kvīts metodi, kad norēķins tiek veikts ar bankas kvīts palīdzību, un *inkaso* metodi, kas paredz ierakstu rēķina debetā.

norēķinu datums (*settlement date*) Datums, līdz kuram (ieskaitot minēto datumu) jānorēķinās par notikušu darījumu, samaksājot līgumcenu vai piegādājot pārdoto īpašumu.

norēķinu funkcija (*settlement function*) Uzņēmuma ienākumu un izdevumu naudas plūsmas – pirkšanas un pārdošanas darījumu vadīšana.

norēķinu karšu pieņemšanas termināls (*point-of-sale terminal, POS terminal*) Ierīce, kurā ievieto *norēķinu karti* un ar kuras palīdzību veic bezskaidras naudas norēķinus par precēm un pakalpojumiem.

norēķinu karte, maksājumu karte, bankas karte (*payments card*) Norēķinu dokuments, ar kuru tā pilnvarotais lietotājs var veikt norēķinus par precēm vai pakalpojumiem, izņemt skaidro naudu no bankomātiem, kā arī veikt citas operācijas. *Sk. arī kredītkarte, debetkarte, skaidrās naudas karte.*

norēķinu konta debeta atlikums *sk. kreditiespēja*

norēķinu konts (*current account*) Konts bankā, kurā var papildināt vai no kura var izņemt naudas līdzekļus pēc pieprasījuma. Tos var izņemt skaidrās naudas izmaksas pieprasījuma, tiešā debeta, čeka, regulārā maksājuma veidā vai no bankomāta. Kontu var papildināt skaidrā naudā, ar čeku, pārskaitījumu no cita konta vai citādi.

normatīvā ekonomika (*normative economics*) Ekonomikas teorijas virziens, kas balstās uz *pozitīvās ekonomikas* pētījumu rezultātiem, dodot ieteikumus rīcībai tā, lai nekaitētu taisnīguma principiem. Normatīva sprieduma piemērs: "Ir jāpalielina akcīzes nodoklis greznumprecēm, lai gūtu papildu ienākumus valsts budžetā."

normatīvās izmaksas (*standard costs*) Plānotas *izmaksas*, kas tiek izmantotas produkcijas vai pakalpojumu plānotās pašizmaksas noteikšanai un budžeta sastādīšanai.

nosacītā vienība (*equivalent unit*) Mērvienība, kas tiek izmantota pašizmaksas *kalkulācijas* ietvaros *netiešo izmaksu* sadalei starp gatavo produkciju un nepabeigtiem ražojumiem pārskata periodā. Δ saražotajai produkcijai aprēķina, izmantojot patērēto resursu apjomu (izejvielas, materiālus u. c.).

nosacīti nopirktās valūtas konts robežlikmju darījumu ārpusbilancē (*contingent purchasing currency account in off-balance of margin dealings*) *Ārpusbilances memo konts* pirkšanas robežlikmju darījumu ārpusbilancē, kas atspoguļo prasības noslēgtajā robežlikmju darījuma līgumā.

nosacīti pārdotās valūtas konts robežlikmju darījumu ārpusbilancē (*contingent selling currency account in off-balance of margin dealings*) *Ārpusbilances memo konts* pārdošanas robežlikmju darījumu ārpusbilancē, kas atspoguļo saistības noslēgtajā robežlikmju darījuma līgumā.

nostro aktīvi (*nostro assets*) *Stapbanku nauda*, pieprasījuma noguldījumi, kurus kredītiestāde glabā citā bankā. Bankas izmanto Δ savu klientu ātriem *bezskaidras naudas norēķiniem* caur *korespondentbankām*, kā arī saņem procentus par atlikumu.

nostro konts (*nostro account*) *Korespondentkonta* veids – bankas konts, kas atvērts citā bankā, bankas grāmatvedības bilances aktīva postenis.

nosūtītājs (*sender*) Fiziska vai juridiska persona, kas sagatavo un iesniedz maksājuma rīkojumu adresāta bankā. Δ pēc kārtas ir maksātājs, kas iesniedz maksājuma rīkojumu, maksātāja banka, kas pārskaita naudu, un viena vai vairākas starpbankas, kas ir iesaistītas norēķinos.

novērošana (*observation*) Darbība, kuru veic *auditors*, lai novērtētu *kontroles procedūras* efektivitāti. Piem., auditors kā novērotājs piedalās krājumu inventarizācijā, seko tam, vai uzņēmuma darbinieki ievēro inventarizācijas procedūras un vai nepieļauj nejašu un apzinātu kļūdu ieviešanos. Sk. arī *audīta pierādījumi*.

novirze (*variance*) Starpība starp diviem rādītājiem vai lielumiem, piem., starpība starp budžetā paredzētajām un faktiskajām izmaksām. $I z m a k s u \Delta$ (*expenditure variance*) – faktisko izmaksu Δ no budžetā paredzētajām izmaksām. $N e g a t i v a \Delta$ (*adverse variance*) – faktisko rādītāju vai lielumu Δ no budžetā paredzētajiem, ja Δ finansiālais rezultāts ir negatīvs. Pozitīva Δ faktisko rādītāju vai lielumu Δ no budžetā paredzētajiem, ja Δ finansiālais rezultāts ir pozitīvs, piem., ja *faktiskās izmaksas* ir mazākas par budžetā paredzētajām vai faktiskie ieņēmumi ir lielāki par budžetā paredzētajiem.

noviržu analīze (*variance analysis*) Pētniecības metode, kuras mērķis ir noteikt *noviržu* lielumu, rašanās cēloņus un likumsakarības. Parasti Δ veic, salīdzinot faktiskos rezultātus vai rādītājus ar plānotajiem.

nozares vide (*industry environment*) Konkurējošās vides faktori, kas ietekmē organizācijas darbību attiecīgajā nozarē – esošie un potenciālie konkurenti, piegādātāji, pircēji, kā arī iespējas iegādāties aizstājējpreces.

nozīmīgums (*significance*) Finanšu pārskatu apgalvojumu būtiskums *audītā*.

NPIES sk. *Nacionālā programma integrācijai Eiropas Savienībā*

N

Nujorkas Fondu birža (*New York Stock Exchange, NYSE, Big Board*) ASV vecākā un lielākā birža, kas atklāta 1792. g. Uzņēmumiem, kas vēlas kotēt savas akcijas NYSE, jāizpilda stingras biržas prasības. NYSE atrodas *Volstrītā*.

O

obligācija (*bond*) *Parāda vērtspapīrs*, kas garantē tā īpašniekam ikgadēju ienākumu saskaņā ar iepriekš fiksētu vai mainīgu *kupona likmi* un dod tiesības pēc noteikta laika saņemt Δ *nominālvērtību*. Δ izlaiž valsts, pašvaldības vai uzņēmumi. Sk. arī *atsaucamā obligācija*, *Breidija obligācija*, *augsta riska obligācija*, *diskonta obligācija*, *eiropobligācija*, *indeksētā obligācija*, *konvertējamā obligācija*, *neatsaucamā obligācija*, *svārstīgās procentu likmes obligācija*.

obligācijas ienesīguma likme (*yield to maturity*) Obligācijas vidējais gada ienesīgums, ja obligācijas pircējs to glabā no pirkšanas brīža līdz *dzēšanas datumam*. Δ aprēķina, izmantojot obligācijas cenu, nominālvērtību, dzēšanas termiņu un kupona likmi. Δ mainās atkarībā no tirgus situācijas, pieprasījuma un piedāvājuma, inflācijas u. c. ekonomiskiem rādītājiem. Savukārt fiksētā *kupona likme* ir nemainīga visā obligācijas derīguma laikā.

obligācijas ilguma rādītājs (*duration*) Rādītājs, kas atspoguļo obligācijas cenas izmaiņas atkarībā no *obligācijas ienesīguma likmes* izmaiņām.

obligācijas kredītvērtējums (*bond rating*) Starptautiski atzītas institūcijas noteikts obligācijas *emitenta* (valsts, pašvaldības vai uzņēmuma) kredītvērtējums.

obligācijas nominālvērtība (*face value of a bond*) Naudas summa, ko obligācijas turētājs saņem par katru obligāciju tās dzēšanas datumā. Δ ir nemainīga visā obligācijas derīguma laikā.

obligācijas noteikumi (*bond indenture*) Visu ar konkrētās obligācijas laidieni saistīto parametru kopums. Δ ietver *dzēšanas termiņu*, emisijas apjomu, *kupona likmi*, *kuponu izmaksas datumus*, emitenta *kreditvērtējumu* u. c.

obligāciju laidiens (*bond issue*) Obligāciju piedāvājums ar unikālu sērijas numuru un *obligācijas noteikumiem*.

obligātais akciju atpiršanas piedāvājums (*mandatory bid rule*) Vērtspapīru tirgu regulējošs nosacījums, kas paredz, ka vienam akcionāram vai kopīgi strādājošai akcionāru grupai, iegūstot kontroli pār noteiktu akciju daudzumu, jāizsaka piedāvājums mazākuma akcionāriem atpirkt viņiem piederošās akcijas. Piem., Δ Latvijā ir jāveic, ja akcionāram vai akcionāru grupai pieder 50% no kopējā akciju skaita.

obligātā rezerve, rezerves kapitāls (*obligatory reserve, reserve capital*) **1.** Komerksabiedrības statūtos noteikts īpašs uzkrājums, kuru veido ikgadējie atskaitījumi no tīrās peļņas un kurš izlietojams tikai sabiedrības zaudējumu segšanai. **2.** *Kooperatīvās sabiedrības* veidots kapitāls, ko ar kopsapulces lēmumu var izmantot sabiedrības zaudējumu segšanai. Δ veido biedru iestāšanās maksa, atskaitījumi no gada peļņas, neizņemtās *dividendes* un *pajas*, ziedojumi u. c. neparedzēti ieņēmumi. Δ maksimālais lielums nav ierobežots.

obligātās banku rezerves (*required reserves*) Daļa bankās piesaistīto *noguldījumu*, kā arī no citiem avotiem saņemto piesaistīto līdzekļu, kas aprēķināta atbilstoši *bankas rezervju normai*. Šī rezervētā daļa jāuztur bankas kasē vai jāglabā centrālajā bankā. Δ palīdz regulēt naudas apgrozību un netiek aktīvi izmantotas *likviditātes* vadišanai. Sk. arī *banku rezerves, virsrezerves, brīvās rezerves*.

obligāto iemaksu objekts *sk. sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts*

obligatorā pārapdrošināšana (*treaty reinsurance*) *Pārapdrošināšana*, kurā *tiešais apdrošinātājs* cedē *pārapdrošinātājam* visus riskus, kas atbilst noteiktiem līgumā minētiem parametriem.

OECD *sk. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija*

oferte (*offer, tender*) Vienai vai vairākām personām adresēts priekšlikums noslēgt līgumu. Δ ietverti līguma būtiskākie noteikumi.

ofsors *žarg., sk. beznodokļu valstis un teritorijas*

oligopols (*oligopoly*) Tirgus, kurā neliels skaits pārdevēju piedāvā vienvēidīgu preci un cenšas paredzēt un iespējami ātrāk reaģēt uz konkurentu preču cenu izmaiņām. Katrs no pārdevējiem pārvalda ievērojamu tirgus daļu, tāpēc *tirgus līdzsvars* ir atkarīgs no katra atsevišķā piedāvājuma izmaiņām. Δ paveids ir *duopols*.

opcija *nevēl., sk. iespējas līgums*

opcijas darījums *sk. iespējas līgums*

opcijas darījumu ārpusbilance *sk. iespējas līgumu ārpusbilance*

opcijas īstenošana *sk. iespējas līguma īstenošana*

opcijas izrakstītājs *sk. iespējas līguma izrakstītājs*

opcijas prēmija *sk. iespējas līguma prēmija*

opcijas termiņš *sk. iespējas līguma termiņš*

opcijas turētājs *sk. iespējas līguma turētājs*

OPEC *sk. Naftas eksportētāju valstu organizācija*

operācijas ar ārvalstu valūtu (*exchange operations*) Centrālās bankas veiktas ārvalstu valūtas pirkšanas un pārdošanas operācijas, ieskaitot valūtas *mijmaiņas līgumus*, kurās tiek izmantotas ārvalstu valūtas rezerves. Δ ir *monetārās politikas instruments* nacionālās valūtas stabilitātes nodrošināšanai un iekšējā *naudas tirgus* regulēšanai.

operācija tiešsaites režīmā (*real-time operation*) Datorizēta operācija, kas notiek momentāni reālā laika intervālā. To izmanto situācijās, kur atbildei jābūt bez kavēšanās, piem., lidmašīnas biļešu rezervēšanas sistēmās vai rūpniecisko procesu kontrolē.

operāciju mērķis (*operating target*) Centrālās bankas monetārās politikas īstermiņa mērķis, kas tiek sasniegts, realizējot ikdienas operāciju regulēšanu naudas tirgū un ietekmējot *naudas piedāvājumu*. Tradicionāls centrālo banku Δ ir noteikts procentu likmes lielums naudas tirgū.

operacionālais mērķis *nevēl., sk. operāciju mērķis*

operatīvais lizings (*operating lease*) *Līzings* bez izpirkuma tiesībām, kas no *finanšu līzīga* atšķiras ar to, ka līzīga objekts līgumā noteiktā termiņa beigās nepāriet līzīgaņēmēja īpašumā, bet paliek līzīga devēja īpašumā un valdījumā, kurš ir tiesīgs šo pašu objektu nodot līzīgā jebkuram citam līzīgaņēmējam vai pārdot. Δ pēc būtības ir identisks civiltiesiskajam nomas līgumam. Līguma laušana iespējama tikai līgumā noteiktā termiņā. Iznomātājs uzņemas visu ar Δ saistīto izdevumu risku.

organizācija (*organization*) Sarežģīta sociāla sistēma, ko veido cilvēku grupa ar nolūku sasniegt noteiktus mērķus.

organizācijas iekšējā vide (*internal environment of an organization*) Galvenie organizācijas darbības nosacījumi un faktori, kas veidojas tās vadīšanas procesā, piem., organizācijas mērķi, struktūra, resursi, tehnoloģijas un *organizācijas kultūra*.

organizācijas kopīgās vērtības (*shared values*) Organizācijas darbinieku uzvedības normas un ideāli, kas veido komercdarbības kultūras pamatu.

organizācijas kultūra, korporatīvā kultūra (*organizational culture, corporate culture*) Nerakstītu noteikumu, pārliecību, vērtību un uzvedības normu kopums, kas ilgā laika posmā nosaka cilvēku darbību un savstarpējās attiecības organizācijā. **Funkcionāla Δ** (*functional organizational culture*) sekmē organizācijas mērķu sasniegšanu. **Neфункcionāla Δ** (*unfunctional organizational culture*) kavē organizācijas mērķu sasniegšanu, piem., saspringtas attiecības starp kolēģiem, nelabvēlīgs psiholoģiskais klimats, zema darba izpildes kultūra.

organizācijas pašvērtējums (*selfassessment of an organization*) Sistemātiska un visaptveroša organizācijas darbības un sasniegto rezultātu pašnovērtēšana atbilstoši noteiktiem kritērijiem.

organizācijas salīdzināšana (*benchmarking*) Uzņēmuma darbības, procesu, rezultātu un tehnoloģiju salīdzināšana ar labākajiem paraugiem nozarē.

organizācijas stratēģija, korporatīvā stratēģija (*corporate strategy*) Tālejoša organizācijas rīcības programma, plāns, kurā

izvirzīti galvenie organizācijas darbības virzieni un norādīti līdzekļi mērķa sasniegšanai.

organizācijas vadība (*management*) Personāls, kas uzņemas atbildību par organizācijas vadīšanas procesu, plānojot, organizējot un koordinējot tās darbu, motivējot darbiniekus, kontrolējot resursu izmantošanu un pieņemot lēmumus organizācijas mērķu sasniegšanai. Sk. arī *vadītājs*.

otrrreizējais vērtspapīru tirgus (*secondary securities market*) *Finanšu tirgus*, kurā apgrozās agrākā periodā izlaistie un pārdotie vērtspapīri. Sk. arī *primārais vērtspapīru tirgus*.

otrrreizējā publiskā apgrozība (*secondary market*) Jebkura vērtspapīru tirgus dalībnieka (izņemot *emitentu*) publiski izteikts piedāvājums iegūt vai atdot vērtspapīrā nostiprinātās tiesības un šo tiesību iegūšana vai atdošana pēc tam, kad emitents vai tā pilnvarota persona pabeigusi šā vērtspapīra *sākotnējo izvietojumu*.

Oukena likums (*Okun's law*) Sakarība starp *bezdarba līmeni* un *reālo iekšzemes kopproduktu* (IKP), kas parāda, ka reālā IKP apjoma pieaugums par apmēram 3% atbilst bezdarba līmeņa samazinājumam par 1% punktu. To atklāja 20. gs. ASV ekonomists A. Oukens.

overdrafts *sk. kredita iespēja*

P

paaugstinātā spēka nauda (*high-powered money*) *sk. naudas bāze*

pabalsts (*benefit*) 1. Valsts, pašvaldības vai uzņēmuma materiāla palīdzība noteiktām personām, piem., maznodrošinātiem iedzīvotājiem, bezdarbniekiem, nelaimē cietušajiem, kā arī citiem iedzīvotājiem slimības gadījumā u. c. situācijās. Sk. arī *sociālā apdrošināšana*. 2. Jebkurš maksājums, ko *apdrošinātājs* maksā saskaņā ar *apdrošināšanas polisi*.

pabeigts ārpusbiržas nākotnes darījums (*complete forward dealing*) Ārpusbiržas nākotnes darījums *valutēšanas datumā*.

pabeigts robežlikmju darījums (*complete margin dealing*) Robežlikmju darījums *valutēšanas datumā*.

pabeigts tūlītējs darījums (*complete spot deal*) Tūlītējs darījums *valutēšanas datumā*.

padome (*supervisory board*) No *kooperatīvās sabiedrības* vai *akciju sabiedrības* biedru vidus ievēlēta pārvaldes institūcija, kas pārstāv šīs sabiedrības biedru intereses kopsapulču starplaikā un sabiedrības *statūtos* noteiktajos ietvaros kontrolē *valdes* darbību. Ja sabiedrība Δ neizveido, tās funkcijas pilda *biedru kopsapulce*.

pagaidu akcija (*provisional share, provisional certificate*) Pagaidu dokuments, kas apliecina akcionāra īpašumtiesības uz akcijām, kuras izlaistas pēc akciju sabiedrības dibināšanas vai tās kapi-tāla palielināšanas.

pagaidu seguma zīme (*cover note*) Pagaidu dokuments, kas aizstāj *apdrošināšanas polisi riska* parakstīšanas laikā līdz polises izsniegšanas brīdim.

pagaidu uzglabāšana (*temporary storage*) Muitas termiņš, ar kuru apzīmē laika periodu, kurā preces atrodas *muitas kontrolē* no pirmsmuitošanas dokumenta iesniegšanas dienas līdz *muitas procedūras* piemērošanai. Δ laiks nepārsniedz 45 dienas, ja preces pārvieto ar jūras transportu, un 20 dienas, ja tās pārvieto ar citiem transporta veidiem.

pagarināšana (*extension, prolongation*) Līguma vai finanšu, kredīta dokumenta darbības termiņa pagarināšana. **V e k s e ļ a Δ** (*extension of a bill*) – vekseļa maksājuma termiņa pagarināšana. Tā tiek īstenota pēc vekseļa turētāja un parādnieka vienošanās, nomainot vekseli, kuram ir beidzies maksājuma termiņš, pret jaunu vekseli. Jaunais vekselis ietver sevī iepriekšējā vekseļa diskontēšanas izdevumus, ja vien tie nav nomaksāti skaidrā naudā. Sk. arī *aizdevuma pagarināšana*.

paja (*share*) Fiziskās vai juridiskās personas ieguldījums attiecīgās *kooperatīvās sabiedrības* vai kooperatīvo sabiedrību savienības *pamatkapitālā*. Visu veidu Δ šajā sabiedrībā ir vienāda *nominal-*

vērtība. Δ nominālvērtība ir sabiedrības statūtos noteikts lielums. *P a m a t p a j a* (*voting share*) – Δ , kas kooperatīvās sabiedrības biedram garantē visas sabiedrības statūtos noteiktās biedra tiesības. *Krājaizdevu sabiedrības* biedra īpašumā jābūt vismaz vienai pamatpajai, tās lielumu nosaka krājaizdevu sabiedrības statūti. *P a p i l d p a j a* (*supplementary share*) – Δ , kas kooperatīvās sabiedrības biedram garantē visas sabiedrības statūtos noteiktās biedra tiesības, izņemot balsstiesības. *D a r b i n i e k a* Δ (*employee's share*) – Δ , kuru saņem kooperatīvās sabiedrības darbinieks par ieguldījumu kooperatīvas sabiedrības pamatkapitālā.

paju karte (biedra karte) (*share certificate, passbook*) Dokuments, kas apliecina *kooperatīvās sabiedrības* biedram piederošo *paju* skaitu un to kopējo vērtību un dod tiesības piedalīties kooperatīvās sabiedrības darbā un pārvaldē, saņemt attiecīgās *dividendes* un *peļņas atmaksu*.

pakalpojumi kooperatīvās sabiedrības biedriem (*services to members*) Darbi, kurus *kooperatīvā sabiedrība* izpilda pēc savu biedru pasūtījuma, kā arī preču apgrozījums starp kooperatīvo sabiedrību un tās biedriem.

pakalpojums (*service*) Fiziskas vai juridiskas personas pasūtījuma izpilde, kā rezultātā top jauna lieta, tiek uzlabota vai pārveidota esoša lieta vai personas uzdevumā veikts darbs, piem., transporta uzņēmums pārvadā pasažierus, apdrošināšanas sabiedrība apdrošina dzīvību, komercbankas veic finanšu operācijas.

pakalpojumu sniegšana (*provision of services*) *Pievienotās vērtības nodokļa* izpratnē – darījums, kuru apliek ar PVN. Δ ietver *apliekamās personas* veikto *saimniecisko darbību* (arī *pašnodarbināto* personu darbību), nemateriālā īpašuma pārdošanu, lietu nomu u. c.

pakalpojumu sniegšanas vieta (*place of rendering services*) *Pievienotās vērtības nodokļa* izpratnē – kritērijs, pēc kura nosaka, vai sniegtais pakalpojums ir apliekams ar PVN konkrētajā valstī. Δ parasti ir pakalpojumu sniedzēja juridiskā adrese, tomēr pastāv izņēmumi, kad Δ ir saņēmēja juridiskā adrese, piem., licenču piešķiršana, reklāma, konsultācijas, vadība, datu apstrāde. Ja Δ atrodas *iekšzemē*, pakalpojumu parasti apliek ar PVN

standartlikmi, bet ja ārpus tās – ar *PVN 0% likmi*. Īpaši noteikumi jāievēro attiecībā uz pakalpojumiem, kas saistīti ar *nekustamo īpašumu*, transportu, kultūru, mākslu, izglītību, zinātni un sportu.

pakāpeniskas izmaksas vienošanās (*vesting agreement*) Vienoššanās, kas paredz izmaksāt kapitālieguldījuma peļņu pakāpeniski pa daļām visā investīciju periodā, nevis to visu izmaksāt vienā reizē. Šāda stratēģija parasti palielina kapitālieguldītāja lojalitāti pret attiecīgajām investīcijām.

pakešu komutācija (*packet switching*) Veids, kā darbojas vairākums datu pārraides tīklu. Dati ir sadalīti paketēs, kurām ir pievienota adresāta datora tīkla adrese. Tīkla aparatūra nosaka šīs adreses un atbilstoši nosūta.

paliģdarbība (*auxiliary activities*) *Nodokļu konvencijās* – ārvalsts *nodokļu maksātāja* veikta darbība kādā valstī, lai sniegtu nepieciešamo atbalstu nerezidenta pamatdarbībai. Δ nerada *nerezidenta pastāvīgo pārstāvniecību* attiecīgajā valstī, t. i., *ārvalsts nodokļu maksātājs* netiek aplikts ar *nodokli* par ienākumiem, kas gūti no Δ .

pamatbudžets (*basic budget, general budget*) *Valsts* vai *pašvaldības budžeta* daļa, kuru veido visi ieņēmumi un izdevumi, izņemot īpašiem mērķiem paredzētos (iezīmētos) ieņēmumus, ziedojumus un dāvinājumus, kā arī izdevumi, kurus paredzēts segt no šiem ieņēmumiem gada laikā. Sk. arī *speciālais budžets*.

pamatdarbība (*basic activity, principal activity*) Darbība, no kuras uzņēmums gūst nozīmīgāko ieņēmumu daļu.

pamatdarbības izmaksas (*operating costs, operating expenses*) Uzņēmuma *izmaksas*, kas radušās uzņēmuma galvenās darbības rezultātā. Tās aprēķina, summējot *ražošanas, pārdošanas un administrācijas izmaksas*.

pamatdarbības vērtību ķēde (*primary activities*) Ekonomiskas darbības, kas tieši attiecas uz faktisku preces vai pakalpojumu ražošanu, ražošanu, izplatīšanu un pārdošanu organizācijas klientiem.

pamatkapitāls (*share capital*) Nauda u. c. mantiskās vērtības, kas nepieciešamas uzņēmumu dibināšanai, darbības uzsākšanai un

tā statūtos noteikto mērķu sasniegšanai. Uzņēmuma statūtos norādīts Δ lielums naudas izteiksmē, kuru veido sabiedrības daļu (*akciju*) nominālvērtība. Sk. arī *dibināšanas kapitāls, reģistrētais pamatkapitāls, parakstītais pamatkapitāls, izsludinātais pamatkapitāls, samaksātais pamatkapitāls*.

pamatlīdzekļa uzkrātais nolietojums (*accumulated depreciation of fixed assets*) Pamatlīdzekļa nolietojuma summa laika periodā kopš tā iegādes un izmantošanas sākuma līdz noteiktam atskaites datumam.

pamatlīdzekļi (*fixed asset, capital asset*) *Ilgtermiņa ieguldījumi*, kuri paredzēti uzņēmējdarbībai un kurus tieši vai netieši ir paredzēts izmantot ražošanā, pakalpojumu sniegšanā, administrācijas vajadzībām, iznomāšanai. Δ veidi ir ēkas, būves, iekārtas, transportlīdzekļi u. c.

pamatlīdzekļu nolietojums (*depreciation of fixed assets*) Pamatlīdzekļu sākotnējās vērtības pakāpeniska pazemināšana to ekspluatācijas laikā. Nolietojuma summas aplūko kā pārskata perioda izmaksas un uzrāda *peļņas un zaudējumu aprēķinā*. Amortizācijas atskaitījumus finanšu grāmatvedībā var veikt pēc dažādām metodēm, piem., pēc lineārās metodes, ģeometriski regresīvās metodes, aritmētiski regresīvās metodes. Sk. arī *pamatlīdzekļu vērtība*.

pamatlīdzekļu vērtība (*cost of fixed assets*) Pamatlīdzekļu novērtējums naudas izteiksmē. **Pamatlīdzekļu sākotnējā vērtība** (*historical cost of fixed assets*) – pamatlīdzekļu iegādes vērtība, ieskaitot izdevumus pamatlīdzekļu transportēšanai, uzstādīšanai, montāžai, darbības uzsākšanai, kā arī citi izdevumi līdz pamatlīdzekļu ieviešanai ekspluatācijā. **Pamatlīdzekļu atlikusī vērtība** (*net value of fixed assets*) – vērtības rādītājs, kas veidojas, pamatlīdzekļa iegādes vērtībai atņemot *pamatlīdzekļa uzkrāto nolietojumu*. Pamatlīdzekļu atlikušo vērtību sauc arī par pamatlīdzekļu bilances vērtību.

pamatlikme *sk. muitas nodoklis; dabas resursu nodokļa pamatlikme*

pamatparāda palielinājuma nauda (*increase in tax debt principal*) Naudas summa, par kādu tiek palielināts *nodokļa pamatparāds*

kavējuma periodā. Δ aprēķina atbilstoši Latvijas Bankas noteiktajai *refinansēšanas likmei*.

pamatparāds *sk. nodokļa pamatparāds*

papildakcija *sk. bezmaksas akcija*

papildinātājprece *sk. pavadprece*

papildlikme *sk. dabas resursu nodokļa papildlikme*

papildu labumi (*benefits in kind*) Visas vērtības, ko *darbinieks* saņem no *darba devēja* natūrā kā papildinājumu pie savas darba algas, piem., uzņēmuma automašīnas vai telefona izmantošana personīgām vajadzībām, darbinieka dzīvokļa apmaksāšana no uzņēmuma līdzekļiem. Δ ir jānovērtē naudas izteiksmē un par tiem ir jāaprēķina *iedzīvotāju ienākuma nodoklis* un *valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas*.

papildu prēmija (*additional premium*) *Apdrošināšanas prēmija*, ko maksā *apdrošinājuma ņēmējs*, pamatojoties uz *indosamentu*¹.

papirnauda (*paper money*) *Skaidrā nauda*, banknotes, kurām nav iekšējās vērtības. Δ vērtība tiek saistīta tikai ar tās izmantošanu kā naudu. To sauc arī par dekrēta naudu, jo par Δ atbildīga ir valsts, kas realizē emisijas monopoltiesības.

aplašināmās iezīmēšanas valoda (*extensible markup language, XML*) Programmēšanas valoda, *HTML* pēctece, kas ļauj programmētājiem tikla lapās ievietot arī datus, kontekstu un lietojumprogrammas.

parāda un pašu kapitāla koeficients (*debt-equity ratio*) Rādītājs, ko iegūst, uzņēmuma parādsaistības dalot ar *pašu kapitālu*. Šis koeficients parāda aizņemto līdzekļu attiecību pret īpašnieku pašu kapitālu. Augsts Δ var norādīt uz iespējamo finanšu nestabilitāti un risku uzņēmuma akcionāriem.

parāda vērtspapīrs (*debt security*) Vērtspapīrs, kas apliecina tā emitenta saistības pret šī vērtspapīra turētāju. Δ pieskaitāmi: 1) parādzīmes un obligācijas; 2) noguldījumu sertifikāti ar fiksētu vai mainīgu procentu likmi; 3) hipotekārās ķīlu zīmes; 4) vienkāršie un pārvedu vekseli; 5) konvertējamie vērtspapīri, kurus var apmainīt pret kādu no 1.–3. punktā minētajiem vērts-

papīriem; 6) citi līdzīgi vērtspapīri, kuru cena ir atkarīga no procentu likmju izmaiņām.

parādprasība (*demand of debt*) Prasība, kas ir saistīta ar *parādsaistību* nepildīšanu.

parāds (*debt*) Naudas summa, kura pienākas no fiziskas vai juridiskas personas un kura ir jāmaksā fiziskai vai juridiskai personai uz noteiktu saistību pamata. Sk. arī *debitoru parādi*, *apšaubāmie debitoru parādi*, *kreditoru parādi*.

parādsaistības (*obligation of demand*) Civiltiesībās – dokuments bez vērtspapīra statusa, kurā apliecināts parāds un norādīts parādnieka pienākums, piem., samaksāt noteiktu naudas summu. Izplatītākais Δ veids ir parādzīme.

parādu moratorijs (*debt moratorium*) 1. Vienošanās starp aizdevēju un aizņēmēju par parādu nokārtošanu vēlāk par sākotnēji noteikto parāda *dzēšanas termiņu*. 2. Periods, kura laikā visu parādu atmaksa valsti tiek apturēta. Parasti tas notiek kādas krīzes rezultātā, piem., 1998. g. augustā Krievijā. Δ nepieciešams, lai izvairītos no vēl dziļākas krīzes un ļautu uzņēmumiem novērtēt savas saistības un to iespējamo atmaksu.

parādu pārstrukturēšana (*debt restructuring*) Parāda nosacījumu mainīšana vai nu juridiska lēmuma rezultātā, vai arī iesaistītajām pusēm labprātīgi vienojoties. Parasti Δ rodas gadījumā, ja aizņēmējs nevar izpildīt savas saistības noteiktajā laikā. Uzņēmuma vadība var, piem., veikt labprātīgu Δ , nomainot īstermiņa parādus pret ilgtermiņa parādiem.

parakstītais pamatkapitāls (*subscribed share capital, issued share capital*) Reģistrētā pamatkapitāla daļa, kuru akcionāri vai citas personas apņēmušies apmaksāt, parakstoties uz to *izsludinātā pamatkapitāla* parakstīšanās termiņā.

parakstītās prēmijas (*written premiums*) Visas apdrošināšanas *finansiālajā gadā* saņemtās prēmijas.

parakstītie darījumi (*business written*) Apdrošināšanas sabiedrības vai *riska parakstītāja* akceptētie riski.

pārprošinjuma ņēmējs (*reinsured*) sk. *pie tiešais apdrošinātājs*

pārapsdrošināšana (*reinsurance*) Apdrošināmā riska sadalīšana, kur tiešais apdrošinātājs daļu no apdrošināšanas līgumā paredzētā apdrošināmā riska, kā arī daļu no līgumā paredzētās apdrošināšanas prēmijas cedē pārapsdrošinātājam. Pārapsdrošinātājs risku var recedēt citiem pārapsdrošinātājiem. Δ mērķis ir, pārdaļot un izlīdzinot apdrošināmos riskus, panākt tiešā apdrošinātāja apdrošināšanas portfeļa stabilitāti un palielināt tā apdrošināšanas kapacitāti. Ir 2 Δ veidi: fakultatīvā Δ un obligatorā Δ , kā arī Δ 2 paņēmieni: proporcionālā pārapsdrošināšana un neproporcionālā pārapsdrošināšana.

pārapsdrošināšanā atgūstamā summa (*reinsurance recoveries*) Summa, kuru pārapsdrošinātājs izmaksā tiešajam apdrošinātājam izmaksātās atlīdzības u. c. izdevumu segšanai.

pārapsdrošināšanai cedētās prēmijas (*reinsurance ceded premium*) Prēmiju daļa, ko tiešais apdrošinātājs reizē ar pārapsdrošināmo risku nodod pārapsdrošinātājam.

pārapsdrošinātājs (*reinsurer*) Apdrošinātājs, kas uzņemas cita apdrošinātāja risku vai tā daļu.

parastā akcija (*ordinary share, common stock*) Akcija, kas tās īpašniekam dod tiesības saņemt dividendes, balsstiesības akcionāru kopsapulcē u. c. likumā noteiktas tiesības.

parastās izcelsmes preces (*goods of common origin*) Preces, kurām piemērojama muitas nodokļa pamatlikme vai samazinātā likme tirdzniecībā ar lielākās labvēlības režīma valstīm. Parastā preču izcelsme ir jāpierāda dokumentāri, uzrādot muitas iestādēm preču izcelsmes sertifikātu.

pārcenošana (*repricing*) Process, kurā tiek mainīta finanšu instrumenta procentu likme. Mainīga ienākuma parādzīmēm Δ ir procentu likmes piemērošana nākamā perioda kupona aprēķināšanai.

pārcenošanas datums (*repricing date*) Datums, kurā tiek mainīta finanšu instrumenta procentu likme.

pārdevēja finansējums (*vendor finance*) Uzņēmuma finansēšana, ko veic tā īpašnieks, aizdodot uzņēmumam naudu vai papildus ieguldot uzņēmuma pašu kapitālā, lai attīstītu uzņēmumu vai sagatavotu pārdošanas vai apvienošanās procesam.

pārdošana, realizācija (*sale*) *Uzņēmuma funkcija* – preces vai pakalpojuma pārdošana patērētājam, lai gūtu peļņu.

pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija (*adjustment for decrease in the value of financial instruments due for sale*) Bankas peļņas un zaudējumu aprēķina postenis, kurā uzrāda zaudējumus no pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma attiecībā pret šo aktīvu pašizmaksu.

pārdošanas cena (*ask price, offer price*) Cena, par kuru *investors* tirgū var iegādāties vērtspapirus, t. i., cena, par kuru tirgū šos vērtspapirus pārdod.

pārdošanas izmaksas, realizācijas izmaksas (*selling costs*) *Netiešās izmaksas*, kas saistītas ar preču vai pakalpojumu pārdošanu, piem., reklāmas, tirgus meklēšanas izdevumi, uzglabāšanas un piegādes izmaksas, tirdzniecības pārstāvju algas, ceļojumu izmaksas.

pārdošanas rentabilitāte *sk. apgrozījuma ienesīgums*

pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas (*cost of production sold, cost of sales*) Saražotās un pārdotās produkcijas pašizmaksa. To veido pārskata perioda *tiešās izmaksas* – izejvielas, pamata un palīgmateriāli, algas, darba devēja sociālās apdrošināšanas izmaksas, kurināmais, kā arī *ražošanas netiešās izmaksas* – transporta izmaksas, pamatlīdzekļu nolietojums u. c.

pārdoto preču iegādes izmaksas (*cost of goods sold*) Visu to izmaksu summa, kuras radušās, lai iegādātos un sagatavotu precī pārdošanai. Δ ietilpst preču pirkšanas cena, muitas nodoklis, preču transportēšanas izmaksas u. c.

pārejas ekonomikas valstis (*transition economies*) Valstis, kuru ekonomika attīstās no centralizētās plānveida sistēmas uz tirgus ekonomiku. Šajā valstu grupā ietilpst bijušās sociālisma sistēmas valstis Centrāleiropā un Austrumeiropā (arī Baltijas valstis), Neatkarīgo Valstu Sadraudzība (NVS), Ķīna, Mongolija un Vjetnama. Šajās valstīs dzīvo aptuveni trešā daļa pasaules iedzīvotāju. 20. gs. 80. gadu beigās šo valstu centralizētā plānveida ekonomika piedzīvoja dziļu sistēmkrīzi, kā rezultātā tika gāzts vienas partijas varas monopols un uzsāktas reformas

tirgus ekonomikas virzienā. Šo reformu īstenošanai nepieciešams ilgstošs pārejas periods.

pārkreditēšana, refinansēšana (*refinancing*) Procedūra, kad klients noslēdz līgumu ar citu banku, saņemot izdevīgāku kredītu, un atsakās no līdzšinējās bankas pakalpojuma, slēdzot trīspusēju līgumu – starp abām bankām un klientu.

pārlicība (*assurance*) *Auditora* uzskats, ka pieņēmums, ko izteikusi viena persona, ir pieņemams lietošanai citai personai. Lai to nodrošinātu, auditors izvērtē pārbaužu gaitā iegūtos pierādījumus un dod savu slēdzienu. **P i e t i e k a m a Δ** (*reasonable assurance*) – augsta, bet ne absolūta ticamība tam, ka dotā informācija nesatur būtiskas neatbilstības.

pārpalikuma rezerves *sk. virsrezerves*

pārskaitījums *sk. naudas pārvedums*

pārskats par priekšnodokļa summām (*statement on input tax*) *PVN mēneša deklarācijas* pielikums, kurā atšifrēti saņemtie *PVN rēķini*. Tajos uzrādīto *pievienotās vērtības nodokļa* summu taksācijas mēnesī atskaita kā *priekšnodokli*. Šāds atšifrējums jāsniedz tiem atsevišķajiem rēķiniem, kuru summa bez *PVN* pārsniedz 500 latus.

pārslēgšanās izmaksas (*switching costs*) Izmaksas, kas pircējam, ražotājam vai pakalpojumu sniedzējam rodas, ierastās preces, piegādātāja vai sadarbības partnera vietā uzsākot izmantot konkurējošu produktu (sadarboties ar citu piegādātāju vai partneri).

pārstāvētā balss (*proxy vote*) Balss, ko nodevis *balsu pārstāvis*, nevis pats akcionārs, kam pieder balsstiesības.

pārstrukturētais kredīts (*restructured troubled debt*) Kredīts, kura nosacijumi būtiski mainīti par labu aizņēmējam aizņēmēja finansiālo grūtību dēļ, t. i., tiek piešķirti atvieglojumi.

pārveduma garantija (*transfer guarantee*) Garantija, kas nodrošina maksājumus un valūtas pārskaitījumus darījumos ar ārvalstīm.

pārvedums (*delivery free of payment, FOP*) Norēķinu veids, ar kuru vērtspapīri tiek pārskaitīti no viena konta uz citu kontu bez maksas par konkrētajiem vērtspapīriem.

pārvedumu un nenosegtu akciju automatizētā reģistrēšana (*transfer and automated registration for uncertified stock, TAURUS*)

Datorizēta sistēma Londonas Fondu biržā, kas nodrošināja akciju un paju pārvedumus bez liguma pavadvēstules vai akciju sertifikātiem. Sistēmas darbības izbeigšana 1993. g. bija par iemeslu tam, ka Londonu apsteidza citi Eiropas konkurenti. Jaunā sistēma *CREST* uzsāka darbību 1996. g. jūlijā. Sk. arī *Londonas Fondu biržas sistēma*.

pārvedumu uzskaites sistēma, TALISMAN (*transfer accounting lodgement for investors and stock management, TALISMAN*) Datorizēta pārvedumu sistēma, kuru izmantoja Londonas Fondu biržā un kura aptvēra vairākumu Lielbritānijas vērtspapīru. Sistēma arī ietvēra pieprasīto akciju dividenžu pārsūtīšanu. 1997. g. sistēma beidza darboties, jo to nomainīja *Londonas Fondu biržas sistēma CREST*.

pārvedu vekselis, trata (*bill of exchange, draft*) Vekselis, kurā ietverts vekseļa devēja rakstisks rikojums jeb *indosaments* aizņēmējam norādītā termiņā un vietā samaksāt noteiktu naudas summu vekseli ierakstītajai trešajai personai vai vekseļa uzrādītājam. Maksātājam ir Δ jāakceptē, apņēmoties dzēst vekseli līdz apmaksas termiņa beigām, taču viņš var akceptēt tikai daļu Δ summas. *Akcepta* atteikums apliecināms pie notāra vai tiesā.

pārvēršana (*conversion*) Pāreja no vienas datu apstrādes metodes uz citu.

Pasaules Banka sk. Starptautiskā Rekonstrukcijas un attīstības banka

Pasaules Krājaizdevu sabiedrību padome (*World Council of Credit Unions, WOCCU*) Starptautiska demokrātiska kooperatīva sabiedrība, kas izveidota 1970. g. un kas apvieno dažādu valstu *krājaizdevu sabiedrību* kustību. Tās mērķis ir: 1) palīdzēt krājaizdevu sabiedrības biedriem organizēt, attīstīt un integrēt krājaizdevu sabiedrības un to atbalsta institūcijas kā ekonomiskās un sociālās attīstības instrumentu; 2) būt par ideju un informācijas apmaiņas forumu; 3) sniegt pakalpojumus biedriem; 4) veicināt biedru skaita pieaugumu; 5) pārstāvēt biedru intereses un ieviest kooperatīvus finanšu pakalpojumus reģionos, kur tie nepieciešami.

Pasaules Tirdzniecības organizācija, PTO (*World Trade Organization, WTO*) Starptautiska organizācija, kas izveidota 1995. g. kā *GATT (Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību)* pēctece. Tās uzdevums ir veidot starptautiskās tirdzniecības sistēmas tiesisko un institucionālo pamatu. Δ noteikumi, atšķirībā no *GATT*, ir saistoši visām dalībvalstīm un attiecas kā uz preču, tā arī uz pakalpojumu tirdzniecību. Svarīga Δ darbības joma ir intelektuālā īpašuma aizsardzība. Δ struktūrā ietilpst arī strīdu risināšanas institūcija. Δ sastāvā ir vairāk nekā 140 dalībvalstis. Latvija ir Δ dalībvalsts kopš 1998. g.

pasīvas līdzdalības riska kapitāla uzņēmums/fonds (*hands-off venture capital firm/fund*) *Riska kapitāla* investīciju uzņēmums, kas aktīvi nepiedalās tā investēto uzņēmumu vadībā, ja vien investētajam uzņēmumam nerodas īpaši sarežģījumi vai neparedzēti apstākļi, kurus vadība pati nespēj atrisināt.

pasīvie ienākumi (*passive income*) Ienākumi, kuru gūšanā tieši (aktīvi) nepiedalās pats ienākumu saņēmējs, piem., dividendes no kapitālieguldījumiem, procenti, autoratlīdzība. Tos apliek ar nodokļiem, parasti piemērojot mazāk labvēlīgus noteikumus nekā *aktīvajiem ienākumiem* (piem., kontrolēto ārvalstu uzņēmumu režīma gadījumā).

pasīvs (*liabilities*) Grāmatvedības bilances labās puses posteņi, kas atspoguļo uzņēmuma līdzekļu avotus – *pašu kapitālu, uzkrājumus un kreditorus*. Δ ir jābūt vienādam ar bilances kreiso pusi – *aktīvu*.

pastāvīgā pārstāvniecība sk. nerezidenta pastāvīgā pārstāvniecība

pastāvīgās audita lietas (*permanent audit files*) *Darba dokumenti*, kurus izmanto ilgāk par vienu gadu, regulāri papildinot ar jauniem dokumentiem.

pastāvīgās izmaksas (*fixed costs*) Līdzekļu izlietojums, kas ir nemainīgs dažādos pārskata periodos un nav tieši atkarīgs no saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu apjoma, piem., telpu nomas, administrācijas, kancelejas, ilgtermiņa ieguldījumu amortizācijas izmaksas. Praksē Δ nemainība ir nosacīta, to

lielumu netieši ietekmē ražošanas sezonālitate, ražošanas un pārdošanas apjomi u. c. faktori. *N o s a c ī t i Δ (semi-fixed costs)* – izmaksas, kas daļēji līdzīgas *mainīgajām izmaksām*, piem., telefona un noliktavu uzturēšanas izmaksas, pārdevēju algas u. c. *Nosacīti Δ* var būt nemainīgas līdz noteiktam ražošanas vai sniegto pakalpojumu limenim, bet var arī pieaugt vai sarukt, uzņēmējdarbībai paplašinoties.

pašfinansēšana (*self-financing*) Uzņēmuma darbības finansēšana ar resursiem, kas rodas pašā uzņēmumā tā darbības rezultātā. *Δ* līdzekļi ir uzņēmuma *nesadalītā peļņa*.

pašizmaksa (*prime cost*) Kopējais resursu daudzums naudas izteiksmē, kas jāizlieto, lai izgatavotu noteiktu preci vai sniegtu pakalpojumu.

pašizmaksas princips (*cost principle*) *Grāmatvedības princips*, kas paredz grāmatvedības *bilancē* uzskaitīt visus nopirkto aktīvus pēc to iegādes vērtības vai ražošanas pašizmaksas. Pārskata gada beigās bilances aktīvus novērtē pēc to patiesās jeb tirgus vērtības.

pašlikvidācija (*self-liquidation*) *Akciju sabiedrības* darbības izbeigšana pēc akcionāru sapulces lēmuma.

pašnodarbinātais (*self-employed, self-occupied person*) *Sociālās apdrošināšanas* izpratnē – persona, kas gūst ienākumu kā *individuālā darba* veicējs, autoratlīdzības saņēmējs, zvērināts notārs, advokāts, revidents, prakses ārsts u. c. persona, kura reģistrējusies kā *saimnieciskās darbības* veicēja.

pašpatēriņš (*personal consumption*) *Pievienotās vērtības nodokļa* izpratnē – *preču piegāde* vai *pakalpojumu sniegšana* uzņēmuma *darbiniekiem* u. c. personām bez atlīdzības vai par atlīdzību, kas zemāka par *tirgus vērtību*.

pašreizējais vērtspapīra ienesīgums (*current securities yield*) Finanšu rādītājs, kas atspoguļo vērtspapīra pirkšanai iztērēto līdzekļu atdevi pašreizējā periodā. To aprēķina, pēdējā gadā saņemtos kredītprocentus dalot ar naudas summu, kas samaksāta par vērtspapīra iegādi.

pašreizējā perioda audita lietas (*current audit files*) *Darba dokumenti*, kas apkopo konkrētā perioda audita rezultātus.

pašrisks (*deductible*) Noteikta apdrošinājumaņēmēja paša riska daļa (procentu vai naudas izteiksmē no apdrošinājuma summas), kuru saskaņā ar apdrošināšanas līguma noteikumiem, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, sedz apdrošinātais.

pašu kapitāla cena (*cost of equity capital*) Atlīdzība jeb procentu likme gadā, kādu uzņēmuma īpašnieki vēlas saņemt par sava ieguldījuma izmantošanu uzņēmuma darbības finansēšanai un kas atspoguļo risku, kuru īpašnieki uzņemas. Δ vienmēr ir augstāka par kreditprocentiem, kas maksājami par aizņemtā kapitāla izmantošanu. Sk. arī *kapitāla cena*.

pašu kapitāla instruments (*instrument of shareholders' equity*) Jebkurš līgums, kas apliecina līdzdalību citā uzņēmumā.

pašu kapitāla vērtība (*value of equity*) Uzņēmuma tīrās peļņas attiecība pret akcionāru pieprasīto pašu kapitāla rentabilitāti. Piem., ja uzņēmuma tīrā peļņa ir 1200 latu gadā un akcionāru pieprasītā pašu kapitāla rentabilitāte ir 12%, tad Δ ir 10 000 lati. Δ ir vienāda ar uzņēmuma tirgus vērtību, no kuras atskaitīta aizņemtā kapitāla tirgus vērtība. *Finanšu vadības teorijā* Δ tiek izmantota uzņēmuma kopējās vērtības aprēķināšanai.

pašu kapitāls (*equity*) Līdzekļi, kurus uzņēmuma dalībnieki uz neierobežotu laiku bez atlīdzības nodod uzņēmuma rīcībā, kā arī uzņēmuma darbības rezultātā iegūtais līdzekļu pieaugums pēc visu saistību izpildes pret ārējiem kreditoriem. Δ uzņēmumā veido *pamatkapitāls, akciju emisijas uzcenojums, rezerves, ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve*; kā arī iepriekšējo gadu un pārskata gada *nesadalītā peļņa*. Δ bankās un brokeru sabiedrībās (*shareholders' equity in banks and brokerage houses*) – Δ summa, ko aprēķina bankas un brokeru sabiedrības Latvijā, pamatojoties uz Finanšu un kapitāla tirgus komisijas padomes 2002. g. 11. oktobra lēmumu nr. 275 "Banku un brokeru sabiedrību kapitāla pietiekamības aprēķināšanas noteikumi".

pašvaldības budžets (*municipal budget*) Pašvaldības ieņēmumu un izdevumu saraksts noteiktam laika periodam, parasti gadam. Ieņēmumu sadale starp *valsts budžetu* un Δ ir noteikta *nodokļu likumdošanā un gadskārtējā valsts budžeta likumā*. Plašākā nozīmē Δ ir *valsts budžeta daļa*.

pašvaldības īpašuma objekts (*local government property*) Uzņēmums, uzņēmēj sabiedrība, nekustamais īpašums, kā arī īpašuma, uzņēmēj sabiedrības, nekustamā īpašuma daļa, manta vai kapitāla daļas, kas pieder pašvaldībai.

pašvaldības nodeva (*municipal stamp duty*) Pašvaldības noteikts obligāts maksājums *pašvaldības budžetā* par noteiktu darbību veikšanu, piem., par tirdzniecību publiskās vietās, būvatļaujas saņemšanu, dzīvnieku turēšanu, transportlīdzekļu iebraukšanu īpaša režīma zonās.

patenta monopols (*statutory monopoly*) *Monopola* veids, kurā ražotājam ir patents produkcijas ražošanai pēc noteiktas tehnoloģijas, kas ļauj ražot produkciju ar ievērojami zemākām izmaksām, līdz ar to citi ražotāji nespēj konkurēt ar monopolistu.

patentmaksā (*licence fee*) *Iedzīvotāju ienākuma nodokļa* veids – ikgadējs maksājums par tiesībām nodarboties ar atsevišķa veida *saimniecisko darbību (individuālo darbu)*. Δ apmēru nosaka attiecīgā pašvaldība un iekasē pirms atļaujas jeb patenta izsniegšanas.

patents (*patent, licence*) Nacionālās patentu iestādes izdots dokuments, kas apliecina izgudrotāja vai viņa tiesību pārmantotāja izņēmuma tiesības uz izgudrojuma izmantošanu. Latvijā Δ piešķir Latvijas Patentu valde.

patērētāja izturēšanās (*consumer behaviour*) Ekonomikas teorijā pieņemtu principu kopums, kas raksturo patērētāja uzvedību tirgū un palīdz pētīt pieprasījumu pēc noteiktas preces.

patērētāja līdzsvara likums *sk. pie Gosena likumi*

patērētājs – biznesam (*consumer to business, C2B*) *E-komercijas* kategorija, kur patērētājs piedāvā cenu par precī vai pakalpojumu (piem., *Priceline*).

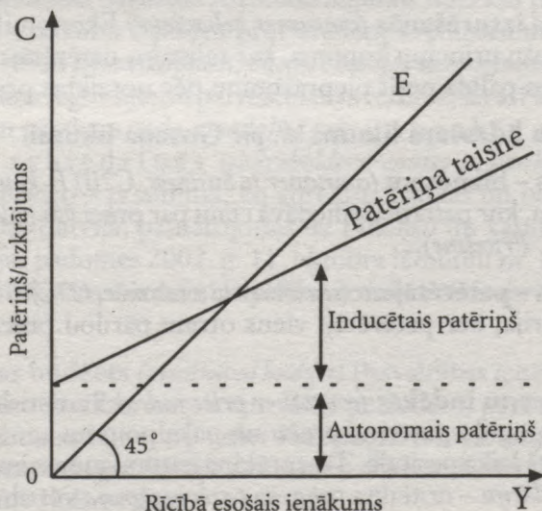
patērētājs – patērētājam (*consumer to consumer, C2C*) *E-komercijas* kategorija, kur patērētāji viens otram pārdod preces (piem., *eBay*).

patēriņa cenu indekss (*consumer price index*) Statistisks rādītājs, kas atspoguļo patēriņa preču un pakalpojumu cenu izmaiņas noteiktā laika periodā. To aprēķina katram mēnesim, lai izmēritu *inflāciju* – noteikta mēneša *patēriņa groza* vērtību izdala ar

iepriekšējā mēneša patēriņa groza vērtību. Δ gadam tiek rēķināts, izdalot noteikta gada decembra patēriņa groza vērtību ar patēriņa groza vērtību iepriekšējā gada decembrī.

patēriņa funkcija (*consumption function*) Matemātiskā formā izteiktā saikne starp *patēriņa izdevumiem* (kopējiem izdevumiem par patēriņa preču un pakalpojumu pirkšanu) un nacionālā ienākuma līmeni vai mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu (*pēc-nodokļu ienākumu*). Mājsaimniecībās, kurās ir zems rīcībā esošā ienākuma līmenis, patēriņa izdevumi var pārsniegt kārtējos ienākumus – lai nodrošinātu vēlamo minimālo patēriņa līmeni, mājsaimniecības izmanto agrāk izveidotus uzkrājumus, aizņemas nepieciešamos līdzekļus vai pārdod esošo īpašumu. Turpretī mājsaimniecības, kuru rīcībā esošā ienākuma līmenis ir augsts, patērē tikai daļu no saviem ienākumiem, pārējo ienākumu daļu uzkrājot. Δ matemātiskā formula ir $C = a + bY$, kur C apzīmē patēriņu, a – patēriņa izdevumu minimālo līmeni mājsaimniecībās, kuru rīcībā esošais ienākums līdzinās nullei (*autonomais patēriņš*), un b – *patēriņa robežtieksmes* koeficientu jeb rīcībā esošā ienākuma katras papildvienības daļu, kas tiek izmantota patēriņam.

Patēriņa grafiks (*consumption schedule*). Pieaugot ienākumiem, patēriņa izdevumi palielinās (*inducētais patēriņš*). Diagonālā līnija OE jeb absolūtā patēriņa taisne rāda, kādi būtu patēriņa

izdevumi, ja to apjoms būtu vienāds ar rīcībā esošo ienākumu. Laukumi starp *OE* un patēriņa taisni attēlo uzkrājumu izlietošanas un izveidošanas apjomu mājsaimniecībās ar dažādiem ienākumiem. Patēriņa taisnes slīpums atbilst patēriņa robežtieksmei.

patēriņa grozs (*basket of consumer goods, market basket*) Patērētājam nepieciešamo preču, pakalpojumu un to apjomu uzskaitījums. Δ esošo preču un pakalpojumu cenas tiek periodiski katru mēnesi novērtētas un reģistrētas. Latvijā 2002. g. Δ tika iekļautas 406 preces un pakalpojumi.

patēriņa izdevumi (*consumer expenditure*) Patēriņa preču un pakalpojumu pirkumu kopējie izdevumi.

patēriņa kredīts (*consumer credit*) Kredīts, kas dod iespēju aizņēmējam nopirkt kādu patēriņa preci un atmaksāt kredītu noteiktā laika posmā. Atmaksas termiņš parasti ir saistīts ar iegādātās preces nolietojuma laiku. Jo ātrāk prece zaudē vērtību, jo īsāks ir Δ termiņš.

patēriņa nodokļi *sk. netiešie nodokļi*

patēriņa preces (*consumption goods*) Produkcija, kura tiek radīta tūlītēju patērētāja vajadzību apmierināšanai (pārtika, apģērbs u. tml.).

patēriņa robežtieksme (*marginal propensity to consume, MPC*)

1. Koeficients, kas parāda, par kādu lielumu mainās *patēriņa izdevumi*, *pēc nodokļu ienākumam* palielinoties par vienu vienību.
2. *Patēriņa funkcijas* liknes slīpums. *Sk. arī vidējā patēriņa tieksme.*

patēriņš (*consumption*) 1. Preču un pakalpojumu kopums, kuru iegādājas patērētāji. 2. Patērētāju izdevumi preču un pakalpojumu apmaksai, ieskaitot pakalpojumus, kas ir saistīti ar māju un ilglietošanas preču uzturēšanu.

patiesss priekšstats (*true view*) *Finanšu pārskati* sniedz Δ , ja informācija tajos ir patiesa un atbilst pastāvošajiem likumiem, kā arī ir pareizi apkopota no sākotnējiem grāmatvedības ierakstiem un dokumentiem.

pavadprece, papildinātājprece (*complementary good, complement*)

Prece, kura lietojama tikai kopā ar citu preci, piem., benzīns automaīnai ar benzīna dzinēju. Tās cenas palielinājums sama-

zina pieprasījumu pēc otras preces. Δ pieprasījuma krusteniskās elastības koeficients ir negatīvs.

paziņojums par algas nodokli (*statement on salary tax*) Atskaite, kuru *darba devējs* gada beigās (vai pēc darba attiecību izbeigšanās, ja tas notiek ātrāk) izsniedz *darbiniekam* un nosūta *Valsts ieņēmumu dienestam*, norādot par darbinieku samaksāto *algas nodokli*.

pēcbilances notikumi (*subsequent events, post balance-sheet events*) Notikumi, kas norisinās pēc *finanšu pārskata* perioda beigām. Tie ir notikumi, kas sniedz tālākus pierādījumus par apstākļiem, kuri eksistējuši perioda beigās, un notikumi, kas sniedz pierādījumus par apstākļiem, kuri radušies pēc perioda beigām.

pēcdividendes datums, bezdividendes datums (*ex-dividend date*) Datums, ko nosaka *akciju sabiedrības*, kuras izmaksā akcionāriem *dividendes*. Tā ir pirmā akciju pārdošanas diena, no kuras tiesības uz pasludināto dividendi ir akcijas pārdevējam, nevis tās pircējam – kapitālieguldītāji, kas iegādājas akcijas līdz minētajam datumam, saņem pasludinātās dividendes, bet tie, kas akcijas iegādājas Δ vai vēlāk, pasludinātās dividendes nesaņem. Sk. arī *pēcdividendes statuss*.

pēcdividendes statuss (*ex-dividend status*) *Akcijas* statusa apzīmējums – tirgotājai Δ akcijai ir pasludināta dividende par iepriekšējo periodu, bet, nopērkot šo akciju, tiesības uz pasludināto dividendi saglabā iepriekšējais īpašnieks. *Akcijas* Δ pastāv periodā no *ieraksta datuma* līdz *izmaksas datumam*.

pēcnodokļu ienākums, rīcībā esošais ienākums (*disposable income*) Mājsaimniecību ienākums, kas tiek izmantots *patēriņam* un *uzkrājumiem* un ir vienāds ar *kopējā ienākuma* un *nodokļu starpību*.

peldošā procentu likme *nevēl.*, sk. **svārstīgā procentu likme**

peļņa (*profit*) Starpība starp ieņēmumiem un izmaksām noteiktā laika periodā, ja ieņēmumi ir lielāki par izmaksām. Δ kā ekonomiska kategorija raksturo uzņēmuma darbības efektivitāti, produkcijas apjomu un kvalitāti, darba ražīgumu un pašizmaksas līmeni uzņēmumā. Izšķir *nesadalīto peļņu*, *bruto peļņu*, *neto jeb tīro peļņu*.

peļņa pēc izmaksu kontiem (*costing profit*) Uzņēmuma finansiālais darbības rezultāts, kurš aprēķināts uz izmaksu uzskaites datu pamata, koriģējot izmaksu kontus ar finanšu grāmatvedības datiem.

peļņas apdrošināšana (*participating insurance, with-profit insurance*)

Dzīvības uzkrājošā apdrošināšana, kad polises īpašniekam ir tiesības saņemt peļņu *bonusu* veidā no *apdrošināšanas sabiedrības* investīciju ieguldījumiem.

peļņas atmaksa (*patronage refund/return of surplus to members*)

Kooperatīvās sabiedrības peļņas daļa, ko kooperatīvās sabiedrības *statūtos* noteiktajā kārtībā izmaksā kooperatīvās sabiedrības biedriem atbilstoši viņu izmantoto kooperatīvās sabiedrības pakalpojumu apjomam.

peļņas centrs (*profit centre*) Uzņēmuma pārvaldes struktūrvienība, nodaļa, kas ir atbildīga par darbību izmaksu minimizēšanu un peļņas gūšanu. Δ veic kontroli, uzskaiti, analīzi un plāno peļņu.

peļņas fiksācija (*profit taking*) Kāda vērtspapīra pārdošanas tendence pēc šā vērtspapīra cenas kāpuma. Δ izskaidrojama ar to, ka kapitālieguldītāji vēlas realizēt savu ieguvumu.

peļņas nodoklis (*profit tax*) *Tiešais nodoklis*, ar ko apliek uzņēmumu peļņu. Latvijā šāda nosaukuma nodoklis bija spēkā līdz 1995. g., kad to nomainīja *uzņēmumu ienākuma nodoklis*.

peļņas polise (*participating policy*) Dzīvības uzkrājošās apdrošināšanas polise.

peļņas reinvestēšana (*retained earnings*) Peļņas ieguldīšana uzņēmējdarbības paplašināšanai un attīstībai – ilgtermiņa finansēšanas avots. Sk. arī *peļņas sadale*.

peļņas sadale (*application of profit*) Darbība, kas uzņēmumā tiek veikta pēc gada pārskata apstiprināšanas, sadalot *tiro peļņu* atbilstoši uzņēmuma statūtiem un akcionāru vai dalībnieku ieska-

tiem. Peļņu sadala iepriekšējo gadu zaudējumu segšanai, rezervju veidošanai, pamatkapitāla palielināšanai un dividendžu izmaksai.

peļņas sliekšnis *sk. kritiskais punkts*

peļņas sliekšņa analīze *sk. kritiskā punkta analīze*

peļņas un zaudējumu aprēķins (*statement of income*) Grāmat-

vedības finanšu pārskata sastāvdaļa, kurā uzrādīti pārskata periodā atzītie un uzskaitītie ieņēmumi un izdevumi.

peļņa vai zaudējumi no darījumiem ar valūtu *sk. ārvalstu valū-*

tas kontu pārvērtēšanas rezerve

peļņa vai zaudējumi no darījumiem ar vērtspapīriem (*profit or loss on dealings with securities*) *Grāmatvedībā* – pozitīvā vai negatīvā starpība starp ienākumiem no vērtspapīru pārdošanas un izdevumiem šo vērtspapīru iegādei pārskata perioda laikā.

pensija (*pension*) Regulārs (parasti ikmēneša) maksājums fiziskām personām, sasniedzot noteiktu vecumu (*vecuma pensija*) vai iestājoties noteiktiem apstākļiem (*invaliditātes pensija, apgādnieka zaudējuma pensija*). Δ ir paredzēta personu materiālai nodrošināšanai un to izmaksā valsts (*valsts pensija*) vai speciāli šim mērķim izveidoti fondi, kuros persona iepriekš ir veikusi regulāras iemaksas.

pensiju fonds (*pension fund*) Fonds, kurā privātpersonas vai uzņēmumi veic regulāras iemaksas, lai uzkrātu līdzekļus pensijai. Δ izvieto līdzekļus vērtspapīros, un persona, kura veikusi (vai kuras darbadevējs veicis) maksājumus, sasniedzot noteiktu vecumu, katru mēnesi saņem ikmēneša izmaksas.

periodiskais uzņēmuma pārskats (*interim report*) Uzņēmuma *finanšu pārskats*, kas tiek sagatavots katru mēnesi, ceturksni vai pusgadu, lai informētu akcionārus par uzņēmuma attīstību un rezultātiem. Δ ir papildinājums uzņēmuma gada pārskatam.

periodiskie maksājumi *sk. annuitāte*

periodisko maksājumu plūsmas ilgums (*annuity duration*) Laika posms no periodisko maksājumu uzsākšanas līdz pēdējā maksājuma brīdim.

periodu izmaksas (*period costs*) *Izmaksas*, kas netiek iekļautas saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu *pašizmaksā*, tiek atzītas pārskata periodā un tiek uzrādītas pārskata perioda *peļņas un zaudējumu aprēķinā*.

personāla akcija (*personnel share, employee stock*) Akcija, kuru iegūst tikai akciju sabiedrības darbinieki un kura dod tiesības saņemt dividendes, bet nedod balsstiesības.

personāla atlases politika (*personnel selection policy*) Principu un kritēriju kopums, pēc kuriem organizācija izvēlas un pieņem darbā jaunus darbiniekus.

personāls (*staff, personnel*) Darbinieku kopums kādā uzņēmumā vai iestādē.

personālsabiedrība (personu sabiedrība) (*personal partnership*) Sabiedrība, kuru dibinājušas divas vai vairākas personas (biedri), lai veiktu komercdarbību un sasniegtu kopējus mērķus, izmantojot kopīgu firmu. Izšķir divu veidu Δ – *pilnsabiedrību* un *komandītsabiedrību*. Piem., Vācijā Δ (*die Personalgesellschaften*) darbojas pēc pilnas atbildības principa (atklātās tirdzniecības sabiedrības, komandītsabiedrības).

personālsabiedrības biedra izstāšanās (*withdrawal of a partner from a partnership*) Dalībnieka aiziešana no *personālsabiedrības* pārvaldes. Ja dalībnieks izstājas no sabiedrības, kas darbojas uz civiltiesību pamatiem, tā turpina savu darbību, ja to paredz dibināšanas līgums, atdodot bijušajam biedram īpašumu, kuru tas bija nodevis sabiedrības lietošanā. Bijušā dalībnieka daļa tiek sadalīta pārējiem sabiedrības biedriem. Dalībnieks, kurš izstājas no atklāta tipa tirdzniecības *personālsabiedrības* vai *komandītsabiedrības*, zaudē komersanta tiesības, kuras nodrošināja viņa piederība šīm sabiedrībām, un solidāri atbild kreditoriem tikai par tām saistībām, kas uzņēmumam ir radušās pirms viņa izstāšanās. Ja bijušā dalībnieka vārds ir ietverts *personālsabiedrības* nosaukumā, sabiedrība var turpināt lietot šo nosaukumu tikai ar bijušā dalībnieka tieši izteiktu piekrišanu.

personālvadība (*personnel management, human resources management*) Pasākumi, ko veic uzņēmuma vadība, komplektējot, piešķirot un nodarbinot personālu.

personas apdrošināšana (*personal insurance*) Jebkura veida apdrošināšana, kurā *risks* ir saistīts ar *apdrošināšanas ņēmēju* kā fizisku personu – ar viņa dzīvību, veselību, darba spējām.

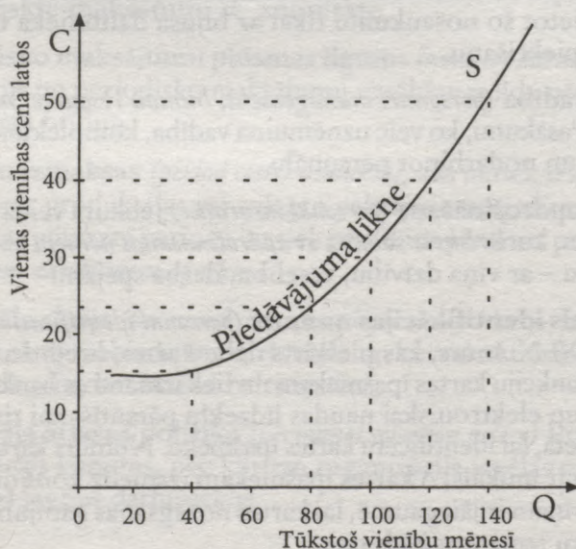
personīgais identifikācijas numurs (*personal identification number, PIN*) Numurs, kas piešķirts debetkartes, kredītkartes vai daudzfunkciju kartes īpašniekam un tiek izmantots banku automātos un elektroniskai naudas līdzekļu pārsūtīšanai tirdzniecības vietā, lai identificētu kartes īpašnieku. Numurs kartes īpašniekam ir unikāls. Δ kartes īpašniekam izsniedz konfidenciāli, un tas viņam ir jāiegaumē, lai kartes nozagšanas gadījumā karti nevarētu izmantot kāds cits.

PHARE (*PHARE, Poland and Hungary Aid for Reconstruction*) Viena no Eiropas Savienības (ES) pirmsiestāšanās palīdzības programmām, kas atbalsta ES tiesību un pienākumu kopuma (*ES acquis communautaire*) pārņemšanu un ieviešanu, institūciju stiprināšanu, kā arī ekonomisko un sociālo attīstību ES kandidātvalstīs, vienlaicīgi sagatavojot tās arī darbam ar *Eiropas Savienības struktūrfondi* pēc iestāšanās ES. Sākotnēji Δ tika dibināta tikai Polijas un Ungārijas atbalstam, taču 2002. g. tā sniedza palīdzību 13 Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm.

pieaugošās izmaksas (*incremental costs*) Papildu līdzekļi, kas nepieciešami, lai saražotu noteikta produkta papildu daudzumu.

piedalīšanās (*attendance*) Klātbūtne procesā, ko veic citas personas, piem., *auditora* Δ krājumu inventarizācijā.

piedāvājuma likne (*supply curve*) Līkne, kas grafiski attēlo sakarību starp piedāvāto preces daudzumu un tās cenu. Piedāvājuma likne parasti ir augšupejoša – jo lielāka ir preces cena, jo lielāks ir piedāvātais daudzums.

pieāvājuma pārsniegums (pārpalikums) (*surplus, excess supply*)

Stāvoklis tirgū, kad preces pieāvātais daudzums ir lielāks par pieprasīto daudzumu. Ja tirgū ir Δ , tad pārdevēji konkurē cits ar citu, samazinot cenas. Tādējādi pieprasītais daudzums palielinās, un tirgus nonāk līdzsvarā. Sk. arī *pieprasījuma pārsniegums*.

pieāvājums (*supply*) 1. Preču vai pakalpojumu daudzums, ko ražotājs par noteiktu cenu pieāvā pārdot. 2. Sakarība starp tirgū pieāvāto preces daudzumu un tās cenu.

pieāvājums akcionāriem, tendera priekšlikums (*tender offer*)

Kāda uzņēmuma vai potenciālā īpašnieka pieāvājums atpirkt akcijas no mērķa uzņēmuma akcionāriem. Var būt arī naidīgs pieāvājums (*hostile tender offer*) – ar mērķa uzņēmuma valdi nesaskaņots pieāvājums.

piegāde pret samaksu (*delivery versus payment, DVP*)

Norēķinu veids, kad vienlaikus, visbiežāk darījuma rezultātā, tiek pārskaitīti vērtspapīri un par tiem samaksātie līdzekļi. Δ izpilda starpniekinstitūcija, lai nodrošinātu abu iesaistīto pušu – gan vērtspapīru saņēmējas, gan samaksas saņēmējas – saistību izpildi. Δ var nenotikt vienlaikus laikā, bet tā notiek vienlaikus pēc būtības, jo norēķini tiek uzskatīti par notikušiem tikai pēc abu pušu saistību izpildes.

pieņākumu sadale (*segregation of duties*)

Viens no iekšējās kontroles *vides* aspektiem, kas paredz, ka kontroles, autorizācijas un izpildes procedūru veic atsevišķi darbinieki. Δ mērķis ir novērst krāpšanās un kļūdišanās gadījumus uzņēmumā.

pieprasījuma cenas elastība (*price elasticity of demand*)

Preces cenas izmaiņu ietekme uz šīs preces pieprasījumu. Pieprasījuma elastību skaitliski izsaka ar *pieprasījuma cenas elastības koeficientu* E. Elastības pakāpe var atšķirties ne tikai dažādām precēm, bet arī vienai precei dažādos tirgus apstākļos.

pieprasījuma cenas elastības koeficients (*coefficient of demand elasticity*)

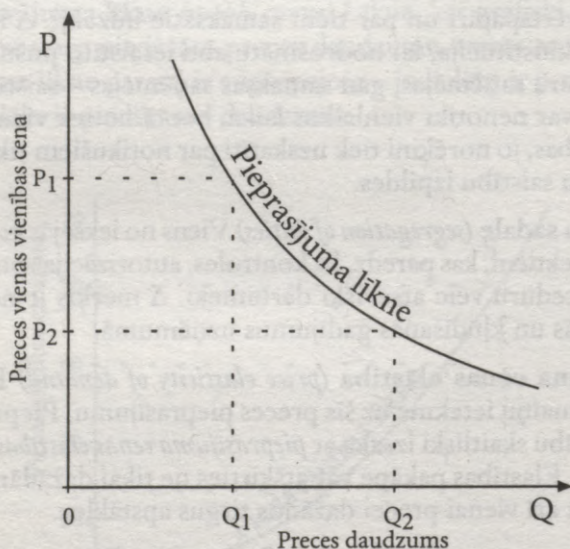
Robeža, uz kuru tiecas preces pieprasītā daudzuma relatīvā izmaiņa attiecībā pret cenas relatīvo izmaiņu, ja cenas relatīvā izmaiņa tiecas uz nulli. Aptuveni Δ var aprēķināt kā pieprasītā daudzuma relatīvās (procentuālās) izmaiņas dalījumu ar cenas relatīvo (procentuālo) izmaiņu.

pieprasījuma ienākumu elastība (*income elasticity of demand*) Mērs, kādā pieprasījums reaģē uz patērētāju ienākumu izmaiņām. To skaitliski izsaka Δ koeficients. Δ dažādām preču grupām raksturo *Engela likums*.

pieprasījuma inflācija (*demand-pull inflation*) *Kopējā pieprasījuma* izmaiņu izraisīta inflācija.

pieprasījuma krusteniskā elastība (*cross elasticity of demand*) Sakarība starp preces pieprasījumu u. c. preces cenas izmaiņām. *Pavadprecēm* Δ koeficients ir negatīvs, bet *aizstājējprecēm* – pozitīvs.

pieprasījuma likne (*demand curve*) Likne, kas grafiski attēlo sakarību starp pieprasīto preces daudzumu un tās cenu. Pieprasījuma likne parasti ir lejupejoša – jo lielāka ir preces cena, jo mazāks ir pieprasītais daudzums.

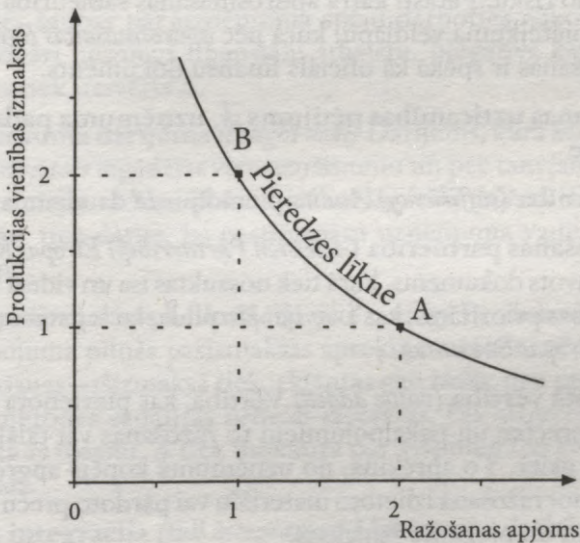
pieprasījuma monopols *sk. monopsons*

pieprasījuma pārsniegums (*excess demand*) Situācija tirgū, kad pieprasītais preces daudzums ir lielāks nekā tās piedāvājums.

Tas rada konkurenci starp pircējiem, un tie ir gatavi maksāt augstāku cenu. Tādējādi pieprasījums samazinās, piedāvātais daudzums palielinās, un tirgus atgūst līdzsvaru. Sk. arī *pieāvājuma pārsniegums*.

pieprasījums (*demand*) 1. Preču vai pakalpojumu daudzums, ko patērētāji vēlas nopirkt, pastāvot noteiktam cenu līmenim.
2. Sakarība starp pieprasīto preces daudzumu un tās cenu.

pieredzes likne (*experience curve, learning curve*) Likne, kas grafiski attēlo vienas produkcijas vienības izmaksu samazināšanos uzņēmumā, produkta dzīves cikla laikā dubultojošies ražošanas apjomam. Izmaksu samazinājumu rada atkārtotā darbībā gūtais uzlabojums, ražotājam uzkrājot pieredzi un iemācoties efektīvāk izmantot jaunās tehnoloģijas.

pieredzes liknes efekts (*learning curve effect*) Izmaksu samazinājums, ko rada atkārtotā darbībā gūts uzlabojums.

piesardzības motīvs sk. *pie naudas pieprasījuma motīvs*

piesardzības princips (*prudence concept*) *Grāmatvedības princips*, kuru izmanto grāmatvedības gada pārskatu sastādīšanā – gada

pārskats ir jāsastāda, ievērojot visus iespējamus riska veidus. Tas nozīmē, ka, piem., grāmatvedības bilancē aktīvi jāattēlo vizzemākajā vērtībā, *kredītoru parādi* visaugstākajā vērtībā. Peļņas un zaudējumu aprēķinā jāiekļauj tikai saņemamie un uz pārskata periodu attiecināmie ienākumi, taču ir jāiekļauj visas izmaksas pārskata periodā. *Debitoru parādi* un izsniegtie kredīti grāmatvedības bilancē tiek uzrādīti to neto jeb tīrajā vērtībā (debitoru parādu un kredītu bruto summa tiek samazināta par izveidoto speciālo uzkrājumu summu nedrošiem kredītiem).

pieteikuma forma (*proposal form*) Speciāli izveidota *apdrošināšanas sabiedrības* veidlapa, kuru aizpildot, *apdrošinājumaņēmējs* informē apdrošināšanas sabiedrību par apdrošināmo risku. Informācijai jābūt patiesai, tā tiek izmantota, lai novērtētu apdrošināmo risku. Parasti katra apdrošināšanas sabiedrība izveido savu pieteikuma veidlapu, kura pēc *apdrošināšanas līguma* parakstīšanas ir spēkā kā oficiāls finanšu dokuments.

pietiekamas uzticamības pētījums *sk. uzņēmuma padziļināta izpēte*

pietiekamība (*sufficiency*) *Audita* pierādījumu daudzuma mērs.

Pievienošanās partnerība (*Accession Partnership*) *Eiropas Komisijas* sagatavots dokuments, kurā tiek nosauktas īsa un vidēja termiņa darbības prioritātes, kas Latvijai jāizpilda, lai sagatavotos dalībai *Eiropas Savienībā*.

pievienotā vērtība (*value added*) Vērtība, kas pievienota izejvielām, precēm un pakalpojumiem to ražošanas vai tālākpārdošanas gaitā. To aprēķina, no uzņēmuma kopējā apgrozījuma atņemot ražošanā izlietoto materiālu vai pārdoto preču iegādes vērtību un piegādes izmaksas.

pievienotās vērtības nodoklis, PVN (*value added tax, VAT*) *Netiešais nodoklis*, ar kuru apliek *preču piegādi, preču importu, pakalpojumu sniegšanu un pašpatēriņu*. Latvijā PVN *standartlikme* ir 18%, bet *samazinātā likme* – 9%. Preču piegāde un pakalpojumu sniegšana ir apliekama pēc standartlikmes vai samazinātās likmes, ja tā notikusi *iekšzemē*, bet citos gadījumos piemērojama *PVN 0% likme* (piem., *preču eksportam*). Lai noteiktu *valsts*

budžetā maksājamo Δ , ar PVN apliekamā persona vispirms aprēķina nodokli 18% vai 9% apmērā no visiem *apliekamajiem darījumiem*, tad no šīs summas atskaita *priekšnodokli* (PVN, kas samaksāts par iegādātajām precēm un pakalpojumiem savas *saimnieciskās darbības* nodrošināšanai). Tādējādi Δ tiek maksāts tikai par to preces vai pakalpojuma vērtības daļu, kuru apliekamā persona pievienojusi savas *saimnieciskās darbības* rezultātā.

piezīme par noteikumiem apstākļiem (*emphasis of the matter paragraph*) Īpaša norāde *auditora ziņojumā* uz noteikumiem apstākļiem, atsaucoties uz finanšu pārskatu pielikumu, kas sīkāk paskaidro šos apstākļus. Piezīme atrodas auditora ziņojuma *pēdējā rindkopā*. Tā neietekmē auditora atzinumu, bet pievērš finanšu pārskatu lietotāju uzmanību konkrētajiem apstākļiem. Piem., ja uzņēmumam ir negatīvs pašu kapitāls, auditoram var rasties šaubas par uzņēmuma spēju darboties nākotnē, ja tā akcionāri nesniegs finansiālu atbalstu. Negatīvā kapitāla aspekts tiek uzsvērts Δ .

pilna pirkuma darījums (*bought deal*) Darījums, kurā *institucionālais investors* iegādājas visu uzņēmumu un pēc tam ļauj esošajai vai jaunajai vadībai pieteikties uz kapitāla daļām. Tas galvenokārt tiek darīts, lai pastiprinātu uzņēmuma vadības motivāciju.

pilnās pašizmaksas kalkulācija (*full costing*) Produkcijas vai pakalpojuma pilnās pašizmaksas aprēķina metode, pēc kuras to ražošanas pašizmaksā tiek iekļautas gan *tiešās*, gan pēc noteiktas metodes sadalītas *netiešās izmaksas*, kas attiecas uz produkta ražošanu. Δ tiek uzskatīta par vispilnīgāko *kalkulācijas metodi*.

pilnīga integrācija (*full integration*) Uzņēmuma darbības paplašināšana, tam veicot visus ražošanas un sadales posmus no izejmateriālu iegūšanas līdz gatavā produkta realizācijai.

pilnīga konkurence (*perfect competition*) Situācija tirgū, kad pārdevēju un pircēju ir tik daudz un tie ir tik labi informēti par piedāvājumu, ka katrs atsevišķi nespēj ietekmēt cenu līmeni tirgū. 19. gs. ekonomikas teorija galvenokārt apskatīja tirgu Δ apstākļos, uzskatot, ka citi tirgus konkurences veidi ir reti sastopami,

tomēr 20. gs. ekonomisti atzina, ka nepilnīgā konkurence nav uzskatāma par izņēmuma stāvokli tirgū.

pilnīga nodarbinātība (*full employment*) Stāvoklis tautsaimniecībā, kad pilnībā tiek izmantoti valsts ekonomiskie resursi tā, ka darba meklētāju skaits ir vienāds ar iespējamo darbavietu skaitu. Δ ir raksturīgs *dabiskais bezdarba līmenis*, kad iespējams *darbmaiņas bezdarbs*, *struktūras bezdarbs* un *sezonas bezdarbs*. Sk. arī *bezdarbs*.

pilnsabiedrība (*unlimited partnership*) *Personālsabiedrība*, kurā uz sabiedrības līguma pamata ar neierobežotu atbildību pret tās kreditoriem apvienojušās 2 vai vairākas personas (biedri), lai veiktu *komercdarbību*, izmantojot kopīgu komersanta nosaukumu.

PIN *sk.* **personīgais identifikācijas numurs**

pircēja ierosināts vadības veikts akciju izpirkums (*buy-in management buy-out, BIMBO*) Darījums, kurā tiek apvienota *akciju pārdošana vadībai* un *jaunās vadības veikta akciju iegāde*, t. i., uzņēmuma vadība kopā ar vismaz vienu kapitālieguldītāju, kas neietilpst uzņēmuma akcionāru sarakstā vai vadībā, uzpērk uzņēmuma akcijas no esošajiem akcionāriem.

pirkšanas cena (*bid, bid price*) Cena, par kuru *investors* tirgū var pārdot viņam piederošos vērtspapīrus, t. i., cena, par kuru vērtspapīri tirgū tiks pirkti no investora.

pirkšanas piedāvājuma vēstule (*offer document*) *Kapitālieguldītāja* oficiāls rakstisks piedāvājums sniegt finanses uzņēmumam, atpērkot kapitāla daļas no uzņēmuma īpašniekiem. Δ ietver svarīgākos šā piedāvājuma nosacījumus, ieskaitot akciju vai kapitāla daļu cenu.

pirktspēja (*purchasing power*) Spēja iegādāties preces un pakalpojumus. Inflācijas apstākļos, kad pieaug cenu līmenis, naudas Δ kritas.

pirktspējas paritātes indekss (*purchasing power parity index*) Rādītājs, kas ataino cenu līmeņu atšķirību dažādās valstīs. Indekss tiek aprēķināts, salīdzinot *patēriņa groza* vērtības dažādās valstīs.

pirkuma līgums (*sales contract*) Divpusējs līgums, kurā pircējs apņemas pārdevējam samaksāt preces cenu un pieņemt šo preci, savukārt pārdevējs apņemas pircējam nodot preci un īpašuma tiesības uz to.

pirmais publiskais piedāvājums (*initial public offering, IPO*) Uzņēmuma akciju piedāvājums plašākai sabiedrībai pirmo reizi.

pirmā publiskā kotēšana (*flotation*) Darījums, kurā uzņēmuma *akcijas* pirmo reizi tiek tirgotas publiskā akciju tirgū.

pirmās nepieciešamības preces (*necessaries*) Preces, bez kurām patērētāju vairākums nevar iztikt, tāpēc to cenu palielinājums mazā mērā ietekmē pieprasīto daudzumu. Tas, cik lielā mērā prece ir uzskatāma par Δ , ir atkarīgs arī no iespējas šo preci aizstāt ar citām precēm. Ilgā laika posmā patērētāji var atrast *aizstājējpreces* arī Δ , tāpēc, sasniedzot noteiktu cenu, prece no Δ var kļūt par *greznumpreci*.

pirmsmuitošanas darbības (*pre-clearance procedure*) Preču kontrole un precīza identificēšana pirms konkrētas *muītas procedūras* uzsākšanas.

plānā kapitalizācija, šaurā kapitalizācija (*thin capitalization*) *Nodokļu* termins, kas raksturo uzņēmuma *kapitāla struktūru* ar mazu pamatkapitālu salīdzinājumā ar tā aizņēmumiem. No nodokļu aspekta aizņēmums ir izdevīgs finansēšanas veids, jo, aprēķinot *apliekamo ienākumu*, procentu maksājumi pilnībā atskaitāmi no ieņēmumiem. Tāpēc to bieži izmanto, lai samazinātu *uzņēmuma ienākuma nodokli*. Lai novērstu nodokļa samazināšanu, aprēķinot uzņēmuma *apliekamo ienākumu*, *nodokļu likumdošanā* ir paredzēts *atskaitāmo procentu apmērs*, kura pārnieguma summas nav atskaitāmas no uzņēmuma ieņēmumiem.

plānoto kapitālieguldījumu likne (*planned investment curve*) Makroekonomikā – aizdevu procentu likmes un plānoto *kapitālieguldījumu* savstarpējās saiknes grafiskais attēls.

plastmasas nauda (*plastic money*) Sarunvalodā lietots apzīmējums kredītkartei, debetkartei vai daudzfunkciju kartei.

plašā nauda *sk.* M2

platjosla (*broadband*) Ātrgaitas datu pārraide, kura ir raksturīga platās frekvenču joslas servisiem, kā, piem., DSL un kabeļu komunikācijas.

plūsma (*flow*) Ekonomisks process, kas notiek nepārtraukti laikā un tiek mērīts vienībās noteiktā laika periodā.

plūsmas integrācija (*forward integration*) Stratēģija, kad uzņēmums uzsāk darbības, kuras iepriekš veicis tā produkcijas izplatītājs. Piem., ražotājs uzsāk savas produkcijas realizāciju, izmantojot produkcijas vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības izplatīšanas kanālus.

polise *sk.* apdrošināšanas polise

polises apturēšana (*lapse*) Ja *apdrošinājuma* ņēmējs nevar samaksāt *apdrošināšanas sabiedrības* noteikto *prēmiju* noteiktā laikā, tad, abām pusēm vienojoties, apdrošināšanas noteikumu darbība ir pārtraukta; ja apdrošinājuma ņēmējs atjauno prēmijas maksājumus, polises darbību apdrošināšanas sabiedrība atjauno.

polises atpirkšana (*surrender*) Process, kad *uzkrājošā dzīvības apdrošināšanā* pēc *apdrošināšanas ņēmēja* piedāvājuma pārtraukt *apdrošināšanas polises* darbību pirms apdrošināšanas termiņa beigām, apdrošināšanas sabiedrība apdrošināšanas ņēmējam izmaksā atpirkuma summu, kas ir vienāda ar iemaksāto *prēmiju* summu, no kuras atskaitīti apdrošināšanas izdevumi.

polises derīguma periods (*validity period*) Laika periods, kurš ir fiksēts līgumā un kurā ir spēkā *apdrošināšanas segums*, t. i., iestājoties apdrošināšanas gadījumam, *apdrošināšanas sabiedrība* izpilda savas saistības ar *apdrošināto*.

polises pārtraukšana (*cancellation*) *Apdrošināšanas polises* turpmākās darbības atzīšana par spēkā neesošu pirms polises termiņa beigu datuma, ja ir iestājies apdrošināšanas gadījums vai *apdrošinātais* ir pārkāpis parakstītā līguma noteikumus.

polises termiņa beigšanās (*maturity*) *Uzkrājošās dzīvības apdrošināšanas polisē* noteiktais datums, kad apdrošināšanas sabiedrība izmaksā uzkrāto apdrošināšanas summu un uzkrātos *bonusus*.

polises termiņš (*policy term*) *Apdrošināšanas polisē* noteiktais polises darbības periods.

politiskā ekonomija (*political economy*) Sākotnējais apzīmējums šodienas *ekonomikas* jēdzienam. Tā 1615. g. ieviesa franču zinātnieks Monkretjēns de Vatevils (*Montchretien de Watteville*) savā darbā *Traicté de l'oeconomie politique*. Šo nosaukumu plaši sāka lietot 18. gs. otrajā pusē. Viljams Petijs (*William Petty*) 17. gs. līdzīgā nozīmē lietoja jēdzienu *Political Arithmetick*, ko uzskata arī par pirmsākumu mūsdienu statistikas zinātnei. Marksisti traktēja Δ kā šķirisku zinātnei, tādējādi piešķirot tai ideoloģizētu nokrāsu. 1882. g. angļu ekonomists Viljams Stenlijs Dževenss (*William Stanley Jevons*) savā nepabeigtajā darbā *Principles of Economics* ierosināja jēdzienu Δ aizstāt ar jēdzienu "ekonomika".

portāls (*portal*) Interneta lappuse, kas piedāvā plašu pakalpojumu klāstu un pieeju dažādiem Interneta resursiem. Δ mērķis ir atvieglot Interneta lietošanu, apvienojot visu lietotājam nepieciešamo informāciju vienā vietā.

portfeļieguldījumi (*portfolio investment*) Naudas līdzekļu vai kapitāla ieguldīšana parastas akciju paketes iegādei vai līdzdalības iemaksas veikšana kādā ārzemju uzņēmumā. Δ mērķis ir peļņas gūšana, nevis ārzemju uzņēmumu kontrole.

postenis (*item*) 1. Budžeta ieņēmumu vai izdevumu grupas apzīmējums. 2. Grāmatvedības bilances sastāvdaļa. Sk. arī *bilances posteņi*.

POS termināls sk. *norēķinu karšu pieņemšanas termināls*

potenciālie biedri (*potential members*) Cilvēki, kas pieder *krāj-aizdevu sabiedrības biedru lokam*, bet nav tās biedri.

potenciālo auditorfirmas klientu pārbaude (*client screening*) *Auditorfirmas* standarta procedūra, kuras mērķis ir pārliecināties, vai pieņemt konkrēto uzņēmumu par firmas klientu *audīta* u. c. pakalpojumu sniegšanai. Galvenie faktori, kurus apsver auditorfirma, ir: 1) vadības godīgums, jo īpaši, ja uzņēmumu vada viens vai daži cilvēki; 2) uzdevuma ekonomiskie aspekti – atalgojumam par paveikto darbu jāatbilst ieguldītajam darbam; 3) attiecības ar klientu – auditorfirma parasti plāno ilgtermiņa sadarbību, kas uzlabo zināšanas par klienta darbību un palielina darba kvalitāti; 4) iespējas veikt darbu – auditorfirmai jāapsver

tai pieejamie resursi, lai tā spētu sniegt klienta vajadzībām atbilstošus pakalpojumus.

pozīcija (*position*) 1. Starpība starp *bilances aktīvu* un *pasīvu* konkrētā valūtā. 2. Prasību vai saistību apmērs attiecībā uz kādu vērtspapīru, precī vai valūtu. Sk. arī *atklātā pozīcija*, *slēgtā pozīcija*, *garā pozīcija*, *īsā pozīcija*.

pozīcijas risks (*position risk*) Iespēja ciest zaudējumus nelabvēlīgu valūtas *pozīcijas* izmaiņu gadījumā. Lai no tā izvairītos, kredītiestādes ievēro Latvijas Republikas Kredītiestāžu likumā noteiktās prasības. Δ var rasties arī kāda *parāda vērtspapīra* vai *kapitāla vērtspapīra* pozīcijas pārvērtēšanas dēļ, mainoties attiecīgā vērtspapīra cenai. Δ ietver specifisko un vispārējo risku. **Specifiskais risks** (*specific risk*) var rasties konkrēta vērtspapīru emitenta darbības rezultātā, tas nav saistīts ar ārējiem faktoriem. **Vispārējais risks** (*general risk*) – zaudējumu iespēja, ja vērtspapīru cena mainās sakarā ar procentu likmju izmaiņām (parāda vērtspapīru gadījumā) vai ar plašām pārmaiņām kapitāla tirgū (kapitāla vērtspapīru gadījumā), kas nav saistītas ar noteiktu vērtspapīru emitentu.

pozitīvā ekonomika (*positive economics*) Ekonomikas virziens, kas pēta ekonomikā pastāvošās likumsakarības, neizvirzot ieteikumus. Pozitīva sprieduma piemērs: "Latvijā 1999. g. inflācija bija 2,4%".

pozitīvā puse (*upside*) Pozitīvs iznākums salīdzinājumā ar gaidīto rezultātu (labāks par gaidīto rezultātu). Šo terminu lieto, aprakstot *atdeves likmes*, apgrozījuma apjomu, peļņu, kā arī citus uzņēmuma darbības rādītājus vai koeficientus.

prasība (*claim*) 1. Grāmatvedībā – tiesības pieprasīt parādu no *debitora*. Δ uz *pieprasījumu* (*current claims*) – tiesības pieprasīt parādu jebkurā brīdī. Δ pret kredītiestādēm (*claims on banks*) – grāmatvedības bilances aktīva postenis, kurā kredītiestādes atspoguļo citās kredītiestādēs veiktos noguldījumus korespondējošos kontos, kā arī izsniegtos starpbanku kredītus. Δ pret centrālajām bankām uz *pieprasījumu* (*current claims on central banks*) – grāmatvedības bilances aktīva postenis, kurā kredītiestādes atspoguļo atlikumu korespondējošā kontā, kas atvērts centrālajā bankā, kā arī citas Δ uz

pieprasījumu. 2. *Apdrošinājumaņēmēja* pieprasījums *apdrošināšanas sabiedrībai* segt zaudējumus, kas radušies, iestājoties *apdrošināšanas polisē* paredzētajam apdrošināšanas gadījumam. 3. Likumā noteiktā kārtībā pausta tiesību subjekta vēlme tiesā vai citā jurisdikcijas institūcijā izšķirt strīdu, lai panāktu savu aizskarto un apstrīdēto tiesību aizsardzību.

prasības (*demands, requests*) Īpašas vajadzības, vēlmes un noteikumi, kas izriet no noteikta izglītības, kultūras un ienākumu līmeņa, paražām, cilvēka identitātes.

prasības smaguma pakāpe (*claims severity*) Vidējie segtie zaudējumi par vienu *prasību* katrā zaudējumu gadā, ko aprēķina katram *finanšu gadam*.

prasību biežums (*claims frequency*) Prasību pieteikšanas biežuma rādītāji *apdrošināšanas sabiedrībā*, tos izmanto nodarīto zaudējumu izvērtēšanā.

prasību nokārtošana (*claims settlement*) Galīgā vienošanās starp *apdrošināšanas sabiedrību* un *apdrošināšanasņēmēju*, kā arī *apdrošināšanas* summas izmaksāšana.

prasību seguma nodrošinājums (*claims provision*) Naudas līdzekļu rezerves nākotnē paredzamu vai jau zināmu *zaudējumu* segšanai.

prasījuma tiesības (*right to demand*) Likumā garantēta iespēja ikvienai personai vērsties tiesā, lai aizstāvētu savas aizskartās vai apstrīdētās civiltiesības.

prasītājs (*demandant, plaintiff, complainant*) Persona, kuras subjektīvo tiesību vai ar likumu aizsargātu interešu aizsardzībai tiesā tiek ierosināta civillieta.

prece (*good, commodity, article*) 1. Darba produkts, kas ražots maiņai; jebkura lieta (īpašums), kuru īpašnieks maina pret atlidzību, izņemot nekustamo īpašumu un maksāšanas līdzekļus. 2. Priekšmets vai pakalpojums, kas apmierina kādu vajadzību un kam nosakāma vērtība, to pērkot vai pārdodot tirgū. 3. Pārdošanai paredzēts nopirkts produkts, kas atrodas tirdzniecības uzņēmumā un nav paredzēts pārstrādei vai kā izejviela cita produkta ražošanai.

preces ar priekšrocību piešķirošu izcelsmi, preferenciālas izcelsmes preces (*goods of preferential origin*) Preces, kurām drīkst piemērot samazinātas *muitas nodokļa* likmes saskaņā ar *brīvās tirdzniecības* ligumiem. Priekšrocību piešķirošā preču izcelsme ir jāpierāda dokumentāri, iesniedzot muitas iestādēm *preču izcelsmes sertifikātu*.

precizitātes līmenis (*precision level*) Kļūdu skaits *datu kopā*, ar kurām *auditors* ir gatavs samierināties, atzīstot, ka datu kopa ir pareiza. Piem., ja izvēlētais Δ ir 0.03, tas nozīmē, ka mazāk par 3 no 100 vienībām var būt nepareizas.

preču birža (*commodity exchange/market*) *Birža*, kurā notiek liela apjoma darījumi ar precēm (galvenokārt ar izejvielām). Δ var tikt slēgti gan *tūlītējie darījumi*, gan *nākotnes ligumi* ar izpildes termiņu kādā nākotnes datumā. Atšķirībā no *vairumtirdzniecības* Δ tiek uzstādīti vienoti kvalitātes standarti un piegādes noteikumi, kā arī paredzēta noteikta strīdu risināšanas kārtība. Šādas prasības ir sevišķi nepieciešamas, slēdzot nākotnes darījumus, kur nav iespējams iepriekš pārbaudīt kvalitāti, piem., graudiem, kas vēl nav izaudzēti, vai derīgajiem izrakteņiem, kas vēl nav iegūti. Lielākās Δ atrodas Londonā un Ņujorkā.

preču eksports (*export of goods*) Preču izvešana no valsts, lai tās pārdotu citās valstīs. Δ parasti piemērojama *PVN 0% likme*, bet retos gadījumos – arī *izvedmuita*.

preču imports (*import of goods*) Preču ievēšana valstī, lai ar tām brīvi rīkotos – pārdotu, iznomātu, izmantotu savā *saimnieciskajā darbībā* u. tml. Δ piemērojama *pievienotās vērtības nodokļa standartlikme* (18%), kā arī iespējamie *muitas maksājumi* (*muitas nodoklis, akcīzes nodoklis, dabas resursu nodoklis*). Sk. arī *izlaišana brīvam apgrozījumam*.

preču izcelsmes sertifikāts (*certificate of origin*) Dokuments, kas apliecina *preču izcelsmes valsti*.

preču izcelsmes valsts (*country of origin*) Valsts, kurā preces ir pilnībā ražotas vai pakļautas pēdējai būtiskai un saimnieciski pamatotai apstrādei. Δ ir viens no kritērijiem, pēc kura nosaka maksājamā *muitas nodokļa* apmēru – ja prece ir ražota kādā no

brīvās tirdzniecības liguma valstīm, muitas nodoklis parasti ir 0%, citos gadījumos muitas nodokļa likme ir lielāka.

preču nauda (*commodity money*) 1. Prece (metāls – zelts vai sudrabs), kas pilda *apgrozības līdzekļa* funkciju paralēli savai pamatfunkcijai – apmierināt kādu vajadzību. 2. Naudas sistēma, kurā naudas funkciju pilda kāda specifiska prece. Šādā sistēmā naudas vienība satur noteiktu preces daudzumu un tās vērtību nosaka preces derīgums. *Zelta standarta* sistēmā zelts pildīja naudas lomu.

preču piegāde (*supply of goods*) *Pievienotās vērtības nodokļa* izpratnē – darījums, kas izpaužas kā īpašuma tiesību un lietu nodošana citai personai, lai tā varētu rīkoties ar lietu (īpašumu).

preču piegādes vieta (*place of goods delivery*) Galamērķis, kur paredzēts nogādāt preci. *Pievienotās vērtības nodokļa* izpratnē – kritērijs, pēc kura nosaka, vai piegādātās preces ir apliekamas ar PVN konkrētā valstī. Δ ir *iekšzeme*, ja preces tiek pārdotas Latvijā jeb importētas (t. sk. ievestas no *brīvās ekonomiskās zonas* vai *muitas noliktavas*). Šīm precēm PVN ir aprēķināms pēc *standartlikmes* vai *samazinātās PVN likmes*. Δ nav *iekšzeme*, ja preces tiek eksportētas (t. sk. ievestas *brīvajā ekonomiskajā zonā* vai *muitas noliktavā*) vai pārvietotas tranzīta satiksmē. Tādā gadījumā ir piemērojama *PVN 0% likme*.

preču sortiments (*assortment*) Viendabīgu dažāda veida un lieluma preču kopums. To raksturo sortimenta platums – preču dažādība (piem., piens, kefirs, krējums, biezpiens, sviests), sortimenta garums – preču grupa ar dažādiem nosaukumiem (piem., saldējumi ar dažādiem nosaukumiem “Lukss”, “Jūsu ekselence”, “Pols”) un sortimenta dziļums – viena nosaukuma preces dažādi veidi (piem., saldējums “Lukss” ar aprikozēm, rozīnēm, šokolādes gabaliņiem).

prečzīme (*trade-mark*) Īpašs simbols, logo vai nosaukums, kurš tiek lietots preces atpazīšanai. Δ parasti tiek reģistrēta noteiktā valsts iestādē (patentu valdē), kas Δ īpašniekam dod izņēmuma tiesības uz Δ lietošanu. Δ var reģistrēt gan preces ražotājs un izplatītājs, gan tās importētājs. Δ ir nozīmīgs rūpnieciskā īpašuma veids, kuru var pirkt un pārdot. Δ ir šaurāks jēdziens nekā *produkta marka*.

preferenciālās izcelsmes preces *sk.* preces ar priekšrocību piešķirošu izcelsmi

premiālā laika samaksa (*premium time salary*) Atalgojuma sistēma, pēc kuras uzņēmuma darbiniekiem tiek maksāta prēmija par faktiski nostrādātajā laikā sasniegtiem kvalitatīviem un kvantitatīviem rezultātiem un ievērotiem termiņiem.

prēmija (*premium*) **1.** Apbalvojums, godalga par īpašiem sasniegumiem vai nopelniem kādā darba jomā. **2.** Piemaksa pie regulārās algas. **3.** Atlīdzība, ko saņem kapitālieguldītājs no ieguldītā kapitāla vai vērtspapīriem un kas pārsniedz vidējo ienākumu no ieguldītā kapitāla. **T e r m i ņ a** Δ (*maturity premium*) izmaksā, lai kompensētu risku, kas saistīts ar nelabvēlīgām valūtas, preču cenu svārstībām vai procentu likmju svārstībām tirgū. **R i s k a** Δ (*risk premium*) – Δ par risku neatgūt savus ieguldījumus vai saņemt tos nepilnīgi vai ar nokavēšanos (*default risk*). Jo lielāku risku uzņemas kapitālieguldītājs, jo lielāku riska Δ viņš saņem. **L i k v i d i t ā t e s** Δ (*liquidity premium*) izmaksā kā kompensāciju par neērtībām, ja vērtspapīrus, kuros veiktas investīcijas, nevar realizēt līdz vērtspapīru dzēšanas termiņam pēc stingri noteiktas cenas vai īsā termiņā pārvērst skaidrā naudā vai citā vērtspapīrā. **4.** *Apdrošināšanas prēmija.*

prēmijas akcija *sk.* bezmaksas akcija

pretestība (*resistance*) *Tebniskās analīzes* termins – noteikts līmenis vērtspapīra (*akcijas, obligācijas, akciju indeksa* utt.) cenas līknē. Vērtspapīra cenai pieaugot līdz Δ , gaidāma pastiprināta šo vērtspapīru pārdošanas tendence. Tas nozīmē, ka cenas pieaugums virs Δ punkta ir maz iespējams, taču, ja tas tomēr notiek, paredzama turpmāka pozitīva šā vērtspapīra cenas tendence. *Sk. arī atbalsts.*

pretplūsmas integrācija (*backward integration*) Uzņēmuma darbības paplašināšana, uzsākot darbību, kuru agrāk veicis piegādātājs. Piem., uzņēmums sāk ražot izejvielas, kuras agrāk iepirkta no cita uzņēmuma.

pretprasība (*counter claim*) Likumā noteiktās *atbildētāja* tiesības uz aizstāvību pret prasību. Δ var tikt celta atbilstoši prasības celšanas vispārējiem noteikumiem.

pretsecības metode (*last-in first-out, LIFO*) Krājumu vērtēšanas metode finanšu grāmatvedībā, pēc kuras perioda beigās tiek novērtēti vienveidīgi krājumi pirmo iepirkto krājumu cenās.

prezumptīvā aplikšana ar nodokļiem *sk. uz aprēķinu pamata noteiktais nodoklis*

priekšapmaks (*prepayment*) 1. Daļēji veikta samaksa par precēm vai pakalpojumiem pirms šo preču piegādes vai pakalpojuma sniegšanas beigām. 2. Uzņēmuma veiktie izdevumi, kas attiecas uz nākamo pārskata periodu un ir atspoguļoti grāmatvedības *bilances aktīva* postenī. Sk. arī *nākamo periodu izmaksas*.

priekšdarbi, sagatavošanas darbi (*preparatory activities*) *Nodokļu konvencijās* lietots termins, ar kuru apzīmē *ārvalsts nodokļu maksātāja* veiktos sagatavošanas darbus kādā valstī pirms pastāvīgas komercdarbības uzsākšanas. Δ nerada *nerezidenta pastāvīgo pārstāvniecību* attiecīgajā valstī un sākotnēji nav nepieciešams maksāt *nodokli* par ienākumiem, kas saistīti ar Δ .

priekšnodoklis (*input tax*) *Pievienotās vērtības nodokļa* summa, kas norādīta *apliekamajai personai* izrakstītajā *PVN rēķinā* par iegādātajām precēm vai saņemtajiem pakalpojumiem. Δ (izņemot *neatskaitāmo priekšnodokli*) drīkst atskaitīt no budžetā maksājamās PVN summas tajā mēnesī, kad ir saņemtas preces un PVN rēķins, ir samaksāts PVN, importējot preces vai norēķinoties par pakalpojumiem. Sk. arī *atskaitāmais priekšnodoklis*.

priekšnodokļa proporcija (*proportion of recoverable input tax*) Metode *atskaitāmā priekšnodokļa* noteikšanai, ja iegādātās preces un saņemtie pakalpojumi tiek izmantoti gan *apliekamam*, gan *neapliekamam darījumam* veikšanai, bet nav nodrošināta to *atsevišķa uzskaitē*. Kopējo *priekšnodokli* reizina ar šādu Δ : skaitītājā – veikto *apliekamo darījumu* vērtība bez *pievienotās vērtības nodokļa* (ieskaitot ar 0% un 9% *apliekamos darījumus*), saucējā – kopējā veikto darījumu vērtība bez PVN (*apliekamo un neapliekamo darījumu* summa).

priekšrocību akcija (*preference share, priority share*) Akcija, kas tās īpašniekam dod priekšrocības saņemt *dividendi* un likvidācijas gadījumā – *likvidācijas kvotu* pirms parasto akciju īpašniekiem. Δ parasti ir noteikta procentu likme un tā nedod balsstiesības

akcionāru sapulcē. Sk. arī *kumulatīvā priekšrocību akcija, nekumulatīvā priekšrocību akcija.*

primārais vērtspapīru tirgus (*primary securities market*) *Finanšu tirgus*, kurā tiek izvietoti jauni vērtspapīru izlaidumi. Sk. arī *otrreizējais vērtspapīru tirgus.*

principāls (*principal*) **1.** Pilnvarotājs – persona, kura noligst *komercāģentu* noteikta uzdevuma veikšanai. **2.** Pamatparādnieks. **3.** Galvenais dalībnieks.

privātā apdrošināšana *sk. vispārējā apdrošināšana*

privātā atslēga (*private key*) Datu šifrēšanas metode, kuru izmanto lietotājs, lai atšifrētu datus, kas kodēti ar viņa publisko atslēgu. Δ ir tikai pie lietotāja un nekad netiek publicēta.

privātā autotransporta apdrošināšana (*personal motor transport insurance*) *sk. pie autotransporta apdrošināšana*

privātā izvietošana (*private placing*) Uzņēmuma akciju mazākuma daļas (līdz 50% no *pamatkapitāla*) tieša pārdošana finanšu institūcijām vai privātpersonām bez fondu biržas starpniecības. Šādu stratēģiju izmanto kā pirmo soli vai arī kā alternatīvu uzņēmuma akciju tirdzniecībai publiskā akciju tirgū.

procenti (**procentu nauda**) (*interest*) **1.** *Aizdevu procenti.* **2.** Naudas cena konkrētā periodā.

procents (*per cent*) Simtā daļa no skaitļa vai daudzuma.

procentu aprēķina periods (*interest calculation period*) Laika posms, kuram tiek piemērota procentu likme. Ja darījuma līgumā Δ netiek norādīts, procentus aprēķina par gadu. Visbiežāk par Δ pieņem gadu, pusgadu, ceturksni vai mēnesi, taču ir iespējams arī īsāks periods.

procentu ieņēmumi (*interest income*) **1.** Ieņēmumi, kas tiek aprēķināti par izsniegtā *kredīta* izmantošanu, attiecināti uz pārskata periodu un iekļauti pārskata perioda peļņas un zaudējumu aprēķinā. **2.** Ieņēmumi, ko saņem vērtspapīra turētājs, pamatojoties uz vērtspapīrā noteiktajām tiesībām. Parasti Δ saņem *obligāciju*, noguldījumu īpašnieki.

procentu izdevumi (*interest expenses*) Izdevumi, kas ir aprēķināti par saņemto kredītu vai citu piesaistīto resursu izmantošanu, ir attiecināti uz pārskata periodu un iekļauti pārskata perioda peļņas un zaudējumu aprēķinā.

procentu likme (*interest rate*) Procentos izteikta maksa par nau-
das vienības izmantošanu noteiktā laika periodā, kā arī aizņē-
mumu, kredītu apkalpošanas izmaksas. Finanšu analizē Δ ne
tikai palielina aizdevuma summu, bet arī palīdz novērtēt finan-
šu operācijas ienesīguma pakāpi. Izšķir *nominālo* un *reālo pro-*
centu likmi. Sk. arī *efektīvā gada procentu likme, ekvivalentās lik-*
mes, svārstīgā procentu likme.

procentu likmju laika struktūra (*term structure of interest rates*)
Sakarība starp maksājamiem procentiem par aizņemto kapitālu
un laika periodu līdz parāda atmaksas brīdim. Δ ir atkarīga no
aprēķinā pielietotās procentu aprēķināšanas metodikas, piem.,
ja procenti tiek aprēķināti no atlikušās parāda summas, tad,
palielinoties ilgtermiņa saistību periodam, samazinās mak-
sājāmā procentu summa. Minēto sakarību var izteikt grafiski
liknes veidā, kur horizontālā ass attēlo ilgtermiņa saistību ter-
miņu (*years to maturity*) un vertikālā ass – kreditoriem maksā-
jamās procentu summas (*yield to maturity*). Šīs liknes katrai
valstij ir atšķirīgas, turklāt tās var mainīties katru dienu atkarībā
no tirgus apstākļiem. Sk. arī *ienesīguma likne, obligācijas ienesī-*
guma likme.

procentu mijmaiņas līgums (*interest-rate swap, IRS*) *Atvasinā-*
tais līgums, kurā līgumslēdzējas puses vienojas par procentu lik-
mju pirkšanu un pārdošanu, sākotnēji nosakot šo likmju lie-
lumumu un summu, no kuras tiks aprēķināti minētie procenti.
 Δ paredz periodiski visā darījuma laikā aprēķināt starpību
starp līgumā noteiktajām procentu likmēm un konkrētu attie-
cīgā brīža tirgus likmi, piem., UNIBOR likmi. Šī starpība tiek
ieskaitīta klienta kontā (vai no tā atskaitīta). Δ dod iespēju gūt
peļņu no procentu likmju svārstībām.

procentu risks (*interest-rate risk*) Iespēja ciest zaudējumus pro-
centu likmju nelabvēlīgu svārstību gadījumā. Lai izvairītos no
 Δ , lieto *GAP metodi*.

procentu skaitlis (*interest income*) Aritmētiska formula, kuru kredītiestādes izmanto *procentu naudas* aprēķināšanai klientu kontos. Procentu naudu aprēķina, konta atlikuma summu reizinot ar dienu skaitu, kad naudas līdzekļi atradušies bankas kontā, un dalot ar 100, kā arī, izmantojot speciālas tabulas.

process (*process*) Vienotu, secīgu darbību kopums, kurš tiek veikts uzņēmumā vai organizācijā, lai nodrošinātu uzņēmuma preču un pakalpojumu izstrādi, pārdošanu un klientu apkalpošanu vai sasniegtu citu rezultātu.

produkcija (*product, output*) Materiālie un nemateriālie labumi, kas tiek radīti patēriņam vai jaunas Δ radīšanai.

produkcijas pilnā izlaide, kopprodukcija (*total output, total product*) Valsti noteiktā laika posmā radītās produkcijas kopējā vērtība. Tā ietver *iekšzemes kopproduktu* un *starpproduktu*. Attīstītu valstu ekonomikā Δ pārsniedz iekšzemes kopproduktu vairāk nekā 2 reizes.

produkta marka (*brand*) Produkta vārda, zīmes un tiesību aizsardzības kopa, kas apliecina produkta piederību noteiktam uzņēmumam un atšķir to no konkurējošiem produktiem. Vēsturiski Δ radusies no zīmes, kas tikusi iededzināta dzīvnieka sānos, lai apliecinātu tā piederību īpašniekam. Δ var lietot gan produkta ražotājs, gan tā izplatītājs. Δ dod iespēju ražotājam un produkta izplatītājam popularizēt produktu tirgū, paaugstināt produkta labo slavu un organizēt reklāmu, kā arī nodrošina produkta unikālo īpašību tiesisku aizsardzību. Patērētājam Δ dod iespēju atpazīt preci tirgū, saistot Δ ar noteiktām preces īpašībām un kvalitāti.

produkts (*product*) Cilvēka darbības rezultātā iegūts priekšmets, viela vai nemateriāls objekts. Sk. arī *prece*.

produktu diferencēšana (*product differentiation*) Produkta faktiskās un uztvertās atšķirības veidošana, kas nosaka produkta atšķirīgo vērtību patērētājam. Piem., atšķirīga dizaina un iesaiņojuma veidošana, preču zīmes izmantošana.

profesionālā darbība (*professional services*) Jebkuru individuālu pakalpojumu sniegšana ārpus darba attiecībām, piem., zināt-

niskā, literārā, pasniedzēja, ārsta, mūziķa, konsultanta, inženiera, arhitekta darbība. Δ tiek uzskatīta par indivīda *saimniecisko darbību*, un par to ir jāmaksā *iedzīvotāju ienākuma nodoklis*, iepriekš reģistrējoties noteiktajā kārtībā.

Profesionālo grāmatvežu ētikas kodekss (*Code of Ethics for Professional Accountants*) Starptautiskās grāmatvežu federācijas izdots ētikas kodekss, kas jāievēro visiem *auditoriem*. Tā mērķis ir nodrošināt: 1) ticamas informācijas pieejamību *audita* rezultātā; 2) auditoru profesionalitāti; 3) profesionālus audita pakalpojumus; 4) sabiedrības pārliecību par to, ka audita pakalpojumus nosaka īpaši ētikas standarti.

prognoze (*forecast*) Nākotnes finanšu informācija, kuru sagatavo uzņēmums. To ietekmē pieņēmumi par notikumiem nākotnē un darbības, ko vadība plāno veikt. Šie pieņēmumi ir balstīti uz visprecīzāko novērtējumu, kāds uzņēmuma vadībai ir pieejams.

programmatūra nodokļiem (*tax software*) Programmatūra, kas palīdz nodokļu maksātājiem plānot un sagatavot datus iesniegšanai institūcijām, lai saņemtu atpakaļ pārmaksātos nodokļus. Programmatūras, piem., *TurboTax* un *TaxCut*, dod iespēju nodokļu maksātājiem analizēt savu nomaksāto nodokļu stāvokli un palīdz samazināt nodokļu parādus. Dažādas nodokļu programmatūras ir paredzētas liela un maza mēroga uzņēmējdarbībai, partnerībām, individuāliem uzņēmējiem un īpašumiem, kā arī valstīm.

programmatūras nomas režīms (*applications service provisioning, ASP*) Pieeja programmatūrai, lietojot Internetu.

progresīvais ienākuma nodoklis (*progressive income tax*) *Ienākuma nodoklis*, kura likme palielinās līdz ar ienākuma pieaugumu. Δ mērķis ir samazināt nodokļu slogu mazturīgajiem iedzīvotājiem un *mazajiem uzņēmumiem*.

progresīvais nodoklis (*progressive tax*) Nodoklis, kura likme pieaug, palielinoties ar nodokli apliekamajai summai.

progresīvā nodokļa likme (*progressive tax rate*) *Nodokļa likme*, kura palielinās līdz ar *nodokļa bāzes* pieaugumu (pretstatā *regresīvajai*

nodokļa likmei, kura samazinās līdz ar nodokļa bāzes pieaugumu). Δ mērķis ir samazināt nodokļu slogu mazturīgajiem iedzīvotājiem (arī *mazajiem uzņēmumiem*).

progresīvā tehnoloģija (*high-tech*) Vismodernākā zinātniski pamatotā tehnoloģija, ko izmanto dažādos ražošanas procesos. Δ galvenokārt izmanto aeronautikā, atomenerģētikā, ķīmiskajā un farmaceitiskajā rūpniecībā, datoru ražošanā, militārajās ierīcēs un telekomunikācijās.

projekcija (*projection*) Nākotnes finanšu informācija, kuru sagatavo, balstoties uz: 1) hipotētiskiem pieņēmumiem par nākotnes notikumiem un vadības pasākumiem, kuri var arī nenotikt, piem., uzņēmums plāno būtiski mainīt savu darbību; 2) precīzākā novērtējuma un hipotētiskā pieņēmuma apvienojumu.

projekta finanšu profils *sk. ieguldījumu naudas plūsmas profils*

projekta noteikšana (*project definition*) Projekta izteiksme naudas formā, kas ietver šādus rādītājus: ieņēmumi no pārdošanas, ilgtermiņa ieguldījumi, pārskata perioda izmaksas u. c.

projekti ar dažādiem izpildes termiņiem (*unequal lives of projects*) Dažāda ilguma projekti. Lai nodrošinātu uzņēmējdarbības nepārtrauktību, finanšu vadības teorija izvirza divus risinājumus – *aizvietošanas ķēdītes metodi* un *ekvivalento annuitāšu metodi*.

proksi serveris (*proxy server*) Serveris, kas ir starpnieks starp organizācijas iekšējā datortikla lietotājiem un Internetu. Tas uzkrāj biežāk lietojamās tīmekļa lapas *buferi*, nodrošinot ātrāku piekļuvi atkārtota pieprasījuma gadījumā. Bieži vien Δ pilda arī *ugunsmūra* funkcijas, no ārpusaules slēpjot organizācijas iekšējā tīkla struktūru.

prokūra (*power of attorney*) Komerpcilnvara, kas piešķir *prokūristam* (uzticības personai) tiesības *komersanta* vārdā slēgt darījumus vai veikt pārējās ar *komercdarbību* saistītās tiesiskās darbības, ieskaitot visas procesuālās darbības tiesvedības gaitā (prasības celšana, izlīgums, tiesas nolēmumu pārsūdzēšana u. tml.).

prokūrists (*procurator*) *Komersanta* uzticības persona, kurai ar pilnvarojumu vai likumu piešķirtas īpašas tiesības un pilnvaras komercdarbības veikšanai. Parakstoties uz lietišķās korespondences, Δ izdara atzīmi "pēc pilnvaras".

proporcionālā nodokļa likme (*proportional tax rate*) *Nodokļa likme*, kas nemainās atkarībā no *nodokļa bāzes* lieluma. Latvijā vairākumā gadījumu tiek piemērota Δ.

proporcionālā pārapsdrošināšana (*proportional reinsurance*) Pārapsdrošināšanas veids, kad *riska* pārdalīšanā proporcionāli iesaista gan *tiešos apdrošinātājus*, gan *pārapsdrošinātājus*. Piem.: tiešais apdrošinātājs patur 30% no riska sev un 70% nodod pārapsdrošinātājam. Arī prēmijas un zaudējumus sadala proporcionāli.

proporcionālie nodokļi (*proportional taxes*) Nodokļi, kuru likme nav atkarīga no apliekamās summas.

protekcionisms (*protectionism*) Valsts importa ierobežošanas politika, kuras mērķis ir aizsargāt vietējo ražotāju no lētu importa preču konkurences iekšējā tirgū un ierobežot vietējo izejvielu eksportu, lai veicinātu preču ražošanu savā valstī. Δ pirmsākumi meklējami 16.–18. gs. *merkantilisma* mācībā, kuras pārstāvji uzskatīja, ka aktīva ārējās tirdzniecības līdzsvara nodrošināšana sekmē valsts bagātības pieaugumu. Mūsdienu Δ teoriju izstrādājis M. Kordens (*M. Corden*). Δ plaši izmanto jauno nozaru aizsardzībai, *maksājumu bilances* līdzsvarošanai, valsts budžeta ieņēmumu palielināšanai, stratēģisko nozaru aizsardzībai, nacionālās suverenitātes nodrošināšanai. Δ tiek īstenots, izmantojot tarifu metodes (*aizsargmuitu* – *ievedmuitu* un *izvedmuitu*), kā arī dažādus administratīvos ierobežojumus jeb *netarifu barjeras* preču ievēšanai un izvešanai (kvotēšana, licencēšana, aizliegumi u. tml.). Lai gan Δ ir pretrunā ar *brīvās tirdzniecības* principiem, tas var būt efektīvs īstermiņa pasākums, lai kritiskā brīdī pasargātu vietējos ražotājus (nozares) no sabrukuma. Galvenie Δ veidi: nozaru, kolektīvais, selektīvais, slēptais, uzbrūkošais protekcionisms.

protestēts vekselis (*dishonoured bill*) Vekselis, kuru maksātājs ir atteicies akceptēt vai apmaksāt. Atteikums ir apstiprināms ar

oficiālu dokumentu, kuru noformē notārs, tiesnesis vai cita oficiāla persona, lai vekseļa turētājs varētu īstenot *regresa* tiesības.

provīzija *sk.* komisijas atlīdzība

PTO *sk.* Pasaules Tirdzniecības organizācija

publiskā atslēga (*public key*) Datu šifrēšanas metode, kas ļauj datu sūtītājam šifrēt datus, kurus izlasīt var tikai konkrēts saņēmējs.

publiskās atslēgas infrastruktūra (*public key infrastructure*) Drošības sistēma, kas nepieciešama elektronisko parakstu sistēmas ieviešanai. Tā ir ciparsertifikātu izsniegšanas, sertificēšanas u. c. reģistrācijas institūciju sistēma, kas Interneta operācijās pārbauda un identificē katra iesaistītā lietotāja identitāti.

publiskā atslēgšifrēšana (*public key encryption*) Divu matemātiski saistītu skaitļu pāru jeb atslēgu izmantošana. Pirmā jeb privātā atslēga tiek izmantota elektroniskā paraksta radišanai un nepieciešamības gadījumā dokumenta satura šifrēšanai. Otra jeb publiskā atslēga tiek izmantota paraksta pārbaudei un dokumenta atšifrēšanai.

PVN *sk.* pievienotās vērtības nodoklis

PVN deklarācija *sk.* PVN mēneša deklarācija; PVN gada deklarācija

PVN gada deklarācija (*annual VAT return*) Pārskats par taksācijas gadā aprēķināto un samaksāto *pievienotās vērtības nodokli* (ņemot vērā *priekšnodokli*), ko *apliekamā persona* iesniedz *Valsts ieņēmumu dienestā* līdz nākamā gada 1. maijam. Δ ir jāiesniedz arī tad, ja *apliekamā persona* darbojusies nepilnu gadu.

PVN mēneša deklarācija (*monthly VAT return*) Pārskats par taksācijas mēnesī aprēķināto un samaksāto *pievienotās vērtības nodokli* (ņemot vērā *priekšnodokli*), ko *apliekamā persona* iesniedz *Valsts ieņēmumu dienestā* līdz nākamā mēneša 15. datumam. Δ jāiesniedz arī tajā gadījumā, ja *apliekamā persona* taksācijas mēnesī nav veikusi *apliekamus darījumus*. Vienlaikus ar Δ *apliekamā persona* iesniedz arī *pārskatu par priekšnodokļa summām*, kas iekļautas deklarācijā.

PVN 0% likme (*zero-rate of VAT*) *Pievienotās vērtības nodokļa* likme, ko piemēro gadījumā, ja *preču piegāde* vai *pakalpojumu sniegšana* nenotiek *iekšzemē* (tas galvenokārt attiecas uz preču un pakalpojumu *eksportu*). Pastāv būtiska atšķirība starp darījumiem, kuriem piemērojama Δ , un tiem, kas ir vispār atbrīvoti no PVN (*neapliekamie darījumi*): pirmajā gadījumā ar tiem saistīto *priekšnodokli* drīkst atskaitīt, otrajā – nedrīkst.

PVN rēķins (*VAT invoice*) Rēķins par piegādātajām precēm un sniegtajiem pakalpojumiem, kurā ietverta standartinformācija par darījumu (pircēja un pārdevēja nosaukums, adrese un *Valsts ieņēmumu dienesta* piešķirtais *pievienotās vērtības nodokļa* maksātāja numurs; preču nosaukums un daudzums vai pakalpojumu veids un apjoms; darījuma vērtība; PVN likme un apmērs; darījuma datums). Par Δ var izmantot arī no *apliekamās personas* saņemto pirkuma čeku, ja tajā sniegta minētā informācija. Δ dod tiesības tajā norādīto PVN atskaitīt kā *priekšnodokli* no budžetā maksājamās PVN summas (ja saņēmējs ir *apliekamā persona*).

R

ražošana (*production, manufacturing*) *Uzņēmuma funkcija* – process, kurā tiek izmantoti resursi, lai radītu preces un pakalpojumus ar noteiktu vērtību.

ražošanas apjoms (*volume of production*) Noteiktā laika posmā saražotas produkcijas daudzums. To mēra ar izgatavotās produkcijas vienību skaitu vai ražošanā nostrādāto darba laiku.

ražošanas cikls (*production cycle*) Laika periods, kurā materiāli un izejvielas atrodas ražošanā no apstrādes sākuma līdz *gatavajai produkcijai*.

ražošanas faktors (*factor of production*) Materiāli un nemateriāli labumi, kas nodrošina saimnieciskās darbības norisi. Tautsaimniecībā par Δ uzskata darbaspēku, zemi un kapitālu. Dažkārt

tos iedala sīkāk, piem., par īpašu darbaspēku uzskatot uzņēmējus vai kā kapitāla veidu izdalot informāciju.

ražošanas iespēju likne (*production possibility curve*) Likne, kas grafiski attēlo preču kombinācijas, kuras var izgatavot, pilnīgi un efektīvi izmantojot esošos resursus. Punkti pa kreisi no liknes liecina, ka resursi izmantoti nepilnīgi vai neefektīvi. Punkti liknes ārpusē rāda preču kombinācijas, kuras nav tehnoloģiski iespējamas, jo to ražošanai nepieciešami lielāki resursi.

ražošanas izmaksas (*production costs*) Ražošanas procesā radušās izmaksas, kas darba secībā aptver visas produkcijas izgatavošanas stadijas, sākot ar izejvielu piegādi, pārstrādi un beidzot ar pilnīgi pabeigtu produkciju. Tās ietver *tiešās ražošanas izmaksas* (*tiešās materiālu izmaksas, tiešās darba izmaksas*) un *ražošanas netiešās izmaksas*. **R a ž o š a n a s n e t i e š ā s i z m a k s a s** (*production overheads*) – *netiešās izmaksas*, kas veidojas ražošanas procesā, piem., meistarū, nodaļu vai cehu vadītāju atalgojums, ražošanas procesā iesaistīto pamatlīdzekļu amortizācija u. tml.

ražošanas jauda (*production capacity*) Uzņēmuma maksimāli iespējamais produkcijas izlaides apjoms laika vienībā.

ražošanas krājumi (*production reserves*) Neizmantotie uzņēmuma ražošanas līdzekļi (izejvielas, materiāli, pusfabrikāti, degviela, instrumenti u. c.), kas nodrošina ražošanas nepātrauktību.

ražošanas līdzekļi (*means of production*) *Darba līdzekļu* un *darba priekšmetu* kopums, ko cilvēks izmanto ražošanas procesā.

ražošanas palielinājuma ekonomija, apjomekonomijas efekts (*economies of scale*) Produkcijas vienas vienības izmaksu samazinājums, kuru gūst ražotājs, palielinādams ražošanas vai pakalpojumu apjomu. Izšķir ārējo Δ , kad ražošanas apjoms pieaug nozarē kopumā, un iekšējo Δ , kad ražošanas apjoms palielinās atsevišķā uzņēmumā. Δ tiek pamatoti uzskatīti par uzņēmuma attīstības stimulu. To plaši izmanto starptautiskās korporācijas, izvēršot darbību starptautiskā mērogā un tādējādi iegūstot konkurences priekšrocības.

ražošanas reālā apjoma dabiskais līmenis (*natural level of real output*) Ražošanas reālā apjoma līmenis, kad uzņēmumi strādā

ar normālu darba ražīgumu un darbaspēka pilnu nodarbinātību. Sk. arī *dabiskais bezdarba līmenis*.

ražotāju cenu indekss (*producer price index*) Statistisks rādītājs, kas raksturo ražotāju cenu pārmaiņas noteiktā laika periodā. Tas tiek aprēķināts, pamatojoties uz cenu ikmēneša novērošanu konkrētām precēm īpaši atlasītos uzņēmumos. Latvijā ražotāju cenas tiek reģistrētas Latvijā ražotai produkcijai, kuras tapšanā var būt izmantotas importētās izejvielas, materiāli, pusfabrikāti un enerģētiskie resursi.

reālā bezriskā procentu likme (*real risk-free rate*) Finanšu vadības teorijā – *atdeves likme* no līdzekļiem, kas ieguldīti vērtspapīros ar nemainīgu ienākuma likmi (valsts obligācijās) nulles inflācijas jeb attiecīgās valsts bezinflācijas periodos.

reālais iekšzemes kopprodukts (*gross domestic product at constant prices*) *Iekšzemes kopprodukts*, kas izteikts salīdzināmajās cenās jeb noteikta gada (*bāzes gada*) cenās. Tas raksturo tautsaimniecības reālo attīstību, neņemot vērā cenu līmeņa izmaiņas.

reālais nacionālais kopprodukts (*gross national product at constant prices*) *Nacionālais kopprodukts*, ko aprēķina salīdzināmajās cenās, izvēloties cenas kādā noteiktā gadā (*bāzes gadā*). Sk. arī *reālais iekšzemes kopprodukts*.

reālais vērtējums (*real measure*) Ekonomikas kvantitatīvs rādītājs, kura aprēķināšanā ir ņemta vērā *inflācijas* ietekme, piem., *reālais nacionālais kopprodukts*, *reālā procentu likme*. Sk. arī *nominālais vērtējums*.

reālā procentu likme (*real interest rate*) *Nominālā procentu likme*, kas koriģēta ar inflācijas tempu. To izmanto, lai kompensētu inflācijas radītos zaudējumus.

reālas cenas princips (*realistic value rule*) Princips, kuru lieto *vadības grāmatvedībā* – kalkulejot pašizmaksu, izmaksas ir jānovērtē nevis pēc to faktiskās vērtības, bet pēc to ekonomiskās jeb zemākās vērtības. Ekonomisko vērtību var noteikt, par pamatu ņemot zaudēto iespēju izmaksas jeb *alternatīvās izmaksas*.

reālās izmaksas (*outlay costs*) Esošais un plānotais līdzekļu izlietojums, kas tiek uzskaitīts grāmatvedības finanšu pārskatos.

realizācija *sk.* pārdošana

realizācijas aģents (*sales agent*) *Tirdzniecības aģents*, kas specializējies produktu pārdošanā un ir cieši saistīts ar firmu, kuras intereses tas pārstāv. Lai nepārtraukti apgādātu klientus, viņa rīcībā parasti ir preču noliktava.

realizācijas izmaksas *sk.* pārdošanas izmaksas

realizācijas rentabilitāte *sk.* pie ienesīgums

recesija *sk.* lejupslide

refinansēšana *sk.* pārkreditēšana

refinansēšanas likme (*refinancing rate*) *Centrālās bankas noteikta procentu likme, kas parasti nozīmē īstermiņa naudas resursu minimālo cenu. Atkarībā no monetārās sistēmas attīstības fāzes un uzbūves Δ var būt viens no efektīvākajiem monetārās politikas instrumentiem, jo ar tās palīdzību var regulēt naudas daudzumu apgrozībā un līdz ar to arī inflāciju un tautsaimniecības izaugsmi.*

regresa prasība, regress 1. (*regress*) *Kreditora prasība atlīdzināt zaudējumus, kas tam radušies, veicot maksājumu trešajai personai parādnieka (regresāta) vainas dēļ. 2. (subrogation) Apdrošinātāja tiesības atgūt naudas summu, kas samaksāta par zaudējumu, no trešās personas, kura pilnīgi vai daļēji atbildīga par šī zaudējuma rašanos.*

regresāts (*regressant*) *Persona, pret kuru izvirzīta regresa prasība – atdot naudas summu, kuru viņa vietā samaksājusi cita persona.*

regresīvais nodoklis (*regressive tax*) *Nodoklis, kura likme samazinās, palielinoties ar nodokli apliekamajai summai.*

regresīvā nodokļa likme (*regressive tax rate*) *Nodokļa likme, kura samazinās līdz ar nodokļa bāzes pieaugumu pretstatā progresīvajai nodokļa likmei, kura palielinās līdz ar nodokļa bāzes pieaugumu. Δ mērķis ir stimulēt lielāku ienākumu gūšanu un uzrādīšanu.*

regula (*regulation*) *Vispārējas nozīmes sekundārais tiesību akts Eiropas Kopienas (EK) tiesībās, no kura izriet Eiropas Savienības*

(ES) dalībvalstu tiesības un pienākumi un kurš ir tieši saistošs. ES pieņemtās Δ tiek publicētas EK oficiālajā vēstnesī.

regulārais maksājums (*standing order*) Ar konta īpašnieka rīkojumu veikts regulārs maksājums no maksājumā norādītā konta konta turētājam noteiktas summas apmērā uz norādītu saņēmēja kontu.

reģistrētais pamatkapitāls (*authorized share capital, registered capital*) Kapitāla summa, kas ierakstīta sabiedrības *statūtos* un nepieciešama uzņēmuma darbības programmas īstenošanai. Δ atļauts palielināt tikai saskaņā ar statūtiem. Sk. arī *pamatkapitāls*.

reiganomika (*reaganomics*) Ekonomiskā politika un programma, ko īstenoja ASV prezidents R. Reigans (*R. Reagan*) no 1981. līdz 1988. g. Liberāla politika, iecerēta kā pretstats valsts ekonomikas regulēšanas *keinsisma* metodēm, galveno vērību veltot inflācijas un budžeta deficīta samazināšanai, brīvas uzņēmējdarbības stimulēšanai, valsts lomas ierobežošanai ekonomikā. Tā bija nozīmīgs pavērsiens pasaules ekonomiskās politikas attīstībā. Δ teorētiskie pamati – monetārisms, piedāvājuma ekonomika.

Reitera aģentūra (*Reuters*) Pasaules aģentūra, kuras pārziņā ir ziņas, finanšu informācija un tirdzniecības pakalpojumi. To nodibināja 1851. g. kā informācijas dienestu laikrakstu abonēšanai.

rekvizīti (*attributes, properties*) Dokumenta noformējuma formāli elementi ar noteiktu funkcionālu nozīmi, bez kuriem dokumentam trūkst juridiska spēka.

remitents (*remittee*) Persona, kas saņem maksājumus saskaņā ar vekseli.

rentabilitāte *sk. ienesīgums*

rentabilitātes indekss (*present value index*) Finanšu rādītājs, kas palīdz noteikt kapitālieguldījumu ienesīgumu. To aprēķina, *tīros diskontētos ienākumus* dalot ar ieguldīto kapitālu.

reorganizācija (pārstrukturizācija) (*reorganization, restructuring*) Uzņēmuma darbības pārorganizēšana, lai palielinātu uzņēmuma

efektivitāti. Δ bieži ietver to ražotņu pārdošanu, kas nav saistītas ar pamatražošanu vai samazina uzņēmuma peļņu. Δ gadījumā iespējamās organizācijas struktūras izmaiņas, uzņēmuma īpašnieku maiņa, kā arī uzņēmuma darbības pārtraukšana. Process tiek stingri regulēts likumā.

repo darījums, vienošanās par atpirkšanu (*repo, repurchase agreement, sale-repurchase agreement*) Darījums, kurā kreditiestāde pārdod vērtspapirus, paredzot tos noteiktā nākotnes datumā atpirkt par līgumā norunātu cenu. Δ ļauj finanšu iestādei iegūt tūlītējus līdzekļus īstermiņa aizdevumiem. Centrālā banka Δ izmanto kā *monētārās politikas instrumentu*, lai regulētu apgrozībā esošās *naudas masas* apjomu.

reprezentācijas izdevumi (*representation expenses*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* un PVN izpratnē – uzņēmuma izdevumi tā prestiža veidošanai un uzturēšanai sabiedrībā pieņemto standartu līmenī, piem., publisku konferenču un maltīšu rīkošana, uzņēmumu reprezentējošu priekšmetu izgatavošana. 40% no Δ nav atskaitāmi no uzņēmuma ieņēmumiem, aprēķinot tā *apliekamo ienākumu*. Arī 40% no reprezentācijas nolūkos samaksātā PVN nav atskaitāmi *priekšnodokļa* veidā no budžetā maksājamās PVN summas.

restriktīvā fiskālā politika *sk. kavējošā fiskālā politika*

resursa faktors (*resource driver*) Kvantitatīva mērvienība vai rādītājs, kas vislabāk atspoguļo uzņēmuma resursa izmantošanas biežumu un intensitāti kādā darbībā, izmaksu objektā vai citā resursā un norāda, cik no šī resursa izmaksām ir jāattiecina uz katru no šīm darbībām, izmaksu objektiem vai citiem resursiem. *Sk. arī resursi, darbība, izmaksu objekts.*

resursi (*resources*) **1.** Materiālie un nemateriālie labumi, kas ir nepieciešami cilvēku vēlmju piepildīšanai. *Makroekonomikā* tiek skatīti 3 veidu Δ (ražošanas faktori), kas nepieciešami jaunas bagātības radīšanai – darbs, zeme, kapitāls. **2.** Ekonomikas elementi, kuri tiek lietoti vai izmantoti, lai veiktu kādu darbību, un kuru apmaksas rezultātā uzņēmumam rodas izmaksas. Piem., strādnieki, kam ir jāmaksā algas, un materiāli, par kuriem ir jāmaksā piegādātājiem. Samaksa par visiem uzņēmumam pieejamiem un uzņēmuma darbībā izmantotiem Δ veido kopējās

uzņēmuma izmaksas. Sk. arī *izmaksas*. 3. Līdzekļi, kurus izmanto apgrozībai. *Ā r ē j i e Δ* – uzņēmuma kredīta veidā aizņemtie līdzekļi vai piesaistītie līdzekļi akciju vai obligāciju emisijas rezultātā, kas kalpo uzņēmējdarbības paplašināšanai vai investīcijām. *I e k š ē j i e Δ* – uzņēmuma līdzekļi, kuri iegūti uzņēmējdarbības rezultātā (piem., nesadalītā peļņa) un kalpo uzņēmējdarbības paplašināšanai vai investīcijām. 4. Kredītiestādes rīcībā esošie pašu un piesaistītie naudas līdzekļi, kas tiek izmantoti finanšu pakalpojumu sniegšanai.

resursu kopīga izmantošana (*resource sharing*) Profesionālās pieredzes, tehnoloģiju un zināšanu vienota izmantošana dažādās nozarēs vai dažādu uzņēmumu, nodaļu starpā. Tā dod iespēju gūt lielāku ekonomisko efektu, organizācijai paplašinot darbību saistītās nozarēs. Sk. arī *ekonomija no resursu kopīgas izmantošanas, sinerģija*.

retrocesija (*retrocession*) *Pārapdrošinātāju* riska nodošana citiem *apdrošinātājiem*. Piem., apdrošinātājs pērk pārapdrošināšanu no četriem dažādu valstu pārapdrošinātājiem, kuri pērk pārapdrošināšanu citās pārapdrošināšanas kompānijās – līdz ar to iespējamie apdrošinātāju zaudējumi sadalās starp dažādām valstīm.

reversais repo darījums (*reverse repo, reverse repurchase agreement*) Darījums, kurā kredītiestāde pērk vērtspapīrus, preces vai garantētās īpašuma tiesības uz vērtspapīriem vai precēm ar nosacījumu tos noteiktā nākotnes datumā pārdot atpakaļ par līgumā norunātu cenu.

reverss (*reverse*) Monētas otra puse.

revidenta asistents *sk. audita asistents*

revidenta ziņojums (*audit report*) Zvērinātu revidentu sagatavots rakstisks ziņojums par uzņēmumu, uzņēmējsabiedrību gada pārskata patiesīgumu. Δ uzņēmums publicē vienlaicīgi ar uzņēmuma gada pārskatu. Sk. arī *auditora ziņojums*.

revidents *sk. auditors*

revidentu firma *sk. auditorfirma*

revīzija (*audit*) Augstākstāvošas institūcijas vai jebkuras kontrolējošas vai neatkarīgas institūcijas veikta pārbaude ar mērķi

izzināt, kā uzņēmums, uzņēmējsabiedrība ievēro likumus un normatīvos aktus. Praksē šo terminu lieto arī kā sinonīmu terminam *audits*. Uzņēmumus, kas specializējas Δ pakalpojumu sniegšanā, sauc par auditorfirmām.

revīzijas komisija (*supervisory committee*) *Kooperatīvās sabiedrības* biedru ievēlēta kontroles un revīzijas institūcija. Δ ir atbildīga un sniedz pārskatu par savu darbību biedru kopsapulcei.

rezerve (*reserve*) **1.** Uzņēmuma *pašu kapitāla* sastāvdaļa, kuru veido iespējamo zaudējumu segšanai. Δ veido reizi gadā, sadalot pārskata perioda tīro peļņu atbilstoši likumiem un uzņēmuma statūtiem. Ir vēl ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas Δ , ko veido, pārvērtējot uzņēmuma pamatlīdzekļus. Δ lielums nav atkarīgs no pārskata perioda tīrās peļņas summas. **2.** *Banku rezerves.*

rezerves iemaksa (*margin*) **1.** Noguldījums, kurš garantē darījumu *robežlikmju tirdzniecībā*. Δ var būt daudzkārt mazāka par robežlikmju tirdzniecības līgumā noteikto summu. **2.** Garantijas noguldījums, kas jāizvieto īpašos biržas kontos, slēdzot nākotnes vai *iespējas līgumu* biržā, un jāpapildina, ja *nākotnes līguma* vai iespējas līguma bāzes aktīva tirgus cena mainās līgumslēdzējam nelabvēlīgi no līguma noslēgšanas datuma līdz tā izpildes datumam.

rezerves kapitāls *sk. obligātā rezerve*

rezidences valsts (*residence state*) Valsts, kurai ir tiesības aplikēt ar nodokli indivīda vai uzņēmuma *vispasaules ienākumu*, pamatojoties uz personas ciešo saistību ar šo valsti. Personas vai uzņēmuma saistību ar valsti apliecina, piem., uzņēmuma reģistrācijas adrese, *centrālās pārvaldes un kontroles vieta, efektīvās pārvaldes vieta*, indivīda pastāvīgā dzīvesvieta, pilsonība. Ja persona gūst ienākumu vairākās valstīs un katra no tām ir uzskatāma par Δ saskaņā ar vietējo *nodokļu likumdošanu*, noteicošie ir starpvalstu *nodokļu konvencijas* noteikumi, ja šāda konvencija ir noslēgta.

rezidents *sk. iekšzemes nodokļu maksātājs*

rezumējošā kārtība (*submission of annual income tax return*) Situācija, kad *iedzīvotāju ienākuma nodokļa* samaksu budžetā veic pats

ienākuma saņēmējs gada beigās, sastādot *gada ienākuma nodokļa deklarāciju*. Sk. arī *nodokļu ieturētājs*.

RFB sk. Rīgas Fondu birža

rīcībā esošais ienākums sk. pēcnodokļu ienākums

Rīgas Fondu birža, RFB (*Riga Stock Exchange*) Bezpeļņas *akciju sabiedrība*, kas organizē atklātu un regulāru vērtspapīru publiskās apgrozības darījumu slēgšanu. Birža pieprasa, lai uzņēmumi, kuru vērtspapīri tiek tirgoti biržā, atklātu visu nepieciešamo informāciju un publiskotu šo informāciju, lai ieguldītājs varētu to saņemt un labāk orientēties tirgus situācijā. Birža uzrauga arī savus biedrus – bankas un *brokeru sabiedrības*, kas veic darījumus biržā.

RIGIBID (*Riga Interbank Bid Rate*) Latvijas starpbanku noguldījumu procentu likmju indekss.

RIGIBOR (*Riga Interbank Offered Rate*) Latvijas starpbanku kredītu procentu likmju indekss.

riska apdrošināšana sk. vispārējā apdrošināšana

riska diversifikācija (riska mazināšana) (*risk diversification, risk mitigation*) sk. **diversifikācija 2.**

riska ieguldījumu fonds (*hedged fund*) **1.** *Ieguldījumu fonds*, kas izmanto augstas riska pakāpes ieguldījumu metodes, piem., *aizņemtu vērtspapīru pārdošanu, robežlikmju tirdzniecību vai iespējas līgumu tirdzniecību*, lai palielinātu peļņu. **2.** Jebkura ierobežotas atbildības investoru grupa, kas iegulda līdzekļus spekulatīva rakstura vērtspapīros.

riska kapitāla treists (*venture capital trust, VTC*) Apvienoti *ieguldījumu fondi* vai speciāli izveidoti *finanšu instrumenti*, kam ir konkrēti nodokļu atvieglojumi attiecībā uz šajos fondos ieguldīto resursu pieejamību. Δ fondi iedalās atkarībā no to dalībnieku riska pakāpes izvēles.

riska kapitāla uzņēmuma vēstule (*venture capital investments offer letter*) Rakstisks piedāvājums, kurā *riska kapitāla* ieguldītājs izklāsta nosacījumus, ar kādiem tas būtu gatavs investēt uzņēmumā, iegādājoties visu vai daļu uzņēmuma akciju, kā arī

izklāsta izmaksu sadalījumu starp attiecīgo uzņēmumu un riska kapitāla ieguldītāju pirms darījuma uzsākšanas (piem., *uzņēmuma padziļinātas izpētes izmaksas*).

riska kapitāla uzņēmums (riska kapitāla fonds) (*venture capital firm/fund*) Uzņēmums, kas iegulda *riska kapitālu* citā uzņēmumā un aktīvi vai pasīvi piedalās tā pārvaldē.

riska kapitāls (*risk/venture capital*) Kapitāls, kas tiek ieguldīts projektā ar ievērojamu riska pakāpi, piem., jauna uzņēmuma akcijās, kur pastāv iespēja šo kapitālu zaudēt. Δ ieguldītājs uzņemas risku, ja kapitālieguldījumu projekts var nest pietiekoši lielus ienākumus. Parasti Δ tiek ieguldīts uzņēmuma pašu kapitālā, nevis aizdevuma veidā.

riska noliegšana (*risk aversion*) Izvairīšanās no riska, izvēloties ieguldīt investīcijās ar zemāko riska pakāpi.

riskaņēmējs (*risk taker*) Persona, kas uzņemas risku, iesaistoties riskantā projektā.

riska parakstītājs (*underwriter*) Persona, kas *apdrošināšanas sabiedrībā* nosaka gan riska cenu naudas izteiksmē, gan to, kādu riska daļu paturēt apdrošināšanas sabiedrībā un kādu riska daļu nodot pārapdrošinātājiem.

riska pārvaldība (*risk management*) Riska faktoru noteikšana, kontrole un atbilstošu darbību veikšana, lai pasargātu personu vai organizāciju no iespējamām zaudējumiem. Δ var ietvert dažāda veida apdrošināšanu, piem., pret ugunsgrēku, plūdiem, dzīvības apdrošināšanu, kā arī *nodrošināšanos* pret procentu likmju un valūtas kursa svārstībām, izmantojot nākotnes darījumus u. c.

riska prēmija *sk. pie prēmija*

riska profils (*profile of risk*) Projekta iespējamais jutīgums attiecībā uz risku.

riska svērtie aktīvi (*risk weighted assets*) Banku kapitāla *pietiekamības* aprēķinos izmantojamā aktīvu kopsumma, kas iegūta kapitāla pietiekamības standartos noteiktās metodoloģijas ietvaros. Visi bankas aktīvi tiek sadalīti riska grupās no 0% līdz 100%. 100% riska grupa nozīmē, ka, ieguldot līdzekļus šādā

aktīvā, bankai jāuztur kapitāls par tādu daļu ieguldītās summas, kas vienāda ar minimālo *kapitāla pietiekamības rādītāju*. Δ aprēķināšanas metodoloģija tiek periodiski uzlabota un ietver daudzas citas nianšes.

riska un peļņas sakarība (*risk-return trade-off*) Likumsakarība, uz kā balstās *finansu vadība*, nosakot konkrēta projekta optimālu riska un iespējamās peļņas attiecību, lai nodrošinātu uzņēmuma vērtības palielināšanu – lielāka peļņa ir saistīta ar lielāku riska pakāpi.

risks (*risk*) Briesmu un zaudējumu iespēja. Δ var klasificēt pēc vairākām pazīmēm. Pēc prognozējamības Δ iedala prognozējamā Δ (*expected risk*), kura izraisītās sekas un pat tā aptuveno lielumu jau iepriekš var paredzēt, un neprognozējama Δ (*unexpected risk*), kuru tā specifikas dēļ nav iespējams paredzēt. Pēc ietekmes lieluma izšķir globālo Δ (*global risk*), kas ir saistīts ar visu pasauli, vietēja mēroga Δ (*domestic risk*), kas ir saistīts ar noteiktu teritoriju, kā arī selektīvo Δ (*selective risk*), kas ir saistīts tikai ar noteiktas nozares uzņēmumiem. Pēc sistemātiskuma izšķir sistemātisko un nesistemātisko Δ . Sistemātiskais Δ (*systematic risk*) jeb tirgus Δ (*market risk*) ir vienāds visiem uzņēmuma darbības veidiem un visiem projektiem, tas nav atkarīgs no uzņēmējdarbības un to nav iespējams *diversificēt*. Šo Δ rada pieprasījuma līmenis nacionālajā ekonomikā, procentu likmes, inflācijas līmenis, vidējais darba algu līmenis u. c. Tas ietver valūtas un procentu Δ . Nesistemātiskais Δ (*irregular risk*) dažādiem uzņēmuma darbības veidiem un dažādiem projektiem atšķiras un ir atkarīgs no paša uzņēmuma pieņemtajiem lēmumiem, piem., noieta tirgus zaudēšana, nepareizu cenu politika vai nekvalitatīvs mārketings. Riska faktori ir dažādi un savstarpēji neatkarīgi, tāpēc tos ir iespējams un ir lietderīgi sadalīt. Darījuma partnera Δ (*partner risk*) – iespēja ciest zaudējumus, ja darījuma partneris nepilda līguma vai darījuma akta noteikumos paredzētās saistības pret uzņēmumu. Inflācijas Δ (*inflation risk*) – iespēja, ka inflācijas rezultātā samazināsies aktīvu vai sagaidāmās naudas plūsmas vērtība. Likviditātes Δ (*liquidity risk*) – Δ ciest zaudējumus *likvīdo līdzekļu* (naudas līdzekļu) trūkuma dēļ, ja novēlotas vai nepilnīgas parādu samaksas dēļ uzņēmuma kreditori izvērza pret uzņēmumu savas

likumā paredzētās prasības, Nelabvēlīgu dabas apstākļu Δ (*adverse weather conditions risk*) – iespēja ciest zaudējumus nelabvēlīgu dabas apstākļu dēļ. Norēķinu Δ (*translation risk*) – Δ ciest zaudējumus nenokārtotos darījumos ar finanšu instrumentiem, ja uzņēmumam ir jāsaņem nauda vai tā jāmaksā, bet norēķini netiek veikti noteiktā laikā. Zaudējumu lielums tiek noteikts kā starpība starp attiecīgo vērtspapīru vai preču līgumā noteikto norēķinu cenu un to pašreizējo tirgus cenu. Operāciju Δ (*operational risk*) – Δ ciest zaudējumus darījumā iesaistīto darbinieku nekompetences, neuzmanības vai kļūdas dēļ jebkurā darījumu veikšanas posmā. Preču Δ (*goods risk*) – iespēja ciest zaudējumus, mainoties kādas produkcijas, preces vai pakalpojumu cenai, kuru pērk vai pārdod uzņēmums. Projekta Δ (*project risk*) – apstākļu kopums, kas var mazināt projekta atdeves efektivitāti vai padarīt projekta īstenošanu neiespējamu. Ražošanas Δ (*production risk*) – Δ ciest zaudējumus ražošanas procesā. Sociālais Δ (*social risk*) – sabiedrības kvalitātes pazemināšanās, kā rezultāts ir negatīva sociālā atražošana. Tā izpaužas kā nabadzība, analfabētisms, zema dzimstība un augsta mirstība, zema nodarbinātības kvalitāte, kas līdzvērtīga bezdarbam. Valsts Δ (*country risk*) – iespēja ciest zaudējumus valsts likumdošanas vai varas maiņas gadījumā. Zinātniski tehniskais Δ (*technically scientific risk*) – Δ ciest zaudējumus konkurences cīņā sakarā ar jauno tehnoloģiju neieviešanu ražošanā vai nepilnīgu to izmantošanu. Sk. arī *ārvalstu valūtas risks, finanšu risks, izdevīguma zaudēšanas risks, kredītrisks, pozīcijas risks, procentu risks*.

2. *Apdrošināšanā* – kopīgs apzīmējums visām parādībām un lietām, kuras apdrošina – *apdrošināšanas polisē* paredzēts no apdrošinātā gribas neatkarīgs notikums, kura iestāšanās iespējama nākotnē. Sk. arī *pašrisks*.

robežderīguma samazināšanās likums *sk. pie Gosena likumi*

robežderīgums, marginālais derīgums (*marginal utility*) Derīguma pieaugums, kāds rodas, patērētāja rīcībā esošās preces daudzumu palielinot par vienu vienību.

robežienākums, marginālais ienākums (*marginal revenue*) Ienākuma pieaugums, kuru gūst ražotājs, *produkcijas* izlaidi palielinot par vienu vienību. *Pilnīgas konkurences* apstākļos Δ ir vienāds ar preces cenu.

robežizmaksas, marginālās izmaksas (*marginal cost*) Papildizmaksas, kas rodas, preces ražošanas apjomu palielinot par vienu vienību. Līdz noteiktam ražošanas apjomam Δ samazinās ražošanas palielinājuma ekonomijas dēļ, taču šo līmeni pārsniedzot, Δ sāk palielināties. Sk. arī *robežprodukta samazināšanās likums*.

robežlikmju darījums *sk. robežlikmju tirdzniecība*

robežlikmju darījumu ārpusbilance (*off-balance of margin dealings*) *Robežlikmju darījumu* uzskaites sistēma *ārpusbilances memo kontos* no darījuma sākuma līdz darījuma beigām. Pastāv pārdošanas Δ un pirkšanas Δ . *Pārdošanas Δ (payable off-balance of margin dealing)* uzskaita *nepabeigtus robežlikmju darījumus* par nosacītas valūtas vai kāda cita aktīva pārdošanu. *Pirkšanas Δ (receivable off-balance of margin dealings)* tiek uzskaitīti *nepabeigti robežlikmju darījumi* par nosacītas valūtas vai kāda cita aktīva iespējamu atpirkšanu.

robežlikmju darījumu ārpusbilances izlīdzināšanas konts (*margin dealing correcting account in off-balance*) Ārpusbilances memo konti pārdošanas *robežlikmju darījumu ārpusbilancē* un pirkšanas *robežlikmju darījumu ārpusbilancē*, kuru starpība abās iepriekš minētajās uzskaites sistēmās parāda nepabeigtā vienusējā *robežlikmju darījuma* iespējamo finansiālo rezultātu.

robežlikmju darījumu nerealizētā pozīcija (*non-performance position of margin dealings*) *Ārpusbilances memo konts*, kas raksturo atklāto pozīciju *robežlikmju darījumu ārpusbilancē* līdz *valutēšanas datumam*.

robežlikmju darījumu realizētā pozīcija (*performance position of margin dealings*) *Ārpusbilances memo konts*, kas raksturo atklāto pozīciju *robežlikmju darījumu ārpusbilancē* *valutēšanas datumā*.

robežlikmju tirdzniecība, robežlikmju darījums (*margin trading, margin dealing*) Vērtspapīru vai valūtas pirkšana, daļēji aizņemoties naudu. Šajā darījumā kredītiestāde savam klientam dod iespēju tirgoties ar līgumā nosacītām naudas summām (nav nepieciešama šo naudas summu reāla piegāde no klienta puses) vai citiem finanšu instrumentiem un gūst peļņu no valūtas kursu vai vērtspapīru cenu svārstībām. Darījuma beigās klienta kontā tiek ieskaitīta pozitīvā starpība no valūtas tirdzniecības, bet negatīvā starpība tiek atrēķināta no klienta

rezerves iemaksām. Ja vērtspapīru cena pieaug vai valūtas kurss ceļas, šādi iespējams gūt lielāku peļņu, nekā izmantojot tikai savus līdzekļus, taču, ja vērtspapīru cena samazinās, Δ saistīta ar lielākiem zaudējumiem.

robežprodukta samazināšanās likums, mazinošā ražīguma likums (*law of diminishing marginal returns*) Likumsakarība, kas paredz robežprodukta (produkcijas apjoma pieauguma) samazinājumu, ja, virs noteikta apjoma palielinot ražošanas resursu izlietojumu, vismaz viens no resursiem paliek nemainīgs.

robežprodukts, marginālais produkts (*marginal product*) Papildu produkcija, kas saražota, par vienu vienību palielinot kāda resursa izlietojumu.

Romas līgumi *sk. pie Eiropas Ekonomikas kopiena; Eiropas Atomenerģijas kopiena*

rūpnieciskais īpašums (*industrial property*) Rūpnieciskais īpašums sevī ietver patentu tiesības, dizainparaugus, jaunas augu šķirnes, pusvadītāju izstrādājumu topogrāfiju, atšķirības zīmes, komercinformāciju u. c.

S

S&P *sk. pie akciju indekss*

sabiedrība (*company, society*) Individu kopums, ko raksturo kopīgas intereses, sadarbība un juridiski noformēta organizācija (statūti, nolikumi, satversme u. tml.).

sabiedrība ar ierobežotu atbildību, SIA (*limited liability company, Ltd*) Uzņēmuma juridiskā forma, kuras pamatkapitālu veido sabiedrības dalībnieku ieguldītais īpašums – kapitāla daļas. Δ kapitāla daļas netiek piedāvātas fondu biržā.

sabiedrības līgums (*partnership contract*) Līgums, uz kura pamata divas vai vairākas personas dibina sabiedrību kopēja mērķa sasniegšanai ar kopīgiem spēkiem un līdzekļiem.

sabiedriskais sektors (*public sector*) Statistikā – valsts un pašvaldību iestādes un uzņēmumi, uzņēmēj sabiedrības ar valsts vai pašvaldību kapitāla daļu 50% un vairāk, sabiedriskās organizācijas.

sabiedriskie labumi (*public goods*) Preces un pakalpojumi, ko patērē visa sabiedrība, piem., dzelzceļa vai slimnīcas pakalpojumi. Galvenais Δ finansēšanas avots ir valsts budžeta ienākumi.

sadales maksājumi, transferti (*transfer payments, transfers*) Maksājumi, kurus valsts veic mājāsaimniecībām – pensijas, bezdarba u. c. sociālie pabalsti, valsts stipendijas. Δ nav valsts atlīdzība par darba resursu piedāvājumu kādā laika periodā.

SAEF sk. biržas automatizētā izpildes funkcija

sagāde (*procurement*) *Uzņēmuma funkcija* – uzņēmējdarbības veikšanai nepieciešamo izejvielu, materiālu, iekārtu u. c. aktīvu iepirkuma organizēšanas process.

sagatavošanas darbi sk. priekšdarbi

saglabātā riska daļa (*retention*) Atbildības daļa, kuru, noslēdzot *apdrošināšanas līgumu*, patur *apdrošināšanas sabiedrība*.

saimnieciskā darbība (*business/economic activity*) Jebkura sistēmātiska, patstāvīga darbība par atlīdzību. Δ var veikt gan juridiskas, gan arī fiziskas personas un personu grupas. Atbilstoši *nodokļu likumdošanai* jebkura Δ ir apliekama ar attiecīgiem *nodokļiem*. Δ reģistrāciju Latvijā nosaka Latvijas Republikas komercdarbības likumdošana.

saimnieciskās darbības mērķis makrolīmenī (*macroeconomic trade-off*) Uzdevums panākt pēc iespējas lielāku *iekšzemes kopprodukta* pieaugumu, pēc iespējas zemu *inflāciju* un iespējami zemāku bezdarba līmeni. Šie rādītāji ir savstarpēji saistīti – lielākam iekšzemes kopprodukta pieaugumam atbilst zemāks bezdarba līmenis un augstāka inflācija. Tāpēc minētie mērķi nav īstenojami vienlaikus, un ekonomikā ir vērojama cikliska at-tistība.

saistības (*liabilities*) **1.** Oficiāls solījums veikt vai neveikt kādu darbību. Δ var būt dažādas: līgumsaistības, parādsaistības, kā arī mutiskas, darba, finanšu u. c. **2.** Uzņēmuma pienākums, kas

radies pagātnes notikumu rezultātā un ir saistošs pašreizējā brīdī. Δ nokārtošanas rezultātā no uzņēmuma aizplūst līdzekļi, kuriem ir ekonomisks labums. 3. Parāds kreditoram. Izšķir Δ pret uzņēmuma īpašniekiem (pašu kapitāls) un Δ pret ārējiem aizdevējiem (kreditori). Sk. arī *pasīvs. A t s a u c a m a s* Δ (*revocable liabilities*) – Δ , kuras ir iespējams atsaukt uz noslēgto līgumu pamata. *N e a t s a u c a m a s* Δ (*irrevocable liabilities*) – Δ pret banku, piegādātāju, valsts budžetu, klientu vai jebkuru citu kreditoru, kuras nevar atsaukt uz likumdošanas vai noslēgto līgumu pamata. Δ p a r a t s a u c a m i e m n e a p s t i p r i n ā t i e m a k r e d i t ī v i e m (*liabilities for revocable unconfirmed letters of credit*) – kredītiestādes Δ izmaksāt līgumā noteikto summu uz neapstiprināta neatsaucama akreditīva pamata. Δ p a r n e a t s a u c a m i e m a p s t i p r i n ā t i e m a k r e d i t ī v i e m (*liabilities for irrevocable confirmed letters of credit*) – kredītiestādes Δ izmaksāt līgumā noteikto summu uz apstiprināta neatsaucama akreditīva pamata. Δ p a r n e a t s a u c a m i e m n e a p s t i p r i n ā t i e m a k r e d i t ī v i e m (*liabilities for irrevocable unconfirmed letters of credit*) – kredītiestādes Δ izmaksāt līgumā noteikto summu uz neapstiprināta neatsaucama akreditīva pamata.

saistību nepildīšana (*default*) Aizņēmēja jeb emitenta nespēja izpildīt kredīta vai parāda vērtspapīra noteikumus paredzētās saistības.

saistību rādītāji (maksātspējas rādītāji) (*gearing ratios, leverage ratios*) Koeficienti, kas parāda aizņemto līdzekļu daļu uzņēmumā. Δ aprēķina, priekšrocību akciju un ilgtermiņa aizņēmumu summu attiecinot pret pašu kapitāla un ilgtermiņa aizņēmumu summu.

saistītā diversifikācija, koncentrētā diversifikācija (*related diversification, concentrated diversification*) Stratēģija, ar kuru organizācija paplašina savu darbību līdzīgās nozarēs vai tirgos.

saistītā nozare (*related industry*) Nozare, kurai ekonomiskie nosacījumi, tehnoloģiskie faktori un tirgus ir līdzīgi kādai citai nozarei.

saistītas personas (*related parties*) 1. Saistīti uzņēmumi. 2. Persona, kas kontrolē vai ievērojami ietekmē otru personu finansiālu

lēmumu pieņemšanā. 3. *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* izpratnē – fiziska persona (viņas laulātais, radnieki līdz trešajai pakāpei vai ar šo personu svainībā esošie līdz otrajai pakāpei), kurai pieder vairāk nekā 50% no uzņēmuma pamatkapitāla vai citādi (t. sk. ar līgumu) ir nodrošināta izšķiroša ietekme uzņēmumā. Darījumiem starp uzņēmumu un Δ piemēro īpašus nodokļa noteikumus. 4. Fiziskas personas vai uzņēmumi, kas atbilst noteiktiem kritērijiem saskaņā ar Muitas likumu – abas personas ir viena uzņēmuma līdzīpašnieki vai atrodas *darba devēja* un *darbinieka* attiecībās, tieši vai netieši kontrolē viena otru u. tml. Aprēķinot *multas vērtību* precēm, kas ir pirktas no Δ , tiek piemēroti īpaši noteikumi.

saistītās personas darījumi (*related party transactions*) Saistītās personas līdzekļu vai saistību nodošana otrai saistītai personai neatkarīgi no samaksas.

saistīti uzņēmumi (*associated enterprises*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* izpratnē – mātesuzņēmums un tā meitasuzņēmumi, divi vai vairāki uzņēmumi, ja viena uzņēmuma līdzdalības daļa otrā ir 20–50%, vai tādi uzņēmumi, kuros vairāk nekā 50% no pamatkapitāla vai balsu vairākuma pieder vienai privātpersonai, tās tuviem radniekiem vai šīs personas kontrolētam uzņēmumam. Uzņēmumi tiek uzskatīti par saistītiem arī tad, ja to starpā ir noslēgta vienošanās par saskaņotas darbības veikšanu nodokļu samazināšanas nolūkā. Aprēķinot katra atsevišķā uzņēmuma *apliekamo ienākumu*, darījumi Δ starpā jānovērtē pēc *tirgus vērtības*.

saistošs notikums (*obligating event*) Gadījums, kas uzņēmumam izraisa juridisku pienākumu nokārtot savas *saistības*.

sāknēšanas programma (*bootstrap*) Programma, kuru izmanto datora sāknēšanai un kura vajadzības gadījumā no lasāmatmiņas operatīvajā atmiņā izsauc uzdevumu risināšanas vadības sistēmu (piem., operētājsistēmu) vai tās ielādes programmu.

sākotnējais reģistrs (*initial register*) Viena emitenta *aizstājamo vērtspapīru* īpašnieku saraksts, kuri publiskas emisijas vērtspapīrus savā īpašumā ieguvuši *sākotnējās izvietošanas* rezultātā.

sākotnējā izvietošana (*initial placement*) Vērtspapīru emitenta vai tā pilnvarotas personas izteikts *pirmais publiskais piedāvājums*.

sākotnējā publiskā piedāvājuma prospekts (*pathfinder prospectus, red herring* (žarg.)) Dokuments, kurā ir detalizēta informācija par uzņēmumu, kas gatavojas veikt *sākotnējo izvietošānu*. Informācija var būt arī neprecīza un nepilnīga. Patiesa un pilnīga informācija tiek atspoguļota pirms pašas emisijas *emisijas prospektā*.

sākotnējie kapitālieguldījumi (*initial outlay*) Kapitālieguldījumu plāna sastāvdaļa, kas ietver naudas plūsmu, kura ir nepieciešama *aktīvu iegādei* un to sagatavošanai ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesam.

saldo (*balance*) **1.** Grāmatvedības *balances* (aktīvu un pasīvu) kopsumma. **2.** Sk. *konta atlikums 1.*

salīdzināmo nekontrolēto cenu metode (*comparable uncontrolled price method*) Metode, ar kuru nosaka *tirgus vērtību* darījumos starp *saistītiem uzņēmumiem*. Pēc šīs metodes cenas darījumos ar saistīto uzņēmumu tiek salīdzinātas gan ar iekšējām cenām (attiecīgā uzņēmuma un ar to nesaistīta uzņēmuma līdzīgu darījumu cenas), gan ar ārējām cenām (citu nesaistītu uzņēmumu līdzīgu darījumu cenas, kā arī paraugcenas vai vērtības, piem., *muitas vērtība*). Atšķirību gadījumā tiek veiktas nepieciešamās korekcijas.

salīdzinošā priekšrocība (*comparative advantage*) **1.** Uzņēmuma iespēja ražot produkciju ar zemākām *alternatīvajām izmaksām*, nekā to spēj cits ražotājs. Uz šī principa ir balstīta starptautiskā tirdzniecība. **2.** Valsts iespēja ražot noteiktu preci ar relatīvi zemākām ražošanas izmaksām (salīdzinot ar kādu citu preci) nekā citās valstīs. Nosakot Δ , tiek salīdzinātas divu preču ražošanas izmaksas vispirms katrā valstī atsevišķi, pēc tam valstu starpā. Angļu ekonomists D. Rikardo (*David Ricardo*) izstrādāja Δ teoriju un pierādīja, ka valstis, kas pēc *absolūtās priekšrocības* principa ir neizdevīgākā situācijā, var specializēties un gūt peļņu starptautiskajā tirdzniecībā.

saliktais diskonts (*compound discount*) Finanšu, kredīta aprēķins, ar kuru faktiskās aizdevuma summas samazinājums par katru iepriekšējo periodu tiek rēķināts no parāda summas attiecīgā perioda beigās.

saliktie procenti (*compound interest*) *Kreditprocenti*, kurus aprēķina, aizdevuma sākotnējās summas procentiem pieskaitot procentus no agrākajos periodos uzkrātajiem procentiem. Δ līdzīgā veidā tiek aprēķināti arī *noguldījuma* summām.

samaksātais pamatkapitāls (*paid-up share capital*) Akciju sabiedrības *pamatkapitāls*, kuru akcionāri ir apmaksājuši, beidzoties pamatkapitāla apmaksas termiņam. Δ var būt vienāds ar *reģistrēto pamatkapitālu* vai mazāks par to.

samazinātā likme *sk. samazinātā PVN likme*

samazinātā PVN likme (*reduced rate of VAT*) *Pievienotās vērtības nodokļa* likme, kuru nosaka atsevišķiem *ar PVN apliekamiem darījumiem*, lai nodrošinātu noteiktu preču un pakalpojumu pieejamību plašam patērētāju lokam. Δ Latvijā ir 9%, ar kuru no 2003. g. ir paredzēts aplikēt preses izdevumus, grāmatas u. c. Sk. arī *standartlikme*.

sanācija (*financial recovery, rehabilitation*) Plānveidīgs likumīgu pasākumu kopums, lai novērstu uzņēmuma iespējamo bankrotu, atjaunotu tā maksātspēju un apmierinātu kreditoru likumīgās prasības.

saņēmējbanka (*beneficiary's bank*) Banka, kas pēc maksātāja rīkojuma saņem naudas pārskaitījumu no *maksātājbankas*. Saņēmētie naudas līdzekļi jāieskaita saņēmēja kontā vai citādi jāsamaksā saņēmējam.

saņēmējs (*beneficiary*) Maksājuma uzdevumā (rikojumā) norādīta fiziska vai juridiska persona, kas saņem naudas pārskaitījumu no *maksātāja*. Sk. arī *kravas saņēmējs, labuma saņēmējs*.

SAPARD (*Special Assistance Programme for Agricultural and Rural Development, SAPARD*) Speciālā iestāšanās programma lauksaimniecības un lauku attīstībai – viena no *Eiropas Savienības* (ES) pirmsiestāšanās palīdzības programmām, kas kopš 2000. g. sniedz atbalstu lauksaimniecības un lauku attīstībai ES kandidātvalstīs, vienlaicīgi sagatavojot tās darbam ar *Eiropas Savienības struktūrfondiem* pēc iestāšanās ES.

sargeņģelis (*archangel*) *žarg.* Potenciāls kapitālieguldītājs, kas meklē iespēju ieguldīt līdz 500 000 latu un aktīvi darboties uzņēmuma pārvaldē, nebūdamš tā izpilddirektors.

sarkanais storno *sk. storno*

saskaņotās procedūras (*agreed-upon procedures*) Darba uzdevums, kura rezultātā *auditors* sniedz ziņojumu par faktiski atklātajiem jautājumiem un problēmām, nesniedzot nekādu *pārlicību* par to, ka pievienotajā informācijā nav būtisku kļūdu. Ziņojuma lietotājiem pašiem jāspriež par auditora veiktajām procedūrām un iegūtajiem rezultātiem un jāizdara secinājumi. Sk. arī *audita saistītie pakalpojumi*.

saskarne (*interface*) Sakaru punkts starp diviem vai vairākiem procesiem, personām vai citām fiziskām vienībām.

saskarne dators – datoram (*computer-to-computer interface, CCI*) Saikne starp vērtspapīru centru Ņujorkā un *Nacionālās vērtspapīru dileru asociācijas automatizētās kotēšanas (NASDAQ)* datoru, kas vienlaicīgi ļauj aizsūtīt ziņojumu par tirdzniecību *NASDAQ* sistēmai un reģistrēt to pašu tirdzniecības darījumu vērtspapīru centra datu saglabāšanas sistēmā.

sastingums, stagnācija (*stagnation*) Valsts ekonomikas stāvoklis, kam raksturīga zema ekonomiskā aktivitāte – zems ražošanas apjoms un ienākumu līmenis, samazināta pirktspēja, kā arī zems pieprasījumu pēc precēm un pakalpojumiem.

sastrēgums (*bottleneck*) Vienas sistēmas daļas darbības palēnināšanās, kas savukārt izsauc visas sistēmas darbības jaudas pazemināšanos.

savstarpējās apdrošināšanas sabiedrības (*mutual insurance companies*) *Apdrošināšanas sabiedrības*, kur *polišu* turētāji piedalās tās pārvaldē un ir arī sabiedrības īpašnieki.

Savstarpējās ekonomiskās palīdzības padome, SEPP (*Council for Mutual Economic Aid*) 1949. g. dibināta starptautiska organizācija, kas apvienoja sociālisma sistēmas valstis vispirms Eiropā, vēlāk – arī visā pasaulē. Dibinātājvalstis: PSRS, Bulgārija, Čehoslovākija, Polija, Rumānija, Ungārija. Mērķis – veicināt savstarpēju tirdzniecību un dalībvalstu ekonomisko plānu koordināciju. Šī organizācija bija iecerēta kā pretstats kapitālistiskajam tirgum. Δ oficiāli pārtrauca darbību 1991. g. līdz ar vairāku dalībvalstu pāreju uz tirgus ekonomiku.

savstarpēji izslēdzoši projekti (*mutually exclusive projects*) *Kapitālieguldījumu projektu* kopums, no kura īstenojams ir tikai viens piedāvātais projekts nepietiekamu resursu vai kādu citu ierobežojumu dēļ.

savstarpēji papildinošie projekti (*complementary projects*) Projekti, no kuriem viena projekta izpilde palielina kāda cita projekta gaidāmos ieņēmumus, piem., veikala un kafejnīcas izbūve netālu no degvielas uzpildes stacijas kopumā varētu dot lielākus ieņēmumus nekā katra šāda objekta izbūve atsevišķi.

savstarpēji saistītu klientu grupa (*group of connected customers*) Divas vai vairāk personas, kuras kredītiestādei var radīt kopīgu risku, ja viena no personām tieši vai netieši kontrolē pārējās personas un būtiski ietekmē tās un ja vienas personas finansiālās problēmas var sagādāt pārējām personām parādu nomaksas grūtības.

SDR *sk.* speciālās aizņēmuma tiesības

SEAQ *sk.* biržas automatizētā kotēšanas sistēma

SEATS *sk.* biržas alternatīvais tirdzniecības serviss

seguma summa (*contribution*) Pārdošanas ieņēmumu un pārdotās produkcijas *mainīgo izmaksu* starpība. Δ ietver pārdotās produkcijas *pastāvīgās izmaksas*, un to izmanto *kritiskā punkta* aprēķināšanai. Ja Δ ir lielāka par pastāvīgajām izmaksām, tad uzņēmējdarbības finansiālais rezultāts ir peļņa. **Kopējā Δ** (*total contribution*) – Δ , kuru aprēķina visai saražotajai produkcijai. **Vienas vienības Δ** (*contribution per unit*) – summa, kuru izmanto, novērtējot produkcijas vienas vienības pelnītspēju. To var aprēķināt divējādi – kopējo Δ dalot ar produkcijas apjomu vai no vienas vienības pārdošanas cenas atskaitot vienas vienības mainīgās izmaksas.

seguma summas koeficients (*profit-volume ratio*) Koeficients, kuru aprēķina, *seguma summu* visai produkcijai dalot ar produkcijas pārdošanas ieņēmumiem jeb apgrozījumu. Δ uzskata par savdabīgu produkcijas rentabilitātes rādītāju.

segums (*cover*) **1.** *Nodrošinājums.* **2.** *Apdrošināšanā* – naudas summa, par kādu apdrošina *risku* un kuras lielums atkarīgs no riska rakstura un apmēra.

senioraizņēmums (*senior debt*) Aizņēmums no bankas vai citas kredītiestādes, kuram vienmēr jādod priekšroka, maksājot procentus un atmaksājot pamatsummu. Δ var būt bankas overdrafts, aktīvu finansēšanas vai termiņa aizdevums.

SEPP *sk.* Savstarpējās ekonomiskās palīdzības padome

sertifikāti par Latvijā nodzīvoto laiku (*certificates for living time in Latvia*) Sertifikāti, kas piešķirti Latvijas iedzīvotājiem par Latvijā nodzīvotiem gadiem līdz sertifikātu izsniegšanas sākuma termiņam – 1992. g.

sertifikāts (*certificate*) Dokuments, kas apliecina kādu faktu vai statusu. *Sk. arī akciju sertifikāts, noguldījuma sertifikāts, preču izcelsmes sertifikāts.*

sertifikātu izsniegšanas aģentūra (*certificate authority, CA*) Iestāde, kas izsniedz *digitālos sertifikātus*, kuri apstiprina klientu elektronisko parakstu, kā arī publisko un privāto atslēgu pareizību.

servitūts (*easement, servitude*) **1.** Likumā noteikts pienākums zemes īpašniekam atļaut izmantot kādu viņa teritorijas daļu, esošos ceļus u. tml., lai citi īpašnieki nokļūtu pie saviem īpašumiem, varētu iekārtot dažādas komunikācijas. **Personālservitūts** (*personal servitude*) – īpašuma lietošanas tiesību ierobežojums, kas nodibināts par labu noteiktai fiziskai vai juridiskai personai. **Rēalservitūts** (*real servitude*) – Δ, kas nodibināts par labu kādam noteiktam nekustamam īpašumam. Δ apliecina ar ierakstu *zemesgrāmatā*. **2.** Vienas valsts suverenitātes ierobežošana kādā jautājumā (piem., par teritoriju, zemi) par labu citai valstij vai citām valstīm.

SET *sk.* elektronisko darījumu drošības standarts

sezonālitate (*seasonality*) Nevienmērīgs uzņēmējdarbības cikls objektīvu iemeslu dēļ, piem., lauksaimniecības produktu ražas laiks, ziema vai vasara u. c. faktori.

sezonas bezdarbs (*seasonal unemployment*) *Bezdarbs*, kuru rada ražošanas sezonas svārstības atsevišķās nozarēs, piem., būvniecībā, lauksaimniecībā.

SGS *sk.* Starptautiskie grāmatvedības standarti

sholastika (*scholasticism*) Ekonomikas teorijas virziens, kura pārstāvji uzskatīja, ka pētījumi ir jābalsta nevis uz loģikas likumiem un pieredzi, bet uz autoritāšu viedokli.

SIA sk. sabiedrība ar ierobežotu atbildību

Silīcija ieleja (*Silicon Valley*) Vieta Kalifornijas (ASV) dienvidos, kur koncentrējas vairākums uzņēmumu, kas ir saistīti ar datoru ražošanu un izmantošanu un informācijas tehnoloģijām. Par Silīcija ieleju bieži nosauc ģeogrāfisku reģionu, kurā koncentrējas uzņēmumi, kas izveidojušies līdzīgas uzņēmējdarbības rezultātā.

simulācija (*simulation*) Kvantitatīvu datorizētu modeļu izmantošana, lai imitētu procesus ekonomikā. Pēc tam, kad izvirzīti pieņēmumi ekonomikas procesiem, Δ lietošana parāda, kā modeļi reaģē uz izmaiņām šajos pieņēmumos vai uz pārmaiņām ekonomikas politikā. Δ modeļi parasti izmanto skaitliskās metodes, jo to struktūra ir pārāk sarežģīta, lai izdarītu analītiskus secinājumus.

sindicētais kredīts (*syndicated loan*) Liela apmēra aizdevums, kuru vienam aizņēmējam izsniedz vairāki aizdevēji, parasti – banku grupa, noslēdzot vienu aizdevuma līgumu. Δ piešķiršanu organizē galvenā banka, kura izsniedz tikai nelielu daļu aizdevuma, pārējo aizdevuma summu piesaistot no citām bankām vai finanšu institūcijām. Δ var tikt noformēts kā vērtspapīrs un pārdots tālāk citām bankām.

sindicētas investīcijas (*syndicated investment*) Īpašuma forma, kuru veido vairāku dalībnieku kapitālieguldījumi. Ja ieguldījumi ir pārāk lieli, sarežģīti vai bīstami, lai tos varētu veikt viens kapitālieguldītājs, galvenais ieguldītājs var meklēt citus investorus, ar kuriem dalīt ieguldījuma summu. Šis process tiek saukts arī par sindicēšanu jeb partneru piesaistīšanu riska sadalīšanai.

sindikāts (*syndicate*) *Mākslīgā monopola* veids, kas ir radies oligopolistu vienošanās rezultātā un kurā ir pārstāvēti dažādu nozaru uzņēmumi, vienlaikus saglabājot katra dalībnieka ekonomisko un juridisko patstāvību.

sinerģija (*synergy*) Situācija, kad organizācijai kopumā ir lielāka vērtība nekā tās atsevišķu daļu summai. Šis ekonomiskais efekts panākts, uzņēmumiem apvienojot spēkus (resursus, profesionālo pieredzi, tehnoloģijas, zināšanas utt.), nevis darbojoties atsevišķi.

skaidrā nauda (*cash*) *Aktīvi* ar visaugstāko *likviditāti*, metāla *monētas* un aprozībā laistā *papirnauda*. Sk. arī *nauda*.

skaidrās naudas karte (*cash card, ATM card*) Dokuments – plastikāta karte, kuru bankas izsniedz saviem klientiem un ar kuras palīdzību var izņemt skaidro naudu no bankas automāta un aplūkot konta atlikumu.

skaidrās naudas pārvalde (*cash management*) Bankas nodaļa, kas nodarbojas ar skaidrās naudas nodrošināšanu bankas darbības uzturēšanai, naudu pērkot un pārdodot.

skaidrs priekšstats (*fair view*) *Finanšu pārskati* sniedz Δ , ja informācija tajos atspoguļo uzņēmuma operāciju ekonomisko būtību bez aizspriedumiem un diskriminācijas.

skaudības vai mantkārības sadale (*envy or greed ration*) *žarg.* Proportcionāls uzņēmuma īpašumtiesību sadalījums starp uzņēmuma vadību un *riska kapitāla* ieguldītāju. Kapitāla daļu attiecība tiek noteikta tā, lai kādai no pusēm nebūtu iespēja savtīgi izmantot savas tiesības.

slēgta akciju sabiedrība (*closed joint-stock company*) Akciju sabiedrība, kurā visas akcijas paliek dibinātāju valdījumā un netiek pārdotas biržā. Δ drīkst veikt tikai slēgtās akciju emisijas.

slēgtā ekonomika (*closed economy*) Valsts ekonomika, kura nepedalās starptautiskajā tirdzniecībā, starptautiskajos finanšu tirgos, kurai nav attiecību ar ārvalstīm. Sk. arī *atvērtā ekonomika*.

slēgtā pozīcija (*closed position*) Situācija, ja bilances *aktīva* posteņu kopsumma ir vienāda ar bilances *pasīva* posteņu kopsummu konkrētā valūtā.

slēptās atslēgas metode (*secret key cryptography*) Datu šifrēšanas metode, kas izmanto vienu kopīgu atslēgu, lai šifrētu un atšifrētu datus.

slimības nauda (*sick-pay*) Samaksa, kuru *darbinieks* saņem no *darba devēja* par slimības laiku līdz 14. dienai. Sk. arī *slimības pabalsts*.

slimības pabalsts (*sickness benefit*) Samaksa, ko *darbinieks* vai *pašnodarbinātais* saņem no valsts slimības gadījumā un kuras lielumam attiecībā pret ienākumiem nosaka likums. Latvijā Δ saņem visi iedzīvotāji, kuri atrodas darba attiecībās vai ir reģistrējušies kā *pašnodarbinātie*, ja persona ir saslimusi vai guvusi traumu, ja tai nepieciešama profilaktiska medicīniska palīdzība, ārstēšanās sanatorijā vai ja kopjams slim bērns līdz 14 gadu vecumam. Δ saņemšanas pamats ir darbnespējas lapa, un to izmaksā no darbnespējas 14. dienas līdz darbspēju atgūšanai vai invaliditātes noteikšanai. Par slimības laiku līdz 14. darba dienai *darbiniekam* maksā *darba devējs* (sk. *slimības nauda*).

slimokase (*sickness insurance fund*) Vienas vai vairāku pašvaldību izveidota institūcija, kas noslēgusi līgumu ar Veselības apdrošināšanas centrālo fondu par valsts obligātās veselības apdrošināšanas pakalpojumu minimuma un veselības aprūpes valsts programmas nodrošināšanu Δ dalībniekiem.

smadzeņu noplūde (*brain drain*) Augsti kvalificētu speciālistu, zinātnieku emigrācija uz ārzemēm, galvenokārt uz attīstītajām valstīm labāku darba apstākļu un augstākas darba samaksas dēļ. Δ negatīvi ietekmē emigrācijas valsts iekšzemes kopproduktu, nozaru struktūru, nodokļu maksājumus, zinātniski pētniecisko potenciālu. Savukārt imigrācijas valsts iegūst speciālistus, ietaupot līdzekļus viņu sagatavošanai.

SNB sk. Starptautisko norēķinu banka

SOAP sk. vienkāršs objektu piekļuves protokols

sociālā adaptācija sk. socializācija

sociālā apdrošināšana (*social insurance*) Valsts organizēto pasākumu kopums, lai apdrošinātu personas vai tās apgādībā esošo personu risku zaudēt darba ienākumu sakarā ar *sociāli apdrošinātās personas* slimību, invaliditāti, maternitāti, bezdarbu, vecumu, nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību, kā arī papildu izdevumiem sakarā ar sociāli apdrošinātās personas vai tās apgādībā esošās personas nāvi. Δ ir valsts sociālās nodrošināšanas sistēmas sastāvdaļa. Δ veidi ir *valsts pensiju apdrošināšana*, *sociālā*

apdrošināšana bezdarba gadījumam jeb bezdarba apdrošināšana, sociālā apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām jeb darba negadījumu apdrošināšana, invaliditātes apdrošināšana, maternitātes un slimības apdrošināšana.

sociālā apdrošināšana bezdarba gadījumam (*unemployment insurance*) Viens no *sociālās apdrošināšanas* veidiem, kura mērķis ir uzkrāt līdzekļus *bezdarbnieku pabalstiem*. Bezdarba apdrošināšanas līdzekļi veidojas no *obligātajām sociālās apdrošināšanas iemaksām*, ko maksā visi darbinieki un darba devēji.

sociālā apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām (*social insurance against injuries at work and occupational diseases*) Viens no *sociālās apdrošināšanas* veidiem, kura mērķis ir nodrošināt līdzekļus gadījumiem, kas saistīti ar *sociāli apdrošinātās personas* darbspēju zudumu vai ievērojamu samazināšanos darba dēļ, ja tā rezultātā šī persona pilnīgi vai daļēji zaudē ienākumus.

sociālā funkcija (*social function*) Organizācijas vadītāja uzdevums radīt un nodrošināt nekaitīgus un drošus darba apstākļus, paaugstināt darbinieku kvalifikāciju, rūpēties par dzīves līmeņa paaugstināšanu sava uzņēmuma darbiniekiem.

sociālais nodoklis (*social tax*) *Tiešais nodoklis*, ar ko apliek fizisko personu ienākumus, lai nodrošinātu *pensiju* izmaksu un sociālo pakalpojumu sniegšanu iedzīvotājiem. Latvijā Δ bija spēkā līdz 1998. g., kad to nomainīja *valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas*.

sociālā nodrošināšana (*social security*) Viens no valsts *sociālās politikas* virzieniem, kurā ietilpst *sociālā apdrošināšana* un sociālā palīdzība.

sociālā politika (*government social policy*) Valsts organizēto pasākumu kopums, lai nodrošinātu sabiedrības locekļu izglītošanu, aizsardzību u. c. sociālās vajadzības.

sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts (*taxable base for national social insurance contributions*) Ienākumu summa, no kuras jāveic sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas. *Darba devēja* un *darba ņēmēja* Δ ir visi algotā darbā gūtie ienākumi, no kuriem jāietur *iedzīvotāju ienākuma nodoklis*, neatskaitot

neapliekamo minimumu, nodokļu atvieglojumus un attaisnotos izdevumus, par kuriem darba ņēmējs drīkst samazināt apliekamo ienākumu. Pašnodarbinātā Δ ir brīvi izraudzīti ienākumi no preču ražošanas, darbu izpildes, pakalpojumu sniegšanas, radošās un profesionālās darbības u. c. Latvijā Δ minimālo un maksimālo apmēru ik gadu nosaka Ministru kabinets.

sociālās apdrošināšanas speciālie budžeti (*social insurance special budgets*) *Speciālie budžeti*, kuros tiek veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas un kuru līdzekļus izmanto tikai sociālās apdrošināšanas pakalpojumu finansēšanai. Δ veidi ir *valsts pensiju speciālais budžets, nodarbinātības speciālais budžets, darba negadījumu speciālais budžets, kā arī invaliditātes, maternitātes un slimības speciālais budžets*. Atšķirībā no citiem speciālajiem budžetiem, kuru izdevumi nedrīkst pārsniegt ieņēmumus, Δ deficīta gadījumos var saņemt aizdevumu no *valsts pamatbudžeta*, tādējādi nodrošinot sociālo garantiju izmaksu atbilstoši normatīvajiem aktiem.

sociālās iemaksas *sk. valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas*

sociāli apdrošināmā persona (*socially insured person*) Jebkurš 15 gadu vecumu sasniedzis *darba ņēmējs, pašnodarbinātais* u. c. persona, par kuru ir jāveic *valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas*. Kad Δ ir reģistrēta un par viņu tiek veiktas *sociālās iemaksas*, tā kļūst par sociāli apdrošināto personu, t. i., persona kļūst tiesīga saņemt *valsts sociālās apdrošināšanas* pakalpojumus.

socializācija, sociālā adaptācija (*socialization, social adaptation*) Process, kurā uzņēmuma jaunie vadītāji un darbinieki apgūst kopīgās organizācijas vērtības un uzvedības normas.

soda nauda 1. (*penalty*) Maksājums par līgumsaistību un apstiprinātu noteikumu nepildīšanu, piem., par pasūtījuma izpildes termiņa neievērošanu, par braukšanu sabiedriskajā transportā bez biļetes. **2.** (*tax penalty*) *Nodokļu administrācijas* noteikts soda līdzeklis par *nodokļu likumdošanas* pārkāpumu. Latvijā Δ parasti nosaka 100% apmērā no nesamaksātā *nodokļa* summas, ja pārkāpums tiek atklāts *nodokļu administrācijas* pārbaudes laikā. Ja nokavētais nodoklis tiek samaksāts pirms pārbaudes

uzsākšanas, papildus *nodokļa pamatparādam* jāmaksā tikai *pamatparāda palielinājuma nauda* un *nokavējuma nauda*.

SOES (*small order execution system*) Mazo pasūtījumu ievades (vai apstrādes) sistēma – datorizēta apakšsistēma, kuru lieto *NASDAQ* un kurā pasūtījumus, kas mazāki par 1000 akcijām, apkopo un izpilda tirgus noteicēji.

speciālā ekonomiskā zona *sk. pie brīvā ekonomiskā zona*

speciālais budžets (*special purpose budget*) *Valsts* vai *pašvaldību budžeta* daļa, kuru veido īpašiem mērķiem iezīmēti ieņēmumi un izdevumi, piem., *Valsts autoceļu fonds*, kura izdevumus sedz *akcīzes nodokļa* ieņēmumi. Δ izdevumi parasti nedrīkst pārsniegt ieņēmumus, izņemot *sociālās apdrošināšanas speciālo budžetu*, kuram deficīta gadījumā no valsts *pamatbudžeta* izsniedz izdevumu, tādējādi nodrošinot sociālo garantiju izmaksu atbilstoši normatīvajiem aktiem.

speciālās aizņēmuma tiesības (*Special Drawing Rights, SDR*) Starptautiskas aktīvu rezerves, kuras 1970. g. izveidoja *Starptautiskais Valūtas fonds*, lai panāktu pasaules naudas masas lielāku neatkarību no zelta daudzuma un ASV ekonomikas svārstībām. Δ pieejamas dalībvalstīm kā aizņēmumi. Δ norēķinu vienību sākotnēji aprēķināja pēc 5 pasaulē spēcīgāko valūtu – ASV dolāra, Vācijas markas, Lielbritānijas sterliņu mārciņas, Francijas franka un Japānas jenas – kursa. Kopš 2002. g. Δ tiek iekļauts *eiro*, kurš aizvieto Vācijas marku un Francijas franku. Latvijas lats ir piesaistīts Δ valūtu grozam kopš 1994. g. februāra.

speciālists¹ (*specialist*) *Biržas dīleris*, kuram pieder monopoltiesības kādu konkrētu uzņēmumu akciju tirdzniecībā.

speciālists² (*eksperts*) (*expert, specialist*) Cilvēks ar labām zināšanām, prasmī, izglītību un pieredzi kādā darbības nozarē vai profesijā.

specializētās bankas (*specialized banks*) Bankas, kuru aktīvu lielāko daļu veido noteikts aktīvs vai aktīvu grupa. Bankas orientējas uz īpašu pakalpojumu sniegšanu, nepiedāvājot plašu pakalpojumu loku (piem., hipotēku banka).

speciāls pieprasījums (*ad hoc request*) Īpašs iepriekš nedefinēts informācijas pieprasījums.

spekulācija (*speculation*) Ienākumu gūšana, pērkot preces vai vērtspapīrus par zemu cenu un pārdodot dārgāk, parasti izmantojot tirgus cenu vai valūtas kursu svārstības.

spekulatīvais motīvs *sk. pie naudas pieprasījuma motīvs*

spiles mehānisms (*claw back*) Mehānisms, kas *ieguldījumu fonda* darbības perioda beigās precīzi un patiesi sadala procentu maksājumus investētā uzņēmuma vadībai, kā arī ieguldījumu fonda īpašniekiem. Šādi mehānismi tiek iestrādāti ieguldījumu fonda darbības sākumā un dod papildus garantiju precīzai un godīgai peļņas sadalei fonda darbības beigās.

spot darījums *nevēl., sk. tūlītējs darījums*

stabilas akcijas (*defensive stock*) Akcijas, kuru cena nav būtiski atkarīga no tautsaimniecības situācijas. Δ parasti ir uzņēmumiem, kuri piedāvā preces vai pakalpojumus, kas ir vienlīdz nepieciešami gan ekonomiskā uzplaukuma, gan *recesijas* laikā, piem., pārtiku, komunālos pakalpojumus.

stagflācija (*stagflation*) Ražošanas apjoma kritums, kas norisinās *inflācijas* apstākļos; stagnācijas un inflācijas savienojums.

stagnācija *sk. sastingums*

standarta kredīts (*standard loan*) Kredīts, kura ņēmējam, izvērtējot pašreizējo un prognozējamo naudas plūsmu, nav gaidāmas kredīta pamatsummas un procentu atmaksas grūtības.

standartlaiks (*standard hours*) Stundu skaits, kas nepieciešams vienas produkcijas vienības izgatavošanai vai viena pakalpojuma sniegšanai.

standartlikme (*standard rate*) **1.** Pievienotās vērtības nodokļa izpratnē – PVN likme 18% apmērā, kuru piemēro vairākumam *apliekamo darījumu*, izņemot gadījumus, kad jāpiemēro *samazinātā likme* (9%). **2.** Speciālista, profesionāla pakalpojumu sniedzēja stundas cena (stundas likme), kas tiek piedāvāta potenciālajiem klientiem, neierēķinot atlaidi.

standartpārskaitījums (*standard payment order*) Pārvedums, kura *valutēšanas datums* ir nākamā darbadiena, skaitot no brīža, kad banka ir akceptējusi klienta maksājuma uzdevumu, kas iesniegts bankā līdz bankas noteiktajam laikam.

starpbanka (*intermediate bank*) Norēķinos starp divām bankām iesaistītā trešā banka, kas nav maksātāja vai maksājumu saņēmēja banka.

starpbanku attiecības (*interbank relations*) Savstarpējie banku darījumi, kas balstās uz abpusējām interesēm. Δ izpaužas, izsniedzot vai saņemot *starpbanku kredītus*, veicot norēķinus klientu un pašu banku uzdevumā u. c.

starpbanku kredīts (*interbank loan*) Bankas aizdevums citai bankai.

starpbanku norēķinu sistēma (*interbank funds transfer system*) Bezskaidrās naudas līdzekļu pārvedumu sistēma, kurā piedalās bankas, lai veiktu norēķinus bankas pašas vai tās klientu vārdā. Norēķini tiek veikti starp sistēmas dalībniekiem dalības noteikumos aprakstītajā kārtībā. Izšķir *bruto* un *klīringa (neto) norēķinu* sistēmas.

starpība starp pirkšanas un pārdošanas cenu (*bid-ask spread*) Starpība starp cenu, par kādu pārdevēji ir gatavi pārdot vērtspapirus, un cenu, par kuru pircēji ir gatavi tos pirkt.

starpmērķis (*intermediate target*) *Monetārās politikas* uzdevums regulēt ekonomikas pamatrādītājus ilgtermiņa laika intervālos. Regulējams ir jebkurš mainīgais lielums, kas tieši var ietekmēt bezdarba un cenu līmeni valstī un kuru centrālā banka izvēlas par monetārās politikas iedarbības objektu, piem., *naudas agregātus* vai *procentu likmes*.

starpniekbanka *sk.* **starpbanka**

starpnieks (*intermediary*) 1. Jebkura persona vai organizācija, kas darbojas kā *aģents* vai *māklers*, nodibinot sakarus starp iespējamiem darījuma partneriem un uzņemoties starpniecību darījuma līgumu slēgšanā. *Sk.* arī *finanšu starpnieks*. 2. Fiziska vai juridiska persona, kas konsultē klientus un pārdod *apdrošināšanas polises*. *Sk.* arī *apdrošināšanas brokeris*.

starpnieksabiedrība (*brokerage firm, brokerage house*) Uzņēmēj-sabiedrība (komercsabiedrība), kas darbojas kā starpnieks starp pircēju un pārdevēju, par to ņemot komisijas atlīdzību. Veicot vērtspapīru u. c. darījumus, Δ nepieciešama licence.

starppatēriņš *sk.* starpprodukts

starpprodukts, starppatēriņš (*intermediate product/consumption*) *Produkcijas pilnās izlaides* daļa, kas tiek izmantota citas produkcijas radīšanai. Latvijā Δ veido vairāk nekā pusi no produkcijas pilnās izlaides.

Starptautiskā Attīstības asociācija (*International Development Association, IDA*) *Starptautiskās Rekonstrukcijas un attīstības bankas* filiāle, kas izveidota 1960. g., lai kreditētu vājāk attīstītās dalībvalstis, izsniedzot tām ilgtermiņa aizdevumus ar atvieglotiem nosacījumiem, piem., aizdevumus ar atmaksas termiņu līdz 50 gadiem vai bezprocentu aizdevumus. Katram Δ finansētajam projektam tiek veikta politiski ekonomiska ekspertīze, lai maksimāli efektīvi izmantotu finanšu palīdzību.

Starptautiskā Finanšu korporācija (*International Finance Corporation, IFC*) Specializēta ANO organizācija, juridiski un finansiāli neatkarīga *Starptautiskās Rekonstrukcijas un attīstības bankas* filiāle, kura dibināta 1956. g., lai sekmētu Δ dalībvalstu ekonomisko attīstību, veicinātu privāto uzņēmējdarbību, piešķirot kredītus un ieguldot kapitālu privātajā sektorā galvenokārt attīstības valstīs (pēdējos gados – arī Austrumeiropas valstīs). Δ kredītiem atšķirībā no Starptautiskās Rekonstrukcijas un attīstības bankas kredītiem nav nepieciešamas valdības garantijas.

Starptautiskā grāmatvežu federācija (*International Federation of Accountants, IFAC*) Nevalstiska, nepolitiska grāmatvežu bezpeļņas organizācija, kas nodibināta 20. gs. 70. gadu sākumā Ņujorkā. Δ apvieno vairāk nekā 1,7 miljonus biedru, kurus vienlaicīgi reģistrē arī par *Starptautisko grāmatvedības standartu komitejas* (*IASC*) biedriem.

Starptautiskais Valūtas fonds, SVF (*International Monetary Fund, IMF*) Δ dibināts 1945. g. saskaņā ar Bretonvudsas (ASV) konferences lēmumu, lai nodrošinātu valūtas maiņas kursu stabilitāti

un veicinātu starptautisko ekonomisko sadarbību, kā arī lai piešķirtu īstermiņa aizdevumus Δ dalībvalstu maksājumu bilances uzlabošanai. Dalībvalstis iemaksā kopējā fondā tām noteikto daļu jeb kvotu – 25% zeltā (tagad arī brīvi konvertējamā valūtā) un 75% savā nacionālajā valūtā. Ja dalībvalsts pieprasītā aizdevuma apjoms ir lielāks nekā tās kvota, Δ izvirza attiecīgās valsts valdībai noteiktas prasības finansiālās un budžeta politikas īstenošanai. Vēsturiski Δ nav bijusi efektīva ietekme uz industriāli attīstīto valstu tautsaimniecības politiku. 20. gs. 70. gadu sākumā par Δ darbības galveno virzienu kļuva Āzijas, Āfrikas un Latīņamerikas valstu kreditēšana. Δ uzmanības centrā ir šo valstu makroekonomiskā politika, kas ietekmē kredītu piešķiršanas nosacījumus un tehnisko palīdzību valstīm, kuru valdības nodrošina uz tirgu orientētu konservatīvu fiskālo (budžeta) politiku. Sākot ar 20. gs. 90. gadiem, Δ ir aktivizējies darbību Centrāleiropas un Austrumeiropas postsociālistiskajās valstīs. Δ loma un galvenie darbības virzieni kopš tā dibināšanas ir mainījušies, tomēr Δ saglabā savu nozīmi kā institūcija, kas ir pēdējās instances starptautiskais kreditors globālas finansiālas krīzes gadījumā. Δ publicētā informācija, statistikas krājumi un prognozes ir svarīgs instruments pasaules tautsaimniecības procesu analizē un tās efektīvā vadīšanā.

Starptautiskā kooperatīvu diena (*International Cooperative Day*)
Starptautiskā Kooperatīvu alianse 1923. g. kongresā pasludināja katra kalendārā gada jūlija pirmo sestdienu par kooperatīvu solidaritātes dienu.

starptautiskā nodokļu plānošana (*international tax planning*)
Darbība, kuras mērķis ir samazināt uzņēmuma nodokļus starptautiskā mērogā, koncentrējot noteiktas uzņēmuma funkcijas valstīs ar šim nolūkam visizdevīgāko *nodokļu likumdošanu* un to nepārkāpjot. Sk. arī *beznodokļu valstis un teritorijas*.

Starptautiskā Rekonstrukcijas un attīstības banka, Pasaules Banka (*International Bank for Reconstruction and Development, World Bank, WB*)
Specializēta ANO institūcija, kas dibināta 1944. g. ar Bretonvudsas konferences lēmumu un uzsāka darbību 1946. g., lai finansiāli atbalstītu visvairāk cietušo valstu tautsaimniecības atjaunošanu pēc II Pasaules kara. 20. gs.

70. gados Δ kļuva par lielāko aizdevēju Āfrikas, Āzijas un Latīņamerikas valstīm ar zemu iedzīvotāju ienākumu līmeni. Δ kredītu struktūrā sāka dominēt lauksaimniecība, izglītība, veselības aizsardzība, kam bija liela nozīme cīņā ar nabadzību. 20. gs. 80. gados Δ aktīvi piedalījās jaunattīstības valstu finanšu sistēmas stabilitātes nodrošināšanā, pārstrukturējot šo valstu ārējo parādu. Δ kredīti tika novirzīti arī vides aizsardzības programmu realizēšanai. Sākot ar 90. gadiem, Δ aktīvi iesaistījās Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu attīstības stratēģijas finansēšanā un konsultēšanā to ceļā uz tirgus ekonomiku. Pasaules Bankas grupā ietilpst Starptautiskā Rekonstrukcijas un attīstības banka kā galvenā struktūrvienība, kas piešķir valstu valdībām ilgtermiņa aizdevumus, tās filiāles *Starptautiskā attīstības asociācija*, *Daudzpusējā Investīciju garantiju aģentūra* un *Starptautiskā Finanšu korporācija*. Kaut arī formāli Δ Pasaules Bankas sastāvā ir ANO specializētā institūcija, saskaņā ar Δ statūtiem un ANO un Δ vienošanos banka ir neatkarīga savos lēmumos. Ik gadu Δ piešķir aptuveni 20 miljardus dolāru dažādiem attīstības projektiem, tehniskajai palīdzībai, valdības politikas pilnveidošanai. Δ aizdevumiem ir salīdzinoši augstas kredītlikmes un to saņemšanai nepieciešamas valdības garantijas. Ievērojama daļa kredītresursu tiek pārdalīta reģionālās attīstības bankās.

Starptautiskās audita prakses komiteja (*International Auditing Practices Committee, IAPC*) Komiteja, kuru dibinājusi Starptautiskā grāmatvežu federācija (*IFAC*). Komiteja izstrādā un izdod *audita* un ar to saistīto pakalpojumu standartus un paziņojumus.

Starptautiskā Tirdzniecības palāta (*International Chamber of Commerce*) Starptautiska organizācija, kura dibināta 1920. g., lai risinātu starptautiskus ekonomiskus jautājumus, uzlabotu starpvalstu tirdzniecības sakarus un veicinātu vienotu procedūru ieviešanu starptautiskajā tirdzniecībā. Δ publicē *Starptautiskos tirdzniecības noteikumus (Incoterms)*. Δ mītne atrodas Parīzē.

Starptautiskie audita prakses paziņojumi (*International Auditing Practice Statements, IAPS*) Starptautiskās audita prakses komitejas (*IAPC*) ziņojumi, kas sagatavoti, lai palīdzētu auditoriem darbā ar *Starptautiskajiem grāmatvedības standartiem*.

Starptautiskie audita standarti (*International Standards on Auditing, ISA*) Principu kopums, kas jāievēro auditoram, veicot audita procedūras. Šos standartus izstrādā *Starptautiskās audita prakses komiteja (LAPC)*.

Starptautiskie grāmatvedības standarti, SGS (*International Accounting Standards, IAS*) Starptautisko grāmatvedības standartu komitejas (*International Accounting Standards Committee*) izdots vienotu grāmatvedības principu un metožu apkopojums grāmatvedības un finanšu pārskatu sastādīšanai. Δ ievērošana ļauj vieglāk salīdzināt un pārbaudīt dažādu valstu uzņēmumu finanšu pārskatus, kā arī atvieglo pārskatu sastādīšanu starptautiskos uzņēmumos. Δ nav obligāti, un atsevišķās valstīs tos izmanto kā modeli, izstrādājot vietējos grāmatvedības standartus.

Starptautiskie tirdzniecības noteikumi, inkotermi (*International Commercial Terms, Incoterms*) Starptautiskajā tirdzniecībā izmantojamo ligumu noteikumu un terminu skaidrojumi, kurus publicē *Starptautiskā Tirdzniecības palāta*, balstoties uz pasaules valstu atšķirīgo tirdzniecības praksi. Tie palīdz novērst vai samazināt apdrošināšanas, piegādes un apmaksas starptautisko noteikumu atšķirīgu tulkošanu un ar to saistītus pārpratumus dažādās valstīs.

Starptautisko grāmatvedības standartu komiteja (*International Accounting Standards Committee, IASC*) Starptautiska organizācija, kas izveidota 1973. g. 29. jūlijā, parakstot vienošanos starp Austrālijas, Kanādas, Francijas, Vācijas, Japānas, Meksikas, Nīderlandes, Lielbritānijas, Īrijas un ASV grāmatvežu institūcijām. Δ mērķis ir panākt vienotu grāmatvedības standartu pieņemšanu visā pasaulē. Δ izdod *Starptautiskos grāmatvedības standartus*, standartu projektus u. c. publikācijas, kā arī nodrošina publicēto finanšu pārskatu atbilstību *Starptautiskajiem grāmatvedības standartiem* visos būtiskajos aspektos. 1982. g. tika parakstīts jauns ligums un konstitūcija.

Starptautisko norēķinu banka, SNB (*Bank for International Settlements, BIS*) Starptautiska organizācija, kas veicina starptautisko monetāro un finansiālo sadarbību un ir centrālo banku banka. Δ veicina dialogu un lēmumu pieņemšanu starp centrālajām

bankām, darbojas kā primārais darījumu partneris centrālo banku finanšu darījumos, ir dažādu liela mēroga finanšu līgumu aģents un norēķinu centrs, kā arī ekonomisko un monetāro pētījumu centrs. Δ izdod arī starptautisko norēķinu noteikumus.

starptautisks uzņēmums (*multinational enterprise*) Uzņēmums, kas veic *tiesās investīcijas*, izvēršot ekonomisko darbību filiālēs ārzemēs vai arī veidojot apvienības ar ārzemju uzņēmumiem citās valstīs. Δ var sadalīt dažādus ražošanas posmus pa mītnes valstīm atkarībā no uzņēmuma stratēģijas un uzņēmējdarbības vides veidotajiem nosacījumiem šajās valstīs. Δ sastāv no mātes-uzņēmuma un tā kontrolētiem uzņēmumiem citās valstīs. Δ var iedalīt 3 grupās: 1) patiesi Δ, kuri veidojušies, saplūstot vairāku valstu piederības kapitālam mātesuzņēmumā; 2) Δ, kuriem ir izteikta izcelsmes valsts piederība; 3) jauni Δ, kuriem ir grūti nosakāma izcelsmes valsts piederība, jo tie visu savu saimniecisko darbību izvērš starptautiskā mērogā.

starptirgu tirdzniecības sistēma (*Intermarket trading system, ITS*) Videodatorizēta sistēma, kas apvieno speciālistu darbavietas Amerikā – Ņujorkas, Bostonas, Čikāgas un Filadelfijas fondu biržās, kā arī Klusā okeāna piekrastes biržas un *NASDAQ* tirgus dalībniekus, kuri nodarbojas ar vienādu vērtspapīru tirdzniecību.

statistiski atkarīgi projekti (*statistically dependent projects*) Projekti, kuru naudas plūsma ir atkarīga no vienādiem ārējiem faktoriem, piem., ķieģeļu un keramzītbloku ražošanas projektu efektivitāte ir vienādi atkarīga no ekonomikas attīstības līmeņa valstī un faktiskā pieprasījuma.

statūti (*bylaws*) Organizācijas iekšējais likums, kas nosaka organizācijas darbības principus tiesību aktos noteiktajās robežās. *Krājaizdevu sabiedrībās* Δ nosaka arī *biedru loku*, Δ apstiprina kopsapulce.

statūtsabiedrība (*incorporated company*) Uzņēmējdarbības veids, dalībnieku (īpašnieku) apvienība, kas izveidota uz tās dibinātāju pieņemto *statūtu* pamata. Δ ir juridiskas personas statuss.

sterliņu mārciņa (*pound sterling*) Lielbritānijas nacionālā naudas vienība, kurā ietilpst 100 pensi. Tās nosaukums ir cēlies no metāla svara vienības. Skotu mārciņai ir nemainīgs maiņas kurss attiecībā pret angļu mārciņu, taču papīra naudas zīmes atšķiras. Mārciņas ir arī Īrijā, Ēģiptē, Sīrijā u. c. Ar Bretonvudsas valūtas sistēmas izveidošanu Δ tika piešķirts rezerves valūtas statuss. Δ ietilpst SDR grozā. Δ ietilpa Eiropas valūtas sistēmā, taču 1992. g. Lielbritānija no tās izstājās. 1999. g. Lielbritānija neiestājās Eiropas valūtas savienībā.

stimulējošā fiskālā politika (*easy fiscal policy*) Valdības pasākumi valsts izdevumu palielināšanai un/vai tīro nodokļu samazināšanai, lai pārvarētu ekonomiskā cikla lejupslīdi istermiņa periodā. Δ var izraisīt inflācijas pieaugumu. Ilgtermiņa perspektīvā nodokļu likmju samazināšana var palielināt ražošanas faktoru piedāvājumu un ekonomisko izaugsmi. Sk. arī *kavējošā fiskālā politika*.

storno, sarkanais storno (*reversing entry, cancellation*) Kļūdu labošanas paņēmieni grāmatvedības dokumentos un reģistros. Iegrāmatots kļūdainis pozitīvs skaitlis tiek labots, ierakstot šo skaitli vēlreiz ar mīnusa zīmi vai ar sarkanu tinti. Tāpēc šo paņēmieni mēdz dēvēt arī par sarkano storno.

stratēģija (*strategy*) Ilgtermiņa komplekss rīcības plāns, kurā norādīti galvenie mērķi un līdzekļi to sasniegšanai. Sk. arī *biznesa stratēģija*, *diferencēšanas stratēģija*, *koncentrētā stratēģija*, *organizācijas stratēģija*.

stratēģiskā alianse (*strategic alliance*) Organizāciju apvienība, kas tiek izveidota, lai kopīgi sasniegtu ekonomiskos mērķus ātrāk, nekā darbojoties atsevišķi. Δ tiek veidota kā sadarbības līgums, kopfirma vai daudzpartneru savienība.

stratēģiskā biznesa vienība (*strategic business unit*) Atsevišķa ražotne, nodaļa vai mazāku ražotņu kopa ar kopīgu vadību un mērķiem uzņēmumā.

stratēģiskā grupa (*strategic group*) Organizācijas, kam ir līdzīga darbības stratēģija, reaģējot uz nozares ārējās vides faktoriem. Konkurence starp vienas Δ organizācijām ir daudz lielāka nekā starp organizācijām, kas ietilpst dažādās Δ.

stratēģiskais risks (*strategy risk*) Neatbilstoša uzņēmuma darbības stratēģijas izvēle, stratēģijas formēšana un realizēšana, tā rezultātā uzņēmums negūst plānotos ieņēmumus un parādās neparedzēti izdevumi. Δ tiek kontrolēts ar plānošanas un uzraudzības palīdzību, paredzot regulāru faktiskā stāvokļa salīdzinājumu ar plānoto.

stratifikācija (*stratification*) *Datu kopas* sadalīšana apakškopās, kuras veido līdzīgu raksturlielumu grupas. Parasti par raksturlielumu izvēlas naudas vērtību. Piem., uzņēmuma *debitoru* parādu uzskata par datu kopu, kuru sadala divās datu apakškopās pēc katra debitoru parāda lieluma naudas izteiksmē. Visas vienības (debitoru parādi), kas pārsniedz 1000 latus, iekļauj vienā datu apakškopā, bet tās, kas ir mazākas par 1000 latiem, otrā.

struktūras bezdarbs (*structural unemployment*) *Bezdarbs* to personu vidū, kuras nevar atrast darbu savā specialitātē vai atbilstoši kvalifikācijai, jo nesakrīt darbaspēka pieprasījums un piedāvājums, arī reģionu mērogā.

subordinētais aizņēmums, junioraizņēmums (*subordinated debt, junior debt*) Aizņēmums, kurš tiek atmaksāts nenodrošinātam kreditoram pēc tam, kad apmierinātas nodrošināto kreditoru prasības uzņēmuma likvidācijas gadījumā.

subordinētais kapitāls (*subordinated capital*) Naudas līdzekļi, kurus kredītiestāde aizņemas uz laiku, kas nav īsāks par normatīvajos aktos noteikto termiņu. Vienošanās par Δ aizņemšanos noformē ar aizņēmuma līgumu. Aizņēmuma līgumā noteikts, ka aizdevējam nav tiesību atprasīt aizdevumu pirms termiņa. Izņēmums ir kredītiestādes likvidācija. Tādā gadījumā Δ aizdevēja prasības tiek apmierinātas pēc pārējo kreditoru prasību apmierināšanas, bet pirms akcionāru prasību apmierināšanas.

subsīdētais imports (*subsidized import*) Tādu preču imports, kuru ražošanā tieši vai netieši izmantota *subsīdija*. Šāds ievadums var nodarīt zaudējumus identisku vai līdzīgu preču vietējiem ražotājiem.

subsīdija (*subsidy*) Valdības piešķirts finansiāls atbalsts uzņēmējdarbībai zemāku nodokļu, nodokļu atlaižu vai tiešo maksājumu veidā. Ar Δ palīdzību valsts stimulē konkrētu ekonomikas

nozaru attīstību. Izšķir eksporta un pašmāju Δ . **Eksporta Δ** (*export subsidy*) – eksportētājam piešķirti naudas līdzekļi, kuru kopējā summa sedz eksporta produkcijas izmaksu un realizācijas ienākumu starpību, ja šīs produkcijas pasaules cena ir zemāka par ražotāja izmaksām. Eksporta Δ palielina eksportētās produkcijas daudzumu, kā arī nodrošina valstij vēlamu eksporta struktūru un virzienus. Pašmāju Δ veicina nacionālo ražošanu un nodarbinātību, atbalsta vietējos ražotājus, kuru produkcija konkurē ar importēto. Nacionālās ražošanas pieauguma aspektā Δ kā tiešās iedarbības līdzeklis ir labāks risinājums nekā muitas tarifi, jo tām ir izteikta mērķa orientācija. Pasaules ekonomikas aspektā Δ traucē tirgus mehānisma darbībai, un pasaules mērogā tām ir samērā augstas izmaksas, tāpēc *Pasaules Tirdzniecības organizācija* iestājas par pakāpenisku Δ atcelšanu.

svārstīgā procentu likme (*floating interest rate*) Starpvalstu ekonomiskos darījumos lietota procentu likme, kuras pieaugums vai samazinājums atbilst inflācijas tempam, centrālās bankas refinansēšanas likmēm vai citiem mainīgiem rādītājiem. Δ ir atkarīga no bāzes lieluma izmaiņām, kā arī preču cenu, vērtspapīru kursu un procentu likmju starpības attiecīgajās valstīs. Starpība parasti svārstās no 0,5–5,0%.

svārstīgās procentu likmes obligācija (*floating rate bond*) Obligācija, kuras *kupons* ir atkarīgs no mainīgas procentu likmes. Piem., obligācijas kupons var būt noteikts kā 6 mēnešu *LIBOR* likme plus 200 bāzes punkti. Šajā gadījumā kupona lielums katrā *kupona izmaksas datumā* var būt citāds.

sveša īpašuma valditājs (*holder of other persons' property*) Persona, kas pārvalda īpašumu, nebūdama tā īpašnieks, piem., irnieks, nomnieks, kreditors, kas dod ķīlas aizdevumu.

SVF sk. Starptautiskais Valūtas fonds

svop darījums *nevēl.*, sk. mijmaiņas līgums

SWIFT sk. Vispasaules Starpbanku finanšu telekomunikāciju sabiedrība

SWOT analīze (*strengths, weaknesses, opportunities, threats analysis*) Organizācijas priekšrocību un trūkumu, kā arī ārējās vides iespēju un risku novērtēšana, izstrādājot organizācijas stratēģiju.

Š

šaubīgais kredīts *sk. pie nedrošs kredīts*

šaubīgie debitoru parādi *sk. apšaubāmie debitoru parādi*

šaurā kapitalizācija *sk. plānā kapitalizācija*

šaurā nauda *sk. M1*

šķīrējtiesa, arbitrāža (*arbitrage, court of arbitration*) 1. Tiesa, kas izveidota konkrēta strīda izšķiršanai. 2. Nevalstiska jurisdikcijas iestāde, kas izskata un izspriež tai pakļautās civillietas. Terminu "arbitrāža" parasti lieto, apzīmējot starptautisku Δ, piem., Londonas Starptautiskā arbitrāža (*London International Court of Arbitration*), bet ar terminu "šķīrējtiesa" apzīmē Δ Latvijā, piem., Rīgas Starptautiskā šķīrējtiesa.

šķīrējtiesnesis (*arbitrs*) (*arbiter*) Šķīrējtiesas tiesnesis. Δ izvēle ir atkarīga no konkrētās arbitrāžas sastāva komplektēšanas kārtības.

Šveices Elektroniskā birža (*Swiss Electronic Bourse, EBS*) Δ tika izveidota 1996. g. un tā apvieno fondu biržu darījumu birojus Cīrihē, Ženēvā un Bāzelē. Visas trīs biržas darbojas vienlaicīgi un ir savienotas datortīklā, nodrošinot pasūtījumu izpildi jebkurā no trim biržām neatkarīgi no iesniegšanas vietas. Tirdzniecība notiek atklātā izsolē, neskatoties uz to, ka paralēli tiek attīstīta elektroniskā sistēma.

T

taksācijas periods (*taxation period*) Laika posms, par kuru tiek aprēķināts *nodoklis*. Par Δ parasti pieņem gadu, mēnesi vai ceturksni.

tālākpārdošanas cenu metode (*resale price method*) Viena no metodēm, ar kuras palīdzību nosaka *tirgus vērtību* darījumos

ar saistītām personām. Aprēķins balstās uz cenu, par kādu no saistītā uzņēmuma iegādātās preces tiek pārdotas tālāk neatkarīgiem patērētājiem. Iegūto cenu samazina par pārdevēja izdevumiem, kas saistīti ar preču realizāciju neatkarīgiem patērētājiem, un par atbilstošu peļņu.

TALISMAN sk. pārvedumu uzskaites sistēma

tarifs 1. (*tariff*) Samaksas likme par dažādiem pakalpojumiem, piem., transporta, pasta, muitas pakalpojumiem. **2.** (*rate*) Ekonomiski pamatota apdrošināšanas cena, kuru izsaka procentos no apdrošinājuma summas.

tautsaimniecība, ekonomika (*economy*) Saimniecisko darbību kopums valstī. Atbilstoši ANO pieņemtajai ekonomikas nozaru klasifikācijai visa saimnieciskā darbība ir iedalīta 15 nozarēs, kuras dala divās grupās – 6 ražošanas nozarēs (lauksaimniecība, zvejniecība, ieguves rūpniecība, apstrādes rūpniecība, elektroenerģijas, gāzes un ūdens apgāde un celtniecība) un 9 pakalpojumu nozarēs (tirdzniecība, transports, izglītība, veselības aizsardzība, bankas un finanšu starpniecība u. c.). Pakalpojumu nozares Latvijā veido vairāk nekā 60% iekšzemes kopprodukta, attīstītajās pasaules valstīs šis īpatsvars ir vēl lielāks. Sk. arī *atvērtā ekonomika, jaunā ekonomika, slēgtā ekonomika*.

tehniskā analīze (*technical analysis*) Vērtspapīru tirgus attīstības prognozēšana, kas balstās uz akciju, valūtu kursu, indeksu u. c. grafiku analīzi. Δ ir vērtspapīru analīze, kas mēģina atklāt un interpretēt noteiktas tendences vērtspapīru cenu svārstībās pagātnē. Sk. arī *fundamentālā analīze*.

tehniskais progress ar novatorismu (*embodied technical progress*) Tehnisko zināšanu attīstība, kas iespējama tikai ar investīcijām jaunās tehnoloģiskās iekārtās. Praksē daudziem jauninājumiem nepieciešama tikai daļēja iekārtu nomaiņa.

tehniskais progress bez novatorisma (*disembodied technical progress*) Tehnisko zināšanu attīstība, kas nodrošina produkcijas ražības kāpumu bez investīcijām jaunās tehnoloģiskās iekārtās.

tehniskās rezerves (*provisions*) Apdrošināšanas sabiedrībā no peļņas speciāli uzkrāts naudas fonds, kurš paredzēts tikai apdrošināšanas un pārapirošināšanas līgumos paredzēto saistību izpildei.

tehnoloģija (*technology*) Materiālu apstrādes, ražošanas un iekārtu darbības metožu kopums, kas balstās uz teorētisko zināšanu praktisku lietojumu.

tehnoloģijas intervāls (*technology gap*) Atšķirība starp divām valstīm, vērtējot pēc ražošanā izmantotajām tehnoloģiskajām metodēm. Δ pamatojas uz atšķirībām darba spēka izglītībā, apmācībā un motivācijā, infrastruktūras pieejamībā un kvalitātē.

tekošie aktīvi *nevēl., sk. apgrozāmie līdzekļi*

telefonbanka (*telephone banking*) Bankas funkcija, kas sagādā klientiem iespēju personīga apmeklējuma vietā izmantot bankas pakalpojumus pa telefonu – 24 stundas diennaktī var iegūt informāciju un izkārtot aizdevumus. Izmantojot personīgo identifikācijas numuru un speciālu telefona numuru, var dot mutiskas instrukcijas par maksājumiem, konta kustību u. c. operācijām.

telefondienests *FT Cityline* (*FT Cityline*) Pakalpojumu dienests pa tālruni, kas sniedz informāciju par laikraksta *Financial Times* vispārējo akciju indeksu. Šī informācija tiek atjaunota 7 reizes dienā.

telegrāfiskais pārvedums (*telegraphic transfer, TT*) Metode naudas pārsūtīšanai no vienas bankas uz citu banku ārvalstīs, izmantojot telegrāfu vai telefonu. Naudas pārvedums parasti tiek veikts naudas saņēmēja valūtā, un to var kreditēt naudas saņēmēja speciāli uzrādītās bankas kontā vai arī izmaksāt skaidrā naudā, saņēmējam uzrādot speciālu vēstuli vai identifikācijas dokumentu.

Telerate (*Telerate*) ASV finanšu ziņu un informācijas dienests, kas daļēji pieder Dova-Džonsa akciju sabiedrībai (*Dow Jones Corporation*). Tas ir pieejams arī vairākās citās valstīs.

teleteksta [izvades] cenu informācijas sistēma (*Teletext Output Price Information Computer, TOPIC*) Datorizēta saziņas sistēma, kas Londonas Fondu biržā sniedz brokeriem un *tirgus uzturētājiem* informāciju par akciju cenu svārstībām un veiktajiem darījumiem. Informācijas ievadi nodrošina *Biržas automatizētā kotēšanas sistēma* (*SEAQ*).

teleteksts (*teletext*) Informācijas pasniegšanas metode, kurā informāciju pārraida kā normāla signāla daļu no televīzijas raidītāja.

tendera priekšlikums *sk. piedāvājums akcionāriem*

termiņanalīze (*aged analysis*) Tabula, kurā sagrupēti debitoru atlikumi pēc to parādu ilguma. Tas palīdz novērtēt uzņēmuma debitoru stāvokli un aprēķināt nepieciešamos *uzkrājumus* bezcerīgajiem un šaubīgajiem debitoriem.

termiņa princips (*term principle*) *Kreditēšanas pamatprincips* – jebkurš kredīts ir izsniedzams uz noteiktu termiņu. Kredīta ņēmējs kredītu atmaksā līgumā noteiktajā laikā vai arī pēc kredīta devēja pirmā pieprasījuma, ja līgumā ir noteikta šāda atmaksas kārtība.

termiņa vekselis, dato vekselis (*period bill, term bill*) Vekselis, kurš apmaksājams noteiktā datumā.

termiņnoguldījums *sk. pie noguldījums*

termiņš (*maturity*) Saistību kārtošanas datums vai laiks.

ticamības faktors (*reliability factor, R Factor*) Skaitlis, kas atrodams *Poisson* izlases sadalījuma tabulās un ko izmanto izlases lieluma aprēķināšanā. Piem., ja ir 95% ticamības līmenis, ka neviena kļūda netiks atklāta izlasē, tad Δ ir 3.0.

tiešais apdrošinātājs (*direct insurer*) *Apdrošināšanas sabiedrība*, kas pārdod *apdrošināšanu* klientiem un pērk *pārāpdrošināšanu* no citiem apdrošinātājiem – pārāpdrošinātājiem. Δ uzņemas visu atbildību par sava klienta līgumā paredzēto apdrošināmo *risku*.

tiešais darījums (*direct trade*) Darījums ar biržas vērtspapīru sarakstos iekļautiem vērtspapīriem, kas noslēgts, darījuma pusēm tieši vienojoties, un reģistrēts biržā.

tiešais debets (*direct debit*) Metode banku norēķinos: debitors pilnvaro savu banku automātiski samaksāt rēķinus, ko kreditors līdz Δ līguma noslēgšanai sūtījis debitoram. Pēc Δ līguma noslēgšanas kreditors sūta rēķinus tieši debitora bankai. Δ metode ir izdevīga regulāru maksājumu veikšanai, piem., komunālo pakalpojumu, telekomunikāciju, elektroenerģijas u. c. maksājumu kārtošanai.

tiešais finansējums (*direct finance*) Finanšu tirgus process, kas nodrošina naudas līdzekļu plūsmas pārvietošanos no uzkrājumu īpašniekiem pie aizņēmējiem (debitoriem) tiešā veidā pretēji *netiešajam finansējumam*. Uzņēmumi izmanto Δ līdzekļu iegūšanai, izlaižot *akcijas* un *obligācijas*; valsts emitē obligācijas u. c. vērtspapirus, lai par iegūto naudu segtu budžeta deficītu.

tiešais līzings (*direct leasing*) Līzings veids, kur līzings objektu iznomā tiešais ražotājs un nodod to lietošanā līzings ņēmējam uz līzings līguma pamata.

tiešā pārvēršana (*direct conversion*) Pāreja uz jaunu informācijas sistēmu, piem., kad vienā dienā lieto veco sistēmu, bet nākamajā – jauno.

tiešās darba izmaksas (*direct labour costs*) Personāla izmaksas, kas tieši saistītas ar noteikta produkta ražošanu. Δ ir viens no nozīmīgākajiem *tiešo izmaksu* elementiem sniegto pakalpojumu un izpildīto pasūtījumu un darbu pašizmaksā, kas ietver darba ņēmēju bruto algas un darba devēju sociālās apdrošināšanas iemaksas

tiešās investīcijas sk. tiešie kapitālieguldījumi

tiešās izmaksas (*direct costs*) Izmaksas, kas tieši saistītas ar noteikta preču veida izgatavošanu vai pakalpojumu sniegšanu. Izšķir *tiešās materiālu izmaksas*, *tiešās darba izmaksas*, *tiešās ražošanas izmaksas* u. c.

tiešās materiālu izmaksas (*direct material costs*) Izejvielu, materiālu izmaksas, kas tieši saistītas ar noteikta produkcijas veida ražošanu vai pakalpojuma sniegšanu. Δ ir viens no svarīgākajiem produkcijas pašizmaksas elementiem.

tiešās ražošanas izmaksas (*direct production costs*) *Tiešo izmaksu* kopsūma, kas veidojas produkcijas ražošanas procesā.

tiešie kapitālieguldījumi, tiešās investīcijas (*direct investment*) Ieguldījumi uzņēmuma pamatkapitālā, kas dod tiesības piedalīties šī uzņēmuma pārvaldē. Ārvalstīs esošā uzņēmumā Δ veic, atverot jaunu uzņēmumu, nopērkot jau esošu uzņēmumu, dibinot kopuzņēmumu ar līdzvērtīgiem partneriem, kā arī atverot vai pērkot filiāli ārzemēs, kurā mātesuzņēmumam pieder

kontrolpakete. Δ apjoma pastiprināta palielināšanās sākās 20. gs. 80. gados. Δ ir raksturīgas ilgtermiņa attiecības starp vienas valsts rezidentu (tiešo ieguldītāju) u. c. valsts rezidenta uzņēmumu (tiešo kapitālieguldījumu uzņēmumu). Kapitālieguldījumi uzskatāmi par tiešiem, ja tiešajam ieguldītājam pieder 10% un vairāk no uzņēmuma parastajām akcijām vai balss-tiesībām, vai ekvivalenta līdzdalība tiešo kapitālieguldījumu uzņēmumā. Sk. arī *ārvalstu tiešās investīcijas*.

tiešie nodokļi (*direct taxes*) Nodokļi, ar kuriem valsts apliek nodokļu maksātāja ienākumus un mantu. Δ pretstatā ir *netiešie nodokļi*, kur apliekamais objekts ir noteikti darījumi. Latvijā par Δ uzskatāmi *uzņēmumu ienākuma nodoklis, iedzīvotāju ienākuma nodoklis, nekustamā īpašuma nodoklis*, kā arī *valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas*.

tiešlaika kapitāla līgums (*just-in-time drawdown*) Līgums, kas paredz, ka kapitālieguldītājs iemaksā savu daļu *ieguldījumu fondā* katra *kapitālieguldījumu projekta* sākumā – brīdī, kad ir rasta un tiek īstenota kapitāla tālāka investīciju iespēja. Investora ieguldītā summa atbilst summai, kas nepieciešama konkrētajam projektam. Parasti šī summa tiek palielināta par daļu, kas nepieciešama uzņēmuma vadības samaksai vai citiem līdzīgiem izdevumiem. Ar Δ tiek samazināta brīvā vai neizmantojot kapitāla daļa, līdz ar to palielinot ieguldītā kapitāla atdevi.

tiešlaika sistēma (*just-in-time*) Ražošanas vadības sistēma, kurā uzņēmums saņem materiālus no piegādātājiem tieši tajā laikā, kad tie ir nepieciešami. Ražošanas procesi tiek plānoti, organizēti un kontrolēti tā, lai samazinātu ar krājumu daudzumu un uzglabāšanu saistītās izmaksas un paaugstinātu darbības efektivitāti.

tiešsecības metode (*first-in first-out, FIFO*) Krājumu vērtēšanas metode finanšu grāmatvedībā, pēc kuras krājumi perioda beigās tiek novērtēti pēdējo iepirkto krājumu cenās.

tīmeklis (*World Wide Web*) Interneta serveru sistēma, kas transportē īpaši formatētus dokumentus. Tie ir formatēti īpašā *hiperteksta iezīmēšanas valodā (HTML)*, kas nodrošina saites ar citiem dokumentiem, kā arī grafiskiem attēliem, audio un video

datnēm. Tas ļauj pārvietoties no viena dokumenta uz citu, noklikšķinot peļi. Ne visi Interneta serveri ir Δ sastāvdaļa.

TIR (*international road transport, TIR* – fr. *Transport International Routier*) Starptautiskie autokravu pārvadājumi.

tīrā aktīvu vērtība, neto aktīvu vērtība (*net asset value*) **1.** Ieguldījumu fonda visu ieguldījumu kopējā tirgus vērtība. **2.** Uzņēmuma patiesā tirgus vērtība.

tīrais apgrozījums, tīrais ieņēmums, neto apgrozījums (*net sales, net turnover*) Uzņēmuma ieņēmumu kopsumma, no kuras atskaitītas piegādātājiem piešķirtās atlaides un atmaksājami nodokļi.

tīrais eksports (*net exports*) Eksporta un importa apjomu starpība valsts tirdzniecības bilancē, to izmanto kopējā pieprasījuma un iekšzemes kopprodukta aprēķinos pēc izdevumu metodes.

tīrais ieņēmums sk. tīrais apgrozījums

tīrais lizinga efekts (*net advantage of leasing, NAL*) Starpība starp pamatlīdzekļa iegādes izdevumiem pārskata periodā (ieskaitot pirkšanu uz kredīta nosacījumiem) un izdevumiem, kas veidotos, ja pamatlīdzeklis tiktu pirkt uz lizinga nosacījumiem.

tīrā pašreizējā vērtība sk. tīrie diskontētie ienākumi

tīrā peļņa, neto peļņa (*net profit*) Peļņa, kas paliek uzņēmuma rīcībā pēc tam, kad no atskaites perioda ienākumu summas atņemta kopējo izdevumu summa. Δ ir starpība starp *bruto peļņu* un izmaksām pārdošanai, administrēšanai, procentu maksājumiem, ārkārtas u. c. ar ražošanu, pakalpojumu sniegšanu vai preču pārdošanu tieši nesaistītām izmaksām, uzņēmuma ienākuma nodokļa, nekustamā īpašuma u. c. nodokļu maksājumiem. Pārskata gada Δ tiek atspoguļota uzņēmuma gada pārskata grāmatvedības bilancē, tāpēc to mēdz dēvēt arī par bilances peļņu.

tīrās investīcijas sk. tīrie kapitālieguldījumi

tirdzniecība ar datoru palīdzību (*computer-assisted trading, CAT*)

Tirdzniecība, lietojot datorus, lai uzrādītu cenas, reģistrētu

darijumus. Datoru palīdzību fondu biržā vai ārzemju valūtas tirgū izmanto brokeri un tirgotāji, lai sekmētu tirdzniecību.

tirdzniecība caur ekrānu (*screen trading*) Jebkura veida tirdzniecība, kur dators aizstāj personu kontaktus, piem., Londonas Fondu biržā pēc šāda principa darbojas *Biržas automatizētā izpildes funkcija* (SAEF).

tirdzniecības aģents, komercaģents (*commercial agent*) *Komersants*, kas pilnvarots citas personas (*principāla*) vārdā un labā patstāvīgi slēgt tirdzniecības darījumus ar trešajām personām vai arī sagatavot šādu darījumu noslēgšanu. Δ ir saistīts ar uzņēmēju līgumiskās attiecībās, taču vienlaicīgi var nodarboties ar vairāku savstarpēji nesaistītu un nekonkurējošu ražotāju preču realizāciju. Δ darba veikšanai nepieciešama uzņēmēja pilnvara. Bez pilnvaras noslēgts līgums uzskatāms par apstiprinātu, ja uzņēmējs, uzzinot par līguma noslēgšanu un galveno saturu, nav to nekavējoties anulējis.

tirdzniecības apjoms (*trading volume*) Tirdzniecības sesijā tirgoto vērtspapīru skaits.

tirdzniecības bilance (*balance of trade*) Valsts kopējā importa un eksporta samērs noteiktā laika periodā. Ja ārzemēs tiek pārdots vairāk preču nekā valstī ievests, tad Δ ir ar pārpalikumu jeb pozitīvu saldo. Pretējā gadījumā Δ ir ar deficītu jeb negatīvu saldo. Starptautiskajā praksē mātesuzņēmuma valsts Δ tiek uzskaitīti pirkšanas un pārdošanas darījumi, ko veic šis uzņēmums ārpus savas valsts teritorijas, kaut arī preces attiecīgās valsts teritorijā netiek ievestas.

tirdzniecības mākleris (tirdzniecības brokeris) (*commercial broker*) Fiziska vai juridiska persona, kas par atlīdzību uzņemas profesionālu starpniecību preču tirdzniecības līgumu slēgšanā, nebūdama saistīta ar pasūtītāju pastāvīgās līgumattiecībās. Δ neuzņemas risku un neveic darījumu finansēšanu.

tirdzniecības nosacījumi (*terms of trade*) Eksporta un importa cenu indeksu attiecība kādai valstij vai valstu grupai. Ja eksporta cenas pieaug straujāk vai samazinās lēnāk nekā importa cenas, attiecība tiek uzskatīta par labvēlīgu. Δ ir labvēlīgāki valstīm,

kuras specializējas *monopolpreču* eksportā, mazāk labvēlīgi valstīm, kuras eksportē preces pastiprinātas konkurences apstākļos. Pēdējos gadu desmitos Δ pasliktinās izejvielu eksportētājvalstīm, izņemot naftas eksportētājvalstis.

tirdzniecības portfelis (*trading portfolio*) Bankas *aktīvu* daļa – bankas vārdā un bankas labā turēto finanšu instrumentu, preču un atvasināto līgumu pozīciju kopums, ko pati banka tur ar mērķi tuvākajā laikā gūt peļņu no faktiskās un/vai gaidāmās *starpības starp pirkšanas un pārdošanas cenu* vai citām cenu vai procentu likmju pārmaiņām, kā arī pozīcijas, kuras kredītestāde iegādājas Δ posteņu risku ierobežošanai.

tirdzniecības uzcenojums (*extra charge*) Summa, kuru tirgotājs pievieno preces cenai, lai segtu preču iegādes, pārdošanas u. c. izmaksas un gūtu peļņu.

tirgus (*market*) Process, kurā pircēji un pārdevēji vienojas par preču pirkšanas un pārdošanas nosacījumiem, istenojot savu vēlmi pirkt vai pārdot noteiktus labumus par noteiktām cenām, un kurš konkurences rezultātā nodrošina līdzsvaru. Tirdzniecība rada nepieciešamību pēc īpaša veida preces – *naudas*. Nauda dod iespēju likt lietā resursus, kuri citādi šai brīdī būtu neizmantojami.

tirgus cena (*market price*) Augstākā cena, par kuru var pārdot preci vai pakalpojumu.

tirgus ietekmēšana (*cornering the market*) Vērtspapīru vai izejvielu pirkšana lielā apjomā, lai gūtu kontroli pār to cenu. Šī darbība saistīta ar *iespējas līgumu* tirdzniecību. *Iespējas līgumiem* sasniedzot *termiņu*, *iespējas līgumu izrakstītāji*, kam jāpiegādā noteiktais vērtspapīrs vai izejviela *iespējas līgumu turētājiem*, sastopas ar situāciju, ka tirgū ir maz attiecīgo vērtspapīru vai izejvielu. Nepieciešamība tos iegūt rada strauju cenas pieaugumu. Δ organizētāji līdz ar to gūst ievērojamu peļņu. Δ ir aizliegta ar likumu.

tirgus kapitalizācija *sk.* akciju tirgus kapitalizācija

tirgus konkurence (*market competition*) Process, kurā pircēji un pārdevēji, vadoties no savām interesēm, cenšas pārspēt citus pircējus un pārdevējus. Šī procesa rezultātā tā daļībnieki ir spiesti

pieņemt esošās cenas, piedāvātās preces daudzumu, kvalitāti u. tml. Ir vairāki Δ veidi: *pilnīgā konkurence* un *nepilnīgā konkurence*, kuru savukārt iedala *monopolistiskajā konkurencē*, *monopolā* un *oligopolā*.

tirgus līdzsvars (*market equilibrium*) Stāvoklis tirgū, kad preces pieprasītais daudzums ir vienāds ar piedāvāto daudzumu. Tirgus ir pašregulējošs mehānisms, kurš nonāk līdzsvarā *cenu konkurences* rezultātā.

tirgus procentu likme (*market interest rate*) *Likme*, ko finanšu institūcijas, valdības u. c. organizācijas maksā par līdzekļiem vai liek maksāt par *finanšu instrumentiem* (piem., aizdevumiem).

tirgus segmentācijas teorija (*market segmentation theory*) Teorija, kas balstīta uz pieņēmumu, ka kapitālieguldītāja darbību ar vērtspapīriem un izvēli ierobežo objektīvi apstākļi, kas liek meklēt *investīciju iespējas* ar dažādiem dzēšanas termiņiem. Δ paredz, ka pieprasījums pēc vērtspapīriem ar dažādiem dzēšanas termiņiem ietekmē šo vērtspapīru procentu likmes.

tirgus uzturētājs (*market maker*) Parasti *izsoļu principa tirgus* dalībnieks, kurš uztur akciju tirgus *likviditāti*, jebkurā brīdī nodrošinot gan akcijas *pirkšanas cenu*, gan *pārdošanas cenu*. Jebkurš tirgus dalībnieks var veikt darījumu ar Δ par tā piedāvātajām cenām.

tirgus vērtība (*market value*) Atlīdzība par precēm vai pakalpojumiem, kura tiek noteikta starp divām neatkarīgām darījuma pusēm. Saskaņā ar *nodokļu likumdošanu* Δ piemērojama arī darījumos starp *saistītiem uzņēmumiem*, ja tie cenšas samazināt nodokļus, izmantojot cenas, kas atšķiras no Δ (*transfertcenas*). Δ aprēķināšanā visbiežāk izmanto *izmaksu pieskaitīšanas metodi*, *salīdzināmo nekontrolēto cenu metodi* un *tālākpārdošanas cenu metodi*.

tīrie aizdevumi (*net loans*) Starpība starp aizdevumiem un aizņēmēju atmaksāto summu.

tīrie aktīvi (*net assets*) Starpība starp *balances* aktīvu kopsummu un *īstermiņa saistībām*. Δ var arī aprēķināt, pie pamatlīdzekļu atlikušās vērtības pieskaitot *apgrozāmo kapitālu*.

tīrie diskontētie ienākumi, tīrā pašreizējā vērtība (*net present value*) Starpība starp kapitālieguldījumu projekta prognozētās ienākumu plūsmas *pašreizējo vērtību* un ieguldīto naudas summu.

tīrie kapitālieguldījumi, tīrās investīcijas (*net investment*) *Kapitālieguldījumi*, no kuriem atskaitīts *kapitāla patēriņš* jeb nolietojums.

tīrie nodokļu ieņēmumi (*net taxes*) Valsts budžeta nodokļu ieņēmumu un *sadales maksājumu* starpība.

TIR karnete (*TIR carnet*) Starptautisks muitas dokuments (grāmatiņa), kas garantē preču ieviešanas nodevu un nodokļu samaksu, ievadot preces valstī uz laiku.

TIR konvencija (*TIR Convention*) Muitas konvencija par starptautiskiem preču pārvadājumiem, izmantojot *TIR karneti*.

tīro nodokļu multiplikators *sk.* **tīro nodokļu reizinātājs**

tīro nodokļu reizinātājs (*net tax multiplier*) Koeficients, kas parāda, kā mainīsies valsts ienākuma līdzsvara līmenis atbilstoši *Keinsa modelim*, ja *tīro nodokļu* maksājumi mainīsies par vienu vienību. *Sk.* arī *multiplikācijas efekts, izdevumu reizinātājs*.

TOPIC *sk.* **teleteksta [izvades] cenu informācijas sistēma**

transakcija (*transaction*) 1. *Darījums*. 2. *E-komercijā* – mijiedarbība starp programmu vietējā sistēmā un programmu attālinātā sistēmā, lai uzsāktu noteiktu darbību vai iegūtu noteiktu rezultātu.

transfertcena (*transfer price*) Cena, kuru precēm un pakalpojumiem nosaka *saistītie uzņēmumi* un kas atšķiras no *tirgus vērtības*. Δ izmanto, lai samazinātu *uzņēmumu ienākuma nodokli*, novirzot peļņu uz valsti ar zemāku *nodokļa likmi*, piem., pērkot preces no ārvalstu uzņēmuma par Δ , kas pārsniedz to *tirgus vērtību*. Ja tiek konstatēta Δ neatbilstība *tirgus vērtībai*, *nodokļu likumdošana* paredz veikt attiecīgas korekcijas, lai uzņēmumi nevarētu šādā veidā novirzīt peļņu. Tomēr korekcijas veikt ir sarežģīti, jo nav iespējams precīzi noteikt preces *tirgus vērtību*, turklāt pastāv objektīvi iemesli, kāpēc Δ var atšķirties no izvēlētās *tirgus vērtības*, piem., sezonālitate, liela apjoma pirkums ar atlaidi, pieprasījuma kritums tirgū.

transferti *sk.* sadales maksājumi

tranzitkredits (*transit credit*) Valdības aizdevums, kas ar banku starpniecību tiek piešķirts uzņēmējiem konkrētu mērķu īstenošanai un netiek iekļauts bankas aktīvos, pret kuriem tiek vērsti kreditoru prasījumi bankas likvidācijas vai bankrota gadījumā.

tranzīts (*transit*) Kravas vešana bez pārkraušanas tās maršruta starppunktos.

trasants (*drawer*) Persona, kas izdod *pārvedu vekseli* (tratu).

trasāts (*drawee*) Parādnieks, persona, kurai jāmaksā *pārvedu vekselī* (tratā) norādītā naudas summa.

trasta darījums *sk.* uzticības darījums

trasta kompānija (*trustee, trust company*) Organizācija, kas darbojas kā aģents, *uzticības darījumos* pieņemot citas personas īpašumu un pārvaldot šo īpašumu personas labā.

trasts *sk.* uzticības darījums

trata *sk.* pārvedu vekselis

trests (*trust*) Monopolapvienība, kurā apvienojas dažādi uzņēmumi, zaudējot savu ekonomisko un juridisko patstāvību, apvienības vadību uzticot tresta valdei.

trešā persona (*third person*) Citu personu ierosināta civilprocesa dalībnieks, kas ir juridiski ieinteresēts prasības lietas iznākumā strīdā starp pusēm. Izšķir Δ ar patstāvīgiem prasījumiem, kura piesaka tādus pašus prasījumus uz strīda priekšmetu vai tā daļu kā abas strīdā iesaistītās puses, un Δ bez patstāvīgiem prasījumiem, kuras tiesības vai pienākumus pret kādu no strīdā iesaistītajām pusēm var ietekmēt tiesas spriedums šajā strīdā.

trīskāršā sastrēgumstunda (*triple witching hour*) Četras reizes gadā, kad S&P indeksa *nākotnes līgumu*, *indeksa iespējas līgumu* un atsevišķu *akciju iespējas līgumu termiņi* sakrīt, t. i., tie ir vienā un tajā pašā dienā. Tāpēc marta, jūnija, septembra un decembra trešās piektdienas pēdējā tirdzniecības stundā vērojamas neparasti lielas S&P indeksā iekļauto akciju cenu svārstības un tirdzniecības apjoms.

TT sk. telegrāfiskais pārvedums

tūlītējo darījumu ārpusbilance (*off-balance of spot dealing*) Valūtas pirkšanas/pārdošanas tūlītējo darījumu uzskaitē *ārpusbilances memo kontos* no darījuma sākuma līdz darījuma beigām.

tūlītējo darījumu nerealizētā pozīcija (*spot non-performance position*) *Ārpusbilances memo konts*, kas parāda atklāto pozīciju tūlītējo darījumu *ārpusbilancē* līdz *valutēšanas datumam*.

tūlītējo darījumu pārdošana (*spot payable*) *Ārpusbilances memo konts tūlītējo darījumu ārpusbilancē*, kurā uzskaita saistības, kas izriet no noslēgtā tūlītējā darījuma.

tūlītējo darījumu pirkšana (*spot receivable*) *Ārpusbilances memo konts tūlītējo darījumu ārpusbilancē*, kas uzrāda prasības, kuras izriet no noslēgtā tūlītējā darījuma.

tūlītējo darījumu realizētā pozīcija (*spot performance position*) *Ārpusbilances memo konts*, kas parāda atklāto pozīciju tūlītējo darījumu *ārpusbilancē* *valutēšanas datumā*.

tūlītējs darījums (*spot deal*) Valūtas, preču vai vērtspapīru tirdzniecības darījums ar piegādes termiņu līdz 2 darba dienām.

tūlītējo darījumu tirgus (*spot market*) Tirgus, kurā tiek veikti preču, vērtspapīru un valūtas tirdzniecības darījumi ar tūlītēju piegādi. Valūtas tūlītējā darījumā piegāde veicama termiņā līdz 2 darba dienām, bet preču tirdzniecības darījuma piegādes termiņš parasti nepārsniedz 7 dienas.

U

ugunsmūris (*firewall*) Drošības sistēma, kas atrodas speciālā datorā vai iekārtā un kuru izmanto ārējās informācijas plūsmas vadīšanai un filtrēšanai. Δ aizsargā datu pārraides tīklu no nevēlamas piekļuves un var veikt arī informācijas kodēšanu un dekodēšanu.

UMTS *sk.* universālā mobilo telekomunikāciju sistēma

UNIDROIT Konvencija par starptautisko finanšu lizingu (*UNIDROIT Convention on International Financial Leasing*) Konvencija, ko izstrādājis Starptautisko privāttiesību unifikācijas insitūts (*International Institute for the Unification of Private Law, UNIDROIT*), uz salīdzinošās analīzes pamata apkopojot un unificējot dažādu pasaules valstu praksi lizinga jomā. Δ pieņemta 1988. g. Otavā.

universālā banka (*universal bank, general-purpose bank*) Banka, kas sniedz visplašāko banku pakalpojumu klāstu un neapkalpo tikai vienu vai kādu noteiktu tautsaimniecības nozari vai klientu grupu.

universālā mobilo telekomunikāciju sistēma (*universal mobile telecommunications system, UMTS*) Trešās paaudzes platjoslas pakešu sakari balss, datu, video un multimediju pārraidei ar ātrumu līdz 2 megabaiti sekundē, kas nodrošina savstarpēji savietojamus pakalpojumus mobilo telefonu un datoru lietotājiem jebkurā vietā pasaulē. Tā ir balstīta uz *GSM*.

UPS *sk.* nepārtrauktā barošana

ūtrupe *sk.* izsole

uzaicinājuma tiesvedība (konstatējošā tiesvedība) (*affirmative proceedings*) 1. Tiesas procedūra, kuru ierosina pēc personas lūguma, lai atjaunotu personas nozaudētajos uzrādītāja dokumentos (piem., vērtspapīri, parādsaistības, akcijas) noteiktās tiesības. Tiesa var vietējā avīzē izsludināt uzaicinājumu dokumenta atradējam noteiktā termiņā ierasties tiesā. Ja atradējs neatsaucas, tiesa var atzīt nozaudēto dokumentu par nederīgu, un pieteicējam var tikt izsniegts jauns dokuments. 2. Tādu juridisko faktu konstatēšana sevišķās tiesāšanas kārtībā, kas rada, groza vai izbeidz personu mantiskās un nemantiskās tiesības, kas izriet no citiem likumiem.

uz aprēķinu pamata noteiktais nodoklis (*presumptive tax*) *Nodoklis*, ko nosaka *nodokļu administrācija*, ja tās rīcībā ir informācija, ka *nodokļu maksātājs* slēpj savu patieso *nodokļa bāzi*. Piem., ir konstatēts nodokļu maksātāja mantas vērtības pieaugums, kas neatbilst pārskatos uzrādītajam, vai pārskati vispār nav iesniegti; persona veic ar nodokli apliekamas darbības, bet

nav reģistrējusies kā nodokļu maksātājs; *saimnieciskās darbības* rādītāji būtiski atšķiras no statistikas vidējiem rādītājiem attiecīgajā nozarē, vai eksistē citi apstākļi, pēc kuriem var secināt par krāpšanos.

uzcenojums *sk. tirdzniecības uzcenojums*

uzglabāšana (*storage*) *Uzņēmuma funkcija* – komercdarbībā nepieciešamo rezervju un krājumu veidošana, uzskaitē un saglabāšana.

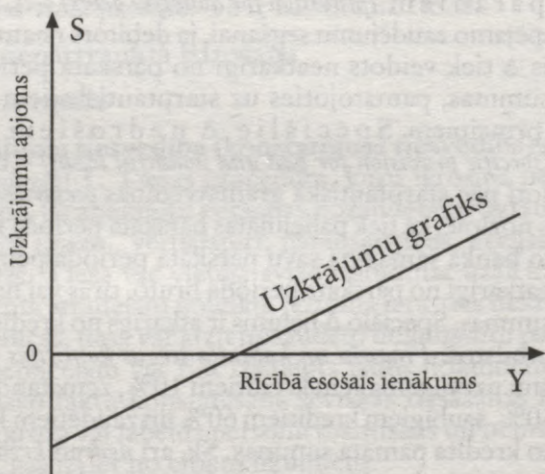
uzglabāšanas un piegādes izmaksas (*storage and transportation costs*) *Netiešās izmaksas*, kas saistītas ar izgatavoto preču saņemšanu, uzglabāšanu un nosūtīšanu preču saņēmējam.

uzkrājumi (*provisions*) **1.** Grāmatvedības bilances *pasīva* daļa, kurā ietilpst rezerves līdzekļi maksājumiem, kuru termiņš vai summa nav precīzi noteikti, kā arī iespējamiem zaudējumiem, kuru summa nav droši paredzama, piem., Δ pensijām, nodokļiem, *apšaubāmiem debitoru parādiem* u. c. Δ veido, palielinot pārskata perioda izmaksas par noteiktu summu. Δ š a u b ī g i e m p a r ā d i e m (*provision for doubtful debts*) – Δ , kas paredzēti iespējamo zaudējumu segšanai, ja debitors neatmaksā parādu. Šis Δ tiek veidots neatkarīgi no pārskata perioda tīrās peļņas summas, pamatojoties uz starptautiskajiem grāmatvedības principiem. *Speciālie Δ nedrošiem kredītiem* (*specific provision for bad and doubtful loans*) – bankas Δ , kas veidoti pēc starptautiskā grāmatvedības *piesardzības principa*. Tas nozīmē, ka tiek palielinātas pārskata perioda izmaksas, līdz ar to banka samazina savu pārskata perioda peļņu. Šos Δ veido neatkarīgi no pārskata perioda bruto, tīrās vai nesadalītās peļņas summas. Speciālo Δ lielums ir atkarīgs no kredītu klasifikācijas atbilstoši *Finanšu un kapitāla tirgus komisijas* padomes lēmumam: uzraugāmajiem kredītiem 10%, zemstandarta kredītiem 30%, šaubīgiem kredītiem 60% un zaudētiem kredītiem 100% no kredīta pamata summas. *Sk. arī nedrošs kredīts*. *V i s p ā r ē j i e Δ nedrošiem kredītiem* (*general provision for bad and doubtful loans*) – Δ , kas veidoti pēc starptautiskā grāmatvedības piesardzības principa papildus speciāliem Δ nedrošiem kredītiem, ja kredītu novērtēšanas brīdī atbilstoši uzkrātajai pieredzei ir zināms, ka radušies zaudējumi, bet tos vēl nevar attiecināt uz atsevišķiem aktīviem un ārpusbilances saistībām. **2.** *Sk. ietaupījumi.*

uzkrājumu samazināšanas ienākumi (*income related with decrease of provisions*) Uzņēmuma ienākumi, kas radušies no iepriekšējos periodos nedrošajiem parādiem un saistībām izveidoto uzkrājumu samazinājuma, kā arī ienākumi no iepriekšējos periodos norakstīto aktīvu atgūšanas.

uzkrāšanas funkcija (*savings function*) Matemātiskā formā izteikta saikne starp mājsaimniecību uzkrājumu apjomu un ienākumu līmeni. Šo sakarību attēlo uzkrājumu grafiks (*savings schedule*), kur vertikālā ass S apzīmē uzkrājumu apjomu, bet horizontālā ass Y – rīcībā esošo ienākumu.

Mājsaimniecībās ar zemu rīcībā esošo ienākumu (*pēcnodokļu ienākumu*) patēriņa izdevumi pārsniedz kārtējos ienākumus, un uzkrājumu izveidošana nav iespējama. Turpretī mājsaimniecības, kuru rīcībā esošais ienākums ir augstāks, patēriņam izlieto tikai daļu no saviem kārtējiem ienākumiem, pārējo daļu uzkrājot. Uzkrājumu grafika liknes slīpums ir vienāds ar *uzkrāšanas robežtieksmi*. Sk. arī *patēriņa funkcija*.

uzkrāšanas līdzeklis sk. naudas funkcijas

uzkrāšanas robežtieksme (*marginal propensity to save, MPS*) Makroekonomikā – koeficients, kas parāda, par kādu lielumu mainās mājsaimniecību uzkrājumu apjoms valstī, ja *pēcnodokļu*

ienākumi palielinās par vienu vienību. Δ palīdz noteikt pieļaujamo valsts budžeta deficīta lielumu. Δ ir vienāda ar 1 minus *patēriņa robežtieksme*: $MPS = 1 - MPC$. Sk. arī *vidējā uzkrāšanas tieksme*.

uzkrāšanas un periodu saskaņošanas princips (*accruals concept*)

Būtiska atziņa grāmatvedības gada pārskatu sastādīšanā – pārskata perioda ieņēmumi un izdevumi ir jāiekļauj šī pārskata perioda peļņas un zaudējumu aprēķinā neatkarīgi no faktiskās naudas plūsmas.

uzkrātās dividendes (*dividends in arrears*) Dividendes, kas uzkrājušās *kumulatīvo privilēģēto akciju* turētājiem par iepriekšējiem periodiem. *Parasto akciju* turētāji var saņemt dividendes tikai pēc tam, kad privilēģēto akciju turētāji ir saņēmuši attiecīgā perioda dividendes un visas Δ .

uzkrātie ienākumi (*accrued income*) Grāmatvedības bilances *aktīva* postenis – pārskata periodā aprēķinātie, atzītie un peļņas un zaudējumu aprēķinā iekļautie ienākumi, kas nav saņemti līdz perioda beigām. Kredītiestādes kā Δ visbiežāk uzrāda aprēķinātos, bet no klientiem vēl nesaņemtos kredīta procentus, kuru maksāšanas termiņš vēl nav pienācis.

uzkrātie izdevumi (*accrued expenses*) Grāmatvedības bilances *pasīva* postenis, kurā atbilstoši *uzkrāšanas un periodu saskaņošanas principam* uzrādīti pārskata periodā atzītie izdevumi, kas nav samaksāti līdz pārskata perioda beigām grāmatvedībā.

uzkrātie nodokļu zaudējumi *sk. iepriekšējo gadu nodokļa zaudējumu segšana*

uzkrātie procenti (*accrued interest*) Procenti, kas finanšu produktam uzkrājušies laika posmā kopš pēdējā procentu aprēķina vai samaksas datuma līdz, piem., šodienai. Terminu lieto attiecībā gan uz depozītu, vērtspapīru, kontu, gan arī uz aizdevumu, lai atsauktos uz procentu summu, kas aprēķināta no pamatsummas kādā laika periodā.

uzņēmējdarbība *sk. komercdarbība*

uzņēmuma aizņemtā kapitāla vērtība (*value of liabilities*) Uzņēmuma aizņēmumu tirgus vērtība, kas var atšķirties no uzņēmuma

bilancē norādītās aizņēmumu summas, ja šo aizņēmumu procentu likmes atšķiras no pašreizējām tirgus likmēm. Finanšu vadības teorijā Δ tiek lietota uzņēmuma kopējās vērtības aprēķināšanai.

uzņēmuma budžets (*company budget*) Naudas vienībās sastādīts uzņēmuma finanšu plāns, kas sastādīts nākamajam gadam un sadalīts pa ceturkšņiem, mēnešiem vai sikākām vienībām. Δ tiek sagatavots un apstiprināts līdz nākamā budžeta perioda sākumam. Uzņēmuma finanšu budžetu var sastādīt dažādām uzņēmuma struktūrvienībām un kalkulācijas objektiem. **F i n a n š u b u d ž e t s** (*financial budget*) – finanšu plāns, kura sastādīšanas mērķis ir noteikt nepieciešamo naudas līdzekļu izlietojumu pārskata periodā, lai nodrošinātu pilnu ražošanas ciklu ar nepieciešamajiem materiālu, darba u. c. resursiem. **F u n k c i o n ā l a i s b u d ž e t s** (*functional budget*) – finanšu plāns, kura mērķis ir plānoto materiālu, darba u. c. resursu apjoma un izmaksu noteikšana, kas nepieciešams, lai saražotu noteiktu plānoto produkcijas apjomu vai sniegtu noteiktu plānoto pakalpojumu daudzumu. **K o p ē j a i s b u d ž e t s** (*full budget*) – funkcionālo un finanšu budžetu apkopojums, Δ sastādīšanas galarezultāts. Kopējais budžets sastāv no bilances, peļņas un zaudējumu aprēķina un naudas plūsmas pārskata. **K o r i ģ ē t a i s b u d ž e t s** (*flexed budget*) – budžets, kas mainīts atbilstoši faktiskajam saražotās produkcijas vai pārdotās produkcijas apjomam.

uzņēmuma daļas publiskais piedāvājums (*equity carve-out*) Publiskais piedāvājums, kad daļa kāda *meitasuzņēmuma* akciju tiek piedāvātas tirgū (citiem akcionāriem). *Mātesuzņēmums* iegūst naudas līdzekļus, nezaudējot kontroli. Parasti publiskajā piedāvājumā tiek piedāvāti ap 20% akciju, vēlāk pārējās akcijas tiek piešķirtas esošajiem akcionāriem (*uzņēmuma sadale*).

uzņēmuma darbības samazināšana (*downsizing*) Ar uzņēmuma darbību saistītā darbaspēka un resursu samazināšana, mainot uzņēmuma darbības stratēģiju ārējo vai iekšējo vides faktoru darbības rezultātā.

uzņēmuma funkcijas (*enterprise functions*) Uzdevumi un darbības, kurus uzņēmums veic, īstenojot izvirzītos mērķus. Tās

atkarīgas no attiecīgā uzņēmuma komercdarbības veida, taču galvenās ir *sagāde, ražošana, pakalpojumu sniegšana, pārdošana, vadības funkcija, norēķinu funkcija*, kā arī *finansēšana, uzglabāšana, sociālā un ekoloģiskā funkcija* u. c.

uzņēmuma ienākuma nodoklis, korporatīvais nodoklis (*corporate income tax*) *Tiešais nodoklis*, ar kuru apliek *iekšzemes uzņēmumu* (t. sk. personālsabiedrību un *nerezidentu pastāvīgo pārstāvniecību*) ienākumus. Uzņēmuma *apliekamo ienākumu* nosaka, pamatojoties uz gada finanšu rezultātu un veicot likumā noteiktās korekcijas (ar saimniecisko darbību nesaistītās izmaksas, *nodokļu nolietojums* u. tml.). Īpašs Δ paveids ir *ieturamais nodoklis*, kuru piemēro noteiktiem nerezidentu maksājumiem. Citās valstīs Δ dēvē arī par *peļņas nodokli* vai korporatīvo nodokli. 2002. g. Δ likme Latvijā bija 22%, 2003. g. – 19%, no 2004. g. – 15%.

uzņēmuma kopējā vērtība (*total value of a firm*) Uzņēmuma *pašu kapitāla* un *aizņemtā kapitāla* vērtību kopsomma. Δ nav atkarīga no uzņēmuma kapitāla struktūras, bet gan no uzņēmuma kapitāla vērtības, piem., ja *pašu kapitāla vērtība* uzņēmumā ir 10 000 latu un *aizņemtā kapitāla vērtība* ir 50 000 latu, tad Δ ir 60 000 latu.

uzņēmuma nemateriālā vērtība (*goodwill*) *Nemateriālo ieguldījumu* daļa, kas finanšu grāmatvedībā tiek uzrādīta bilances aktīvā, ja uzņēmums tiek pirkt vai pārdots. Δ ir starpība starp uzņēmuma *pirkšanas vērtību* un *uzņēmuma tīro vērtību*. Ārvalstīs Δ parāda naudā izteiktu uzņēmuma labo slavu, uzkrātās zināšanas, stabilos tirdzniecības sakarus un iekarotos tirgus, uzskatot, ka uzņēmumu var pārdot par summu, kas pārsniedz tā tīro vērtību. Izšķir pozitīvo un negatīvo Δ . *Uzņēmuma pozitīvā nemateriālā vērtība* (*positive goodwill*) – summa, par kādu uzņēmuma *pirkšanas vērtība* pārsniedz tā tīro vērtību. *Uzņēmuma negatīvā nemateriālā vērtība* (*negative goodwill*) – summa, par kādu uzņēmuma tīrā vērtība pārsniedz tā *pirkšanas vērtību*.

uzņēmuma nepārtrauktas darbības princips (*on-going concern concept*) *Finanšu pārskatu* sastādīšanas pieņēmums, kas paredz, ka uzņēmums neplāno un tam nav nepieciešama likvidācija vai

arī būtiska darbības apjoma samazināšanās. Δ pamato pakāpenisku *ilgtermiņa ieguldījumu* norakstīšanu pārskata perioda izmaksās ilgākā laika periodā, veicot amortizācijas atskaitījumus.

uzņēmuma padziļināta izpēte (*due diligence*) Pārbaude, ko veic *kapitālieguldītājs* par potenciāli investējamo uzņēmumu, lai pārbaudītu viņam neskaidros uzņēmuma darbības aspektus, apzinātu iespējamos riskus, kā arī pārliecinātos par iepriekšējā novērtējuma pareizību. Δ var iekļaut grāmatvedības, finanšu vadības, stratēģiskās plānošanas un attīstības, biznesa risku, nodokļu riska, jurisprudences u. c. jautājumu sīkāku izpēti.

uzņēmuma pārņēmējs (*corporate raider*) Privāta persona vai uzņēmums, kas plāno pārņemt kāda cita uzņēmuma kontroli, nopērkot akciju *kontrolpaketi* un nomainot esošo vadību. Sk. arī *uzņēmuma pārņemšana*.

uzņēmuma pārņemšana (*takeover*) Kontroles pāreja no vienas akcionāru grupas kādai citai. Šī pāreja var notikt *uzņēmuma pirkšanas* vai veiksmīga *piedāvājuma akcionāriem* rezultātā. N a i d ī g a Δ (*hostile takeover*) ar mērķi nomainīt esošo vadību nozīmē, ka uzņēmuma pārņēmējs ir publiski vērsies pie uzņēmuma akcionāriem, piedāvājot atpirkt tiem piederošās akcijas.

uzņēmuma pārvalde (*corporate governance*) Uzņēmumu, sevišķi *akciju sabiedrību*, pārvaldes sistēma, kas uzrauga, kāda ir uzņēmuma vadības atbildība pret akcionāriem, kā tiek ievērotas *mazākuma akcionāru tiesības*.

uzņēmuma pārveide (*corporate restructuring*) Uzņēmuma struktūras pārmaiņas, lai uzlabotu efektivitāti, procesus un stratēģiju. Piem., Δ var ietvert atsevišķu nodaļu, filiāļu pārdošanu, stratēģisko alianšu izveidi, kopuzņēmumu dibināšanu, publisko piedāvājumu u. c.

uzņēmuma pievienošana/pirkšana (*company acquisition*) *Uzņēmumu apvienošanās*, kurā viens uzņēmums iegādājas cita uzņēmuma akcijas vai daļas un parasti pārņem visu tā mantu un saistības ar mērķi paplašināt darbību. Pievienotais uzņēmums beidz pastāvēt kā atsevišķa juridiska vienība, jo pilnībā tiek iekļauts otra uzņēmuma struktūrā.

uzņēmuma programmu integrācija (*enterprise application integration, EAI*) Jēdziens, kas apzīmē datu un biznesa procesu neierobežotu koplietošanu uzņēmumos, izmantojot dažādas programmas vai integrētas datu bāzes.

uzņēmuma reģistrācijas apliecība (*certificate of incorporation*) Uzņēmumu reģistra izdots dokuments, kas apliecina uzņēmuma dibināšanu. Līdz ar Δ saņemšanu uzņēmums iegūst likumīgu juridiskas personas statusu, ir tiesīgs sākt uzņēmējdarbību un slēgt līgumus savā vārdā.

uzņēmuma resursu plānošana (*enterprise resource planning, ERP*) Biznesa vadības sistēma, kas nodrošina visus uzņēmuma darbības aspektus, piem., plānošanu, ražošanu, tirdzniecību. Uzņēmumi šim nolūkam parasti izmanto vienu kompleksu sistēmu vai vairākas integrētas sistēmas.

uzņēmuma sadale (*spin-off*) Uzņēmums esošajiem akcionāriem piešķir visas akcijas, kas tam pieder kādā *meitasuzņēmumā*. Rezultātā izveidojas divi atsevišķi uzņēmumi ar sākotnēji vieniem un tiem pašiem akcionāriem. Nauda netiek izmantota, un darījums ir strukturēts kā *akcijās izmaksāta dividende*.

uzņēmuma sadalīšana (*break-up of business*) Uzņēmuma reorganizācija, kurā komercsabiedrība (sadalāmā sabiedrība) nodod savu mantu vienai vai vairākām citām komercsabiedrībām (iegūstošās sabiedrības) sašķelšanās vai nodalīšanās ceļā, lai paaugstinātu savu konkurētspēju. *S a š ķ e l š a n ā s* gadījumā sadalāmā sabiedrība nodod visu savu mantu divām vai vairākām iegūstošajām sabiedrībām un beidz pastāvēt bez likvidācijas procesa. Sadalāmās sabiedrības dalībnieki kļūst par iegūstošo sabiedrību dalībniekiem saskaņā ar lēmumu par sabiedrības sašķelšanos. *N o d a l ī š a n ā s* gadījumā par jaundibināmās sabiedrības dalībnieku var kļūt tikai tie sadalāmās sabiedrības dalībnieki, kuri līdz šā lēmuma pieņemšanai rakstveidā izteikuši vēlmi kļūt par jaundibināmās sabiedrības dalībniekiem.

uzņēmuma darbības samazināšana (*downsizing*) Ar uzņēmuma darbību saistītā darbaspēka un resursu samazināšana, mainot uzņēmuma darbības stratēģiju ārējo vai iekšējo vides faktoru darbības rezultātā.

uzņēmuma tirā vērtība (*firm's net value*) Starpība starp uzņēmuma grāmatvedības bilances kopsummu un uzņēmuma kreditoru parādiem. Šo terminu izmanto finanšu grāmatvedībā, aprēķinot *uzņēmuma nemateriālo vērtību*.

uzņēmuma vispārējās atdeves likme (*overall rate of return*) Uzņēmuma gada peļņas un *uzņēmuma kopējās vērtības* attiecība pirms procentu un nodokļu atskaitījumiem.

uzņēmums ar augstu saistību īpatsvaru (*high geared company*) Uzņēmums, kuram ir liels aizņemto līdzekļu īpatsvars un kurš lielā mērā tiek finansēts no ilgtermiņa aizņēmumiem un/vai *priekšrocību akcijām*. Sk. arī *saistību rādītāji*.

uzņēmums ar zemu saistību īpatsvaru (*low geared company*) Uzņēmums, kura aizņemto līdzekļu īpatsvars ir neliels un kurš mazā mērā tiek finansēts no ilgtermiņa aizņēmumiem un/vai *priekšrocību akcijām*. Sk. arī *saistību rādītāji*.

uzņēmums, kas izmanto Interneta pakalpojumus sk. "klikšķi un java"

uzņēmums, kas neizmanto Interneta pakalpojumus sk. "ķieģeļi un java"

uzņēmums, komercsabiedrība (*enterprise, company*) Organizatoriski saimnieciska vienība, kuru komersants izmanto komercdarbības veikšanai. Δ ietilpst komersantam piederošas materiālas un nemateriālas lietas, kā arī citi saimnieciski labumi jeb vērtības. **Rūpniecības** Δ (*production company/enterprise*) pārstrādā produktus, palielinot to lietošanas vērtību vai pārveidojot tos par citiem produktiem. **Tirdzniecības** Δ (*sales company*) pārdod preces, kuras izgatavojuši citi uzņēmumi. **Pakalpojumu** Δ (*service company*) pārdod pakalpojumus. Sk. arī *daudznozaru uzņēmums*.

uzņēmumu apvienošanās (*amalgamation*) Uzņēmumu reorganizācijas process, kurā divi vai vairāki neatkarīgi uzņēmumi apvienojas, lai kļūtu par vienu tirgus dalībnieku vai iegūtu izšķirošu ietekmi pār citiem tirgus dalībniekiem un palielinātu savu tirgus vērtību. Δ var notikt kā *uzņēmuma pievienošana* vai *uzņēmumu saplūšana*. Δ procesā ir svarīgi panākt *sinerģijas* efektu – lai apvienotā uzņēmuma vērtība kļūst lielāka nekā atsevišķu tā

daļu summārā vērtība. Izšķir *horizontālo apvienošanos, vertikālo apvienošanos un konglomeratīvo apvienošanos*.

uzņēmumu grupa (*group of companies*) Uzņēmumu ienākuma *nodokļa izpratnē – galvenais uzņēmums* un visi tā *apakšuzņēmumi*. Ja kādam no Δ dalībniekiem rodas *nodokļa zaudējumi*, tos var segt ar cita grupas uzņēmuma *apliekamo ienākumu*. Sk. arī *kontrolakciju sabiedrība, koncerns, nodokļa zaudējumu pārnešana uzņēmumu grupā*.

uzņēmumu obligācijas, korporatīvie parāda vērtspapīri (*corporate bonds*) Parāda vērtspapīri, kurus emitējusi *atklātā akciju sabiedrība*. Δ ir dzēšanas termiņš, *kupons likme, kredītvērtējums* u. c. *obligācijas noteikumi*.

uzņēmumu reģistrs (*enterprise register*) 1. Vairākumā pasaules valstu – uzņēmumu reģistrāciju (inkorporāciju un juridisko statusu) apliecinoša nacionālā tiesu vai administratīva iestāde, kuras galvenais uzdevums ir reģistrēt sabiedrības (tirdzniecības sabiedrības, komercsabiedrības u. c.), reģistrēt komersantu firmas un viņu īstenotos uzņēmējdarbības veidus, sniegt interesešiem ziņas par reģistrētajām sabiedrībām (pamatfondu apjoms, juridiskā adrese, pārvaldes institūcijas, dalībnieku mantiskā atbildība, pilnvarotās personas, statūtu grozījumi, lēmumi par likvidāciju u. c.). 2. Latvijā – LR Tieslietu ministrijas pakļautībā esoša iestāde – *Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs*.

uzņēmumu saplūšana (*merger*) Uzņēmumu reorganizācijas process, kurā divi vai vairāki uzņēmumi (pievienojamās sabiedrības) saplūst un dibina jaunu uzņēmumu ar jaunu nosaukumu, nododot visu savu mantu jaundibināmajam uzņēmumam (iegūstošajai sabiedrībai). Visi uzņēmumi, kas pilnībā iekļāvušies jaunajā uzņēmumā, beidz pastāvēt kā atsevišķas juridiskas vienības.

uzplaukums (augstākais punkts) (*boom, peak*) *Ekonomiskā cikla* fāze, kad ražošanas reālais apjoms sasniedz augstāko līmeni, ir augsta nodarbinātības pakāpe.

uzrādītāja akcija (*holders share, bearer share*) Akcija bez norādīta akcijas īpašnieka vārda. Šajā akcijā ietvertās tiesības izmanto persona, kurai akcija pieder. Δ pārvēršama *vārda akcijā* un otrādi, ja tas paredzēts akciju sabiedrības statūtos.

uzraugāmais kredīts *sk. pie nedrošs kredīts*

uzskaitvedība (*bookkeeping*) Pirmreizēja saimniecisko līdzekļu, to avotu un saimniecisko procesu uzskaitē grāmatvedības pirmreizējos dokumentos un pirmreizējos uzskaites reģistros. Δ ir finanšu grāmatvedības pirmais (zemākais) līmenis, jo sagatavo pirmreizējo informāciju.

uzticības darījums (*fiduciary deal, trust dealing*) 1. Darījums, ar kuru pilnvarotāja uzdevumā tiek nodibināts sveša īpašuma valdījums, piem., personas īpašuma tiesību nodošana kreditoram. 2. Darījums, kurā attiecības starp kredītiestādi un klientu balstās uz savstarpēju uzticēšanos un kredītiestāde saskaņā ar noteikumiem uzņemas atbildību par klientam piederoša īpašuma pārvaldīšanu klienta labā, pārvaldot šo īpašumu šķirti no sava īpašuma.

uzticības darījumu ārpusbilance (*off-balance of trust dealings*) *Uzticības darījumu uzskaitē ārpusbilances memo kontos no darījuma sākuma līdz tā beigām.*

uzticības persona (*fiduciary, trustee*) Fiziska vai juridiska persona, kas darbojas kā aģents, *uzticības darījumos* pieņemot citas personas īpašumu un pārvaldot šo īpašumu personas labā.

uztvertā vērtība (*perceived value*) Pircēja uzskats par preces vērtību, kas radies nepilnīgas informācijas vai tās trūkuma dēļ.

V

Vācijas Biržas sistēma (*Deutsche Terminboerse, DTB*) Vācijā pirmā pilnībā datorizētā birža un pirmā Vācijas birža tirdzniecībai ar finanšu prognozēm, kas sāka darboties 1990. g. janvārī. 1994. g. DTB apvienojās ar *Deutsche Boerse AG*. 1998. g. Δ pievienojās Šveices optāciju un finanšu prognožu biržas sistēmai *SOFFEX*, tādējādi izveidojot *Eurex Deutschland*.

vadība (*management*) 1. Uzņēmuma amatpersonas, kas veic uzņēmuma augsta līmeņa pārvaldīšanas funkcijas. 2. *Vadīšana*.

vadības akciju iespējas līgums (*executive stock option*) *Iespējas līgums*, kas dod tiesības iegādāties uzņēmuma akcijas par izdevīgu cenu, akcijas tiek piešķirtas kā papildu atalgojums par darbu uzņēmuma vadošajiem darbiniekiem. Δ tiek izmantots, lai motivētu vadošos darbiniekus domāt par akciju vērtības palielināšanu.

vadības apliecinājumi (*management representations*) *Audita darba lietu sastāvdaļa* – vadības apstiprināti un parakstīti dokumenti, kas pierāda vadības atbildību par *finanšu pārskatos* uzrādīto informāciju. Δ tiek saņemti rakstiskā veidā. Tie ir: 1) *vadības atbildības vēstule*; 2) auditora sagatavota vēstule par vadības atbildību, ko ir parakstījusi uzņēmuma vadība (šāda vēstule tiek sagatavota, ja vadība kādu apsvērumu dēļ pati nevēlas sagatavot vadības atbildības vēstuli); 3) valdes sēžu protokoli; 4) vadības parakstīti finanšu pārskati.

vadības atbildības vēstule (*representation letter*) Uzņēmuma vadības parakstīta vēstule, kas adresēta *auditoriem* un apliecina, ka *finanšu pārskatu* sastādīšanā ievēroti noteikti principi un ka tajos ir ietverta visa informācija.

vadības funkcija (*management function*) Organizācijas vadītāja uzdevums efektīvi vadīt organizāciju plānojot, organizējot, koordinējot, motivējot un kontrolējot organizācijas darbību.

vadības pieņemto lēmumu pierādījumu pārbaude (*examination of evidence of management views*) Darbība, kuru veic *auditors*, lai pārliecinātos, ka vadības pieņemtos lēmumus apstiprina oficiāli dokumenti. Piem., auditors konstatē, ka uzņēmums ir mainījis nolietojuma likmes automašīnām, tad šo izmaiņu grāmatvedības principā salīdzina ar formāli apstiprinošiem dokumentiem.

vadības un konsultatīvie pakalpojumi (*management consulting services*) *Uzņēmumu ienākuma nodokļa* izpratnē – darbību kopums, ko *nerezidents* veic tieši vai izmantojot pieaicināto personālu, lai nodrošinātu *iekšzemes uzņēmuma* vadību vai sniegtu tai nepieciešamās konsultācijas.

vadības veikts akciju izpirkums *sk. akciju pārdošana vadībai*

vadības veikts akciju izpirkums ar aizņēmumu (*leveraged management buy-out, LMBO*) Darījums, kurā uzņēmuma vadība iegādājas tās vadītā uzņēmuma akcijas no pašreizējajiem *akcionāriem*, izmantojot aizņēmumu no bankas.

vadīšana (*management*) Plānošanas, organizēšanas, motivēšanas, koordinēšanas un kontroles process, kas virzīts uz organizācijas resursu efektīvāku izmantošanu, lai sasniegtu organizācijas mērķus.

vadītājs (menedžeris) (*manager*) Organizācijas darbinieks, galvenā atbildīgā persona, kas plāno, organizē, koordinē, motivē un kontrolē organizācijas resursu izmantošanu un pieņem lēmumus, lai sasniegtu organizācijas mērķus. Organizāciju ne vienmēr vada viens cilvēks, vadības funkcijas var būt sadalītas starp vairākiem vadītājiem.

vaina (*guilt, fault*) 1. Tiesīpārkāpēja psihiskā attieksme nodoma vai neuzmanības formā pret savu prettiesisko darbību vai bezdarbību un to radītajām sekām, personai apzinoties savas rīcības nepieļaujamību. Δ ir juridiskās atbildības priekšnoteikums. 2. Civiltiesībās – priekšnoteikums, lai rastos zaudējuma atlīdzināšanas pienākums.

vairumcena (*wholesale price*) Cena, par kuru ražotājs pārdod saražoto produkciju lielos daudzumos citiem ražošanas, tirdzniecības un pakalpojumu nozares uzņēmumiem.

vairumtirdzniecība (*wholesaling, wholesale trade*) Liela preču daudzumu pārdošana tirdzniecības starpniekiem (vairumtirgotājiem, mazumtirgotājiem u. c.), kuri preces iegādājas ar mērķi pārdot tālāk vai izmantot biznesā. *Sk. arī mazumtirdzniecība.*

valde (*board of directors*) Kooperatīvās sabiedrības vai akciju sabiedrības biedru ievēlēta izpildinstitūcija, kas pārzina un vada sabiedrības darbību. Nelielās sabiedrībās Δ var pildīt direktora vai pārvaldnieka funkcijas.

valdības obligācijas (*government bonds*) Vidēja termiņa un ilgtermiņa parāda vērtspapīri, ko emitējusi valdība. Šīs obligācijas tiek uzskatītas par visdrošāko ieguldījumu, jo ir valsts garan-

tētas. Δ visaugstākais *obligāciju kredītvērtējums* parasti ir attiecīgajā valstī.

valdības sektors (*government sector*) Valsts pārvaldes struktūras, kas nodrošina valsts mērķu īstenošanu – piedāvā pakalpojums, piem., valsts aizsardzības, iekšlietu sistēmas u. c. organizācijas, kā arī veic nodokļu ienākumu pārdali citiem ekonomikas sektoriem. Δ ietilpst arī sociālās nodrošināšanas fondi un pārvaldes resoru uzņēmumi. Sk. arī *valsts sektors*.

valsts (pašvaldības) akciju sabiedrība (*state/municipality joint stock company*) *Akciju sabiedrība*, kurā viss pamatkapitāls vai visas balsis pieder valstij (pašvaldībai).

valsts ārējais parāds (*external debt*) Valdības parāds ārvalstu kreditoriem – aizņēmumi *budžeta deficīta* finansēšanai ārzemēs. Δ jāatmaksā noteiktā laikā. To veic, norēķinoties ar valūtu, kā arī ar precēm un pakalpojumiem. Sk. arī *valsts iekšējais parāds*.

valsts budžets (*government budget*) Valsts naudas ieņēmumu un izdevumu saraksts, kas sastādīts noteiktam laika periodam, parasti gadam. Δ mērķis ir noteikt un pamatot, kādi līdzekļi nepieciešami valsts un pašvaldību funkciju izpildei, kā arī nodrošināt, lai šos izdevumus segtu atbilstoši ieņēmumi galvenokārt *nodokļu* veidā. Latvijā Δ nosaka ar *gadskārtējo valsts budžeta likumu*. Plašākā nozīmē ar Δ saprot *valsts kopbudžetu*.

valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīrs (*treasury bill/bond*) Valsts emitēts parāda vērtspapīrs, ko var iegādāties ar *diskontu*. Dzēšanas datumā Δ īpašnieks saņem pilnu tā *nominālvērtību*. Parasti tiek emitētas īstermiņa (uz laiku līdz 1 gadam), vidēja termiņa (no 1 līdz 10 gadiem) un ilgtermiņa (ilgāk nekā uz 10 gadiem) valsts iekšējā aizņēmuma parādzīmes. Vidēja termiņa un ilgtermiņa vērtspapīri un *valdības obligācijas* dod tiesības saņemt arī ikgadēju noteiktu ienākumu (*kuponu likmi*) pēc fiksētas procentu likmes.

valsts iekšējais parāds (*internal debt*) *Valsts parāds* iekšzemes kreditoriem – valdības aizņēmums *budžeta deficīta* finansēšanai savas valsts ekonomikā un no valsts iedzīvotājiem, izmantojot *valsts obligācijas* u. c. Sk. arī *valsts ārējais parāds*.

valsts ieņēmumi, budžeta ieņēmumi (*government income, budget revenue*) Saskaņā ar nodokļu likumiem saņemtie nodokļi, *valsts un pašvaldību nodevas* u. c. maksājumi *valsts budžetā*, kā arī valsts un pašvaldību budžeta iestāžu ieņēmumi par maksas pakalpojumiem u. c. pašu ieņēmumi, īpašiem mērķiem paredzēti (ieņēmumi) ieņēmumi, aktīvu realizācijas tīrie ieņēmumi, saņemtie procentu maksājumi un dividendes, ziedojumi un dāvinājumi naudā vai natūrā (ar uzskaiti naudā).

Valsts ieņēmumu dienests, VID (*State Revenue Service*) Valsts pārvaldes institūcija, kas darbojas Finanšu ministrijas pārraudzībā un nodrošina *nodokļu maksātāju* uzskaiti, valsts *nodokļu, nodevu* u. c. valsts noteikto obligāto maksājumu iekasēšanu Latvijas teritorijā un uz robežas, kā arī īsteno valsts muitas politiku.

valsts īpašuma objekts (*state property*) Uzņēmums, uzņēmējsabiedrība, nekustamais īpašums; uzņēmuma, uzņēmējsabiedrības, nekustamā īpašuma daļa, manta vai kapitāla daļas, kas pieder valstij.

valsts izdevumi, budžeta izdevumi (*public expenditure, government expenditure*) Visi maksājumi no *valsts budžeta* ar likumu noteikto valsts un pašvaldību funkciju finansēšanai. Δ klasificē pēc funkcionālajiem mērķiem (izglītība, veselības aprūpe, tiesību aizsardzība u. tml.), pēc ekonomiskā rakstura (patēriņa izdevumi, kapitālieguldījumi, *subsīdijas* u. tml.) un pēc administratīvā sadalījuma pa ministrijām. Δ vēl iedala arī t. s. reālajos izdevumos (ierēdņu algas, izdevumi *budžeta iestādēm* u. tml.) un *sadales maksājumos* (*dotācijas, pabalsti* u. tml.). Šāds dalījums palīdz novērtēt Δ efektivitāti un precīzāk plānot budžeta līdzekļu izlietojumu nākotnē.

valsts izdevumu finanšu izspiešana (*finance crowding out*) Privātā sektora finanšu izspiešana no valsts finanšu puses, mainoties procentu likmēm un valūtas maiņas kursam naudas tirgū valsts izdevumu pieauguma ietekmē. Sk. arī *valsts izdevumu tiešā izspiešana*.

valsts izdevumu izspiešana (*crowding out*) Valsts izdevumu ietekme uz *kopējā pieprasījuma* un *kopējā piedāvājuma* veidošanās procesiem, uz inflāciju un valsts *maksājumu bilanci*. Δ ir divas formas: *tiešā izspiešana* un *finanšu izspiešana*.

valsts izdevumu multiplikators *sk. valsts izdevumu reizinātājs*

valsts izdevumu reizinātājs (*government expenditure multiplier*)

Koeficients, kas parāda, kā mainīsies valsts kopējā ienākuma līmenis atbilstoši *Keinsa modelim*, ja valsts izdevumi mainīsies par vienu vienību. Pieaugot valsts izdevumiem, palielināsies arī ienākumu līmenis valstī. Sk. arī *multiplikācijas efekts, izdevumu reizinātājs*.

valsts izdevumu tiešā izspiešana (*direct crowding out*) Privāto izdevumu līdzvērtīga aizstāšana ar valsts izdevumiem, piem., izglītības jomā. Sk. arī *valsts izdevumu finanšu izspiešana*.

Valsts kase (*Treasury*) Finanšu ministrijas pakļautībā esoša valsts iestāde, kas veic maksājumus noteiktiem mērķiem no *valsts budžeta* līdzekļiem, organizē valsts budžeta kontroli u. c. ar valsts finanšu vadību saistītas funkcijas. Δ sadarbībā ar *VID* seko tam, lai visi valsts budžeta ieņēmumi tiktu saņemti laikā un attiecīgajā apjomā, un nodrošina to, lai valsts budžeta izdevumi tiktu veikti saskaņā ar likumu.

Valsts kases vekselis (*treasury bill*) Valsts parāda vērtspapīrs ar dzēšanas termiņu līdz 1 gadam. Δ tiek tirgots ar *diskontu* un dod tiesības tās īpašniekam pēc noteikta laika saņemt parādzīmes nominālvērtību.

valsts konsolidētais budžets *sk. valsts kopbudžets*

valsts kopbudžets, valsts konsolidētais budžets (*consolidated government budget*) *Valsts budžeta un pašvaldību budžetu summa.*

valsts monopols (*state monopoly*) *Monopola* veids, kurā valsts nosaka ražošanas un pārdošanas noteikumus, piem., ieroču ražošana un pārdošana.

valsts nodeva (*state duty*) Obligāts maksājums *valsts budžetā* kā atlīdzība par nodrošinājumu, ko valsts vai pašvaldību institūcijas dod uzņēmējdarbībai (piem., licenču izsniegšana) vai sniegtajiem pakalpojumiem (piem., uzturēšanās atļaujas izsniegšana, notariālo darbību izpilde), kā arī maksājums likumos paredzētiem speciāliem mērķiem (piem., ceļu, ostu un sakaru sistēmu uzturēšanai, teritorijas labiekārtošanai).

valsts parāds (*government debt, national debt*) Valsts saistības pret ārvalstu vai iekšzemes aizdevējiem, kas rodas, valdībai veicot

aizņēmumus, lai finansētu budžeta deficītu. Δ sedz no *valsts budžeta* līdzekļiem. Pēc *Eiropas Monetārās savienības* Māstrihtas līguma Δ nedrīkst pārsniegt 60% no *iekšzemes kopprodukta*. Pastāv *valsts iekšējais* un *ārējais parāds*.

valsts pensija (*state pension*) *Pensija*, kuru saņem personas, kas veikušas *valsts sociālās apdrošināšanas maksājumus*. Latvijā tiek izmaksātas šādas Δ: *vecuma pensija, invaliditātes pensija, apgādnieka zaudējuma pensija*.

valsts pensiju apdrošināšana (*state pension insurance*) Viens no *sociālās apdrošināšanas* veidiem, kura nolūks ir nodrošināt līdzekļus valsts pensiju izmaksai.

valsts pensiju speciālais budžets (*state pension special budget*) *Sociālās apdrošināšanas speciālais budžets*, no kura tiek izmaksātas *valsts pensijas*. Δ līdzekļus galvenokārt veido obligātās un brīvprātīgās iemaksas pensiju apdrošināšanai.

valsts sektors (*public sector*) Tirgus ekonomikas apstākļos – valsts nefinanšu uzņēmumi, kas ražo un pārdod preces un pakalpojumus, piem., valstij piederoši komunālo pakalpojumu u. c. nacionalizēti vai valsts dibināti uzņēmumi. Δ ietver *valdības sektoru* un *pašvaldības*. Sk. arī *valdības sektors*.

Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra, VSAA (*National Social Insurance Agency*) Valsts iestāde, kas realizē valsts politiku *sociālās apdrošināšanas* un valsts sociālo pabalstu jomā. Δ pārvalda sociālās apdrošināšanas *speciālos budžetus* un regulāri izsūta paziņojumus par *sociāli apdrošināto personu* kontu stāvokli.

valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (*national social insurance contributions*) Ar likumu noteikts obligāts maksājums *speciālā budžeta* kontā, kas dod tiesības personai, kurai (par kuru) ir jāveic iemaksa, saņemt *sociālās apdrošināšanas* pakalpojumus. *Darba ņēmējs* veic obligātās iemaksas ar *darba devēja* starpniecību. *Darba devējs* veic Δ par katru darba ņēmēju reizi mēnesī termiņos, kādi norādīti *Valsts ieņēmumu dienesta* izsniegtajā paziņojumā. Uz 2003. g. 1. janvāri darba devēja maksājamā Δ daļa sastādīja 24,09% no darba ienākumiem, bet darba ņēmēja daļa – 9% (turpmāko gadu laikā šo proporciju paredzēts pakāpeniski izlīdzināt).

valūta (*currency*) **1.** Monētas un banknotes, kas kādā valstī pilda apgrozības līdzekļa funkcijas. Sk. arī *brīvi konvertējama valūta*, *nekonvertējama valūta*. **2.** Jebkura ārvalstu naudas zīme.

valūtas aizdevums (*currency loan*) Aizdevums, kas tiek izsniegts ārvalstu valūtā un nereti izmantots ārējās tirdzniecības operāciju finansēšanā. Parasti Δ saņēmajam ar vietējās bankas starpniecību tiek piešķirts *akcepta kredīts* ārvalstu bankā, kurai *pārvedu vekseli* var izrakstīt vietējā banka (valūtas tratas aizdevums) vai ārvalstu importētājs (atmaksas aizdevums tikai importam). Vietējā banka debetē aizdevuma summu īpašā valūtas kontā.

valūtas atruna, valūtas klauzula (*currency clause*) *Tirdzniecības līguma* vai *kredītīguma* pants, kurā naudas prasījuma apmērs ir izteikts nevis nacionālajā valūtā, bet citā cietā ārvalstu valūtā, lai nodrošinātos pret valūtas kursa krišanos. Pie Δ pieskaitāma *zelta atruna*, atruna par norēķinos izmantojamo valūtu, atruna par fiksēto cenu, atruna par slidošo cenu, kurā cena noteiktos termiņos izmainās bez papildu saskaņošanas u. c. Vairākās valstīs, piem., Vācijā, Δ var iekļaut līgumā tikai ar centrālās bankas piekrišanu.

valūtas birža (*foreign-exchange market, forex*) Starptautisks valūtas tirgus, kura dalībnieki pērk un pārdod valūtu, lai iegūtu peļņu no valūtas kursu svārstībām vai ierobežotu ar šīm svārstībām saistīto risku.

valūtas intervence (*foreign exchange intervention*) Starptautiski finanšu darījumi, kuros centrālā banka veic *operācijas ar ārvalstu valūtu*, to uzpērkot un pārdodot, lai ietekmētu valūtas kursus.

valūtas klauzula sk. valūtas atruna

valūtas konts (*currency account*) Bankas klienta konts, kurā norēķini tiek veikti ārvalstu valūtā.

valūtas kurss, maiņas kurss (*exchange rate*) Valūtas cena, kas izteikta citas valūtas vienībās. Izšķir nominālo un reālo valūtas kursu. **N o m i n ā l a i s Δ (*nominal exchange rate*)** – divu valstu nacionālo valūtu apmaiņas proporcija. **R e ā l a i s Δ (*real exchange rate*)** – preču apmaiņas proporcija starp dažādām valstīm, t. i., nominālais Δ , kas koriģēts ar attiecīgo valstu inflācijas līmeņu attiecību.

valūtas rezerves (*foreign exchange reserves*) Centrālās bankas aktīvi, kas tiek glabāti ārvalstu valūtā.

valūtas tirgus (*foreign exchange market*) Finanšu tirgus, kurā notiek ārvalstu valūtu apmaiņa – pirkšana un pārdošana, veidojas valūtas kurss.

valutēšana (*value*) Novērtēšana, salīdzināšana. Šo terminu lieto starpbanku norēķinos.

valutēšanas datums, darījuma pabeigšanas datums (*value date*) Datums, kurā darījumu uzskata par pabeigtu un grāmatvedībā iegrāmatotu abas darījumā iesaistītās puses. Šajā datumā klienta kontā esošie naudas līdzekļi iegūst reālo vērtību un var tikt lietoti tālākos norēķinos. Δ tiek plaši izmantots starpbanku norēķinu uzskaitē.

valūtu grozs (*basket of currencies*) Īpaši izraudzītu valūtu grupa, ar kuras palīdzību aprēķina kādas citas valūtas kursu. Piem., Eiropas valūtas vienības (*ekija*) vērtība tika noteikta, balstoties uz 12 Eiropas valstu valūtām.

varants (*warrant*) Vērtspapīrs, kas dod tiesības tā īpašniekam iegādāties noteiktu skaitu uzņēmuma akciju par noteiktu cenu kādā nākotnes datumā. Δ ir līdzīgs *pirkšanas iespējas līgumam*, tikai ar daudz ilgāku *iespējas līguma termiņu* (vairākiem gadiem) nekā parastajiem *iespējas līgumiem*. Δ emitē uzņēmumi, un tas ir darījums starp uzņēmumu un potenciālo akcionāru. Savukārt biržā tirgotos iespējas līgumus emitē tirgus dalībnieki, un tas ir darījums starp, piem., *brokeru sabiedrību* un investoru.

vārda akcija (*name share*) Akcija ar norādītu tās īpašnieka vārdu, kurš kā akcionārs ir ierakstīts *akcionāru reģistrā*. Slēgtās Δ pārdošanai nepieciešama tās izdevējas akciju sabiedrības piekrišana.

vārteja (*gateway*) Programmatūra, kas nodrošina piekļuvi citam datortīklam, piem., *Internetam*.

vārtsargs (*gatekeeper*) žarg. Neatkarīga fiziska vai juridiska persona, kas *institucionālajiem investoriem* sniedz konsultācijas par *riska kapitāla* investīciju projektiem. Δ darbojas neatkarīgi no ieguldījuma fonda un neatkarīgi izvērtē kapitālieguldījumu

projektu rentabilitāti, dzīvotspēju u. c. kritiskus faktoros. Šādi konsultanti ir īpaši svarīgi ASV.

vecuma pensija (*old-age pension*) *Pensija*, ko saņem fiziska persona, sasniedzot pensijas vecumu, ja par šo personu ir veikti sociālās apdrošināšanas maksājumi ne mazāk kā 10 gadus. Δ lielums ir atkarīgs no darba ilguma un algas apmēra.

veicinātāji (*promoters*) Galvenie uzņēmumu dibināšanas vai *akciju pārdošanas vadībai, jaunās vadības veiktas akciju iegādes* komandu dalībnieki, kas dibina un veido jaunu uzņēmumu. Parasti šie komandu dalībnieki iegulda visvairāk pūļu un zināšanu jaunā uzņēmuma izveidē vai konkrētā darījuma veikšanā. Nereti Δ nav uzņēmuma vadība, bet gan profesionāļi no dažādām finanšu institūcijām, riska kapitāla ieguldījumu fondiem, kā arī neatkarīgie konsultanti.

vekselis (*bill, bill of exchange*) Vērtspapīrs, kurš tā īpašniekam dod neapstrīdamas tiesības atprasīt no vekseļa devēja vai akceptētāja noteiktu naudas summu noteiktā termiņā un vietā. Tā nosaukums cēlies no vācu *Wechsel* – ‘maiņa’. Δ izmanto ne tikai kā maksāšanas līdzekli, bet arī tirdzniecības īstermiņa finansēšanai – akceptējot pārvedu vekseli, tajā norādītais valūtas maksājums tiek pārcelts uz vēlāku laiku. Lai saņemtu aizdevumu, Δ var diskontēt vai ieķīlāt. Sk. arī *adresēts vekselis, blanko vekselis, bronzas vekselis, nodrošināts vekselis, pārvedu vekselis, protestēts vekselis, termiņa vekselis, vienkāršais vekselis*.

vekseļa diskonts (*discount*) Finanšu operācija, ar kuru banka vai cita kredītiestāde no vekseļu turētāja uzpērk vekselus pirms vekseļa termiņa iestāšanās par naudas summu, kas ir mazāka par vekseļa nominālvērtību.

vekseļa intervence (*acceptance for honour, acceptance supra protest*) *Protestēta vekseļa* akceptēšana vai apmaksā, ko veic cita vekseli norādīta vai brīvprātīga persona vekseļa devēja vai *indosanta* saistību apmērā.

vekseļa nodoklis, zīmognodoklis (*bill tax*) Vekseļa apgrozības nodoklis, kura apmērs ir atkarīgs no vekseļa summas. Samaksājot Δ , vekseļa otrā pusē tiek uzlīmēta nodokļa zīmogmarka

vai uzspiests īpašs nodokļa zīmogs. Δ ir izplatīts vairākās valstīs, piem., Vācijā.

vekseļaņēmējs, (vekseļa īpašnieks) vekseļa turētājs (*billholder*) Persona, kurai ir neapstrīdamas tiesības no vekseļa devēja vai akceptētāja saņemt vekseli norādīto naudas summu noteiktā termiņā un vietā.

vekseļa pielikums, alonžs (*allonge*) Vekseļa papildlapa, kurā tiek veikti pārvedu uzraksti (*indosamenti*) gadījumā, ja vekseļa otrā pusē tiem vairs nav vietas. Pirmo pārvedu uzrakstu parasti sāk uz vekseļa un turpina uz Δ, kur var ierakstīt arī vekseļa galvojumu.

vekseļa protests (*protest certificate*) Notāra, tiesneša vai citas pilnvarotas personas apstiprināts dokuments, kas apliecina maksātāja atteikumu akceptēt vai apmaksāt vekseli. Δ pievieno vekselim un izmanto tiesā kā pierādījumu, ja vekseļa turētājs ierosina *regresa prasību*.

vekseļa regress (*bill regress, recourse of a bill of exchange*) Vekseļa turētāja prasība pret personām, kas ir atbildīgas par vekseļa samaksu (iepriekšējiem vekseļa turētājiem, indosantu, galvo-tāju), ja maksātājs ir atteicies akceptēt vai apmaksāt vekseli.

vekseļa rekvizīti (*bill contents*) Dati, kuri obligāti ierakstāmi vekselī, satura elementi, kuri paredzēti saskaņā ar nacionālajām un starptautiskajām tiesību normām. Atbilstoši 1930. g. Ženēvas Vienotajam vekseļu likumam *pārvedu vekselī* jābūt šādiem Δ: nosaukumam "vekselis", maksātāja un pirmā *vekseļaņēmēja* nosaukumam, vekseļa izrakstīšanas datumam un vietai, parāda summai, apmaksas laikam un vietai, vekseļa devēja parakstam un zīmogam, kā arī beznosacījumu pavēlei par noteiktas naudas summas samaksu un tās akceptam. Ja šo datu trūkst, dokumentam nepiemīt vekseļa īpašības un spēks. Tomēr nepieciešamības gadījumā ar šiem datiem var papildināt vekseli vēlāk. Sk. arī *blanko vekselis*. Uz *vienkāršā vekseļa* netiek rakstīti maksātāja rekvizīti.

vekseļa turētājs *sk.* vekseļaņēmējs

vekseļu kredīts *sk.* akcepta kredīts

vekseļu māklēris (*bill broker, discount broker*) Māklēris, kas nodarbojas ar starpniecību vekseļu darījumos.

vekseļu operācijas (*bills transactions*) Kredītiestāžu operācijas, kas saistītas ar vekseļu pirkšanu, pārdošanu un akceptu. Tās ietver: *vekseļu diskontēšanu*, kredītiestādei pērkot vekseļus uz sava rēķina, vekseļu pirkšanu un pārdošanu pēc komisijas principa klienta uzdevumā un uz viņa rēķina, vekseļu inkasāciju pēc komisijas principa, *akcepta* saņemšanu un maksāšanas vietas funkcijas izpildi *adresētajiem vekseļiem*, *akcepta kredītu* izsniegšanu un aizdevuma izsniegšanu pret vekseļu ķīlu.

vekseļu tiesības (*bill of exchange law*) Tiesību normu kopums, kas regulē vekseļu apgrozību. Δ normas parasti tiek ietvertas vekseļu likumos, civilkodeksu normās u. c. speciālos likumdošanas aktos, piem., par vienkāršoto tiesvedību ar vekseļu attiecībām saistītās lietās. Δ tika unificētas 1930. g., Ženēvā pieņemot 3 vekseļu konvencijas – par vienotu parasto un pārvedu vekseļu likumu, par parasto un pārvedu vekseļu likumu kolīziju risināšanu un konvenciju par vekseļu zīmognodevu. Tām ir pievienojies vairākums pasaules valstu, ieskaitot Austriju, Vāciju, Beļģiju u. c. Izņēmums ir Lielbritānijas un ASV vekseļu tiesību sistēma, kuras pamatā ir Anglijas 1882. g. likums par pārvedu vekseļiem un ASV 1896. g. vienveidīgie noteikumi par nododamiem dokumentiem. Δ Latvijā regulē LR Ministru kabineta 1995. g. 21. februāra noteikumi nr. 40 “Vekseļu izrakstīšanas un apgrozības noteikumi”.

vērtības mērs *sk. pie naudas funkcijas*

vērtības radīšana (*value creation*) Viena no pamatkategorijām *finanšu vadībā* – pasākumu kopums uzņēmuma vērtības palielināšanai.

vērtību ķēde (*value chain*) Metode, kas dod iespēju izvērtēt visas organizācijas darbības, procesus un funkcijas, kuras rada vai palielina vērtību tās produktam.

vertikālā apvienošanās (*vertical merger*) Divu uzņēmumu apvienošanās, no kuriem viens uzņēmums ir bijis preču piegādātājs vai pakalpojumu sniedzējs, bet otrs – to pircējs, piem.,

zvejnieku saimniecības apvienošanās ar zivju pārstrādes uzņēmumu. Sk. arī *horizontālā apvienošanās*.

vertikālā integrācija (*vertical integration*) Dažādu ražošanas stadiju apvienošana vienā uzņēmumā, kas var notikt, apvienojoties diviem vai vairākiem uzņēmumiem vai uzņēmumam uzsākot jaunus darbības virzienus, piem., izdevniecība atver savu grāmatu veikalu. Δ iedala *plūsmas integrācijā* un *pretplūsmas integrācijā*.

vērtspapīrs (*security*) Dokuments, kas apliecina vērtspapīra izlaidēja (*emitenta*) saistības pret šā dokumenta valdītāju. Δ var būt atklātās apgrozības objekts, kuru var iegādāties un turēt jebkura persona, nemainoties tajā nostiprināto tiesību apjomam. Δ dod tiesības tā turētājam saņemt ienākumu procentos vai *diskonta* veidā. Δ dzēšanas brīdī turētājam ir tiesības saņemt Δ nominālvērtību. Latvijā ir spēkā šādi vērtspapīri: akcijas, pajas un kapitāla daļas, vekseli, obligācijas, hipotekārās ķīlu zīmes, citas parādzīmes un privatizācijas sertifikāti. **D e m a t e r i a l i z ē t s** Δ (*dematerialized security*) – Δ, kas nav iespiests uz papīra un eksistē kā ieraksts likumā noteiktajā veidā. Sk. arī *apgrozāms vērtspapīrs*, *parāda vērtspapīrs*, *kapitāla vērtspapīrs*.

vērtspapīru analītiķis (*security analyst*) Persona, kas analizē vērtspapīrus un sniedz konsultācijas un prognozes par vērtspapīru tirgus attīstību, kā arī pirkšanas un pārdošanas ieteikumus.

vērtspapīru pārdošana (*securities trade*) Vērtspapīra īpašnieka maiņa, vērtspapīru nododot citai personai, ko Latvijā veic ar *brokeru* starpniecību.

vērtspapīru laidieni *sk. aizstājami vērtspapīri*

vērtspapīru portfelis (*securities portfolio*) Dažādu vērtspapīru kopums.

vērtspapīru tirgus dalībnieki (*security market participants*) Emitenti, ieguldītāji, brokeru sabiedrības, brokeri, bankas un ārvalstu banku filiāles, ieguldījumu sabiedrības, ieguldījumu konsultanti, fondu biržas, fiziskās personas u. c., kas laiž vērtspapīrus publiskajā apgrozībā. Latvijā – arī Latvijas Centrālais depotitārijs.

Vērtspapīru tirgus komisija, VTK *sk. pie Finanšu un kapitāla tirgus komisija*

Vērtspapīru un biržas komisija (*Securities and Exchange Commission, SEC*) Komisija, kas izveidota ASV 1934. g. Tās mērķis ir aizsargāt *kapitālieguldītāju* intereses un nodrošināt godīgu *vērtspapīru* tirgū. SEC nosaka finanšu uzskaites principus ASV reģistrētajiem publiskajiem uzņēmumiem. Atbilstošās funkcijas Latvijā veic *Finanšu un kapitāla tirgus komisija*.

veselības apdrošināšana (*private medical insurance*) Apdrošināšanas veids, kad apdrošināšanas sabiedrība apmaksā personas medicīnisko aprūpi, piem., profilaktiskās apskates un ārstniecības pakalpojumus, vakcinācijas, neatliekamo medicīnisko palīdzību, operācijas, diagnostikas un ārstniecības pakalpojumus medicīnas centros, atlaides zobārstniecībai.

vēsturiskā skola *sk. historisms*

VID *sk. Valsts ieņēmumu dienests*

vidējā patēriņa tieksme (*average propensity to consume, APC*) Ekonomisks rādītājs, kas parāda, kādu daļu no *pēcnodokļu ienākuma* mājsaimniecības izlieto patēriņa preču un pakalpojumu iegādei. Makroekonomikas teorijā ar Δ saprot psiholoģisko faktoru, kas izsaka cilvēku vēlmes, tieksmi pirkt patēriņa preces. *Sk. arī patēriņa robežtieksme.*

vidējās pakalpojuma izmaksas (*average cost of a service*) Vienas pakalpojuma vai preces vienības vidējās izmaksas, ko aprēķina, saskaitot fiksētās, mainīgās, tiešās un netiešās izmaksas un dalot to kopsummu ar vienību skaitu.

vidējā svērtā cena 1. (*weighted average price*) Cena, ko aprēķina, izmantojot vidējo svērto metodi. Piem., ja nopirkta prece 1000 vienības par 1,20 latiem gabalā un 2000 vienības par 1,15 latiem gabalā, tad Δ aprēķina šādi: $(1000 \times 1,20 + 2000 \times 1,15) : 3000 = 1,17$ lati. **2.** (*weighted average share price*) Vērtspapīru tirdzniecībā – vienas tirdzniecības sesijas laikā veikto darījumu apjomu summa, dalīta ar šajos darījumos tirgoto vērtspapīru skaitu.

vidēja termiņa valsts budžeta plānošana (*medium-term state budget planning*) Process, kura mērķis ir noteikt valstij pieejamos

resursus nākamajiem 5 gadiem, plānojot to izlietošanu atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm.

vidējā uzkrāšanas tieksme (*average propensity to save, APS*) Ekonomisks rādītājs, kas raksturo mājsaimniecību uzkrājumu apjoma attiecību pret *pēcnodokļu ienākumu*. Sk. arī *uzkrāšanas robežtieksme*.

videoteksts (*videotext*) Informācijas sistēma, kurā informācija no distancēta datora tiek atspoguļota uz televizora ekrāna. Pastāv divu veidu informācijas pasniegšanas veidi – *datu apskates metode* un *teleteksta metode*.

viedkarte (*smart card*) Plastmasas karte, kas satur elektronisku informāciju, nodrošinot tās lietotājam pieeju sistēmai, piem., lai izņemtu skaidru naudu no *bankas automāta*. To var arī izmantot kā identifikācijas karti, lai tās īpašnieks iekļūtu datorsistēmā, viesnīcas istabā, birojā utt.

vienas akcijas peļņa (*earnings per share, EPS*) Akcijas izvērtēšanas parametrs. Δ iegūst, dalot uzņēmuma gada peļņu ar akciju skaitu. Šo rādītāju izmanto, piem., lai noteiktu *akcijas vērtības pret peļņu koeficientu*.

vienas nozares organizācija (*undiversified organization*) Organizācija, kas darbojas tikai vienā uzņēmējdarbības nozarē.

vienkāršais diskonts (*simple discount*) Finanšu, kredīta aprēķins, ar kuru faktiskās aizdevuma summas samazinājums par katru iepriekšējo periodu tiek rēķināts no visas atmaksājamās summas.

vienkāršais vekselis, solo vekselis (*ordinary bill, sole bill*) Vērtspapīrs, parādsaistību raksts, kuru parakstījis vienīgi tā izdevējs, apņemdamiem izmaksāt *vekseļaņēmējam* noteiktu summu līdz norādītam termiņam.

vienkāršie procenti (*simple interest*) Procenti, kurus aprēķina no aizdevuma vai kapitālieguldījuma sākotnējās summas neatkarīgi no naudas līdzekļu izmantošanas laika.

vienkāršs objektu piekļuves protokols (*simple object access protocol, SOAP*) Noteikumu kopums, kas ļauj lietojumprogrammām un pakalpojumiem tīklā sazināties savā starpā.

vienošanās līgums (*settlement agreement*) Līgums starp *nodokļu maksātāju* un *nodokļu administrāciju* par nodokļu administrācijas pārbaudes rezultātā aprēķināto sankciju samazināšanu. Noslēgtais Δ ir galīgs, un neviena no pusēm to nevar apstrīdēt tiesā.

vienošanās par atpirkšanu *sk. repo darījums*

Vienotais Eiropas akts (*Single European Act, SEA*) Līgums, kas papildina un groza *Eiropas Savienības pamatlīgumus*. Δ 1986. g. februārī parakstīja Vācijas, Francijas, Itālijas, Beļģijas, Nīderlandes, Luksemburgas, Lielbritānijas, Īrijas, Dānijas, Grieķijas, Spānijas un Portugāles vadītāji, un tas stājās spēkā 1987. g. 1. jūlijā.

vienotā norēķinu konta kredīts, kontokorenta kredīts (*current account credit*) Īstermiņa aizdevums, kuru banka pārskaita sava klienta norēķinu kontā un kuru tā īpašnieks var izmantot uz noteiktu laiku. Δ privātpersonām tiek piešķirts patēriņa kredīta veidā, bet uzņēmumam – kā kredīts ražošanas finansēšanai. Δ paveids ir overdrafts.

vienreizējās prēmijas polise (*single premium policy*) *Ilgtermiņa dzīvības apdrošināšanas polise*, kur *prēmija* ir vienreizēja iemaksa.

vienvirziena pārbaude (*directional testing*) Procedūra, kuru veic *auditors*, pārbaudot *finansu pārskatu* kontu atlikumus. Šī procedūra balstīta uz dubultā grāmatojuma principu, kur katram *debeta* grāmatojumam atbilst viens *kredīta* grāmatojums. Līdz ar to kļūdas debeta grāmatojumā rada kļūdas attiecīgajā kredīta grāmatojumā vai debeta grāmatojumā, bet tikai ar pretējo zīmi. Pārdomāti izvēloties audita procedūru, auditors izdara secinājumus ne tikai par tiešā veidā pārbaudītajiem debeta vai kredīta atlikumiem, bet arī par atbilstošajiem kredīta un debeta atlikumiem, kas ir nepieciešami, lai sabalansētu kontu atlikumus. Ir divu veidu Δ : 1) pārbaude, lai pārliecinātos, ka kontu atlikumos nav iegrāmatotas lielākas summas, nekā jābūt patiesībā (*test for overstatement*); šo metodi izmanto *aktīvu* un *izdevumu* pārbaudē, kas ir debeta atlikumi; 2) pārbaude, lai pārliecinātos, ka kontu atlikumos nav iegrāmatotas zemākas summas, nekā jābūt patiesībā (*test for understatement*); šo metodi izmanto *pasīvu* un *ieņēmumu* pārbaudē, kas ir kredīta atlikumi.

vietējais nodoklis, lokālais nodoklis (*local tax*) *Nodoklis* federālās valstīs, kuru iekasē štata vai provinces līmenī, parasti no īpašuma vērtības un apgrozījuma. Sk. arī *federālais nodoklis*.

vietējā nodokļu plānošana (*local tax planning*) Darbība ar mērķi samazināt uzņēmuma vai privātpersonas maksājamus nodokļus, maksimāli izmantojot atļautos paņēmienus attiecīgās valsts *nodokļu likumdošanā* un interpretējot neskaidrās likuma normas par labu *nodokļu maksātājam* ar nosacījumu, ka ir arī nepieciešamie dokumentārie pierādījumi. Sk. arī *starptautiskā nodokļu plānošana*.

VIMBO sk. īpašnieka ierosināts vadības veikts akciju izpirkums

vindikācija (*vindication*) Tiesības pieprasīt lietas izdošanu. Δ var būt dažādi juridiski pamatojumi: 1) īpašnieka prasījums atdot viņam īpašumu, kuru nelikumīgi pārvalda cita persona; 2) agrākā īpašnieka prasība atdot īpašumu, kuru tas zaudējis prettiesiskas patvaļas rezultātā; 3) bijušā īpašnieka prasība pret īpašnieku, kura valdījumā pārgājis īpašums uz mazāk likumīgiem pamatiem; 4) iznomātāja prasījums pret nomnieku pēc nomas termiņa beigām; 5) aizdevēja prasījums pret parādnieku, piem., aizdevuma, nomas vai lombarda kredīta gadījumā; 6) glabājumā nodotas lietas īpašnieka prasījums pret tās glabātāju; 7) mantojuma prasījums; 8) prasījums sakarā ar nepamatotu iedzīvošanos.

virszerves, pārpalikuma rezerves (*excess reserves*) Banku *rezerves*, kas pārsniedz likumā paredzēto apjomu – *obligātās banku rezerves*. Sk. arī *brīvās rezerves*.

virtuālais lokālais tīkls (*virtual local area network*) Tīkls, kas sastāv no komutējamiem tīklu savienojumiem, kurus komutators apvieno atsevišķā loģiskā tīklā. Viena virtuālā tīkla sastāvdaļas neredz cita virtuālā tīkla sastāvdaļas, lai gan fiziski tās ir savienotas ar viena komutatora palīdzību. Dažādus virtuālos tīklus var saistīt ar maršrutētāja palīdzību.

virtuālais privātais tīkls (*virtual private network, VPN*) Privāts datu pārraides tīkls, kas parasti darbojas uz IP protokola bāzes un neizmanto savienošanai izdalītus sakaru kanālus (nomātas

linijas), bet gan publisko telekomunikāciju tīklu (piem., Inter-netu). Δ garantē drošus un kodētus sakarus.

virtuālās noliktavas sk. e-mazumtirdzniecība

vīruss (*virus*) Programma, kas ir izveidota ļauniem nolūkiem, bet maskējas kā kaut kas nekaitīgs un izraisa negaidītas un lieto-tājam nevēlamas sekas, piem., bojā datnes un skaitļošanas rezul-tātus, dzēš vai piesārņo datora atmiņu. Δ gandrīz vienmēr iz-platās automātiski, bieži kā pielikums e-pasta sūtījumam vai kopā ar inficētu datorprogrammu.

vispārējā apdrošināšana, nedzīvības apdrošināšana, riska ap-drošināšana (*general insurance*) Visi apdrošināšanas veidi, iz-ņemot *dzīvības apdrošināšanu*. Δ var iedalīt šādās grupās: 1) pri-vātā riska apdrošināšana, kas ietver privātā *autotransporta apdro-šināšanu, ceļojumu apdrošināšanu, īpašuma apdrošināšanu, nelaimēs gadījumu apdrošināšanu, veselības apdrošināšanu*; 2) komerciālā riska apdrošināšana, kas ietver biznesa pārtraukšanas apdro-šināšanu, komerciālā īpašuma apdrošināšanu, komerciālā auto-transporta apdrošināšanu, kuģu un *aviācijas apdrošināšanu*, visu komerciālo un profesionālo *civiltiesiskās atbildības* veidu apdro-šināšanu.

vispārējā datoru informācijas sistēmu kontrole (*general com-puter information systems control, general CIS controls*) Augsta līmeņa kontroles vide, kas izveidota datoru informācijas sistē-mās, lai nodrošinātu vispārējo uzņēmuma kontroles mērķu sasniegšanu.

vispārējais cenu līmenis (*aggregate price level*) Preču un pakalpo-jumu *vidējā svērtā cena* ekonomikā.

vispārējā nodošana (vispārējā cesija) (*general assignment*) Visu esošo un iespējamo to prasījuma tiesību formāla nodošana ci-tam kreditoram, kuras saistītas ar darījumiem, tirdzniecību vai īpašuma realizāciju. Parasti tā tiek veikta, lai nodrošinātu banku kreditus.

vispārējā polise (*general policy*) Standartizēta *apdrošināšanas polise*, kas vienkāršo transporta apdrošināšanas norēķinus. Tajā tiek norādīti apdrošināšanas objektu veidi, transporta maršruti,

transporta izmaksu veidi u. c. Transporta apdrošinājumaņēmējam ir pienākums polisē norādītajos termiņos uzrādīt transportlīdzekli apdrošinātajam.

vispārējā rezerve (*general reserve*) 1. Līdzekļi un/vai preces, kas noteiktā laika periodā atrodas uzņēmumā un ir rezervēti neparedzētiem gadījumiem. 2. Iepriekšējos gados uzkrātā kapitāla daļa, ko paredzēts izlietot uzņēmējdarbībā un kas nav iekļauta pašu kapitāla rezervē.

Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību (*General Agreement on Tariffs and Trade, GATT*) Daudzpusējs starptautisks līgums, kas 1947. g. Ženēvā tika noslēgts starp 23 valstīm, 1948. g. iegūstot autonomas ANO organizācijas statusu. Δ mērķis bija paaugstināt dzīves līmeni un darba vietu skaitu dalībvalstīs, veicināt starptautisko tirdzniecību, kopīgi samazinot muitas nodevas, novērst diskrimināciju dalībvalstu starpā un likvidēt netarifu tirdzniecības ierobežojumus. Δ galvenā pārvalde atradās Ženēvā un dalībvalstu sesijas notika divreiz gadā. Līdz 1995. g. tajā bija pārstāvētas vairāk nekā 100 valstis, ieskaitot rūpnieciski attīstītās valstis. Kopš 1995. g. Δ tiek saukta par *Pasaules Tirdzniecības organizāciju*.

vispārējo izmaksu ekonomija (*over absorbed overhead*) Pilnās pašizmaksas kalkulācijā lietots termins, kas nozīmē pozitīvo starpību starp faktiskajām netiešajām izmaksām un netiešajām izmaksām, kuras aprēķinātas, izmantojot vispārējo izmaksu pieskaitījumu likmi. Δ apmērā veicama peļņu palielinoša korekcija.

vispārējo izmaksu pārtēriņš (*under absorbed overhead*) Termins, ko lieto pilnās pašizmaksas kalkulācijas metodes ietvaros, apzīmējot negatīvo starpību starp faktiskajām netiešajām izmaksām un netiešajām izmaksām, kuras aprēķinātas, izmantojot vispārējo izmaksu pieskaitījumu likmi. Δ apmērā veicama peļņu samazinoša korekcija.

vispārējo izmaksu pieskaitījumu likme (*absorption rate, overhead absorption rate*) Likme, kuru izmanto netiešo izmaksu sadalei un pārdalei pa kalkulācijas objektiem pilnas ražošanas pašizmaksas kalkulācijas ietvaros. Δ aprēķina, budžetā paredzētās vispārējās izmaksas dalot ar kādu no ekonomiski pamatotiem

darbības rādītājiem, piem., tiešajām materiālu izmaksām, tiešajām darba izmaksām, cilvēkstundām, mašīnstundām. Δ izsaka naudas izteiksmē vai procentos pret darbības rādītāju.

vispārīgie noteikumi (*general condition*) Visās viena un tā paša veida *polisēs* izmantotie standarta līguma noteikumi.

vispasaules ienākums (*worldwide income*) Viss *iekšzemes nodokļu maksātāja* jeb rezidenta gūtais ienākums taksācijas periodā neatkarīgi no ienākuma gūšanas vietas. Rezidentam savā mītnes valstī ir jāmaksā *ienākuma nodoklis* par Δ , bet *ārvalsts nodokļu maksātājam* – tikai par attiecīgajā valstī gūto ienākumu.

Vispasaules Starpbanku finanšu telekomunikāciju sabiedrība (*Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications, SWIFT*) Banku radīta starptautiska organizācija, kas definē protokolus un standartus starptautisko maksājumu sistēmām, piem., elektroniskajiem norēķiniem, un nodrošina starpbanku finanšu ziņojumu pārraidi, izmantojot telekomunikāciju tīklu.

vīzija (*vision*) Personas vai organizācijas visaugstākās tieksmes un ideāli, kas nosaka tās vēlamo stāvokli nākotnē.

Volstrīts (*Wall Street*) ASV finanšu centrs, iela Ņujorkā, kurā atrodas daudz finanšu institūciju, t. sk. *Ņujorkas Fondu birža*.

vortāls (*vortal*) Industrijas tīkla lapa, kas nodrošina ziņas, pētniecību un statistiku, diskusijas, jaunākās publikācijas, tiešsaistes rīkus u. c. pakalpojumus, kuri *Interneta* lietotājiem palīdz iegūt zināšanas par noteiktu ekonomikas nozari.

vostro konts, loro konts (*vostro account, loro account*) *Korespondentkonts*, kuru bankā ir atvērusi cita banka. Tas tiek atspoguļots bankas grāmatvedības bilances pasīvu postenī.

VPN sk. virtuālais privātais tīkls

VSAA sk. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

VTC sk. riska kapitāla trests

VTK sk. Vērtspapīru tirgus komisija

WAP sk. bezvadu lietojuma protokols

XML sk. paplašināmās iezīmēšanas valoda

Z

Zaļā karte (*Green card*) *Autotransporta apdrošināšanas polise*, kura, īpašniekam izbraucot uz ārzemēm, nodrošina minimālo apdrošināšanas *segumu* atbilstoši katras valsts likumiem, ja valstī darbojas obligātā apdrošināšana un ja tā ir starpvalstu Zaļās kartes konvencijas dalībvalsts.

zaudējumi 1. (*loss*) Uzņēmuma finansiālā rezultāta veids – starpība starp ieņēmumiem un izmaksām pārskata periodā, ja izmaksas ir lielākas par ieņēmumiem. **2.** (*loss*) *Vispārējā apdrošināšanā* – sekas, kas radušās, iestājoties *apdrošināšanas polisē* paredzētajam *apdrošināšanas gadījumam*. Piem., dzīvojamā māja, kuras *apdrošināmā vērtība* ir 10 000 latu, apdrošināta pret ugunsgrēku, t. i., ja māja nodeg, *apdrošinājumaņēmējs* saņem no apdrošināšanas sabiedrības *apdrošināšanas atlīdzību* 10 000 latu apmērā, ja ligumā nav minēts *pašrisks*. Sk. arī *prasība*. **3.** (*damage*) Izdevumi, kuri uzņēmumam radušies auditoru *nevērības* rezultātā.

zaudējumu atlīdzināšana (*indemnity*) *Vispārējās apdrošināšanas* pamatprincips, kad *apdrošināšanasņēmējam* garantē identisku finansiālo situāciju ar situāciju pirms apdrošinātā *riska* iestāšanās.

zaudējumu attiecība (*loss ratio*) Apdrošināšanā – izmaksāto atlīdzību procentuālā attiecība pret saņemto *prēmiju* apjomu finanšu gada laikā.

zaudējumu novērtētājs (*loss adjuster*) Speciālists, kurš nosaka *zaudējumu* apmērus un piedalās *atlīdzības prasību* nokārtošanā.

zaudējumu pārņemšana *sk. nodokļa zaudējumu pārņemšana uzņēmumu grupā*

zaudējumu segšana *sk. iepriekšējo gadu nodokļa zaudējumu segšana*

zaudēto iespēju izmaksas *sk. alternatīvās izmaksas*

zaudēts kredīts *sk. pie nedrošs kredīts*

zelta atruna, zelta klauzula (*gold clause*) Starpvalstu tirdzniecības liguma vai kredītliguma pants, kas paredz atmaksāt aizņemto

summu atbilstoši valūtas zelta ekvivalenta cenai, kāda pastāvējusi aizdevuma izdarišanas laikā. Δ aizsargā naudas aizdevēju pret aizņēmēja valūtas kursa kritumu valstīs ar augstu inflācijas līmeni.

zelta klauzula *sk. zelta atruna*

zelta standarts (*gold standard*) Naudas sistēma, kuras ietvaros zelts pilda naudas lomu un visas naudas zīmes var tieši apmainīt pret zeltu. *Sk. arī preču nauda.*

zemesgrāmata (*land register*) **1.** Tiesu varas vai administratīva iestāde, kuras uzdevums ir reģistrēt darījumus ar nekustamo īpašumu. **2.** Latvijas Republikas tiesu sistēmas iestāde. **3.** Valsts dokumenti, kuros ieraksta nekustamos īpašumus un nostiprina (koroborē) ar tiem saistītās tiesības gan tiesību nodrošinājumu, gan tiesību ierobežojumu veidā (piem., hipotēkas, servitūti).

zemes kadastrālā vērtība (*cadastral value of land*) Pēc vienotiem principiem noteikta zemes vērtība. To nosaka Valsts zemes dienests, vadoties pēc zemes vidējās tirgus vērtības noteiktam lietošanas mērķim konkrētā teritorijā un ņemot vērā iespējamās *saimnieciskās darbības* ierobežojumus. Δ izmanto, lai aprēķinātu *nekustamā īpašuma* nodokli.

zemes nodoklis (*land tax*) *Tiešais nodoklis*, ar kuru apliek personu īpašumā esošu zemi. Latvijā Δ bija spēkā līdz 1998. g., kad to nomainīja *nekustamā īpašuma* nodoklis.

zemstandarta kredīts *sk. pie nedrošs kredīts*

zemu izmaksu stratēģija (*low cost strategy*) *Biznesa stratēģija*, kas paredz konkurēt tirgū, ražojot preces vai sniedzot pakalpojumus ar zemākām izmaksām nekā konkurentam.

zemu nodokļu valstis *sk. beznodokļu valstis un teritorijas*

Ziemeļamerikas brīvās tirdzniecības līgums (*North American Free Trade Agreement, NAFTA*) Tirdzniecības līgums, kas 1992. g. noslēgts starp ASV, Kanādu un Meksiku, šajās valstīs izveidojot *brīvās tirdzniecības zonu*. Tas stājās spēkā 1994. g. 1. janvārī. Starp dalībvalstīm tika saskaņoti un pakāpeniski samazināti muitas tarifi. Δ noteikumi attiecas uz šādām pamatjomām:

1) muitas politika; 2) finanšu pakalpojumi; 3) apdrošināšana; 4) telekomunikācijas; 5) automobiļu ražošana; 6) tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana; 7) lauksaimniecība; 8) enerģētika; 9) intelektuālā īpašuma tiesības; 10) kapitālieguldījumi. 2005. g. paredzēta plašas Amerikas brīvās tirdzniecības zonas izveidošana, kura apvienotu 34 *NAFTA* un *Mercosur* valstis.

zīmognodeva (*stamp duty*) *Valsts nodeva*, kas tiek iekasēta, noformējot dažādus darījumus un izsniedzot dokumentus. Tās samaksu apliecina dokumentam uzlimēta zīmogmarka par noteiktu naudas summu vai zīmoga nospiedums uz atzīmes par nodevas samaksu.

zīmognodoklis *sk. vekseļa nodoklis*

zināšanas par uzņēmumu (*knowledge of a business*) Informācija, kas ir *auditora* rīcībā par uzņēmuma darbību, attiecīgo nozari un ekonomiku kopumā.

Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments (*Financial Instrument for Fisheries Guidance, FIFG*) Viens no *Eiropas Savienības struktūrfondiem*, kurš tika izveidots 1993. g. ar uzdevumu atbalstīt pasākumus zivsaimniecības un ūdenssaimniecības nozarē, kā arī šo nozaru produkcijas pārstrādes rūpniecībā un tirdzniecībā,

zudumi (*loss*) Uzņēmējdarbības procesā radušies materiālo vērtību nobirumi, nožuvumi, atgriezumi u. c. *V i r s n o r m a s Δ (abnormal loss)* – finanšu, vadības un nodokļu grāmatvedības termins, ar kuru apzīmē produkcijas ražošanas procesā radušos Δ, kas pārsniedz pieļaujamās normas. Sk. arī *dabiskie zudumi*.

Zvērināto sertificēto grāmatvežu asociācija (*Association of Chartered Certified Accountants, ACCA*) Viena no lielākajām grāmatvežu apvienībām pasaulē ar aptuveni 300 000 biedru, kas reģistrēti 160 valstīs. Δ ir oficiālas pārstāvniecības 31 valstī, galvenais birojs atrodas Londonā. Apvienoto Nāciju Organizācija ir atzinusi Δ mācību programmu kā vienu no labākajām pasaules mēroga grāmatvežu kvalifikācijas iegūšanai, jo tā apvieno tradicionālo grāmatvedības priekšmetu apguvi ar zināšanām par stratēģisko domāšanu, komunikāciju prasmi, personāla vadīšanu un informācijas tehnoloģiju pārzināšanu. Δ ir dibināta

1904. g. Londonā ar mērķi kļūt par galveno organizāciju grāmatvežu profesijas attīstībai, veicināt ētikas standartu lietošanu grāmatvežu profesijā, strādāt sabiedrības interešu labā un nodrošināt attīstības iespējas profesionāliem grāmatvežiem.

Ž

žirants *sk.* indosants

žiro *sk.* indosaments

Angļu-latviešu terminu vārdnīca

A

ABC	darbību izmaksu kalkulācijas metode
ability to pay	maksātspēja
abnormal loss	virsnormas zudumi
ABS	automatizētā obligāciju sistēma
absolute advantage	absolūtā priekšrocība
absorption rate	vispārējo izmaksu pieskaitījumu likme
abstract obligation	abstraktas saistības
ACCA	Zvērināto sertificēto grāmatvežu asociācija
acceptance	akcepts
acceptance credit	akcepta kredīts
acceptance for honour	veksļa intervence
acceptance of payment order	maksājuma uzdevuma akcepts
acceptance of settlements	norēķinu akcepts
acceptance supra protest	veksļa intervence
acceptance test	akcepttests
accepted reimbursement credit	akceptēts akreditīvs, akceptēts atlīdzības kredīts
acceptor	akceptants
Accession Partnership	Pievienošanās partnerība
accession to the EU	iestāšanās Eiropas Savienībā
accommodation bill	draudzības vekselis, fiktīvs vekselis
account	konts
account balance	konta atlikums, konta balance
account holder	konta turētājs
account manager	kontu operators
account statement	konta izraksts, bankas izraksts
accounting	grāmatvedība

accounting concepts	grāmatvedības principi
accounting costs	grāmatvedības izmaksas
accounting estimate	grāmatvedības novērtējums
accounting model of a break-even point	kritiskā punkta grāmatvedības modelis
accounting principles	grāmatvedības principi
accounts payable	kreditoru parādi, kredītparādi
accounts payable system	apmaksājamo rēķinu sistēma
accounts receivable	debitoru parādi
accounts receivable system	iekasējamo rēķinu sistēma
accruals concept	uzkrāšanas un periodu saskaņošanas princips
accrued expenses	uzkrātie izdevumi
accrued income	uzkrātie ienākumi
accrued interest	uzkrātie procenti
accumulated depreciation of fixed assets	pamatlīdzekļa uzkrātais nolietojums
acid test ratio	kritiskā novērtējuma likviditātes koeficients
acquisition costs	klientu piesaistišanas izdevumi
active income	aktīvie ienākumi
active legitimization	aktīvā leģitimācija
activity	darbība
activity based costing	darbību izmaksu kalkulācijas metode
activity based costing model	darbību izmaksu kalkulācijas modelis
activity driver	darbības izmaksu faktors
actual cost	faktiskās izmaksas
actuary	aktuārs
actuary calculation	aktuārie aprēķini
ad hoc request	speciāls pieprasījums
additional premium	papildu prēmija
additional rate of natural resource tax	dabas resursu nodokļa papildlīdzeklis
addressed bill	adresēts vekselis
adjustment for decrease in the value of financial instruments due for sale	pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija

administration costs	administrācijas izmaksas
administrative expenses in credit institution	administratīvie izdevumi kredītiestādē
admitted assets	likumā atļautie ieguldījumi
ADR	Amerikas depozitārais sertifikāts
advance payment	avanss
adverse opinion	negatīvs auditora atzinums
adverse variance	negatīva novirze
adverse weather conditions risk	nelabvēlīgu dabas apstākļu risks
advice	lietišķs paziņojums, avizo
advisory bodies of the EU	Eiropas Savienības padomdevējstruktūras
affidavit	afidevīts
affirmative proceedings	uzaicinājuma tiesvedība, konstatējošā tiesvedība
aged analysis	termiņanalīze
agency agreement	pilnvarojuma līgums
agency costs	aģenta izmaksas
agency theory	aģentūras teorija
Agenda 2000	Agenda 2000
agent	aģents
agent contract	aģenta līgums
aggregate demand	kopējais pieprasījums
aggregate demand curve	kopējā pieprasījuma likne
aggregate expenditure	kopējie izdevumi
aggregate income	kopējais ienākums
aggregate price level	vispārējais cenu līmenis
aggregate supply	kopējais piedāvājums
aggregate supply curve	kopējā piedāvājuma likne
aggregation	agregēšana
agio	ažio
agreed-upon procedures	saskaņotās procedūras
agreement	līgums
agreement of settlement	mierizlīgums
AICPA	Amerikas Sertificēto grāmatvežu institūts

aim	mērķis
aims of accounting	grāmatvedības mērķi
aims of financial accounting	finanšu grāmatvedības mērķi
aims of financial management	finanšu vadības mērķi
aims of management accounting	vadības grāmatvedības mērķi
air carriage	gaisa pārvadājumi
air freight	gaisa pārvadājumi
air law	gaisa tiesības
allocation	izmaksu attiecināšana
allonge	vekseļa pielikums, alonžs
amalgamation	uzņēmumu apvienošanās
American Depository Receipt	Amerikas depozitārais sertifikāts
American Institute of Certified Public Accountants	Amerikas Sertificēto grāmatvežu institūts
American option	Amerikas iespējas līgums
amortization	amortizācija
amortization of intangible assets	nemateriālo aktīvu amortizācija
Amsterdam Treaty	Amsterdamas līgums
analytical account	analītiskais konts
analytical procedures	analītiskās procedūras
angel (<i>žarg.</i>)	eņģelis
annual capital budget	ilgtermiņa ieguldījumu gada plāns
annual exemption	neapliekamais minimums (gadā)
annual percentage rate	nominālā gada procentu likme
annual report	gada pārskats
Annual State Budget Act	gadskārtējais valsts budžeta likums
annual VAT return	PVN gada deklarācija
annuity	annuitāte; mūža rente
annuity duration	periodisko maksājumu plūsmas ilgums
annuity period	maksājumu periods
anomalous error	anomālā kļūda

antitrust legislation	antitresta likumdošana
APC	vidējā patēriņa tieksme
appellee	atbildētājs
application of profit	peļņas sadale
applications service	programmatūras nomas režīms
provisioning	
applications software	lietojumprogrammatūra
appropriateness	atbilstība
appropriation	apropriācija
APR	nominālā gada procentu likme
APS	vidējā uzkrāšanas tieksme
arbiter	šķīrējtiesnesis, arbitrs
arbitrage	šķīrējtiesa, arbitrāža
arbitration	arbitrāža
arbitration clause	arbitrāžas atruna
archangel (<i>žarg.</i>)	sargeņģelis
arithmetic reducing-balance	aritmētiski degressīvā
depreciation	nolietojuma aprēķināšanas metode
arrear	nokavētais maksājums
article	prece
articles of association	akciju sabiedrības statūti
artificial intelligence	mākslīgais intelekts
ASEAN	Dienvidaustrumu Āzijas valstu asociācija
ask price	pārdošanas cena
ASP	programmatūras nomas režīms
assertion on completeness	apgalvojums par pilnīgumu
assertion on existence	apgalvojums par esamību
assertion on measurement	apgalvojums par precizitāti
assertion on occurrence	apgalvojums par notikšanu
assertion on presentation	apgalvojums par atspoguļošanu
and disclosure	
assertion on rights and obligations	apgalvojums par tiesībām un saistībām
assertion on valuation	apgalvojums par novērtējumu
asset	aktīvs
asset adjusted historical cost	aktīvu koriģētā sākotnējā vērtība

asset cost	aktīvu vērtība
asset deprival value	aktīvu zaudētā vērtība
asset economic (present) value	aktīvu ekonomiskā (pašreizējā) vērtība
asset fair value	aktīvu patiesā vērtība
asset historical cost	aktīvu sākotnējā vērtība
asset net realisable value	aktīvu tīrā realizējamā vērtība
asset net value	aktīvu tīrā vērtība
asset replacement cost	aktīvu atjaunošanas vērtība
asset transactions	bankas aktīvu operācijas
asset-liability management	aktīvu un pasīvu pārvalde
asset-liability maturity gap analysis	aktīvu un pasīvu termiņstruktūras izvērtēšana
assets	aktīvi
assign	cedēt
assignee	cesionārs
assignment	asignējums; cesija
assignor	cedents
associated enterprises	saistīti uzņēmumi
association	asociācija
Association of Chartered Certified Accountants	Zvērināto sertificēto grāmatvežu asociācija
Association of South-East Asian Nations	Dienvida Austrumu Āzijas valstu asociācija
assortment	preču sortiments
assurance	dzīvības apdrošināšana; pārlicība
assured	apdrošinātais
asynchronous transfer mode	asinchronās pārraides režīms
ATA carnet	ATA karnete
ATM	asinchronās pārraides režīms; bankas automāts
ATM card	skaidrās naudas karte
attachment	apķīlājums, mantas arests
attendance	piedalīšanās
attributes	rekvizīti
auction	izsole, ūtrupe
audit	audits, revīzija
audit assistant	audita asistents

audit engagement	audita darba uzdevums
audit engagement letter	audita darba uzdevuma vēstule
audit evidence	audita pierādījumi
audit fee	audita cena
audit firm	auditorfirma
audit of the financial statements	audits
audit personnel	audita darbinieks
audit planning	audita plānošana
audit report	auditora ziņojums; revidenta ziņojums
audit risk	audita risks
audit sampling	izlases audits
audit tendering	audita piedāvājumu pieprasīšana
auditing of the annual report	gada pārskata revīzija, gada pārskata audits
auditor	auditors, revidents
auditor's opinion	auditora atzinums
auditor's report	auditora ziņojums
autarky	autarkija
authentication	autentificēšana
authorization	autorizācija
authorized investment	likumā atļautie ieguldījumi
authorized share capital	reģistrētais pamatkapitāls
automated bond system	automatizētā obligāciju sistēma
automated order entry system	automatizētā pasūtījumu ievadišanas sistēma
automated teller machine	bankas automāts
automatic fiscal policy	automātiskā fiskālā politika
automatic funds transfer	automātiskā līdzekļu pārvede
automatic investment program	automātiskā investīciju programma
automatic stabilizer	automātiskais stabilizators
automatically renewable crediting system	automātiski atjaunojošā kreditēšanas sistēma
automation	automatizācija
autonomous consumption	autonomais patēriņš

autonomous expenditure	autonomie izdevumi
auxiliary activities	palīgdarbība
aval	galvojums
average cost of a service	vidējās pakalpojuma izmaksas
average propensity to consume	vidējā patēriņa tieksme
average propensity to save	vidējā uzkrāšanas tieksme
aviation insurance	aviācijas apdrošināšana

B

B2B	bizness – biznesam
B2C	bizness – patērētājam
B2G	bizness – valdībai
backbone	datu maģistrālais vads
backbone LAN	maģistrālais vietējais tīkls
backup	dublējums
backward integration	pretplūsmas integrācija
bad and doubtful loan	nedrošs kredīts
bad debt	bezcerīgs parāds
bad loan	zaudēts kredīts
balance	konta atlikums, konta bilance; saldo
balance of payments	maksājumu bilance
balance of trade	tirdzniecības bilance
balanced budget	bezdeficīta budžets
balance-sheet	bilance
balance-sheet items	bilances posteņi
bandwidth	joslas platums
bank	banka
bank account	bankas konts
bank assets operations	bankas aktīvu operācijas
bank certificate	bankas apliecinājums
bank charge	bankas pakalpojumu cena
bank clearing	klīrings
bank commission	bankas komisija, bankas pakalpojumu cena

bank draft	bankas čeks
Bank for International Settlements	Starptautisko norēķinu banka
bank guarantee	bankas garantija, maksājuma garantija
bank liabilities operations	bankas pasīvu operācijas
Bank of Latvia	Latvijas Banka
bank operations	bankas darījumi, bankas operācijas
bank portfolio	bankas portfelis
bank reserve ratio	bankas rezervju norma
bank statement	konta izraksts, bankas izraksts
banker's acceptance	bankas akcepts
banker's cheque/draft	bankas čeks
banking	finanšu pakalpojumi
banking day	bankas darba diena
banking operations	finanšu pakalpojumi
banking supervision	banku uzraudzība
banking system	banku sistēma
banking transactions	finanšu pakalpojumi
bankruptcy	bankrots
bank's liquidity	bankas likviditāte
barrier to entry	ieejas barjera
base asset	bāzes aktīvs
base rate	bāzes likme
base year	bāzes gads
basic activity	pamatdarbība
basic budget	pamatbudžets
basic contradiction of economy	ekonomikas pamatpretruna
basic issues of an economy	ekonomikas pamatjautājumi
basic rate of natural resource tax	dabas resursu nodokļa pamatlikme
basic treaties of the EU	Eiropas Savienības pamatligumi
basis point	bāzes punkts
basket of consumer goods	patēriņa grozs
basket of currencies	valūtu grozs
Basle Committee on Banking Supervision	Bāzeles Banku uzraudzības komiteja

batch update processing system	datu paketes papildināšanas sistēma
bear market (<i>žarg.</i>)	lāču tirgus
bear position	īsā pozīcija
bearer share	uzrādītāja akcija
benchmarking	organizācijas salīdzināšana
beneficiary	labuma saņēmējs, labuma guvējs; saņēmējs
beneficiary's bank	saņēmējbanka
benefit	pabalsts
benefits in kind	papildu labumi
Benelux	Benilukss
beta coefficient	beta koeficients
bid	piršanas cena
bid price	piršanas cena
bid-ask spread	starpība starp piršanas un pārdošanas cenu
Big Board	Ņujorkas Fondu birža
bilateral settlements	divpusējie norēķini
bill	vekselis
bill broker	vekseļu mākleris
bill contents	vekseļa rekvizīti
bill guarantee	galvojums
bill of exchange	pārvedu vekselis, trata, vekselis
bill of exchange law	vekseļu tiesības
bill of lading	kravaszīme, konosaments
bill of lading guarantee	kravaszīmes garantija, konosamenta garantija
bill regress	vekseļa regress
bill tax	vekseļa nodoklis, zīmognodoklis
billholder	vekseļaņēmējs, vekseļa īpašnieks, vekseļa turētājs
bills transactions	vekseļu operācijas
BIMBO	pirēja ierosināts vadības veikts akciju izpirkums
binary	binārs
binary number	binārais skaitlis

BIS	Starptautisko norēķinu banka
bit	bits
black economy	melnā ekonomika
black money	netirā nauda
blank bill	blanko vekselis
block of shares	akciju kontrolpakete
block sampling	secīga izlase
block trade	akciju bloka tirdzniecība
board of directors	valde
bona fide (lat.)	<i>bona fide</i>
bond	obligācija
bond indenture	obligācijas noteikumi
bond issue	obligāciju laidieni
bond rating	obligācijas kredītvērtējums
bonded warehouse	muitas noliktava
bonus	bonus
bonus share	bezmaksas akcija, prēmijas akcija, brīvā akcija, papildakcija
book value	bilances vērtība, grāmatvedības vērtība
book value per share	akcijas bilances vērtība
book-hawker	kolportieris
bookkeeping	uzskaitvedība
boom	uzplaukums, augstākais punkts
bootstrap	sāknēšanas programma
bordero	bordero
borrower	aizņēmējs
bottleneck	sastrēgums
bought deal	pilna pirkuma darījums
Brady bond	Breidija obligācija
brain drain	smadzeņu noplūde
branch	filiāle
branch of a credit institution	kredītiestādes filiāle
brand	produkta marka
breadwinner	apgādnieks
break-even analysis	kritiskā punkta analīze
break-even point	kritiskais punkts, bezpeļņas punkts, peļņas sliekšnis

break-up of business	uzņēmuma sadalīšana
Bretton Woods system	Bretonvudsas sistēma
bricks and mortar (<i>žarg.</i>)	"ķieģeļi un java"
broadband	platjosla
broad money	plašā nauda
broker	mākleris, brokeris
broker company	brokeru sabiedrība
brokerage	māklera atlīdzība
brokerage contract	māklera līgums
brokerage firm	starpnieksabiedrība
brokerage house	brokeru sabiedrība; starpnieksabiedrība
budget	budžets
budget cost allowance	budžetā pieļaujamās izmaksas
budget deficit	budžeta deficīts
budget deficit financing	budžeta deficīta finansēšana
budget finance deficit	budžeta finansiālais deficīts
budget finance surplus	budžeta finansiālais pārpalikums
budget fiscal deficit	budžeta fiskālais deficīts
budget fiscal surplus	budžeta fiskālais pārpalikums
budget forecasting model	budžeta prognozēšanas modelis
budget policy	budžeta politika
budget reserve	budžeta rezerve
budget revenue	budžeta ieņēmumi
budget surplus	budžeta pārpalikums
budget system	budžeta sistēma
budgetary control	budžeta kontrole
budgeted cost	budžetā paredzētās izmaksas
budgeted overhead	budžetā paredzētās vispārējās izmaksas
budgeting	budžetēšana
buffer	buferis
bug	kļūda
built-in stabilizer	automātiskais stabilizators
bull market (<i>žarg.</i>)	bullu tirgus
bull position	garā pozīcija
bus	maģistrāle
bus local area network	vietējā tikla maģistrāle

business activity	saimnieciskā darbība
business angel (<i>žarg.</i>)	biznesa eņģelis
business cycle	biznesa cikls
business person	komersants
business plan	biznesa plāns
business secret	komercnoslēpums
business software package	biznesa programmatūras pakete
business strategy	biznesa stratēģija
business to business	bizness – biznesam
business to consumer	bizness – patērētājam
business to government	bizness – valdībai
business trip	komandējums
business written	parakstītie darījumi
buy-in management buy-out	pircēja ierosināts vadības veikts akciju izpirkums
BV	akcijas bilances vērtība
bylaws	statūti
by-product	blakusprodukts
byte	baits

C

C2B	patērētājs – biznesam
C2C	patērētājs – patērētājam
CA	sertifikātu izsniegšanas aģentūra
CAAT	datorizētās audita tehnoloģijas
cadastral value of land	zemes kadastrālā vērtība
cadastral value of real estate	nekustamā īpašuma kadastrālā vērtība
CAI	datorizēta apmācība
calculation	kalkulācija
call option	pirkšanas iespējas līgums
callable bond	atsaucamā obligācija
called-up capital	izsludinātais pamatkapitāls
CAM	datorizēta ražošana

cancellation	anulēšana; polises pārtraukšana; storno
candidate countries of the EU	Eiropas Savienības kandidātvalstis
capacity	kapacitāte
capital	kapitāls
capital adequacy	kapitāla pietiekamība
capital adequacy ratio	kapitāla pietiekamības rādītājs
capital and reserves in a bank	kapitāls un rezerves bankā
capital asset	pamatlīdzekļi
capital budget	kapitālieguldījumu budžets
capital consumption	kapitāla patēriņš
capital export	kapitāla eksports
capital gain	kapitāla pieaugums
capital gains tax	kapitāla pieauguma nodoklis
capital goods	kapitāla preces, investīciju preces
capital loss	kapitāla zaudējums
capital maintenance	kapitāla nodrošināšana
capital market	kapitāla tirgus
capital movement	kapitāla kustība
capital project	kapitālieguldījumu projekts
capital rationing	kapitāla nodale
capital structure	kapitāla struktūra
capitalization	kapitalizācija
capitalization index	akciju kapitalizācijas indekss
captive insurance company	kaptīvās apdrošināšanas sabiedrība
cartel	kartelis
cash	skaidrā nauda
cash account	naudas konts
cash card	skaidrās naudas karte
cash flow	naudas plūsma
cash-flow profile	naudas plūsmas profils
cash flow statement	naudas plūsmas pārskats
cash inflow	pozitīvā naudas plūsma
cash management	skaidrās naudas pārvalde
cash outflow	negatīvā naudas plūsma
CAT	tirdzniecība ar datoru palīdzību

causative rule	cēloņa princips
CBOE	Čikāgas Opciju birža
CBT	Čikāgas Tirdzniecības birža
CCI	saskarne dators – datoram
cede	cedēt
ceding company	cedējošā apdrošināšanas sabiedrība
central bank	centrālā banka
central file server program	centrālā datņu servera programma
central finance facility	centrālā finanšu iestāde
Central Processing Unit	centrālais procesors
centralization	centralizācija
certificate	sertifikāts
certificate authority	sertifikātu izsniegšanas aģentūra
certificate of deposit	noguldījuma sertifikāts, depozīta sertifikāts
certificate of incorporation	uzņēmuma reģistrācijas apliecība
certificate of origin	preču izcelsmes sertifikāts
certificates for living time in Latvia	sertifikāti par Latvijā nodzīvoto laiku
cession	cesija
<i>ceteris paribus</i> (lat.)	<i>ceteris paribus</i>
CFA	Āfrikas Finanšu kopiena
CFC rules	kontrolēto ārvalstu uzņēmumu režīms
change in money supply	emisijas saldo
changing annuity	jauktā annuitāte
channel	kanāls
cheque	čeks
cheque card	čeku karte
Chicago Board of Options Exchange	Čikāgas Opciju birža
Chicago Board of Trade	Čikāgas Tirdzniecības birža
chipcard	intelektkarte, čipkarte
CHIPS	kliringa maksājumu sistēma
circulating capital	apgrozāmais kapitāls

circulation of capital	kapitāla riņķojums
CIS application controls	datoru informācijas sistēmu programmu kontrole
citizenship of the EU	Eiropas Savienības pilsonība
claim	prasība
claims outstanding	nesegto prasību rezerves
claims equalization reserve	izlīdzināšanas rezerve
claims frequency	prasību biežums
claims handling expenses	atlidzību kārtošanas izmaksas
claims on banks	prasība pret kredītiestādēm
claims provision	prasību seguma nodrošinājums
claims recoveries	atlikto atlidzību tehniskās rezerves
claims settlement	prasību nokārtošana
claims severity	prasības smaguma pakāpe
class of shares	akcijas kategorija
classical model	klasiskais modelis
classical school of political economy	klasiskā ekonomiskā skola
clause	atrūna, klauzula
claw back	spiles mehānisms
Clayton Act	Kleitona likums
clearing centre	kliringcentrs
Clearing House Inter-Bank Payment System	kliringa maksājumu sistēma
clicks and mortar (<i>žarg.</i>)	“klikšķi un java”
client	klients
client acceptance form	klienta novērtēšanas forma
client screening	potenciālo auditorfirmas klientu pārbaude
closed economy	slēgtā ekonomika
closed issue	slēgta emisija
closed joint-stock company	slēgta akciju sabiedrība
closed position	slēgtā pozīcija
closed-end mutual fund	slēgtais ieguldījumu fonds
closing balance	konta beigu atlikums, beigu saldo
Code of Ethics for Professional Accountants	Profesionālo grāmatvežu ētikas kodekss

coefficient of demand elasticity	pieprasījuma cenas elastības koeficients
Cohesion Fund of the EU	Eiropas Savienības Kohēzijas fonds
coin	monēta
co-insurance	kopapdrošināšana
collateral	nodrošinājums, kredīta nodrošinājums
collateral loan	lombarda aizdevums
collection	inkasācija; inkaso
colporteur	kolportieris
combination	kombinācija
commercial activity	komercdarbība
commercial agent	tirdzniecības aģents, komercaģents
commercial automobile insurance	komerciālā autotransporta apdrošināšana
commercial bank	komercbanka
commercial broker	tirdzniecības mākleris, tirdzniecības brokeris
Commercial Law	Komerclikums
commercial register	komercreģistrs
commercial secret	komercnoslēpums
commercial traveller	komivojažieris
commission	komisijas atlīdzība, komisijas nauda, provīzija
commission expense	komisijas naudas izdevumi
commission income	komisijas naudas ienākumi
Committee of the Regions of the EU	Eiropas Savienības Reģionu komiteja
commodity	prece
commodity exchange	preču birža
commodity market	preču birža
commodity money	preču nauda
commodity option	izejvielu iespējas līgums
Common Agricultural Policy	kopējā lauksaimniecības politika
common bond	kopīgā saite
Common Market	Kopējais tirgus
common market	koptirgus

common property rights	kopīpašuma tiesības
common property	kopīpašums
common stock	parastā akcija
common virtual system	kopīga virtuālā sistēma
company	uzņēmums, komercsabiedrība
company acquisition	uzņēmuma pievienošana/ pirkšana
company budget	uzņēmuma budžets
company	sabiedrība
comparable uncontrolled price method	salīdzināmo nekontrolēto cenu metode
comparative advantage	salīdzinošā priekšrocība
comparative financial statement	salīdzinošais finanšu pārskats
competition	konkurence
competitive advantage	konkurences priekšrocība
compilation engagement	datu apkopošana
complainant	prasītājs
complement	pavadprece, papildinātājprece
complementary good	pavadprece, papildinātājprece
complementary projects	savstarpēji papildinošie projekti
complete forward dealing	pabeigts ārpusbiržas nākotnes darījums
complete margin dealing	pabeigts robežlikmju darījums
complete spot deal	pabeigts tūlītējs darījums
completion accounts	beigu atskaites
compound discount	saliktais diskonts
compound interest	saliktie procenti
compounding	kompaundēšana
comprehensive insurance	kravu transportlīdzekļu apdrošināšana, kasko
computable general equilibrium model	datorizēts līdzsvara modelis
computation	neatkarīgu aprēķinu veikšana
computer information systems application controls	datoru informācijas sistēmu programmu kontrole
computer-aided instruction	datorizēta apmācība
computer-aided manufacturing	datorizēta ražošana

computer-assisted audit techniques	datorizētās audita tehnoloģijas
computer-assisted trading	tirdzniecība ar datoru palīdzību
computerized market timing system	datorizēta koordinācijas sistēma tirgum
computer-to-computer interface	saskarne dators – datoram
concentrated diversification concern	koncentrētā diversifikācija
concession	koncerns
concessionary loans	koncesija
condensed financial statement	koncesionāri aizdevumi
confirmation	saīsinātais finanšu pārskats
confirmed letter of credit	darījuma apstiprinājums;
conflict of interests	apstiprinājums
conglomerate	apstiprināts akreditīvs
conglomeration	interesešu konflikts
consignee	konglomerāts
consistency concept	konglomeratīvā apvienošanās
consolidated budget	kravas saņēmējs
consolidated government budget	konsekvences princips
construction price index	konsolidētais kopbudžets
constructive obligation	valsts kopbudžets,
consumer behaviour	valsts konsolidētais budžets
consumer credit	būvniecības cenu indekss
consumer equilibrium law	konstruktīva saistība
consumer expenditure	patērētāja izturēšanās
consumer price index	patēriņa kredīts
consumer to business	patērētāja līdzsvara likums
consumer to consumer	patēriņa izdevumi
consumption	patēriņa cenu indekss
consumption function	patērētājs – biznesam
consumption goods	patērētājs – patērētājam
contingent asset	patēriņš
contingent liability	patēriņa funkcija
	patēriņa preces
	iespējamais aktīvs
	iespējamās saistības

contingent	ārpusbilances iespējamās
off-balance-sheet liabilities	saistības
contingent purchasing	nosacīti nopirktās valūtas konts
currency account in	robežlikmju darijumu
off-balance of margin	ārpusbilancē
dealings	
contingent selling currency	nosacīti pārdotās valūtas konts
account in off-balance of	robežlikmju darijumu
margin dealings	ārpusbilancē
continuing auditor	paliēkošais auditors
contract	apdrošināšanas līgums; līgums
contract for	darbuzņēmuma līgums,
work-performance	uzņēmuma līgums
contract obligations	līgumsaistības
contract of pledge	ķīlas līgums
contribution	seguma summa
contribution per unit	vienas vienības seguma summa
control environment	kontroles vide
control procedures	kontroles procedūras
control risk	kontroles risks
controllable costs	kontrolējamās izmaksas
controlled foreign	kontrolēto ārvalstu uzņēmumu
corporation rules	režīms
controlling interest	akciju kontrolpakete
convention	konvencija
conventional cash-flow	tradicionālais naudas plūsmas
profile	profils
convergence	konverģence
conversion	pārvēršana
conversion ratio	konvertācijas koeficients
convertible	konvertējams vērtspapīrs
convertible bond	konvertējamā obligācija
cooperation	kooperācija
cooperative association	kooperatīvo sabiedrību
	savienība
co-operative principles	kooperatīvu principi
co-operative society	kooperatīvā sabiedrība
co-owner	līdzīpašnieks

co-partner	lidzīpašnieks
Copenhagen criteria	Kopenhāģenas kritēriji
copyright	autortiesības
cornering the market	tirgus ietekmēšana
corporate	korporatīvs
corporate bonds	uzņēmumu obligācijas, korporatīvie parāda vērtspapīri
corporate central credit union	korporatīva centrālā krājaizdevu sabiedrība
corporate culture	organizācijas kultūra, korporatīvā kultūra
corporate enterprise	kapitālsabiedrība
corporate finance	korporatīvā finansēšana
corporate finance confidentiality letter	korporatīvo finanšu konfidencialitātes vēstule
corporate finance engagement letter	korporatīvo finanšu sadarbības vēstule
corporate governance	uzņēmuma pārvalde
corporate income tax	uzņēmuma ienākuma nodoklis
corporate raider	uzņēmuma pārņēmējs
corporate restructuring	uzņēmuma pārveide
corporate strategy	organizācijas stratēģija, korporatīvā stratēģija
corporate venturing	korporatīvais riska ieguldījums
corporation	korporācija
correction of decrease values of financial investments due for sale	ilgtermiņa finanšu ieguldījumu vērtības samazinājuma korekcija
correlation coefficient	korelācijas koeficients
correspondent account	korespondentkonts, korespondējošais konts
correspondent bank	korespondentbanka, korespondējošā banka
correspondent relations	korespondentattiecības, korespondējošās attiecības
corresponding figures	korespondējošie skaitļi
cost accounting	izmaksu grāmatvedība
cost behaviour	izmaksu dinamika
cost calculation	izmaksu aprēķināšana

cost centre	izmaksu centrs
cost driver	izmaksu faktors
cost object	izmaksu objekts
cost of capital	kapitāla cena, kapitāla vērtība
cost of equity capital	pašu kapitāla cena
cost of fixed assets	pamatlīdzekļu vērtība
cost of goods sold	pārdoto preču iegādes izmaksas
cost of inventory	krājumu izmaksas
cost of loan capital	aizņemtā kapitāla cena
cost of production sold	pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas
cost of sales	pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas
cost principle	pašizmaksas princips
cost unit	kalkulācijas objekts
cost-benefit analysis	izmaksu un ieguvumu analīze
costing	kalkulācijas metode
costing method	kalkulācijas metode
costing profit	peļņa pēc izmaksu kontiem
cost-plus method	izmaksu pieskaitīšanas metode
cost-plus pricing	cenas noteikšana pēc pilnās pašizmaksas
cost-push inflation	izmaksu inflācija
costs	izmaksas
Council for Mutual Economic Aid	Savstarpējās ekonomiskās palīdzības padome, SEPP
Council of Ministers of the EU	Eiropas Savienības Ministru padome
counter claim	pretprasība
country of origin	preču izcelsmes valsts
country risk	valsts risks
coupon	kupons
coupon payment date	kuponu izmaksas datums
coupon rate	kupona likme, kupona ienesīgums
court of arbitration	šķīrējtiesa, arbitražā
Court of Auditors of the EU	Eiropas Savienības Revīzijas palāta

Court of Justice of the European Communities	Eiropas Kopienu tiesa
cover	segums
cover note	pagaidu seguma zīme
CPU	centrālais procesors
creation of money	naudas radīšana
credit	kredits, aizdevums
credit analyst	kreditanalītiķis
credit bank	kreditiestāde
credit bureau	kreditbirojs
credit card	kreditkarte
credit committee	kreditkomisija, kredītkomiteja
credit debts	kreditoru parādi, kredītparādi
credit derivative	atvasinātais aizdevuma līgums
credit history	kreditvēsture
credit institution	kreditiestāde
credit limit	kreditlimits
credit line	kreditlinija
credit method	kredīta metode
credit order	kredīta pārvedums
credit policy	kreditpolitika
credit rating	kreditvērtējums, kreditreitingš
credit risk	kreditrisks, aizdevuma risks
credit transfer	kredīta pārvedums
credit union	krājaizdevu sabiedrība
credit union service organization	krājaizdevu sabiedrību pakalpojumu organizācija
crediting	kreditēšana
creditor	kreditors
credit-rating system	kreditvērtējuma sistēma
credit-reference agency	kreditvērtējuma aģentūra
creditworthiness analysis	kreditspējas analīze
CREST	Londonas Fondu biržas sistēma <i>CREST</i>
criteria of convergence	konverģences kritēriji
CRM	klientu attiecību vadība
cross elasticity of demand	pieprasījuma krusteniskā elastība
cross functional team	daudzfunkciju komanda

crowding out	valsts izdevumu izspiešana
crowding-out effect	izspiešanas efekts
cumulative	kumulatīvs
cumulative cash-flow diagram	ieguldījumu naudas plūsmas profils
cumulative preference share	kumulatīvā priekšrocību akcija
currency	valūta
currency account	valūtas konts
currency clause	valūtas atruna
currency future	biržā tirgotais ārvalstu valūtas nākotnes līgums
currency loan	valūtas aizdevums
currency option	valūtas iespējas līgums
currency risk	ārvalstu valūtas risks
current account	norēķinu konts
current account credit	vienotā norēķinu konta kredits
current assets	apgrozāmie līdzekļi
current audit files	pašreizējā perioda audita lietas
current claims	prasība uz pieprasījumu
current claims on central banks	prasība pret centrālajām bankām uz pieprasījumu
current liabilities	īstermiņa saistības
current liquidity ratio	īstermiņa likviditātes koeficients
current securities yield	pašreizējais vērtspapīra ienesīgums
customer	klients
customer relationship management	klientu attiecību vadība
customs broker	muitas brokeris
customs control	muitas kontrole
customs declaration	muitas deklarācija
customs dues	muitas maksājumi
customs duty	muitas nodoklis
customs guarantee	muitas galvojums
customs procedure	muitas procedūra
customs tariff	muitas tarifs
customs treatment	muitas procedūra
customs union	muitas savienība, muitas ūnija

customs value
cut-off

CVS
cyclical stock
cyclical unemployment

muitas vērtība
darījumu atspoguļošana
pareizajā periodā
kopīga virtuālā sistēma
cikliskās akcijas
cikliskais bezdarbs

D

daily allowance
daily trading limit
damage
data mart
data mining
data warehouse
database
database linking
date of balance sheet
date of paying tax
date of record
daughter enterprise
day order
DCF
de facto insolvency
deal
deal date
dealer
debit
debit card
debit payment order
debt
debt moratorium
debt rating
debt restructuring
debt security
debt-equity ratio

dienasnauda
dienas tirdzniecības limits
zaudējumi
datu vitrīna
datu iegūšana
datu noliktava
datu bāze
datu bāzu sasaiste
bilances datums
nodokļa samaksas diena
ieraksta datums
meitasuzņēmums
dienas orderis
diskontētās naudas plūsma
faktiskā maksātnespēja
darījums
darījuma datums
dileris
debets
debitkarte
debita maksājuma dokuments
parāds
parādu moratorijs
kreditvērtējums, kreditreitings
parādu pārstrukturēšana
parāda vērtspapīrs
parāda un pašu kapitāla
koeficients

debtor	debitors
debtors' debts	debitoru parādi
decision support system	lēmumu pieņemšanas sistēma
declamation	deklarācija
decoder	dekoders
decreasing-balance	degresīvā nolietojuma
depreciation	aprēķināšanas metode
deductible	pašrīks
deductible bad debts	atskaitāmie zaudētie parādi
deductible expenses	attaisnotie izdevumi
for individuals	
deductible interest under	atskaitāmo procentu apmērs
thin capitalisation rules	
default	saistību nepildīšana
defendant	atbildētājs
defensive stock	stabilas akcijas
deferred asset	nākamo periodu izmaksas
deferred expense	nākamo periodu izmaksas
deferred income	nākamo periodu ieņēmumi,
	atliktie ienākumi
deferred share	akcija ar atlikto dividenžu
	izmaksu
deflation	deflācija
del credere	atlīdzības galvojums
delegation	deleģēšana
delinquent loan	kavēts kredīts
delisting	kotēšanas pārtraukšana
delivery free of payment	pārvedums
delivery to the client's	ieskaitot piegādi mājās
address paid	
delivery versus payment	piegāde pret samaksu
demand	pieprasījums
demand curve	pieprasījuma likne
demand deposit	pieprasījuma noguldījums
demand for money	naudas pieprasījums
demand of debt	parādprasība
demandant	prasītājs
demand-pull inflation	pieprasījuma inflācija
demands	prasības

dematerialized security	dematerializēts vērtspapīrs
dependent	apgādājamā persona, apgādājama
dependent personal services	atkarīgie individuālie pakalpojumi
deposit	noguldījums, depozīts
deposit account	noguldījuma konts, depozīta konts
deposit policy	noguldījumu politika, depozītu politika
depository receipt	depozitārais sertifikāts
deposits-to-reserves multiplier	naudas reizinātājs "noguldījumi/rezerves"
depreciations	norakstījumi
depreciation	nolietojums
depreciation allowances	amortizācijas atskaitījumi, norakstījumi
depreciation deductions	amortizācijas atskaitījumi, norakstījumi
depreciation deductions	norakstījumi
depreciation of fixed assets	amatlīdzekļu nolietojums
depression	depresija
deregistration	deregistrācija
derivative	atvasinātais instruments
derivative agreement	atvasinātais līgums
designated order turnaround	<i>DOT</i> sistēma
detection risk	atklāšanas risks
Deutsche Terminboerse (vāc.)	Vācijas Biržas sistēma
devaluation	devalvācija
developed countries	attīstītās valstis
developing countries	attīstības valstis
development bank	attīstības banka
development year	apdrošināšanas gads
difference method	starpības metode
differentiation strategy	diferencēšanas stratēģija
DigiCash	digitālo norēķinu uzņēmums
digital certificate	digitālais sertifikāts
digital envelope	digitālā aploksne
digital signature	digitālais paraksts

digital subscriber line	digitalā abonenta līnija
digitizer	ciparotājs
dilution	akciju vērtības samazināšana
dilution of equity	akciju vērtības samazināšana
direct conversion	tiešā pārvēršana
direct costing	mainīgo izmaksu pašizmaksas kalkulācijas metode
direct costs	tiešās izmaksas
direct crowding out	valsts izdevumu tiešā izspiešana
direct debit	tiešais debets
direct finance	tiešais finansējums
direct insurer	tiešais apdrošinātājs
direct investment	tiešie kapitālieguldījumi, tiešās investīcijas
direct labour costs	tiešās darba izmaksas
direct leasing	tiešais līzings
direct material costs	tiešās materiālu izmaksas
direct production costs	tiešās ražošanas izmaksas
direct taxes	tiešie nodokļi
direct trade	tiešais darījums
directional testing	vienvirziena pārbaude
directive	direktīva
dirty money	netīrā nauda
disability	darbaspējas zaudēšana
disability insurance	invaliditātes apdrošināšana
disability pension	invaliditātes pensija
disbalanced budget	nesabalansētais budžets
disclaim of opinion	atteikšanās sniegt auditora atzinumu
disclosure requirement	informācijas sniegšanas prasība
discount	cenas atlaide; diskonts; vekseļa diskonts
discount bond	diskonta obligācija
discount broker	diskonta mākleris, vekseļu mākleris
discount credit	vekseļu kredīts
discount rate	diskonta likme
discounted cash flow	diskontētās naudas plūsma
discounting	diskontēšana

discrete interest	diskrētie procenti
disembodied technical progress	tehniskais progress bez novatorisma
dishonoured bill	protestēts vekselis
disposable income	pēcnodokļu ienākums, rīcībā esošais ienākums
distinctive competence	atšķirīgā prasme
distrain	apķīlāšana
distributed data base	dalītā datu bāze
distributed data processing	dalītā datu apstrāde
diversification	diversifikācija
diversified company	daudznozaru uzņēmums, diversificēts uzņēmums
divestiture	nodaļas pārdošana
dividend	dividende
dividend cover	dividenžu segums
dividend per share	dividendes uz vienu akciju
dividend yield	dividendes ienesīgums
dividends in arrears	uzkrātās dividendes
division of labour	darba dališana
DJIA	Dova-Džonsa industriālais indekss
documentary collection	dokumentu inkaso
documentary credit	akreditīvs, kredītvēstule
dollar	dolārs
domestic risk	vietēja mēroga risks
domiciled bill	domicilvekselis
DOT (Designated Order Turnaround)	<i>DOT</i> sistēma
double taxation	dubultā aplikšana ar nodokļiem
double-entry bookkeeping	divkāršais ieraksts, dubultais grāmatojums
doubtful debts	apšaubāmie debitoru parādi
doubtful loan	šaubīgais kredīts
Dow Jones Corporation	Dova-Džonsa akciju sabiedrība
Dow Jones Industrial Average	Dova-Džonsa industriālais indekss
downloading	lejupielāde
downsizing	uzņēmuma darbības samazināšana

draft	pārvedu vekselis, trata
drawee	trasāts
drawer	trasants
DSL	digitālā abonenta līnija
DSS	lēmumu pieņemšanas sistēma
DTB	Vācijas Biržas sistēma
dual listing	dubultā kotēšana
due diligence	uzņēmuma padziļināta izpēte
dumping	dempings
duopoly	duopols
duration	obligācijas ilguma rādītājs
duty-free shop	beznodokļu tirdzniecības veikals
DVP	piegāde pret samaksu

E

EAA	ekvivalento annuitāšu metode
e-advertisement	e-reklāma
EAI	uzņēmuma programmu integrācija
earnings	ieņēmumi
earnings per share	vienas akcijas peļņa
easement	servitūts
easy fiscal policy	stimulējošā fiskālā politika
EBRD	Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka
EBS	Šveices Elektroniskā birža
e-cash	elektroniskā nauda
ECB	Eiropas Centrālā banka
ECDL	Eiropas datorprasmes sertifikāts
ECN	elektroniskais sakaru tīkls
econometrics	ekonometrija
economic activity	saimnieciskā darbība
Economic and Social Committee of the EU	Eiropas Savienības Ekonomikas un sociālo lietu komiteja

economic cycle	ekonomiskais cikls
economic double taxation	ekonomiskā dubultā aplikšana ar nodokļiem
economic model of a break-even point	kritiskā punkta ekonomiskais modelis
economic union	ekonomiskā savienība
economics	ekonomika (zinātne)
economies of scale	ražošanas palielinājuma ekonomija, apjomekonomijas efekts
economies of scope	ekonomija no kopīgas resursu izmantošanas
economy	ekonomika, tautsaimniecība; ekonomija
ECU	ekijs, Eiropas valūtas vienība
EDI	elektroniskā datu apmaiņa
EEC	Eiropas Ekonomikas kopiena
effective annual interest rate	efektīvā gada procentu likme
effective money demand	naudas pieprasījuma apjoms
effects of monetary policy	monetrārās politikas ietekme
efficient markets hypothesis	efektīvā tirgus teorija
EFT	elektroniskā naudas pārsūtīšana
EFTA	Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija
EIB	Eiropas Investīciju banka
elastic demand	elastīgs pieprasījums
electronic banking	elektroniskā banka
electronic cash	elektroniskā nauda
electronic commerce	elektroniskā komercija, e-komercija
electronic communication network	elektroniskais sakaru tīkls
electronic data interchange	elektroniskā datu apmaiņa
electronic funds transfer	elektroniskā naudas pārsūtīšana
electronic mail	elektroniskais pasts, e-pasts
electronic signature	elektroniskais paraksts
electronic wallet	elektroniskais naudasmaks
elements of method of accounting	grāmatvedības metodes elementi

e-mail	elektroniskais pasts, e-pasts
embargo	embargo
embodied technical progress	tehniskais progress ar novatorismu
e-media	e-mediji
emerging stock market	augošais akciju tirgus
EMH	efektīvā tirgus teorija
EMI	Eiropas Monetārais institūts
emigration	emigrācija
emotional roller-coaster (<i>žarg.</i>)	emocionālā sniega bumba
emphasis of the matter paragraph	piezīme par noteiktiem apstākļiem
employee	darba ņēmējs; darbinieks
employee stock	personāla akcija
employee's share	darbinieka paja
employer	darba devējs
employer's statement on personal taxes paid	darba devēja ziņojums (par samaksātajiem nodokļiem)
employment contract	darba līgums
EMS	Eiropas valūtas sistēma
encashment	inkasācija
encoder	kodētājs
endorsee	indosāts
endorsement	indosaments, žiro
endorser	indosants, žirants
endowment assurance	dzīvības uzkrājošā apdrošināšana
Engels' law	Engela likums
entrepreneurship	uzņēmējdarbība
enterprise	uzņēmums
enterprise application integration	uzņēmuma programmu integrācija
enterprise functions	uzņēmuma funkcijas
enterprise register	uzņēmumu reģistrs
Enterprise Register of the Republic of Latvia	Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs
enterprise resource planning	uzņēmuma resursu plānošana
entrance fee	iestāšanās maksa

environmental auditing	vides audits
environmental function	ekoloģiskā funkcija
envy or greed ration (<i>žarg.</i>)	skaudības vai mantkāribas sadale
e-procurement	e-apgāde, e-iegāde
EPS	vienas akcijas peļņa
equilibrium in the money market	līdzsvars naudas tirgū
equilibrium price	līdzsvara cena
equity	pašu kapitāls
equity carve-out	uzņēmuma daļas publiskais piedāvājums
equity ratchet	kapitāla fiksēšana
equity security	kapitāla vērtspapīrs
equivalent annual annuity	ekvivalento annuitāšu metode
equivalent payments	ekvivalentie maksājumi
equivalent rates	ekvivalentās likmes
equivalent unit	nosacītā vienība
ERP	uzņēmuma resursu plānošana
error	kļūda
ESCB	Eiropas Centrālo banku sistēma
e-tailing	e-mazumtirdzniecība, virtuālās noliktavas
EU	Eiropas Savienība
EU accession criteria	iestāšanās Eiropas Savienībā kritēriji
EU accession negotiations	iestāšanās Eiropas Savienībā sarunas
EU <i>acquis</i> <i>communautaire</i> (fr.)	ES <i>acquis communautaire</i>
EU budget	Eiropas Savienības budžets
EU enlargement	Eiropas Savienības paplašināšanās
EU institutions	Eiropas Savienības iestādes
EU pre-accession aid	Eiropas Savienības pirmsiestāšanās palīdzība
EU pre-structural funds	Eiropas Savienības pirmsstrukturālie fondi
Euratom	Eiropas Atomenerģijas kopiena

euro	eiro
euro area	eirozona
eurobond	eiroobligācija
eurocheque	eiročeks
eurodollar	eirodolārs
Europe Agreement	Eiropas līgums, Asociācijas līgums
European Agricultural Guidance and Guarantee Fund	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds
European Atomic Energy Community	Eiropas Atomenerģijas kopiena
European Bank for Reconstruction and Development	Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka
European Central Bank	Eiropas Centrālā banka
European Coal and Steel Community	Eiropas Ogļu un tērauda kopiena
European Commission	Eiropas Komisija
European Community	Eiropas Kopiena
European Community law	Eiropas Kopienas tiesības
European Computer Driving Licence	Eiropas datorprasmes sertifikāts
European Council	Eiropadome
European Currency Unit	ekijs, Eiropas valūtas vienība
European Economic Community	Eiropas Ekonomikas kopiena
European Free Trade Association	Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija
European Investment Bank	Eiropas Investīciju banka
European Monetary Institute	Eiropas Monetārais institūts
European Monetary System	Eiropas valūtas sistēma
European Monetary Union	Eiropas monetārā savienība
European option	Eiropas iespējas līgums
European Parliament	Eiropas Parlaments
European Regional Development Fund	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
European Social Fund	Eiropas Sociālais fonds
European System of Central Banks	Eiropas Centrālo banku sistēma

European Union	Eiropas Savienība
Europol	Europol
examination of evidence of management views	vadības pieņemto lēmumu pierādījumu pārbaude
excess demand	pieprasījuma pārsniegums
excess of loss reinsurance	neproporcionālā pārapsedrošināšana
excess reserves	virszerves, pārpalikuma rezerves
excess supply	piedāvājuma pārsniegums
exchange	birža
exchange broker	biržas brokeris
exchange operations	operācijas ar ārvalstu valūtu
exchange rate	valūtas kurss, maiņas kurss
excise duty	akcīzes nodoklis, akcīze
excise mark	akcīzes nodokļa marka
excised goods	akcīzes preces
exclusion	izņēmums
ex-dividend date	pēcdidividendes datums, bezdidividendes datums
ex-dividend status	pēcdidividendes statuss
Executive Board of the European Central Bank	Eiropas Centrālā bankas valde
executive stock option	vadības akciju iespējas līgums
exempt income	neapliekamais ienākums
exempt supplies	ar PVN neapliekamie darījumi
exemption method	atbrīvojuma metode
exercise	iespējas līguma īstenošana
exit barrier	iziešanas barjera
exit value	izejošā vērtība
expansion	augšupeja, ekspansija
expansive monetary policy	ekspansīvā monetārā politika
expected error	sagaidāmā kļūda
expected risk	prognozējamais risks
expenditure multiplier	izdevumu reizinātājs
expenditure variance	izmaksu novirze
expenditures	izdevumi
expense ratio	izdevumu attiecība
expenses	izmaksas

experience curve	pieredzes likne
expert	speciālists, eksperts
expired costs	ieslēgtās izmaksas
expiry date	iespējas liguma termiņš
export agent	eksporta aģents, eksporta pārstāvis
export document	eksportu apliecinošs dokuments
export duty	izvedmuita, eksporta tarifs
export of goods	preču eksports
export subsidy	eksporta subsidija
export unit value index	eksporta cenu indekss
extensible markup language	paplašināmās iezīmēšanas valoda
extension	pagarināšana
extension of a bill	vekseļa pagarināšana
external auditor	ārējais auditors
external costs	ārējās izmaksas
external debt	valsts ārējais parāds
external environment	ārējā vide
external financing	ārējā finansēšana
external growth	ārējā izaugsme
extra charge	tirdzniecības uzcenojums
extraordinary expenses	ārkārtas izdevumi
extraordinary income	ārkārtas ienākumi

F

face amount	nominalvērtība
face value	nominalvērtība
face value of a bond	obligācijas nominalvērtība
facsimile	fakss
factor of production	ražošanas faktors
factoring	faktūrkreditēšana
facultative reinsurance	fakultatīvā pārapsdrošināšana
fair view	skaidrs priekšstats
fairy godmother (<i>žarg.</i>)	krustmāte feja

FASB	Finanšu grāmatvedības standartu komiteja
fault	vaina
FAX	fakss
FCMC	Finanšu un kapitāla tirgus komisija
FDI	ārvalstu tiešās investīcijas
federal credit union	federālā krājaizdevu sabiedrība
Federal National Mortgage Association	Federālā Hipotekāro kredītu asociācija
Federal Reserve System	Federālā rezervju sistēma
federal tax	federālais nodoklis
Federal Trade Commission Act	Federālās tirdzniecības komisijas likums
fiduciary	uzticības persona
fiduciary deal	uzticības darījums
field of membership	biedru loks
FIFG	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments
FIFO	tiešsecības metode
file transport protocol	datņu pārsūtīšanas protokols
final goods	galaprodukts
final product	galaprodukts
finance crowding out	valsts izdevumu finanšu izspiešana
finance lease	finanšu līzings, izpirkumnoma
financial accounting	finanšu grāmatvedība
Financial Accounting Standards Board	Finanšu grāmatvedības standartu komiteja
Financial and Capital Market Commission	Finanšu un kapitāla tirgus komisija
financial assets	finanšu aktīvi
financial budget	finanšu budžets
financial costs	finanšu izmaksas
financial institution	finanšu institūcija
financial instrument	finanšu instruments
Financial Instrument for Fisheries Guidance	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

financial intermediary	finanšu starpnieks
financial intermediation	finanšu starpniecība
financial liabilities	finanšu saistības
financial management	finanšu vadība, finanšu menedžments
financial market	finanšu tirgus
financial recovery	sanācija
financial reporting framework	finanšu pārskatu sagatavošanas standartu un likumu bāze
financial result	finansiālais rezultāts
financial risk	finanšu risks
financial services	finanšu pakalpojumi
financial statement	finanšu pārskats
financial statement assertions	finanšu pārskatu apgalvojumi
financial structure	finanšu struktūra
financial system	finanšu sistēma
financing	finansēšana
firewall	ugunsmūris
firm	firma
firm's net value	uzņēmuma tīrā vērtība
first mover advantage	iniciatora priekšrocība
first-in first-out	tiešsecības metode
first-tier market/list	biržas oficiālais saraksts
fiscal	fiskāls
fiscal policy	fiskālā politika
fiscal transparency	fiskālā caurskatāmība
fiscal year	fiskālais gads
fixed asset	pamatlīdzekļi
fixed costs	pastāvīgās izmaksas
fixed investment	ieguldījumi pamatkapitālā
flexed budget	koriģētais budžets
flexible manufacturing	elastīgā ražošana
flight to quality	kapitāla aizplūšana drošākos instrumentos
floating interest rate	svārstīgā procentu likme
floating rate bond	svārstīgās procentu likmes obligācija

flotation	pirmā publiskā kotēšana
flow	plūsma
flow of funds	naudas plūsma
FNAMA	Federālā Hipotekāro kredītu asociācija
focused strategy	koncentrētā stratēģija, fokusēšanas stratēģija
FOP	pārvedums
forecast	prognoze
foreign currency account translation	ārvalstu valūtas kontu pārvērtēšana
foreign currency account translation reserve	ārvalstu valūtas kontu pārvērtēšanas rezerve
foreign direct investment	ārvalstu tiešās investīcijas
foreign exchange intervention	valūtas intervence
foreign exchange market	valūtas tirgus
foreign exchange reserves	valūtas rezerves
foreign investments	ārvalstu kapitālieguldījumi
foreign investor	ārvalsts kapitālieguldītājs, ārvalsts investors
foreign tax relief	nodokļa atlaide par ārvalstīs samaksāto nodokli
foreign trade	ārējā tirdzniecība
foreign-exchange market	valūtas birža
forex	valūtas birža
forfeiting	akceptēta vekseļa kredīts, forfeitings
form exposure to matter principle in preparing the annual report	“formas pakļaušana saturam” princips gada pārskata sastādīšanā
formal organization	formāla organizācija
forward contract	ārpusbiržas nākotnes līgums, nākotnes līgums
forward dealing	ārpusbiržas nākotnes darījums
forward integration	plūsmas integrācija
forward interest rate	nākotnes procentu likme

forward non-performance position	ārpusbiržas nākotnes darījumu nerealizētā pozīcija
forward payable	ārpusbiržas nākotnes darījumu pārdošana
forward performance position	ārpusbiržas nākotnes darījumu realizētā pozīcija
forward rate agreement	ārpusbiržas procentu nākotnes līgums
forward receivable	ārpusbiržas nākotnes darījumu pirkšana
forward-exchange contract	ārpusbiržas ārvalstu valūtas nākotnes līgums
foundation contract	akciju sabiedrības dibināšanas līgums
founder	akciju sabiedrības dibinātājs
founders	kooperatīvās sabiedrības dibinātāji
founding share capital	dibināšanas kapitāls
four freedoms	četras brīvības
FRA	ārpusbiržas procentu nākotnes līgums
franc	franks
franc zone	franka zona
fraud	krāpšanās
free economic zone	brīvā ekonomiskā zona
free port	brīvosta
free reserves	brīvās rezerves
free trade	brīvā tirdzniecība
free-trade area	brīvās tirdzniecības zona
free-trade zone	brīvā ekonomiskā zona
frictional unemployment	darbmaiņas bezdarbs, frikcionālais bezdarbs
friendly acquisition	draudzīga pievienošana
FT Cityline	telefondienests <i>FT Cityline</i>
FTP	datņu pārsūtīšanas protokols
full budget	kopējais budžets
full costing	pilnās pašizmaksas kalkulācija
full employment	pilnīga nodarbinātība

full integration	pilnīga integrācija
full-service leasing	pilna servisa līzings
funcional structure	funkcionālā struktūra
functional budget	funkcionālais budžets
functional organizational culture	funkcionāla organizācijas kultūra
functions of money	naudas funkcijas
fund	fonds
fund manager	fonda pārvaldītājs
fundamental analysis	fundamentālā analīze
futures contract	biržā tirgotais nākotnes līgums
futures contract	nākotnes līgums
fuzzy data	neskaidri dati

G

G7	G7
GAP method	GAP metode
gatekeeper (<i>žarg.</i>)	vārtsargs
gateway	vārteja
GATT	Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību
GDP	iekšzemes kopprodukts
GDP deflator	iekšzemes kopprodukta deflators
GDP per capita	iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju
GDR	globālais depozitārais sertifikāts
gearing ratios	saistību rādītāji, maksātspējas rādītāji
General Agreement on Tariffs and Trade	Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību
general assignment	vispārējā nodošana, vispārējā cesija
general budget	pamatbudžets
general CIS controls	vispārējā datoru informācijas sistēmu kontrole

general computer information systems control	vispārējā datoru informācijas sistēmu kontrole
general condition	vispārīgie noteikumi
general insurance	vispārējā apdrošināšana, nedzīvības apdrošināšana, riska apdrošināšana
general meeting	biedru kopsapulce
general partner	komplementārais dalībnieks
general policy	vispārējā polise
general provision for bad and doubtful loans	vispārējie uzkrājumi nedrošiem kredītiem
general reserve	vispārējā rezerve
general risk	vispārējais risks
general-purpose bank	universālā banka
geometric reducing-balance depreciation	ģeometriski degresīvā nolietojuma aprēķināšanas metode
Gini coefficient	Džini koeficients
Global Depository Receipt	globālais depozitārais sertifikāts
global risk	globālais risks
global system for mobile communication	globālo mobilo komunikāciju sistēma
globalization	globalizācija
GNP	nacionālais kopprodukts
goal	mērķis
gold clause	zelta atruna, zelta klauzula
gold standard	zelta standarts
good	prece
goods of common origin	parastās izcelsmes preces
goods of preferential origin	preces ar priekšrocību piešķirošu izcelsmi, preferenciālas izcelsmes preces
goods risk	preču risks
goodwill	uzņēmuma nemateriālā vērtība
Gossen's Laws	Gosena likumi
Governing Council of the European Central Bank	Eiropas Centrālā bankas padome
government authorities	budžeta iestādes

government bonds	valdības obligācijas
government budget	valsts budžets
government debt	valsts parāds
government expenditure	valsts izdevumi, budžeta izdevumi
government expenditure multiplier	valsts izdevumu reizinātājs
government income	valsts ieņēmumi
government sector	valdības sektors
government social policy	sociālā politika
grace period	atvieglinājuma periods
grant	dotācija, grants
graphical user interface	grafiskā saskarne
Green card	Zaļā karte
gross	bruto
gross domestic product	iekšzemes kopprodukts
gross domestic product at constant prices	reālais iekšzemes kopprodukts
gross domestic product at current prices	nominālais iekšzemes kopprodukts
gross national product	nacionālais kopprodukts
gross national product at constant prices	reālais nacionālais kopprodukts
gross national product at current prices	nominālais nacionālais kopprodukts
gross premium	bruto saņemtās prēmijas
gross profit	bruto peļņa
gross settlement	bruto norēķini
gross weight	bruto (svars)
gross written premium	bruto parakstītās prēmijas
group	koncerns
group insurance	grupas apdrošināšana
group loss tax relief	nodokļa zaudējumu pārnešana uzņēmumu grupā
group of companies	uzņēmumu grupa
group of connected customers	savstarpēji saistītu klientu grupa
Group of Seven	G7
groupware	grupprogrammatūra

GSM	globālo mobilo komunikāciju sistēma
guarantee	garantija
guarantee agreement	garantijas līgums, galvojuma līgums
guarantee aval	garantijas galvojums
guarantee card	garantijas karte
guarantee letter	garantijas vēstule
guarantee liabilities	garantijas saistības
guarantee on the fulfilment of the agreement	līguma izpildes garantija
guaranteed insurance	garantēta apdrošināšana
guaranteed insurance against embezzlement	garantēta apdrošināšana pret izšķērdēšanu un piesavināšanos
guaranteed insurance of air carriages	gaisa pārvadājumu garantēta apdrošināšana
GUI	grafiskā saskarne
guilt	vaina

H

hacker	hakeris
hands-off venture capital firm/fund	pasīvas līdzdalības riska kapitāla uzņēmums/fonds
hands-on venture capital firm/fund	aktīvas līdzdalības riska kapitāla uzņēmums/fonds
hard currency	brīvi konvertējama valūta
harmonization of tax systems	nodokļu sistēmu saskaņošana
Harmonized Commodity Description and Coding System	Harmonizētā preču apraksta un kodēšanas sistēma
hedged fund	riska ieguldījumu fonds
hedging	nodrošināšanās, hedžēšana
hidden economy	ēnu ekonomika
high geared company	uzņēmums ar augstu saistību īpatsvaru

high yield bond	augsta riska obligācija
high-powered money	paaugstinātā spēka nauda
high-tech	progresīvā tehnoloģija
historical cost of fixed assets	pamatlīdzekļu sākotnējā vērtība
historical school	historisms, vēsturiskā skola
hold harmless letter	atbildības ierobežošanas vēstule
holder of other persons' property	sveša īpašuma valdītājs
holders share	uzrādītāja akcija
holding company	kontrolakciju sabiedrība, holdingsabiedrība
holding in equity	līdzdalība uzņēmumu kapitālā
holiday insurance	ceļojumu apdrošināšana
horizontal integration	horizontālā integrācija
horizontal merger	horizontālā apvienošanās
hostile acquisition	nedraudzīga pievienošana
hostile takeover	naidīga uzņēmuma pārņemšana
hostile tender offer	naidīgs piedāvājums
household	mājsaimniecība
HTML	hiperteksta iezīmēšanas valoda
hull insurance	kravu transportlīdzekļu apdrošināšana, kasko
human resources	cilvēkresursi
human resources management	personālvadība
hurdle-rate	nepieciešamā atdeves likme
hyperinflation	hiperinflācija
hypertext	hiperteksts
hypertext markup language	hiperteksta iezīmēšanas valoda

I

I/O	ievadizvades iekārtas
IAPC	Starptautiskās audita prakses komiteja
IAPS	Starptautiskie audita prakses paziņojumi

IAS	Starptautiskie grāmatvedības standarti
IASC	Starptautisko grāmatvedības standartu komiteja
icon	ikona
IDA	Starptautiskā Attīstības asociācija
IFAC	Starptautiskā grāmatvežu federācija
IFC	Starptautiskā Finanšu korporācija
IMF	Starptautiskais Valūtas fonds
immigration	imigrācija
immovable property	nekustamais īpašums
i-mode	i-režīms
imperfect competition	nepilnīga konkurence
import duty	ievedmuita
import of goods	preču imports
income	ienākumi; ieņēmumi
income elasticity of demand	pieprasījuma ienākumu elastība
income related with decrease of provisions	uzkrājumu samazināšanas ienākumi
income tax	ienākuma nodoklis
income tax system	ienākuma nodokļu sistēma
incoming auditor	jaunievēlētais auditors
incomplete bilateral marginal dealing	nepabeigts divpusējs robežlikmju darījums
incomplete forward dealing	nepabeigts ārpusbiržas nākotnes darījums
incomplete margin dealing	nepabeigts robežlikmju darījums
incomplete spot dealing	nepabeigts tūlītējs darījums
incomplete unshared margin dealing	nepabeigts vienpusējs robežlikmju darījums
incorporated company	statūtsabiedrība
Incoterms	Starptautiskie tirdzniecības noteikumi

increase in tax debt principal	pamatparāda palielinājuma nauda
increasing the share capital	akciju kapitāla palielināšana
incremental costs	pieaugošās izmaksas
incurred loss	nodarītie zaudējumi
indemnity	zaudējumu atlīdzināšana
independent personal services	neatkarīgie individuālie pakalpojumi
index	indekss
index fund	indeksa fonds
index futures	biržā tirgotais akciju indeksa nākotnes līgums
indexed bond	indeksētā obligācija
indirect costs	netiešās izmaksas
indirect finance	netiešais finansējums
indirect leasing	netiešais lizings
indirect taxes	netiešie nodokļi, aprītes nodokļi, patēriņa nodokļi
individual business person	individuālais komersants
individual enterprise	individuālā sabiedrība
individual production	individuālais darbs
individual property	individuālais īpašums
indorsement	indosaments, žiro
indorser	indosants, žirants
induced consumption	inducētais patēriņš
industrial insurance	industriālā riska apdrošināšana
industrial property	rūpnieciskais īpašums
industry environment	nozares vide
inelastic demand	neelastīgs pieprasījums
inertia	inerce
inflation	inflācija
inflation risk	inflācijas risks
informal organization	neformāla organizācija
informatics	informātika
information	informācija
information society	informācijas sabiedrība
information system	informācijas sistēma
information technology audit	informācijas tehnoloģiju audits
inherent risk	pastāvošais risks

- initial outlay
 initial placement
 initial public offering
 initial register
 inland
 inland bill of lading

 innovation
 input tax
 input-output devices
 inquiries about internal controls
 inside information
 insider
 insider trading

 insolvency
 insolvency process
 inspection
 inspection of assets
 inspection of documents
 institutional buy-out
 institutional investor
 institutional strip
 institutionalism
 Instrument for Structural Policies for Pre-accession of the EU
 instrument of shareholders' equity
 insurable interest
 insurance
 insurance broker
 insurance company
 insurance indemnity
 insurance policy
 insurance premium
 insurance syndicate
 insured
- sākotnējie kapitālieguldījumi
 sākotnējā izvietošana
 pirmais publiskais piedāvājums
 sākotnējais reģistrs
 iekšzeme
 iekšzemes kravazīme,
 iekšzemes konosaments
 inovācija
 priekšnodoklis
 ievadizvades iekārtas
 aptaujas par iekšējo kontroli

 iekšējā informācija
 iekšējās informācijas īpašnieks
 iekšējās informācijas lietošana
 vērtspapīru darījumos
 maksātspēja
 maksātspējas process
 apskate
 aktīvu apskate
 dokumentu pārbaude
 institucionālais izpirkums
 institucionālais investors
 institucionālā daļa
 institucionālisms
 Eiropas Savienības strukturālās
 politikas pirmsiestāšanās
 finanšu instruments, *ISPA*
 pašu kapitāla instruments

 apdrošināmā interese
 apdrošināšana
 apdrošināšanas brokeris
 apdrošināšanas sabiedrība
 apdrošināšanas atlīdzība
 apdrošināšanas polise
 apdrošināšanas prēmija
 apdrošināšanas sindikāts
 apdrošinājuma ņēmējs

insured event	apdrošināšanas gadījums
insurer	apdrošinātājs
intangible assets	nemateriālie ieguldījumi, nemateriālie aktīvi
integrated accounting	integrētā/vienotā grāmatvedība
integration	integrācija
intellectual property	intelektuālais īpašums
interbank funds transfer system	starpbanku norēķinu sistēma
interbank loan	starpbanku kredīts
interbank relations	starpbanku attiecības
interest	aizdevu procenti, kreditprocenti; procenti, procentu nauda
interest calculation period	procentu aprēķina periods
interest expenses	procentu izdevumi
interest income	procentu ieņēmumi; procenta skaitlis
interest rate	procentu likme
interest-rate futures	biržā tirgotais procentu nākotnes līgums
interest-rate option	procentu likmes iespējas līgums
interest-rate risk	procentu risks
interest-rate swap	procentu mijmaiņas līgums
interface	saskarne
interim financial statement or information	starpposmu finanšu pārskats vai informācija
interim report	periodiskais uzņēmuma pārskats
intermarket trading system	starpbirgu tirdzniecības sistēma
intermediary	starpnieks
intermediate bank	starpbanka
intermediate consumption	starppatēriņš
intermediate product	starpprodukts
intermediate target	starpmērķis
internal audit	iekšējais audits
internal auditor	iekšējais auditoris
internal control system	iekšējās kontroles sistēma
internal debt	valsts iekšējais parāds

internal environment of an organization	organizācijas iekšējā vide
internal financing	iekšējā finansēšana
internal growth	iekšējā izaugsme
internal market of the EU	Eiropas Savienības iekšējais tirgus
internal rate of return	iekšējā ienesīguma norma
International Accounting Standards	Starptautiskie grāmatvedības standarti
International Accounting Standards Committee	Starptautisko grāmatvedības standartu komiteja
International Auditing Practice Statements	Starptautiskie audita prakses paziņojumi
International Auditing Practices Committee	Starptautiskās audita prakses komiteja
International Bank for Reconstruction and Development	Starptautiskā Rekonstrukcijas un attīstības banka
International Chamber of Commerce	Starptautiskā Tirdzniecības palāta
International Commercial Terms	Starptautiskie tirdzniecības noteikumi
International Cooperative Day	Starptautiskā kooperatīvu diena
International Development Association	Starptautiskā Attīstības asociācija
International Federation of Accountants	Starptautiskā grāmatvežu federācija
International Finance Corporation	Starptautiskā Finanšu korporācija
International Institute for the Unification of Private Law	Starptautisko privāttiesību unifikācijas institūts
international labour migration	darbaspēka starptautiskā migrācija
international leasing	starptautiskais lizings
International Monetary Fund	Starptautiskais Valūtas fonds
international road transport	TIR

International Standards on Auditing	Starptautiskie audita standarti
international tax planning	starptautiskā nodokļu plānošana
internationalization	internacionalizācija
Internet	Internets
Internet protocol	Interneta protokols
Internet Protocol Virtual Private Network	Interneta protokola virtuālie privātie tīkli
Internet service provider	Interneta pakalpojumu sniedzējs
intradepartmental payment	iekšbankas maksājums
inventory	krājumu inventarizācija; krājumi
investment	apdrošinātāja ieguldījumi; kapitālieguldījumi, investīcijas
investment bank	investīciju banka
investment certificate	ieguldījumu fonda apliecība
investment encouragement	investīciju atbalsts
investment expenditure	investīciju izdevumi
investment fund	ieguldījumu fonds, ieguldījumu sabiedrība
investment goods	kapitāla preces, investīciju preces
investment opportunities	investīciju iespējas
investment period	investīciju periods
investment portfolio	ieguldījumu portfelis
investment project	kapitālieguldījumu projekts
investment/saving-liquidity/money model	<i>IS-LM</i> modelis
investment-saving curve	<i>IS</i> likne
investor	kapitālieguldītājs, investors
IP	Interneta protokols
IPO	pirmais publiskais piedāvājums
IPVPN	Interneta protokola virtuālie privātie tīkli
IRR	iekšējā ienesīguma norma
irrecoverable costs	neatgriezeniskās izmaksas
irrecoverable input tax	neatskaitāmais priekšnodoklis
irregular risk	nesistemātiskais risks

irrevocable confirmed letter of credit	neatsaucams apstiprināts akreditīvs
irrevocable letter of credit	neatsaucams akreditīvs
irrevocable liabilities	neatsaucamas saistības
irrevocable unconfirmed letter of credit	neatsaucams neapstiprināts akreditīvs
IRS	procentu mijmaiņas ligums
IS curve	IS likne
ISA	Starptautiskie audita standarti
IS-LM model	IS-LM modelis
ISP	Interneta pakalpojumu sniedzējs
ISPA	Eiropas Savienības strukturālās politikas pirmsiestāšanās finanšu instruments, ISPA
issue	emisija
issue account	emisijas konts
issue amount	emisijas apjoms
issue bank	emisijas banka
issue of shares	akciju emisija
issued share capital	parakstitais pamatkapitāls
issuer	emitents
item	postenis
item of accounting	grāmatvedības priekšmets
items in transit	nauda ceļā
ITS	starptirgu tirdzniecības sistēma

J

Jamaica system	Jamaikas sistēma
job costing	pasūtījumu pašizmaksas kalkulācijas metode
joint owner	līdzīpašnieks
joint property	kopīpašums
joint share property	dalīts kopīpašums
joint stock company	akciju sabiedrība
joint venture	kopuzņēmums
joint-stock bank	akciju banka

junior debt	junioraizņēmums
junk bond	augsta riska obligācija
juridical double taxation	juridiskā dubultā aplikšana ar nodokļiem
just-in-time	tiešlaika sistēma
just-in-time drawdown	tiešlaika kapitāla līgums

K

Keynesian model	Keinsa modelis
keynesianism	keinsisms
KISS	<i>Kurs</i> informācijas dienestu sistēma
knowledge of a business	zināšanas par uzņēmumu
Kurs Information Service System	<i>Kurs</i> informācijas dienestu sistēma

L

labour contract	darba līgums
labour force	darbaspēks
Laffer curve	Lafera likne
land register	zemesgrāmata
land tax	zemes nodoklis
lapse	polises apturēšana
large open economy	liela atvērtā ekonomika
last-in first-out	pretsecības metode
late payment interest	nokavējuma nauda
Latvian Central Depository	Latvijas Centrālais depozitārijs
Latvian combined codification system	Latvijas kombinētā nomenklatūra
law 'On Credit Institutions'	Kredītiestāžu likums
law of diminishing marginal returns	robežprodukta samazināšanās likums, mazinošā ražīguma likums

law of diminishing marginal utility	robežderīguma samazināšanās likums
law on property	lietu tiesības
lawboling	audita cenas pārmērīga pazemināšana
LBO	akciju izpirkšana ar aizņēmumu
learning curve	pieredzes likne
learning curve effect	pieredzes liknes efekts
lease	noma
lease agreement	nomas līgums
leaseback	atgriezeniskais lizings
leasing	lizings; noma
leasing without sale	lizings bez izpirkuma tiesībām
leave	atvaļinājums
legal obligation	juridiska saistība
legal person	juridiska persona
lender	aizdevējs
lessee	lizingaņēmējs
lessor	lizinga devējs
letter of credit	akreditīvs, kredītvēstule
level of activity	darbības apjoms
leverage ratios	saistību rādītāji, maksātspējas rādītāji
leveraged buy-out	akciju izpirkšana ar aizņēmumu
leveraged management buy-in	jaunās vadības veikta akciju iegāde ar aizņēmumu
leveraged management buy-out	vadības veikts akciju izpirkums ar aizņēmumu
liabilities	pasīvs; saistības
liabilities for irrevocable confirmed letters of credit	saistības par neatsaucamiem apstiprinātiem akreditīviem
liabilities for irrevocable unconfirmed letters of credit	saistības par neatsaucamiem neapstiprinātiem akreditīviem
liabilities for revocable unconfirmed letters of credit	saistības par atsaucamiem neapstiprinātiem akreditīviem
liability insurance	civiltiesiskās atbildības apdrošināšana
liberalism	liberālisms

LIBOR	<i>LIBOR</i> likme
licence	licence; patents
licence fee	patentmaksā
licence for using natural resources	dabas resursu lietošanas licence
licencing arrangement	licences līgums
life cycle analysis	dzīves cikla analīze
life insurance	dzīvības apdrošināšana
LIFO	pretsecības metode
limitations on scope	audita apjoma ierobežojumi
limited liability company	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
limited partner	komandīts
limited partnership	komandītsabiedrība
limits on usage of natural resources	dabas resursu lietošanas limiti
line of credit	kreditlīnija
liquid	likvids
liquid assets	likvidi, likvidi līdzekļi
liquid funds	likvidi līdzekļi
liquid market	likvids tirgus
liquidation	likvidācija
liquidation balance	likvidācijas atlikums
liquidation quota	likvidācijas kvota
liquidation value	likvidācijas vērtība
liquidity	likviditāte
liquidity of current assets	apgrozāmo līdzekļu likviditāte
liquidity preference	likviditātes priekšrocība
liquidity preference theory	likviditātes priekšrocības teorija
liquidity premium	likviditātes prēmija
liquidity ratio	bankas likviditātes rādītājs; likviditātes koeficients
liquidity risk	likviditātes risks
liquidity-money curve	<i>LM</i> likne
listing	kotēšana
LM curve	<i>LM</i> likne
LMBI	jaunās vadības veikta akciju iegāde ar aizņēmumu
LMBO	vadības veikts akciju izpirkums ar aizņēmumu

loan	kredits, aizdevums
loan agreement	aizdevuma ligums, kreditligums
loan application form	aizdevuma pieprasījums (veidlapa)
loan capital	aizņemtais kapitāls
loan control	aizdevuma kontrole, kreditkontrole
loan conversion	aizdevuma konversija
loan disbursement	aizdevuma izmaksa
loan extension	aizdevuma pagarināšana
loan institution	kreditiestāde
loan interest	aizdevu procenti, kreditprocenti
loan note	aizdevuma zīme
loan officer	kreditinspektors
loan portfolio	kreditportfelis
loan principal	aizdevuma pamatsumma, aizdevuma summa
loan request	aizdevuma pieprasījums, kredīta pieprasījums
loan risk	kreditrisks, aizdevuma risks
loan under supervisor	uzraugāmais kredīts
local government property	pašvaldības īpašuma objekts
local tax	vietējais nodoklis, lokālais nodoklis
local tax planning	vietējā nodokļu plānošana
lombard	lombards
lombard loan	lombarda aizdevums, lombarda kredīts
London Interbank Offered Rate	<i>LIBOR</i> likme
London International Court of Arbitration	Londonas Starptautiskā arbitrāža
long position	garā pozīcija
long-run aggregate supply curve	kopējā piedāvājuma likne ilgtermiņa periodā
long-run effects of monetary policy	monētārās politikas ilgtermiņa ietekme
long-term insurance	ilgtermiņa apdrošināšana

long-term investment	ilgtermiņa ieguldījumi
long-term liabilities	ilgtermiņa saistības
long-term solvency	ilgtermiņa maksātspējas rādītāji
Lorenz curve	Lorenca likne
loro account	loro konts
loss	zaudējumi, zudumi
loss adjuster	zaudējumu novērtētājs
loss incurred but not reported	nepaziņotie nodarītie zaudējumi
loss ratio	zaudējumu attiecība
lottery and gambling	izloze un azartspēle
lottery and gambling duty	izložu un azartspēļu nodeva
lottery and gambling tax	izložu un azartspēļu nodoklis
low cost strategy	zemu izmaksu stratēģija
low geared company	uzņēmums ar zemu saistību īpatsvaru
Ltd	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
luxuries	greznumpreces, luksuspreces
luxury goods	greznumpreces, luksuspreces

M

M1	M1, šaurā nauda
M1 multiplier	naudas reizinātājs M1
M2	M2
M2X	M2X, plašā nauda
M3	M3
Maastricht Treaty	Māstrihtas līgums
machine hour	mašīnstunda
macroeconomic trade-off	saimnieciskās darbības mērķis makrolimenī
macroeconomics	makroekonomika
magnetic ink character recognition	magnētiskā tinte
main market/list	biržas oficiālais saraksts

maintenance margin requirement	maržas uzturēšanas summa
maintenance of specific purchasing power of the capital of the equity	uzņēmuma kapitāla noteiktas pirktpējas nodrošināšana
make-or-buy decision	lēmums ražot vai pirkt
man hour	cilvēkstunda
management	organizācijas vadība; vadība, vadišana
management accounting	vadības grāmatvedība
management buy-in	jaunās vadības veikta akciju iegāde
management buy-out	akciju pārdošana vadībai, vadības veikts akciju izpirkums
management consulting services	vadības un konsultatīvie pakalpojumi
management function	vadības funkcija
management representations	vadības apliecinājumi
manager	vadītājs, menedžeris
mandatory bid rule	obligātais akciju atpirkšanas piedāvājums
manufacturing margin	ražošana marža, starpība; rezerves iemaksa
margin call	maržas pieprasījums
margin dealing	robežlikmju darījums
margin dealing correcting account in off-balance	robežlikmju darījumu ārpusbilances izlīdzināšanas konts
margin requirement	nepieciešamā marža
margin trading	robežlikmju tirdzniecība
marginal cost	robežizmaksas, marginālās izmaksas
marginal costing	pašizmaksas kalkulācijas metode uz robežizmaksu pamata
marginal product	robežprodukts, marginālais produkts

marginal propensity to consume	patēriņa robežtieksme
marginal propensity to save	uzkrāšanas robežtieksme
marginal revenue	robežienākums, marginālais ienākums
marginal utility	robežderīgums, marginālais derīgums
marginalism	marginālisms
mark	marka (naudas vienība)
market	tirgus
market basket	patēriņa grozs
market capitalization	akciju tirgus kapitalizācija
market competition	tirgus konkurence
market equilibrium	tirgus līdzsvars
market interest rate	tirgus procentu likme
market maker	tirgus uzturētājs
market price	tirgus cena
market risk	tirgus risks
market segmentation theory	tirgus segmentācijas teorija
market value	tirgus vērtība
market-to-book ratio	akcijas tirgus vērtības un bilances vērtības koeficients
marxism	marksisms
material inconsistency	būtiska nesakritība
material input per unit	materiālietelpība
material resources	materiālie resursi
material weaknesses	būtiskas nepilnības
materiality	būtiskums
materiality principle	būtiskuma princips
maternity and sickness insurance	maternitātes un slimības apdrošināšana
matrix structure	matricas struktūra
maturity	polises termiņa beigšanās; termiņš
maturity date	atmaksas termiņš, dzēšanas datums
maturity premium	termiņa prēmija
MBI	jaunās vadības veikta akciju iegāde

MBO	akciju pārdošana vadībai
means of production	ražošanas līdzekļi
medium of exchange	apgrozības līdzeklis
medium-term state budget planning	vidēja termiņa valsts budžeta plānošana
member of a co-operative society	kooperatīvās sabiedrības biedrs
Member State of the EU	Eiropas Savienības dalībvalsts
membership fee	biedra nauda
mercantilism	merkantilisms
Mercosur	<i>Mercosur</i>
merger	mākslīgais monopols; uzņēmumu saplūšana
method of accounting	grāmatvedības metode
MFN rates	<i>MFN</i> likmes
MFN treatment	lielākās labvēlības režīms
MICR	magnētiskā tinte
microcommerce	mikrokomercija
microeconomics	mikroekonomika
MIGA	Daudzpusējā investīciju garantiju aģentūra
minimum pay	minimālā alga
minimum wage	minimālā alga
Ministry of Finance	Finanšu ministrija
minority shareholder rights	mazākuma akcionāru tiesības
MIRR	modificētā iekšējā ienesīguma norma
mission	misija
misstatement	neatbilstība
mixed cost	jauktās izmaksas
mobile commerce	mobilā komercija, m-komercija
model	modelis
modern quantity theory of money	mūsdienu naudas kvantitātes teorija
modified auditor's report	modificēts auditora ziņojums
modified internal rate of return	modificētā iekšējā ienesīguma norma
monetarism	monetārisms
monetary	monetārs

monetary aggregate	naudas agregāts
monetary aggregate L	naudas agregāts L
monetary base	naudas bāze
monetary policy	monetārā politika
monetary theory	monetārā teorija
monetary transmission mechanism	naudas pārneses mehānisms
monetary unit sampling	naudas vienību principa izlase
money	nauda
money accord payment	naudas akordsamaksa
money capital maintenance	naudas kapitāla nodrošināšana
money demand curve	naudas pieprasījuma likne
money demand function	naudas pieprasījuma funkcija
money laundering	nelikumīgi iegūtas naudas legalizēšana, naudas atmazgāšana
money market	naudas tirgus
money market mutual fund	naudas tirgus ieguldījumu fonds
money multiplier	naudas reizinātājs, naudas multiplikators
money stock	naudas masa
money substitute	naudas surogāts
money supply	naudas piedāvājums
money supply curve	naudas piedāvājuma likne
monopolistic competition	monopolistiskā konkurence
monopoly	monopols
monopsony	monopsons, pieprasījuma monopols
monthly balance sheet of credit institutions	kredītiestāžu mēneša bilances pārskats
monthly exemption	neapliekamais minimums (mēnesī)
monthly VAT return	PVN mēneša deklarācija
mortality table	mirstības tabula
mortgage	hipotēka
mortgage bond	hipotekārā ķīlu zīme
mortgage loan	hipotekārais aizdevums
most favoured nation treatment	lielākās labvēlības režīms
motive for money demand	naudas pieprasījuma motīvs

motive test	motīvu tests
motor transport insurance	autotransporta apdrošināšana
movable property	kustamais īpašums
MPC	patēriņa robežtieksme
MPS	uzkrāšanas robežtieksme
Multilateral Development Guarantee Agency	Daudzpusējā investīciju garantiju aģentūra
multinational enterprise	starptautisks uzņēmums
multiple expansion	multiplikācijas efekts
municipal budget	pašvaldības budžets
municipal stamp duty	pašvaldības nodeva
municipality joint stock company	pašvaldības akciju sabiedrība
MUS	naudas vienību principa izlase
mutual fund	ieguldījumu fonds, ieguldījumu sabiedrība
mutual insurance companies	savstarpējās apdrošināšanas sabiedrības
mutually exclusive projects	savstarpēji izslēdzoši projekti

N

NAFTA	Ziemeļamerikas brīvās tirdzniecības līgums
naked position	atklātā pozīcija
NAL	tīrais lizinga efekts
name share	vārda akcija
narrow money	šaurā nauda
NASDAQ	Nacionālās vērtspapīru dileru asociācijas automatizētā kotēšanas sistēma
NASDAQ Composite Index	<i>NASDAQ</i> saliktais indekss
National Association of Securities Dealers Automated Quotation System	Nacionālās vērtspapīru dileru asociācijas automatizētā kotēšanas sistēma
national auditing practices	nacionālā audita prakse

national auditing standards	nacionālie audita standarti
national debt	valsts parāds
National Development Plan	Nacionālais attīstības plāns
national income	nacionālais ienākums
National Program for Integration into the European Union	Nacionālā programma integrācijai Eiropas Savienībā
National Social Insurance Agency	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
national social insurance contributions	valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
natural level of real output	ražošanas reālā apjoma dabiskais līmenis
natural monopoly	dabiskais monopols
natural person	fiziska persona
natural rate of unemployment	dabiskais bezdarba līmenis
natural resource tax	dabas resursu nodoklis
natural-rate of unemployment hypotesis	dabiskā bezdarba līmeņa hipotēze
near money	kvazinauda
necessaries	pirmās nepieciešamības preces
negative goodwill	uzņēmuma negatīvā nemateriālā vērtība
negligence	nevērība
net advantage of leasing	tīrais līzings efekts
net asset value	tīrā aktīvu vērtība, neto aktīvu vērtība
net assets	tīrie aktīvi
net current assets	neto apgrozāmie līdzekļi
net exports	tīrais eksports
net investment	tīrie kapitālieguldījumi
net leasing	neto līzings
net loans	tīrie aizdevumi
net present value	tīrie diskontētie ienākumi, tīrā pašreizējā vērtība
net profit	tīrā peļņa, neto peļņa
net realizable value of inventory	krājumu tīrā realizācijas vērtība
net sales	tīrais ieņēmums

net settlements	mijieskaita norēķini, kliringa norēķini, neto norēķini
net tax multiplier	tīro nodokļu reizinātājs
net taxes	tīrie nodokļu ieņēmumi
net turnover	tīrais apgrozījums, neto apgrozījums
net value of fixed assets	pamatlīdzekļu atlikusi vērtība
net written premiums	neto saņemtās prēmijas
Neuer Markt (vāc.)	Jaunais tirgus
neutrality of money	naudas neitralitāte
new company	jaunfirma
new economy	jaunā ekonomika
new investment	jauna investīcija
New York Stock Exchange	Ņujorkas Fondu birža
newco	jaunfirma
next-in first-out	jauktās secības metode, <i>FIFO</i> metode
NIFO	jauktās secības metode, <i>NIFO</i> metode
nominal exchange rate	nominālais valūtas kurss
nominal interest rate	nominālā procentu likme
nominal measure	nominālais vērtējums
nominal value	nominālvērtība, nomināls
non-business expenses	ar saimniecisko darbību nesaistītie izdevumi
noncallable bond	neatsaucamā obligācija
noncancelable leasing	neatceļamais līzings
non-cash payment	bezskaidras naudas norēķini
noncompliance	likumu neizpilde
non-controllable costs	nekontrolējamās izmaksas
non-cumulative preference share	nekumulatīvā priekšrocību akcija
non-discrimination clause	diskriminācijas nepieļaušanas princips
non-expense cash outlay	izdevumi beznaudas formā
non-financial investment	nefinanšu ieguldījumi
non-manufacturing costs	ārpusražošanas izmaksas

non-performance position of margin dealings	robežlikmju darijumu nerealizētā pozīcija
non-price competition	ārpuscenu konkurence
non-profit policy	bezpeļņas polise
nonproportional reinsurance	neproporcionālā pārapirošināšana
non-resident	ārvalsts nodokļu maksātājs, nerezidents
non-sampling risk	no izlases neatkarīgs risks
non-statistical sampling method	nestatistiska izlases metode
non-tariff barriers	netarifu barjeras
non-tax income	nenodokļu ieņēmumi
normal loss	dabiskie zudumi, normētie zudumi
normative economics	normatīvā ekonomika
North American Free Trade Agreement	Ziemeļamerikas brīvās tirdzniecības līgums
nostro account	nostro konts
nostro assets	nostro aktīvi
NYSE	Ņujorkas Fondu birža

O

object of leasing	lizinga objekts
object of property	īpašuma objekts
objects of financial management	finanšu vadības objekti
obligating event	saistošs notikums
obligation of demand	parādsaistības
obligatory reserve	obligātā rezerve
observation	novērošana
obverse	averss
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
off-balance commitments	ārpusbilances saistības pret klientiem

off-balance of forwards	ārpusbiržas nākotnes darījumu ārpusbilance
off-balance bank-notes accepted for examination	ārpusbilances ekspertīzei pieņemtās naudaszīmes
off-balance cheques to encashment	ārpusbilances čeki uz inkaso
off-balance collateral agreements	ārpusbilances ķīlas līgumi
off-balance collateral liabilities	ārpusbilances ķīlas saistības
off-balance commemorative coins	ārpusbilances jubilejas monētas
off-balance commitments for loans granted not fully written off	ārpusbilances saistības par vēl nenorakstītiem kredītiem
off-balance contract liabilities	ārpusbilances līgumsaistības
off-balance dealings with stock-exchange instruments	ārpusbilances darījumi ar biržas instrumentiem
off-balance duplicates of keys	ārpusbilances atslēgu dublikāti
off-balance fixed record keeping forms	ārpusbilances stingrās uzskaites veidlapas
off-balance liabilities for opened letters of credit	ārpusbilances saistības par atvērtiem akreditīviem
off-balance liabilities for rent agreements	ārpusbilances saistības par nomas līgumiem
off-balance loan agreements	ārpusbilances kredītlīgumi
off-balance memo account	ārpusbilances memo konts
off-balance of futures	nākotnes darījumu ārpusbilance
off-balance of margin dealings	robežlikmju darījumu ārpusbilance
off-balance of options	iespējas līgumu ārpusbilance
off-balance of spot dealing	tūlītējo darījumu ārpusbilance
off-balance of swaps	mijmaiņas līgumu ārpusbilance
off-balance of trust dealings	uzticības darījumu ārpusbilance
off-balance securities accounts	ārpusbilances vērtspapīru konti
off-balance securities as liabilities	ārpusbilances vērtspapīru ķīlas saistības
off-balance shares and partnership in bank ownership	ārpusbilances akcijas un līdzdalība bankas īpašumā

off-balance sheet	ārpusbilance
off-balance traveller's cheques for sale	ārpusbilances ceļojumčeki pārdošanai
off-balance values and documents	ārpusbilances vērtības un dokumenti
off-balance values and documents to be kept	ārpusbilances vērtības un dokumenti glabāšanā
off-balance-sheet claims	ārpusbilances prasības
off-balance-sheet item	ārpusbilances postenis
off-balance-sheet liabilities	ārpusbilances saistības
offer	oferte
offer document	pirkšanas piedāvājuma vēstule
offer price	pārdošanas cena
official list	biržas oficiālais saraksts
offshore	beznodokļu valstis un teritorijas, ārzona
offshore bank	ārzonas banka
Okun's law	Oukena likums
old-age pension	vecuma pensija
oligopoly	oligopols
on-board bill of lading	klāja kravaszīme, klāja konosaments
on-going concern concept	uzņēmuma nepārtrauktas darbības princips
OPEC	Naftas eksportētāju valstu organizācija
open economy	atvērtā ekonomika
open market operations	atklātā tirgus operācijas
open position	atklātā pozīcija
open-end mutual fund	atvērtais ieguldījumu fonds
opening balance	konta sākuma atlikums, sākuma saldo
operating costs	pamatdarbības izmaksas
operating expenses	pamatdarbības izmaksas
operating lease	operatīvais lizings
operating lease commitments	ārpusbilances saistības par
in off-balance	operatīvo lizingu
operating target	operāciju mērķis
operational risk	operāciju risks

opinion shopping	cita auditora atzinuma meklēšana
opportunity costs	alternatīvās izmaksas, zaudēto iespēju izmaksas
option	iespējas līgums, opcijas darījums
option holder	iespējas līguma turētājs
option writer	iespējas līguma izrakstītājs
order driven market	automatizētā principa tirgus
ordinary bill	vienkāršais vekselis
ordinary share	parastā akcija
organic growth	iekšējā izaugsme
organization	organizācija
Organization for Economic Cooperation and Development	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija, ESAO
Organization of Petroleum Exporting Countries	Naftas eksportētāju valstu organizācija
organization of the issue of shares	akciju emisijas organizēšana
organizational culture	organizācijas kultūra
originator	maksātājs
originator's bank	maksātājbanka
other auditor	cits auditors
other contingent liabilities in off-balance	ārpusbilances pārējās iespējamās saistības
other information	cita informācija
other off-balance commitments towards customers	ārpusbilances pārējās saistības pret klientiem
other things being equal	<i>ceteris paribus</i>
outlay costs	reālās izmaksas
output	produkcija
outsourcing	ārēja avota izmantošana
outstanding guarantees in off-balance	ārpusbilances galvojumi un garantijas
over absorbed overhead	vispārējo izmaksu ekonomija
overall rate of return	uzņēmuma vispārējās atdeves likme
overdraft	kredita iespēja, overdrafts, kreditiespēja

overhead absorption rate	vispārējo izmaksu pieskaitījumu likme
overhead apportionment	netiešo izmaksu sadale
overhead costs	netiešās izmaksas, vispārējās izmaksas
over-the-counter market	ārpusbiržas tirgus
owner's equity	īpašnieka pašu kapitāls

P

P/E ratio	akcijas vērtības un peļņas koeficients
packet switching	pakešu komutācija
paid-up share capital	samaksātais pamatkapitāls
paid-up transactions	komisijas operācijas
paper money	papīrnauda
par value	nominālvērtība
par value of a share	akcijas nominālvērtība
parent company	mātesuzņēmums
participating insurance	peļņas apdrošināšana
participating policy	peļņas polise
participation	līdzdalība
partner risk	darījuma partnera risks
partnership contract	sabiedrības līgums
passbook	paju karte, biedra karte
passive income	pasīvie ienākumi
past due loan	zemstandarta kredīts
patent	patents
pathfinder prospectus	sākotnējā publiskā piedāvājuma prospekts
patronage refund/return of surplus to members	peļņas atmaksa
pawn-shop	lombards
pay principle	maksas princips
payable off-balance of margin dealings	pārdošanas robežlikmju darījumu ārpusbilance
pay-back period	kapitālieguldījumu atgūšanas periods

payer	maksātājs
payment	atlīdzība; maksājums
payment consolidation	maksājumu konsolidācija
payment date	izmaksas datums
payment order	maksājuma uzdevums, maksājuma rīkojums
payments card	norēķinu karte, maksājumu karte
pay-out ratio	dividenžu izmaksas koeficients
peak	uzplaukums, augstākais punkts
peer review	auditorfirmas pārbaude
penalty	soda nauda
penetration ratio	iesaistes rādītājs
pension	pensija
pension fund	pensiju fonds
per cent	procents
perceived value	uztvertā vērtība
perfect competition	pilnīga konkurence
performance position of margin dealings	robežlikmju darījumu realizētā pozīcija
peril	apdrošināšanas gadījums
period bill	termiņa vekselis, dato vekselis
period costs	periodu izmaksas
permanent audit files	pastāvīgās audita lietas
permanent establishment	nerezidenta pastāvīgā pārstāvniecība
permit for using natural resources	dabas resursu lietošanas atļauja
perpetual annuity	beztermiņa annuitāte
perpetual inventory	nepārtrauktā inventarizācija
perpetuity	beztermiņa annuitāte
personal accident insurance	nelaimes gadījumu apdrošināšana
personal consumption	pašpatēriņš
personal identification number	personīgais identifikācijas numurs
personal income tax	iedzīvotāju ienākuma nodoklis
personal insurance	personas apdrošināšana
personal motor transport insurance	privātā autotransporta apdrošināšana

personal partnership	personālsabiedrība, personu sabiedrība
personal servitude	personālservitūts
personnel	personāls
personnel management	personālvadība
personnel selection policy	personāla atlases politika
personnel share	personāla akcija
PHARE	PHARE
Phillips curve	Filipsa likne
physical capital	nefinansu kapitāls, mantiskais kapitāls
physical person	fiziska persona
physiocratic school	fiziokrātu skola
piecework salary	akordsamaksa, akorddarba alga
PIN	personīgais identifikācijas numurs
place of central management and control	centrālās pārvaldes un kontroles vieta
place of effective management	efektīvās pārvaldes vieta, efektīvās vadības vieta
place of goods delivery	preču piegādes vieta
place of rendering services	pakalpojumu sniegšanas vieta
placement agent	ieguldītāju aģents
plaintiff	prasītājs
planned investment curve	plānoto kapitālieguldījumu likne
plastic money	plastmasas nauda
pledge	ķīla
pledge rights	ķīlas tiesības
point-of-sale terminal	norēķinu karšu pieņemšanas termināls
Poland and Hungary Aid for Reconstruction	PHARE
policy term	polises termiņš
policyholder	apdrošinātais
political economy	politiskā ekonomija
pool	apdrošinātāju pūls
population	datu kopa

portal	portāls
portfolio investment	portfeļieguldījumi
POS terminal	norēķinu karšu pieņemšanas termināls
position	pozīcija
position risk	pozīcijas risks
positive economics	pozitīvā ekonomika
positive goodwill	uzņēmuma pozitīvā nemateriālā vērtība
possession	īpašums
post balance-sheet events	pēcbilances notikumi
postulates of auditing	audita postulāti
potential members	potenciālie biedri
pound sterling	sterliņu mārciņa
power of attorney	prokūra
precautionary motive	piesardzības motīvs
precision level	precizitātes limenis
pre-clearance procedure	pirmsmuitošanas darbības
predecessor auditor	bijušais auditors
pre-emption rights	akciju pirmpirkuma tiesības
preference share	priekšrocību akcija
premium	iespējas līguma prēmija; prēmija
premium time salary	premiālā laika samaksa
preparatory activities	priekšdarbi, sagatavošanas darbi
prepayment	priekšapmaksā
present value index	rentabilitātes indekss
presidency of the EU	Eiropas Savienības prezidentūra
presumptive tax	uz aprēķinu pamata noteiktais nodoklis
price	cena
price competition	cenu konkurence
price discrimination	cenās diskriminācija
price elasticity of demand	pieprasījuma cenas elastība
price index	cenu indekss
price level	cenu limenis
price list	cenrādis
price-earnings ratio	akcijas vērtības un peļņas koeficients

primary activities	pamatdarbības vērtību ķēde
primary securities market	primārais vērtspapīru tirgus
prime cost	pašizmaksa
prime rate	bāzes likme
principal	principāls
principal activity	pamatdarbība
principal auditor	galvenais auditors
principal company	galvenais uzņēmums
principal-agent problem	aģenta problēma
principles of crediting	kreditēšanas pamatprincipi
priority share	priekšrocību akcija
private goods	individuālās preces
private key	privātā atslēga
private medical insurance	veselības apdrošināšana
private placing	privātā izvietošana
privatization leasing	privatizācijas lizings
probable error	iespējamā kļūda
process	process
process costing	procesa pašizmaksas kalkulācijas metode
process innovation	tehnoloģiju inovācija
procurator	prokūrists
procurement	sagāde
producer price index	ražotāju cenu indekss
product	produkcija; produkts
product differentiation	produktu diferencēšana
product innovation	produkta inovācija
production	ražošana
production capacity	ražošanas jauda
production company/enterprise	rūpniecības uzņēmums
production costs	ražošanas izmaksas
production cycle	ražošanas cikls
production overheads	ražošanas netiešās izmaksas
production possibility curve	ražošanas iespēju likne
production reserves	ražošanas krājumi
production risk	ražošanas risks
professional services	profesionālā darbība
profit	peļņa
profile of risk	riska profils

profit-volume ratio	seguma summas koeficients
profit centre	peļņas centrs
profit or loss on dealings with securities	peļņa vai zaudējumi no darījumiem ar vērtspapīriem
profit taking	peļņas fiksācija
profit tax	peļņas nodoklis
profit/loss on dealing with financial instruments	finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi
profitability	ienesīgums, rentabilitāte
progressive income tax	progresīvais ienākuma nodoklis
progressive tax	progresīvais nodoklis
progressive tax rate	progresīvā nodokļa likme
project definition	projekta noteikšana
project risk	projekta risks
projection	projekcija
prolongation	pagarināšana
promissory note	parādzīme
promoters	veicinātāji
properties	rekvizīti
property	īpašums, manta
property insurance	īpašuma apdrošināšana
property tax	īpašuma nodoklis
proportion of recoverable input tax	priekšnodokļa proporcija
proportional reinsurance	proporcionālā pārapirošināšana
proportional tax rate	proporcionālā nodokļa likme
proportional taxes	proporcionālie nodokļi
proposal form	pieteikuma forma
prospective financial information	nākotnes finanšu informācija
prospectus	emisijas prospekts
protectionism	protekcionisms
protective duty	aizsargmuita
protest certificate	vekseļa protests
provision	apdrošināšanas līgums
provision for doubtful debts	uzkrājumi šaubīgiem parādiem
provision of services	pakalpojumu sniegšana

provisional certificate	pagaidu akcija
provisional share	pagaidu akcija
provisions	tehniskās rezerves; uzkrājumi
proxy	balsu pārstāvis
proxy contests	ciņa par balsīm
proxy fights	ciņa par balsīm
proxy server	proksi serveris
proxy statement	balsošanas tiesību dokuments
proxy vote	pārstāvētā balss
prudence concept	piesardzības princips
public expenditure	valsts izdevumi
public goods	sabiedriskie labumi
public issue	publiska emisija
public joint stock company	atklāta akciju sabiedrība
public key	publiskā atslēga
public key encryption	publiskā atslēgšifrēšana
public key infrastructure	publiskās atslēgas infrastruktūra
public sector	sabiedriskais sektors, valsts sektors
public-to-private transaction	no publiski uz privāts
purchase agent	iepirkumu aģents
purchasing power	pirktspēja
purchasing power parity index	pirktspējas paritātes indekss
put option	pārdošanas iespējas līgums

Q

qualified auditor's report	auditora ziņojums ar iebildumiem
qualifying holding	būtiska līdzdalība
quality	kvalitāte
quality control	kvalitātes kontrole
quality costs	kvalitātes izmaksas
quality policy	kvalitātes politika
quality professionals	kvalitātes speciālisti
quality supervision	kvalitātes uzraudzība
quality system	kvalitātes sistēma

quantity equation	kvantitātes teorijas vienādojums
quantity theory of money	naudas kvantitātes teorija
quasi-money	kvazinauda
quota	kvota
quota share	kvotu daļu pārapirošināšana
quotation	kotēšana
quote driven market	izsoļu principa tirgus

R

R Factor	ticamības faktors
random selection	nejauša izlase
ratchet	fiksēšana
rate	tarifs; likme
rate of return	atdeves likme
rate on-inputs	netiešo izmaksu sadales metode, izmantojot tiešās izmaksas
rate on-outputs	netiešo izmaksu sadales metode, izmantojot ieņēmumus
rating agency	kreditvērtējuma aģentūra
ratio method	koeficienta metode
raw materials	izejvielas
reaganomics	reiganomika
real capital maintenance	reālā kapitāla nodrošināšana
real estate	nekustamais īpašums
real estate cadaster	nekustamā īpašuma valsts kadastrs
real estate mutual fund	nekustamā īpašuma ieguldījumu fonds
real estate tax	nekustamā īpašuma nodoklis
real exchange rate	reālais valūtas kurss
real interest rate	reālā procentu likme
real measure	reālais vērtējums
real property	nekustamais īpašums
real risk-free rate	reālā bezriskā procentu likme
real servitude	reālservitūts
realistic value rule	reālas cenas princips

real-time operation	operācija tiešsaites režīmā
reasonable assurance	pietiekama pārlicība
receipt	kvīts
receivable off-balance of margin dealings	pirkšanas robežlikmju darījumu ārpusbilance
receiving bank	adresāta banka
recession	lejupslide, recesija
recipient	kravas saņēmējs
recognition	atzīšana
reconciliation	kontu atlikumu salīdzināšana
recourse of a bill of exchange	veksļa regress
recoverable input tax	atskaitāmais priekšnodoklis
recovery	augšupeja, ekspansija
Red Clause letter of credit	avansa akreditīvs
red herring (<i>žarg.</i>)	sākotnējā publiskā piedāvājuma prospekts
reduced rate of VAT	samazinātā PVN likme
reducing-balance depreciation	degresīvā nolietojuma aprēķināšanas metode
reduction of tax base	nodokļa bāzes samazinājums
refinancing	pārkreditēšana, refinansēšana
refinancing rate	refinansēšanas likme
reflexive bid	atgriezeniskā oferte
reflexive offer	atgriezeniskā oferte
regional policy of the EU	Eiropas Savienības reģionālā politika
registered capital	reģistrētais pamatkapitāls
regress	regresa prasība, regress
regressant	regresāts
regressive tax	regresīvais nodoklis
regressive tax rate	regresīvā nodokļa likme
Regular Report from the Commission on Latvia's Progress towards Accession	Kārtējais Eiropas Komisijas ziņojums par Latvijas progresu ceļā uz iestāšanos Eiropas Savienībā
regulation	regula
rehabilitation	sanācija
reimbursement credit	atlīdzinājuma kredīts, kompensācijas kredīts

reinsurance	pārprodošana
reinsurance ceded premium	pārprodošanai cedētās prēmijas
reinsurance recoveries	pārprodošanā atgūstamā summa
reinsured	pārprodošanas ņēmējs
reinsurer	pārprodošātājs
reject	brāķis
rejection of payment order	maksājuma uzdevuma noraidījums
related diversification	saistītā diversifikācija
related industry	saistītā nozare
related parties	saistītas personas
related party transactions	saistītās personas darījumi
related services	audita saistītie pakalpojumi
release for free circulation	izlaišana brīvam apgrozījumam
relevance rule	atkarības princips
reliability factor	ticamības faktors
remittee	remitents
remuneration	atlīdzība
renewal premium	dzīvības apdrošināšanas līguma atjaunošanas prēmija
rent	nomas maksa
reorganization	reorganizācija
repay principle	atmaksas princips
reperformance	atkārtota operāciju veikšana
replacement chain	aizstāšanas ķēdītes metode
replacement costs	aizstāšanas izmaksas
repo	repo darījums
representation expenses	reprezentācijas izdevumi
representation letter	vadības atbildības vēstule
representative office	kreditēstādes pārstāvniecība
repricing	pārcenošana
repricing date	pārcenošanas datums
repurchase agreement	repo darījums, vienošanās par atpirkšanu
requests	prasības
required rate of return	nepieciešamā atdeves likme
required reserves	obligātās banku rezerves

resale price method	tālākpārdošanas cenu metode
reserve	rezerve
reserve assets	banku rezerves
reserve capital	rezerves kapitāls
reserve money	naudas bāze
reserve requirements	minimālās rezervju prasības
reserves	banku rezerves
residence state	rezidences valsts
resident	iekšzemes nodokļu maksātājs, rezidents
resident company	iekšzemes uzņēmums
resistance	pretestība
resource driver	resursa faktors
resource sharing	resursu kopīga izmantošana
resources	resursi
respondent	atbildētājs
restrictive fiscal policy	kavējošā fiskālā politika
restrictive monetary policy	restriktīvā monetārā politika
restructured troubled debt	pārstrukturētais kredīts
restructuring	pārstrukturizācija
results of translation	finanšu instrumentu
of financial instruments	pārvērtēšanas rezultāts
retail trade	mazumtirdzniecība
retained earnings	nesadalītā peļņa; peļņas reinvestēšana
retention	saglabātā riska daļa
retrieval	izguve
retrocession	retrocesija
return on assets	aktīvu ienesīgums
return on capital	kapitāla ienesīgums
return on equity	pašu kapitāla ienesīgums
return on sales	apgrozījuma ienesīgums, komercentabilitāte
return premium	atmaksājamā prēmija
Reuters	Reitera aģentūra
revenues	ieņēmumi
reverse	reverss
reverse cash-flow profile	atgriezeniskais naudas plūsmas profils
reverse repo	reversais repo darījums

reverse repurchase agreement	reversais repo darījums
reversing entry	storno, sarkanais storno
review engagement	informācijas izskatīšana
revocable letter of credit	atsaucams akreditīvs
revocable liabilities	atsaucamas saistības
Riga Interbank Bid Rate	<i>RIGIBID</i>
Riga Interbank Offered Rate	<i>RIGIBOR</i>
Riga Stock Exchange	Rīgas Fondu birža
right to demand	prasījuma tiesības
risk	risks
risk aversion	riska noliegšana
risk capital	riska kapitāls
risk diversification	riska diversifikācija
risk management	riska pārvaldība
risk mitigation	riska mazināšana
risk of beneficial loss	izdevīguma zaudēšanas risks
risk of incorrect acceptance	nepareizas akceptēšanas risks
risk of incorrect rejection	nepareizas noraidīšanas risks
risk of over-reliance	risks par pārāk lielu paļaušanos uz kontrolēm
risk of under-reliance	risks par nepietiekamu paļaušanos uz kontrolēm
risk premium	riska prēmija
risk taker	riska ņēmējs
risk weighted assets	riska svērtie aktīvi
risk-return trade-off	riska un peļņas sakarība
rotation of audit appointments	auditoru rotācija
router	maršrutētāji
RR	atkarības princips
RTS	Krievijas tirdzniecības sistēma
rule against deferrals	neatliekamības princips
Russian Trading System	Krievijas tirdzniecības sistēma

S

SAEF	Biržas automatizētā izpildes funkcija
salary	darba alga

salary account	algas konts
salary tax	algas nodoklis
salary tax book	algas nodokļa grāmatiņa
sale	pārdošana, realizācija
sale of assets dealing with resale possibility	aktīvu pārdošana ar atpārdošanas iespēju
sale-repurchase agreement	repo darījums, vienošanās par atpirkšanu
sales	apgrozījums
sales agent	realizācijas aģents
sales company	tirdzniecības uzņēmums
sales contract	pirkuma līgums
sales tax	apgrozījuma nodoklis
sample size	izlases lielums
sampling	izlase
sampling risk	izlases risks
sampling units	izlases vienības
SAPARD	<i>SAPARD</i>
saving deposit	krājnoguldījums
savings	ietaupījumi
savings account	krājkonts
savings and loans association	krājaizdevu sabiedrība
savings mobilization	noguldījumu piesaistišana
scholasticism	sholastika
scope limitations	audita apjoma ierobežojumi
screen trading	tirdzniecība caur ekrānu
scrutiny of records for unusual items	neparastu grāmatvedības ierakstu meklēšana
SDR	speciālās aizņēmuma tiesības
SEA	Vienotais Eiropas akts
SEAQ	biržas automatizētā kotēšanas sistēma
seasonal unemployment	sezonas bezdarbs
seasonality	sezonalitāte
seasoned equity offering	atkārtots publiskais piedāvājums
SEATS	biržas alternatīvais tirdzniecības serviss
SEC	Vērtspapīru un biržas komisija
secondary market	otrtreizējā publiskā apgrozība

secondary market/list	biržas otrais saraksts
secondary securities market	otreizējais vērtspapīru tirgus
second-tier market/list	biržas otrais saraksts
secret key cryptography	slēptās atslēgas metode
secure electronic transaction	elektronisko darījumu drošības standarts
secured bill	nodrošināts vekselis
secured loan	nodrošināts aizdevums
Securities and Exchange Commission	Vērtspapīru un biržas komisija
securities portfolio	vērtspapīru portfelis
securities principle	nodrošinājuma princips
securities trade	vērtspapīru pārdošana
security	vērtspapīrs
security analyst	vērtspapīru analītiķis
security issue	vērtspapīru laidieni
security market participants	vērtspapīru tirgus dalībnieki
segregation of duties	pienākumu sadale
selective risk	selektīvais risks
selfassessment of an organization	organizācijas pašvērtējums
self-employed	pašnodarbinātais
self-financing	pašfinansēšana
self-liquidation	pašlikvidācija
self-occupied person	pašnodarbinātais
selling costs	pārdošanas izmaksas, realizācijas izmaksas
semi-fixed costs	nosacīti pastāvīgās izmaksas
semi-variable costs	nosacīti mainīgās izmaksas
sender	nosūtītājs
senior debt	senioraizņēmums
sensitivity analysis	jutīguma analīze
SEO	atkārtots publiskais piedāvājums (ar nodokli apliekamo darījumu)
separate accounting of taxable supplies	atsevišķa uzskaitē
sequence sampling	secīga izlase
service	pakalpojums
service company	pakalpojumu uzņēmums

services to members	pakalpojumi kooperatīvās sabiedrības biedriem
servitude	servitūts
SET	elektronisko darījumu drošības standarts
settlement	mierzlīgums
settlement agreement	vienošanās līgums
settlement date	norēķinu datums
settlement function	norēķinu funkcija
settlements	norēķini
shadow economy	ēnu ekonomika
share	akcija; paja
share capital	akciju kapitāls; pamatkapitāls
share certificate	akciju sertifikāts, kopīgā akcija; paju karte, biedra karte
share discount	akciju emisijas nocenojums
share index	akciju indekss
share premium	akciju emisijas uzcenojums
share premium account	akciju emisijas uzcenojums
share price index	akciju cenu indekss
share repurchase	akciju atpiršana
share splitting	akciju sadalīšana
sharecropping contract	graudniecības līgums
shared costs	sadalāmās izmaksas
shared values	organizācijas kopīgās vērtības
shareholder	akcionārs
shareholder register	akcionāru reģistrs
shareholders' equity in banks and brokerage houses	pašu kapitāls bankās un brokeru sabiedrībās
sharing	līdzdalība
Sherman Act	Šērmana likums
short position	īsā pozīcija
short selling	aizņemtu vērtspapīru pārdošana, īsās pozīcijas pārdošana
short term liabilities	bankas īstermiņa saistības
short-run effects of monetary policy	monetārās politikas īstermiņa ietekme
short-term liabilities	īstermiņa saistības
sickness benefit	slimības pabalsts

sickness insurance fund	slimokase
sick-pay	slimības nauda
signature loan	aizdevums pret parakstu
significance	nozīmīgums
significant influence	būtiska ietekme
significant weaknesses	būtiskas nepilnības
Silicon Valley	Silīcija ieleja
simple discount	vienkāršais diskonts
simple interest	vienkāršie procenti
simple object access protocol	vienkāršs objektu piekļuves protokols
simulation	simulācija
Single European Act	Vienotais Eiropas akts
single premium policy	vienreizējās prēmijas polise
single-entry bookkeeping	vienkāršā grāmatvedība
slump	depresija; krīze
small company	mazais uzņēmums
small open economy	maza atvērtā ekonomika
small order execution system	SOES
smart card	viedkarte
SOAP	vienkāršs objektu piekļuves protokols
social function	sociālā funkcija
social insurance	sociālā apdrošināšana
social insurance against injuries at work and occupational diseases	sociālā apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām
social insurance special budgets	sociālās apdrošināšanas speciālie budžeti
social adaptation	sociālā adaptācija
social risk	sociālais risks
social security	sociālā nodrošināšana
social tax	sociālais nodoklis
socialization	socializācija
socially insured person	sociāli apdrošināmā persona
society	sabiedrība
Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications	Vispasaules Starpbanku finanšu telekomunikāciju sabiedrība

SOES	<i>SOES</i>
soft circle commitment	ieguldišanas noruna
soft currency	nekonvertējama valūta
sold securities to clients in off balance mode	klientiem pārdoti vērtspapīri ārpusbilancē
sole bill	vienkāršais vekselis, solo vekselis
solvency	maksātspēja
solvency margin	maksātspējas norma
special agent	īpašais aģents, speciālais aģents
Special Assistance	<i>SAPARD</i>
Programme for Agricultural and Rural Development	
special budget for work accidents	darba negadījumu speciālais budžets
special economic zone	speciālā ekonomiskā zona
Special Drawing Rights	speciālās aizņēmuma tiesības
special employment budget	nodarbinātības speciālais budžets
special government budget for disability and sickness insurance	invaliditātes, maternitātes un slimības speciālais budžets
special purpose budget	speciālais budžets
special tax regime	īpašs nodokļu režīms
specialist	speciālists
specialized banks	specializētās bankas
specific provision for bad and doubtful loans	speciālie uzkrājumi nedrošiem kreditiem
specific risk	specifiskais risks
speculation	spekulācija
speculative motive	spekulatīvais motīvs
spin-off	uzņēmuma sadale
spoilage	brāķis
spot deal	tūlītējs darījums
spot market	tūlītējo darījumu tirgus
spot non-performance position	tūlītējo darījumu nerealizētā pozīcija
spot payable	tūlītējo darījumu pārdošana

spot performance position	tūlītējo darījumu realizētā pozīcija
spot receivable	tūlītējo darījumu pirkšana
staff	personāls
stagflation	stagflācija
stagnation	sastingums, stagnācija
stamp	marka
stamp duty	zīmognodeva
standard costing	normatīvā pašizmaksas kalkulācijas metode
standard costs	normatīvās izmaksas
standard hours	standartlaiks
standard loan	standarta kredīts
standard payment order	standartpārskaitījums
standard rate	standartlikme
standing order	regulārais maksājums
start-up costs	jaunas produkcijas pašizmaksas kalkulācijas metode
state duty	valsts nodeva
state joint stock company	valsts akciju sabiedrība
state monopoly	valsts monopols
state pension	valsts pensija
state pension insurance	valsts pensiju apdrošināšana
state pension special budget	valsts pensiju speciālais budžets
state property	valsts īpašuma objekts
State Revenue Service	Valsts ieņēmumu dienests
statement	deklarācija
statement of income	peļņas un zaudējumu aprēķins
statement on input tax	pārskats par priekšnodokļa summām
statement on payment of tax	izziņa par nodokļu nomaksu
statement on salary tax	paziņojums par algas nodokli
statistically dependent projects	statistiski atkarīgi projekti
statistically-based sampling method	statistiskā izlases metode
statutory monopoly	patenta monopols
stock	akcija; krājumi
stock dividend	akciju dividende
stock exchange	fondu birža

Stock Exchange Alternative Trading Service	biržas alternatīvais tirdzniecības serviss
Stock Exchange Automated Quotations System	biržas automatizētā kotēšanas sistēma
Stock Exchange Automatic Execution Facility	Biržas automatizētā izpildes funkcija
stock exchange instruments	biržas instrumenti
stock option	akciju iespējas līgums
stock trading period	krājumu aprites periods
stock turnover ratio	krājumu aprites koeficients
stockholder	akcionārs
stock-jobbing	biržas ažiotaža
stock-taking	inventarizācija
storage	uzglabāšana
storage and transportation costs	uzglabāšanas un piegādes izmaksas
store of value	uzkrāšanas līdzeklis
straight-line depreciation	lineārā nolietojuma aprēķināšanas metode
strategic alliance	stratēģiskā alianse
strategic business unit	stratēģiskā biznesa vienība
strategic group	stratēģiskā grupa
strategy	stratēģija
strategy risk	stratēģiskais risks
stratification	stratifikācija
strengths, weaknesses, opportunities, threats analysis	<i>SWOT</i> analīze
strong-room	abonementa seifs
Structural Funds of the EU	Eiropas Savienības struktūrfondi
structural unemployment	struktūras bezdarbs
subject of property	īpašuma subjekts
submission of annual income tax return	rezumējošā kārtība
subordinated capital	subordinētais kapitāls
subordinated debt	subordinētais aizņēmums
subrogation	regresa prasība

subscribed share capital	parakstītais pamatkapitāls
subsequent events	pēcbilances notikumi
subsidiary	apakšuzņēmums
subsidized imports	subsīdētais imports
subsidy	subsīdija
substantive procedure	detalizēta pārbaude
substitute	aizstājējprece
substitute good	aizstājējprece
substitute projects	aizstājējprojekti
sufficiency	pietiekamība
sum insured	apdrošinājuma summa
sunk costs	neatgriezeniskās izmaksas
supervisory board	padome
supervisory committee	revīzijas komisija
supplementary share	papildpaja
supply	piedāvājums
supply curve	piedāvājuma likne
supply of goods	preču piegāde
support	apgādnieks
support	atbalsts
supreme audit institution	augstākā audita institūcija
surplus	pārpalikums
surrender	polises atpirkšana
surrender value	atpirkuma summa
survivor's pension	apgādnieka zaudējuma pensija
swap	mijmaiņas līgums
SWIFT	Vispasaules Starpbanku finanšu telekomunikāciju sabiedrība
Swiss Electronic Bourse	Šveices Elektroniskā birža
switching costs	pārslēgšanās izmaksas
syndicate	sindikāts
syndicated investment	sindicētas investīcijas
syndicated loan	sindicētais kredīts
synergy	sinerģija
synthetic account	sintētiskais konts
systematic risk	sistemātiskais risks
systematic selection	sistemātiska izlase

T

takeover	uzņēmuma pārņemšana
TALISMAN	pārvedumu uzskaites sistēma
tanned bill	bronzas vekselis, fiktīvs vekselis
tariff	tarifs
TAURUS	pārvedumu un nenosegtu akciju automatizētā reģistrēšana
tax	nodoklis
tax accounting	nodokļu grāmatvedība
tax administration	nodokļu administrācija
tax allowance	nodokļa atlaide
tax audit	nodokļu revīzija, nodokļu audits
tax base	nodokļa bāze
tax debt principal	nodokļa pamatparāds
tax depreciation	nodokļu nolietojums
tax evasion	nodokļu nemaksāšana
tax haven	beznodokļu valstis un teritorijas
tax holiday	nodokļa brīvdienas
tax legislation	nodokļu likumdošana
tax loss carry-forward	iepriekšējo gadu nodokļa zaudējumu segšana
tax losses	nodokļa zaudējumi
tax penalty	soda nauda
tax planning	nodokļu plānošana
tax rate	nodokļa likme
tax relief	nodokļa atlaide
tax relief for agriculture	nodokļa atlaide lauksaimniecībai
tax relief for donations	nodokļa atlaide ziedotājiem
tax relief for employing captives	nodokļa atlaide par notiesāto nodarbināšanu
tax relief for high technology products	nodokļa atlaide augstas tehnoloģijas produktiem
tax relief for large investments	nodokļa atlaide lielajiem ieguldījumiem
tax relief for small companies	nodokļa atlaide mazajiem uzņēmumiem
tax software	programmatūra nodokļiem

tax system	nodokļu sistēma
tax treaty	nodokļu konvencija
taxable base for national social insurance contributions	sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts
taxable income	apliekamais ienākums
taxable person	ar nodokli apliekamā persona
taxable supplies	ar PVN apliekamie darījumi
taxable value	ar nodokli apliekamā vērtība
taxation period	taksācijas periods
tax-free shop	beznodokļu tirdzniecības veikals
taxpayer	nodokļu maksātājs
technical analysis	tehniskā analīze
technically scientific risk	zinātniski tehniskais risks
technology	tehnoloģija
technology gap	tehnoloģijas intervāls
telegraphic transfer	telegrāfiskais pārvedums
telephone banking	telefonbanka
Telerate	<i>Telerate</i>
teletext	teleteksts
Teletext Output Price Information Computer	Teleteksta cenu informācijas sistēma
temporary admission	<i>ATA</i>
temporary storage	pagaidu uzglabāšana
tender	oferte
tender offer	pieāvājums akcionāriem, tendera priekšlikums
term assurance	dzīvības riska apdrošināšana
term bill	termiņa vekselis, dato vekselis
term principle	termiņa princips
term structure of interest rates	procentu likmju laika struktūra
terms of trade	tirdzniecības nosacījumi
testing of internal controls operating on computerized systems	datorizēto kontroles sistēmu pārbaude
tests of control	kontroles sistēmu pārbaudes
thaler	dālderis
thin capitalization	plānā kapitalizācija, šaurā kapitalizācija
third person	trešā persona

thrift institution	krājiestāde
tight fiscal policy	kavējošā fiskālā politika
time accord payment	laika akordsamaksa
time deposit	termiņnoguldījums
time deposits of banks	banku termiņnoguldījumi
time horizon	laika horizonts
time rates	laika alga
time sharing	laikdalība
time value of money	naudas laika vērtība
time work salary	laika alga
TIR (fr. Transport International Routier)	<i>TIR</i>
TIR carnet	<i>TIR</i> karnete
TIR Convention	<i>TIR</i> konvencija
tolerable error	pieļaujamā kļūda
tools of monetary policy	monetārās politikas instrumenti
TOPIC	Teleteksta cenu informācijas sistēma
total contribution	kopējā seguma summa
total costs	kopējās izmaksas
total output	produkcijas pilnā izlaide
total product	kopprodukcija
total revenue	kopējais ieņēmums, bruto apgrozījums
total value of a firm	uzņēmuma kopējā vērtība
touch screen	kontaktekkrāns
trade date	darījuma datums
trade-mark	prečzīme
trading portfolio	tirdzniecības portfelis
trading volume	tirdzniecības apjoms
transaction	darījums, transakcija
Transaction Assessment Commission	Darījumu novērtējuma komisija
transaction costs	darījuma izmaksas, norēķinu izmaksas
transactions money	darījumu nauda
transactions motive	norēķinu motīvs
transfer	naudas pārvedums, pārskaitījums

transfer accounting	pārvedumu uzskaites sistēma,
lodgement for investors	<i>TALISMAN</i>
and stock management	
transfer and automated	pārvedumu un nenosegtu
registration for uncertified	akciju automatizētā
stock	reģistrēšana
transfer guarantee	pārveduma garantija
transfer payments	sadales maksājumi
transfer price	transfertcena
transferable security	apgrozāms vērtspapīrs
transfers	sadales maksājumi, transferti
transit	tranzīts
transit credit	tranzītkredits
transition economies	pārejas ekonomikas valstis
translation risk	norēķinu risks
travel cheque	ceļojumčeks
traveller's cheque	ceļojumčeks
travelling salesman	komivvojažieris
Treasury	Valsts kase
treasury bill	valsts iekšējā aizņēmuma
	vērtspapīrs; Valsts kases
	vekselis
treasury bond	valsts iekšējā aizņēmuma
	vērtspapīrs
Treaty of Nice	Nicas līgums
Treaty on EU	Eiropas Savienības dibināšanas
	līgums
treaty reinsurance	obligatorā pārapirošināšana
triple witching hour	trīskāršā sastrēgumstunda
true view	patiesi priekšstats
trust	trests
trust company	trasta kompānija
trust dealing	uzticības darījums
trustee	trasta kompānija; uzticības
	persona
TT	telegrāfiskais pārvedums
turnover	apgrozījums, aprite
turnover duration/cycle	apgrozāmo līdzekļu aprites cikls
turnover tax	apgrozījuma nodoklis
two-tier tender offer	divpakāpju tenders

U

UMTS

- unbiased expectation theory
 uncertainty
 unconfirmed letter of credit
 unconventional cash-flow profile
 under absorbed overhead
 underwriter

 undiversified organization
 undivided share

 undrawn credit line facilities in off-balance
 unearned premium
 unemployment
 unemployment benefit
 unemployment insurance

 unemployment rate
 unequal lives of projects

 unexpected risk
 unexpired costs
 unfair competition
 unfunctional organizational culture
 ungeared firm
 UNIDROIT
 UNIDROIT Convention on International Financial Leasing
 uninterrupted power supply
 unit of account
 universal bank
- universālā mobilo telekomunikāciju sistēma
 nogaidīšanas teorija
 nenoteiktība
 neapstiprināts akreditīvs
 netradicionālais naudas plūsmas profils
 vispārējo izmaksu pārtēriņš
 galvotājs, garants;
 riska parakstītājs
 vienas nozares organizācija
 domājamā daļa,
 kopipašuma daļa
 ārpusbilances saistības par neizmantotajām kredītlīnijām
 nenopelnītās prēmijas
 bezdarbs
 bezdarbnieka pabalsts
 sociālā apdrošināšana bezdarba gadījumam
 bezdarba līmenis
 projekti ar dažādiem izpildes termiņiem
 neprognozējamais risks
 neieslēgtās izmaksas
 negodīga konkurence
 nefunkcionāla organizācijas kultūra
 finansiāli neatkarīgs uzņēmums
 Starptautisko privāttiesību unifikācijas insitūts
 UNIDROIT Konvencija par starptautisko finanšu lizingu
 nepārtrauktā barošana
 vērtības mērs
 universālā banka

universal mobile telecommunications system	universālā mobilo telekomunikāciju sistēma
unleveraged firm	finansiāli neatkarīgs uzņēmums
unlimited partnership	pilnsabiedrība
unqualified auditor's report	auditora ziņojums bez iebildumiem
unrelated diversification	nesaistītā diversifikācija
unsecured loan	nenodrošināts aizdevums
unused real estate	nelietots nekustamais īpašums
upload	augšupielāde
UPS	nepārtrauktā barošana
upside	pozitīvā puse
urgent payment order	eksprespārskaitījums
usage of natural resources	dabas resursu lietošana
utility	derīgums

V

vacation	atvaļinājums
validity period	polises derīguma periods
value	valutēšana
value added	pievienotā vērtība
value added tax	pievienotās vērtības nodoklis
value chain	vērtību ķēde
value creation	vērtības radīšana
value date	valutēšanas datums, darijuma pabeigšanas datums
value of assets	aktīvu bilances vērtība
value of equity	pašu kapitāla vērtība
value of liabilities	uzņēmuma aizņemtā kapitāla vērtība
variable costs	mainīgās izmaksas
variable expenses	mainīgās izmaksas
variable manufacturing costs	mainīgās ražošanas izmaksas
variance	novirze
variance analysis	noviržu analīze

various off-balance values and documents	ārpusbilances dažādas vērtības un dokumenti
VAT	pievienotās vērtības nodoklis
VAT invoice	PVN rēķins
vault	abonementa seifs
velocity of (money) circulation	naudas apgrozības ātrums
vendor finance	pārdevēja finansējums
vendor initiated management buy-out	īpašnieka ierosināts vadības veikts akciju izpirkums
venture capital	riska kapitāls
venture capital firm/fund	riska kapitāla uzņēmums, riska kapitāla fonds
venture capital investments offer letter	riska kapitāla uzņēmuma vēstule
venture capital trust	riska kapitāla trests
vertical integration	vertikālā integrācija
vertical merger	vertikālā apvienošanās
vesting agreement	pakāpeniskas izmaksas vienošanās
videotext	videoteksts
viewdata	datu apskate
VIMBO	īpašnieka ierosināts vadības veikts akciju izpirkums
vindication	vindikācija
virtual local area network	virtuālais lokālais tīkls
virtual mall	virtuālais lielveikals
virtual private network	virtuālais privātais tīkls
virus	vīruss
vison	vīzija
volume of production	ražošanas apjoms
volume variance	apjoma novirze
voluntary social insurance contributions	brīvprātīgās sociālās apdrošināšanas iemaksas
vortal	vortāls
vostro account	vostro konts
voting share	pamatpaja
VPN	virtuālais privātais tīkls
VTC	riska kapitāla trests

W

WACC	kapitāla vidējā svērtā cena
wage	darba alga
walk-through test	caurskatpārbaude
Wall Street	Volstrīts
WAP	bezvadu lietojuma protokols
warrant	biržā tirgota garantija, varants
waste of resources due to monopoly	monopola neefektivitāte
WB	Pasaules Banka
weighted average cost of capital	kapitāla vidējā svērtā cena
weighted average price	vidējā svērtā cena
weighted average share price	vidējā svērtā cena
wholesale price	vairumcena
wholesale trade	vairumtirdzniecība
wholesaling	vairumtirdzniecība
Wireless Application Protocol	bezvadu lietojuma protokols
withdrawal of a partner from a partnership	personālsabiedrības biedra izstāšanās
withholder	nodokļu ieturētājs
withholding of tax	nodokļu ieturēšana
withholding tax	ieturamais nodoklis
with-profit insurance	peļņas apdrošināšana
WOCCU	Pasaules Krājaizdevu sabiedrību padome
work in progress	nepabeigtie ražojumi, nepabeigtā produkcija
working capital	apgrozāmais kapitāls
working papers	darba dokumenti
World Bank	Pasaules Banka
World Council of Credit Unions	Pasaules Krājaizdevu sabiedrību padome
World Trade Organization	Pasaules Tirdzniecības organizācija
World Wide Web	tīmeklis
worldwide income	vispasaules ienākums
written premiums	parakstītās prēmijas

written-off balance sheet liabilities in off-balance	ārpusbilancē norakstītās bilances saistības
written-off balance-sheet claims in off-balance	ārpusbilancē norakstītās bilances prasības
written-off claims towards credit institutions in off-balance	ārpusbilancē norakstītās prasības pret kredītiestādēm
written-off duties in off-balance	ārpusbilancē norakstītās valsts nodevas, kas samaksātas klientu vietā
written-off fraudulent loss claims and deficit in off-balance	ārpusbilancē norakstītās prasības par zaudējumiem no ļaunprātībām un iztrūkumiem
written-off interest rates in off-balance	ārpusbilancē norakstītie kredītprocенти
written-off loans in off-balance	ārpusbilancē norakstītie kredīti
WTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija

X

XML	paplašināmās iezīmēšanas valoda
-----	---------------------------------

Y

yen	jena
yield curve	ienesīguma likne
yield spread	ienesīguma starpība
yield to maturity	obligācijas ienesīguma likme

Z

zero-coupon bond	diskonta obligācija
zero-rate of VAT	PVN 0% likme

Pasaules valstu valūtas

Valsts, teritorija*	Valūtas nosaukums		Valūtas vērtība maīpas naudā	Valūtas ISO** kods	Valūtas saisin. apz.
	latviešu valodā	angļu valodā			
Afganistāna	afgāns	afghani	100 puli	AFA	AF
Albānija	leks	lek	100 kintari	ALL	Lk
Alžīrija	Alžīrijas dinārs	Algerian dinar	100 santimi	DZD	DA
Amerikāņu Virdžīnas	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Amerikas Savienotās Valstis	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Andora	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Angilja	Austrumkarību dolārs	EC dollar	100 centi	XCD	EC\$
Angola	jaunā kvanza	new kwanza	100 lueji	AON	NKz, Kz
Antigva un Barbuda	Austrumkarību dolārs	EC dollar	100 centi	XCD	EC\$
Antiļas [Nīderlande]	Nīderlandes Antiļu guldenis (florīns)	Netherlands Antillean guilder (gulden, florin)	100 centi	ANG	Naf, Ant. f
Apvienotie Arābu Emirāti	AAE dirhēms	Emirian dirham	100 filsi	AED	Dh
Argentīna	Argentīnas peso	Argentinean peso	100 sentavo	ARS	-

* Pie valstu nosaukumiem apaļajās iekavās doti agrāk vai paralēli lietotie nosaukumi; kvadrātiekvās norādīta valsts, kurai pieder attiecīgā teritorija.

** Valūtu kodi atbilst starptautiskajam standartam "Valūtu un resursu kodi" ISO-4217.

Armēnija	Armēnijas drams	dram	100 lumas	AMD	Ar
Aruba [Nīderlande]	Arubas guldenis	Aruban guilder (florin, gulden)	100 centi	AWG	Af.
Austrālija	Austrālijas dolārs	Australian dollar	100 centi	AUD	A\$
Austrija	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Austrum- samoā [ASV]	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Austrum- timora	Indonēzijas rūpija	rupiah	100 seni	IDR	Rp
Azerbaidžāna	manats	manat	100 kapeikas	AZM	AZM
Azoru salas	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Bahamas	Bahamu dolārs	Bahamian dollar	100 centi	BSD	B\$
Bahreina	Bahreinas dinārs	Bahraini dinar	1000 filsi	BHD	BD
Baltkrievija	Baltkrievijas rubelis	Belarusian rubel	100 kapeikas	BYR	BR
Bangladeša	taka	taka	100 poišas	BDT	Tk
Barbadosa	Barbadosas dolārs	Barbadian dollar	100 centi	BBD	Bds\$
Beliza	Belizas dolārs	Belizean dollar	100 centi	BZD	BZ\$
Beļģija	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Benina	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santīmi 100 centi	XOF EUR	CFAF €
Bermudu salas	Bermudu salu dolārs	Bermudian dollar	100 centi	BMD	Bd\$
Bolīvija	boliviano	boliviano	100 sentavo	BOB	Bs
Bosnija un Hercegovina	Bosnijas konvertējamā marka	Bosnian convertible mark	100 feniņi	BAM	-
Botsvāna	pula	pula	100 tebes	BWP	P
Brazīlija	Brazīlijas reāls	real (cruzeiro real)	100 sentavo	BRL	R\$
Britu Virdžīnu salas	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$

Bruneja	ringits (Brunejas dolārs)	ringgit (Bruneian dollar)	100 seni (centi)	BND	B\$
Bulgārija	leva	leva	100 stotinki	BGN	Lv
Burkinafaso	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santimi 100 centi	XOF EUR	CFAF €
Burundi	Burundi franks	Burundi franc	100 santimi	BIF	Fbu
Butāna	ngultrums Indijas rūpija	ngultrum Indian rupee	100 četrumi	BTN INR	Nu Rs
Centrālāfrikas Republika	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santimi 100 centi	XOF EUR	CFAF €
Čada	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santimi 100 centi	XOF EUR	CFAF €
Čehijas Republika	Čehijas krona	koruna	100 helleri	CZK	Kc
Čile	Čiles peso	Chilean peso	100 sentavo	CLP	Ch\$
Dānija	Dānijas krona	Danish krone	100 ēras	DKK	DKr
Dienvidāfrikas Republika	rends	rand	100 centi	ZAR	R
Dominika	Austrumkaribu dolārs	EC dollar	100 centi	XCD	EC\$
Dominikānas Republika	Dominikānas peso	Dominican peso	100 sentavo	DOP	RD\$
Džersija	sterliņu mārciņa	pound sterling	100 pensi	GBP	£
Džibutija	Džibutijas franks	Djibouti franc	100 santimi	DJF	DF
Ēģipte	Ēģiptes mārciņa	Egyptian pound	100 piastri = 1000 milimi	EGP	LE, £E
Eiropas Savienība	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Ekvadora	sukre	sucre	100 sentavo	ECS	S/
Ekvatoriālā Gvineja	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santimi 100 centi	XAF EUR	CFAF €
Eritreja	nakfa	nakfa	100 santimi	ERN	-
Etiopija	birra	birr	100 centi	ETB	Br

Fēru (Farēru) salas	Dānijas krona	Danish krone	100 ēras	DKK	DKr
Fidži	Fidži dolārs	Fijian dollar	100 centi	FJD	F\$
Filipīnas	Filipīnu peso	Philippine peso	100 sentavo	PHP	P
Folklanda (Malvinu) salas	Folklanda salu mārciņa	Falkland pound	100 pensi	FKP	£F
Francija	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Franču Gviāna	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Franču Polinēzija	Klusā okeāna franks eiro	CFP franc	100 santimi	XPF	CFPF
		euro	100 centi	EUR	€
Gabona	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santimi	XAF EUR	CFAF €
Gajāna	Gajānas dolārs	Guyana dollar	100 centi	GYD	G\$
Gambija	dalasi	dalasi	100 bututi	GMD	D
Gana	sedi	cedi	100 pesevas	GHC	C
Gaza	jaunais Izraēlas šekelis Jordānijas dinārs	new Israeli shekel	100 jaunās agoras	ILS	NIS
		Jordanian dinar	1000 filsi	JOD	JD
Gērsnija	sterliņu mārciņa	pound sterling	100 pensi	GBP	£
Gibraltārs	Gibraltāra mārciņa	Gibraltar pound	100 pensi	GIP	£G, Gib£
Grenāda	Austrumkarību dolārs	EC dollar	100 centi	XCD	EC\$
Grenlande	Dānijas krona	Danish krone	100 ēras	DKK	DKr
Griekija	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Gruzija	lars	lari	100 tetri	GEL	Gl
Guama	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Gvadelupa	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Gvatemala	ketsals	quetzal	100 sentavo	GTQ	Q

Gvineja	Gvinejas franks	Guinean franc	100 santīmi	GNF	FG
Gvineja-Bisava	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santīmi 100 centi	XAF EUR	CFAF €
Haiti	gurds	gourde	100 santīmi	HTG	G
Hondurasa	lempira	lempira	100 sentavo	HNL	L
Honkonga	Honkongas dolārs	Hong Kong dollar	100 centi	HKD	HK\$
Horvātija	Horvātijas kuna	Croatian kuna	100 lipas	HRK	-
Igaunija	Igaunijas krona	Estonian kroon	100 senti	EEK	KR
Indija	Indijas rūpija	rupee	100 paisas	INR	Rs
Indonēzija	Indonēzijas rūpija	rupiah	100 seni	IDR	Rp
Irāka	Irākas dinārs	dinar	1000 filsi	IQD	ID
Irāna	Irānas riāls	Iranian rial	100 dināri = 0,1 tomans	IRR	Rls
Īrija	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Islande	Islandes krona	Icelandic krona	100 ēras	ISK	lkr
Itālija	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Izraēla	jaunais Izraēlas šekelis	new Israeli shekel	100 jaunās agoras	ILS	NIS
Jamaika	Jamaikas dolārs	Jamaican dollar	100 centi	JMD	J\$
Japāna	jena	yen	100 seni	JPY	¥
Jaunkaledonija	Klusā okeāna franks eiro	CFP franc euro	100 santīmi 100 centi	XPF EUR	CFPF €
Jaunzēlande	Jaunzēlandes dolārs	New Zealand dollar	100 centi	NZD	NZ\$
Jemena	Jemenas riāls	Yemeni rial (riyal)	100 filsi	YER	YRls
Jordānija	Jordānijas dinārs	Jordanian dinar	1000 filsi	JOD	JD
Kaboverde (Zaļā Raga salas)	Kaboverdes eskudo	Cape Verdean escudo	100 sentavo	CVE	CVEsc
Kaimanu salas	Kaimanu salu dolārs	Caymanian dollar	100 centi	KYD	CI\$

Kambodža	jaunais riels	new riel	100 seni	KHR	CR
Kamerūna	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santīmi 100 centi	XOF EUR	CFAF €
Kanāda	Kanādas dolārs	Canadian dollar	100 centi	CAD	Can\$
Kanāriju salas	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Katara	Kataras riāls	Qatari riyal	100 dirhēmi	QAR	QR
Kazahstāna	tenge	tenge	100 tiņas	KZT	KZT
Kenija	Kenijas šilīņš	Kenyan shilling	100 centi	KES	KSh
Kipra	Kipras mārciņa Turcijas lira	Cypriot pound Turkish lira	100 centi 100 kuruši	CYP TRL	£C TL
Kirgizstāna	soms	som	100 tiņas	KGS	–
Kiribati	Austrālijas dolārs	Australian dollar	100 centi	AUD	A\$
Kokosu (Kilinga) salas	Austrālijas dolārs	Australian dollar	100 centi	AUD	A\$
Kolumbija	Kolumbijas peso	Colombian peso	100 sentavo	COP	Col\$
Komoru salas	Komoru salu franks eiro	Comoran franc euro	100 santīmi 100 centi	KMF EUR	CF €
Kongo	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santīmi 100 centi	XAF EUR	CFAF €
Kongo Demokrātiskā Republika (Zaira)	jaunais zairs	new zaire	100 makutas	CDF	Z
Koreja, Dienvidu	Dienvidkorejas vona	South Korean won	100 čonas	KRW	W
Koreja, Ziemeļu	Ziemeļkorejas vona	North Korean won	100 čonas	KPW	Wn
Kosova	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Kostarika	Kostarikas kolons	Costa Rican colon	100 sentimo	CRC	C
Kotdivuāra (Zilonkaula Krasts)	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santīmi 100 centi	XOF EUR	CFAF €
Krievija	Krievijas rublis	rouble	100 kapeikas	RUR	Rub

Kuba	Kubas peso	Cuban peso	100 sentavo	CUP	Cu\$
Kuka salas	Jaunzēlandes dolārs	New Zealand dollar	100 centi	NZD	NZ\$
Kuveita	Kuveitas dinārs	Kuwaiti dinar	10 dirhēmi = 1000 filsi	KWD	KD
Ķīna	juāņa renminbi	yuan renminbi	10 dzjao = 100 fiņas	CNY	Y
Laosa	jaunais kips	new kip	100 ati	LAK	NK
Latvija	lats	lat	100 santīmi	LVL	Ls
Lesoto	loti	loti	100 lisentes	LSL	L
Libāna	Libānas mārciņa	Lebanese pound	100 piastri	LBP	LL, £L
Libērija	Libērijas dolārs	Liberian dollar	100 centi	LRD	LS
Libija	Libijas dinārs	Libyan dinar	1000 dirhēmi	LYD	LD
Lielbritānija	sterliņu mārciņa	pound sterling	100 pensi	GBP	£
Lietuva	lits	lit	100 centi	LTL	Lt
Lihtenšteina	Šveices franks	Swiss franc	100 santīmi	CHF	SwF
Luksemburga	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Madagaskara	Malagasu franks	Malagasy franc	100 santīmi	MGF	FMG
Madeira	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Majota [Francija]	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Makao (Aomiņa)	pataka	pataka	100 avo	MOP	P
Maķedonija	denārs	denar	100 deni	MKD	MKD
Malaizija	ringits (Malaizijas dolārs)	ringgit (Malaysian dollar)	100 seni	MYR	RM, M\$
Malāvija	Malāvijas kvača	Malawian kwacha	100 tambalas	MWK	MK
Maldīvija	rūfija	rufiyaa	100 lari	MVR	Rf
Mali	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santīmi 100 centi	XOF EUR	CFAF €

Malta	Maltas lira	Maltese lira	100 centi = 1000 miles	MTL	LM
Maroka	Marokas dirhems	Moroccan dirham	100 santimi	MAD	DH
Māršala salas	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Martinika	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Maurīcija	Maurīcijas rūpija	Mauritian rupee	100 centi	MUR	MauR
Mauritānija	ugija	ouguiya	5 kumi	MRO	UM
Meksika	jaunais Meksikas peso	new Mexican peso	100 sentavo	MXN	MEX\$
Melnkalne (Montenegro)	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Menas sala	sterliņu mārciņa	pound sterling	100 pensi	GBP	£M, £
Mikronēzijas Valstu Federācija	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Mjanma (Birma)	kjats	kyat	100 pjas	MMK	k
Moldova	Moldovas leja	leu	100 bani	MDL	MLD
Monako	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Mongolija	tugriks	tughrik	100 menges	MNT	Tug
Montserata	Austrumkarību dolārs	EC dollar	100 centi	XCD	EC\$
Mozambika	metikals	metical	100 sentavo	MZM	Mt
Namībija	Namībijas dolārs	Namibian dollar	100 centi	NAD	N\$
Nauru	Austrālijas dolārs	Australian dollar	100 centi	AUD	A\$
Nepāla	Nepālas rūpija	Nepalese rupee	100 paisas	NPR	NRs
Nīderlande	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Nigēra	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santimi 100 centi	XOF EUR	CFAF €
Nigērija	naira	naira	100 kobo	NGN	N
Nikaragva	kordova	gold cordoba	100 sentavo	NIO	C\$

Niue	Jaunzēlandes dolārs	New Zealand dollar	100 centi	NZD	NZ\$
Norfolkas sala	Austrālijas dolārs	Australian dollar	100 centi	AUD	A\$
Norvēģija	Norvēģijas krona	Norwegian krone	100 ēras	NOK	NKr
Omāna	Omānas riāls	Omani rial	1000 baizas	OMR	RO
Pakistāna	Pakistānas rūpija	Pakistani rupee	100 paisas	PKR	PRs, Rs
Palau (Belau)	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Panama	balboa ASV dolārs	balboa U.S. dollar	100 sentesimo 100 centi	PAB USD	B US\$
Papua- Jaungvineja	kina	kina	100 tojas	PGK	K
Paragvaja	gvarani	guarani	100 sentimo	PYG	G
Peru	jaunais sols (nuevosols)	new (nuevo) sol	100 sentimo	PEN	S/.
Pitkērna salas	Jaunzēlandes dolārs	New Zealand dollar	100 centi	NZD	NZ\$
Polija	zlots	zloty	100 graši	PLN	Zl
Portugāle	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Puertoriko	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Reinjona	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Rietumsahāra	Marokas dirhēms	Maroccan dirham	100 santimi	MAD	DH
Rietumsamoa	tala	tala	100 senes	WST	WSS
Ruanda	Ruandas franks eiro	Rwandan franc euro	100 santimi 100 centi	RWF EUR	RF €
Rumānija	leja	leu	100 bani	ROL	-
Salvadora	Salvadoras kolons	Salvadoran colon	100 sentavo	SVC	c
Sanmarino	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Santome un Prinsipi	dobra	dobra	100 sentavo	STD	Db

Saūda Arābija	Saūda riāls	Saudi riyal	20 kuruši = 100 halalas	SAR	SRLs
Seišeļu salas	Seišeļu salu rūpija	Seychelles rupee	100 centi	SCR	SR
Senegāla	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santimi 100 centi	XOF EUR	CFAF €
Senpjēra un Mikelona	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Sentkitsa un Nevisa	Austrumkarību dolārs	EC dollar	100 centi	XCD	EC\$
Sentlūsija	Austrumkarību dolārs	EC dollar	100 centi	XCD	EC\$
Sentvinsenta un Grenadinas	Austrumkarību dolārs	EC dollar	100 centi	XCD	EC\$
Serbija	Dienvidslāvijas jaunais dinārs	Yugoslavia new dinar	100 paras	YUM	YD, Din
Singapūra	Singapūras dolārs	Singapore dollar	100 centi	SGD	S\$
Sīrija	Sīrijas mārciņa	Syrian pound	100 piastri	SYP	LS
Sjerraleone	leone	leone	100 centi	SLL	Le
Slovākija	Slovākijas krona	koruna	100 helleri	SKK	Sk
Slovēnija	tolars	tolar	100 stotini	SIT	-
Somālija	Somālijas šiliņš	Somali shilling	100 centi	SOS	So.Sh.
Somija	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Spānija	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Sudāna	Sudānas mārciņa	Sudanese pound	100 piastri	SDD	LSd
Surinama	Surinamas guldenis (florīns)	Surinamese guilder (gulden or florin)	100 centi	SRG	Sur. f., Sf
	eiro	euro	100 centi	EUR	€

Svalbāra un Jana Majena sala	Norvēģijas krona	Norwegian krone	100 ēras	NOK	NKr
Svazilenda	lilangeni	lilangeni	100 centi	SZL	L
Svētās Helēnas sala	Svētās Helēnas salas mārciņa	Saint Helenian pound	100 pensi	SHP	£S
	SVF norēķinu vienība	Special Drawing Rights (SDR)		XDR	-
Šrilanka	Šrilankas rūpija	Sri Lankan rupee	100 centi	LKR	SLRs
Šveice	Šveices franks	Swiss franc	100 santimi	CHF	SwF
Tadžikistāna	Tadžikistānas somoni	Tajikistanian somoni	100 dirhami	-	SM
Taivāna	jaunais Taivānas dolārs	new Taiwan dollar	100 centi	TWD	NT\$
Taizeme	bāts	baht	100 satangas	THB	Bht, B
Tanzānija	Tanzānijas šiliņš	Tanzanian shilling	100 centi	TZS	TSh
Tērksas un Kaikosas salas	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Togo	Āfrikas franks eiro	CFA franc euro	100 santimi 100 centi	XOF EUR	CFAF €
Tokelau	Jaunzēlandes dolārs	New Zealand dollar	100 centi	NZD	NZ\$
Tonga	paanga	paanga	100 seniti	TOP	T\$
Trinidāda un Tobāgo	Trinidādas un Tobāgo dolārs	Trinidad and Tobago dollar	100 centi	TTD	TT\$
Tunisija	Tunisijas dinārs	Tunisian dinar	1000 milimi	TND	TD
Turcija	Turcijas lira	Turkish lira	100 kuruši	TRL	TL
Turkmenistāna	manats	manat	tenges	TMM	Tm
Tuvalu	Austrālijas dolārs	Australian dollar	100 centi	AUD	A\$
Uganda	Ugandas šiliņš	Ugandan shilling	100 centi	UGX	USh

Ukraina	grivna	hryvnia (hryvna)	100 kapeikas	UAH	H
Ungārija	forints	forint	100 filleri	HUF	Ft
Urugvaja	Urugvajās peso	Uruguayan peso	100 sentesimo	UYU	NUr\$, \$U
Uzbekistāna	Uzbekistānas soms	som	100 tijini	UZS	Us
Vācija	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Vanuatu	vatu	vatu	100 santīmi	VUV	VT
Vatikāns	eiro	euro	100 centi	EUR	€
Veika sala	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Venecuēla	bolivārs	bolivar	100 sentimo	VEB	Bs, B
Vjetnama	jaunais dongš	new dong	10 hao = 100 sū = 1000 trinhi	VND	D
Volisa un Futuna	Klusā okeāna franks eiro	CFP franc euro	100 santīmi 100 centi	XPF EUR	CFPF €
Zālamana salas	Zālamana salu dolārs	Solomon Islands dollar	100 centi	SBD	SIS
Zambija	Zambijas kvača	Zambian kwacha	100 ngves	ZMK	ZK
Ziemassvētku sala	Austrālijas dolārs	Australian dollar	100 centi	AUD	A\$
Ziemeļu Marianas salas	ASV dolārs	U.S. dollar	100 centi	USD	US\$
Zimbabve	Zimbabves dolārs	Zimbabwean dollar	100 centi	ZWD	Z\$
Zviedrija	Zviedrijas krona	Swedish krona	100 ēras	SEK	SK

1998

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
GBP	0.9757	0.9711	0.9860	0.9970	0.9770	0.9883	0.9889	0.9844	0.9847	0.9659	0.9546	0.9536
USD	0.5949	0.5923	0.5944	0.5959	0.5948	0.5995	0.6010	0.6027	0.5868	0.5696	0.5740	0.5707
DEM	0.3286	0.3265	0.3259	0.3277	0.3350	0.3349	0.3337	0.3370	0.3437	0.3469	0.3419	0.3419
FRF	0.0981	0.0974	0.0972	0.0978	0.0999	0.0999	0.0995	0.1005	0.1025	0.1034	0.1020	0.1019
100 JPY	0.4589	0.4714	0.4627	0.4508	0.4424	0.4281	0.4279	0.4169	0.4347	0.4705	0.4781	0.4857
EUR	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

1999

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
GBP	0.9417	0.9433	0.9509	0.9498	0.9573	0.9534	0.9400	0.9422	0.9416	0.9539	0.9439	0.9395
USD	0.5695	0.5786	0.5865	0.5901	0.5926	0.5966	0.5978	0.5862	0.5815	0.5758	0.5810	0.5826
DEM	0.3382	0.3325	0.3272	0.3234	0.3224	0.3168	0.3161	0.3183	0.3122	0.3153	0.3079	0.3016
FRF	0.1008	0.0991	0.0976	0.0964	0.0961	0.0945	0.0943	0.0949	0.0931	0.0940	0.0918	0.0899
100 JPY	0.5021	0.4970	0.4902	0.4925	0.4868	0.4940	0.4983	0.5165	0.5425	0.5420	0.5535	0.5678
EUR	0.6627	0.6503	0.6399	0.6325	0.6305	0.6196	0.6183	0.6225	0.6105	0.6167	0.6022	0.5898

2000

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
GBP	0.9556	0.9534	0.9414	0.9448	0.9241	0.9066	0.9110	0.9116	0.8861	0.9026	0.8895	0.9027
USD	0.5828	0.5940	0.5956	0.5965	0.6102	0.6010	0.6035	0.6107	0.6179	0.6212	0.6236	0.6187
DEM	0.3032	0.2994	0.2943	0.2896	0.2823	0.2918	0.2907	0.2833	0.2753	0.2721	0.2724	0.2827
FRF	0.0904	0.0893	0.0877	0.0864	0.0842	0.0870	0.0867	0.0845	0.0821	0.0811	0.0812	0.0843
100 JPY	0.5567	0.5437	0.5576	0.5659	0.5634	0.5653	0.5608	0.5647	0.5789	0.5737	0.5733	0.5521
EUR	0.5930	0.5855	0.5756	0.5665	0.5521	0.5707	0.5686	0.5541	0.5384	0.5323	0.5327	0.5529

2001

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
GBP	0.9092	0.8992	0.9020	0.9045	0.9031	0.8969	0.9037	0.9014	0.9098	0.9079	0.9075	0.9101
USD	0.6141	0.6180	0.6239	0.6304	0.6325	0.6391	0.6391	0.6281	0.6222	0.6249	0.6301	0.6325
DEM	0.2943	0.2916	0.2909	0.2879	0.2843	0.2791	0.2810	0.2886	0.2897	0.2897	0.2864	0.2887
FRF	0.0877	0.0870	0.0867	0.0858	0.0848	0.0832	0.0838	0.0860	0.0864	0.0864	0.0854	0.0861
100 JPY	0.5267	0.5318	0.5168	0.5097	0.5187	0.5245	0.5134	0.5151	0.5227	0.5159	0.5153	0.4983
EUR	0.5756	0.5704	0.5690	0.5630	0.5561	0.5459	0.5497	0.5644	0.5666	0.5667	0.5601	0.5647

2002

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
GBP	0.9160	0.9138	0.9101	0.9174	0.9151	0.9118	0.9337	0.9319	0.9404	0.9453	0.9443	0.9466
USD	0.6376	0.6425	0.6396	0.6368	0.6268	0.6164	0.6007	0.6050	0.6049	0.6067	0.6011	0.5983
DEM	0.2889	0.2856	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
FRF	0.0861	0.0852	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
100 JPY	0.4811	0.4816	0.4874	0.4859	0.4945	0.4979	0.5093	0.5082	0.5021	0.4902	0.4944	0.4896
EUR	0.5650	0.5586	0.5604	0.5632	0.5731	0.5864	0.5965	0.5919	0.5933	0.5955	0.6013	0.6070

Izmantotā literatūra

Latvijas Republikas likumi

1992. gada 14. oktobra likums "Par grāmatvedību"
 1992. gada 14. oktobra likums "Par uzņēmumu gada pārskatiem"
 1995. gada 7. septembra likums "Par sociālo drošību"
 1995. gada 5. oktobra "Kreditiestāžu likums"
 1995. gada 26. oktobra likums "Par sociālo palīdzību"
 1995. gada 2. novembra likums "Par valsts pensijām"
 1995. gada 6. novembra likums "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu"
 1997. gada 1. oktobra likums "Par valsts sociālo apdrošināšanu"
 1998. gada 10. jūnija likums "Par apdrošināšanas uzraudzības inspekciju"
 1998. gada 10. jūnija likums "Par apdrošināšanu"
 1999. gada 25. novembra likums "Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam"
 2002. gada 1. janvāra "Komerclikums"

- Alsiņa R., Zolotuhina K., Bojarenko J. Vadības grāmatvedības pamati. – Rīga: RaKa, 2000.
- Bikse V. Makroekonomikas pamati. Teorija, problēmas, politika. – Rīga: LU, 1998.
- Blends D. Apdrošināšana: pamatprincipi un prakse. – Rīga: 1995.
- Diderihs H. Uzņēmuma ekonomika. – Rīga: Zinātne, 2002.
- Dūdele A., Korsaka T. Finanšu vadības pamati. – Rīga: Rasa ABC, 2001.
- Eiropas un starptautisko sociālās drošības tiesību rokasgrāmata. – Rīga: Phare, Consensus, 2000.
- Ekonomikas, lietvedības un darba organizācijas termini (ELDO). / Sast. aut. kol. V. Skujiņas vadībā. – Rīga: LZA Latviešu valodas institūts, 1997.
- Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca. / Sast. aut. kol. R. Grēviņas vadībā. – Rīga: Zinātne, 2000.
- Gončarovs G. Finanšu teorija. – Rīga: LU, 2000.
- Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. / Lietu tiesības. Īpašums. – 2002.
- Kesanto J. Kvalitāte banku sektorā. / Starptautiskā konference: Konkurētspēja un kvalitātes vadības problēmas. Ziņojumu krājums. – Rīga: Banku augstskola, 2000.
- Komercbanku galvenajiem grāmatvežiem. Starptautiskie semināra materiāli. – Coopers & Lybrant, 1994.
- Korsaka T. Ārpusbilance bankās, tās modelēšanas un izmantošanas iespējas. – Rīga: Rasa ABC, 2002.
- Korsaka T. Ārpusbilances uzskaites sistēmu izmantošanas un modelēšanas iespējas risku vadīšanā un lēmumu pieņemšanā (The Usage and Modelling Options of Off-balance Accounting Systems in Risk Management and Decisions

- Making). / Starptautiskā konference: Izglītota sabiedrība un jaunā ekonomika kvalitatīvā mijiedarbībā. Ziņojumu krājums. – Rīga: Banku augstskola, 2001.
- Korsaka T. Bankas ārpusbilance kā bankas darījumu kvalitātes vadīšanas instruments. / Starptautiskā konference: Konkurētspēja un kvalitātes vadības problēmas. Ziņojumu krājums. – Rīga: Banku augstskola, 2000.
- Korsaka T. Derivatīvu tirgus un valūtas risks. (Derivatives Markets and Exchange Rate Risk). / International Scientific Conference: Application of Financial and Management Tools in the Real Sector Development. Ziņojumu krājums. – Rīga: LU, 2001.
- Korsaka T. Grāmatvedības datu modelēšana un izmantošana uzņēmējdarbībā (The Modelling and the Use of Accounting Data in Entrepreneurship). / Starptautiskā konference: Baltijas valstu integrācijas problēmas ceļā uz Eiropas Savienību. Ziņojumu krājums. – Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2000.
- Latvijas kredītiestāžu darbību regulējošie normatīvie akti. – Rīga: Latvijas Banka, 2000.
- Lukašina O. Nodokļu sistēma un tās nianšes. – Rīga: Merkūrijs LAT, 1999.
- Nodokļu ceļvedis. – Rīga: Deloitte & Touche, “Dienas bizness”, 2001.
- Rokasgrāmata un vārdnīca sociālās aizsardzības jautājumos Latvijā. – Rīga: Phare, Consensus, 1998.
- Saļņikovs I. Starptautiskais valūtas tirgus *FOREX*. – Rīga: 2000.
- Sinaiskis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. – Rīga: 1995.
- Sociālās nodrošināšanas terminu skaidrojošā vārdnīca. – Rīga: Kamene, 1998.
- Starptautiskie grāmatvedības standarti 2000. 2000. gada 1. janvārī spēkā esošo starptautisko grāmatvedības standartu un Pastāvīgās interpretācijas komitejas (PIK) interpretāciju pilns teksts.
- Stiglics Dž. E., Drifils Dž. Makroekonomika. – Rīga: LU, 1994.
- Svarīgākie Eiropas Savienības dokumenti sociālajā aizsardzībā. – Rīga: Phare, Consensus, 1998.
- Svešvārdu vārdnīca. / J. Baldunčika red. – Rīga: Jumava, 1999.
- Svešvārdu vārdnīca. / Sast. aut. kol.; red. D. Guļevska. – Rīga: Norden AB, 2000.
- Širenbeks H. Modernais banku kontrolings. – Rīga: Zinātne, 1998.
- Vēciņš Ē. Naudas lietas. Skaidrojošā vārdnīca. – Rīga: Zvaigzne, 1993.
- Zvejnieks A. Nodokļi un nodevas. – Rīga: RTU, 1998.
- ACCA Study Text, International Stream Paper 6, The Audit Framework, BPP Publishing, July 1999.
- ACCA Study Text, International Stream Paper 10, Accounting and Audit Practice (Auditing), BPP Publishing, June 2000.
- Administration of Social Security. – Leuven: Catholic University of Leuven, Institute of Social Law, 2000.
- Asset-Liability Management For Insurers. – Swiss Re, Sigma, 2000.
- Bannock Graham and Manser William. International Dictionary of Finance. / Third edition. – Penguin Books, 1999.

- Bayliss B., El-Agraa A. Competition and Industrial Policies with Emphasis on Competition Policy, in *Economics of the European Community* (ed. A. El-Agraa). – New York: St Martin's Press, 1990.
- Black J. *Dictionary of Economics*. – Oxford: Oxford University Press, 1997.
- Bodi Z., Merton K. R. *Finance*. – New Jersey: Prentice Hall, Pearson Education Company, 2000.
- Coordination of Social Security Schemes in Connection with the Accession of Central and Eastern European States, Riga Conference. – Antwerp: Max-Planck Institute for Foreign and International Social Law, 1999.
- Deloitte & Touche Corporate Finance Manual. – Deloitte & Touche, 2002.
- Deloitte & Touche internal documents. – Deloitte & Touche, 2002.
- Dictionary of Finance and Banking*. / Second edition. – Oxford: Oxford University Press, 1997.
- Douglas A. I. *Against the Tide: An Intellectual History of Free Trade*. – New York: Princeton, 1996.
- Downes J., Goodman J. E. *Finance & Investment Handbook*. / Fifth edition. – New York: Barron's Educational Series, Inc., 1999.
- Dunning I. *The Theory of Transnational Corporations*. – London: Routledge, 1993.
- Gitman L. J. *Principles of Managerial Finance*. / Ninth edition. – USA: 2000.
- Glad E. *Activity-Based Costing and Management*. – United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd, 1996.
- Howells P., Bain K. *Financial Markets and Institutions*. / Third edition. – England: Personal Education Limited, 2000.
- International Bureau of Fiscal Documentation. *International Tax Glossary*. – Amsterdam: IBFD Publications, 2001.
- International Trade, Foreign Direct Investment and the Economic Environment. – UR: Macmillan Press Ltd, 2001.
- Introduction to Social Security*. – Geneva: International Labour Office, 1984.
- Iovanovic M. N. *European Economic Integration*. – New York: Routledge, 1997.
- Macmillan Dictionary of Modern Economics*. / Fourth edition. – London and Basingstoke: The Macmillan Press Ltd, 1992.
- McConnel C. B., Brue S. L. *Economics Principles, Problems, and Policies*. – McGraw Hill, Inc., 1996.
- Mishkin F. S. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. / Fourth edition. – Addison Wesley Longman, Inc., 1995.
- Notes of Guidance*. – British Venture Capital Association, 2002.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary*. – Oxford University Press, 2000.
- Oxford Dictionary of Business*. – Oxford University Press, 2002.
- Oxford Dictionary of Finance*. – Oxford University Press, 1996.
- Penning, F. *Introduction to European Social Security Law*. – Hague: Kluwer Law International, 1998.
- Pitman Dictionary of Banking*. – London: Pitman Publishing, 1995.
- The Practitioners Corporate Finance Manual*. – The Institute of Chartered accountants in England and Wales, 2001.

- Risk and Reward. – Association of British Insurers, 1996.
- Rubin H. W. Dictionary of Insurance Terms. – New York: Barron's Educational Series, Inc., 1995.
- Samuels J. M., Wilkes F. M., Brayslaw R. E. Management of Company Finance. / Sixth edition. – London–Glasgow–Weinheim–New York–Tokyo–Melbourne–Madras, 1990.
- Shim J. K., Siegel J. G. Dictionary of Economics. – New York: John Willey & Sons Inc., 1995.
- Skipper H. D., Jr. International Risk and Insurance. – The McGraw-Hill Companies, Inc., 1998.
- Social Security Law in the Fifteen Member States of the European Union. – Antwerpen – Apeldoorn: MAKLU, 1997.
- Social Security Policy and Economics. – Leuven: Catholic University of Leuven, Institute of Social Law, European Masters in Social Security, 2000.
- Williams C. A., Michael J. R., Smith L., Young P. C. Risk Management and Insurance.

- Большой экономический словарь. – Москва: Институт новой экономики, 1999.
- Борисос А. Б. Большой экономический словарь. – Москва: Книжный мир, 1999.
- Калашников В. А. Рынок: Бизнес. Коммерция. Экономика. Толковый терминологический словарь. – Издание четвертое, исправленное и дополненное. – Москва: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1998.
- Пасс К., Лоуз Б., Дэвис Л. Словарь по экономике. – Санкт-Петербург: Экономическая школа, 1998.

**Atsaucīgi Hansabankas
speciālisti:**

- konsultē finanšu jautājumos
- palīdz izvēlēties uzņēmuma
biznesam piemērotākos
bankas pakalpojumus

Info līnija uzņēmumiem
702 44 11

**Labas
idejas**
uzņēmumiem

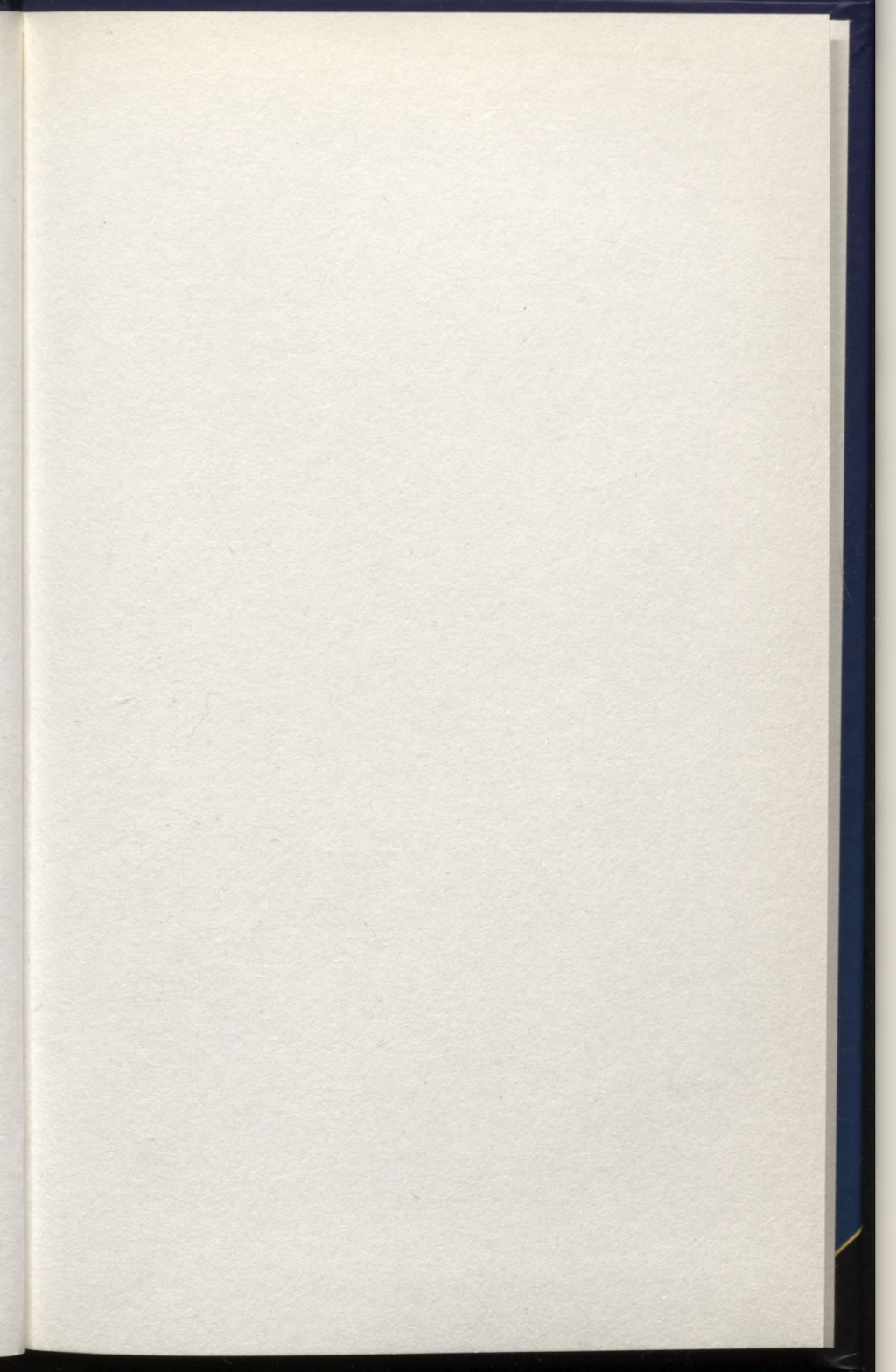
 Hansabanka

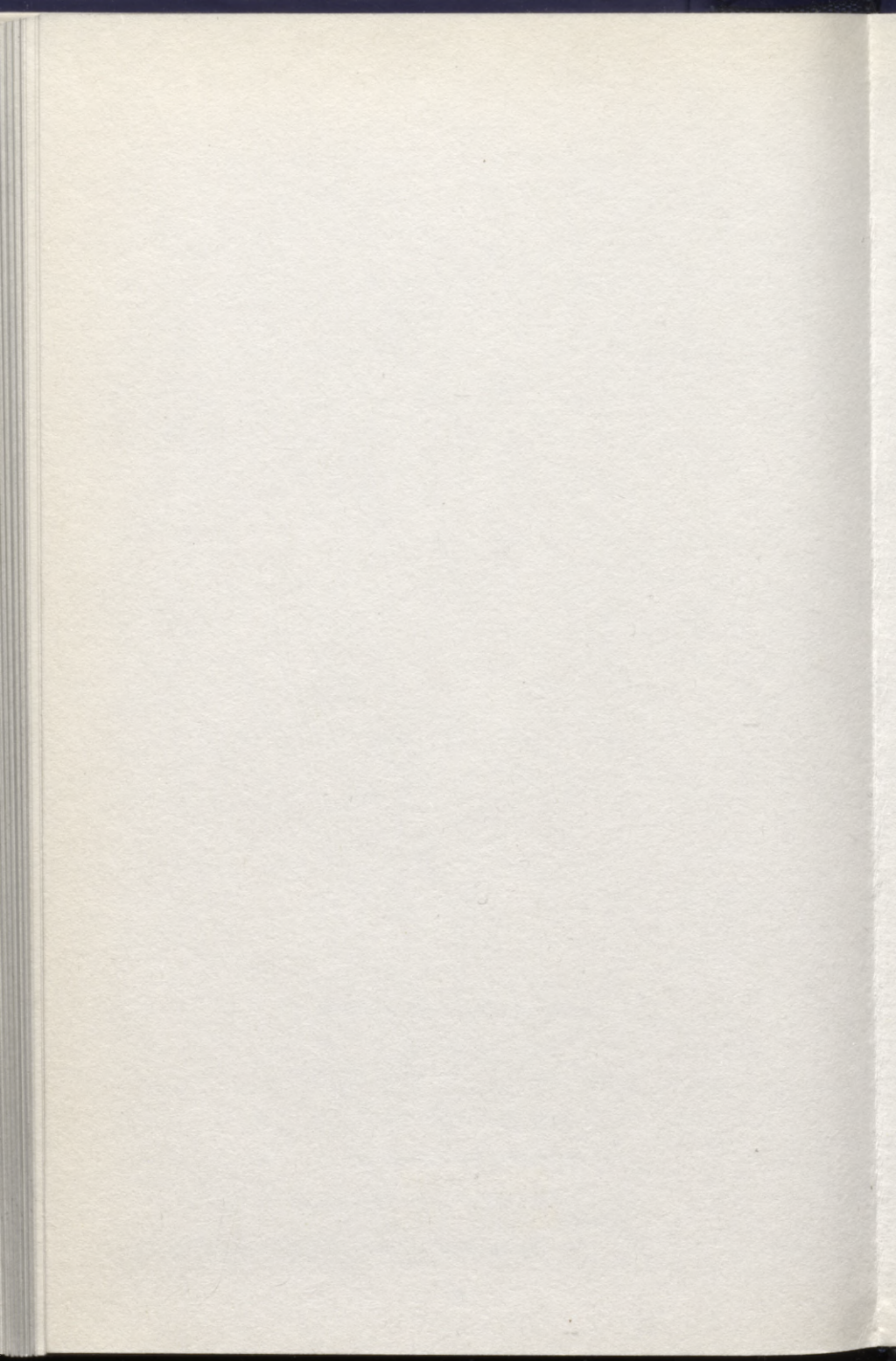
Ekonomikas un finanšu vārdnīca

Apgāds "Norden AB",
Pulkveža Briēža ielā 4-7, Rīgā, LV-1010.
Tālr./fakss 7333249.
E-mail nordenab@parks.lv

Reģistrācijas nr. 000342655.

Iespiesta SIA "Lapa" Valmieras tipogrāfijā,
A. Upīša ielā 7, Valmierā, LV-4201.
Pasūt. nr. 18.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303037813

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPĻĀRS**

8. —

2003-3

339

Ekonomikas un finanšu skaidrojošā vārdnīcā iekļauti termini un terminoloģiski vārdu savienojumi ar tulkojumiem angļu valodā. Terminus izvēlējušies autori – izcili nozaru speciālisti un zinātnieki. Materiāla izklāsts ir populārs. Daudzi jēdzieni nav atrodamā nevienā līdzšinējā latviešu valodas skaidrojošā vārdnīcā. Ērtākas lietojamības labad termini sakārtoti alfabētiskā kārtībā. Vārdnīcā ir trīs pielikumi: angļu-latviešu terminu vārdnīca, pasaules valstu valūtas un lata kursa dinamika.

Apmeklējiet apgāda mājas lapu
<http://www.nordenAB.lv/>

ISBN 9984-713-10-5

9 789984 713106